

66

16

432

491

35

constantin
chiriță
pasiuni

CONSTANTIN CHIRIȚĂ
PASIUNI

Coperta : Victor Feodorov

Toate drepturile rezervate
Editurii Minerva



Constantin Chiriță văzut de *NICHITA STĂNESCU*

CONSTANTIN CHIRIȚĂ

PASIUNI

ROMAN

EDIȚIE NE VARIETUR



EDITURA MINERVA

București — 1973

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PASQUINI

TO THE

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL. - 1978



1978 - 1979

Mamei și sorei mele



Mamei și sorie mele

Partea întâi
APARENȚE

Capitolul 1

1

În mulțimea de studenți care umplea în acea zi a anului 1950 curtea Politehnicii din București, doi tineri atrăgeau privirile. Poate prin înfățișarea lor, poate prin mersul lor, poate prin felul cum erau încadrați de ceilalți studenți. Păreau amândoi deopotrivă de înalți. Dacă vreun curios din anul doi sau trei, subjugat de pasiunea exactității dimensiunilor, ar fi vrut cu orice preț să stabilească proporția reală, atunci pe bună dreptate, unul dintre eroii noștri ar fi fost gratificat cu doi sau trei centimetri în plus. Nu e mai puțin adevărat, însă, că acești centimetri se datorau aproape în întregime podoabei de păr negru, des, lucios, care-i scutea capul de orice altă protecție, chiar în timpul celor mai generoase zile. Continuând cu oarecare exagerare, se poate afirma că figura tinărului merita acea podoabă care stîrnise atîtea admirații și atîtea invidii pe întreaga durată a unei promoții. Contrastul net dintre negrul de smoală al părului și albul de zăpadă al feței imprima chipului o paloare stranie și un aer superior de distincție și meditație. Ochii mari, negri, foarte îndepărtați unul de altul, înzestrați cu o putere parcă nelimitată de înrobire și fascinație, deveniseră cu vremea argumente incontestabile în disputele studentelor mai tinere, înfuriate de succesul unui actor la modă. Expresia atît de potrivită unui diplomat înainte de începerea discursului era destinată însă unui zimbet — e drept — atît de ușor nuanțat, incit avea puterea să sugere-

reze că distincția nu este posibilă fără un asemenea însoțitor permanent. Dacă mai adăugăm la toate acestea un corp elastic, puternic, bine sudat în încheieturi, așa cum i-l cunoșteau amatorii de volei, sau o siluetă dreaptă, mlădioasă, elegantă, așa cum îi apărea pe stradă oricărui trecător, atunci ne putem forma o imagine aproape fidelă asupra înfățișării candidatului la diploma de inginer, Liviu Filimon.

Prietenul acestuia, singur n-ar fi atras niciodată atâtea buchete de priviri, pentru că înfățișarea lui n-avea nimic deosebit. Părul blond, aproape galben cu câțiva ani în urmă, începea să se închidă la culoare și să se rărească, prevestind o chelie timpurie. Fața lui era mai degrabă aspră, colțuroasă, dar ochii, aproape negri, luceau atât de duos, încît cei care-l cunoșteau bine și care petrecuseră multă vreme în preajma lui îi descifrau gingășii visătoare, copilărești. Obișnuiții întrecerilor sportive susțineau că locul lui nu era la Politehnică, ci la Medicină. Nu ca student, ci ca obiect de studiu anatomic. Din nefericire, trupul său, dăltuit parcă pentru a i se scoate în relief fiecare fibră musculară, era îmbrăcat într-un costum luat în grabă, fără probă, de la un oarecare magazin de confecții. Și cum nici grija pentru ținuta vestimentară nu-l preocupa, înfățișarea tinărului era aceea a unui om obișnuit, oarecum dezordonat, menit să dispară repede în lumea lucrurilor comune. Ion Mușat candida de asemeni la diploma de inginer.

De la începutul plimbării lor prin curtea școlii, cei doi tineri mergeau, dus și-ntors, pe aceeași potecă izolată, care fusese repede botezată de un student mai tânăr și mai curios „Geodezica prieteniei”. Pășeau rar și erau atît de cufundați în ginduri, încît la intervale lungi își aminteau că sînt împreună, și atunci schimbau între ei cîteva vorbe.

Viitorul lor se comenta în multe grupuri, dacă nu în toate grupurile de studenți din curtea Politehnicii, și e de înțeles lucrul acesta dacă ne amintim că ani de zile amîndoi fuseseră idoli școlii.

— Am auzit că vor rămâne asistenți, spuse cineva într-un grup. Nu știu de ce e atât de neliniștit Mușat. De doi ani e doar mina dreaptă a „Infinitului“.

„Infinitul“ era denumirea pe care i-o acordaseră studenții celebrului matematician Petre Stoian, denumire păstrată cu fidelitate de zeci de promoții.

— Iar „Infinitul“ e mina dreaptă, adăugă altcineva, a atitor comisii, comitete, sesiuni și congrese internaționale, că pentru a fi prezent la toate ar trebui într-adevăr să-și schimbe denumirea în calitate... Ia uitați-vă! Mușat a împrumutat pînă și ticurile maestrului.

Tinărul despre care era vorba rămăsese nemișcat, cu brațele încrucișate și cu privirile fixate undeva într-un punct imaginar al bolții cerești. Avea, bineînțeles, ochii întredeschiși. Cu un gest scurt, își scutură încremenirea, apoi își relua mersul.

— De ce o fi atât de neliniștit? repetă același student întrebarea.

— Am auzit, se ivi pe neașteptate un răspuns, că ar fi predat ca lucrare de diplomă o teorie atât de fantastică, mi se pare un atentat la adresa unui adevăr absolut, încît întreaga comisie a hotărît să aștepte întoarcerea „Infinitului“ de la Bruxelles.

— S-a întors de cinci zile, după cum s-a anunțat în ziare.

— Cică de la întoarcerea lui se discută într-una, cu ușile închise, teoria lui Mușat.

— Eu nu l-am putut înțelege, nu l-am putut urmări niciodată pînă la capăt, interveni o studentă. Nu știu. Parcă abia ar învăța să vorbească, parcă i-ar scoate ceva cu cleștele vorbele. Numai cînd ajunge la x-uri... Atunci parcă s-ar petrece o erupție în el. Dar despre x-uri e cel mai ușor de vorbit.

După această intervenție, discuția deveni aprigă în grupul comentatorilor. Se formară tabere, argumentele subiective se epuizară repede, făcînd loc celor strict matematice, care nu puteau să se termine niciodată. Pe nesimțite, discuția cuceri noi aderenți, lăsînd ici-colo cîteva grupuri răzlețe, izolate, în curtea Politehnicii.

„Geodezica prieteniei” rămăsese aceeași. Liviu își plimba senin, zîmbitor, certitudinea, Mușat își îngropa și-si dezgropa fără încetare neliniștea.

— Dacă aș fi știut că te vei purta ca un absolvent de liceu înaintea bacalaureatului, spuse Liviu, te-aș fi convins pînă la urmă să predai ca lucrare de diplomă numai creierașul electronic.

— Nu se putea! răspunse Mușat. Nu înțelegi că nu se putea? Nu pot fi inginer pînă nu... pînă nu știu cum trebuie să văd... cum trebuie să privesc. Dacă nu e adevărat ce cred, atunci de ce să fiu inginer?

— Iartă-mă, dar nu te înțeleg. Ce legătură are teoria ta abstractă cu profesiunea de inginer? Poți foarte ușor să te împtrivești lui Maxwell sau Einstein, dar în același timp poți fi un inginer remarcabil, ceea ce sint convins că vei fi.

— Nu! Nu se poate. Dacă nu am dreptate, nu pot fi inginer. Nu pot!... Cum să-ți spun?... Gîndește-te la apă, la gheață și la clocot. Aceleași elemente schimbîndu-și valorile prin intervenția unui singur și aceluiasi factor în stări diferite. Simți întrepătrunderile, combinațiile și mai ales concluzia? Nu, mai bine să-ți demonstrez altfel: presupune că eu neg în teorie, dar nu în mod vulgar, valoarea adevărului matematic $2+2=4$. Stai! Nu te grăbi. Pentru că nu fac gimnastică. Eu plec de la un raționament cartesian: $2+2$ fac la fel cît $3+1$, spune Descartes, dar imediat adaugă: *Trebuie să intuim și că din aceste două propoziții se poate scoate cu necesitate cea de-a treia*. Pentru mine, a treia propoziție a fost inversarea formulei: păstrarea rezultatului și extinderea acțiunii spre infinit... Cum să-ți spun?...

Mușat se opri din mers și închise ochii gînditor. Numai degetele lui se mișcau neregulat, parcă încercau sunetele unor clape nevăzute. Cifrele pe care le imagina mintea lui înfierbîntată i se scurgeau prin virfurile degetelor. Dar el nu voia să oprească nici o cifră. Voia să le transforme în imagini precise, și efortul pe care-l făcea îi spărgea timplele. Uneori scutura din cap sau își deschidea

buzele pentru a spune ceva. Nici un cuvînt nu voia să rupă însă acea tăcere stranie pe care el n-o simțea, dar care-l condamna pe prietenul său la paralizie.

— Ce s-a întimplat? se răzvrăti brusc Liviu Filimon. Nu mai pot suporta chinul tău. Nu mă mai pot suporta nici pe mine. Parcă m-ar fi proiectat cineva cu capul în jos în mijlocul unei...

— Stai! Stai! îl întrerupse Mușat rugător. Încerc să fixez o imagine clară... o expresie cu care să explic... Da! Cum să-ți spun?... Închipuie-ți că ai avea în față o cortină pe care e pictat un anumit peisaj: văi, dealuri, munți, șesuri, riuri, păduri. Deodată, cortina se ridică... Știi? Cortina e o imagine aparentă, vei înțelege pînă la urmă... Și apare același relief natural, original împrejmuit de linii și curbe în anumite formații geometrice, care păstrează, însă, fiecare identitatea și însușirile elementelor din peisaj. Geometria nu denaturează nimic. Numai organizează, definește, prin conuri, sfere, cilindri, prin împrejurări de linii, nu elemente, ci porțiuni ale cadrului. De ce? Pentru a da anumite valori constituantelor peisajului, care, la rîndul lui, e înconjurat de patru laturi sau de o curbă împlinită. Adică figura mare geometrică, paralelogramul sau sfera, paralelipipedul sau cercul, cere în interiorul ei o rezolvare geometrică... Dacă nu e limpede... Mai bine să trec de-a dreptul la algebră, imaginînd simbolurile. Dar mai întîi trebuie să te conving de importanța inversiunii...

— Știu, îl întrerupse Liviu. Și nu vreau să te contrazic: cel puțin acum nu vreau să te contrazic. Poate că nici n-aș fi pregătit. Tu, însă, frămînti problema asta de aproape trei ani. Dacă n-ai reușit s-o rezolvi pe deplin, de ce-ai transformat-o în teorie?

— Nu e teorie, Liviu. E un adevăr. Un adevăr elementar.

— Atunci, pentru Dumnezeu, de ce ești atît de neliștit? Nu știu ce general roman, care a cîștigat nu știu cîte victorii, a pierdut o singură bătălie și o dată cu ea războiul, pentru că în acea luptă în loc să se gîndească la

armata lui s-a gândit mereu dacă generalii dușmani își vor face planurile de luptă în raport cu faima și capacitatea sa. Nu știu cine, Tit Liviu sau Salustius, spunea că nu l-au învins pînă la urmă generalii dușmani, ci propria lui neliniște.

Mușat protestă cu energie :

— Ce spui tu e haos. Nu în cuvinte, ci în teorii, în idei, în adevăruri, în destinații. Dacă aș da valori fiecărui element, ți-aș demonstra un absurd... un... ceva că un zero în afara cifrelor... La ce te gindești ?

Liviu Filimon căzuse pe gânduri. Aproape că-i pierise și zîmbetul. Răspunse mecanic :

— Caut să-mi amintesc numele generalului.

— Și eu caut să-mi amintesc ceva ce-mi scapă. Nu în teorie. În perimetrul pe care-l subînțelege teoria, pe care-l condiționează... sau mai bine zis care condiționează teoria... Da... aici trebuie să fie enigma. *Nu e posibilă nici o abstracție...*

În clipa aceea își făcu apariția un bătrînel înalt și uscățiv, pe care cei doi prieteni îl cunoscuseră de cînd împinseseră prima dată poarta mare de fier a școlii.

— Vă poștește comisia, în cap cu „Infinitul“. Numai noroc să vă dea Dumnezeu. !

Cei doi tineri porniră spre sediul comisiei urmăriți de tăcerea și de privirile tuturor studenților aflați în curte. Dar după ce candidații pătrunseră în clădire, se repeziră toți ca o hoardă de barbari asupra moșneagului, gata să-l sufocă, să-l strivească. Întrebările curgeau ploaie, dar bătrînul, neputînd ridica din umeri, așa cum îi era obiceiul, răspundea invariabil :

— Nu știu nimic. Nu știu. Dacă v-am spus... Nu știu nimic.

2

Pătrunzînd în sala de consiliu, candidații fură întîmpinați cu o prea gravă liniște și nemișcare pentru a nu presimți amîndoi apropierea unei explozii. Comisia era în

plen. Liviu Filimon o trecu calm în revistă cu privirile, înclinându-și ușor capul atunci când vreun profesor se simțea corcetat. Salutul acesta tăcut nu era o obișnuință a tinărului, ci un pretext de moment pentru a observa și a ghici starea de spirit a oamenilor care urmau să-i hotărască viitorul. Poate că în acele clipe simțise cum un fior de emoție îi tulbură certitudinea pe care și-o închipuise drept stare definitivă. Descoperise în tăcerea și în nemișcarea membrilor comisiei un gest forțat, care nu prevestea, ci urma unei erupții. Era prea multă încordare în atitudinea lor. Își imaginează o elice învîrtindu-se amețitor și deodată oprindu-se prin acțiunea unor frine colosale. Incordarea pe care o descoperise la oamenii din fața lui nu era decît o frînă. Mai departe nu se gîndi. Zări o privire scurtă ca un fulger în direcția prietenului său, și atunci înțelese cine era cauza furtunii trecute sau viitoare. Prevedea o catastrofă, și odată cu liniștea care-l cuprindea din nou simți și tăișul ascuțit al unui regret. Trăia un moment cînd ar fi schimbat fără ezitare rolul său cu acela al lui Mușat. Proiectul pe care-l depusese era o operă clară, precisă, ireproșabilă. Ar fi dorit, însă, în locul victoriei calme, liniștite, de care nu se mai îndoia, o dispută sau chiar o înfrîngere spectaculoasă, răsunătoare. Asemenea înfrîngeri îl transformă pe învins în cutezător și-i oferă o aureolă de lungă durată. Și nu o dată hazardul a preschimbat înfrîngerile aparente în victorii. După cîtiva ani, sau după cîteva secole...

Ion Mușat avea alte gînduri. Îl căutase o singură dată cu privirile pe Stolan, dar celebrul matematician părea absent la ceea ce se petrecea în jurul său. Parcă într-adins își căutase loc la unul din capetele șirului de scaune pe care stăteau membrii comisiei. Cu brațele încrucișate, cu capul ridicat, dat pe spate, privea prin pleoapele aproape strînse un punct imaginar de pe plafon. Dacă Mușat s-ar fi uitat la palmele lui, ar fi văzut cum îi tremură fără încetare degetele, ceea ce nu era în firea „Infinitului“. Tinărul, care nu se îndeletnicise niciodată cu observații psihologice, nu reținu decît liniștea aparentă și nemișcarea dascălului său. Și deodată, fără

să-și dea seama, se pomeni în conflict cu atmosfera aceea înghețată. Simți un curent scurt și dens fulgerându-i capul și începu să descifreze pe tavan niște formule nesfirșite, cărora încerca să le verifice valorile. Degetele îi tremurau. Și, iarăși, atingerea clapelor, în loc să răspîndească sunete, rupea zăgazuri, prin care se scurgeau cascade de cifre. Nu era haos în lumea lui nevăzută. Era o disciplină perfectă. Fiecare element își lua supus locul său în formulă. O voce, un fel de-a doua voce, striga fără încetare înăuntrul lui : „Nu vedeți cit de limpede, cit de sigur este adevărul ?”

Mușat simți o atingere ușoară cu cotul, care-l readuse subit în lumea reală. Liviu îl pofti să ia loc pe un scaun, drept răspuns la inițiativa discretă, făcută cu un gest scurt de președintele comisiei. Trecuseră doar cîteva secunde de la intrarea celor doi candidați în sala de consiliu, dar nu numai ei, ci și membrii comisiei, și asistența — alcătuită în cea mai mare parte din membri ai corpului didactic — trăiau senzația unei scurgeri încete, paralizante, a timpului.

Fără să se ridice în picioare, președintele comisiei începu cit se poate de calm :

— Nu am nici intenția și nici sarcina de a analiza aici proiectul candidatului Liviu Filimon. Această analiză o va face colegul nostru, profesorul Bărbulescu... Ținînd seama de valoarea lucrării prezentate, comisia m-a însărcinat să anunț rezultatul. Ar fi fost poate necesar ca totul să se petreacă într-un cadru solemn, și cred că așa se va întîmpla. Bucuriile mari nu pot fi reținute. Și de aceea ne-am grăbit puțintel, preferînd intimitatea solemnității. Nu vom frustra însă de satisfacții pe nimeni. Mîine, în aula mare va avea loc adunarea solemnă, oficială, a instituției noastre. Pînă atunci ne-am gîndit să anunțăm rezultatele excepționale : Claritatea, seriozitatea, siguranța și oportunitatea proiectului prezentat de candidatul Liviu Filimon au determinat comisia noastră să-i acorde cel mai înalt calificativ. La care adăugăm bucuria noastră sinceră și urările noastre cele mai calde pentru

întîlnirea lui cu viitorul... Despre celălalt proiect va vorbi ilustrul nostru confrate, academicianul Stoian.

Auzindu-și numele, Stoian tresări. Parcă s-ar fi trezit dintr-o îndelungată visare. Se ridică atît de brusc în picioare, încît gestul lui părea comandat. Nu vorbi imediat. Își îndreptă ținuta, își căută cu degetele nasturii de la haină, își mușcă de cîteva ori buzele, apoi își ațîntă privirile asupra tînărului despre care trebuia să vorbească. Se ridicase și Mușat în picioare, fără să știe de ce. Dacă n-ar fi fost liniștea aceea apăsătoare, fixitatea gravă a tuturor privirilor, atitudinea celor doi ar fi părut comică, nefirească. Parcă nu profesorul urma să dea o sentință fermă, ireversibilă, pe care toți o așteptau cu sufletul la gură, ci, dimpotrivă, el fiind acela care urma să primească sentința din partea unui om hotărit să-și joace toată viața într-un singur moment. Momentul nu se prelungi însă. Mușat se simți atacat pe neașteptate de o oboseală confuză, greoaie, care aproape îl prăbuși înapoi pe scaun. Numai gîndurile, gînduri îndepărtate, se încrucișau febril și violent.

— Poți să te ridici, domnule Mușat, spuse profesorul, cu o voce care și ea venea din depărtări. Sau poți să stai jos... cum dorești. În sfîrșit, să ne găsim luciditatea... În mod normal, ar trebui să vorbesc despre proiectul dumitale, despre acel aparat de comandă electronică în care mi-am pus atîtea speranțe și care, sigur, ar onora toată promoția dumitale. Sînt multe reușite în acest proiect, dar mai ales sînt multe căutări temerare, care cîndva — sînt sigur — vor căpăta finalitate. Nu se poate ca acest proiect să nu se întîlnească peste un număr de ani — i-am putea chiar calcula — cu anumite necesități ale economiei noastre. De aceea am insistat, de aceea insist să-ți continui cercetările în acest domeniu modern al electronicii, pentru care ești atît de înzestrat. Calitățile dumitale de matematician se pot dezvolta, se pot întîlni, îți pot aduce mari satisfacții în această știință, și în ramurile ei multiple, care-și vor pune tot mai adînc amprenta pe toată tehnica viitorului. Căutările dumitale urmează căi nebătătorite, soluțiile sugerate sînt profund originale și

deschid posibilitatea unei teorii de care s-ar putea să aibă mare nevoie electronica și întreaga tehnică. Am scontat toate acestea. N-ai vrut să mă scutești, însă, de o mare surpriză... Din fericire, sau din nefericire, dumneata ai adăugat la schițele proiectului câteva pagini în care părăsești domeniul electronicii și te dedici exclusiv matematicii. La început am fost și eu tentat să cred că avem de-a face cu o speculație simplistă, cu un joc asemenea răzvrătirii unui copil sătul de obsesia unor adevăruri elementare. A fost o eroare gravă, pe care nu vreau s-o ascund. Dacă nu te-aș fi cunoscut, m-aș fi mirat la gândul că, învelind în hîrtie de altă culoare același cub din odaia copilăriei, vrei să convingi lumea că înfățișezi altceva, poate altarul de sacrificiu din Delos și formula ecuațiilor cubice. Și aș fi aruncat cine știe unde paginile dumitale pline cu cifre și mai ales cu atîtea pretendente, cu atîtea candidate la cifre. Poate că ai avut noroc, sau poate că n-ai avut. Pentru că dumneata, păstrînd rezultatul celei mai simple formule matematice, dar inversînd-o spre infinit, deschizi un capitol în știința cărela vrei să te dedici și pe care nu-l vei putea scrie pînă la sfîrșit, chiar dacă i-ai închinat toate orele pe care le mai ai de trăit — și-ți urez să fie multe — chiar dacă ai adăuga la ele toate orele tuturor semenilor dumitale. Pentru că teoria dumitale pledează pentru un infinit de operații în clipa cînd o pui în serviciul tehnicii. Iar dacă n-o aliezi cu tehnica, nici măcar ca o speculație nu poate fi privită. Nu știu cum s-o numesc, dar mi se pare că pentru prima dată ne întîlnim cu o teorie care fundamentează și exprimă în formule matematice una dintre legile de bază ale tehnicii — legea necesității. Nu pot să-i dau o imagine plastică foarte fidelă, dar mi-o inchipui ca o turbină perpetuă, care atrage tot ceea ce este în jur, care dă fiecărui element o valoare precisă pentru a se putea menține ea însăși și pentru a pune în mișcare alte forțe. Această relație dintre turbină și necunoscutul din jurul ei, transformat în valori precise, ca o condiție a existenței, îmi sugerează *legea necesității*... Nu pot să propun aici calificative, pentru că rodul îndrăzelii și științei

dumitale, înfățișat în teoria pe care ne-ai prezentat-o, nu poate fi măsurat și satisfăcut de nici un calificativ, oricât de înalt ar fi el. Poate unul singur ar fi nimerit, dar acela nu se dă de către comisii, de către colective *ad hoc*, nu-l oferă nici măcar prezentul întreg. Dumnezeu însă nu face aici convenții cu istoria, sau poate vrei să faci, deși nu cred lucrul acesta.. În sfârșit, pentru ca teoria să fie valabilă, pentru a implini în viață ca un adevăr, ca o valoare incontestabilă, singura convenție pe care trebuie s-o faci, o convenție permanentă, o convenție *sine qua non*, este convenția dintre Dumnezeu și SPAȚIU. Nu e posibilă nici o abstracție! Niciodată n-am întâlnit o teorie care să necesite o mai mare acțiune din partea celui care a gândit-o. Numai tehnica o poate fecunda, numai tehnica o poate impune. Nu vreau să neg, ca printr-un decret, riscul unei erori, deși e puțin probabil. Ideea inversiunii mă preocupă însă și pe mine de multă vreme. Să nu uităm: Geniul lui Copernic, căruia știința și calitatea umană îi datorează atât de mult, s-a manifestat în ultima instanță prin dramatica inversiune a datelor unui adevăr considerat absolut.

Mușat părea în tranșă. Își completează ca un automat dascălul:

— Descartes ajunge la calculul diferențial rezolvînd problema inversă a tangentelor...

Cuvintele tînărului stîrniră cîteva reacții tăcute în sală. Vocea fermă a „Infinitului“ readuse ca prin farmec liniștea:

— E întru totul exact, deși nu contest prin nimic meritele lui Leibniz și Newton. Soluționînd însă „problema inversă a tangentelor“, pe care o ridicase de Beaune, marele Descartes ajunge cu metoda lui la pragul calculului diferențial și integral. O foaie străvezie de celofan despărțea punctul la care se oprise Descartes de calculul diferențial. Astăzi, și un elev de școală medie, folosind datele și metoda lui Descartes, ajunge la descoperirea care i-a făcut celebri pe Leibniz și pe Newton.

— Și Louis de Broglie, se repezi iarăși ca un automat tînărul, cînd elaborează mecanica ondulatorie parcurge

În cazul materiei o cale inversă decît aceea parcursă în cazul luminii...

— Exact! replică destul de surprins „Infinitul”. Simt o plăcere particulară în faptul că te-a sedus această idee a inversiunilor. De aceea sînt sigur că vei înțelege sfatul pe care ți l-am dat referitor la SPAȚIU. Relația inversă se subînțelege. Teoria dumitale are nevoie de spațiu, nu de hirtii. Desfășurată în spațiu, dar de fapt aceasta e și demonstrația dumitale, poate da naștere la valori în stare să înspăimînte prin frecvența și importanța lor. Dacă vei rămîne fidel acestei convenții, nu va mai fi nevoie de nici o înțelegere organizată sau ne, premeditată sau ne, voită sau ne, între dumneata și ceea ce numim în mod obișnuit istorie... Iar pe dumneavoastră vă rog să mă iertați pentru acest dialog.

Stoian se așază cu un gest brusc pe scaun, o clipă își căută de lucru cu degetele, apoi încremeni în poziția pe care i-o cunoșteau toți colegii și studenții.

Mușat nu mai rosti nici o vorbă și nici nu părea că e preocupat să dea vreun răspuns. Scrise pe o foaie de hirtie cîteva cuvinte, împături foaia, apoi căzu în nemișcare. Peretele alb din fața lui se transformase într-un ecran plin de simboluri, și Stoian, văzîndu-i goana privirilor prin genele întredeschise, înțelese răspunsul și se simțit învăluit de o bucurie caldă, duioasă. Se pomeni parcă într-un tîrziu cu un bilețel pe care, înainte de a părăsi sala, Mușat i-l strecurase misterios și prudent, ca un semn de complicitate într-un joc de copii. Desfăcu repede hirtia și citi, înveselindu-se, două fraze :

„Cîți fizicieni n-au încercat, zadarnic, să explice fenomenele electrice prin mecanică?... Pentru că, pînă la urmă, — cine știe? — întreaga mecanică va fi explicată prin electromagnetică !...”

3

Coridorul era pustiu, tăcut, întunecos. Întîlnirea neașteptată cu bezna îi pironi pe cei doi tineri ingineri lîngă

ușa pe care abia ieșiseră. Liviu își duse mîna la față cu intenția absurdă de a-și reține zîmbetul care-i fugea, care i se dizolva. Cînd degetele îi atinseră obrajii, o răceală surprinzătoare i se propagă brusc prin tot corpul, ca un fior electric. În acea fracțiune de secundă își imaginează că se uită într-o oglindă și descoperă în fața lui un schelet imobil, care nu asculta nici măcar de mișcările simple, de mecanism, ale aceluia pe care-l reprezenta. Halucinația dispăru repede, făcînd loc unei amețeli tulburi, care i se scurse în membre. Parcă un anestezic îi ștergea corpul, lăsîndu-i viu numai capul, pentru ca gîndurile lui, memoria lui, să înregistreze momentul cînd pentru prima dată se întîlnise cu moartea. Fără acea amețelă de o clipă, erupția care se pregătise înăuntrul lui l-ar fi sfărîmat. Într-o mișcare instinctivă, mîna i se infipse ca un cîrlig în brațul lui Mușat. Încordarea acestuia, dureroasă, de oțel, respinse atacul. Liviu își reveni. Sprijinul de moment și rezistența neașteptată îl treziseră. Pericolul erupției trecuse. Potențialul ei rămăsese însă, ca o îmbrăcăminte, ca o căptușeală formată din fire și țevi disciplinate, supuse parcă unor legi mecanice.

Mușat își mai încordă de cîteva ori brațul pentru a-și alunga amintirea durerii. Fusesse și el trezit dintr-o lume îndepărtată, în care stăteau gata să erupă forțe străine însă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el cu atîta nepăsare, de parcă s-ar fi adresat unui obiect căzut de undeva din senin la picioarele lui. E stupid să ne închipuim că simpla cădere a unui măr...

— *La grande rencontre!* îi răspunse Liviu. Biciuiește-i, Ioane, pe toți cei care ne-au sărăcit personalitatea, care ne-au ocupat locurile. Eu îmi inchipui că în această lume numărul genilor e limitat. Cum sînt elementele în tabelul lui Mendeleev... Dar mai întîi hai să ieșim! Nu! Nu prin curte! Să ieșim pe ușa principală, pentru că nu pot suporta acum artificiile.

— Artificii?!... Nu te înțeleg. În ce sens?

Liviu își trase prietenul de mină, ducându-l spre ieșirea pe care o propusese.

— În ce sens? În sens convențional. Nu pot suporta acum strigăte, urale, osanale. Nu înțelegi? Nu pot să mă văd înconjurat de emoția fecioarelor care se lasă desuiate de orice șperadlu. Ar fi prea nobil să folosesc termenul franțuzesc. Și nici de rinjetele elementare ale precocilor obișnuiți să se vindece de coșuri prin terapie proprie.

Ajunseseră afară, pe treptele care coborau în stradă. Mușat îl opri cu un gest brusc pe Filimon.

— Știi ce faci tu? Încerci să demonstrezi un nonsens. Nu-ți analizez tonul, ci vorbele. Pe de o parte modestie, timiditate... pe de altă parte ură, dispreț. Nu se pot împăca. Parcă ai vrea să contrafaci termenii unei egalități.

— De ce cauți să mă plasezi în abstract? De ce crezi că vreau să fac o demonstrație?... Pentru Dumnezeu, nu mai calcula mereu! Nu gândurile, tonul dă valoare vorbelor... Hai să mergem pe străzi, în neștire... Șoptește-i unui om, sau unui grup de oameni, ca o povață, ca o rugămintă, miorlăindu-te: „Ucide...” Ce șanse ai ca să te asculte? Poruncește, însă, cu glas răspicat: UCIDE! Se înzecesc șansele.

Mușat își obligă din nou prietenul să-și încetinească pasul.

— Stai! N-ai dreptate. Nu tonul contează aici. Gîndul contează. Șirul de gânduri care-ți dă ca rezultat această concluzie. Tonul demonstrează un temperament, o clipă a acestui temperament. Gîndul, însă, indică un individ, potențialul unui individ... Am impresia că jonglezi prea ușor cu vorbele și cu noțiunile, deși, dacă mă gîndesc, un jongler face din instinct puțină matematică prin jocurile lui. Frațiunile de secundă devin valori precise în raportul dintre obiecte și mișcări... E o interdependență ciudată, pentru că factorul logic, rațional, nu apare ca o condiție principală. Stai! Dacă am transpune jocul în formulă... da... ni s-ar sugera ceva analog cu automatizarea. De fapt... mi se pare că am luat-o

razna... Pornisem de la nonsensul pe care tu încercai să-l demonstrezi...

— Știi ceva, Ioane?... Să nu ții niciodată discursuri, nici măcar declarații de dragoste să nu faci. Tu jupoi totul. Nu lași decît scheletul. Parcă ai predica un ascetism total. Sînt convins că dacă ai fi fost pictor, Braque și Picasso ar fi trecut drept niște ucenici de-ai tăi... Nu încerca să mă rezolvi printr-o ecuație. Momentul **H** a trecut... Am vrut să scap de artificii și, uite, ni se pregătește cel mai superb curcubeu... Lasă, că-l descompun eu: raze, picături, dublă refracție, simplă refracție, deviere de 42 de grade... Ah! Trebuia să apară și nimbul...

Se întunecase de-a binelea. Cerul negru se apropia amenințător de pămînt. Tunetele bubuiau în depărtări. Un bubuit neîntrerupt, ca o canonadă în marș.

— Se sărbătorește o victorie, sau se pregătește o înfrîngere? întrebă Liviu cu voce tare. Spune, semiinfinitule! Calculează! Aceste două noțiuni pot exista independent? Sau se condiționează reciproc? Sau reprezintă o singură noțiune, observată din repere perfect contrarii? Nu! Nu-mi răspunde. Nu vreau geometrie. Vreau un petec de hîrtie, pe care să fie trecute ambele formule: a victoriei și a înfrîngerii.

— De ce te interesează ambele formule? Există una singură. A victoriei: acțiunea.

— E și formula înfrîngerii. Mai ales. Pentru că sub stindardul victoriei plîng mii de înfrîngeri. Totul e absurd, Ioane. Dacă hazardul ne-ar fi schimbat compoziția chimică, am fi ajuns, poate, niște cepe asemenea celor imortalizate de Cézanne, sau mărul care i-a dat lui Newton fiorul genialității.

— Cum poți spune asemenea copilării? Cu ce date încerci să dai o simplă definiție fizico-chimică vieții? E ca și cum ai încerca să explici prin mecanică întreaga fizică. Cum rezolvi conflictul dintre corpusculi și unde?... Cum, pe ce baze poți face sinteza dintre fizico-chimie și biologie?... Poate că n-am eu gustul poeziei, dar mi se pare că aud versuri primare, Liviu...

— Ai dreptate, Ioane, dar nu te înspăimînta. Joc teatru ca un adolescent întîrziat care mai cochetează cu conflictul dintre platitudinea lumii și întunecimile lui misterioase. Culorile pe care mi le atribui, cu care mă împodobesc, nu sînt puse unde trebuie, nu corespund necesităților reale. Colorez griul în albastru, iarba în roșu, soarele în verde, pentru că am nevoie de o cortină la adăpostul căreia să mă ascund. Chiar dacă soarele meu va fi galben, să te ferești! Sau va fi o hotărîre a hazardului, sau va fi o mistificare, sau va fi o simplă eroare. În nici un caz nu va reprezenta pasiunea mea pentru real. Să ne ferim de lucrurile simple. Întotdeauna acolo se adăpostesc capcanele, *Dizi!* Mi se pare că nici de astă dată nu m-ai ascultat.

Mușat ridică din umeri.

— Nu știu. Mă gindeam la altceva. Trec astăzi pe strada asta ca un om care se știe posesorul unei puteri mari, mecanice. Cum voi trece pe aceeași stradă după ce mecanica mea va fi devenit mișcare pentru oameni și echilibru pentru mine? Care bucurie e mai mare? Cea tainică, sau cealaltă?... nu știu cum s-o numesc...

— Tu crezi că vei învinge?

— De mult nu-mi mai pun această întrebare. Dacă aș avea cea mai mică îndoială...

— Ioane! Răspunde-mi sincer, deși îți pun o întrebare neghioabă: tu te crezi un geniu?

Mușat simți cum i se încrețește pielea. Broboane de sudoare îi năpădiră fruntea. Vorbea fără să simtă că e cineva lîngă el, își vorbea lui însuși, în gînd:

„Mi-e foarte greu să-ți dau un răspuns. Pentru că am visat și eu prea mult. Amintirea visurilor e ca o ancoră. Undeva e încă infiptă în adîncuri sau în înălțimi ideale. Zgîndărite, amintirile ar fi gata să urle: «Sînt un geniu!...» Uneori, însă, urăsc această definiție. Prin ea parcă te plasezi deasupra oamenilor. Și te obligă la căutări neîncetate, fantastice. Visezi numai revoluții în știința ta. Și cauți, cauți mereu. Eu am făcut un calcul. Unul dintre cele mai mari genii ale științei din zilele

noastre... da... știi cât timp și-a pierdut căutînd formule revoluționare în fizică și în matematică?... Două treimi din viață. Aceste două treimi sînt cuprinse între două formule: formula A — inițială, și formula B — finală. Prima a însemnat o revoluție, un atentat la înțelegerea universului, aș putea spune o delimitare geometrică a infinitului. Formula B, cea rezolvată în pragul morții, o infirma, o anula pe prima. Zeci de ani, zeci de ani de căutări zadarnice... Pentru ce?... E înspăimîntător! Dacă în acești ani ar fi căutat formule mai simple și le-ar fi prefăcut în mașini?... Așa cum a făcut Steinmetz... Unde ar fi ajuns omenirea?... Nu e mai bine să fii în mijlocul lumii, s-o îmbogățești, să simți în zimbetul unei fete frumoase rezultatul, spiritul creațiilor tale tonifiante?... Gîndește-te numai! Cît a dat matematica fizicii, cît a dat fizica chimiei și cîte au dat toate acestea vieții! Nutriție, sănătate, civilizație! O invenție materială, o formulă aplicată, materializată, oferă lumii o certitudine. Această certitudine pătrunde în om, se stabilește undeva în niște celule, poate deveni cu timpul o cantitate din structura lui, din caracterul lui. Poate numai a milioanea parte, dar totul se adună. Și miine omul va arăta altfel...*

— Dacă ai putea să înțelegi, continuă Mușat cu voce tare, ce adevăr mare, înspăimîntător de mare, este acela care ni s-a rostit cu jumătate de oră în urmă: SPAȚIUL!... De ce să umblăm după definiții?... S-ar putea să găsim niște izolanti strălucitori... Ca niște epoletii pe care ni-i prindem singuri pe o haină de gală. Eu prefer halatul, salopeta, hainele de toate zilele. Aș vrea să-mi mîngii obrazul cu o mîneacă uleioasă, înnegrită de fum. Aș adormi liniștit, ca după o rugăciune.

— Așa vrei să lupți tu?

— Nici nu încerc să-mi imaginez altă cale. N-aș putea.

Liviu simți lacrimi în ochi. Se lăsă purtat de primul impuls. Își îmbrățișă prietenul, acolo, în stradă. Apoi se simți dezbrăcat, înțepat de flăcări și scintei. Primele picături de ploaie îi căzură parcă pe trupul gol. Totuși,

le respinse. Într-o clipită își imaginea puterea ploii, costumul nou, șuvoaiele care se vor prelinge de pe cap pe gît. Căută un adăpost pe acea stradă necunoscută, pustie, fără blocuri, fără balcoane, cu streșini zgîrcite, cu garduri și porți înalte ca niște palisade. Zări adăpostul depante, la o încrucișare de străzi, în firma mare dar veștejită a unui birt.

— Repede, Ioane ! Ploaia ! strigă el, și porni în goană spre adăpost.

Uimit încă de gestul lui Liviu, Mușat rămase cîteva secunde nemișcat pe bordura trotuarului. Prietenul său se apropia de colțul străzii. Silueta lui abia se distingea în întunericul gros. Un virtej rece îl dezmetici. Incepu și el să fugă după Liviu, urmărit de un răpăit asurzitor. Pe la jumătatea drumului simți primul șuvoi, și atunci avu impresia că se ia la întrecere cu viteza ploii. Fugea ca un bezmetic gonit de o amenințare ascuțită. La cîteva metri de birt se prăbuși peste el torentul. Sări pe treptele birtului ca dintr-o cascadă. Liviu îi întinse mina și-l trase în cîrciumă cu atîta repeziciune, încît nu mai simți oprirea pe trepte. Se uitară unul la altul. Mușat era ud learcă, parcă-l scosese cineva dintr-un bazin. Pe costumul lui Liviu se zăreau cîteva pete întunecate, ca umbrele unor proiectile ricoșate. Izbucniră amîndoi în ris, anticipînd doar cu o fracțiune de secundă hazul care se chinuia în cîrciumă. Se așezară amîndoi la o masă, după ce Liviu comandase, ridicînd două degete și însoțindu-și gestul cu un cuvînt calm dar cu atît mai poruncitor :

— Coniac !

Comanda parcă fusese telefonată dinainte, atît de repede se prezentă birtașul la masa lor.

— Vă aduc imediat și o față de masă... Iar coniacul, nici o grijă, cel mai fin...

— Bineînțeles, acceptă Liviu fără să-l ia în seamă pe birtaș, dar obligîndu-l la un și mai mare zel.

Cîrciuma era mică, murdară, înghesuită. Suprafața meselor era parcă făcută din etaje, iar scaunele erau rotunde și cu găuri la mijloc. Clienții stăteau în picioare, vorbeau

cu voce tare, gesticulau, fumau mereu și sorbeau paharele dintr-o înghițitură, parcă fără să știe că beau. Vinul, tutunul, injurăturile făceau parte din respirația lor. Mai toți erau camionagii la un depozit de lemne din apropiere. Își lăsaseră caii afară, în ploaie, în locurile unde-i prinsesese vijelia, înfățișându-se astfel mai devreme ca de obicei în birtul în care-și petreceau toate serile, iar uneori și nopțile.

Tinerii ingineri se retrăseseră în unicul salon al circiului, care nu se deosebea de dugheană decât prin aceea că era mai pustiu și mai întunecos. Salonul nici n-avea uși. Spărtura prin care se intra în el era largă, neregulată, pe alocuri se ghiceau cărămizile retezate neîndemnic și la repezeală. Stratul subțire de var părea un bandaj murdar care acoperă răni vechi. Masa la care se așezaseră tinerii era ferită de privirile din dugheană. Mușat își apăsă cu o mină părul, iar cu cealaltă își netezea costumul, fără încetare, ca un automat, pentru a scăpa mai repede de povara apei, care-l dezgusta.

— Mai bine bea, Ioane, îi spuse Liviu. N-ai nevoie să guști coniacul, deși e bun. Bea repede, ca să nu te pătrundă răceala.

Mușat duse paharul la gură și-l sorbi dintr-o înghițitură. Cîteva clipe mai târziu simți arsura în gîtlej și aroma erupîndu-i pe nări. Clătină din cap, își șterse lacrimile și iarăși simți cum i se preling fiori reci pe gît și pe spate.

Birtașul aduse o față de masă curată și primi respectuos, slugarnic, comanda pe care i-o făcu Liviu cu degetul ridicat. Aduse imediat încă un păhărel de coniac. Mușat duse mina spre el, dar Liviu îl opri :

— Stai ! Paharul ăsta poți să-l sorbi în tihnă, cu picătura. Îți menții mai bine căldura și întîrzii amețeala.

— Puțină ceață simt de pe-acum, răspunse Mușat rîzînd. Parcă mi-ar pocni în gură niște boabe parfumate. Simpatcă băutură ! Poate că o dată pe săptămînă...

Nu-și termină fraza, pentru că din locul unde era văzu deschizindu-se ușa birtului și pătrunzind înăuntru o ființă pe care ploaia parcă o dezbrăcase. Bluza și fusta, amindouă albe ca spuma, se lipiseră atît de strîns pe corpul ei, încît arăta indecentă. Femeia era tinărar, foarte tinărar, o fetișcană. Iar trupul ei îi sugera lui Mușat imaginea unor curbe perfecte, care se întîlnesc întotdeauna acolo unde trebuie. Această imagine îl înspăimîntă, îl făcu să descopere goliciunea fetei și situația penibilă în care se găsea intrînd în tavernă. Clienții chiar se pregăteau de atac după primele clipe de uimire stîrnite de neașteptata apariție. Își făceau cu ochiul, își dădeau coate, își dregeau glasurile. Fata, presimțînd ceva, începu să se retragă cu pași mici spre ușa pe care intrase. Mergea încet-încet, cu spatele, ca o jivină mică încolțită de dihăanii furioase. Dacă ar fi avut putere, ar fi sărit afară prin geam. Ghicînd gîndul fetei, unul dintre clienți, o namilă cît toate zilele, înroșit de băutură, ajunsese înaintea ei la ușă.

— S-au rupt norii, nu alta! spuse el fără să se uite afară.

Fata se opri la cîțiva metri de prag, cu privirile rătăcite.

Liviu simți din tăcerea și din privirile lui Mușat că se petrece ceva neobișnuit în dugheană, dar n-avu curiozitatea să se întoarcă.

— S-o salvăm, Liviu, cît mai e timp, spuse el într-o suflare, încercînd să se ridice de la masă.

Întoarse și Liviu capul, așa că Mușat nu-i observă tresărirea.

— Stai! spuse Liviu după o clipă de ezitare. Ai putea să provoci scandal.

Se ridică fulgerător de la masă, dar pătrunse în dugheană mergînd alene, cu aerul unui om foarte calm.

— Vezi, dacă ai întîrziat? se adresă el fetei. E o bună și era atîta destindere în zîmbetul ei, încît Mușat, care învățătura de minte.

Atmosfera se liniști. Fata răsufală adînc, apoi zîmbi —

observa scena, duse paharul de coniac la buze și-l goli repede, încindu-se. Accesul de tuse fu atât de intens, însoțit de lacrimi și zguduiri, încît nu reuși să întindă mîna și să-și rostească numele. Cînd se liniști, fața lui era răvășită, părul încilcit, hainele încrețite. Fata se prezentă încăodată :

— Liana Popa... Și vă mulțumesc din toată inima. Of ! Nu mai vreau să-mi amintesc.

Chipul ei împrăstia un farmec ciudat. Trăsăturile feței erau fine, regulate, sprincenele încercau o mișcare timidă spre uimire, ca într-un desen abia schițat. Ochii însă aveau o gravitate nefirească, păstrau parcă dintotdeauna în ei durerea unei contemplații întrerupte. Cu toate acestea părea foarte tinără. Cîteva clipe, Mușat privi cu uimire pieptul fetei, care se vedea liber și agresiv, un miracol cald și dur, oferit în simetria perfectă a două conuri. Fata ridică din umeri fără să protesteze, dar fața lui Mușat deveni roșie ca focul, iar pe frunte i se prelingeau șiroaie fierbinți.

Liana își întoarse privirile spre Liviu și, zîmbitoare, încercă să spună ceva. Tinărul însă nu-i mai dădu răgaz.

— Cum ați nimerit tocmai aici, în taverna asta ?

— Am stat sub o streășină, răspunse ea oarecum uimită, dar cînd a început grindina n-am mai putut suporta.

— Bizară întîmplare... spuse Liviu.

— De ce bizară ? întrebă Mușat. Noi... doar și noi am făcut la fel. O întîmplare foarte simplă.

— Totuși bizară, adăugă Liana posomorindu-se.

— Un coniac și-un sifon ! comandă Liviu birtașului, care apăruse servil în salon.

Mușat nu mai îndrăznea să se uite spre Liana.

— Nu știu ce înțeles dați acestui cuvînt : bizar... Ce poate fi bizar în întîlnirea a doi sau trei oameni într-un anumit punct, într-un anumit moment ?... O simplă întîmplare. Dacă se vor întîlni a doua oară în aceleași condiții... sau dacă s-ar cunoaște între ei și nu s-ar

fi așteptat să se vadă... Sau dacă i-ar uni ceva, ca trei puncte care-și caută linia...

Și Liviu, și Liana pufniră în ris. Mușat îi privi surprins, în timp ce birtașul așeza comanda pe masă. Citeva firicele reci care i se scurgeau pe gît avură darul să-l trezească. Își dădu seama de situația în care se află și începu și el să rîdă.

— Sînteți studentă ? întrebă fără voie, după ce Liana puse pe masă paharul, din care sorbise de cîteva ori.

— Am fost pînă azi, răspunse fata, de-a dreptul veselă.

— Exact ca noi !... Da, în acest caz, se strecoară în întîmplare o cuantă de bizarerie. La Politehnică în nici un caz. La Artă plastică ?...

— În vecinătate, domnule inginer, rise Liana. La Artă... dramatică.

Liviu se uită spre artistă puțin mirat, încrețindu-și voit fruntea.

— Există și secție de estradă la Conservator ?

Mușat se străduia zadarnic să ghicească pricina și intenția întrebării puse de prietenul său. La prima analiză, întrebarea părea jignitoare, sau poate faptul că figura fetei se posomorise auzind-o îi încolțise această bănuială. Amintindu-și încă o dată întrebarea, avu senzația că nu mai poate găsi locul precis al cuvintelor în frază. Încercă să prefacă fraza în imagini, dar cuvintele se clătinau. Așadar, amețise. Deschise ochii mari și văzu undeva două conuri vii condensîndu-și și dilatîndu-și parcă suprafețele. Culoarea lor îi aminti cîteva versuri din poetul său preferat, pe care-l asemăna unui geome-tru. Întrebarea insinuantă a Diavolului :

.....*Parmi les objets noirs ou roses
Qui composent son corps charmant,
Quel est le plus doux ?...*"

— *Les objets*, spuse el încă fascinat de perfecțiunea celor două conuri. *Noirs, ou roses ?... Roses...*

— Încă nu te-ai săturat de geometrie ? întrebă Liviu. Sau începi s-o combini cu pictura ?

— Nu, răspunse Liana în locul lui. Se gîndește la o poezie de Baudelaire.

Cînd își auzi gîndurile descoperite, Mușat se strînse ca un arc, pentru a-și învinge amețeala. Plasa de ceață dispăru într-o clipă. Se simți din nou ud, penibil, scirbit de sine însuși.

— Nu e bizar? continuă Liana. Poezia aceasta am pregătit-o pentru examen... Printre altele... Ah! Mi se pare că a stat ploaia.

Zgomotul și întunericul parcă se îndepărtau. Picurii se răzlețiră. Liana înțelese că se ivise un moment prielnic pentru plecare. Atîta vreme cît străzile mai erau goale și ploaia nu înceta de tot, putea să circule fără nici un inconvenient.

— Cred că e momentul cel mai favorabil, spuse ea. Trebuie să găsesc pe aici prin apropiere un taxi.

— Dacă vă face plăcere, sîntem gata să vă însoțim, se oferi Liviu printr-o formulă care nu putea fi respinsă.

Un amestec confuz de timiditate, de rușine și de amicitie îl făcu pe Mușat să se retragă.

— Eu trebuie... să mai aștept pe cineva, se scuză el înroșindu-se.

— Vai de mine, nu vreau să produc nici o complicație... bizară, spuse Liana cu un ton foarte serios și cu privirile ridicate spre tavan, dar cu toate eforturile ei nu izbuti să-și oprească risul. În orice caz, vă mulțumesc foarte mult, domnule inginer...

Pauza intenționată îl obligă pe Mușat să-și rostească numele. Apoi se ridică în picioare și rămase așa, încrămenit, pînă ce siluetele celor doi se topiră prin sticla ferestrei. Un nou val de amețeală îl așeză pe scaun. O amețeală plăcută, pentru că era singur, necunoscut, nebăgat în seamă, un *quidam* care se putea retrage — fără să tulbure pe nimeni, fără să ofenseze pe nimeni, fără să lipsească nimănui — în lumea gîndurilor sale, atît de plină, atît de bogată, atît de excitantă și de necuprinsă. Întîlnirea cu gîndurile era întotdeauna plăcută, pentru că de fiecare dată descoperea ceva nou. De ani de zile

urca fără încetare. Fiecare cotă cucerită devenea un punct de plecare pentru altă cotă. Își regăsea ultimele formule și le redistribuia, le ataca în puncte precise cu alte elemente, apoi începea dansul strălucitor, fascinant al liniilor, al punctelor, al suprafețelor, al simbolurilor, al numerelor. Întotdeauna în asemenea întâlniri smulgea din întunecosul infinit bucăți confuze, pe care le transforma apoi în valori, în cunoștințe la început speriate, dar din ce în ce mai docile, mai supuse, mai sigure. Uneori întâlnirile se prelungeau. Zile, săptămîni, luni de obsesie, de atac, de dans, de ritm, totul tăcut, pînă cînd începeau să se audă melodiile. Le presimțea înainte de a ajunge cu calculele la capăt. Erau momentele cele mai frumoase. Revenirea tuturor simbolurilor i se părea ca revenirea unui vînt care-l mîngiase odată. Ceea ce crezuse cîndva că e unic prin înălțime și prin intensitate se repeta. Acele stări nu se puteau înlocui, nu-și puteau găsi aiurea corespondențe. Le asocia mereu cu muzica, aceea fantastică, aceea uluitoare alianță dintre sunete. După atîția ani de întâlniri, putea, în sfîrșit, să-și azvîrle simbolurile și valorile lui ca pe niște semințe pe sinul vast și dur al materiei (îi plăcea imaginea filozofului de la Port-Royal) în brazdele trase de legile lui.

— Și zi așa, nenisorule, hî?... se risipi puicuța... Te uiți pe dinăuntru la ea, hî?

Mușat deschise ochii și văzu pe peretele din fața lui, parcă răstîgnită, namila care tăiasc drumul fetei. Nu-i venea să creadă. Omul și vorbele lui păreau rodul unei închipuiri.

— Hî? sughiță din nou a întrebare namila, lăsînd să i se rostogolească pe barba nerasă o țigară fumată pe jumătate. Făcuși scamatorie cu noi ca nea Ali Pașa la moși, hî?

Vocea răgușită de bas zbîrniia în încăpere. De dincolo se auzeau rîsete exagerate. Un val de ceață mai stăruia în mintea lui Mușat. Nu știa ce să răspundă. De aceea, ridică din umeri, dorînd să-și reciștige singurătatea. Privirile lui întîlniră pe masă păhărelul din care băuse

Liana — mai conținea câteva picături de coniac — și alături un pahar plin cu sifon, de care nu se atinsese nimeni. Întinse mina nesigur, neștiind din care să bea.

— Mai domol, nenisorule, zise camionagiul căzind cu toată greutatea pe scaunul ocupat mai înainte de Liviu. Geaba grabă la mirtoagă, hi?... Ia să gustăm și noi din derby-ul ăsta... Hi?... Știi ce-i ăla un derby?

Mușat se uită mai atent la individul care-l improșca la fiecare vorbă cu o duhoare grea, imbicsită, grețoasă. În ochii holbați se încrucișau atâtea vine, încit păreau roșii. Buzele îi atârnavă, iar mina care apucase paharul Lianeii tremura. Era beat, aproape de prăbușire. Mușat ridică iarăși din umeri, lăsându-l să bea coniacul. Înțelega că sosise vremea să plece. Spărtura dintre cele două încăperi se umpluse însă de oameni și aproape toți aveau aceeași înfățișare ca musafirul nepoftit de la masa lui. Urmăreau scena rizind într-una.

— Hi?... O por... că... rie! silabisii camionagiul după ce dăduse pe gît coniacul, și azvirli paharul în zid.

Câteva cioburi căzură pe masă în fața lui Mușat. Rîsetele se întetiseră. Tinărul căuta cu privirile pe stăpinul birtului, dar nu-l descoperi în grupul de oameni. Își găsisese de lucru pe undeva prin bucătărie, ca să nu se pună rău cu „permanenții“ lui.

— Dacă nu ai fi beat te-aș trage la răspundere, spuse Mușat ridicîndu-se de la masă.

Se ridică și celălalt, cu paharul de sifon în mînă.

— Adică, hi? Ce vrei să zici?... După ce nu ne... lă... lăsați să ju... să jumulim puicuța... ne și... ne și... parcă... Eu... uite!...

Cu o mînă se sprijini de masă, iar cu cealaltă răsturnă paharul de sifon în capul lui Mușat. Tinărul nici nu clipi. Ce putea să facă? Să-și pună mintea cu bețivul? Îl uimea și-l jignea mai mult atitudinea stupidă a celoralți, care horcăiau de satisfacție. Bețivul scăpase paharul din mînă și se prăbușise ca un sac pe scaun. Capul îi cobora încet, de parcă îl ținea cineva cu o funie. Adormise.

Deși în deschizătura dintre cele două camere nu se afla nici un spațiu gol, Mușat porni într-acolo. Nimeni nu se dădu însă la o parte. Un individ care semăna ca două picături de apă cu cel care venise la masă și pornise scandalul — poate că era mai tânăr cu câțiva ani — făcu un pas în împinșarea lui Mușat.

— Adică vrei să pleci numai așa? Eu nu-s beat, ca frate-meu.

Își termină spusele printr-un gest golănesc. Ridică fulgerător mîna, ca și cum ar fi vrut să lovească, dar pe la jumătate își încetini mișcarea, continuînd-o spre ceafă și terminînd-o printr-un scărpinat. Mușat se feri de presupusa lovitură, și risetele stîrnite de mișcarea lui îl răneau ca niște proiectile.

— Dumneata nu ești beat? întrebă el cu o voce tristă, îndurerată.

— Nu! răspunse camionagiul, foarte sigur, și-și duse încet arătătorul ca un cuțit spre burta lui Mușat.

De astă dată tinărul nu mai rezistă. Prinse brațul noduros cu puterea unui clește și strînse pînă ce artăgoșul se chirci de durere și începu să se rotească în jurul lui ca un cîine legat. Apoi îl împinse cu atîta forță, că-l azvirli la capătul celălalt al salonului printre mese și scaune, care se prăvăliră peste el.

Oamenii priviseră scena cu ochii holbați. Nici o lovitură, nici un trosnet, o simplă rotire ca într-un joc de copii. Nu puteau să-și închipuie ce minune se întîmplase. Se dădură la o parte tăcuți, uluiți, ba mai spuseră și „bună seara“ cînd Mușat ajunsese la ușă.

— Bună seara, răspunse el fără să se întoarcă, dar niciodată nu simțise mai mare dezgust față de sine însuși.

Liviu urmărise aproape toată scena de la fereastra salonului. Sosise în clipa în care bețivul se așezase la masă și luase în mînă păhărelul Lianeii. Cînd văzu adu-

nătura de haimanale dindu-se la o parte și făcînd loc lui Mușat, se grăbi să reîntre în mașina care-l aștepta.

— Înapoi la aceeași adresă, porunci el șoferului, care-și reluase locul la volan. Cît mai repede !

Mașina porni imediat, dar Liviu se uită încă multă vreme pe geamul din spate, chiar după ce pierdu din vedere silueta prietenului său.

— Puteau să-l omoare, domnule, răsună vocea șoferului. Tilharii ăștia au, fiecare, cuțitul la ei.

Liviu întoarse capul și se tolăni comod în pernele mașinii.

— Nu cred, răspunse el. Încearcă să înfricoșeze prin gesturi și vorbe.

— Dacă vă spun eu ! Aici e un loc periculos, oamenii cumînți îl ocolesc. Mai zilele trecute, un văr de-al meu care se opri din întîmplare acolo a văzut cu ochii lui o panoramă să-ți iei cîmpii...

Șoferul, crezîndu-se ascultat, începu să povestească, înflorînd cu amănunte personale, istoria unei încăierări cumplite cu scaune, cu sticle și cuțite. Liviu nu-l asculta. Se gîndea la altceva. Auzi numai ultimele cuvinte :

— Dacă vă spun eu !... A avut mare noroc domnu acela. Le-a luat prea repede piuitul. Altminteri, era groasă rău... Mi se pare că aici, nu ?

Mașina opri. Liviu plăti și plecă înainte ca șoferul să calculeze costul curselor, bacșisul și să-și lărgească fața într-un zîmbet de mare mulțumire. Traversă strada și intră grăbit pe ușa unei vile mari, cu cîteva etaje. Nu așteptă liftul. Urcă pe scări pînă la ultimul etaj. Cînd ajunse la capătul coridorului, ușa se deschise. Liana, îmbrăcată într-un capot auriu care o sculpta de minune, îl aștepta veselă în prag.

— N-am crezut că te vei întoarce. Dar cînd am auzit mașina oprindu-se...

Liviu îi cuprinse umerii cu mina stîngă. Cu dreapta împinse ușa pînă auzi clinchetul siguranței.

— De ce credeai că nu mă întorc ?

— Din mai multe motive : pentru că ai fost atît de morocănos în mașină, pentru că nu m-ai condus pînă la ușă, pentru că... în sfîrșit... pentru că vii aici numai cînd ești nefericit.

— Ești subtilă și perspicace, Liana. Alta și-ar fi imaginat un paradis din întîlnirile noastre. Dar de ce crezi că astăzi sînt fericit ?

Liana îl îndepărtă cu o mișcare grațioasă, obligîndu-l să se așeze într-un fotoliu.

— Pentru că și eu sînt fericită. Ziua asta, oricît de convențională ni s-ar părea, e totuși o zi mare. E adevăratul nostru majorat. În sfîrșit, începem să trăim prin noi. Am simțit sau poate mi-am zis numai : sînt fericită ! Și cînd am aflat printr-o atît de bizară întîmplare că și tu, astăzi, ai încheiat o anumită perioadă a vieții, m-am gîndit — mă gîndeam în mașină — că trebuie să fii fericit. Cînd am văzut că nici nu cobori, m-am incredințat pe deplin.

— Spune drept, Liana ! Te indispun tainele mele ?

Liana nu-i răspunse imediat. Luase de pe masă o brichetă mică și strălucitoare ca o bijuterie. O aprindea mereu, dar în loc s-o stingă printr-o simplă destindere a degetului, sufla în ea de fiecare dată. Se amuza ca un copil cu acest joc inutil. La fiecare suflare ochii i se măreau, de parcă ar fi descoperit cine știe ce mistere.

— Suflă și tu ! Poți s-o atingi ? Ia să văd !

Dar nu-i întinse lui Liviu bricheta. O așeză pe masă la locul ei, așteptînd să vadă ce se va întîmpla. El o luă, dar în loc să-i imite jocul începu s-o arunce și s-o prindă cu gesturi automate, fără să se uite la ea.

— Ești atît de mult tu însuși, că mă inspăimînți. Oare acesta să fie darul personalității ? Și cînd te joci, te joci altfel decît alții, oricît te-ar ruga cineva... Nu știu, Liviu... La început m-a amuzat teribil relația noastră conspirativă. Cu cită artă ai plecat în primele zile ! Ce splendid elogiu al gratuității ai înălțat între aceste patru ziduri ! Ai asemănat totul cu un dans a cărui puritate stă în lipsa țintei, a scopului, care fură infinitului clipe

și le dă altă valoare. Timpul devine minune, miracol, așa spuneai. De ce avem nevoie de identitate pentru minuni? Îți amintești?... Miracolul însă n-a ținut mult, pentru că am început să te cunosc chiar fără să știu cine ești... Tu știai totul, totul, totul despre mine. Eu, nimic. M-a îngrozit mai ales un lucru care pare, poate, cel mai neînsemnat. Nu-ți cunoșteam decît numele mic. Și nici astăzi, după aproape trei ani de zile... Taci! Nu mi-l spune! Ai țesut totuși ceva. Nu știu ce. O pînză, un voal, o cortină deasă... De ce să le sfiși tocmai acum?

— Ah, Liana, cîtă copilărie se ascunde în aceste pretenții de femeie!... O bijuterie tăinuită e numai a ta. Purtată în văzul lumii devine, *volens-nolens*, proprietatea tuturor. De multe ori, privirile sînt mai posesive decît brațele, decît gîtul sau coapsele.

— E o optică singulară, Liviu. Tu de ce crezi că privești fericirii rănește?... Știi cît doream într-o vreme să mergem într-un local, sau numai pe stradă, sau chiar singuri într-o pădure, să ne vadă măcar copacii împreună și să se bucure. Oare ai vrut să modelezi o Galathee, așa cum am crezut cîndva, sau pur și simplu ai vrut să faci o achiziție pe care s-o păstrezi într-un dulap fără sticlă pentru zilele nefericite?... Nu te speria! Nu m-am simțit jignită. Sau n-am vrut să mă simt. Dar pentru a scăpa de această amenințare m-am chinuit groaznic. După ce aproape doi ani de zile am refuzat ideea dansului pur, a trebuit să revin la ea, tăind-o însă la jumătate. Am oprit numai dansul în înțelesul lui adevărat de distracție... Ai pierdut prilejul să fii iubit cum nu cred că te-ar mai fi iubit altcineva, dar așa spune orice femeie. Mi-e teamă însă că m-ai învățat și pe mine să-mi protejez sentimentele, să mi le ascund, sau să nu mi le ascult.

— De ce? Ai încercat?

— E uluitor cu cîtă seninătate pui întrebări gratuite. Ca și acum o oră în tavernă. Tu ai darul să pui întrebări fără ton, întrebări care ar provoca încăierări între oameni dacă li s-ar căuta destinația. Uneori faci așa și

cu concluziile... Ce să încerc?... Dragă Liviu, în situația mea și după experiența întâlnirii noastre am devenit extrem de pretențioasă și extrem de prudentă. De altfel, ai fost destul de fin ca să nu-mi pui întrebări jignitoare. M-am întrebat de ce. Și atunci am început să te descopăr. Ești foarte sigur, atât de sigur de ceea ce poți, de ceea ce ți se cuvine, de ceea ce dorești... Știi cum ești? Ca un focar care contaminează totul în jur... Uite! Acum aprinzi țigara. Nu știu cum faci asta, dar sînt sigură că oricine te-ar vedea te-ar imita fără să-și dea seama.

Liviu își aprinsese într-adevăr țigara, dar fuma nepăsător, neconvins. Îi plăcea să privească prin fumul albastru superba lui bijuterie. Cunoștea bine valoarea Liane, pentru că el o investise.

— Te uiți la mine ca un sculptor. Îmi inchipui ce spui: „Toate liniile și mișcările acestea îmi aparțin“. Dar este ceva care nu-ți aparține. Materia din care e făcută statuia. Ei bine, această substanță a biruit imobilitatea, s-a răzvrătit înăuntru și a hotărît ca statuia modelată de tine să se miște. Întii a sărit de pe soclul care-o ținea maiestuoasă, dar ascunsă. Vreau să mă mișc. Nu știu dacă inerția nu m-ar mai fi ținut un timp pe soclu. Trebuie însă să mă mișc. Acesta e adevărul...

— Mi-am inchipuit că se va întîmpla așa. Și după cum vezi, stau liniștit în fotoliu.

— Ai putea să te prefaci... Nu, nu! Știu că nu te prefaci, deși spun asta cu durere...

— Dar dacă ne-am fi legitimat lumii, Liana, așa cum ai dorit cîndva?... Cum ar fi apărut această despărțire pe care cu atita naturalețe o oferi subînțelegerii?

— Și pe care tu o accentuezi...

— Pentru că sînt adeptul dansului pur în acest domeniul al vieții. Valéry punea semnul egalității între poezie și dans. Eu îl pun între poezie și dragoste.

Liana era aproape mîhnită. Își plimba bricheta rece pe gît.

— Nu ești adeptul dansului pur. Ești adeptul dansului sincopat și anarhic. Tu nu visezi un ritm continuu,

ci o variație de ritmuri. De aceea imi făceai teoria dispariției timpului în acest dans. Dacă ne-am fi despărțit după două săptămîni...

— Da! Te-aș fi privit ca și astăzi, la fel de liniștit, prin acest val de fum albastru. Nu e preferabil urletelor, loviturilor, respirațiilor șuierătoare, otrăvite?

— Sînt femei capabile să se îneco într-o dragoste adevărată chiar dacă ar vedea la capătul ei urlete și lovituri.

— Construiești aforisme, Liana. În dragoste există o singură sinceritate: aceea a clipei.

— Dar tu nu iubești cu sufletul.

— „Clipa“ nu mai definește nimic: trup, suflet sau altceva. Există numai ea, sau mai bine zis consecința ei în ea însăși, pentru că și ea dispăre în noțiunea ei de durată.

— Și cui aparține această clipă fără durată? Dacă eu vreau durată, timpul concret, cu secunde care se pot număra, în care se poate plinge sau ride, în care se poate uri sau mîngîia, atunci clipa aceasta teoretică, spune-mi, cui aparține?... Nu ție? Nu ești singurul colecționar?... Eu cred că e mult mai prozaic și mai adevărat totul, Liviu. Ai vrut să ai o amantă tînă, nostimă, sigură, neprimejdioasă.

— Acum nu mai ești copil, ești femeie și începi să simți dantela corsetului pe care încă nu-l porți. Vrei să-ți numesc o sută de fete asemeni ție ca vîrstă, nevinovăție, candoare cu care aș fi putut să mă întîlnesc oricînd?

Liana rise fără voic. Era și o nuanță de orgoliu satisfăcut în risul ei.

— Exagerezi, deși nu prea tare. Să știi însă că am acceptat totul și din cauza asta. Ca să nu poți spune cîndva asemenea cuvinte și despre mine. Eu am crezut cu toată ființa în frumusețea întîlnirii noastre. Nu te-am dorit din orgoliu. Îndrăgostindu-mă însă de tine, simțeam nevoia să-mi declar fericirea... Spune-mi, tu poți fi capabil de un sentiment din categoria celor însemnate cu plus?... Spune-mi sincer, tu poți să iubești pe cineva?

Liviu se uită țintă la Liana, dar n-o văzu. Devenise dintr-o dată palid. Avea ceva de oțel în reflexele feței.

— Îți răspund afirmativ, dar atât. Nu vreau să mă legitimez în întregime.

Și Liana îngălbeni. Înțelese mai mult decât îi spusese cuvintele lui. Vocea ei suna patetic.

— Liviu! Trebuie să iubești! Trebuie să iubești o femeie! Nu știu dacă mă înțelegi.

— Știu! Dar nu pot. Înțelegi? Nu cred că pot să renunț la singura mea dragoste!

— Îmi pare rău că nu te-ai îndrăgostit de mine, spuse Liana în șoaptă.

Liviu înțelese adâncul acestei mărturisiri, și citeva clipe simți un mare regret.

— Mă compătimești, Liana. Știu. Undeva ești o minune. Sint însă stări care scapă obișnuitelor legi.

Liana încercă să schimbe subiectul discuției:

— Nu vreau să te iscodesc, de altfel ar fi inutil acum. Spune-mi însă ceva despre ziua ta de azi.

Privirea lui Liviu deveni iarăși dură. Buzele încă nu voiau să dea glas gândurilor adunate. Ca și cum ar fi dorit să ciștige timp, repetă întrebarea Lianei:

— Spune-mi tu ceva despre ziua ta de azi.

— Prea mare lucru nu s-a întâmplat în istoria lumii. Am reușit bine, chiar foarte bine, și... am fost repartizată la un teatru din provincie. Puteam să rămân aici. Am preferat însă provincia. Acolo voi face teatru, nu figurație. Ne-am înțeles între noi citiva colegi... De altfel, ți-am spus mai demult. Dar tu, și tu ești tot primul?

Liviu avu puterea să simtă cum își strivește țigara fără s-o atingă. Simți pină și arsura jeraticului în degete. De aceea, depăși momentul. Luă liniștit țigara din scrumieră, scutură scrumul, dar n-o duse la buze. O lăsă tot acolo. Fața lui căpătă iarăși reflexe de oțel.

— Nu știu, răspunse el. Nu vreau să știu. S-ar putea, din anumite considerente, să fiu primul. Și probabil așa se va întâmpla. Pentru că din anul întâi până acum, cataloagele, hîrțile n-au înscris nici un alt calificativ decât cel care mi s-a pus pe diplomă.

— Cel mai înalt, se grăbi să-l completeze, veselă, Liana.

— Cel mai înalt... repetă el ca o constatare indiferentă, dar imediat ridică tonul : Cel mai înalt ! Atunci, cum poate exista unul și mai înalt ?... Nu e o demență undeva ?... De ce ? Cum ?... Nu, Liana ! Ar însemna că sint un imbecil dacă m-aș tămia aici în fața ta. De ce nu cunoști fizica ?... Știi cum s-ar putea evalua, cum ți-ai putea face o idee ? Eu acționez încă sub imperiul mecanicii newtoniene, care e posibilă încă, e valabilă pentru un perimetru destul de vast. El însă a ajuns la teoria relativității, care, cel puțin pînă acum, se potrivește universului. Nu lua totul *ad litteram*. Vreau să intuiești întinderile. Pentru că el, în sfera lui imensă, e și mai aproape de pămînt. Parc-ar vrea să aplice legile universului în perimetrul mecanicii terestre. Așa ar putea traduce impresia pe care ți-o fac gîndurile lui...

— Care „el” ? întrebă Liana nedumerită.

— Un „el”. Te interesează ? Nu ajunge că există ? De ce să-i mai cauți identitatea ? Există el și exist și eu. Aceasta e drama. Nu putea să se nască în altă epocă, în altă parte, măcar să existe în alt oraș, sau aici, dar în alt an, la altă disciplină, sau măcar să nu-l fi cunoscut ?... I-am simțit puterea, dar nu știu ce s-a întîmplat cu mine. Ba știu ce !... i-am evaluat puterea cu zgîrcenie. I-am ridicat-o așa cum ridici mercurul prin frecare pînă la limita termometrului obișnuit : 42 de grade. Mai sus nu se poate. Mai sus înseamnă moartea. Nu mi-am închipuit că există și termometre care măsoară temperatura apei în clocot, sau că i se potrivesc lui asemenea termometre. L-am evaluat la scara obișnuită umană. Am crezut că încercarea lui de a depăși 42 de grade înseamnă moartea lui intelectuală... Imaginează-ți, Liana : a luat formule, principii, postulate din matematică și fizică dispersate în sute și mii de instrumente și le-a dat valori precise : 1, 2, 3, 4, 5 etcetera, așa cum ai lua tu nu știu ce alimente și ai spune : aceasta e cafea, acesta e cimbru, acesta e orez, și amestecîndu-le pe toate ai face o omletă, sau o salată, sau un scaun, sau o țigară. Pentru

că la el rezultatul devine factor inițial și are valoare de orice. Spune! Cine n-ar fi văzut în toate acestea un absurd, o nebunie, o joacă, în cel mai bun caz o joacă? Am crezut și eu la fel, dar m-am înșelat. Singurul om din lumea aceasta care putea să arbitreze i-a dat dreptate și i-a lipit pe frunte sigiliul geniului... Știi care-i groaza, Liana? Arbitrul acesta nu se poate înșela. E absolut imposibil!... Eu credeam că-l duc spre o confruntare în care va opune rime unor tășuri de oțel. Am fost convins că va fi distrus, terfelit, zdrelit, așa cum se întâmplă cu gîngăniile cînd trec peste ele tălpi ou ținte cazone sau șenile de oțel. În loc de aceasta, i s-a găsit un loc pe tabela limitată a genilor.

Liana era într-adevăr îngrozită. Niciodată nu auzise o ură mai nestăvilită, zăvorîtă în asemenea formule și exprimată cu atîta calm. Parcă nu auzea vorbe, ci o înșiruire de cifre care n-au nici un sens în lume, nici o valoare. Numere, numere rostite de un om suferind de insomnie pentru a putea adormi. Nici un ton, nici un accent, nici o nuanță în vorbele lui atît de grave. Auzindu-l, își imaginase cum ar fi rostit ea pe scenă un asemenea monolog. Ar fi prăbușit sala. Înțelegea, însă, că adevărata forță a monologului era cuprinsă în rostirea aceea stranie, din altă lume, da, din altă lume, pentru că exprima sentimente parcă necunoscute. Își dădu seama înainte de a deschide gura de stupizenia întrebării:

— De ce ți se pare atît de groaznic? Poate că flacăra care te frige pe tine, pe alții îi încălzește...

Într-adevăr, Liviu nici nu-i auzise întrebarea.

— Nu e el învingătorul, eu sînt vinovatul... Uneori îl privesc și-l caut, și văd că n-are nici un ascunziș. Și atunci îmi vine să-l sărut, și-l sărut, Liana, și sînt sincer atunci. Alteori îl compătimesc. E ca un copil naiv... Ți se pare ciudat ce-ți spun... E un inocent. L-aș îmbrăca de sus pînă jos cu tot ce am, i-aș da tot, te-aș oferi și pe tine. Nu poate fi fals, înțelegi? Nu știu de ce. Dacă ar avea un dram de ipocrizie, cred că l-aș iubi. Dacă s-ar abține să mă coboare cu o singură frază de la etajul III la parter,

de la cota 1.000 la cota 200 ! Și face asta fără să vrea să se ridice el. Mă declară prost fără să vrea să se înalțe el, dar eu îl văd înălțându-se. E... știi cum e?... în trei nu e în stare să scoată o vorbă. Pare un cretin, și mulți nu-i simt sfiala și rîd de el. L-am pus deseori în această situație, dintr-o plăcere drăcească. Nu-și dădea seama de ea. Nu observa nimic... În doi pare nebun. Jumătate din logica lui e înfricoșătoare prin îndrăzneală și strălucire, cealaltă jumătate e nebuloasă, fleșcăită. Parcă ai vedea o minge trimisă de un șut năprasnic dezumflându-se la jumătatea drumului. Da ! Nu-i încap gîndurile în cuvinte și nici măcar nu suferă pentru asta, cum spunea cineva... Sînt însă momente cînd raționează cu voce tare, de unul singur. L-am surprins de cîteva ori în asemenea momente și l-am ascultat pe furîș, ca o servitoare. Parcă recita poezii, Liana, atît de limpezi îi sînt ideile. Parcă n-ai auzi cuvinte, numai ritm. Parcă te-ar frige aureola unui geniu. În asemenea momente cred c-ar trebui să-l iubesc. Dar nu așa cum și-ar închipui oricine. Aș vrea să-l iubesc ca pe un bunic care nu mai posedă decît căldură și generozitate și povești pentru nepoți. Ah ! Cît de mult aș vrea să-l văd bătrîn. Aș vrea să mă întîlnesc mîine cu el și să aibă optzeci de ani. Atunci cred c-aș îngenunchea în fața lui. Dar e prea tînăr ! Înțelegi ? E prea tînăr... Dacă nu și-ar fi ales ca amantă matematica, această muzică a cifrelor, ar fi ajuns un oarecare soldat sau sergent. Un oarecare electronist sau mecanic. Nu i-ar fi descoperit nimeni în raniță bastonul de mareșal. Conviețuirea cu el m-a inspirat. Poate că nu voi lăsa lumii nimic altceva decît acest dicton, de care istoria ar fi avut nevoie de mai multă vreme. Da, Liana : Un general e mult mai greu de distrus. Trebuie ucis atunci cînd e sergent.

Ultimele fraze, Liana le ascultase nedumerită, uimită. Ridică din umeri înfrîntă. Nu știa ce să creadă. Încercă să dea o altă valoare nepăsării cu care Liviu vorbise, adică să transforme ceea ce ea își închipuia o aparență în real. Dar poate că vorbele îi sunau atît de calm pentru că le săpase cîndva pe fiecare, cu mîgală, în blocul de piatră

al sufletului său. Chinul se consumase atunci. Acum erau doar rostite. Oare existau săpate atât de adânc? Un gând subit îi luminează mintea :

— Stai! Dar tu i-ai făcut elogiul, Liviu. L-ai înălțat, l-ai...

— Știu, răspunse el cu o nuanță tristă în voce.

— Poate că-l iubești, poate că-l admiri, întreabă Liana căutînd să-i deschidă un drum necunoscut în suflet; își atîrnase multe speranțe de această întrebare.

— Nu știu, răspunse Liviu revenind la tonul său indiferent. Nu cred. Pentru că am încercat să-l otrăvesc. Încetul cu încetul. L-am încurajat mereu, crezînd că-l duc spre neant. I-am dat atîta curaj, încît a început să mă iubească. Știam că otrava mea e un excitant, dar nu-mi închipuiam că puterea gândirii lui e atât de întinsă... Nu știu, Liana. Poate că tot ce ți-am spus e o exagerare dementă, explozia sinceră a unei clipe. Cauza exploziei dispare odată cu clipa. Sau poate că acum, în această clipă, aș vrea să fie așa : să explodeze totul.

— Și eu aș vrea. Dacă o rugăminte sau o rugăciune te-ar putea ajuta...

— E stupid, Liana. Hai să uităm !

— Vei putea? Crezi că vei putea?... Mă gîndesc cum poate fi distrusă o inscripție săpată în piatră.

— De ce te gîndești la așa ceva?... Mai bine spune-mi ce impresie ți-a făcut.

Liana se retrase încet în fotoliu, pentru a evita prăbușirea care o amenința.

— El e? întreabă ea în șoaptă.

— Ce s-a întîmplat? Ce-i cu tine? Îl cunoști?...

— Nu! L-am văzut pentru prima dată. Dar e un om bun, Liviu, și are în ochi ceva îndepărtat, ceva care amintește de copilărie și de zbonurile din visele ei.

Liana, însă, nu mărturisi ceea ce simțise în prima clipă: că pe omul acela l-ar putea iubi. Fusesse prima ei tresărire. Nu-i destăinui nici conflictul care începea să se zvîrcolească în ea și pe care-l presimțea, în ciuda evidențelor, grav și de durată.

— Încerci să-l asemeni cu idealul tău ? întrebă Liviu, dar întrebarea lui nu primi nici un răspuns.

De aceea îl auzi atît de limpede.

5

Ploaia nu încetase. Cernea des, mărunț, neîntrerupt. Orașul părea învăluit în ceață, doar la lumina palidă a becurilor ploaia devenea un mănunchi de fire subțiri de beteală suspendate nesigur în văzduh. Mușat mergea încet, cu miinile în buzunare, cu spatele încovoiat, fără să mai simtă răceala ploii. Amintirea scenei din birt îl urmărea ca o obsesie. Îl dezgusta mai ales gîndul că se comportase ca o brută. De ce n-a încercat să împiedice incidentul ? De ce să folosească forța ? Cu Liviu n-ar fi ajuns la un asemenea deznodămînt. Cu cîteva cuvinte, Liviu i-ar fi liniștit pe toți. Își făcea remușcări pentru că nu găsise cuvintele potrivite acelui moment și acelor oameni. Se lăsase influențat de risul pe care-l stîrnise gestul său gratuit de apărare. Acționase din orgoliu, nu din necesitate. Ce putea să i se întîmple ? Poate că așa era firea acelor oameni : gălăgioasă, hazlie, arrogantă. Trebuia să le spună simplu : „Bună seara, nu vă supărați, dar am treabă. Nu sînt obișnuit să beau, nu știu cum trebuie să te comporti într-un local. Mă gîndesc la un anumit lucru care ar putea să folosească lumii. Poate v-ar folosi și dumneavoastră. Dacă v-am jignit cu ceva vă rog să mă iertați. După cum vedeți, nu mă preocupă orgoliul sau prestigiul. La urma urmei, n-am căpătat încă dreptul să fiu orgolios și să mă împăiez cu un prestigiu. Nu vreau să-mi apăr decît liniștea și timpul. Nu-i putem impune nimănui să fie altfel decît este. Nici eu dumneavoastră, nici dumneavoastră mie. Cărările vieții, chiar dacă se întîlnesc într-un punct, își pot continua direcțiile, ca două linii, fără să se altereze una pe alta...”

„Sînt stupid, își spuse Mușat. De ce trebuie să imaginez discursuri ? Cu vorbe se poate demonstra orice —

orice scamatorie, orice șarlatanie, orice neadevăr. O combinație de vorbe nu se poate declara imediat adevăr. Dacă ne-am lua după vorbe, oricine ar avea dreptate. Urâsc vorbele. Uneori sînt prea multe, alteori prea puține. Cine poate măsura cantitatea exactă de vorbe necesare unui adevăr?... De nu știu cită vreme încerc să-mi explic gestul și merg prin ploaia asta cu intenții ascunse de autoflagelare. Am strîns prea tare mîna unui om. Asta s-a întîmplat, la urma urmei. De ce? Pentru că mi-e silă de vorbe și de gusturi imbecile. Indiferent ale cui sînt. Ale mele, sau ale altora. Gata! E un punct necesar pentru a nu pierde cealaltă idee apărută în timpul discursului pe care ar fi trebui să-l țin în cîrciumă. *Cărările vieții, chiar dacă se întîlnesc într-un punct...* Această imagine mi-a sugerat, nu știu de ce, celebrul postulat al lui Euclid, care a îngrozit și a înveninat zeci și zeci de generații de matematicieni: *printr-un punct la o dreaptă poate trece numai o paralelă, una singură!* În greaca veche trebuie să fi sunat și mai categoric. Cîți matematicieni n-au simțit șubrezenia și netemeinicia postulatului! Și cu toate acestea, s-au străduit din răspuțeri să-l apere. Dacă toți aceștia ar fi pus problema sub formă de întrebare, de cîte eforturi n-ar fi fost scutită matematica! Pentru ca în secolul al XIX-lea, spațiul absolut al lui Gauss, Lobacevski și Bolyai să admită mai multe paralele față de aceeași dreaptă, iar spațiul finit și nelimitat al lui Riemann — nici una! Și cu toate acestea, cît de armonios se îmbină ambele teorii!... Oare de ce mi-a apărut în minte istoria acestui postulat? Pentru că o problemă intrucîtva asemănătoare a hotărît soarta vieții mele. Oare ce m-a determinat atunci să pun la indoială tocmai capitolul inițial al formulei care ni se înfățișase aproape axiomatic? Ce s-ar fi întîmplat cu mine, pe ce cărare a vieții aș fi colindat dacă n-aș fi simțit incendiul acelui minut? Poate nici un minut, numai cîteva secunde de flăcări orbitoare în care am zărit răzvrătirea unei singure linii în complexul acela geometric..."

Întîmplarea se petrecuse cu aproape trei ani în urmă. Mușat era în anul III. Făcea parte din categoria studenți-

lor buni. Deși era considerat unul dintre cei mai valoroși matematicieni ai promoției, nu acorda acestei discipline mai mult timp și mai multă pasiune decât celorlalte. Hotărîse, încă din primul an, să termine școala nu cu o simplă diplomă de inginer, ci înarmat cu toate cunoștințele care se predau acolo. Deși se specializa și în mecanică, și în electronică, pusese sub semnul egalității toate disciplinele. Timpul de studiu i se părea prea mult. De aceea, în primii doi ani studentul Ion Mușat devenise faimos în școală, mai ales prin cupele pe care le cucerise la concursurile inter-universitare de gimnastică. La inele și cal cu minere nu-și avea egal. Făcea parte din lotul național de gimnastică; încetase de a mai fi o mare speranță, era un concurent principal la primele locuri. Cu toate acestea, nu-și făcuse nici din gimnastică o preocupare deosebită, nu o identifica nici o clipă cu o mare pasiune. Nu-l interesau concursurile; participarea la ele îi era dictată ca o sarcină profesională. Îi plăcea să se miște, să se joace cu pirghiile corpului. Alături de forța nativă, această relaxare era principalul lui atu în concursuri. Subit, și aparent fără motiv, Mușat renunțase, însă, la concursuri și la antrenamente tocmai în perioada cînd i se asigurase un loc în echipa națională și participarea la un concurs peste hotare. Nimeni nu știa ce se întîmplase, nici măcar cel care cauzase atitudinea lui Mușat: profesorul Stoian, „Infinitul“.

Era la un curs obișnuit al acestuia. Cu puterea logicii și claritatea demonstrației sale, profesorul subjugă ca întotdeauna auditoriul. Dintr-un exces de zel, profesorul dezvoltase o teorie personală cu privire la un capitol din matematică. Cursul se terminase, dar demonstrația continua. Nimeni nu se gîdea să plece; teoria îl fascina pe Mușat. Lanțul demonstrației creștea și se suda cu fiecare verigă. Totul era atît de limpede, atît de sigur, atît de îndrăzneț și de surprinzător, încît Mușat, în transă, aștepta momentul final. Parcă era înconjurat de o melodie care urca vertiginos, în crescendo, spre o culme pe care străluceau alămurile. „Infinitul“ făcuse o scurtă pauză; se ștergea tabla. Mușat profită de acest răgaz, pentru a revedea în sens invers lanțul demonstrativ. Era ca o linie per-

fectă, fără nici o frintură. Ajunsese la deschiderea inițială a problemei, la formula care fusese impusă ca un postulat. Fără să-și explice de ce, Mușat continuă analiza. Timp de câteva secunde își simți capul incendiat. În compoziția geometrică pe care o constituia postulatul „Infinitului“, descoperise o asimetrie, o linie forțată care nu-și avea locul acolo. Parcă-l cuprinsese un virtej. Tremura cu convulsii, ars de flacăra descoperirii și înghețat de spaima destrămării geometrice. Uimit, un coleg îi atinsese brațul, dar se speriasse simțindu-i duritatea de piatră. Nu mai auzea nimic. Toată puterea din el era concentrată asupra formulei inițiale. Începea tot felul de soluții pentru a se convinge că eroarea e în el, în optica și logica lui, nu în formula „Infinitului“. Sala se golise. Rămăsese singur, respingînd prin tăcere și prin febrilitatea calculelor sale pe oricine încercase să-l scoată afară. Ieșind totuși din sală, își zărise profesorul pe coridor, în fața cancelariei. Se dusesse direct la el, înfățișându-i observația atît de gravă, culeasă în cele câteva clipe de incendiu. „Infinitul“ nu-i răspunsese. Îl privise ca pe-un nebun, întîi sever, apoi indulgent.

— Dar e adevărat! se rugase Mușat tremurînd.

Profesorul nu-l auzise. Cobora scările.

Așa a început conflictul tainic dintre profesor și student. Acesta din urmă își pusese toate speranțele în probitatea proverbială, exemplară a profesorului. Așteptase cu sufletul la gură cursul următor. Sigur ca întotdeauna, „Infinitul“ își predase lecția. Părea că uitase problema în care studentul își concentrase toată viața lui. Mușat trăise două ore de cumplită dezamăgire. Era aproape convins de eroarea formulei, și cu toate acestea „Infinitul“ nu făcea nici o aluzie la observația sa. Nu mai era atent la ceea ce spune omul de la catedră. Nu se gîndea decît la datele teribilei formule. Lecția se terminase. Și deodată, în tăcerea grea care urma fiecărui curs al „Infinitului“, vocea lui Stoian răsunase mai gravă ca oricînd:

— Și dacă există cineva printre dumneavoastră care pune la îndoială aceste formule, îl sfătuiesc să se transfere la un club sportiv. Acolo poți lovi toată ziua, în ne-

știre, cu orice parte a corpului, orice minge, fără să fie nevoie pentru aceasta de nici o logică.

Mușat rămăsese și de astă dată singur în sală. Cu capul ascuns în mâini, rezemat în coate, se străduia să găsească o logică existenței universului. Parcă se dărmase totul, tot ceea ce era adevăr și trebuia început de la nimic, ca într-un raționament cartesian. Nu mai știa de cât timp incremenise acolo. Se ridicase însă din bancă atât de calm și de liniștit, cum niciodată nu-și închipuise că va fi. „Cineva, totuși, a greșit, își spunea el. Nu-mi rămîne să văd decît cine a comis eroarea. Două adevăruri nu pot conviețui aici, așa cum nu pot exista două mărimi diferite în simbolul unui număr. Dacă l-am jignit pe nedrept pe omul pe care-l stimez cel mai mult, atunci într-adevăr nu am ce căuta în această școală. *Amicus Plato, sed magis amica veritas.*”

Asemeni bătrînului Caton, „Infinitul” își încheia fiecare lecție cu aceeași frază :

Și dacă există cineva printre dumneavoastră care pune la îndoială aceste formule...

Nimeni, nimeni, cu excepția lui Mușat, nu cunoștea destinația clară, precisă, a acestor vorbe. Studentul, tăcut și izolat, nu le mai respingea, ca prima dată. Tenace, ferm, neobosit, construia, începînd cu definițiile și descoperirile primare, un uriaș eșafodaj împotriva teribilei formule. Arhitectura la care lucra nu admitea nici o fisură. De aceea, nu accepta nimic de-a gata. Cu datele și elementele inițiale refăcea fiecare idee, fiecare postulat, fiecare axiomă. Revăzuse întreaga geometrie clasică, atât de complexă și de greoaie, studiasse pînă la ultimele amănunte cîmpurile lui Pascal, Descartes, Fermat și Leibniz, adunase cu migală toate argumentele pe care i le oferea geometria neeuclidiană a lui Gauss, Lobacevski, Bolyai și Riemann, descoperise posibilități noi, uimitoare, în studiile lui Poincaré, Hilbert, Țițeica și Lalescu, și mai tîrziu în ale lui Hadamard. Intrase curajos în domeniile moderne ale matematicii, familiarizîndu-se cu ecuațiile diferențiale, analiza funcțională, topologia, teoria distribuțiilor, funcțiile

speciale. Aproape cinci luni de zile duraseră investigațiile lui. Toate orele libere ale fiecărei zile și le petrecea în biblioteci, adunînd date, iar nopțile și le rezerva aproape în întregime calculelor și demonstrațiilor. Își lăsa doar cîteva ore pentru somn, și chiar acele ore erau atacate de vise pline de construcții fizico-matematice și de simboluri algebrice. I se părea că n-ar mai putea trăi fără incursiunile sale îndrăznețe în lumea necuprinsă a numerelor, a relațiilor dintre ele, fără apropierea și cucerirea unor noi cunoștințe, care căpătau noi funcții în această lume.

De multe ori mergea să audieze cursuri speciale la Facultatea de fizico-matematică. Il preocupau în special lecțiile lui Barbilian. Teoria acestuia despre ine și ideale îl fascina. Și nu o dată, după terminarea cursurilor, intrase în discuție cu profesorul, al cărui chip transfigurat părea că se lepădă de condițiile existenței terestre. Discuțiile care continuau uneori pînă la locuința profesorului, sau prin parcuri tăcute, întunecoase, îl alimentau în permanență cu o sevă nouă, stranie, pe tînărul student. Călătoreau împreună prin imperii necunoscute, nedescoperite, necucerite, populate numai de cifre și simboluri. Uneori, în clipe neașteptate, Mușat descoperea în aceste imperii camenii și istorii... Dascălul își continua însă zborul extraterestru, învăluindu-și, fără intenții, interlocutorul într-o togă de matematician. Erau clipe cînd se oprea brusc, privea stelele fără să le vadă și șoptea încet, parcă bolborosea un descîntec :

— Aici e toată poezia lumii, în aceste nemărginite ideale.

Își scutura apoi capul leonin și i se adresa studentului, căruia nu-i ceruse niciodată numele :

— Da. Îți vād degetele cum se plimbă printre cifre. În virful fiecăruia e un magnet.

Toate aceste întîlniri îl outremurau pe Mușat, îi sporreau încrederea și tenacitatea.

Și la fiecare lecție, la sfîrșitul fiecărei lecții, auzea acele cuvinte cărora nimeni nu le putea ghici destinația :

— Și dacă există cineva printre dumneavoastră care pune la îndoială...

Abia cu câteva zile înaintea de a începe sesiunea examenelor de sfârșit de an, Mușat fusese zărit în sala de gimnastică. Se antrena la aparatele lui preferate, dar era atât de slăbit, că nu reușea nici jumătate din performanțele sale anterioare. Numai relaxarea și seninătatea și acel joc perfect al pirghiilor musculare îi rămăseseră intacte. Liniștea cu care aștepta ziua examenelor era aceea a unui om hotărât să-și joace — *sine ira et studio* — tot destinul pe-o carte. Arhitectura geometrică se transformase în construcție algebrică. Edificiul era sudat în toate detaliile sale. Există într-adevăr o eroare, cea semnalată de el. Există un singur adevăr, cel pe care-l putea demonstra el, oricând, cu ochii închiși. Numai schimbarea definițiilor elementare din geometrie ar fi putut să-i răstoarne teoria, care din antiteză continua spre sinteză, dar aceasta ar fi însemnat anularea geometriei sau părăsirea caracterului ei formal. Convingerea în adevărul său era nestrămutată.

Studentii primelor două serii ieșiseră zăpăciți din examen. „Infinitul“ era de nerecunoscut. Conferențiarii și toți ceilalți care-l asistau nu-l văzuseră niciodată atât de nervos și de sever. Tremurau și ei la fel ca studenții. Problemele care le dăduse spre rezolvare erau și pentru ei extrem de complicate. Metodele de rezolvare cereau un înspăimântător efort de logică analitică. Nimeni nu reușise să ducă rezolvarea până la capăt, cei mai mulți se împotmoliseră de la bun început într-un haos de soluții eronate. Pe coridor, Mușat asculta relatările celor examinați. Eforturile lui își vedeau rezultatul. Soluțiile problemelor i se păreau de o simplitate copilărească. Toți se uitau la el ca la un smintit.

Seria a treia îl avea în cap pe Liviu Filimon. Mușat era ultimul. „Infinitul“ distribuise personal fiecărui student problema, cuprinsă în câteva rînduri și în câteva formule, pe o foaie de hirtie. Pe lângă Mușat trecuse fără să-l ia în seamă.

— V-aș ruga să evitați pierderea inutilă a timpului, spusese el. Știți prea bine că în disciplina noastră folosim foarte puține cuvinte. O afirmație, o negație și câteva întrebări. Cei care sînt capabili să folosească afirmația pot să rămînă aici pentru întrebări.

După cinci minute, în sală rămăseseră doar doi studenți : Liviu Filimon și Ion Mușat.

— Cum ? îl întrebasese „Infinitul” pe primul.

— V-aș ruga să-mi mai acordați puțin timp, răspunsese studentul.

— Bine, acceptase profesorul, nu prea mulțumit — deși această întrebare — cînd ? — nu se prea obișnuiește în matematică.

Se întorsese apoi spre Mușat, care aștepta foarte liniștit în banca lui. Abia atunci descoperiseră asistenții comportarea anormală a profesorului față de student. Lui Mușat, „Infinitul” nu-i dăduse nici o problemă spre rezolvare !

— Dumneata, domnule Mușat, începuse foarte nervos „Infinitul”, ai susținut cîndva nevalabilitatea unei teorii. Atacînd-o în punctul ei de plecare, ai negat-o de fapt în întregime. De atunci au trecut 142 de zile și de nopți. Vreau să știu dacă după atîta timp ai rămas la același punct de vedere...

— Da ! răspunsese cît se poate de calm Mușat, ridicînd un val de spaimă printre asistenți.

„Infinitul” tresărise. Pe fața lui se produsese o schimbare profundă. Indicase cu mîna tabla.

— Poftim ! Demonstrează !

De patru ori fusese nevoit Mușat să șteargă tabla uriașă pentru a-și duce demonstrația pînă la capăt. Nici el, nici „Infinitul” n-au scos în tot acest timp — aproape o oră și jumătate — un cuvînt. Unul scria cu foarte scurte intermitențe, celălalt urmărea, fără să-și întoarcă o clipă privirile, șirul de ecuații. Terminînd, Mușat își reluase locul în bancă fără să ceară încuviințarea profesorului. Acesta mai rămăsese cîteva minute cu privirile ațîțite asupra tablei, dar nu mai vedea simbolurile. Clătina încet din cap.

— Da, domnule Mușat, spusese el întorcându-se. Argumentația e completă. N-ai vrut să lași nici o fisură, nici măcar pentru obiecții de circumstanță... Aș fi putut din capul locului să-ți cer scuze pentru cele aproape cinci luni de aparentă nedreptate. Mai întâi, însă, am vrut să știu dacă observația dumitale rămăsese în stadiul ei inițial de intuiție *genială*. Pot să folosesc acest termen fără nici o ezitare, pentru că în matematică sînt dese exemple și cazuri asemănătoare. Pascal la doisprezece ani și Gauss la opt ani au făcut demonstrații matematice uluitoare, de necrezut. Știința modernă nu se poate bizui, însă, numai pe asemenea intuiții. Observînd o piramidă construită cu trudă seculară — mă refer la truda științifică — un cercetător poate, după cîteva milenii de răspîndire a științei, într-un moment de inspirație, să intuiască o relație geometrică, aparent bizară, care, cunoscută, ar fi redus cu a zecea sau cu a cincea parte durata de construcție a obiectului și — cine știe? — poate l-ar fi realizat mai aproape de perfecțiune. Rezultatul observațiilor sale poate fi rezumat într-o formulă simplă. Dar numai asta nu ajunge. Important este să construiești, teoretic, piramida cu ajutorul noii formule, adică să integrezi noua descoperire în șirul celorlalte principii fără să le alterezi, fără să pui deci în primejdie construcția. Aceasta înseamnă a poseda *toate* cunoștințele necesare și mai ales înseamnă a munci, a transpira. Adică a uni într-un singur rezultat intuiția și studiul, a realiza o perfectă egalitate... Eroarea pe care ai semnalat-o în formula proprie mi s-a confirmat în aceeași zi. Am revăzut calculele și am înțeles că ai dreptate. Aș fi putut să-ți dau satisfacție imediat. Am vrut să văd, însă, dacă ai puterea și dorința de a deveni un adevărat matematician, adică unul dintre cei chemați să completeze numeroasele pagini albe care au mai rămas nescrise în această știință. De aceea te-am scuturat mereu. Am trăit teama unui eșec pînă în ultima clipă, deși la fiecare curs nu uitam să trag semnalul. Asemenea întîlniri sînt rare în viața unui om. A renunța la ele ar fi egal cu o crimă. La marea întrebare pe care mi-am pus-o, demonstrația dumitale a răspuns afirmativ. Prin urmare... mai ai mult,

mult de uroat pe această scară înaltă, poate fără de sfârșit, dar sînt convins că s-a stabilit o legătură familiară între trepte și cel care urcă... Iar pe dumneavoastră vă rog să-i anunțați pe studenții din semile anterioare să vină după amiază pentru reexaminare.

„Infinitul“ nu exagerase adresîndu-i lui Mușat acea urare neobișnuită. În cei doi ani care urmaseră întîmplării — devenită repede celebră în toată școala —, studentul preferat al lui Stoian, denumit de colegii săi „Candidatul la infinit“, avea într-adevăr senzația că urcă pe o scară fără de sfârșit. Nu i se părea nici o clipă că rătăcește printr-o pădure deasă, sau că merge înainte pe un drum plat, asfaltat. Urca, urca mereu, fără să sară nici o treaptă, familiarizîndu-se cu fiecare, pînă în cele mai mici amănunte, pentru a-și putea continua urcușul, pentru a păstra senzația ascensiunii. Închina matematicii toate orele libere și vacanțele în întregime. „Infinitul“ îi pusese la dispoziție biblioteca sa, și întîlnirea aceea directă, nemijlocită, cu miile de tratate, de studii și manuale i se părea un vis. Orice nume își amintea, nume ilustru sau numele simplu al unui autor sau referent îngropat de mult în negura trecutului, era undeva printre șirurile nesfîrșite de cărți. Nu trebuia decît să deschidă un sentar, să-i găsească fișa și apoi să ia cartea însemnată cu un număr mic, jos pe cotor. Uneori pleca acasă cu servieta plină de cărți. În primele zile obișnuia să-i lase profesorului pe birou lista cărților pe care le împrumuta. Prin cîteva remarci delicate, „Infinitul“ desființase obiceiul. Voia să-i dea studentului impresia că biblioteca îi aparține. Pasiunea tînărului era nepotolită. Problemele nerezolvate îl obsedau. În pauze, în tramvai, în somn, îl urmăreau neconținut. Cantitatea de lucrări studiate și calitatea notațiilor depășeau timpul și posibilitățile unui singur om. De cîteva ori, „Infinitul“ fusese pe cale să-l tempereze, dar se răzgîndise. O singură dată, Mușat îl auzise spunîndu-i altceva decît formule, titluri de cărți și autori :

— Vei ajunge singur la necesitatea aplicației.

Tînărul se dăruia numai și numai matematicii, ca unui joc pur, eliberat de orice alianțe, creat parcă pentru desfătarea minții. Voia să se sature, să ajungă odată clipa cînd va putea spune fericit, senin, „cit de plin sînt!”. Dar clipa nu se apropia și, amuzat, încercase s-o descopere printre probabilități. Nu reușise s-o identifice. „Amanta aceea, își spunea el, îmi va rămîne fidelă și după moarte.”

Pasiunea pe care, în sfîrșit, și-o descoperise și existența acelei biblioteci unice, oferită cu atîta generozitate de profesor, îl determinaseră pe Mușat să renunțe la vacanțele de vară. Se angajase practicant la una dintre cele mai mari uzine din București, și acolo simți pentru prima dată „necesitatea aplicației”. Pornise aparent la un joc: acela de a stabili un raport exact între mecanica organizată în mașini și calitatea muncii umane. Descoperise, pe nesimțite, în calculele sale posibilități nebănuite de aplicare a matematicii la tehnică. Începuse cu raporturi ideale. Aceste raporturi, confruntate cu situația reală, indicau un conflict pe care încercase să-l rezolve. Resortul fusese declanșat. Își chemase toată știința în ajutor. Calcularea certitudinilor, a probabilităților, aprecierea valorică a rutinei și hazardului, relația dintre evoluția posibilă și evoluția necesară (cu subdiviziunile lor: surpriză posibilă și surpriză necesară, ambele funcționînd cu plus și minus), toate acestea cereau o muncă titanică. Calculele, demonstrația, inversarea formulei sintetice constituiau completarea la lucrarea lui de diplomă.

Și prietenia cu Liviu era rodul acelei întîmplări. Imediat după examen, Liviu îl căutase la cămin. O noapte întreagă se plimbaseră împreună pe străzile Bucureștiului, împărțîndu-și idealurile, speranțele, pasiunile. Rîdeau și se înduioșau ca doi adolescenți, binecuvîntau cu saluturi politicoase trecătoarele întîrziate, se opreau în fața vitrinelor pentru a calcula energia cheltuită cu confecționarea unui obiect, anunțau de departe viteza mașinilor, se certau sub lampioane, susținînd unul teoria corpusculară, celălalt teoria ondulatorie a luminii, pentru a se întoarce pînă la

urmă la pasiunile și idealurile lor — cînd asemănătoare, cînd deosebite. Zorii îi uimiseră. Le era la amîndoi o foame cumplită, dar hotărîseră să meargă tot pe jos de la Podul Elefterie, unde-i surprinseseră zorii, pînă la Vatra Luminoasă, unde se afla locuința lui Liviu. O singură fereastră era deschisă la ora aceea pe stradă. Și în cadrul ei — capul unui bătrîn cu părul alb, cu trăsături grave, mărturisind o neîmpăcată durere.

— Dragă Ioane, îi spusese Liviu, te recomand fostului profesor universitar Aristide Filimon.

În aceeași zi, Mușat se mutase acolo. Profesorul îi puse la dispoziție camera pe care o ocupase pînă atunci, retrăgîndu-se în aceea care păstra în cele mai mici detalii amintirea soției sale.

6

Încă ploua cînd Mușat ajunsese în Vatra Luminoasă. Cînd pe strada aceea cu locuințe ieftine, zări de departe fereastra deschisă, luminată și umbra siluetei profesorului prelungindu-se pe trotuar. „Prin urmare, Liviu n-a sosit acasă“, gîndi Mușat, oarecum surprins. Își încetini mersul, pentru a găsi răspunsuri la întrebările pe care presimțea că i le va pune tatăl lui Liviu. Se simți deodată asaltat de emoții și sfiieli. Un val nelămurit îl scutură, înfășurîndu-l într-o sudoare rece, mai rece decît ploaia care-l apăsa cu greutatea hainelor ude. Își căută sprijin în gard, pentru a nu se împletici, apoi porni hotărît. Își comanda pașii, direcția, încordarea trupului.

Bătrînul părăsise fereastra. Probabil că-i auzise pașii și se pregătea să-i deschidă ușa.

— Ce s-a întîmplat cu dumneata? întrebă el uimit cînd Mușat pătrunse în hol.

Întrebarea îi se părea atît de ciudată și fără obiect, că tînărul nu găsi nici un răspuns.

— Ești palid, și ochii îți strălucesc ca sticla, continuă profesorul. Ai venit prin ploaie, pe jos! Schimbă-te imediat! Pînă atunci îți pregătesc un ceai.

— Vă mulțumesc, răspunse tinărul îndreptându-se spre camera lui.

Mușat trăia o senzație de eliberare dezbrăcându-se. Parcă se debarasa de o carapace grea și cleioasă pe care o purtase o veșnicie, într-atît i se contopiseră hainele ude cu trupul. Pijamaua și halatul i se păreau de puf cald, îi mîngîiau epiderma. Aburii ceaiului pătrundeau pe ușa deschisă. Niciodată nu dorise atît de mult o băutură caldă.

— Poftim ! îl întîmpină bătrînul indicîndu-i o ceașcă dublă, dintre acelea care stăteau toată vremea în vitrină. Să nu te sperii nici de fierbințeală, nici de lărie.

Dar ceea ce sorbea Mușat nu era ceai. Era ceva fierbinte ca o flacără care-i ardea gîtul și-i aduna lacrimi în ochi. Îl apucă iarăși un acces de tuse aidoma celui din birt. Cînd își reveni, văzu ca prin ceață figura blindă și indurerată a profesorului.

— Bea fără teamă, îl invita acesta. Am pus și rom, ca să-ți activeze sîngele. *Sine studio !* în cantități egale.

Îi urmă îndemnul și sorbi ca un automat, fără să mai simtă gustul și tăria băuturii. Obrajii, însă, îi erau cuprinși de flăcări.

— Vă rog să mă iertați, se scuză el după ce puse ceașca goală pe masă. N-aș vrea să vă faceți griji din cauza mea. Probabil că a încercat ploaia să mă doboare.

Bătrînul îl privi, însă, cu și mai mare atenție, și rezultatul cercetării nu-l satisfăcu.

— Dumneata ai în mod sigur febră. Cred că ar fi mai bine să te duci în pat. Putem discuta și în camera duminică. Te rog. Între timp eu voi închide geamurile.

Mușat se supuse. Vorbele bătrînului Filimon sunau ca o rugăminte duioasă, paternă : domoale, șoptite, însoțite mereu de expresia dureroasă, adîncă a privirilor.

— Nu te obosești, continuă el intrînd în încăpere. Nu trebuie să-mi povestești nimic. Mi-a telefonat profesorul Bărbulescu, și vă felicit din toată inima pe amîndoi... Așa ! Ia-ți temperatura ! Numai cu Liviu nu știu ce s-a întîmplat. El totdeauna cînd are o mare bucurie vine într-un suflet acasă. Nici nu mi-a telefonat.

Mușat era în încurcătură. Nu putea să-i răspundă nimic precis. Nici el nu știa unde e Liviu.

— Ne-am despărțit când s-a domolit ploaia. Unul dintre noi avea datoria să conducă pe cineva. O poveste foarte penibilă, nu mă refer la noi...

— Ți-am spus să nu te obosești, repetă bătrînul așezîndu-se la marginea patului și punînd mîna pe fruntea lui Mușat. Ai febră mare. Și nu numai din cauza ploii. Ploaia a fost un ultim șoc. Dacă ai fi calculat cîte ore ai dormit în ultimele patru luni... Somnul unei zile l-ai oferit de multe ori unei săptămîni.

— Prin urmare nici dumneavoastră n-ați dormit...

— De zilele și de nopțile mele nu mai are nevoie nimeni... Tacitus spunea... Dumnezeu! 39 de grade și...

— Nu vă speriați... Vă rog. Vă rog din tot sufletul. Sînt foarte obosit. Știu. Mă urmăresc o groază de nopți jefuite. Mă urmăresc ca niște dihanii. Dar mîine, mîine seară, plec. Mă voi duce acolo, departe. acasă... De trei ani n-am mai fost...

— Lăniștește-te...

— Ce alcătuire confuză! Și eu, și Teodor, și ea. O dreaptă frîntă care nu se poate reconstitui... De ce? Aparținem toți aceleiași linii... E nedrept!... De trei ani n-am mai fost... O sută de milioane de secunde... Nouăzeci și patru... Patru n drepte... Pappus... Vă rog să mă iertați. Mi-am revenit... Da, sînt foarte obosit. Mîine seară voi pleca... Să stau cîteva zile, multe, multe, pe iarbă și să respir încet, încet... Dacăș putea uni oapetele drepte!... Să rezolve cineva ecuațiile vieții noastre... Nu-mi simt dinții strepezîți... E numai o aparență...

— Poate ar trebui să chem doctorul, șopti bătrînul, înfiorat.

Dar nu mai era nevoie. Mușat căzuse brusc într-un somn adînc, de piatră. Fața i se destîinse, fruntea își pierduse cutele. Nici pleoapele nu-l mai tremurau. În sfîrșit, nu-l mai tulbura nici un vis.

Capitolul II

1

Un singur călător coborî în gara aceea mică de sub munte. Un tinăr înalt și bine făcut, îmbrăcat într-un costum albastru de doc, cu ghetete de baschet în picioare, cu o șapcă azurie, decolorată pe cap. Ducea în fiecare mină cite un geamantan mare, iar spatele îi era acoperit de un rucsac uriaș. Șeful gării se uită lung după călătorul care-l salutase, dar nu descoperi în el vreun megieș.

Tinărul grăbi pasul pentru a ajunge la timp o căruță scundă și strîmtă de munte, care tocmai se pregătea de plecare în spatele gării. Văzîndu-l, căruțașul, un muntean plăpînd și uscățiv, cu o beretă ciudată pe cap, care-i acoperea toată fața și-i atîngea nasul cu cozorocelul, struni calul și așteaptă.

— Nu cumva ai drum prin Crîngușor? Întrebă tinărul.

— Păi dacă vi-e ținta-ntr-acolo, de ce n-ați coborît la cealaltă gară?

— Prea greu urcușul cu bagajele astea...

— Aha! zise țăranul clătînînd din cap. Vas-că nu sin-teți străin de meleagurile noastre. Atunci, ce mai, urcați mobila în tărăboanța asta și săriți și 'mneavoastră deasupra. Ce zici, păsărico, ne-i duce?

Iapa mică și firavă mișcă de citeva oridin bot. O obligă însă hățul manevrat cu dibăcie de căruțaș.

— Nu-i nevoie să urc și eu, refuză tinărul invitația, care ar fi pus la grea încercare iapa. O iau pe drumul apei.

— Cum v-o fi voia, dar la cine să las bagajele în caz că ne-om rătăci ?

— La Minodora Mușat, a cincea casă de la biserică.

— Aha ! se dumeri munteanul. Atunci, pe la prinz cred c-om ajunge dacă nu s-o burzului vreun Aghiuță.

Mușat porni pe alt drum, un drum mai scurt și mai greu, plin însă la tot pasul de amintiri. Urca pe valea Cungișoarei, o apă isteață și neastimpărată. Peisajul se chircise însă, și apa părea prea mică, pentru că și scenele amintirii erau ale unui ținț. Numai în copilărie îndrăgise drumul acela spre gară, drum de apă și flori, lung, nesfârșit de lung. Pleca din sat când soarele era deasupra capului și se întorcea când nu mai vedea din el, printre crestele de piatră, decît un con roșu ca un morcov. Gîfială, pași mărunți, tăieturi în talpă, zgîrieturi pe brațe, toate acestea pentru un minut de uimire în gara de la care nu urca și la care nu cobora nimeni, în fața locomotivei mici obosite și asudate, care țipa de durere ori de cîte ori pleca mai departe, mai sus. Avea popasurile lui pe drum, botezate fără fantezie : la fragi, la mure, la izvor, la Florile-doamnei, la duduitoare, la vizuină, la cotul ursului (poposea nu sus, ci jos, pe bolovan cît casa), la stîină. Revedea cu emoție toate locurile. Numai copacii erau la fel de înalți și drepți ca pe vremea copilăriei. Crescuse o dată cu ei. Era hotărît să nu facă nici un popas, dar pe la mijlocul drumului îl birui oboseala urcușului. Singele îi zvicnea la tîmple, inima îi duduia în piept. Se trînti ca un butuc pe pajiștea mică de la Florile-doamnei. Cîteva minute, amețeala îi întunecă orice amintire. Șirul lung al nopților nedormite îi sleise puterile. Avea senzația că se dărimă ceva într-însul, aștepta zgomotul unei explozii, dar deodată privirea lui întîlni o șopîrlă speriată, și amintirea îl învălui odihnitoare. Cu mulți ani în urmă, cocoțat pe bolovanul care-l atîngea cu umbra, privise fascinat lupta dintre un șarpe

și o șopîrlă, zvîrcolirile micii reptile, apoi docilitatea și nemișcarea ei. În clipa cînd șarpele traversase poteca, din gura lui nu se mai vedea decît coada șopîrlei. Alte amintiri îl năpădiră, și fiecare cu întrebări, cu melancolii sfîșietoare, cu acel sentiment dureros că niciodată, nici o amintire nu mai poate fi rețrăită. Viitorul poți să ți-l imaginezi cum vrei, poți să azvîrli oriunde, oricum, fanteziile, trecutul e imobil, fix, incremenit în aceleași amintiri. Niciodată nu vei simți, nu vei revedea altceva decît ceea ce a fost. Durerea clipei de atunci n-o poți transforma în bucurie și nici bucuria nu poți s-o faci să plîngă, oricît de îndurerat ai fi atunci cînd revezi amintirea. Mergea mai încet, pentru că urcușul era mai greu și voia să-și întîrzie căderea, pe care o prăsimțea. Deodată, auzi ciini hămăind în depărtare. Undeva în dreapta, după o căciulă de pămînt în care brazii uscați stăteau înfiți ca niște luminări, era ultimul loc de popas din calea copilăriei. Nu l-ar mai fi recunoscut nici ciinii, dacă mai trăiau, și nici n-ar mai fi găsit, poate, strinși în jurul unei mese joase și rotunde, aceiași oameni care-i tăiau întotdeauna, cu ața, o felie din movila de caș. Coti la stînga prin pădurea deasă, pe o potecă tainică, întunecoasă, care cobora spre sat numai în zilele cînd trenul sosea în gara mică de sub munte cu întîrziere. O descoperise din întîmplare într-o zi de joacă. Se lungise pe pămînt după un tufiș care-l ascundea vederii celorlalți. Și privirile lui zăriseră în întunecimea pădurii un cotlon lung de lumină albastră, care cobora departe. Parcă tăiasc cineva un tunel printre copaci și tufișuri. Iarna, cu o sanie, ar fi alunecat de la stîna drept în sat. Pornise pe urma acelei raze de lumină uitînd de joacă. Își număraseră în gînd, așa cum avea obiceiul, pașii. Cărarea tainică scurta la jumătate drumul spre sat. Păstrase cu sfințenie secretul, dăruindu-l, abia după cîțiva ani, unui om în toată firea, care l-ar fi înspăimîntat pe vremea copilăriei. Coborînd încet pe poteca aceea, Mușat avea impresia că vede uneori printre tufișuri imaginea unui copil care rîde la el. Vedea în acele clipe numai surîsul, un zîmbet fără figură. Chipul copilului nu voia să se reconstituie.

Și deodată, la fel de brusc ca întotdeauna în copilărie, văzu satul. Aproape, la picioarele lui. Dacă și-ar fi făcut vînt, ar fi sărit drept în vîrfurile piramidei de piatră, la baza căreia un soldat fără un braț se pregătea să arunce o grenadă : monumentul sergentului Mușat. Așa gîndea în copilărie. Casele se furișaseră parcă printre pomi. Numai piramida din mijlocul satului se vedea toată. Înaltă, subțire, strălucind sub soarele care se apropia de zenit. Uitîndu-se la umbra ei, orice muntean putea să spună cu exactitate cît e ceasul. Împins de vraja amintirii, își continuă drumul copilăriei. Înconjură cîteva rișe, străbătu un desîș de bozii, sări peste ulița cîmîturului, se furișă prin livada școlii, ajungînd, fără să știe cînd, în spatele casei. Nu întîrzie nici o clipă acolo. La poartă bătea cineva, și un ciine obosit de căldură răspundea, într-un limbaj care-i era cunoscut, că nu e nimeni acasă. Munteanul sosise cu bagajele.

2

După ce se convinsese în sinea ei că-l descusese îndeajuns și cu meșteșug, o vecină, îmbătrînită prea devreme, se hotări în sfîrșit să-i răspundă la întrebarea pe care o auzise cu un sfert de ceas înainte :

— Apoi, Minodora e la maternitate, dacă n-ai fi știînd. Stă acolo mereu, chiar dacă n-are nici o naștere... Lingă cooperativă, lingă hardughia aceea unde-și ținea crîșmă Vulpache. O să vezi 'mneata că e o firmă roșie pe perete.

Mușat porni pe uliță cu un sentiment de sfială. Își închipuia că va fi recunoscut și asaltat cu întrebări la care îi era teamă să răspundă. Satul însă era pustiu. Numai cîteva babe și cîțiva prichindei se foiau prin ogrăzi, aruncînd după găini și blestemînd căldura. Femeile, bărbații, tineretul erau la cîmp. Începuse secerișul. Mușat simți aceasta din tăcerea satului, din miresmele care-l învăluiau. Cum putea să uite acele zile de iulie, cu amiezi atît de pustii și fierbinți și cu nopți atît de

neliniștite?! În fața cooperativei grăbi pasul. Maternitatea se zărea. Era o clădire nouă, ridicată în locul unei cocioabe prăbușite la cutremurul din '40. O îngrijitoare tinăra îl întrebă mirată pe cine caută și-l pofti în sala de așteptare. Îi arătă un scaun, apoi dispăru pe o ușă. El rămase însă în prag, nedecis, palid, invadat iarăși de un val rece de sudoare. O ușă se deschise, și o femeie, îmbrăcată toată în alb, frumoasă ca o madonă, făcu un pas, dar văzindu-l încremeni și ea, fără să poată scoate un cuvânt. Era mama lui. O recunoștea în albul acela care-i înflăcăra obrajii, care-o înălța dreaptă și zveltă, care-o întinerea ca în cele mai îndepărtate amintiri. Mai mult decît orice îl înfiora însă duioșia din privirile ei. Întotdeauna fusese aspră, dură, neclintită în gîndurile și simțămintele ei. Dar și ea se înfioră cînd văzu tînărul palid, cu fruntea tăiată de cute, cu privirile blînde. Își duse mîna la ochi, ca pentru a alunga o vedenie. Porni apoi încet spre dînsul, îi cuprinse capul în mîini, lin, ca și cum ar fi vrut să contureze o plăsmuire. Băiatul însă o strînse tare, sălbatic, cu ultimele puteri pe care le mai avea. Cînd o eliberă din strînsoare, abia mai respira, iar fruntea îi era plină de broboane de sudoare. Se rezemă de stîlpul ușii. Rămaseră multă vreme unul în fața altuia privindu-se îndelung, pînă la saturație. Amîndoi regretau anii mulți în care nu se cunoscuseră și nu se iubiseră. Trăiau momentul care le șoptea amîndurora, certitudinea unei legături strînse, indisolubile. Și amîndoi știau că iarăși se vor despărți, dar nu ca altădată, străini. Legătura dintre ei se înnodase pentru totdeauna.

— Ai venit pentru mai multă vreme? întrebă mama, cu o voce blîndă, duioasă.

— Nu știu. Dar sînt foarte obosit, abia mă țin să nu cad.

Mama îl obligă să-și rezeme capul pe umerii ei.

— Ai terminat?

— Da. Adică abia voi începe. Dacă se va întîmpla să nu mă scol cîteva zile, să nu te sperii. Dacă aș ști că som-

nul e o mlaștină, m-aș cufunda acum în ea, cu capul înainte.

— Și tu ești la fel, se înfioră mama. Te cunosc, Ionuț. De aceea nu te mai întreb nimic. Tu dacă faci ceva, faci cu toată inima. Nu-i așa că uneori nici nu știi dacă mai trăiești?

— Da, răspunse el încet. Parcă aș vedea în altă parte, pe un ecran albastru, gândurile mele, și mă uit ca un străin la ele. Mă uit, mă uit, mă uit și le schimb, le întorc, le limpezesc.

— Atunci, du-te Ionuț. Te simt cum tremuri. Îți va trece totul în trei zile.

Băiatul plecă amețit, beat, clătinându-se. Nu mai avea nici amintiri, nici gânduri. Dacă n-ar fi fost magnetul patului, pe care și-l dorea lat, întins ca un lac, s-ar fi prăbușit. Dormi aproape fără conținere trei zile și trei nopți, trezindu-se rareori, pentru câteva minute. În timpul nopții, mama veghea. A patra zi se trezi o dată cu zorii. Avea o foame cumplită și o poftă nebună să alerge, să sară, să se dea peste cap. După ce se bărbierise și-și turnă câteva găleți de apă în cap, se înfățișă mamei sale, care apăruse la fereastră.

— Acum ce vrei să faci? îl întrebă ea fără nici o duioșie în voce.

— Nu vreau să fac nimic. Să stau, să mă plimb pe dealuri, pe malul apei... Dar mai întâi aș vrea să măninc. Și dacă s-ar putea, să nu mă întreb niciodată cât fac doi și cu doi.

Mama rise și-l pofti la masă. Îi potoli și lăcomia, și foamea. Plecară amândoi. Ea spre mijlocul satului, el spre margine, spre firul de argint al Cungișoarei. Ducea cu el câteva bețe care se puteau uni într-o undiță lungă. I le dăruise profesorul Filimon. Nu prinsese nimic, deși văzuse pești în cele câteva ochiuri la care poposisese. La început se minie, apoi descoperi o plăcere nebună în repaosul acela absolut. Ore întregi nu se gîdea la nimic, nu urmărea decît mișcările plutei și jocul peștilor în jurul nadei. Scotea cîrligul undiței, înlocuia rîma ciupită de pești cu

alta întreagă și iar începeau ore de plajă, de liniște, de singurătate, în care nu existau pe lume decât o plută nedrept de imobilă și câțiva peștișori isteți și bănuitori. După ce prinse vreo câțiva, puțini mai mari decât degetul, deveni lacom, viclean și priceput. „Nici n-o să vă număr“, își spusese continuând și mai aprig vînătoarea. Abia cînd simți adierile reci ale serii își părăsi preocuparea, cam în ciuda inimii, pentru că spre asfințit pescuitul devenise mai rodnic. Oare nu era caraghios să treacă prin sat cu undița pe umăr și cu o bocceluță în mînă, îmbrăcat într-un simplu maiou și în pantalonii aceia subțiri de doc? Își puse această întrebare după ce descoperise că-l salută prea mulți oameni.

Rodul primei zile de pescuit era mult mai sărac decât își închipuisese: nouă peștișori mici și subțiri. Maică-sa îi curăță și-i prăji. Erau o minune. După trei zile de pelerinări îndepărtate, bocceana i se umplu. Seara mîncă borș și saramură de pește.

— Pe unde-ai mai fost azi? îl întrebă maică-sa în timpul cînei.

— Uite, nici n-aș putea să-ți spun. Nici nu mă uit unde poposesc. Merg în neștire și mă opresc acolo unde mi se pare mie că peștii sînt mai proști. Dacă-i loc bun, stau toată ziua.

— Și altceva nu faci nimic? se miră dînsa. Nu citești... nu scrii... nu...?

— Nu... Mă războiesc cu peștii. Îi mai blestem cîteodată. De numărat însă, nu-i număr...

— Oare nu faci o sforțare mai mare încercînd să nu te gîndești la ceva decât lăsîndu-te din cînd în cînd pradă acelor gînduri?

Ionuț făcu ochii mari. De unde știa ea cîte eforturi făcuse în ultimul timp pentru a alunga atacul unor gînduri care se cereau limpezite? Trebuia să se autosugestioneze prin pescuit.

— Nu știu, răspunse el. Dar matale de unde știi?

Lumina lămpii desena umbre stranii, și în adierea lor chipul mamei era și mai frumos.

— Mai gîndește-te și la altceva, Ionuț. Tu nu faci decît să înlocuiești o boală cu alta. Uită-te în jurul tău, mai schimbă o vorbă și cu oamenii din sat. Uite, și doctorița ar vrea să te cunoască. E o fată tînă, de doi ani a terminat școala. De ce te ascunzi în natură ca într-o vizuină?

Mușat încercă să scape de lațurile pe care le simțea cîscîndu-se în jurul său.

— Nu, nu vreau. Mă simt străin. Nu numai aici. Oriunde mi se pare că sînt străin. Eu mă obișnuiesc greu, chiar și cu aerul pe care-l respir. Nu știu dacă am sau nu am voie să-l respir. Lasă-mă așa. Am o lume a mea atît de frumoasă! În ea parcă aș fi printre stele. Parcă aș sufla în una, parcă aș prinde alta, parcă aș mări sau aș slăbi lumina unei stele. Nu vreau să te necăjesc, mamă, probabil că ard prea mult pentru altceva.

— Nici eu nu vreau să te necăjesc, Ionuț. Eu vorbesc așa cum mi-e obiceiul, îmboldită de obiceiurile statornicite în viața noastră. Mi-e teamă să nu creadă oamenii că ești... știu eu? ... bolnav sau fudul...

Mușat simți un gust amar în gură. Presimțise aceste chinuri, dar cu cîtva timp în urmă crezuse că le va evita.

— Vreau liniște, aproape se rugă el. Ce pot să le spun oamenilor? Nu știu nimic despre cultura cîmpului, despre starea timpului, despre... Ei știu mai bine decît mine. Să schimbăm doar cîteva vorbe, de formă, parcă m-ar gitui cineva.

— Eu credeam că poți să-i lămurești așa, olecuță, cu politica. Se vorbește mult despre colectivizare. Dar dacă nu știi, nu te obligă nimeni. Și mai ales dacă nu poți, dacă te ghemuie sfiala... Fă așa ca să te simți bine... Eu numai ți-am spus, Ionuț...

— Știu, dar m-ai înghețat puțin. Sînt convins că înainte de a adormi, ca să scap de senzația asta de jenă, mă voi reintîlni cu gîndurile vechi... În asemenea clipe nu mă înfricoșează nimic... Știi, mamă, eu trăiesc aproape tot timpul o mare spaimă. Mi-e teamă că i-aș dezamăgi pe oameni, de aceea mă feresc de ei. Dar nu că i-aș dezamăgi eu... cum să-ți spun? Mi-e teamă că ar căuta în

mine un om născut din dorințele lor și că nu l-ar găsi... Tot ce-ți spun pare încilcit, dar pentru mine e limpede și simplu.

— Eu te înțeleg, Ionuț... Poate că tu nu înțelegi încă. Sau... cine știe?... nu pot eu să văd cu alți ochi zarea spre care te duci tu... Se spun multe despre tine în sat. Dar mai bine culcă-te, Ionuț, și du-te, odată cu zorii în hoinăreala ta... Du-te acolo unde simți că ți se liniștește făptura... Ce-mi pasă?! Eu știu ce suflet e în tine...

Mușat culese indemnul mamei cu bucuria unui copil. Parcă atîta aștepta. Nu-l mai interesa nimic. Mama își indemnă copilul să hoinărească. De aceea adormi repede, și somnul îi fu liniștit, neatacat de săgețile suple și excitante care cu cîțva timp înainte îl trezeau atît de repede și des. Se sculă odihnit în zori, dar numai după cîteva ore de liniște i se ceru să vorbească despre matematică.

Se opri se la un cot al pîrîului, nu departe de sat, pe marginea unui ochi de apă adînc și plin de pești. Prinsese repede cîțiva, și succesul neașteptat îl mai înzdrăveni și-l scoase din universul gîndurilor și sentimentelor neplăcute în care-l cufundase amintirea discuției cu mama sa. Razele soarelui începeau să-l frigă și, mai mult dîin joacă, le urmări direcția. Privirile i se opriră cîteva clipe într-o barieră apărută din senin. Bariera o constituia silueta ciudată a unui băiat întors cu spatele la el. Oaspetele nepoftit era îmbrăcat în pantaloni scurți și într-o cămașă cu mîneci scurte, prea albă pentru a se deosebi atît de clar pe albastrul-spălăcit al cerului. O șapcă la fel de albă îi acoperea capul. Mușat nu sesiză imediat poziția de șurub a băiatului, pentru că nu voia să-l ia în seamă. Se uită la soare, decretă o oră care apropia dimineața de amiază, apoi își reluă preocupările vînatorești. Șurubul se întoarse la loc, adică reveni la poziția normală, cu fața la Mușat, în momentul cînd acesta deveni pescar. Nemulțumit de tăcerea omului cu undița, azvîrli o piatră, pe care o ținea pregătită în mînă, undeva în apă, nu prea aproape ca să tulbure peștii, dar nici prea departe ca să nu zgîndăre azuzul pescarului. Se învîrți apoi iute ca un șurub, dar

așteptă zadarnic. Nimeni nu se răsti la el. Nimeni nu-l luă în seamă. N-avea altă cale de acțiune. Porni cu pași tăcuți spre locul unde se afla pescarul, oprindu-se la cîteva metri în spatele lui. Își calculase însă în așa fel oprirea, ca umbra lui să atingă și să gîdile piciorul pescarului. Așteptă cîteva minute, dar tot fără rezultat. Înghiți de cîteva ori în sec, apoi deschise gura :

— Vă place atît de mult pescuitul ?

Mușat tresări, de parcă l-ar fi împuns cineva. Băiatul... era o fată. De aceea i se păruse ciudată silueta. Și-o reaminti înainte de a se întoarce. Avea trupul zvelt, subțire, iar picioarele — lungi ca niște conuri fine, strînse ușor, imperceptibil, de niște brățări nevăzute, sub genunchi. Fața era aceea a unei copile surprinse de toate misterele lumii. Întreba din fiecare clipire a ochilor, din buzele tuguiate, din sprincene, din fiecare trăsătură a feței. Toată fața era o întrebare. Privind-o, Mușat simți nevoia mișcării. Ar fi vrut să ducă mina spre fața aceea, s-o apese și s-o rotească pentru a-i pune trăsăturile la loc. Și abia apoi să-și facă o imagine despre chipul fetei. Nu mai era nevoie. Neprimind nici un răspuns, tot chipul ei deveni o încruntare tristă ca a unui copil care ar vrea să fie mîngiat. Fiecare trăsătură a feței participa la acest joc.

Simțind în mină zvircolirea și greutatea peștelui, privirile lui Mușat părăsiră ecranul care încadra apariția aceea neașteptată. Undița ieși fulgerător din apă, se roti în aer, iar peștele, cu o ultimă zvicnire, scăpă, însă pe iarbă. În loc să sară după el, Mușat rămase pe loc, cu privirile uimite, proiectate din nou pe ecran. Fața rîdea, agitînd undeva un mănunchi de clopoței, și oferea un zîmbet, un ris de copil, la care fiecare fir al sprincenelor participa. Se repezi ea și prinse peștele în momentul cînd își pregătea saltul în apă.

— Pe mine mă cheamă Doina, spuse ea întinzîndu-i peștele. Pe dumneavoastră știu cum vă cheamă, iar dumnealui să-i spunem Lori. Nu-i așa ?

Ce putea să răspundă Mușat ? Pufni în rîs, dar, văzînd că e pe cale să se producă o nouă schimbare pe figura

fetei, se opri brusc. Încă nu voia să piardă zimbetul acela fraged.

— Pot să-ți spun *dumneata*? întrebă ea inutil și răspunzând singură prin formularea întrebării.

— Da, sigur, se grăbi Mușat să înouiește, fără să știe însă cum să se poarte cu dînsa.

Tot ea îl scoase din incurcătură. Se așeză alături de el, își suspendă picioarele deasupra apei, potrivit în așa fel reazemul malului ca să nu-i atîrne gamba, ci să stea drepte, întinse.

— Bine! Atunci, accept prezența dumată aici, pentru că domeniul îmi aparține. Putem deci continua pescuitul. Nu-i așa?

Și începu să-l cerceteze pe Mușat cu atîta insistență, încît tinărul roși. Uită să-i răspundă și căută cu disperare o atitudine oarecare pentru a face față asaltului necontenit. Să se poarte cu ea ca un copil? S-o trateze ca pe-o domnișoară? Nici nu-i putea ghici vîrsta. Era încurcat, puțin amețit și simțea minie împotriva lui nu a ei.

— E adevărat că *dumneata* știi să rezolvi orice problemă de matematică?... Iartă-mă, e o întrebare neroadă. Voiam doar să-ți arăt că am auzit de *dumneata* și de faima dumată. Și eu sînt o matematiciană bună.

„Acum ar fi momentul s-o întreb ce e cu ea, în ce clasă e, dacă e studentă“, își spuse Mușat în gînd.

Doîna ghici întrebarea nerostită. De aceea, se grăbi să continue:

— La anul trebuie să mă decid asupra viitorului. Mă atrag și medicina, și fizica, și istoria. Crezi că în asemenea cazuri e bine să ceri părerea cuiva?

— În orice caz, părinții...

— Aaaaa! exclamă fata cu nepăsare superioară. Părinții mi-au acordat demult independență... Nu-i așa că sînt caraghioasă cu șapca asta pe cap?

Își scoase șapca, și părul galben, de aur, se prăbuși moale peste umeri. Mușat nu întoarse imediat capul, și lucrul acesta o surprinse. Foarte grijulie însă, își reperi mîna spre umărul tinărului, parcă pentru a-l feri de o primejdie gravă.

— O ginganie... o viespe, se corijă ea repede, oferind în întregime privirilor întoarse chipul ei de zină.

Muşat se uită la ea îndelung şi fără sfiială, deoarece o situa în afara lui, într-o lume de miracole. Rîse din nou, dar de astă dată rîsul îi făcu plăcere, pentru că începu să ridă şi ea, dacă nu cumva simula veselia.

— Ce bine-mi pare că ne-am cunoscut şi ne-am împrietenit atît de repede! spuse ea zîmbind şi frecîndu-şi gamba subţiri deasupra apei. Mi se pare că s-a prins! Repede!

Peştele, mai mic decît Lori, nu se mai bucură de atenţia Doinei. Nu primi nici un nume. Undiţa trecu în mîinile ei, discuţia continuă, condusă fără nici o abatere spre subiectele pe care ea şi le indica. După aproape două ore de pescuit şi de comentarii, Muşat nu mai simţea nici o jenă în prezenţa fetei. Redevenise cel dinainte. Dar ea nu părea prea mulţumită de această revenire. Sări repede în picioare, de parcă ar fi împins-o un resort ascuns în mal.

— Vii şi mîine? întrebă Muşat.

Fata, în loc să răspundă, îşi agită iarăşi clopoţei aceia ascunşi. Apoi fugi ca o căprioară hăituită, oprindu-se brusc la cîţiva centimetri de trunchiul unui copac uriaş. Muşat crezuse că se va lavi de el. Îşi strînse părul într-un coc dezordonat, închizîndu-l iarăşi în şapcă. Făcu un gest de invitaţie reverenţioasă, pe care Muşat nu-l descifră, şi începu să se caţăre în copac.

— E prea cald acum, ţipă ea de undeva din frunziş. Nu vrei să te răcoreşti?

Era stupidă invitaţia aceea din copac, la marginea bulboanei cu apă rece. Cu toate acestea, în loc să sară în apă, se duse spre copacul din care se auzea iarăşi glasul ondulat ca un cîntec.

— Aici e reşedinţa mea. Pînă acum n-am mai invitat pe nimeni. Fii deci binevenit!

Muşat înţelese ce-l dusesese spre copac. Nevoia de mişcare, de funcţionare a pîrghiilor corpului. Văzu fata stînd într-un fel de scaun format din crengi, pe la mijlocul

copacului. Se tolănise comod ca într-un fotoliu. Își făcu vînt și se prinse cu mîna de prima creangă. Apoi înaintă cu mișcări iscusite spre o altă împletitură de crengi, aproape de tronul în care se afla Doina. Fata îl privea uimită.

— Doamne ! N-am mai văzut niciodată asemenea brațe, șopti ca pentru dînsa.

Spectacolul o zăpăcise într-atîta, încît uită pentru un timp să minuiască firele conversației. Ochii i se deschiseră și mai mari cînd observă că invitatul ei nici nu gîfîie măcar. O privea liniștit, dintr-un scaun de crengi.

Acolo, în decorul acela ireal, în situația aceea comică, auzi Mușat, după cîteva fraze convenționale, lipsite aparent de vreun sens, întrebarea pe care o aștepta cel mai puțin. Și era rostită cu o voce gravă, serioasă, fără stîngăciile și cochetăriile care-i dădeau fetișcanei atîta farmec :

— Ai putea să-mi spui ce este, la urma urmei, matematica ?

Și chipul fetei era atît de preocupat, și privirile ei erau atît de insistente, ca o mărturie a seriozității cu care întrebuse, încît Mușat căută un răspuns. Dar nu-l găsi printre definițiile simple sau complexe ale clasicilor acestei științe. Căută multă vreme, și atunci înțelese că răspunsul îl privea mai mult pe dînsul. De aceea, abandonă formulele clasice, încercînd să identifice relația dintre el și știința care îl pasiona.

— Nu știu cum să-ți spun, începu el. Pentru că există un stadiu în care matematica apare altceva decît ceea ce înțelegem, decît ceea ce vedem la început în ea. E cam dificil... Și totuși, e atît de simplu !

Vocea îi suna ca o răzvrătire. Rupsesese o creangă din copac, o crenguță subțire pe care erau prinse, într-o parte și alta, frunze mici, egale, asemănătoare. O jupui repede, lăsînd pe ea numai cîteva frunzulițe la mijloc. Rupse și capetele goale. Îi rămăsese în mînă o parte din creangă, pe care i-o arătă Doinei.

— Vezi? Privește creanga asta! Consideră că am în mână toată creanga. Numără frunzele. Șapte, nu?

Apoi, cu un singur gest jupui ramura și de ultimele frunze. Îi înmină Doina nuiua goală, apoi cele șapte frunze.

— Înainte cu câteva clipe ai văzut o creangă. Și acum ai în mână aceeași creangă, însă despărțită de frunze. Încearcă s-o refaci, să pui frunzele la loc. Găsește locul frunzelor, pentru a reface întocmai creanga. Locurile de unde au fost rupte frunzele se văd, nu?

— Dar de unde știu eu locul unde a fost fiecare frunză? întrebă Doina. Sau asta n-are importanță? Atunci, ar fi simplu. Pun frunza care îmi cade în mână în orice loc vreau.

— Da, ar fi simplu. Dar noi vrem să refacem creanga exact așa cum a fost înainte. Fiecare frunză la locul ei.

— Dumneata poți? întrebă Doina cu vocea și zîmbetul unui copil.

— Oricine poate, rise Mușat văzîndu-i zîmbetul. Unii, printr-o șansă excepțională, ar putea reuși la prima încercare. Alții — la ultima. Aceștia ar trebui să caute însă 5.040 de posibilități. Prin urmare există 5.040 de posibilități de a aranja frunzele, și numai una dintre ele este cea adevărată. Matematica înseamnă metoda de a găsi în aceste 5.040 de posibilități pe cea adevărată. Nu de a le încerca pe toate, ci de a găsi o metodă care să ducă imediat la rezultatul real.

— Și e atît de greu? Sau mi se pare că am optica unei prostuțe.

Mușat rise din nou, și mai amuzat. Arătă cu mina altă creangă, mai bogată în frunze.

— Dacă am încerca să punem la loc numai douăzeci și una de frunze rupte de pe creanga asta, știi cîte posibilități de aranjare a acestor douăzeci și una de frunze există pentru a le găsi locul adevărat? Un număr format din douăzeci de cifre. În asemenea cazuri, metoda de aflare a singurei posibilități reale este, mi se pare, foarte necesară. Matematica înseamnă printre altele această metodă.

— Și dacă-ar avea șaptesprezece frunze vîrsta mea? întrebă Doina cu multă uimire și puțină cochetărie.

— Atunci, ar rezulta un număr de ordinul sutelor de bilioane. Cam trei sute cincizeci și șase de bilioane.

— E adevărat, știu. Totuși, nu înțeleg teoria dumitale. Spun asta chiar cu riscul de a mă considera proastă. Cum poate interveni aici matematica... da... ca o metodă? Cum?

— Să plasăm lucrurile în real. Lumea noastră, cea macroscopică și cea microscopică, în toate domeniile ei: fizică, biologie, chimie etc., e guvernată de legi și de principii sigure, precise. Ele nu ni s-au înfățișat și nici nu ni se înfățișează dintr-o dată. Ci în segmente dispartate. Descoperim ceva ce ni se pare o lege, și abia mai târziu ne dăm seama că descoperirea noastră e un fragment dintr-o lege mai mare. Matematica ne ajută să ordonăm aceste fragmente în așa fel ca ele să fixeze legea. O mașină e o colecție de principii fizico-matematice subordonată unei legi, aceea a mișcării. Eu pot ridica o piatră. Pentru ca o mașină să mă imite, trebuie să intuiesc cu precizie o sumedenie de factori care se combină în mișcarea mea. Îi calculez, îi aflu, îi transform în principii mecanice, îi combin într-o mașină. Îi investesc pe fiecare cu valorile exacte care decurg din legea mare a mișcării. La urma urmei, orice mașină e compusă din mii de fragmente: roți, șuruburi, pînghii, suprafețe. Organizarea lor în mașină se obține în ultimă instanță folosind metoda fără greș a matematicii. Dar și un șurub insignifiant e rodul unei operații matematice... Cred că încep să mă complic. Încerc să-ți demonstrez că înțeleg eu prin matematică. Acum. Pentru că au fost momente cînd vedeam în ea numai un joc al minții. Acționînd sub imperiul unor legi obiective — poate e o singură lege, un singur absolut în lume: mișcarea —, matematica încearcă să ordoneze, să dea reguli în acest infinit de posibilități pe care ni-l oferă materia. Într-un fel, e o metodă de organizare superioară a materiei, pentru ca aceasta să nu fie în conflict, ci în deplină alianță cu omul.

Abia după ce termină de vorbit, Mușat se simți caghiș. Cîteva minute uitase unde se află. Pentru că gîndurile lui erau mult mai multe și mai complicate decît vorbele rostite. Alesese din ele cîteva, încercînd să le transforme în vorbe. Știa că rănise multe adevăruri, că jupuisese de pe unele numai bucăți superficiale de piele, dar voise să-și răspundă cît mai clar, pentru a se simți și mai angajat în definiția pe care o dădea matematicii. Printre vorbele și tăcerile lui alergase în lumea macroscopică, unde dăinuiau legile lui Einstein, iscodise lumea microscopică, unde întîlnise iarăși înspăimîntătoare imagine a vîrtejurilor lui Descartes. Revăzuse apoi celula cu posibilități infinite de organizare, pe care nici o mașină electronică de calcul, funcționînd de la facerea lumii, n-ar fi ajuns să le ircească. Și deodată se trezi cocotat într-un copac, privit de o fetișoană a cărei expresie oscila între vis și uimire.

— E fantastic! spuse ea cu convingerea că acest răspuns reprezintă cea mai mare mulțumire și cel mai înalt elogiu.

Mușat nici n-o auzise. Ea simți aceasta, dar mai simți și niște idei înfricoșătoare, adînci, în privirile lui indifferente. De aceea, adăugă imediat terestru, întrebător și afirmativ :

— Coborîm, nu-i așa ?

Tînrul primi cu bucurie invitația. Il atrăgea exercițiul muscular. Coborî cu mișcări și mai complicate, servindu-se de și mai multe crăci și puncte de sprijin decît la uncare. Întîrzie exercițiul printre crengi pînă simți, din pricina neregularității pînghiilor, primul val de oboseală. Atunci se lăsă alene în jos, alunecînd parcă prin frunziș. Ajunse odihnit la pămînt printr-un salt ușor. Doina îl urmărise tot timpul cu admirație. Coborî și ea mlădiindu-se dar cînd ajunse la prima cracă, vorbele îi ieșiră fără voia ei din gură.

— Poți să mă prinzi ?

Înainte de a auzi răspunsul, se aruncă în gol. În cădere, își azvirli cu un gest fulgerător șapca băiețească. Voia să coboare cu părul în vînt, femeie. Mușat o prinse de

mijloc, sus, la înălțimea la care ajungeau miinile lui, și o cobori încet spre pământ. Fata se prinse însă cu miinile de ceafa lui, parcă respingind coborîrea. Apoi își lăsă capul pe spate. Părul de aur îi flutura în vînt. Amețit, el și-o apropie de piept și începu s-o strîngă pînă își simți mușchii pieptului apăsați și străpuși de o duritate nefirească. Apăsarea era caldă și zvionitoare. O îndepărtă, pentru că singele îi înțepa obrazii, iar ceafa i se elibera din strînsoarea miinilor ei. O depuse încet pe pământ și se încordă, pentru a-și alunga tremurul. Ea ridea. Își cuprinse pieptul în miini și ridea cu lacrimi, împotrivîndu-se durerii.

— De ce nu m-ai lăsat imediat pe pământ? Știi c-am amețit?... Care cîte secunde am zburat pînă am întîlnit clipa aceea mică de amețeală? A fost atît de mică!... Vii și miine tot aici, nu-i așa?

Se întîlniră în același loc cîteva zile la rînd. Nu se mai suiau în copac. Stăteau amîndoi pe malul apei — ea cu picioarele întinse, ciugulînd iarbă cu miinile, el urmărind prea fidel tremurul plutei. Apa era acolo adîncă. El făcea uneori baie, ea îl privea de pe mal. În acele clipe își amintea durerea caldă pe care o simțise odată pieptul ei. Tăceau vreme îndelungată, uneori răspundea la întrebările ei — unele naive, altele surprinzător de grave, toate învăluite în același mister care ținea de copilărie. La despărțire, ea întrebă încet și chemător :

— Vii și miine tot aici, nu-i așa?

Intr-un din zile, Doina nu veni. Cîțva timp se simți stingherit, parcă l-ar fi privit pe furiș niște cunoscuți. Își aminti cîteva întrebări de-ale ei la care nu răspunsese. Nu reținea din ele decît sunetul vocii; consistența cuvintelor dispărea. Își aminti și căderea ei din pom, dar se scutură de amintire și reveni la întrebări.

Căutînd răspunsuri, se întîlni cu gînduri vechi, îndepărtate, care-l acapară cu totul. De mult nu mai exista vierme în undiță, soarele trecuse de mult în cealaltă parte a bolții. El înnodea verigile unui lanț azvîrlit

spre infinit. Odată cu inserarea porni spre sat, cu senzația că totuși e rănit undeva.

Doina era acasă. Stătea pe pat, cu genunchii strinși sub bărbie. Clipea fără întrerupere. Tatăl și mama ei o priveau uneori de la masă.

— Zău, v-am spus că nu mi-e foame. De ce mă iscodiți? Nu mă simt bine. Nu știu de cind. Poate numai de dimineată.

— Undeva o fi vreun adevăr, zise taică-său. De... De obicei cînd clipești așa de des din ochi am impresia că stai pe arcuri. Nu cumva ți-a sucit capul nepotul sergentului?

— Ci-ne? întrebă ea împărțind cuvîntul în două silabe și accentuînd pe fiecare, de parcă ar fi fost trezită din somn. Aaaa! Inginerul! Să-mi sucească el mie capul? De ce? E un băiat foarte serios. Chiar prea.

Maică-sa rise și mișcă încet capul, în semn de amenințare. Ceva din gingășia fetei adia încă pe chipul ei.

— Dacă ar fi după tine, toți ar trebui să se dea tumba pe iarba pe care calcă picioarele tale. Și apoi să-ți învelească toată casa cu flori... Lumea spune — adică studenții din Căușeni au adus zvonul — că ar fi înspăimîntat profesorii cu mîntea lui. Cică la ultimul examen i s-ar fi spus că e onoarea întregii școli... Așa spune lumea.

— Mi se pare că am mai auzit asta de citeva ori, și tot de la matală, îi replică fata. De aceea am și vrut să-l cunosc... Nu știu ce-i cu el. Nu vorbește niciodată despre dînsul. De multe ori însă, parcă-i văd gîndurile ca niște fulgere. Și are...

Ar fi vrut să spună: „Are niște brațe, parcă ar fi impletite din odgoane, din funii și din sfori. Fantastic!” Dar își închipui că ar fi mai bine să nu rostească acele vorbe.

— Și ce crezi? o iscodi iarăși maică-sa. I s-au luminat sau i s-au întunecat privirile? Ia spune!

— Nu știu, zău nu știu, adică nu vreau să știu. Mă duc dîncolo, pentru că mă doare pieptul.

Doina se refugie în altă cameră, poruncindu-și să nu se ducă nici a doua zi la reședința ei de vară.

Aceeași hotărîre o lua, poate în aceeași clipă, și Mușat. Stătea împreună cu maică-sa pe cerdac.

— Tare te-ai schimbat de cînd ai venit, Ionuț! Te-ars soarele, ți-a fugit spaima aceea din priviri, parcă ți s-a înveselit fața. Lumea spune că te întâlnești în fiecare zi cu... Adică ce mă interesează pe mine ce spune lumea?

El totuși se înroși. Dar nu spuse nici un cuvînt despre întîlnirile lui. I se păreau confuze, ireale. Îl asalta iarăși un gînd pe care se străduise să-l evite în zilele care trecuseră.

— El unde e? Întrebă deodată Mușat. Trebuia de multă vreme să mă duc la el.

— După voia ta, Ionuț. Eu nu pot să te opresc. E sus la cabană, la Cotul Ursei.

Cu o raniță ușoară în spate, plecă dis-de-dimineață spre Cotul Ursei, la cabană.

Cîteva ore mai tîrziu, Doina apăru pe marginea apei, la locul cunoscut. O bună bucată de vreme rămase îngîndurată, cu genunchii strînși sub bărbie. Apoi se cățăără moleșită și fără dorință în copacul ei de reședință. Rupse o creangă și nu lăsă pe ea decît șaptesprezece frunze.

— Trei sute cincizeci și șase de bilioane de posibilități, șopti ea.

Capitolul III

1

Urcușul, tot pe valea Cungișoarei și mult mai greu decît oel de la gară spre sat, i se părea un fleac de astă dată. Și gustul amar cu care se trezise îi dispăruse. Urca fluierînd, se oprea în poienișuri și fixa simetria naturii privind-o printre degetele răsfirate ale mîinilor. „Conuri, sfere și cilindri, așa cum spune Cézanne. Dar brazii care par niște linii trase pe cer cu cea mai precisă riglă, dar crestele care par niște triunghiuri ascuțite, dar piatra aceasta lată, subțire, modelată de apă ca un trapez perfect? Undeva sau pretutindeni e și linia dreaptă în această geometrie a naturii, sau poate e dorința întregii geometrii.” Mai erau însă și gîngăni și flori și jîvine speriate, și păsări care cîntau. Era mișcare, era viață într-o puzderie de forme. Și totul i se descoperea crud, a doua oară. „Cîtă nevoie am avut de aceste întâlniri!” Frunzele foșneau mai tare sau mai încet, și deodată i se păru că prinde o melodie pe care ar fi putut s-o pună pe note. Totul, toate zgomotele se integrau în acea melodie. Fiecare secundă cînta altfel, dar era un cîntec care nu înceta nici o clipă. Urca fluierînd, era vesel, doar o mireasmă străină plesnea cîteodată undeva lîngă el, ca un mugure tînuț. Mireasma aceea îi înfiora pieptul și știa că nu e o adiere, pentru că-i simțea gustul amărui. Prin pădure jucau însă atîtea raze de soare și erau atîtea cîntece și era peste tot un singur cîntec, în care se contopeau și pașii, și fluieratul lui, și

zgomotul respirației, și bătăile inimii, și adierea acelei miresme. Coada unui șarpe dispăru în frunziș, presărind și ea câteva note în cîntecul acela plural.

Un omuleț cobora cu desaga goală în spate.

— 'nă ziua ! N-aveți cumva un foc ?

Îi aprinse țigara și-l întrebă dacă mai este mult pînă la Cotul Ursei, deși putea să-și dea singur răspunsul. Voia în sinea lui să creadă că și omul acela îi oferise ceva în schimbul focului.

— Apăi, nici o juma de ceas, răspunse ciobanul, bucuros. Da să știți că nu-i nime acolo. Tov inspector era gata de plecare... nu-ș' dacă o mai zăbovi oleacă jos la păstrăvărie.

— Nu-i chiar nimeni, nimeni ? Dar inspectorul cine-i ?

— Păi se poa' să nu fi auzit de el ? ! Nea Toader Trăznei...

Rise cu poftă și-și continuă drumul, cu pași iuți de astă dată. Zări de departe o siluetă masivă în fața cabanei. Vru să fluiera tare, ascuțit, dar se răzgîndi. Silueta părea încremenită. Unul mergînd, celălalt stînd pe loc, nemișcat ca un trunchi de arbore, se priveau fără încetare. Se opri la cîteva metri în fața lui. Nu salută. Celălalt se încruntă, dar rămase în continuare impietrit.

— Apoi, să știi că eu n-o să vorbesc cel dintîi, spuse el cu o voce groasă de bas. Dă mina-ncoa !

Mîinile lor parcă-și încercau puterea. Apoi se prinsă de umeri și se scuturară voinicește.

— Va-s' c-așa, măi băiete, nici gînd să treci pe-aici ! Halal ! Dacă nu trimeteam vorbă... Așa, cu inima ta n-ai vrut să vii. Apoi, să știi că eu eram gata de ducă. Și nu așa, pentru cîteva ceasuri. Pentru zile, poate pentru săptămîni. De ciudă și de răzbunare. Ca să nu mă găsești. Că pînă la urmă tot ți se făcea dor de-o prome-nadă în sus.

— Mai întîi trebuia s-o văd și să mă obișnuiesc cu ea. Toader izbi cu bocancul uriaș în pămînt, dar mîinile i se prăbușiră într-un gest de neputință.

— Atunci, s-a dus, măi băiete ! Gata ! Iar mi s-a împotmolit cărarea. Că și eu cînd te zării mai bine, mi

s-a părut că sînt ou treizeci de ani în urmă. Ești leit tată-tău, Ionuț. Știi cum? Așa cum nu-și poate inchipui omul... Acu, după ce mi-ai făcut-o, noroc c-ai mas în-coa, măi băiete, că multe nu știu ș-aș vrca să știu. Nu despre lume, că lumea zbîrnie toată ziua-n urechile mele. Despre tine. Da mai întîi hai să infulecăm ceva, sau poate preferi să pornim de-a dreptul la drum?

— Unde să plecăm?

— Unde?... Peste tot. La Negurei, la Urși, la Turma Albă, la Potcoava, pe urmă pe sub Cornul Dracului spre Temelia, apoi la Barba Sură, la Cîrlige și de-acolo prin Ceaunul Mic la Cotul Ursei, la cabană. E musai se bat toată rezervația, că mi se cer niște rapoarte. Ei! Ți-am alcătuit un program bun?

Drumul acesta îl făcuse o singură dată Mușat, cu zece ani în urmă. Nu-l cunoștea nimeni altcineva în afara lui Toader. Era un șirag de minuni ascunse, cu cerbi, cu urși, cu capre negre, cu flori rare, cu prăpăstii și pajiști de vis, cu păstrăvi, cu desfătări unice.

— Ia zi-i, măi băiete! Mai dezmuțește-ți limba! Știi doar că mie nu-mi plac cei fără grai.

Băiatul rise. Cine cunoștea mai bine decît el meteh-nele lui Toader?!

— Mergem. Da mai întîi poate-om îmbuca și noi ceva...

— Ia nu mă mai strimba! Vorbește pre limba ta, că-s sătul de maimuțării. Zi-i așa cum știi, cu radicale și cu vorbe străine, măi băiete! Să mă mai cultiv și eu pe ici, pe colo, că doar mai am de trăit.

Se așezară la o masă de lemn în fața cabanei. Puseră un ziar pe ea, apoi Toader scoase din niște cutii de aluminiu brînză, cîrnați, ceapă, slănină, usturoi, ardei și roșii.

— Precum vezi, am schimbat numai ambalajul. Bucatele sînt aceleași ca pe vremea noastră. Usturoiul îl pun tot de formă, că numai singur îl mozelesc. Sau dacă om abate vreo găinușă...

În timpul mesei, Toader păstra ca întotdeauna tăcere. Mîncă grav, cu poftă, mișcîndu-și regulat maxilarele puternice. Mușat îl privi mai pe îndelete și-l găsi neschimbat. Tot rumen la față, cu ochii siguri și sticloși, cu acele crețuri adînci la colțul ochilor, care se împrăștiu ca niște raze, ras proaspăt și cu grijă, îmbrăcat ca un vînător.

— Tot în fiecare zi te razi și în pustietatea asta? îl întrebă la sfîrșitul mesei.

— Păi, de vreme ce mă spăl în fiecare zi, de ce să nu mă și bărbieresc? Gata! Nu mă mai pot schimba. Da' după cum văd, ai vrea să mi-o iei înainte. Apoi eu nu mă las așa, învîrtit ca un titirez. Ne-om hodini puțin pentru digestie, iar tu poate c-ai catadicsi să-mi spui cite ceva... Știu, știu cum să te iau. Că pe tine dacă nu te întreabă omul poți amuți pînă la amuțirea de veci... Ia zi-i, măi băiete, cum ai terminat? Asta vreau să știu mai întîi și-ntîi.

— Am terminat. În sfîrșit.

— Cam înțeleg eu cum vine. Va-s'că ți-a fost greu. Da asta fiincă așa ai vrut tu. Numa că eu nu te-am întrebat dacă ai terminat. Se vede de la o poștă că ești inginer. Eu vreau să aflu altceva din gura ta... Bine, sau nu prea? Ia zi-i!

— Bine...

Toader își strîmbă gura și începu să-și frece bărbia cu virful degetelor.

— Eu îți cunosc toate sfielile, zise el. Nu vreau să scrijelesc cu tăișul cuțitului acolo unde ar trebui să mîngîie miini delicate de femeie. Dar de, fiincă într-un fel tot sint părintele tău, ai putea să-ți deschizi mai nechivernisit sufletul. Uite-așa, zi cu toată gura, măi băiete: „Nene Toader, am trăsni-o! S-au cutremurat toți pereții școlii!” Ei, așa-i? Adică, stai! De ce să te inghesui eu ca neghiobul?... Foarte bine?

— Da...

— Cum s-ar spune, ai ieșit printre primii, nu? Dar și pe-acolo sint niște locuri. Cam al citelea? Așa, de curiozitate.

— Printre primii...

Mușat n-ar fi vrut să-și reamintească scena cu senzația aceea de ceară topită în flăcări. Dar, cu toată împotrivirea lui, îi apărură în toate amănuntele, ca pe un ecran. Prezidiul. Adunarea tăcută la început. Discursuri. Agitația din sală. Apoi rectorul citind, întrerupt de aplauze, lista diplomelor de onoare. Își auzise numele. Din prezidiu, Liviu îi făcuse semn cu mâna. Alte nume, alte aplauze. Și deodată, tăcere mormintală. „Infinitul“ se urcase la tribună. Toate privirile ațintite asupra lui. Nici o mișcare în sală. Ca la un curs. Și vocea lui aspră, puternică, sigură :

„Am auzit aici citindu-se o listă. Nu știu pe baza căror considerente stranii a fost alcătuită, pentru că nu s-a folosit criteriul alfabetic, bineînțeles nedrept într-o asemenea situație. Asemenea liste de onoare trebuie să fie clare, simple ca niște elemente geometrice. Ele trebuie să arate, fără echivoc, ceea ce prețuiește, ceea ce este necesar, ceea ce înobilează în primul rând știința... Dragi tineri!... Oamenii nu pot trăi fără modele vii, în care cred, la care aspiră, sau pe care vor să le depășească. Asemenea modele trag cu fire nevăzute gândurile, speranțele, dorințele noastre. În știință, asemenea modele le-au constituit și le-au oferit cutezătorii. Cutezanța științifică este cea mai grea și mai generoasă, cea mai primejdioasă și cea mai umană. Nici un căpitan din antichitate, fie el Alexandru sau Scipio, nu poate fi asemuit în curaj, oricâte lupte ar fi câștigat, cu acel cetățean din Siracuză, ucis de legionarii unui oarecare Marcellus, care a avut îndrăzneala să vadă în zbor o formulă mecanică, și nu un mister divin. Nici n-a simțit lăncile care-i intrau în trup, vrăjit de miracolul câtorva linii împreunate într-un triunghi... Curajul unuia dintre Ludovicii Franței, care trimetea zeci de mii de oameni în lupte pentru a fi prefăcuți în cadavre și a umple lacuri cu sîngele lor, care privea soarele pentru a vedea dacă i se potrivește strălucirii sale, nu poate fi asemănat cu îndrăzneala acelui concetățean de-al său,

retras într-un oraș din Olanda, care lua cadavre și le diseca pentru a dezvălui oamenilor cât de prețioasă este circulația singelui în corpurile lor vii, și se uita la soare nu pentru a-și face din el un nimb, ci pentru a-i găsi locul și rolul adevărat în univers. Eu întotdeauna voi fi de partea acestor cutezători... În știință sînt nenumărați oameni activi. Unii folosesc cifre liniștite, cunoscute, domesticite, și-i stimez pentru perseverența și sirguința lor. Alții se luptă însă cu cifre rebele, neidentificate, întunecate. Unii urcă în liftul sigur al legilor și principiilor stabilite, generalizate, și-i stimez pentru încrederea și cuminența lor. Alții se cațără pe coarda subțire, aproape nevăzută, a unor principii și legi noi, pentru ca ajungînd în vîrf s-o facă mai groasă, s-o transforme în scară, să se poată ridica paralel cu ea ascensoare comode pentru toți oamenii. Îi voi stima pe toți, dar pentru aceștia din urmă îmi va bate întotdeauna inima. Pentru că ei se investesc, uneori modești, fără să știe, cu cele mai înalte atribute umane și în primul rînd cu acest curaj al pionieratului științific. Ei intruchipează modelele noastre în știință. Atunci cînd găsim asemenea oameni, nu trebuie să cîntărim bucuria sau să confruntăm realitatea descoperirii cu uzanțe pasagere... În școala noastră există un asemenea om. Numele lui a fost citit al șaselea pe lista de onoare. Pentru a imprima listei adevărul, eu vreau să folosesc o aritmetică ciudată. Chiar dacă inginerul Ion Mușat ar fi fost trecut în capul listei, numărul unu, atunci, pentru a respecta în mod real valorile, ar fi trebuit să nu existe nimeni pe locul doi, nici pe locul trei, nici pe locul patru, și abia pe locul cinci, cu îngăduință, să fie trecut al doilea... Nu vă cer scuze pentru intervenția mea prelungită, pentru că repararea unei erori grave nu se face însoțind-o cu formule convenționale..."

— Te-au cam însăilat gîndurile, măi băiete, îl trezi Toader. Ceea ce, cum s-ar spune, aduce a neliniște...

— Da. De fapt n-am terminat nimic. Abia încep. Dar nu sînt neliniștit. Îmi cunosc puterea și drumul.

— Dacă-i pe-așa, atunci să vedem cum te-i comporta alături de mine. Că eu, știi tu, cînd încep nu mă mai opresc. Ce zici ? Gata de drum ?

Chemarea voioasă a lui Toader îl eliberă din amintire, îl liniști ca un farmec.

— Văd c-ai venit cam subțirel. Sau mai ai ceva pentru deasupra în raniță ? Fiindcă de la un loc de popas la altul avem cale de-o zi. Ba spre Barba Sură s-ar putea să înnoptăm pe drum, sub acoperămintul cerului. Sau să mai iau eu ceva ?

— Nu-i nevoie ! Îmi ajunge ce am. Și dac-o să dîrdîi puțin... tot n-are să se întimplă nimic, pentru că m-am antrenat nu demult Sint gata, nene Toader !

Se mai uitară o clipă unul la altul, apoi Toader izbi cu bocancul în pămînt :

— Atunci, eu o iau înainte. Dacă nu te-i putea ține după mine, strigă ! Așa cum fac cei care se înecă... Asta, ca să stăm bine cu ambiția. Zor !

2

Mergeau de aproape trei ore pe un drum lat, bătătorit, pe care se zăreau urme de copite și căruțe. Drumul tăia de-a curmezișul o pădure de fagi, coborînd într-o pantă lină spre o așezare numită Șapte Case. Numele înfruntase vremea, deși de-a lungul anilor celor șapte case li se mai alăturaseră cinci. Toader se oprea atît de des, încît îi pierise gustul de vorbă. Cerceta izvoarele, urmele de dihanii, însemna cu voce tare bătrînețea unor copaci, recunoștea pajiștea și poienitele, asculta cîntecele păsărelor, scormonea la rădăcina florilor. Voia să constate, așa cum îi spusese lui Mușat, dacă sălășluirea oamenilor, acolo, schimbaseră din sălbătăcia pădurii.

— Mai mult coborîm decît urcăm, zise Mușat.

Toader se oprise într-o spărtură a pădurii și privea valea Cungișoarei care se zărea pînă în depărtări.

— N-ai teamă, răspunse el. La munte e o lege : tot ceea ce urci cobori, și tot ceea ce cobori urci. Să nu te

înpăimînți și să nu te bucuri niciodată prea tare. Numa nu știu ce ți-a venit să deschizi gura tocma acum. Ți-ai amintit cumva că de-aici începe urcușul spre Negurei ? Chiar așa tinere de minte să pozezi ?

Mușat vorbise într-o doară. Nu-și mai amintea locurile. Îi rămăsese doar o vagă idee despre un urcuș care nu se mai termina. Ridică din umeri și se pomeni deodată analizind felul de a vorbi al lui Toader. Aproape fiecare frază rostită de el conținea un cuvînt care nu se potrivea celorlalte, care suna ciudat, deși avea o destinație foarte sigură și era pus la locul care trebuia. Vinătorul nu-i lăsă prea mult timp de meditație :

— Acu o să facem oleacă de urcuș. Nu cine știe ce, dar ar fi bine să rămii ceva mai în urmă, ca să nu te pălească fără veste vreun bolovan dezghlocat de bocancii mei. Eu o să-ți dau semnal, iar dacă tu vrei să te hodi-nești, zi-i ceva din gură, așa, un iodăi... Gata ?

Cotiră amîndoi pe o potecă strîmtă care părea că-i înfundă în pădure, dar după cîteva șerpuiți îi scoase într-o poiană mare, plină de lumină, de flori și de mirsme. Poteca tăia poiana pe la margine pentru a se opri în fața unui perete muntos căruia nu i se putea zări creasta. Urcușul începu pe albia unui torent. Era abrupt, neted, de piatră, rareori se ghicea pe margini cite un smoc de verdeață, pe care mîinile în căutare de sprijin îl apucau cu înfrigurare. Unghiul dintre om și perete se micșora mereu, pe alocuri transformîndu-se într-o linie. Atunci nu numai picioarele, ci toate părțile corpului participau la ascensiune. Nici nu se vedeau unul pe altul. Se auzeau și se simțeau doar prin semnale. Sudoarea trecuse prin haine, dar în fierbînteala aceea Mușat nu mai simțea nimic. Numai cînd începea să-l usture ochii și să i se împăinjenească vederea își căuta o clipă și un loc de echilibru, și cu un gest scurt al mîinii libere își ștergea fruntea de sudoare. Inima parcă voia să-i iasă din piept, dar picioarele nu simțeau nici un efort, iar mîinile căutau, parcă amuzîndu-se, cele mai neverosimile puncte de sprijin. Mușat se îndîrjise. La primele atacuri ale oboselii

Își închipuise că-l va întâlni, undeva, rezemat de o stîncă, pe Toader. Nevoia de popas îl ajuta să reziste urcușului inuman. Se opri o singură dată, citeva secunde, pentru a se dezmetici. Atunci îi trăsni prin cap că Toader nu se va odihni pînă la terminarea urcușului. Își continuă ascensiunea cu o ambiție drăcească. Nici nu se mai ferea de bolovanii care se rostogoleau în urma lui Toader. Îi evita în ultima clipă. Cîțiva îi atinseră umerii. Era lac de sudoare și plămîinii îi ardeau. Abandonase regulile de respirație sportivă, științifică, pentru că era un ritm dezordonat, imposibil, în tot urcușul acela. Ambiția îl trăgea în sus, ca o funie, dar simțea că va ajunge repede la capătul puterilor. Voia să-și cheltuiască însă toată energia înainte de a se trînti undeva. Se încăpățîină și mai tare. Și deodată îl văzu pe Toader. Proiectat pe cer ca un arbore, apoi dispărînd brusc, parcă retezat de o singură lovitură de spadă. Mai găsi în el resurse pentru a se împinge în sus. Cîțiva metri. Prinse cu mîinile marginea unei stînci și se săltă. Se ivi un platou nesfîrșit în fața privirilor încetșate de usturimi. Își căută toată puterea în mușchii brațelor și se ridică. Nu voia să se tîrască. Se înalță drept, inspiră o dată, adînc, apoi se lăsă și el retezat. Se prăbuși pe un covor de iarbă deasă, primitoare. De la cîțiva metri, Toader îl privea amețit. Apoi începură să gîfîie amîndoi ca niște vapoare de pe ariile copilariei. După citeva minute, Mușat spuse, încă gîfîind :

— Drumul spre infern trece prin... Negurei.

După alte citeva minute stăteau pe iarbă cum stau tîrșii pe divane. Parcă se treziseră atunci. Nu mai simțeau nici un dram de oboseală. Doar mușchii de la picioare le zvîcneau din cînd în cînd.

— Măi băiete, află că am bătut recordul. Pesemne că asta am și vrut. Un ceas și cinci minute. Oamenii îl fac în trei. În ghid scrie patru ceasuri și jumătate, dar urcușul prevăzut de ghid seamănă cu un fir de ață scăpat din mîna cuiva. Ne-au mai rămas, deci, cam vreo trei ceasuri pînă la adăpost. Drum ca-n palmă, așa de neted, că te apucă groaza. Parcă anume făcut pentru femei, ca să poată boscorodi în tihnă.

Toader aprinse o țigară. Mușat se uită la el nedumerit.

— Tot mai fumezi? Credeam că te-ai lăsat.

— Ți s-a părut curios că n-am fumat la cabană? Tot la patru țigări pe zi am rămas și tot după fiecare masă le fumez. Eu nu-mi schimb obiceiurile, măi băiete, așa cum fac cucoanele cu bărbații și cu pălăriile. N-am fumat la cabană, pentru că am eu un nărav: îmi place să aprind o țigară după un urcuș greu. Așa, în ciudă. Și mi-am rezervat țigara pentru acuma.

Se pregăteau de plecare. Mușat dădu glas unui gând care îl preocupa de multă vreme:

— Mi-ai promis, nene Toader, că o dată, când va veni timpul, îmi vei spune cele câteva lucruri pe care trebuie să le știu.

— Apăi nu-ți făcui adineauri preambulul? Timpul, aproape c-a trecut, dar, de... tu m-ai ocolit și dac-am văzut că așa ți-i voia, ce să fac? Îmi bătui și eu altă cărare, ca să nu ne mai întâlnim.

Rușine, regret, durere, remușcare, toate colcăiau în sufletul lui Mușat. Fața i se întristase:

— N-aș vrea să mai nedreptățesc pe nimeni. Eu singur sînt vinovatul.

Toader oftă. Își potrivea pasul cu cel al însoțitorului, mai oftă o dată adînc, apoi își alungă privirile peste platoul nesfirșit. O bună bucată de vreme nu scoase nici o vorbă. Se lăsa copleșit de amintiri.

— Da... începuse el într-un tîrziu, oarecum înveselit. Povestea s-a înnodat la o horă. Eram în permisie, de la armată. Sergent, cu fireturi mai multe decît trebuia și cu cizme ca oglinda. Făceam artileria. Măi băiete, sălășluiau în mine niște diavoli cumsecade, care mă țineau drept, încruntat și mă purtau pe uliți cu pași de aghiotant. Și-n urma și-naintea mea se deschideau ferestrele. Eu cred că nu era babă care să nu-și fi asmuțit odraslele de măritiș asupra mea. Și mă puse un Aghiuță să-mi risipesc permisia la Crîngușor. Un soldat prăpădit și fricos ca un iepure iarna, ca să se dea bine cu neîta,

unde mă invită să vin la el în permisie. Eu sint de obir-
șie de dincolo de munte, ba și de peste dealuri. Da zdrin-
gălăul ăla, mirosindu-mi metehnele, îmi făcea mereu
cu ochiul și-mi zicea în taină, de parcă voia să mă ia
făptaș la o crimă : „Dom sergent, fete ca la noi nu găsești
nici de s-ar mai naște o lume“. Și nu vorbea într-afăurea,
măi băiete, măi ! Cum pusei piciorul în sat, începură să
zuruie fireturile pe mine minunate de ceea ce vedeau.
Și fragede, și mlădioase, și parcă te prevesteau cu ochii
aceia ascunși sub sprincene, că să te ferească Dumnezeu
să nu ții cind le cuprinde focul. Zi și tu ! Puteam eu să-mi
mai țin răsufarea ? Îmi făcusem planul ca un țințaș de
soi : pe care s-o ochesc întâi, pe care a doua... îmi lăsa
și rezervă în caz că o dată nu izbutesc. Numa că noi am
sosit simbătă și duminică era horă. Am răstignit eu sa-
tul plimbându-mă-n sus și-n jos de vreo trei ori, apoi
un somn bun după o noapte de mers și-o zi de isco-
deală și a doua zi toate erau la horă. Ția zicea că pentru
mine, crustulucea lui ! Mi se roteau ochii de parcă fiecare
era un uliu gata de pradă. Să mă bată trăsnetul dacă-n
ziua aceea nu eram în stare să văd și cu stîngul și cu drep-
tul, cu fieșcare altceva. Ș-o dată numa ce simt că-mi
bagă cineva jungherul în inimă. În rînd cu vreo cinci
fete era Minodora. Dacă-i putea tu să ți-o închipui ti-
nără, așa cum e azi sâlcioara aia a lui Istrate, învățăto-
rul, Doina, toată plină de veverițe. Ce mai, cred că-mi
ardea răsufarea. Era mlădioasă ca o nevăstuică ș-avea
în ochi o licărire crudă, care te chema s-o înfrunți. Ția
tot îmi dădea cu cotul să-mi arate altele, da eu n-aș fi
simțit atunci cuțitul de l-ar fi băgat cineva în mine...
Nu știu ce-mi vine să mă revărs acum. Am ținut zăgă-
zuite apele acestea ale amintirii... Și-i greu, măi băiete,
să le simți involburindu-se numai în tine. Ei, de... S-o
joc pe Minodora de două ori. A treia oară n-a mai vrut.
Îmi strecurase ea în timpul jocului că s-a făgăduit unui
flăcău din sat, dus la oștire, că ar putea ea să nu-și țină
făgăda, dar că om ca el nu mai există pe lume. Eu m-am
zăpăcit și mai rău. Nu găseam înțelesul vorbelor ei. Parcă

mă chemau, parcă mă respingeau. Zău că trăiam în păcură clootită, mâi băiete ! Așa mi-am petrecut eu permisia aceea. Ala tremura ca trestia, văzindu-mă. Ce mai, până la urmă m-au apucat și frigurile. Că ea nu voia să mi se întâlnească, nu voia și pace. Numa-n ultima zi s-a arătat la poartă. A venit tot satul să-mi spună. Și m-am dus spre casa ei cu niște genunchi de mizgă, așa mi se împleteau picioarele. Mă aștepta. Era o căsuță prăpădită acolo, un bordei. I-am spus... parcă mai știam și parcă mai știu eu ce i-am spus ? Pesemne că am visat ceva nemaipomenit, și ea mă asculta, apoi mi-a răspuns frumos că-i pare rău. Da numa vorbele erau frumoase, voia ei era limpede și rece ca lama unei baionete. Ce puteam să fac ? Gîndul de a o înspăimînta îmi pierise, văzînd-o și auzînd-o. I-am spus să mă aștepte juma de an, pînă termin armata. Și am plecat repede, ca să nu aud răspunsul. Dar m-a înțepat în spate ca un proiectil țipătul ei : nu ! Și cînd m-am întors după juma de an, am găsit-o tot singură, dar măritată. Și-a chemat flăcăul de la oaste și s-a cununat cu el. Pe mine m-a apucat o boală despre care nu se scrie în cărți. Nu puteam trăi fără s-o văd, nu puteam trăi fără să știu că pot s-o văd. Așa am rămas în Crîngușor. Mă tocmisem pădurar la boierul satului. Pacostea era cînd o întâlneam. Ea se uita tîntă în ochii mei ca un șarpe care vrea să sară, eu aproape că n-o vedeam, plecam ochii. Știam că mă caută cu privirea, dar nu-ndrăzneam s-o înfrunt. Îmi era de ajuns să știu c-o pot vedea. Și nu știu cum s-a făcut că oamenii nu se uitau la mine ca la un venetic. M-au primit bine, ca pe unul de-al lor. E adevărat că nici eu nu-i zăream prin pădure. Le arătasem un loc de unde puteau lua lemne, cînd vor și cite vor. Și așa... Oare ce dihanie o fi umblat pe aici ?

Toader își întrepruse povestirea. Se opri la marginea unei gropi. Pămîntul era ars de jur împrejur și întipărit cu tot felul de urme. Ingenunche pentru a citi mai bine în învălmășeala aceea. Mușat încercă să-l imite, dar nu descifră nimic.

— Lucru prea curat nu s-a petrecut aici, spuse Toader fără să se ridice. Tare mi-e teamă că s-a înjunghiat aici o oaie de fureat!

— Poate c-au vîndut-o ciobanii cuiva, își dădu Mușat cu părerea.

— Nu prea-mi vine a crede. Da să zicem că și-a zdrelit piciorul o mioară... și ciobanii s-au gîndit s-o vîndă. Da de ce s-o vîndă cu tot cu blană? Asta nu se pomeneste. S-apoi nici urmă de urmă de opincă. Numa bocanci cu talpă de cauciuc. Vreo trei oameni să fi fost. Uite! Aici și-au făcut cort. Au furat oaia omului și s-au înfruptat din ea. Și asta nu demult, de vreo opt zile.

— Știu o poveste cu un detectiv englez, nea Toadere. Privea cu lupa un muc de țigară și apoi putea să determine vîrsta fumătorului, culoarea cămășii și averea pe care-o avusese străbunicul lui la vîrsta de 44 de ani. Plus locul de origină al nevestii și numele doctorului din Chelsea care i-a tratat o cumnată de reumatism poliartricular cu zece ani în urmă.

— Te-a apucat gustul de snoave, spuse Toader, înainte de a se scutura de praf și a-și îmboldi însoțitorul la drum. Hai!... Urmele ăstea nu puteau rămîne în pămînt atît de adînci decît după o ploaie. Și prin locurile pe care le batem acum n-a plouat de nouă zile. Așa că... Da mai curios e că am zărit urmele unui lup. Ori pe vremea asta, lupul nu-și caută alimente prin preajma omului. Are ce hăcuî prin pădure. L-o fi atras mirosul de carne în jăratec, sau behăitul micarei. A așteptat, pitit pe undeva, pin-au plecat oamenii. Cum s-ar zice s-au cam grăbit.

— Poate a fost un cîine, nea Toader.

— Cum poți spune una ca asta, măi băiete? Tocma tu! Nu lupii te-au crescut pe tine? Nu știu dacă ăia care-au întemeiat Roma au fost cu adevărat alăptați de-o lupoaică. Da că tu ai fost crescut de lupi, asta pot să ți-o spun cu temeinicie... Nu da ghes, că o să vină și vremea istoriei ăsteia.

Toader dădea a înțelege că mai are multe de povestit, dar prea mare grabă nu dovedi el. În schimb, iuți pasul, obligându-l pe Mușat să-l imite. Platoul parcă se mai îngustase. În depărtare se zăreau crestele unor stinci și petele întunecate ale unei păduri. Soarele cobora spre asfințit.

— Să știi că și mie mi-e foame, îl ghici vinătorul pe Mușat. Da eu cred c-o fi mai frumos să ospătăm în preajma unui foc, gîdilați la nări de aburii unei hălci de slănină în pîrjol. Și deci, măi băiete, mă întilnesc și cu Traian, așa-l chema pe taică-tău, da asta după vreo doi ani, după ce tu te ținai pe picioare și te băteai în colb cu cățeii. Eu stătusem toată vremea în pădure. Auzisem că venise omul Minodorei și hotărisem să nu dau ochii cu el, o bucată de vreme. Numa că un drac de muiere începuse să se zbenguie prin preajma mea ca o pasăre năringă care se vrea înhățată de hultan. De, om eram și eu. Mă repezii, deci, bine și cu precizie, încît mă văzui nevoit să mă desfac de pustnicie și să mă mai plimb din cînd în cînd cu ghearele ascunse prin sat. Știam eu că dacă pun mina pe una se duce repede zvonul și pe urmă toate-și apleacă spinarea, doar, doar or simți ascuțișul ghearelor. Eram nu sergent, colonel mare, general, în probleme de soiul ăsta. De ce s-o fac pe călugărul? Așa că mă întilnesc într-o zi cu Traian. Nu ne văzusem niciodată, da eu cred că ne-am fi recunoscut, oriunde ne-am fi întîlnit: și-n rai, și-n iad, și-n metempsihoza aia, gîngăanii să fi fost. Eu duc mina la tîmplă, oa și cum l-aș fi salutat cu chipiu, el o ridică pină la ureche. Eu zic: „bună seara!“, el răspunde: „seara“. Așa că era clar: mă privise cu ochii turcului la 77. Și ca să-i dovedesc că nu am nimic cu Minodora, măi băiete, fac vraiste printre fetele satului. Știu eu ce-o fi crezut el? Poate că vreau să-i arăt puterea, să-l ameninț, nu știu? Ne vedeam rar, cam o dată pe lună, el era cu slujba pe tren, mecanic de locomotivă, și lipsea mult. Pe Minodora o mai zăream eu, ș-o întrebam așa în glumă: „Tot cald cuibul?“ Ea cam încrunta din sprin-

cene și zău că oftam după ce trecea! Și-mi ziceam în gînd: Bre, pentru o muiere ca asta, numai dacă ai văzut-o o dată ou ochii, și merită să înfrunți orice cazne. Ba cred că-i mai bine s-o vezi decît s-o iubești. Cel care ar iubi-o, cred că ar dirdii în toate clipele vieții lui de teamă că i s-ar putea întîmpla ceva... Și de la o vreme mă dumiresc eu că Traian cată gilceavă de cite ori mă vede. Oriunde ne întîlneam, el făcea ceva: spunea o vorbă, sau se încrunta, sau ridea cînd ziceam eu o vorbă, așa ca să mă întărite. Pe altul l-aș fi mozolit și l-aș fi strecurat prin pumni, cum strecuri brinza de oaie în boccea: încet și cu tihnă. Cu el însă nu puteam, nu mă lăsa inima, și apoi știam că ar fi ieșit înțeleștare grea, fiindcă era și tare și ager. Oamenii credeau că mi-e frică, da de, de ei nu prea-mi păsa mie. Necazul era altul. Începuse să stăruie zvonul la urechile fetelor, ca albinele, și-mi cam însingera obrazul. Și iaca, se întîmplă într-o zi să ne întîlnim amîndoi la crișmă. Cum l-am văzut intrînd, am știut că, gata! percuția s-a făcut. Nu-mi mai rămînea decît să încerc să îndrept în altă direcție țeava, adică să nu bufnească ghiuleaua acolo. Așa că mă duc în întîmpinarea lui, cît de blajin am putut, și-i spun că am un secret cu el. El se și pregătise de măcel. Ș-atunci eu îi spun încet, ca să n-audă altcineva, că n-am avut și că n-o să am nimic cu Minodora, că dacă i-e teamă de vreo poveste, înseamnă că nu-și cunoaște nevasta, sau că nu-și dă seama de ceea ce e el. Cine crede că o să fie prădat nu vede decît bogăția din casa lui nu și puterea cu care-și apără bogăția. El îmi răspunde încruntat, dar cu minia cam ștearsă pe jumătate, că nu-i e teamă de Minodora, și-ar trebui să-mi tragă palme numa pentru că m-am gîndit la așa ceva... Îți spun toate astea, măi băiete, pentru că-și au rostul lor, o să vezi tu! Așa! Eu îi răspund tot domol, blajin, că n-am nimic împotrivă să ne-nfruntăm, dar asta putem s-o facem pentru noi, nu pentru hazul sau spaima oamenilor. El își dă iute acordul cînd vede că nu-l ocolesc de frică. Și ne-nțelegem ca a doua zi, dimineăța, fără să știe nimeni, să ne-ntîlnim în-

tr-un loc ascuns și... „Luptă dreaptă!“ am spus amândoi în aceeași clipă. Pe mine mai să mă pufnească risul, dar m-am ținut. S-a ținut și el deși îl vedeam cum îl gîdila la mustată. Și ne-am întîlnit amîndoi, la marginea unui desiș de bozii, într-un loc ferit. Cred că de cu seară ne-am dat seama amîndoi cit de caraghioși sintem. Cum s-ar spune, înmugurea ceva între noi. Ne lăsăm noi la cămăși și începem istoria. Eu știam că-i vinjos, dar nu-l credeam chiar așa. Ne-am căutat noi, ne-am răsucit, ne-am involburat, ne-am ros bine puterile, pentru că gîfiam ca locomotivele. Eu îl prind însă, tocmai cînd nu se aștepta, într-un alt fel și mi-l pun la pămînt. N-a avut ce face. Se lăsa el greu, ca o coardă de oțel, da pînă la urmă tot l-am zidit pe pămînt. Ne-am deznodat, am început să răsuflesc mai omenește și numa ce-l aud : „Mă Toadere, mai hai o dată!“ Îmi zicea pentru întîia oară pe nume. Și-i răspund : „Bine, Traiane ! Dacă vrei tu...“ Da să vezi încheștarea asta ce durează ! Ourea apa pe noi, ca adineauri cînd am urcat Negureiul. Eu nu știu ce puteri mai rămăseseră în noi. Cred că dacă s-ar fi repezit asupra noastră un băietan, ne-ar fi prăvălit pe amîndoi cu un singur ghiont. Și iar îl prind într-un fel, și iar îl îndoi și-l duc spre pămînt. Mai degrabă am căzut. El cu spatele și eu peste el. Am stat noi lungiți pe iarbă, unul lingă altul, multă vreme. Într-un tîrziu ne-am ridicat în capul oaselor. Iar el îmi zice : „Toadere, ești mai tare!“ Eu, ce să fac ? Ridic din umeri ! Eu eram mai dibaci. Dibuisem niște șiretlicuri privindu-i pe unii cum luptă, la iarmaroace. Ca putere, mai că eram deopotrivă. Și tocmai cînd să-i răspund, numa ce auzim voci și vedem oameni și femei. Cred că juma de sat venea spre noi. Înseamnă că trăsese cineva cu urechea la crîsmă. Noi stăteam rezemați spate în spate, fiecare cu o țigară în gură. E drept că eram uzi de sudoare, cu părul răvășit, cu nădragii boțiți. Oamenii se cruceau. Nu știau ce să creadă. Și erau, măi băiete, niște sălcioare în adunătura aia, că simțeam cum mă gîdila pufușorul nebriciuit pe obraji. Și vedeam cum se rărește adunătura, cum se

strecoară bărbații, unul cite unul printre bozii, ca niște potâi cu coada între picioare. Ne sculăm și noi. Traian mă pofteste la masă, da nu m-am dus chiar atunci, că una ca o șerpoaică se furișase printre bozii și, de, mă luai și eu după dînsa. Am ajuns-o într-un ochi de lumină și deodată începe să tremure, măi băiete, și să caute un cotlon pe unde să fugă. Eu mă uit la ea și zic mai tare: „Stai!“ „Vai! începe ea să șoptească. Vrei să ne-audă cineva?“ Îți spun asta ca să știi cum se petrec lucrurile în lume. Că muierii dacă-i dai răgaz să răsufle, gata, i se protăpește un diavol în limbă! Și vorbele cu care ea crede că te dezbracă nu fac alta decît să-ți azvirle un cojoc pe tine și o șubă pe deasupra. Tremuriciul cu care se unise aia mi se păru coada diavolului căutîndu-și sălașul. De aceea țipai, ca să-i miros dorul de răstignire. Ei, parcă văd și acu ochiul acela de lumină. Și avea și fata aceea niște ochi la fel de albaștri și de senini... Da dacă nu mă-nșel cărăruia asta duce spre adăpost...

Cărăruia parcă urca spre discul roșietic al soarelui suspendat pentru o clipă în virful unei stînci. Amîndoi culegeau uscături din pădure. Toader le tăia în bucăți cu seurea de care nu se despărțea niciodată. Ajunseră la adăpost cu brațele pline. Baraca era nouă, fără ferestre, fără uși. În fața ei, o groapă plină cu cenușă îi dădu prilej vînătorului să-și dovedească încă o dată priceperea de a descifra urmele. Întinericul se lăsă brusc, ca și cum ar fi poruncit cineva. Focul ardea în groapă. Și după ce se ospătară, așa cum prevăzuse Toader, frigîndu-și buzele și limba cu slănina care sfîrșia, mai rămaseră lingă foc, tăcuți, fiecare cu gîndurile lui. Pădurea foșnea în jurul lor întăritată de tainele nopții. Uneori le ajungea la urechi trosnete ciudate, șuierături, sau gîfîitul unor păsări de noapte, alteori simțeau în pleoape, o dată cu adierea vîntului, filfiitul unor aripi nevăzute.

— Mai sint lupi în pădure? întrebă Mușat.

— Prea repede vrei să ajungi la lupi, îi răspunse Toader. Mai e ceva cale pînă la ei. Și apoi istoria cu lupii

nu-i chiar așa de îndepărtată ca să nu ți-o amintești. Alți lupi mi-au ieșit în cale pînă am început eu să-i caut pe cei adevărați. Așa... Nu pot spune că ajunseseam întocmai ca frații, fiindcă de, mai era între noi o fărîmă de stînghereală. Da cînd ne întîlneam, ne simțeam amîndoi prieteni adevărați. Vremea trecea însă, nu știu cum trecea așa de iute. Eu vinam des pentru conac, că se făceau niște băiramuri, măi băiete, fără să se numere zilele și nopțile. Vai de mine ce se benchetua! Nu-ș cum mai rezista hoarda aceea? Vară, iarnă, primăvară, toamnă, nu se ținea seama de vreme. Veneau mașini și pleau mașini și iar veneau. Eu, cu pușca asta veche, pe care-o port și acum, făceam aprovizionare specială. Da mai abăteam și cite-un mistreț, sau cite-o căprioară, sau chiar mai multe, cu care nu mă lăudam, adică nu le treceam în palmares. Nu mă milostiveam nici cînd întîlneam cite un cerb. Așa că de multe ori se consuma vînat mai de soi în sat, decît la conac. Și tocmai cînd mi se întîmplă mie o năzbitie care putea să cutremure din țîțini conacul, pe care ți-o istorisi-o altă dată, aud, măi băiete, vestea cea rea: boala lui taică-tău. L-au dus la oraș, degeaba! Avea rac, bre, tocmai acolo pe unde înghite omul, adică la esofag. În trei luni l-a doborât boala. Nu știu de ce-a murit, de cancer sau de foame? Pentru că nu putea să înghită decît apă, și asta greu... Și așa dintr-un om zdra-văn cît un munte, din trunchi de brad a ajuns scîndură. Cum poți să te împotrivești unei nenorociri cînd ea n-are leac? L-a dus tot satul la groapă, că era om bun, m-am dus și eu, apoi m-am făcut nevăzut. Nici la pomană n-am rămas. Un an de zile în cap, nimeni n-a știut de mine. Mă ascunsesem în satul meu, hăt dincolo de munți și dealuri. Ei, asta a frînt-o pe Minodora. Ca să vezi oameni! La o săptămînă numa după ce rămase vădană, se și înfățișase unu cu propunerea. Da ea l-a dat, aprigă și tăcută, pe ușă afară. Au mai venit pe urmă și alții, dar ea și mai neînduplecată. Vezi, că pe lingă Minodora, pe lingă frumusețea și hărnicia ei, mai era și o casă înălțată în anii de bucurie și muncă, mai era și o gospodărie

ingrijită. De ea n-avea gând la altcineva. Își jeluia omul așa cum nimeni nu-și poate închipui. Tu erai un prichindel, aveai vreo cinci ani, nu puteai să-ți dai seama ce se petrece... Ș-așa, după un an vin la ea. Măi băiete, nu vreau să spun ce nu e adevăr. Inima mea demult era a ei. Altminteri în cei șase ani îmi înjghebam și eu un cămin, că ocazii se iviseră cu duiumul. Da nu mă puteam lega mai mult de două, trei zile de nici o alta. Din cauza asta treceam drept un hultan nesătul. Și-i spun Minodorei cam așa : Ce sînt eu, știi ! Un an m-am dus să-mi spăl păcatele ș-am trăit ca un scatiu închis într-o colivie. Ș-am vrut ca să ți se usuce și ție lacrămile. Chiar dacă n-o să te poți lega de mine, așa cum aș dori, un om mai cinstit și mai credincios ca mine n-o să găsești. Și ca să rămii singură în fața atitor furtuni și vijelii, n-o să poți. Or să te incovoae și cine știe cînd și cum... Și cînd am auzit-o cum răspunde, mi-a înghețat inima. Credeam c-o să mor acolo, în fața ei. Mi-a spus că s-a gîndit la toate astea, și înțelege și ea că numa așa își poate duce viața mai departe. Și văzîndu-mă ca un mort, se sperie și zice : „N-ai înțeles ce ți-am răspuns ?“ Nu știu ce s-a mai întîmplat în acele clipe. Am avut însă aproape cinci ani, așa cum le-aș dori tuturor oamenilor buni. Nu știu ce era în adîncul sufletului ei, poate că rana nu se vindecase de tot, dar se zbătea, asta am simțit-o eu bine, se zbătea ca să ajungem amîndoi în aceeași tulpină. Toate clipele acestor ani sînt sfînte pentru mine. Așa că n-am ce să vorbesc. Uite că se stinge și focul... Da fiindcă trebuie să fie o leacă de sfîrșit în orișice poveste. Așaaaa ! Pe tine te dădusem la școală. Cred că ții și tu minte, numa adevărul nu ai de unde să-l știi, doar de ți l-o fi spus ea, da nu cred asta... Și iată că într-o zi, poate că-ți mai amintеști, tocmai terminaseși școala primară, hop ! vin niște neamuri de-ale ei : o soră, un frate ș-o mătușă. Nu știu cum s-au adunat, dar dac-am prinde ș-am pune la un loc cele mai scîrboase lighioane din pădurea asta și tot n-ar semăna cu neamurile acelea. În șapte zile de trîncăneală, de farnece și băuturi necunoscute, au zmintit-o,

măi. Oamenii ziceau că i-au dat și mătrăgună. Eu nu știu, parastalosul mumelor lor ! că pe mine au reușit să mă țină departe, dar cînd îi vedeam pe cîte unul, îmi venea să-l iau de gît și să-l bag într-un cuib de pupăze, cu 117 într-însul. Așa, parcă presimțeam eu. Și într-o seară mă pomenesc cu maică-ta în odaie. Tu erai nu-ș pe unde. Și-mi zice cu toată ura printre dinți : „Ucigașule !“ Eu am înlemnit. Da mă scutur repede. Caut s-o opresc, să-i spun ceva. Da era atîta ură în ochii ei, că m-am cutremurat. Știu eu ? Poate că trebuia s-o zgîlții, să-i trăsnesc cîteva paima ca să se deștepte, da puteam eu să ridic măcar un deget împotriva ei ? Mă uitam la ea ca un neghiob. Apoi a țîșnit pe ușă și după cîteva zile a plecat de tot. Au dus-o cu căruța la o minăstire, ca să se mintuiască de păcatul nelegiuit că s-a înhăitat cu ucigașul bărbatului ei. Mai pe urmă m-am limpezit. Neamurile acelea de șarpe aflaseră despre joaca aceea dintre mine și Traian, acolo în bozii, ș-au scornit că toată boala lui venise fiindcă l-am hurducat eu. S-au mai găsit vreo cițiva care-au spus că m-au văzut cînd l-am prăvălit, că au auzit trosnete. Măi, măi ce lume ! Cum i-e necaz de bucuria altuia ! Așa au smintit-o pe ea, așa au pus mîna pe casă și gospodărie. S-au mutat toți acolo și pe noi ne-au dat afară... Ș-așa ai ajuns tu fecionul meu. Da eu zic c-ar trebui să-i dăm și nopții dreptul pe care-l are asupra tuturor camenilor. Eu cred c-o să ne doboare repede somnul...

Și chiar așa se întimplă. Un val de fum, care nu mai venea de la jarul din groapă, îi înfășură pe amîndoi înțepindu-le și încrețindu-le ochii. Un somn de plumb îi doborî pe podeaua de lemn a bărăcii, eliberîndu-i doar în zori, fără să-i fi alintat sau zguduît cu vise. Dimineața era însă morcănăoasă, tușea infundat în hăuri, revărsînd pretutîndeni aburi lăptoși și umezi. Toader se pesomorise, ca vremea. Mînea tăcut, zgiriînd cu privirile încruntate cerul. Mușat înțelese că-i pierise cheful de vorbă. Tăcu și el, lăsîndu-se cu totul în spațiile acelui moment prelungit care-i ștergea identitatea și-i învăluia gîndurile în ceață ca într-un vis.

Și iarăși porniră la drum, urcînd, coborînd, odihnindu-se, prin păduri, pe platouri verzi și umede, pe stînci golașe, mereu prin negură, mereu ciupiți, pe față și pe mîini, de alicele subțiri ale ploii. Toader iscodea într-una locurile cunoscute, se străduia să străpungă cu privirile întinderi cît mai mari, mormăia într-una, strimba din nas și ridica din umeri, dar gura îi rămînea pecetluită. După un urcuș greu se pomeniră deodată în plină lumină. Erau la marginea unui platou fără cute strălucind ca argintul. Ceața se ghemuise spre pămînt, le ajungea pînă la glezne. Priveliștea era ireală. Parcă-și făcea loc prin mijlocul unei turme molatice cu oi de vată. Soarele își continua drumul spre asfințit. Razele lui le cotrobăiau prin haine ca niște mingii. Priveliștea aceea senină, ca de vis, se mutase pe fața vinătorului.

— Locului îi zice Turma Albă, și eu cred c-om înnopta pe undeva pe-aici. Strașnic ne-a întîmpinat, ca pe doi voievozi. Rar, rar se întîmplă să ai norocul unei asemenea privești. Tot timpul am dorit, și tot timpul mi-a fost teamă... Așa că, măi băiete, iacătă-ne singuri și pribegi. Mai venise și povestea aceea cu slujba la conac, despre care ți-oi vorbi eu altădată. Dacă n-ai fi fost tu, îmi găseam eu iute rost. Dar cu tine alături ce să fac? Nu era decît o cale: tăietor cu ziua, eu cel mai dibaci vinător care s-a pomenit vreodată. Eu cînd alegeam țintă o pasăre, apoi n-o atacam decît dac-o ataca gaia. Le trăsneam pe amîndouă dintr-un foc. Ehe!... Și iată-ne împreună la lemne toată vara și aproape toată toamna. Tu-ți amintești că erai mărișor. Munceam cît zece și primeam cît un calic la ușa bisericii, bisestelerica mumă-si! Da cînd vine iarna, gata cu tăiatul. Ne aciuasem amîndoi într-un bordei la marginea satului. Ceva bănișori aveam eu pentru de-ale gurii, da simțeam cum se topesc, parcă erau de ceară. Și cînd mă uitam la tine mi se zgîlția inima. Erai ca ș-acuma, tăcut, da cînd spuneai ceva, erau vorbe de duh. Și-mi ziceam că de ce nu ești și tu la o școală mai mare, la oraș. Asta era rana mea cea mare. Da cu ce să te dau?... Și iaca, vine iarna cu spaima aceea cumplită: năvala lupi-

lor. Ce **groază** era peste tot ! Că nu există în toată lumea asta o dihanie mai parșivă și mai ucigașă ca lupul. Un singur lup, **dacă** intră într-o stână sau într-un staul, ucide tot, nu lasă nimic viu **dacă** nu e simțit și gonit. Sute de animale să fie le omoară pe toate. Îți închipui ce **groază** era ! Și nimeni nu știa ce știam eu. Că nu e dihanie mai lașă și mai fricoasă și mai temătoare de om ca lupul. Măi băiete, după mine s-a ținut într-o zi de iarnă o haită întreagă : opt lupi hămesii. Dacă mă opream eu, se opreau și ei, **dacă** porneam eu, porneau și ei. Și mereu la vreo două-trei sute de metri în urmă, ca să nu-i atingă bătaia puștii. **Până** m-am infuriat și m-am prefăcut că mă prăvălesc în zăpadă. Abia atunci au început să se apropie, **da** al dracului de precauți. Parcă-i organizase cineva în grupă de atac. Se răsfiraseră pe vreo două sute de metri lățime. Și eu îi lăsam, le știam firea, că mă dăscălise cu temei un vânător bătrîn. În loc să-mi sară căciula de pe cap de **groază**, eu rideam. Și numa ce-l prind în bătaia puștii pe cel pe care-mi pusesem ochii. Era o lupoaică bătrînă, cum nu mai văzusem. Și cînd fac o dată : zbang ! numa ce-o văd răsucindu-se pe spate, cu cracii în sus, ca o vădană. Știi cum au tulit-o ? Ca glonțul de care le era frică. Da tot am mai avut vreme să mai potîlnesc unul. Așa... Prin urmare, măi băiete, prăpăd și **groază** în sate. Și la primărie, listă de premii pentru lupii uciși. Cu cît ucideai mai mulți, cu atît se dădeau bani mai mulți. Tu mi-ai făcut într-o seară socoteli. Așa apucaii calea pădurii, de unul singur, cu pușca asta veche a mea, și cu ceea ce nu știau oamenii, cu o noatină în sac. Eu știam că-i greu să dai de lupi cînd îi cauți. Trebuia să-i ademenesc în bătaia puștii. Am ales eu un loc bun, un fel de vad spre sat, am înjghebat o colibă de lemn, și ține-te, nene Toader, treaz, în așteptarea măcelului ! Ce mai tura-vura, oița aceea mică a atras mîndrețe de lupi. Și erau flămînzi, bre, că se apropiau. Și mi-i trăsneam, măi băiete, că o dată am abătut trei la o singură năvală. Oamenii ziceau că umblu cu farmece, eu nu **prea-i** încontram, ba mai adăugam și scorneli cum

că e greu să vinezi lupul, că nu-i e teamă de om, de, nu prea era curat ce făceam, da-mi încolțise mie un gând. Da chiar de nu le-aș fi dat eu din cind în cind cite un junghi de spaimă, ei tot nu s-ar fi schimbat. Groaza de lup a rămas ca o moștenire : se risipește în toate părțile. Au ieșit bani buni, că unii se uitau cu jind ș-au vrut să mai subțieze premiul, parc-ar fi plătit ei, pizmașii. Eu am zis : „Bine, duceți-vă voi la vinat !“ Știi cum se rugau de mine, măi băiete ! ca la sfinții de hram. Ba spuneau că mai strîng și ei bani pe deasupra. Din toate satele numa al nostru era ocolit de lupi, tot fiindcă meșterisem eu ceva cu hoiturile oelor uciși. În celelalte sate, prăpăd. Așa c-a trebuit să sălășluiesc și pe-acolo cite-o săptămînă, două. Mă făcusem și eu oleacă fudul, nu pentru oameni, așa cum e nevoie să fie uneori cocoșul, cind vede prea multe găini. Că de, răbdasem, zvircolindu-mă în somn, aproape un an de nopți. Da tot gîndindu-mă că Minodora își imparte sufletul la niște vopsele care invellesc pereții și se cheamă sfinți, am crezut că-i mai mic păcat dacă-mi las neîntinat sufletul, dar zdruncin și mozelesc puținel niște jivinele călătore care jinduiesc după un popas bun. Oleacă de milă e bine să aibă omul... Așa că, măi băiete, zic eu în gîndul meu : Ce să fac ou atîta bănet ? Să încep a clădi o casă, nu știu, parcă mă înghesuia pe dinăuntru. Te vedeam mereu abătut, tăcut, simțeam eu în tine o mare durere. Și mă hotărăsc să te dau la școală, mai departe. Și, după cum știi, te-am dat. Și așa, cu ajutorul lupilor, prin sirguința ta, ai trecut din clasă în clasă, pînă s-a întors maică-ta. Da tu erai mărișor, te înzdrăveniseși ou niște gînduri temeinice, te luaseră de buni niște dascăli. Da să știi că veneai rar în sat. De Crăciun sau de Paști nu te vedea nimeni. În vacanța mare mai răsăreai tu, da pentru puțină vreme. Tot timpul la școală... De, vedeam eu că mi te înstrăinezi, da ce puteam face ? Pesemne că-ți găsisesei un drun. Da ia spune, că tot trebuie să poposim, pe la minăstire ai fost vreodată ? Că eu mă duceam în fieșcare an de două ori, da ea nu voia să-și arate chipul...

Se zăreau, în umbra asfințitului, petele gheboase ale unei stîine. Întrebarea lui Toader parcă-l lovea pe Mușat. Îi refăcea identitatea, îi răscolea gânduri și amintiri chinuitoare, îi umplea gura cu acea amăreală de care încerca zadarnic să scape.

— Nu știu, răspunse el, cu gândurile în altă parte. M-am zbătut greu la școală. Învățam mereu, dar nu puteam să mă împac cu cărțile. Îmi amintesc că de oricîte ori citeam o lecție ceva se răzvrătea în mine. Mintea mea nu voia să accepte totul. Se împotrivea multor reguli. În timp ce colegii mei dormeau liniștiți, eu mă pomeneam în conflict cu o mulțime de idei din cărți. Mereu întrebam : de ce ? De ce e așa un lucru sau altul ? Și nu găseam răspunsuri. Cele din cărți nu mă mulțumeau. Le căutam în alte cărți. Și cînd trebuia să răspund în clasă, mă năpădeau iarăși întrebările : De ce ? de ce ? de ce ? Profesorii nu erau mulțumiți. Nici eu nu eram. În clasa a treia, la o oră de algebră, s-a întîmplat ceva. Eram tot sub persecuția acelei întrebări. Și mi s-a părut că găsesc răspunsul. Am scris pe tablă ceea ce gîndeam eu. După aceea profesorul a început să se ocupe de mine. Mă obliga să învăț și la alte materii. Mă chinuiam, mă chinuiam dar nu eram în stare. Pînă ce i-am spus ce se întîmplă cu mine. Știu că m-a mîngîiat, mi-a vorbit ca un tată. Aproape că m-a rugat să mă debarasez de întrebări, să le las pentru mai tîrziu. În anul următor, profesorul n-a mai venit. Fusese concentrat și murise pe front, chiar în prima zi de război. Multe zile am fost nenorocît. Abia atunci am luat hotărîrea să-i ascult sfatul : să învăț simplu, ca fiecare, alungîndu-mi întrebările. Și atunci am ieșit în fiecare an primul.

— Și cu întrebările ce-ai făcut ?

— De fapt fusese o singură întrebare : de ce ? Cu cîțiva ani în urmă mi-a apărut din nou. Nu mă mai pot despărți de ea. Matematica nu poate trăi fără această întrebare... Știu, trebuia să-ți răspund altceva, nene Toader. Nu știu de ce mi-am amintit chinurile din primii ani de școală. În viața mea a fost ceva neclar, ceva întunecat tot timpul. În copilărie, în adolescență... Întotdeauna parcă

mi-a lipsit ceva. Trăiam înconjurat de dureri care nu aveau glas. Le simțeam în jurul meu : în vorbe, în tăceri, în priviri. Parcă fusesem sădit undeva, la întâmplare. Mereu am căutat pe cineva : pe tata, pe mama, pe matală. Și mereu lipsea cineva. Și mereu dureri înăbușite. La mi-năstire am fost de două ori. Prima dată n-am intrat. M-au înfricoșat zidurile și veșmintele acelea negre. A doua oară am întâlnit-o pe mama. Și s-a repezit asupra mea, ca o sălbatică. Au luat-o însă repede de lângă mine. Dar după câteva luni a venit acasă. Și atunci am început să te caut pe matală. Durerile acelea înăbușite nu se risipeau...

Toader se întristase. Un ac îi înțepa mereu inima. Iar îi pierise gustul de vorbă. Își tira încet pașii spre stînă. Se retrase și Mușat în tăcerile lui.

La stînă nu era nimeni, doar doi dulăi uriași care, recunoscîndu-l pe Toader, i se impleticiră la picioare, apoi simțindu-i neliniștea se ascunseră undeva. Vinătorul scoase din locuri anume pregătite un bolovan de caș, o traistă cu mălai și o sticlă cu rachiu. Aprinse focul sub pirostrii și tot acolo, pe un butuc de lemn, așternu masa, după ce termină de mestecat mămăliga. Și mereu tăcere, ca sub o plapumă. Doar înainte de a adormi îi scăpară cîteva vorbe :

— O trece și asta, așa cum trec și zăpezile, așa cum trec norii. De...

Pe amîndoi somnul îi chinui cu vise și sudoare.

Dimineata, fragedă și limpede, nu izbuti totuși să-i dezmoștească, să-i strecoare afară, la lumină, din straijele lor țesute din amintiri triste. Mergeau tăcuți, peste coclauri. Pe o costișă lină întîlniră o turmă și în urma ei cîțiva ciobani : patru bărbați și o fetișcană. Toader se minună văzînd fata printre ciobani. Și deodată îl apucă, fără voie, rîsul :

— Aștia se gîndesc la oi cum mă gîndesc eu la babe, spuse el încet, apoi strigă tare către ciobani : Cîte noatine vi s-au prăpădit pînă-acum ?

— Multe, tov inspector, răspunse un cioban. Vo șase. Și culmea-i că nu le-a abătut lupul.

— Poate că lupoaică, bre ! rise Toader. Cînd dă lupoaica-n stîină e primejdie și pentru măduarele mocanilor, așa că ar fi mai bine să vă potriviți banii pentru un bilet de expres.

Îi revenise buna dispoziție vînătorului. Și fața lui Mușat se luminase. Începuseră un urouș greu spre o stîncă aplecată și ascuțită care parcă împungea zarea.

— Bine i-au zis oamenii Cornul Dracului, spuse Toader. O să prînzim la umbra ei, iar popasul de noapte l-om face la Temelia. Mi se pare mie că ne mișcăm prea repede, parcă ne-ar goni cineva din urmă.

Toader nu-și continuă totuși povestirea decît a doua zi spre asfințit, pe cărarea dintre Barba Sură și refugiul de la Cîrlige. Era o după-amiază senină, călduță, plină de adieri și miresme, iar drumul era neted și pufos. Pășeau aproape cu sfială ca pe un covor de preț.

— Mare lucru nu mai am ce-ți spune, începu Toader. Da cu graba asta a noastră mi se pare că ne apropiem de sfîrșitul ocolului... Măi băiete, precum știi, credincios nu prea sînt eu din fire. Da tot învîrtindu-mă atîta prin lume, îmi făcui o părere a mea. Or fi sau n-or fi sfinți, arhangheli, îngeri, dar diavoli eu unul zic că există. Ba mai mult. Eu cred că sînt organizați ca la regimente : cu soldați proști, cu căprari, cu sergenți, cu locotenenți, cu căpitani. Ba cred că li se distribuie și decorații. Și eu cred că un diavol cu grad mare, un colonel pe care-l păștea pensia înainte de a ajunge general și care-și prinsese nu nevasta bătrînă ci ibovnica fragedă cu un pîrlit de sublocotenent, și-a găsit de lucru, sau o fi fost trimis cu ordin de serviciu, în satul nostru. Eu îmi făceam liniștit slujba, iarna vînător, restul anului și vînător și pădurar. Vara mă urneam greu din pădure, numa dacă veneai tu acasă. Altmînteri, coboram la niște izvoare, spre margine, locuri alese cu chibzuială și înțelegere, de, ca să-mi mai încerc și eu mîinile și altele cu niște zvîrluge. Ei, da-n vara aceea, măi băiete, eu cred că poposise colonelul acela în sat, fiindcă zvîrlugele nu mai găseau izvoarele. Așa că luai și eu urmele colonelului, ca un sergent cum nu se

poate mai bleg. Ce s-o mai lungesc?! Am răsuflat eu bine, pină văd că-mi aține una calea. Nu era prea mindră la chip, da făptura i se încovoia ca o nua de corn, adică își venea s-o îndoi cu mâinile încordate, nu suflând de două ori din nas. Eu nemaifiind un învățcel numai atîngîndu-i cotul pricep că ea o luase razna cînd nu trebuia, adică o-nvrednicise cineva cu sămîntă. Și-i zic: bre fată, eu mă dau în lături. Și ies din casa ei, așa cum intrasem, fără măcar să-i sugrum mijlocul. Diavolul acela cu grad mare avusese grijă să posteze, ici-colo, pe la ferestre, niște capete de prostănaci. Eu, cum zice omul, îmi văd de mioarele mele binecunoscute. Aia mereu îmi aținea calea, da eu o ocoleam. „Nu vreau bucluc pe degeaba, i-am spus. Caută pe unul mai nevoiaș la minte.“ Măi băiete, într-o bună zi, după ce i se întorc părinții acasă, aia se duce cu o frînghie în șură și se spînzură. Iar pacostea pe capul cui cade? Măi, ce oameni! Îmi venea să-i string pe toți, ca la armată, în șiruri drepte și să încep să-i sudui și să le dau cite un picior bun undeva. Și zvonul se răspîndește. Și după trei zile se întoarce mămă-ta de la minăstire. Neamurile au întîmpinat-o cu vestea de la gară. Ea n-a zis nimic, sau poate m-o fi blestemat în gîndul ei cu toată cruzimea. A ajuns frumușel acasă, a pus mîna pe un tîrn, și așa, măi băiete, cu tîrnul, fără nici o vorbă, și-a scos neamurile afară din casă și din ogradă. Apoi le-a azvîrlit boarfele în uliță și s-a închis în casă. După trei zile a ieșit mai dreaptă și mai nîndră decît cînd era fată... Spune și tu! Ce puteam să fac? Am trecut de două ori prin fața casei. Era la geam. Nu și-a întors capul. A rămas țeapănă. Da cînd i-am văzut privirile, am înțeles că-i mai lesne să mă însoțesc cu o lupoaică decît cu ea. Mi-am băgat și eu capul în umeri ca un netot, ea crezînd pesemne și mai tare în vina mea... Da tot am aflat eu de ce-a plecat de la minăstire, după aproape cinci ani de rugăciuni... și de țesut. Mi-a povestit pe îndelete o colegă de-a ei, o călugăriță... Tare năprasnică mai era și asta! Venea de cîteva ori pe an, într-un loc anume, ca să-i aducă unui păcătos aghiazmă. Păcătosul acela eram eu. Ș-avea o aghiazmă în șipul acela

întunecat, că numa mirosind-o, eu cred că și sfinții aceia de piatră din cimitir ar fi sărit din cruci. Ea mi-a spus cum s-a întâmplat totul după o dușcă de licoare și următoarele... Cică venise la minăstire, unul din ăia mari, cu multe fireturi, un mitropolit care-și avea numele și prin cărți. Și-o ochește el din amvon. Și auzindu-i păcatele, îi spune că o să vină în chilia ei pentru a o mintui. Măi băiete, și se duce. Și începe o „sfintă născătoare“ și un „În Iordan botezatu-te-ai tu doamne“ și niște chestii cu Savaot, ce-și mai amintea și el din tinerețe. Mai face el apel și la duhul sfânt pentru a pogori pentru o lucrare cam întunecată, ceea ce-l face să-și scape labele prin niște locuri pe care le avea cam ascunse călugărița aceea îngenucheată. Lumea spune că a ieșit ca un fulger pe ușile și porțile minăstirii care se deschideau singure, ca-ntr-o minune, dar precite o cunosc eu pe Minodora, nu cred să nu fi fost acolo și niște trăsnete înaintea fulgerului. Ieșind pe ultima poartă, cică s-a întors pentru a spune că-i numai pierzanie și fătărnicie acolo. Aia cu aghiazma jura că a auzit-o strigînd așa, da zicea că nu e adevărat. Și mi-a întins șipul să mai beau, parcă aveam eu nevoie de licoare... Și așa, am rămas tot pe alături, singuratic și hărțuit. Într-o zi am crezut că lucrurile sînt pe cale să se îndrepte. Nenorocita eia, înainte de a se spînzura, îi spusese unei bunici de dincolo de munte toată istoria și numele ăluia. Și bătrina, aflînd după cîtiva ani nenorocirea, a dat totul în vileag. S-a răspîndit repede adevărul. Și iar am început să mă plimb prin fața casei Minodorei. Parcă se schimbaseră ceva în căuătura ei. Da se vede treaba că diavolul ăla mare umbla acum după o decorație și mai mare, fiindcă-și mai tirîia ciobotele și altele prin sat. Tocma în ziua cînd mă hotărisem să deschid gura, pe cine crezi tu, măi băiete, că văd intrînd la ea? Ba după ce-mi făcuse și niște semne cu mina. Aia cu aghiazmă, bre! Da nu mai avea șipul la ea și nu mai purta uniformă de călugăriță. Avea o rochie subțire și scurtă și părul zburlit ca o blană de mioară. Ce puteam să fac? Mă întorsei frumușel și iar luai calea pădurii. Acum

s-ar zice că m-am mai liniștit, de, la o vîrstă anumită, taina e mai bună decît fudulia... Om vedea și moi ce-o mai aduce timpul, că dacă-i vorba de nădejdi, nimeni nu ți le poate cîntări, așa că n-ai decît să te încarci cu ele, cît vrei... Ți-am spus toate astea ca să mă mai răcoresc și eu. Dacă vrei, poți să mă judeci, da eu știu că-n noaptea asta o să am un somn liniștit.

Amîndoi se încredințară unui somn liniștit cu vise calme. În cele cîteva zile pe care le petrecuseră colindînd împreună, pînă ajunseră înapoi la cabană, se apropiaseră și mai mult unul de altul. Nu-și mai istoriseau amintiri și nici nu-și mai iscodeau viitorul. Se mulțumeau să guste farmecul zilelor și nopților de munte. Erău zgîrciți la vorbă, dar privirile li se îmbătau de miracolele risipite cu atita generozitate în jurul lor. La despărțire, își strînseră din nou mina ca doi voinici.

— Cînd te-i simți obosit, spuse Toader cam întristat, sau cînd ți s-o face dor de liniște, mută-te pentru o vreme încoace. Eu de aceste locuri nu mă despart. Prea m-am răspîndit prin ele.

Mușat nu știa ce să-i răspundă. Trăia și el tristețea despărțirii. Plecă în tăcere capul.

— Cine știe, continuă pădurarul, poate-i fi avînd și tu niște gînduri de care ți-e tot atît de greu să te desparți ca mie de aceste meleaguri. O fi asta soarta noastră. Da de scris, măcar o dată să-mi scrii, ca să știu unde te pot găsi.

Tinărul plecă din nou capul. Vorbele îi ieșiră fără voia lui de pe buze :

— Meleagurile matală sînt pline de leacuri. Mi-e teamă însă că dacă le-ai părăsi s-ar risipi și leacurile. Îți voi scrie, nene Toader.

Vinătorul îl urmări cu privirea pînă se pierdu cu totul în pădure. Apoi își spuse oftînd :

„Ei, dacă mi-aș găsi și eu leacul pe-aici !... Sau, cine știe ? ! poate că se lecuiește totul prin bătrînețe...”

3

Aceeași vecină care-l descususe prima dată îl întâmpină de departe cu vestea :

— Ai un oaspete de câteva zile, Ionuț. Mi-a lăsat vorbă că se duce în sus, pe malul girlei.

În casă văzu bagajele lui Liviu și-și aminti promisiunea acestuia de a-i face o vizită. Uită de foame și porni vesel, cu pași iuți, pe valea Cungișoarei în sus. Zări de departe silueta lui. Vru să strige, dar se opri. Liviu nu era singur. Lingă el, pe mal, o formă omenească își suspendase picioarele deasupra apei. Înaintă câteva clipe fără să știe încotro merge. Apoi se opri. Era mai bine să se întoarcă. Își imaginează că se aseamănă cu un sunet fals. Trăia senzația unei stridențe și voia să se elibereze de ea. Fusesse însă văzut. Liviu îl întâmpină cu un chiot vesel și se aruncă în apă, într-un salt comic, dezordonat. Doina se ridicase în picioare și-l chema cu amândouă mâinile. Apoi sări și ea în apă, întâi ghemuindu-se, pe urmă întinzându-se dreaptă ca o luminare. Văzu copacul la locul lui. O clipă crezuse că nu mai era acolo. Mergea încet, bijbiind, ca într-o ceață. Închise ochii și răsuflă adânc. Era o stare absurdă, erau clipe absurde. Încercă să le alunge și izbuti. Ajunse vesel la marginea apei. Amintirea unui gust amar se îndepărtase.

Nu reuși să le spună nici o noutate, nici măcar o amintire. Toate zilele și nopțile de munte încăpeau în câteva cuvinte : soare, creste, platouri, flori, cîntece, negură, lumină difuză, sau într-unul singur : Toader. Le folosi pe toate, alandala, sau cel puțin așa simțea el. Numai cînd își aminti de groaznicul urcuș, rise, repetind ceea ce-i spusese lui Toader :

— Drumul spre infern trece pe la Negurei...

Ei făcuseră haz și-l bombardară cu noutăți. Tot ceea ce-i spuneau li se părea nou : fiecare dimineată de plajă, fiecare oră, fiecare minut al fiecărei dimineți. Salturile în apă (n-o văzuse pînă atunci în costum de baie), ridicarea unui zăgaz pentru a crește înălțimea apei în ochi, ascen-

siunile în copac (oare fuseseră și căderi ?), amurguri, roua zorilor, mănunchiuri de flori, și la urmă vestea cea mare, rostită ca o întrebare plină de răspuns ?

— E mai bine să urmez Politehnica, nu-i așa ?

— Știi că ne-au numit pe amândoi asistenți ? Pe mine m-a ales Bărbulescu, pe tine „Infinitul“. Și-ncă una, Ioane ! Am fost repartizați amândoi la Institutul de cercetări științifice al lui Bărbulescu.

Erau note stridente în melodia aceea cu melancolii. Poate de aceea rămaseră un moment nedumeriți și încuroați. Se trântiră însă repede pe iarbă, ca trei raze care țșneau din același focar, ca o elice imobilă. Aproape li se atingeau frunțile. Rîdeau, povestindu-și iarăși întâmplări care n-avuseseră vreme să se preschimbe în amintiri. Toate nimicurile căpătau valoare. Oare nu încercau să pună la loc frunzele de pe o creangă jupuită ? Undeva li se zăpăceau vorbele și gândurile. Atunci se încredințau, tăcuți și parcă furișându-se, soarelui, iar cînd se săturau de căldură se aruncau în apă, în salturi grotești însoțite de chiote. Adolescența tîrzie se refăcea. Apoi se cățarau în copac și se așezau, fiecare într-o împletitură de crengi.

Se întîlneau în fiecare zi, în același loc, la aceeași oră. Își plimbau tălpile goale prin iarba rece, căutau spectrul solar în boabele de rouă, se așezau la marginea ochiului, toți cu picioarele întinse, drepte ca tunurile unei nave. Erau mereu împreună pe malul apei, pînă îi învelea cu straie reci amurgul. Își continuau veselia și emoțiile acasă la Doina, pînă noaptea tîrziu. Citeau sau recitau versuri, înginau melodii, uneori evadau în visuri sau își găseau preocupări într-un pachet de cărți de joc. Priveau stelele de la fereastră, și pentru a descifra o întreagă constelație făceau echilibru pe pervaz și-și suceau gîtul pînă amețeau de durere. Se despărțeau tîrziu, cu amintirea scîlpîrilor ascuțite și înțepătoare ale stelelor.

— E ca o primăvară fata asta, Ioane. M-am îndrăgostit de gîndul și de clipa care m-au trimis încoace. Iar miine...

Îl conduseră pe Liviu la gară. Pe poteca aceea tăinuită atîta vreme, apoi pe valea Cungișoarei în jos. Uroară

împreună cu el în tren și săriră din mers. Apoi se întoarseră triști, tăcuți, îngindurați. Mergeau alături, pe drumul ocolit, lung și monoton. La despărțire, seara, degetele li se întîlniră ca niște adieri. Dar nu-și spuseră nici un cuvînt.

— Care din ei îți place mai mult ? o întrebă mama. Pe care ți l-ai ales ? Dacă ar fi după mine...

— Nu vreau să mă întrebî nimic. Acuma nu vreau. Dacă aș putea să închid ochii și să dorm...

— Mie mi se pare...

— Te rog, mamă... Mîine, poimîine, peste o sută de zile, îți voi spune totul... Dar acum nu pot...

Era o noapte fără somn, cu lună plină, cu adieri molcome, cu apele încărcate de raze. Și cu neliniști.

— Nu-mi spune nimic, Ionuț. Lasă-l pe el acolo, în lumea lui. Ne desparte întunecimea pădurii.

— Aș vrea atît de mult să nu fii nedreaptă ! Altă dată nu ți-aș fi spus asta.

— Sînt suflete pe care nu le pot schimba nici rugăciunile, nici... Culcă-te, Ionuț.

A doua zi se duse pe malul apei. Mai tîrziu veni și ea și se așeză la locul ei ca un cuvînt necesar într-o frază. Nu vorbi nici ea, nici el. Stăteau tăcuți pe mal, ciugulind iarba cu degetele. În arșița zenitului, el se aruncă în apă, fără ohioțe, fără mișcări caraghioase. Ea rămase pe mal. Cînd el se cățără pe mal, o văzu pe ea cățărîndu-se în copac. Nu se duse după ea.

Zilele treceau, se iroseau în minute și ore inutile acolo, pe malul apei. Ea venea ca prima dată, îmbrăcată bălețește, cu părul asouns în șapcă ; el cu undița și cu tăcerea lui veche. Rareori își puneau întrebări, dar și atunci nu căutau și nu așteptau răspunsuri. Seara se plimbau alături pe malul apei.

Într-o zi se urcă în pom și-l chemă și pe dînsul.

— Vorbește-mi de simetrii, îl rugă ea.

El îi spuse cîteva cuvinte încurcate, apoi îi descoperi simetrii pe o creangă plină de frunze. Ea le rupse încet,

cu virful degetelor. Lăsă una singură undeva stingherită. Creanga îi alunecă încet din mână, dar nu putea să-și închipuie că va ajunge pe pământ.

— E o zi tristă, spuse ea. Coborîm, nu-i așa?

El ajunse pe pământ primul, și ea, fără să spună vreun cuvînt, se aruncă, după ce-și descoperi părul. O prinse deasupra capului, de mijloc, și începu s-o coboare încet spre pământ. Nu îndrăzni să și-o apropie de piept. Dar simți brațele ei cuprinzîndu-i gîtul și simți gura ei căutîndu-l sălbatic. O purtă așa multă vreme.

— E o zi tristă, nu-i așa? spuse ea foarte tîrziu.

El nu răspunse.

Plecă a doua zi în zori prin ultima ceață a nopții. Voia să se termine totul așa cum începuse. Ca un vis.

Capitolul IV

1

Visul se risipise de multă vreme ca o ceață. Lumea era concretă, fără plăsmuri înșelătoare, clipele erau grele, încărcate de mișcare și de materie. Zilele și nopțile cu ape și munți, cu miresme și tăceri se odihneau undeva printre amintiri obscure, și prezentul, grăbit, n-avea vreme să le dezvolteze. Oamenii foloseau formule, planșe, rigle de calcul, își potriveau ceasurile după ora exactă, comentau știrile din ziare, semneau în registre, se încovoiau ore întregi deasupra birourilor, căutând cifre și linii pentru rapoarte și proiecte. Din această armată a muncii cotidiene făcea parte și Mușat.

În primele săptămîni se simțise stingher. Oamenii, locurile, preocupările, totul îi era necunoscut. Crezuse că va lucra cu Liviu în același birou și astfel nu se va simți izolat într-o lume străină. Liviu făcea însă parte din altă secție, care-și avea sediul în altă aripă a clădirii și la alt etaj. Își făceau semn uneori cu mina din balcoane, dar se întâlneau rar, la ședințe sau la Politehnică dacă li se potriveau orele de seminarii. Încercase de cîteva ori să-și vadă prietenul în timpul lucrului, dar îl găsisese de fiecare dată nervos, preocupat, înconjurat de maldăre de dosare, reviste și planșe.

— N-am timp nici să răsflu, Ioane, îi răspundea Liviu. Nu știu dacă voi rezista acestei avalanșe.

Se retrăgea în vârful picioarelor, tăcut, stingher, războindu-se singur cu un noian de întrebări. Se așeza la

masa lui de lucru, străduindu-se zadarnic să scape de gândul că oamenii din jur îl iscodesc pe furiș ca pe-o ființă ciudată, iar când lipsește îl transformă în subiect de discuție. Senzația aceasta îi chinuia de multă vreme, poate că-i apăruse înainte de a călca pragul institutului. Nu putea să-și amintească momentul precis când i se confirmase. Simțise însă de câteva ori că-l ard în spate priviri ostile. Nici n-avusese curajul să se întoarcă. I se părea că e îmbrăcat în hainele altcuiva, care-l înghesuie și-l deformează ca niște cuirase prea strimte. Alteori, sosind pe neașteptate în birou de la școală, descoperise o răcere nefirească, forțată, parcă ostentativă. Nimeni nu-l întreba niciodată nimic. I se răspundea sec la salut, i se adresau câteva vorbe în momentul când i se înmîna dosarul de lucru, i se aruncau priviri mirate, uimite, neîncrezătoare în momentul când înapoia dosarul cu toate problemele rezolvate. Și pentru că-i rămînea prea mult timp liber, se pregătea pentru seminarii, dezvoltînd și complicînd pînă la absurd capitolele cele mai grele din cursurile „Infinitului“. Atunci uita unde se află, nu mai știa ce se petrece în jurul lui. Se trezea tîrziu, singur în birou, acele ceasornicului de perete indicau o cră de seară, dar el parcă mai auzea ecoul apropiat al cuvintelor convenționale de salut cu care-l părăsiseră colegii de birou. Vorbele îi filfăiau la ureche, și totuși erau ore de cînd fuseseră rostite.

Noaptea, acasă, în camera mobilată pe care-o închiriasse într-un bloc din apropierea Cîșmigiuului, încerca să reconstituie figurile colegilor lui și constata mereu cu spaimă că nu i-ar putea identifica pe stradă, atît de nelămurit îi apăreau. Poate că se întîlnise cu ei, poate că-l priviseră insistent, așteptînd un gest elementar de politete pe care-l datora, și aceste gânduri îi înțepau pielea și-i acopereau trupul cu un val rece de sudoare.

„Mîine, oricîr fi, îi voi privi pe fiecare, se răzvrătea el încordîndu-și pumnii. Îmi voi transforma ochii în obiectivul indiferent al unui aparat de fotografiat. Îmi voi strînge fața în palme ca să-mi alung roșeața și voi privi în jurul meu ca dintr-un soaun la teatru!“

A doua zi însă, chiar în clipa în care pătrundea în biroul pustiu, simțea că nu-și va putea pune în aplicare hotărîrea. Răspundea la primul salut cu capul în pămînt. Știa că a sosit șeful biroului, își imagina figura lui oboșită, palidă, cearcănele din jurul ochilor, îi auzea mișcările molatice cu care-și lepăda haina de stradă și-și îmbrăca halatul de lucru, aștepta scîrțitul scaunului și căderea coatelor pe masă.

După cîteva minute sosea și secretara secției, anunțînd mai întîi starea vremii: „Azi e frumos“, sau „Azi e urît“, sau „Azi e ca ieri“, și după aceea salutînd parcă surprinsă: „Aaaa! Bună dimineata!“ Cînd auzea clinchetul poșetei, își arunca pe furîș, pentru o clipă, privirile spre dînsa. Știa că nu-l va observa. Era mereu cu spatele la el; într-o mină ținea cutiuța cu farduri, iar în cealaltă — o oglindă mică, pe care o plimba deasupra capului cu gesturi lente și maiestuoase.

Cînd răsuna a doua oară clinchetul poșetei, se deschidea iarăși ușa, cu un gest larg și zgomotos de astă dată. Cei doi ingineri care soseau întotdeauna împreună îl înfricoșau cel mai mult pe Mușat. Erau prea veseli, prea exuberanți. Văzîndu-i de cîteva ori în pragul ușii (le plăcea să se oprească în prag în poziție de drepti și să salute la unison ca la armată: „Să trăiți!“), Mușat avusese impresia că numai împreună, innodîndu-se și completîndu-se amîndoi, pot constitui o persoană întreagă. Unul era mic și durduiin, celălalt — înalt și slab; primul era atît de chel, că nimeni n-ar fi putut spune ce culoare avusese părul lui, al doilea parcă suporta cu greu povara neagră, deasă și zburlită care-i acoperea capul ca o cușmă; cel scund avea o față exagerat de rotundă, lucitoare și mobilă, figura celui înalt i-ar fi sugerat unui caricaturist imaginea unui triunghi ascuțit cu vîrfurile în jos și uimea oamenilor prin fixitatea de necrezut a trăsăturilor chiar atunci cînd ridea cu hohote. Atracția dintre ei părea strict necesară, ca plusul și minusul în electricitate. Aproape tot timpul glumeau sau se pierdeau în interminabile comentarii sportive. Numai spre sfîrșitul zilei de lucru se repezeau asu-

pra dosarelor pentru a le înmîna la ora exactă, neterminate și adnotate superficial, șefului secției. Acesta le primea tăcut, nu făcea nici o remarcă, nici o aluzie, le lua cu dînsul acasă, și dacă nu reușea să termine calculele, le strecura, a doua zi, în vraful pe care i-l încredința lui Mușat. Lucrul acesta se întîmplă însă abia după cîteva luni de la angajarea tinărului la institut. Pînă atunci Mușat fusese nevoit să suporte cu revoltă tăcută spionajul deschis, ostentativ, dezagreabil al celor două contraste și schimbările de atitudine ale șefului secției.

După ce cîteva săptămîni fusese înconjurat cu o indiferență neprefăcută, Mușat se pomenise deodată obiectul central al privirilor tuturor. La aceasta contribuise un eveniment care scăpa însă înțelegerii lui.

Secția de calcule și verificări la care fusese repartizat primise o lucrare urgentă care necesita participarea tuturor ceretătorilor. Inginerul Bostan, șeful secției, omul acela palid, obosit, mereu asaltat de neliniști, îl rugase și pe el să dea o mîna de ajutor încredințîndu-i pentru prima dată o lucrare mai importantă. Pînă atunci rolul său fusese acela de a manipula o mașină de calculat, treabă meschină, care-l obosea și-l înfuria peste măsură. Noua lucrare, despre importanța căreia i se vorbise drastic și solemn, trebuia predată în trei zile. Era vorba de calcularea unui complex de operații la un anumit tip de mașină. În loc să înceapă calculele fragmentar, așa cum i se indicase, se străduise să intuiască întregul complex, convins că va găsi în cel mai scurt timp metoda cea mai sigură de calcul. Într-adevăr, după un sfert de oră avea soluția problemei în față. În două ore și jumătate transformase simbolurile în cifre precise. Uitîndu-se la ceas, sări ca un arc de pe scaun. Îi mai rămînea un sfert de oră pînă la începerea seminarului. Îi înapoie șefului secției dosarul, se scuza încurcat și ieși glonț pe ușă.

Abia acasă inginerul deschise dosarul lui Mușat. Ridică din sprincene cu gestul unui om blazat, oftă adînc, dar, întîlnind chipurile nevastei și ale celor doi copii, privirile îi deveniră dintr-o dată duioase. Parcă privea un tablou,

atit de liniștiți și de tăcuți stăteau tustrei pe marginea patului. Un zimbet ofilit, dureros, pe care nevasta i-l aștepta întotdeauna cu spaimă, se zugrăvi pe fața lui.

— N-am ce face, spuse el împăcat, trebuie să-l duc și pe băiatul ăsta în spate. Am știut asta înainte de a-i preda lucrarea. Toată lumea spune că-i cam zănatec.

— Trebuie, îl încurajă nevasta. Acuși vor crește copiii, și multe griji ne vor părăsi. Trece timpul, trece...

Erau cuvintele neschimbate cu care-i răsplătea zimbetul acela dureros, blazat și înțelegător.

Copiii nu așteptară nici un alt indemn. Cind auzeau vorbele mamei: „Trece timpul, trece...” știau că pot să se ducă în curte, că pot să se joace în voie și chiar să țipe fără să-i certe cineva. Părăsiră și de astă dată camera, tot în vârful picioarelor.

Nevasta rămânea tot nemișcată pe marginea patului, și chipul ei reflecta ca o oglindă simțămintele bărbatului, care lucra la birou.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea deodată, îngrozită.

— Nu știu nici eu, nu-mi pot imagina ce... ce... E absolut imposibil! E... e o halucinație. Iartă-mă o clipă.

Clipa nu se mai sfirșea. Copiii dormeau, ceasul bătuse demult miezul nopții, el calcula fără încetare, umplind cu cifre și formule coli după coli, ea tremura în somn și visa trist într-un fotoliu. Îl întrebă năucită în zori:

— Ce s-a întâmplat?

— Încă n-am isprăvit, dar n-am găsit pină acum nici o eroare, nimic... Înțelegi? E peste puterile mele, peste înțelegerea mea... Toate rezultatele lui coincid cu ale mele. Nu-mi pot imagina cum și cind a calculat. Poate că e adevărat ce spunea cineva... Poate că e cu adevărat un... un fenomen... un...

— Crezi că s-ar putea să-ți ia locul?

— Nu știu, dragă Silvia. Mă apăr cum pot, dar în cazul acesta... Nu știu... Poate că e o simplă întâmplare.

Inginerul Bostan se specializase în Belgia înainte de primul război mondial într-o ramură a siderurgiei care-și trăia ultimele zile. Aproape 30 de ani lucrase acolo. Prea bătrîn ca să-și caute o nouă specializare și prea obosit

oa să se mute în singurul orașel în care mai putea fi cîțiva ani de folos, își căuta de lucru unde vedea cu ochii, transferindu-se din întreprindere în întreprindere, în tot felul de posturi. În clipa cînd i se cereau relații cu privire la specialitatea lui, căuta alt loc de muncă. Ajunsese la institut prin recomandarea unei vechi cunoștințe. Crezuse, în sfîrșit, că va răsufila liniștit. Problemele funcției sale nu-i erau întru totul străine. Era nevoit să muncească mai mult decît un specialist, dar nu-și făcuse niciodată iluzii că poate răzbi prin viață citind ziarul și fumînd taticos într-un fotoliu. Lucra cît trei, atent, cu migală, verifica și răzverifica fiecare calcul, pentru a evita orice erori și nemulțumiri. Nu se dădea în lături să facă și lucrările altora numai să fie liniște în secția lui și postul neprimejdut. Nu primise pînă atunci nici un reproș.

— Poate c-ar fi bine să-l inviți pe la noi... răsună vocea femeii. Să îmbrăcăm frumos copiii... Poate că e om bun și se va înduioșa...

— Nu știu... Să văd... Să văd ce va spune.

Mușat însă nu-i spuse nimic. Uitase cu totul de dosar. Nici măcar nu-l întrebă de conveniență dacă l-au satisfăcut calculele. Oare se prefăcea? Sau avea un fel cu totul aparte de a se purta? Erau singuri în birou. Ceilalți încă nu sosiseră. În spaima lui ascunsă, inginerul Bostan avu o idee salvatoare. Ce-ar fi să-și trateze subalternul cît se poate de firesc? Să rămînă la fel de nepăsător ca și pînă atunci, să nu pară că dă importanță felului cum lucrează, să nu pară uimit, mulțumit sau neîncrezător, să tacă, așa cum tace și el. Și pentru a se pune pe sine însuși la încercare, îi dădu imediat spre rezolvare cea mai importantă parte a lucrării. Deși înlemnit de groază și uimire, cu inima înghețată, avu puterea să nu zică nici măcar „mulțumesc” cînd, după șase ore, Mușat, indiferent și tăcut, îi înapoie dosarul. Își consacră cîteva nopți în întregime verificării calculelor lui Mușat. Nu descoperi nici o eroare.

— Nu crezi totuși c-ar fi bine să-l invităm la noi? Îmbrăcăm frumos copiii...

— Nu știu. Nu cred. Am un anumit plan. Nu vreau să observe nimic... Nu sînt un tilhar, Silvia. Mă gîndesc și eu tot la copii... Poate că așa e felul lui de-a fi. De ce să-l invit? Poate că nu știe ce e cu el. De ce să-i deschid ochii?... Azi trebuie să fie lucid, iartă-mă, Silvia. Predau lucrarea.

Direcția institutului aduse mulțumiri publice secției lui Bostan și-l răsplăti pe acesta cu un premiu important.

— S-a întimplat o nenorocire, Silvia. Ce ne facem? În ziua aceea copiii nu mai auziră cuvintele care le deschideau libertatea și nu se mai așezară pe marginea patului liniștiți, ca într-un tablou, lângă mama lor. Și nici ea nu mai rămase de veghe în fotoliu pînă în zori. Și nici el nu-și mai fumă țigara de foi, închisă ermetic într-un tub de metal, așa cum obișnuia la zile mari.

— Trebuie să-l invităm la noi, Silvia.

— Nu știu. Eu de banii aceia nu mă pot atinge.

Mușat veni în vizită într-o sîmbătă după amiază. Îl luase aproape cu forța șeful lui. Silvia pregătise un adevărat festin. Tinărul nu simți nimic din atenția și căldura cu care era înconjurat. Se descoperea stingher, străin. Copiii însă îl înduioșau și-i mîngia pe furis, fără vorbe.

— Oare ce-o fi cu el? întrebă Silvia după ce oaspetele îi părăsi. Copiii se uitau frumos la el.

— Nu știu. Mi-e teamă, Silvia. Parcă a spus — sau așa am înțeles eu — că nu e mulțumit cu locul lui.

— Și cu banii ce facem?... La urma urmei, tu ți-ai făcut datoria. N-ai muncit ca să-l controlezi?

— De ce zicea că nu e mulțumit cu locul lui? Dacă face o reclamație sau... Nu știu. Și mai sînt și banii aceia. E adevărat că am muncit paralel cu el. Dar dacă nu coincideau rezultatele, trebuia să mai verific o dată. Alte zile...

— Vine iarna... Avem atîtea nevoi... Să-l invităm la pom.

— Oare nu cumva se gîndește că ocup locul lui?

— Să-l chemăm la pom. Mirosul de brad, de luminări, cîntecele copiilor... Poate se va înduioșa...

Iarna și sărbătoarea pomului se apropia, dar Mușat nu primi nici o invitație. Între el și unul din conducătorii institutului se iscase un conflict neașteptat, al cărui parastrăsnet voluntar, dar nechemat și nebăgat în seamă era inginerul Bostan.

2

Cu toată nepăsarea și tăcerea șefului secției, în biroul izolat de la etajul IV se aflase ceva despre rapiditatea uimitoare cu care calcula Mușat. La aceasta mai contribuiseră și unele zvonuri culese de la Politehnică. Secretara secției, Irina Stroe, nu manifestă decît acel dram de curiozitate fără de care s-ar fi simțit lezată în feminitatea ei. O ușoară surprindere, cîteva grimase de neîncredere și un mănunchi de vorbe culese parcă dintr-un buletin meteorologic. Tînărul angajat și arta lui de a calcula rapid nu intrau în vederile ei. Ea prefera cavaleri galanți, risipitori de gesturi și vorbe distinse, posesori ai unei frumuseți unanim recunoscute, după etalon. Nu simțea însă nici un fel de antipatie pentru Mușat; dimpotrivă, uneori îl compătimea pentru sfiala și stîngăcia lui.

Alți ingineri în schimb, și mai cu seamă cei doi tineri palavragii care speculau cu atîta cruzime neliniștea și spaima lui Boston, organizară o adevărată acțiune de supraveghere și de control asupra lui Mușat. Și State cel durduliu și mărunțel, și Ifrim, oponentul lui, stăteau de multe ori ceasuri întregi în preajma „fencmenului“, urmărindu-i fiecare mișcare, holbîndu-și ochii asupra fiecărei socoteli, asupra fiecărui șir de cifre care apăreau pe colile de hîrtie din fața lui Mușat. Nu întrebau niciodată nimic, se mulțumeau doar să privească, și făceau aceasta cît se poate de firesc, cu o nonșalanță care-l agasa la culme pe Mușat. În clipa cînd se întorceau la

bircurile lor, își reluau conversațiile despre sport ca și cum pînă atunci se îndeletniciseră cu culegerea unor date sportive din foile celui pe care-l supravegheau.

Cu toate strădanile lor, nu izbutiră să priceapă nici o iotă din formulele pe care Mușat le folosea în rezolvarea lucrărilor sale. Calculele le erau familiare, aceleași operații pe care le puteau face cu creionul, cu rigla sau cu mașina. Dar nu puteau descifra formulele sintetice, metodele *ad hoc*, cu care colegul lor simplifică operațiile. Tot ceea ce înțeleseră pînă la urmă era diversitatea formulelor, nesimilitudinea lor. Mușat nu folosea o regulă generală, pe care ar fi putut s-o prindă la repezeală, ci găsea fiecărei lucrări o soluție aparte. Așa se face că într-o bună zi Mușat nu-i mai simți pe cei doi în spatele lui. O bună bucată de vreme așteptă paralizat, incapabil să-și înceapă lucrul. Avu chiar îndrăzneala să se uite spre dinșii cu o căutătură care cerea răspuns. Cei doi își părăsiseră preocuparea aceea ciudată așa cum și-o începuseră: fără să spună vreun cuvînt, fără să se sinchisească de cineva. Uitaseră iarăși de el. Încercă să uite și el de dinșii.

Nu trecu nici o săptămînă de la această despărțire plăcută pentru el, cînd se pomeni într-o dimineată cu amîndoi în fața mesei la care lucra, nu în spatele ei, ca pînă atunci. Fără o prea lungă și prea politicoasă introducere, îi cereau amîndoi „concursul” la o lucrare pe care le-o încredințase „expres” și „suplimentar” șeful departamentului de cercetări speciale, unul dintre adjuncții lui Bărbulescu. Concursul acesta se referea la rezolvarea unei părți importante — cam două treimi — din dosarul cu titlul P.T.P. 12, care urma să fixeze sistemul de funcționare a unei mașini grele, de mare capacitate.

Mușat nu avu nevoie să calculeze prea multă vreme. Analiza schemei de funcționare a mașinii, în special complexul de reglare automată, îi demonstrează existența unei erori fundamentale. Calculele în amănunt puteau să fie precise, însă fuzionarea principiilor de mecanică

era făcută arbitrar, ca într-o joacă de copil, forțînd pînă la exagerare o simplificare grotescă.

— E o absurditate, le răspunse el a doua zi. Mașina asta nu va putea funcționa niciodată. La primul contact cu forța de acționare, oricare ar fi ea, se va risipi în bucățele. Ca un... ca o împletitură firavă de paie uscate pe care s-ar pune o greutate uriașă... Nu vedeți? E o... e un absurd... e ridicol.

Cei doi prieteni nedespărțiți nu mai știau ce să creadă. Poate că voise să-i pună Neagoe, șeful departamentului special, la încercare? Și pentru că începuseră să-i acorde credit lui Mușat în probleme de calcule, se dușeră amindoi la Neagoe, exprimîndu-și mai pe ocolite — pentru orice eventualitate — rezerva față de concepția mașinii.

Alexandru Neagoe era un om între două vîrste, cu maniere liniștite, foarte politicoș în relațiile cu subalternii, poate puțin distrat (sau numai simula această atitudine), însă foarte scrupulos, tenace și ferm în problemele care constituiau sectorul său. Prototipul la care lucra, inspirat dintr-o revistă străină, și care era de fapt o încercare de adaptare a unui anumit tip de mașină la un alt gen de operații, constituia mîndria departamentului său. Adaptarea fusese într-adevăr făcută cu multă iscusință, și printre cei care se remarcaseră la această lucrare se afla și Liviu Filimon.

Auzindu-i pe cei doi insultîndu-i creația, rămase trăs-nit. Se uită la ei fix, cu un zîmbet nesigur întipărit pe față.

— Adică... ă... ce credeți?

State Iovi ștîngărește gamba lui Ifrim cu virful pantofului și răspunse amuzat, ca un elev căruia un profesor îi îngăduie pentru o clipă o mică necuviință:

— E cam ridicolă, tovarășe Neagoe...

Inginerul acela cu păr alb și favoriți, cu ținuta elegantă, distinsă, osîndit parcă toată viața la calm și liniște, se repezi asupra lor ca un trăsnet. Din fericire, chiar în clipa cînd sări ca un arc de pe scaun, mina întinsă și ochii ieșiți din orbite indicau fără echivoc ușa:

— Sinteți niște imbecili, niște... niște... *Amîndoi!*

Nimeni nu s-ar fi gîndit vreodată să-i trateze separat. Cuvîntul „amîndoi“ sună ca o insultă supremă. Porniră amîndoi cu spatele spre ușă, destul de grăbiți, ieșiră amîndoi o dată și se uitară în aceeași clipă unul la altul, de jos în sus și de sus în jos, cu aerul unor oameni care se văd pentru prima dată. Cu aceeași promptitudine își trimiseră unul spre altul, parcă anume calculat ca să se întîlnească exact la jumătatea drumului, un singur cuvînt, pentru a nu trăda unisonul :

— Imbecilule !

A doua zi își cerură amîndoi transferul, fiecare în altă secție, dar a treia zi se întîlniră în pragul ușii bine cunoscute. Nu mai semănau însă cu cei dinainte. Nu mai pălăvrăgeau tot timpul. Pe Mușat îl primeau ca pe-un călău. Nu-i spuseră însă nimic. Numai cînd Bostan primi spre verificare dosarul care fusese mai înainte la ei în vizită, nu se mai putură abține, și dădură totul în vileag, uitînd bineînțeles să-și amintească ultimele clipe ale întrevederii lor cu Neagoe.

Figura lui Mușat era parcă desprinsă din masca lui Neagoe în momentul cînd acesta auzise opinia voalată de eufemisme. Încercă să dea o explicație imediată, dar mai mult se bilbii. Se liniști cu un efort suprem și-i spuse lui Bostan cu toată convingerea :

— E absurd, tovarășe inginer ! E ridicol ! Nu... Să nu credeți că mă gîndesc la... la răspundere. Vă rog să mă iertați !

Se duse direct la Neagoe, dar nu-l găsi în birou. Bostan veni după el. Mai întîi încercă poruncitor, amintindu-i de disciplină, să-l determine să se întoarcă în birou. Cînd văzu că n-are nici o șansă de reușită, începu să se roage de el, amintindu-i diferența de vîrstă.

Mușat se înduioșă, dar nu renunță la gîndul său.

— Nu vă privește pe dumneavoastră această problemă. Răspund eu singur. Nu înțelegeți că e o nerozie ? Mai bine să ne jucăm cu zarurile decît să colectăm inepțiile.

Neagoe apăruse în anticameră. Dintr-o singură privire înțelese că se petrece ceva neobișnuit acolo.

— Ce dorință aveți? întrebă el grăbit.

Bostan răspunse uitându-se rugător, aproape plângăreț, în ochii lui Mușat :

— V-aș ruga, tovarășe director, să ne fixați data precisă când trebuie să vă predăm lucrarea rezolvată.

— Nu știu ce se petrece la dumneata în secție, spuse Neagoe nedumerit, fără să dea un înțeles prea critic întrebării. Ți-am spus data. Îmi amintesc sigur că ți-ai și notat-o. Ca să fie și mai limpede : în zece zile...

— Vă mulțumesc și vă rog să mă iertați, bolborosi el uitându-se din nou rugător la Mușat.

Porni spre ușă cu spatele încordat, impuns parcă de un virf de lance. Îl simți pe Mușat în urma lui, dar spaima nu-i dispăru. Biiguia fără încetare ceva. În fața ușii biroului, biiguiala deveni distinctă :

— Sînt pierdut...

Mușat nu rezistă însă obsesiei care începea să-l tortureze. După două zile de luptă cu sine însuși, se duse totuși la Neagoe. Acesta auzi la început niște scuze ciudate, niște încercări de a dezvinovăți pe cineva, de a-și asuma toată răspunderea unei opinii.

— Despre ce este vorba, tovarășe inginer? îl întrebă Neagoe destul de blînd.

— Despre P.T.P. 12. E profund eronat. E o simplificare forțată... Nu în adaptare... În principiile lui inițiale...

— Dumneavoastră ați hotărît acolo... începu Neagoe minios.

Mușat nu-i dădu răgaz să-și termine fraza.

— Vă rog să mă ascultați ! E o impletire absurdă de principii mecanice... E arbitrar... E ca un castel din cărți de joc. Nu va putea funcționa... Dați-mi voie să vă demonstrez....

Neagoe era uluit. În vorbele lui Mușat descoperise emoție și gravitate. De aceea nu-l jigneau, cu toată violența lor.

— Tovarășe inginer ! Păstrează-ți intactă puterea de demonstrație pentru alte împrejurări... mai necesare. Nu am obligația să-ți dau socoteală, dar pentru a te scuti de o rușine mai mare te anunț că nu ne însușim noi, departamentul nostru, ideea conceperii acestei mașini. Noi nu am făcut decât adaptarea. Invenția originală a fost publicată într-o revistă de strictă specialitate, într-o revistă de prestigiu. Prin urmare...

— Adaptarea este excelentă....

— Prin urmare, se prefăcu surd Neagoe, ar fi mai bine să calculezi gravitatea imprudențelor !

Puse apoi mina pe receptor, pentru a-i da a înțelege musafirului că audiența s-a terminat.

— Voi calcula, tovarășe inginer, replică Mușat. Pentru... pentru a dovedi gravitatea imprudențelor.

Neagoe îl privi mai mult cu milă.

3

Mușat conducea un seminar. Se străduia să dezvolte, în paralel, o teorie complicată, enunțată într-un curs al „Infinitului“. Cele două ore de seminar se terminaseră ; el însă își continua demonstrația fără să observe că băncile începuseră să se golească. Rămăseseră puțini studenți în sală, o mână de oameni care participau regulat la seminariile lui indiferent dacă erau programate pentru alți ani. Se aflau acolo cei mai talentați matematicieni din școală. Întâlnirea lor cu Mușat era întotdeauna o desfătare. O așteptau cu bucuria cu care copiii așteaptă zilele de sărbătoare. Auzeau vorbe puține, dar ritmul operațiilor era halucinant de rapid, iar construcțiile geometrice aveau o claritate și o îndrăzneală care opreau respirația. Toți aceștia erau apărătorii neclintiti ai tînărului asistent în discuțiile vehemente și de multe ori superficiale din recreații și cămine. Mulți studenți și mai ales multe studente nu rețineau din seminariile lui Mușat decât aparența unei dezordini, din cauza sti-

lului confuz cu care le începea. Enunța câteva idei care se înfruntau între ele de la bun început, își puneau cu voce tare întrebări la care răspundea imediat, însă nesigur, pînă fixa construcția matematică. Apoi începea defilarea simbolurilor, acea demonstrație de cristal care se evaporă spre final în sunete și melodii. Studenții avansați îl decretau, fără nici o șovăială, un maestru al demonstrației. Ei asemănau dezordinea și dibuiala de la începutul *lecțiilor* (nu admiteau să fie numite altfel seminariile lui) dubiilor carteziene, care nu impun, *ab initio*, nici un adevăr.

— Extraordinar! spusese o dată, la terminarea unui seminar, un student din ultimul an, cel mai valoros matematician al promoției. Oare-și dă seama omul acesta ce e cu el? Pînă la un punct, îl pot urmări. Pe urmă parc-aș auzi melodii. Mă tulbură. Le simt, dar nu le pricep. Oare în ce lume trăiește?

Mușat nu vulgariza cursurile „Infinitului”. Alegea din ele principii și formule, pe care le refăcea sau le dezvolta într-un sistem de lecții paralele încărcat de căutări și de idei originale. Acest sistem nu făcea decît să sublinieze și să redescopere adevărurile matematice predate la cursuri, pe alte căi, uneori mai simple, alteori mai complicate. El constituia mindria declarată și bucuria adîncă, intimă a „Infinitului”.

Tinărul asistent își terminase demonstrația. Nici nu văzu sala aproape goală. Era încă sub vraja descoperirilor la care-l obligase demonstrația. Se șterse mecanic pe miini și se îndreptă, salutînd des din cap, spre ieșire. Din ultima bancă îi ieși în întîmpinare Liviu.

— A fost superb. O delectare... Știi de cînd nu ne-am mai văzut? În sfîrșit, mai pot și eu să răsuflex puțin.

Mușat nu asistase niciodată la seminariile lui Liviu, despre care se vorbea cu admirație în toată Politehnica. De aceea se simți jenat întîlnindu-și prietenul în sală.

— Ai fost de la început? întrebă el, parcă pentru a auzi un răspuns care să-l dezvinovătească.

-- Nu! Doar de cîteva minute am intrat.

— Atunci, de ce-mi faci... de ce-mi aduci laude ?

Liviu îl prinse de umăr și-l zgâlțîi vesel.

— Iar începi să mă calculezi ? Nu te speria ! Te laud cu un scop precis. Pentru a te pregăti în vederea unui asalt greu. Nu ! Nu vreau să discutăm pe stradă. Ce-ar fi să vii la mine ? Gata ! Nu mai soapi, chiar dacă ai întâlnire.

Mușat se rușină dintr-o dată. Uitase aproape de tot căsuța din Vatra Luminoasă și pe bătrînul și îndureratul profesor. Cum va îndrăzni să dea ochii cu el ? Amin-tindu-și însă blîndețea vorbelor și diușoia privirilor lui, parcă se mai liniște. Nu mai zări însă umbra siluetei lui la fereastră. Era frig, zile de iarnă fără zăpadă. Bătrînul, îmbrăcat într-un halat gros, parcă-i aștepta pe amîndoi, în fotoliul lui vechi, așezat ca întotdeauna lîngă sobă. Nu rosti nici un cuvînt de reproș, nici măcar nu schiță un gest de uimire. Îl primi ca pe un prieten de care s-a despărțit cu cîteva ceasuri în urmă. Bucuria zvicnea însă puternic întrînsul, asemeni emoției lui Mușat. Întrebă despre vreme, despre cameră, numai lucruri banale, care nu puteau să mărească stînghereala musafirului său. Încetul cu încetul, se simțiră cu toții la fel ca înainte, cînd locuiau împreună în aceeași casă.

Bătrînul îi lăsă singuri în hol, după ce puse cîteva lemne pe foc. Se retrase tăcut în camera lui. Înțelese că Liviu vrea să discute cu prietenul său, și prezența lui i se părea de prisos.

— Ia spune-mi, Ioane ! Ce te-a apucat să te răzvrătești împotriva lui Neagoe ? Nu știai că e șeful tău direct ?

— Șeful meu ?... Nu te înțeleg. Nimeni nu mă poate obliga să închid ochii în fața unor erori grosolane... De ce să aplaud ignoranța ? Tu ai putea face asemenea lucruri ?

— Am vrut să-ți spun în treacăt, amical, că ești pe cale să-ți creezi o atmosferă... neplăcută în Institut, dar dacă nu te interesează... La urma urmei, *fabent est suae quisque fortunae* ! Dar nu despre asta voiam să-ți

vorbesc... Știi că am lucrat și eu la P.T.P. 12? Aproape trei luni de zile... De aceea n-am avut timp să ne vedem.

— Îmi pare rău, Liviu. Totuși, nu înțeleg cum de nu ți-ai dat seama de fraudă aceea... Nu pot s-o numesc altfel.

Liviu era sincer uimit.

— Eu am crezut că Neagoe glumește cînd mi-a povestit intervenția ta. Am crezut că exagerează. Oare n-ai avut o halucinație, Ioane? Știi unde-a apărut proiectul original? Într-o publicație, care de treizeci de ani culege idei științifice. Știi cîți savanți cu renume, cîți laureați Nobel au colaborat și colaborează la ea?

— Nu știu de ce te gîndești la publicație... Gîndește-te mai bine la problema respectivă. Adaptarea este extraordinară. Dar știi cu ce seamănă? Cu o proteză de mînă copiată după o proteză de picior... E artificială, Liviu. Nu se va putea niciodată cînta la pian cu ea... E o proteză, nu înțelegi? Nu-s mușchi și artere și tendoane acolo. E o simplificare hidoasă. E lemn, și-ncă lemn putred.

— Ești violent, și asta-mi dă de gîndit. Oare nu e și un strop de invidie în atitudinea ta?

Liviu era pe deplin incredințat că făcuse o lucrare excepțională, așa cum fusese de altfel calificată contribuția sa. Inactivitatea și absența lui Mușat de la cercetările importante ale institutului îi strecuraseră ideea că prietenul său ar fi ros de invidie.

— Iar tu ești realmente irațional. Cum poate să-ți treacă prin cap așa ceva? Sînt violent pentru că mă îngrozește eroarea. Și ploconirea aceasta stupidă în fața unor linii încîlcite, azvîrlite pe o foaie de hîrtie. Îmi vine să urlu!

Liviu își înclină încet capul. Degetele lui căutau să desprindă coaja de pe un lemn. Strîngea și apăsa cu toată puterea. Pînă simți căldura singelui.

— Vreau să fiu sincer, spuse el fără să ridice capul și fără să-și șteargă singele care-i picura încet din de-

get. S-a întâmplat ceva cu tine. Cred că te-ai îmbrăcat într-un costum care-ți este prea larg. Și cred că tot ceea ce faci tu este o încercare de a dovedi că ți se potrivește costumul. Și te încordezi, te încordezi dincolo de limită, chiar cu riscul de a-ți plesni cusăturile...

Liviu vorbise încet, calm, fără intonații. Parcă rostise un număr format din sute de cifre.

— Stai! crezu Mușat că-l întrerupe. După cum vezi, nu sînt nici ulmit, nici infuriat, nici mîhnit. Nu vreau să știu ce-ai spus. Poate că nici nu știu. Am avut tot timpul impresia că încerci să alcătuiești niște fraze din cuvinte pierdute. Stai! Atunci cînd simt că mi se spune un neadevăr, nu pot asculta. Pierd sensul general. Fiecare cuvînt îmi naște o întrebare absurdă. Dacă vrei, pot să-ți refac din memorie tot ce mi-ai spus. Dar înțelesul îmi este străin... Înțelegi?... Numai atunci cînd simt un neadevăr, un neadevăr pretențios.

— De unde știi tu atît de bine să deosebești adevărul de neadevăr? Cine te-a înzestrat cu această misiune, cine ți-a confecționat luneta aceasta unică, făcută nu din sticlă și din legi optice, ci din celule, din subcelule, dintr-un imposibil psihic?

— Acum ești răutăcios și... parcă n-ai fi un prieten. Constatarea neașteptată a lui Mușat îl încremeni pe Liviu. Își dădu seama că se uită la el ca un țînc și că va rosti o întrebare idioată.

— Și înainte cum am fost?

— Înainte ai fost illogic, irațional.

— Dumnezeuule! N-am întîlnit alt om care să mă poată dezarma cu atîta ușurință ca tine. Nu înțelegi că atunci te-am urît?

Mușat ridică nehotărît din umeri.

— Nu știu. Dar nu-mi închipui că ura se naște atît de ușor. Iar începi să spui prostii. Totuși, e mai bine să le spui decît să le faci. Cum de v-ați înhămat la eroarea aceea?

Liviu se pomeni din nou învăluit în ceață. Parcă se juca o umbră cu el. Parcă-i comanda propria lui umbră.

O pată sură cu perimetru neprecis își bătea joc, de undeva din apropiere, de el.

— Vezi becul acela, Ioane? se înfurie el. Nu e bec, e un cărăbuș. Iar fotoliul acesta pe care stau e o șapcă. Și acum sînt irațional? Tu faci afirmații și mai absurde... Pentru că undeva în tine există totuși un necunoscut. Credeam că ești făcut din cristal. Undeva în acest orystal e „*un grain de sable*” pe care nu-l pot detecta, pe care nu-l pot fixa... Nu! Nu-mi retrag cuvintele spuse mai înainte!

— Liviu... Ai muncit trei luni de zile ca un smințit. Te înțeleg. Ai realizat prin imitație o capodoperă. Ca și cum după un model de lut ai fi dăltuit o ființă vie. Îți spun asta ca să nu crezi că te neg. Din tot ce ai făcut tu, obiectiv, un singur element are valoare: munca... Spune-mi! Nu e dureros? Nu era mai bine să fi dăruit această cantitate îngrozitoare de muncă unui șurub de pildă, unui șurub mic, dar original, al tău?

— Nu vreau să te mai ascult! Tu nu-ți dai seama ce se petrece cu mine? Ești chiar atît de naiv? Taci! De ce mă provoci mereu? Tu ai făcut măcar un asemenea șurub cu care încerci să mă hipnotizezi?

— Nu, răspunse calm Mușat. Aspir numai. Și respir. Îmi lipsesc rădăcinile. Nu mi-am ocupat încă locul în spațiu. Dar eu știu, Liviu, știu ce pot face, știu ce voi face. Am și început să visez. Încă mă învîrtesc într-un univers instabil. După cum vezi, ți-am spus totul. După atîtea luni de tăcere, trebuia să mă destăinui cuiva.

— Luni de tăcere? Poate că ai făcut exerciții de retorică în aceste luni...

— Acum sînt trist, Liviu. Parcă ai vrea să mă intimidezi...

Clipa și mărturisirea îl zguduiră pe Liviu. Strînse brațul lui Mușat puternic, fratern.

— Am glumit, se scuză el. Și aș vrea foarte mult să fi glumit și tu mai înainte. Întîlnirile cu tine parcă mă purifică. Am nevoie de ele. Măcar pentru cîteva clipe. Să te uiți într-o oglindă și să te vezi cîteva clipe

transparent, curat, pur, sau chiar să nu te vezi de loc în luciul de argint al oglinzii. Sublimă puritate!

— Mi se pare că iar nu te înțeleg. E ciudat. Niciodată nu am încercat să te calculez, cum spui tu. Niciodată nu ți-am căutat dimensiunile interioare. M-am apropiat de tine fără să încerc să te definesc. Așa cum îți apropii mina de frunte fără să cercetezi cauzele și legile mișcării.

— Ioane! În clipa asta sint capabil să trăiesc cu disperare o tristețe viitoare: aceea a nereușitei tale. Aș fi chiar capabil să mă sinucid. Gata! A trecut clipa! Și aș vrea să nu mă mai înstrăinezi. Îmi încilcești așa. Vreau să atirne dreaptă ca firul de plumb. Niciodată pină acum n-a suferit atitea oscilații și încilceli. Sint capabil s-o transform, dacă va fi nevoie, în vergea de oțel.

Ultima frază o rosti calm și apăsător. Fața lui căpătă dintr-o dată reflexe de oțel. Mușat observă schimbarea și încercă să se scuture ca pentru a alunga o vedenie.

— Trebuie să plec, Liviu. E târziu și... Am foarte mult de lucru de cîteva zile.

— Îți construiești teoretic șurubul?

— Nu. Vreau să dovedesc eroarea prin cifre. E ca și cum ar trebui să construiesc mașina de la început. Și pe cea falsă, și pe cea adevărată. N-am altă cale de a dovedi decît prin comparație. Sint calcule multe și oboșitoare.

— Prin urmare, ne despărțim așa cum ne-am întîlnit... Fii atent, Ioane! Îți spun aceasta cu toată sinceritatea. Ți-ai aruncat ancorele într-o aberație. Nu o vijelie, o furtună oarecare te poate nimici. Nu-ți dai seama că negi tocmai ceea ce stimezi mai mult?... Ce vrei să-ți mai spun? Că matematica poate dizolva orice pe cîteva foi de hîrtie sau în interiorul unor lobi cenușii? Poate că știi asta mai bine decît mine. Amintește-ți această clipă. Niciodată nu ți-am dovedit poate mai multă prietenie.

Liviu se dăruise din nou unei clipe care-l ilumina. Ea izvoră din încrederea definitivă în valoarea și strălucirea

operei sale. Se și vedea alergînd pe trepte în sus, spre un obelisc plin de curcubeie. Ajuns acolo, putea să întindă și altora mîna.

— E uimitor cum poți închina ode unor fleacuri, îi spuse Mușat din pragul ușii. Mai bine ai sufla în ele cu ochii deschiși.

4

Deși făcea parte dintr-o secție oarecum independentă, Mușat reușise într-un timp relativ scurt să-și formeze o imagine cu privire la organizarea și activitatea institutului. Împărțirea pe departamente, sectoare, servicii și secții în funcție de specificul muncii și al preocupărilor, colaborarea strînsă dintre toate organismele i se păreau ireproșabile. Se lucra pretutindeni intens, planificat, ritmic, fără orbecăieli și stagnări. Orchestra pe care și-o imagina era completă, activă, dirijorii o manevrau cu autoritate, însă melodiile care se repetau și se pregăteau i se păreau anacronice, aparținînd unor secole trecute. Obiectul activității institutului îi provoca neliniști și îngrijorări tinărului cercetător în momentele cînd se surprindea în postura unui critic. Aceste momente erau însă rare, ele se rarisera și mai mult, aproape dispăruseră în ultima vreme. Își dedica aproape tot timpul liber acelor calcule despre care-i vorbise lui Liviu. Se retrăgea în fiecare după-amiază în camera lui și lucra fără întrerupere, pînă simțea că i se încețoșează vederea, că nu mai poate stăpîni cifrele, pînă îi aluneca încet capul deasupra hîrtilor. Uneori nici nu mai avea puterea să se ridice de la masă. Dormea acolo fără vise, cîteva ore, cu lumina aprinsă, cu fereastra întredeschisă, pînă îl trezeau zgometele străzii sau rafalele de frig care se strecurau prin crăpătura geamului. Abia deschidea ochii, și privirile lui întilneau pe perete cele trei planșe uriașe care copiau întocmai, la o scară mai mare și cu linii mai groase, principalele scheme ale mașinii P.T.P. 12. Cele trei scheme constitutive ale mașinii erau însemnate în ordine cu simbolurile : a, b, c.

Eroarea pe care o întrevăzuse Mușat provenea din umirea arbitrară a schemelor. Proiectanții, urmărind o simplificare exagerată a unui tip complicat de mașină de înaltă productivitate, alteraseră o formulă generală care lui i se părea fixă și indiscutabilă. Operațiile matematice nu erau grele în sine, îl oboseau tocmai prin simplitatea și prin numărul lor. Calcula fără încetare, ca un elev de liceu pus la osîndă grea. Erau puține momentele cînd își imagina o surpriză la capătul lucrărilor sale. Încrederea în adevărul pe care urma să-l demonstreze era aproape definitivă.

Orele de lucru îi erau însă întrerupte violent de niște incidente pe care nu reușea să și le explice. Aproape în fiecare zi auzea ciocănituri în ușă, urmate de chemări sau de întrebări la care rezistase o vreme. Pe măsură ce înainta în lucru, aceste incidente se înțețeau, deveneau agasante, iritante. Avea impresia că i se organizează farse. Era mereu chemat la telefonul gazdei, deși necunoscînd numărul nu-l putuse încredința nimănui. Se scuza, se bilbia, dar niciodată nu răspundea nimeni la capătul firului.

— A fost o voce de femeie, i se aducea la cunoștință.

— Vă rog să mă credeți... Nici nu cunosc numărul dumneavoastră. Nu știu cine poate fi. Dacă mă mai caută cineva, vă rog să închideți telefonul sau să spuneți că nu locuiesc aici.

— Vai de mine! Cum să facem una ca asta?!

Alteori era întrebat cît e ceasul, sau i se cerea ou împrumut ziarul, pentru a i se înapoia la o oră tîrzie de noapte, sau i se cereau amănunte ou privire la un eveniment oarecare, de multe ori de o banalitate revoltătoare, sau pur și simplu era întrebat dacă nu are nevoie să i se cumpere ceva, pentru că tot coboară „mama” pentru cumpărături. Toate aceste întrebări și chiar invitația de a face baie sau de a folosi holul dacă vine cineva la dînsul în vizită erau pierdute într-un noian de formule de politețe și de souze, erau rostite întotdeauna din prag și numai de către aceeași

voce. Posesoarea vocii avusese la început un timbru plăcut de contraltă, cu timpul însă sunetele i se păreau hiorcăieli, parcă-l improșcau cu mii de săgeți. În timpul primelor incidente — pe atunci nu le dădea nici o importanță — se uitase de citeva ori la apariția din pragul ușii. Se străduise să fie politicoș și amabil, încercase chiar să zimbească, în ciuda impresiei că își pare lui însuși năving.

— N-aveți cumva ziarul de azi? Știți, eu sint farmacistă și... Vai, aș fi foarte tristă dacă aș ști că v-am deranjat, nu, vă rog, dacă nu-l aveți la îndemână... Imi imaginez că sinteți foarte ocupat. Și eu am lucrat citeva luni la un institut de cercetări. Vai, sinteți foarte drăguț și amabil, nici nu se simte că locuiți aici... Dacă aveți nevoie de medicamente care se găsesc mai greu.. Miine e zi de baie în bloc, dacă aveți preferință pentru o oră anumită... Încă o dată vă mulțumesc foarte mult și vă rog să mă iertați pentru deranj... Mi se pare că aveți mult de lucru... Nu știu de ce nu se respectă timpul liber al omului. Nu vreau să vă dau sfaturi. E stupid. Eu sint farmacistă, abia am terminat facultatea... Cred însă că e păcat să vă cheltuiți tinerețea numai și numai muncind... Sinteți atît de amabil...

Ziarul împrumutat îi era înapoiat la o oră tirzie, care i se cam sugera, frazele care însoțeau gestul erau rostite în șoaptă, parcă pentru a închea o atmosferă de complicitate; uneori „scăpau“ cuvinte care voiau să se impună indecente prin rapiditatea cu care se retractau.

— ...Mi se pare că e foarte tirziu. Mama se culcă întotdeauna de vreme. Și e atît de cald noaptea! Chiar acum, iarna. Știți? Cămășile acestea lungi și subțiri de naillon țin foarte cal... Vai! Cum... Știți?... Nu vă supărați... Noapte bună și vise... Așa cum le doriți.

Farmacista aproape umplea deschizătura ușii. Avea o statură impunătoare, părea plină de forță și totuși agilă, în ciuda dimensiunilor ei. Îi amintea silueta unei aruncătoare de disc de pe stadion. Figura ei părea fistichie, din cauza părului încrețit și umflat pînă la exagerare.

Parcă suflase cineva într-insul ca într-un balon. Trăsăturile feței erau însă grave și prea bine desenate pentru vîrsta pe care și-o anunțase. De aceea, vorbele și gesturile ei de adolescentă i se păreau stridente lui Mușat și-l înfricoșau.

Stinghereala firească și preocuparea aceea care-i concentra toate gîndurile îl fereau de un complot urzit cu dibăcie de gazda lui și în care farmacistă era un simplu pion supus și ascultător.

Apartamentul în care locuia Mușat era compus din trei camere și hol. Mușat ocupa camera cea mai izolată, aceea care-și deschidea ferestrele spre grădina Cișmigiu. Farmacista locuia într-o încăpere mare, cu balcon, iar mama ei, stăpîna aprigă și temută a apartamentului, își combina urzelile într-o cameră mică și întunecoasă, care avea legătură directă cu baia.

Mușat își întîlnise numai de cîteva ori gazda, dar de fiecare dată înfățișarea ei îl neliniștise. Era o femeie mică și slabă, o adunătură firavă de carne și oase, dar cu o sprinteneală în mișcări rămasă parcă din prima tinerețe. Fața ei era asemeni unui pergament: n-avea nici un spațiu plat, neted, numai zbîrcituri și cute. Nasul încovoiat căuta parcă în permanență sprijinul buzei de sus. Ochii mici și agresivi iscodeau fără rușine și fără obseală, pătrundeau parcă prin încrețiturile hainelor, se strecurau parcă prin cusături, pișcind carnea goală în mii de locuri. Mușat își închipuia că dacă ar fi stat în fața ei cu ochii închiși ar fi știut pe unde-l cutreieră privirile ei numai din înțepăturile pe care le-ar fi simțit. Îl furnicau prin tot corpul. Femeia era atît de sigură și de conștientă de puterea aceasta, încît nu se mirase de loc văzîndu-și chiriașul stînjedit, foindu-se în haine, plecîndu-și ochii și căutîndu-și parcă un sprijin la fiecare întîlnire cu ea. La vremea ei fusese profesoară de franceză, una din acelea la care nimeni nu se gîndise vreodată să copieze. Cînd făcea morală unui elev cu mustați, de două ori mai înalt decît ea, toată clasa avea impresia că-l ține legat cu zeci de fire, ca pe-o fantoșă

uriasă, și-l clatină înainte sau înapoi, la dreapta sau la stînga, în toate sensurile, după voia ei. Dacă ar fi vrut, ar fi slobozit legăturile, și vlăjganul s-ar fi prăbușit pe podea ca un par fără sprijin.

Femeia aceasta redutabilă își pusese în gînd să-și mărite cea de-a doua fiică, Yvonne, cu Mușat, după ce culesese toate referințele posibile despre dînsul, dar mai cu seamă după ce-l trecuse de cîteva ori prin fața aparatului Roentgen pe care-l constituiau privirile ei.

— E o partidă strălucită, îi spusese fetei, care-o asculta liniștită și fără gînd de împotrivire, ca un obiect. E și prezentabil, e chiar mai înalt decît tine (nu-i văzuse nicio dată alături, dar era cu neputință să greșească), *c'est un homme de grand avenir, la plus belle chance de ma vie*. Neîndoielnic, e un om de onoare. Dacă vă surprind și-l pun în fața problemei... Nu e posibil nici un risc. Poți deja să te gîndești la combinația muzicală dintre numele tău și al lui. Yvonne Mouchat...

Profesoara își dăscălea eleva în toate amănutele. Îi indica pînă și cuvintele, și intonația lor, și locul unde să le întrerupă :

— Cămășile acestea lungi și subțiri de nailon țin foarte cald... Să nu termini cuvîntul ! Să nu spui „cald“ Să te prefaci speriată și rușinată. Poți să nu-ți schimonosești fața, pentru că nu se va uita la tine. Caută niște „f“-uri, niște „ă“-uri, niște mormăieli lascive, scoate niște foșnete dubioase, *mais toujours lucide et attentive, pour éviter toute stridence...*

Fiecare tentativă de asalt a fetei era urmărită cu martori. În acest scop, profesoara reînnoadă legăturile, întrerupte cîndva, cu o vecină de bloc, o băbuță mai în vîrstă, potolită și așezată, care avea pasiunea celui mai stupid tabinet. Cele două bătrîne jucau toată ziua cărți, pînă noaptea tîrziu, profesoara așteptînd în permanență semnalul, un țipăt ușor pentru a nu se auzi în vecini, care urma s-o scoale din fotoliu și s-o repeadă (cu vecina smulsă de mina ei) la locul rușinosului atentat.

Timpu! trecea însă fără ca jocul de cărți să fie întrerupt brusc și neobișnuit. Profesoara cam începea să-și

piardă răbdarea. Cu prima ei fiică, Madeleine, lucrurile se combinaseră mult mai ușor, mult mai repede, fără semnale și fără martori. La câteva luni după ce tânărul student care ocupase camera lui Mușat își trecuse examenul de doctor, mai suportase o probă, teribila probă a băii, care îi îmbogățise viața cu o nevastă frumoasă și fidelă și-i asigurase în viitor liniștea unui cămin îngrijit. Doctorul și micuța profesoară de naturale fuseseră „surprinși” într-o ținută cam sumară și la o distanță cam nesigură, de o mamă uluită și îndurerată.

Rapoartele pe care i le dădea în fiecare seară Yvonne n-o satisfăceau pe fosta profesoară de franceză. Fata primea cu resemnare verdictele aspre și nici nu-i trecea prin cap să-i destăinuie că în farmacia în care lucrează ea există un bărbat serios, distins, înalt, care-i transmite prea multe invitații și o privește cu prea multă insistență pentru a urmări un simplu schimb de cuvinte. Ea își asculta docilă mama, tremurând ca întotdeauna în fața ei.

— E de necrezut! Numai tu ești de vină, Yvonne. Am văzut din capul locului că e timid și sfios, dar prost nu mi s-a părut că este. Și nici atât de abil ca să simtă ceva... Atunci, de ce nu se întâmplă nimic? Mîine e zi de baie, nu?

A doua zi, vecina de la etajul de deasupra fu invitată mai devreme ca de obicei la partida stupidă de tabinet. I se oferi și o tratație îmbietoare, și satisfacția unor ciștiguri dese, neobișnuite, primi chiar câteva complimente cu privire la sănătatea și la robustețea ei. Era mică și plăpîndă și tușea des, înecîndu-se.

Mușat așteptase să iasă Yvonne din baie. Făcu la repezeală un duș cald, apoi, îmbrăcat numai cu pantalonii de pijama, începu să se bărbierească. În asemenea momente își aduna gândurile, devenea foarte lucid, activ, capabil să intuiească repede relații extrem de îndrăznețe din lumea numerelor. Rămase de câteva ori cu ochii închiși și cu aparatul de ras nemișcat lingă obraz, pentru a găsi și regăsi o idee de simplificare a calculelor sale

care-i apărea și-i dispărea ca un grup răzleț de note dintr-o melodie auzită cindva.

În camera care avea legătură directă cu baia, fosta profesoară căuta preocupată și tăcută ceva într-un scrin de lângă ușă. Era atît de absorbită, încît vecina izbucni, în cîteva etape care-i strinseseră inima, să cunoască valoarea celor șase cărți inamice. Îmbrăcată într-un capot de catifea, Yvonne o urmărea din prag. Cînd văzu degetul mamei ei ridicîndu-se, porni în vîrfurile picioarelor... Profesoara își reluă locul pe taburetul scund și cam ros, dar în loc să se uite la cărți făcu vecinei sale un gest de tăcere cu mina.

— Vai de mine! șopti aceasta, îngrozită. Nu m-am uitat. Nici n-am pus mina pe ele.

Profesoara nici nu-i auzi vorbele. Aștepta ca pe arcuiri semnalul. Mina ei era gata să înhațe brațul vecinei.

Mușat simți deschizîndu-se ușa și întoarse surprins capul. Cu o față speriată, Yvonne îl privea din prag.

— Iertați-mă, se bilbii ea. Mi se pare că mi-am uitat aici sutienul...

În clipa aceea, miinile îi alunecară în jos, și cele două părți ale capotului se desfăcură largi ca niște aripi. Era goală.

Tinărul rămase cîteva secunde hipnotizat. Mai văzuse undeva carnația aceea puternică, contururile acelea, parcă potrivite și modelate cu mina, încheieturile sigure, tari, coapsele arcuite, vinjoase și pieptul acela rotund și drept, care parcă sfida legile echilibrului. Deodată, imaginea albă, de marmură se întunecă, și capul începu să-i amețească. Fata își pregătise tipătul.

Mușat închise ochii și-și scutură cumplit capul, fără să-l miște. Vorbele îi scăpară fără nici un control:

— De ce aveți nevoie de sutien?

Intr-o clipită, totul se schimbă. Mușat își imaginează că vede scena de undeva de afară și izbucni în ris. Fata își închise capotul cu un gest fulgerător. Brațele i se încolăciră în jurul trupului, cu intenția absurdă de a ascunde ceea ce se văzuse, de a innegri o clipă trecută cum se

înnegrește un desen pentru a nu mai fi recunoscut. În strînsoarea aceea de fier a brațelor urla o rușine îngrozitoare, care-l cutremură pe Mușat. Căută cuvinte inutile de scuză, dar le biigui fără adresă. Fata dispăruse. Din ziua aceea nu mai aținu calea lui Mușat. Nici mama ei nu mai îndrăzni s-o întrebe ceva sau să-i dea vreun sfat, cutremurată de amintirea privirii cumplite pe care i-o aruncase la întoarcerea din baie. Se vedeau tot mai rar, și — în lipsă de altă ocupație — profesoara căzuse în viciul tabinetului.

Mușat lucra fără încetare, într-o atmosferă nefiresc de liniștită; nu se mai ciocnea de câteva ori pe zi cu Yvonne în hol, nimeni nu-i mai ciocănea la ușă, nimeni nu-l mai chema la telefon, calcula mereu, transforma simbolurile în cifre, dirija cifrele spre formulă, iar în momentele scurte de pauză descoperea că e foarte singur. Uneori, pauzele se prelungeau. Își amintea, într-un val subțire de amețală, scena din baie, își amintea și unde mai văzuse carnația aceea puternică, dură, ostentativ feminină: într-un tablou de Rubens care acoperea tot peretele unei săli de muzeu din Praga. Cele mai dese amintiri îl duceau însă undeva departe, pe malul unei ape limpezi ca sticla, și în oglinda acelei ape vedea silueta tulbure a unei fete înconjurată și atacată de miracole. Și apa era mirată în cercurile ei dese, tremurînde. Își amintea și căderile din copac, sinucigașe și fragede, își amintea zvicniri, dureri și un suris, un suris îndurerat, care se deprindea de figură, rătăcea pe undeva, apoi se dizolva pe un ecran albastru. Dar pe ecranul acela se aprindeau cifre, capul tresărea, ochii se deschideau uimiți, brațele moleșite își căutau puteri, iar de pe un perete, mereu același, mereu imobil, trei aglomerări de linii proiectau spaima unui vârtej.

Ningea des, uneori viscoalea, arborii mari ai grădinii suierau din fluierile nedescoperite ale crengilor goale, o fereastră înaltă îi supraveghea cu lumina ei, aproape întotdeauna, pînă la ziuă.

Erau și nopți friguroase, albe, cu stele care înghețau privirile. Aburul răsufării le acoperea cu o ceață. Gerul

tăia orașul cu siguranța și foșnetul diamantului care trece prin sticlă. Pe undeva pe-aproape hoinărea însă și primăvara.

5

Deși venea deseori obosit, după nopți întregi de nesomn, Mușat se străduia din răputeri să fie cât mai activ și cât mai util în secție. Nu-și amîna niciodată lucrările, chiar dacă i-ar fi fost simplu să obțină un termen mai lung pentru ele, nu refuza sarcinile suplimentare, evita să intervină în discuții aparent profesionale, iscate însă de probleme cu totul superficiale. Era altă atmosferă în birou decît aceea pe care o cunoscuse cu cîteva luni înainte. Cei doi ingineri pălăvrăgeau mai puțin. Nepuțindu-se dezbăra cu totul de obiceiul lor, dar încă impresionati de conflictul pe care-l avuseseră cu șeful departamentului, își căutau subiecte de discuție în dosarele de pe masa lor. Orice semn de întrebare, orice eroare făcută de mina lor erau comentate cu glas tare, erau supuse spre arbitraj lui Bostan, care făcea adevărate scamatorii verbale pentru a nu nedreptăți pe nici unul. În pofida acestor ore pierdute, contribuția amîndurora în secție era mult mai eficientă ca înainte. Dacă n-ar fi existat amintirea întrevederii cu Neagoe, dacă n-ar fi simțit în tăcerea lui Mușat un foc mocnit pe cale să erupă, Bostan ar fi trăit o perioadă calmă, ar fi gustat mai intens satisfacțiile care i se oferiseră de cîteva ori. Secția lui fusese citată printre exemplele pozitive și era privită în general ca o unitate în care se lucrează temeinic. Lucrul acesta se declara deschis, în public.

O singură dată îl întrebaseră Bostan pe Mușat, pe ocolite, cu multă finețe, dacă a renunțat la părăsirea lui „prematură”. Tînărul îi răspunse negînd din cap, deși simțea pe limbă cuvinte care l-ar fi zguduit pe Bostan. Acea negare tăcută avu însă un efect mai grav decît un răspuns violent, în care ar fi găsit, poate, expresia unei stări

trecătoare de furie, cauzată de o amintire neplăcută. Neli-
niștea lui nu-i scăpă Silviei.

— Iar s-a întâmplat ceva ?

— Nu știu. Dacă i-aș putea sugera să se transfere la
altă secție, unde și-ar putea valorifica mai bine aptitu-
dinile !... Dar și atunci s-ar putea intriga Neagoe. Nu.
Trebuie să mai aștept. Aș fi fost de o mie de ori mai
liniștit dacă în locul lui mi s-ar fi repartizat o nulitate,

— Oare n-ar fi bine să-l mai invităm o dată la noi ?
Chiar m-au întrebat copiii...

— *Mon Dieu !* Vrei să afle Neagoe că sîntem în relații
intime cu el ? Și așa mi-e teamă. Noroc că nu știe nimeni
că a fost la noi în casă ! Să așteptăm.

Bostan aștepta trăind aceeași stare a tuturor oamenilor
care așteaptă. Era îngrijorat, nervos, îl privea pe Mușat
aproape rugător. Nu ajunsese încă să-l dușmănească. Îl
impiedica un sentiment ascuns de admirație pentru capa-
citatea extraordinară a tinărului. Văzîndu-i și verificîndu-i
zilnic lucrările, înțelese că are în fața lui un fenomen.
Bostan era singurul om din institut care în controversa
stirnită de P.T.P. 12 înclina să-i dea dreptate lui Mușat.
Nu pe baza unei investigații științifice, ci din convinge-
rea că tinărul nu se poate înșela. Bostan suprinsese de
două ori în lucrările lui Mușat îndreptarea unor erori care
pentru oricare altul ar fi trecut poate neobservate. Pen-
tru că erorile, foarte fine, fuseseră intenționat strecurate
în lucrările lui. Frațiile acelea, insesizabile ca o virgulă
amestecată printre mii de cuvinte, îi apăruseră grotești
tinărului cercetător. Le rectificase fără ezitare, conside-
rîndu-le din capul locului intenționate. Verificînd întîm-
plător actele și confruntîndu-le cu copiile pe care le
avea, Bostan descoperise fără voia lui tentativa de sabotaj.
Autorii se demascaseră singuri prezentîndu-se a doua zi,
în lipsa lui Mușat, la Bostan cu rectificarea pregătită di-
nainte cu grijă, pentru a evita complicații. Erau cei doi
ingineri, obsedați amîndoi de același gînd de răzbunare.
Ei erau convinși că Mușat îi trimisese intenționat la
Neagoe cu remarcă aceea imbecilă, pentru a-i discredita

și batjocori. Hotăriseră în sinea lor să aplice legea talionului. Bostan îi pusese la punct, anunțându-i că posedă copia fiecărei lucrări, pe care o verifică personal. Nu făcuse nici o altă aluzie, dar încheiase discuția cu o frază al cărei înțeles nu era greu de descifrat :

— Nu vreau să existe animozități și complicații în secție !

Eșecul nu făcu altceva decît să sporească ostilitatea lor față de Mușat. În aceeași măsură crescuse însă și admirația lui Bostan față de capacitatea subalternului său. Siguranța liniștită, nepăsarea cu care înlăturase erorile i se păreau greutăți mari în balanța care urma să stabilească adevărul în conflictul P.T.P. 12. I se părea cu neputință ca Mușat să se hazardeze într-un asemenea conflict fără să fie cu totul convins de adevărul pe care-l susținea. Gîndul acesta îi provoca atîta spaimă, că se ferea să și-l amintească prea des. Tocmai de aceea îl obseda. De cîte ori îi apărea în minte, începea să repete cu gura închisă, ca în stare de veghe, alt gînd opus „Prin Neagoe am fost angajat la institut“.

— Mi-e teamă să nu înnebunesc, îi mărturisea uneori Silviei.

Lui Mușat, nu-i scăpa ostilitatea cu care era înconjurat de colegii săi. Era însă atît de preocupat de calculele sale, care se apropiau de sfîrșit, încît uita s-o ia în seamă. Știa că, o dată rezolvat conflictul, va dispărea și ea, așa cum dispăre efectul împreună cu cauza care l-a născut. Secretara secției, care cu timpul începuse să-l simpatizeze pe Mușat, încercase în mai multe rînduri să pacifice situația, adresîndu-se direct cuplului care-l dușmănea, fără rezultat însă. Ifrim îndrăzni s-o repeadă printr-o replică nedreaptă.

— Mi se pare că te-ai îndrăgostit de el !

State, văzînd iritarea fetei, găsi o idee salvatoare :

— Eu cred că ai intervenit din milă... Dă-l draoului ! Nu vezi cum se fandosește ? Ar fi putut măcar o dată să fie mai cavalier, mai galant cu tine.

Intr-adevăr, Mușat nu se gândise nici un moment să cocheteze cu ea. Poate că era singurul om din institut care nu-i măsurase cștentativ formele și nu-și manifestase față de ea presupusa putere de seducție cu care se înarmează în general bărbații inteligenți, de la șaptesprezece ani în sus. Constatarea aceasta o îngrijoră un moment. Instinctiv, scoase oglinda din poșetă și se privi. „Sînt în orice caz nostimă“, conchise ea amuzată, dar știa că farmecul ei e manifest mai cu seamă în silueta și în arta cu care și-o poartă. Iși aminti însă foarte repede că, spre deosebire de ceilalți colegi care-o asaltează cu propuneri, lipindu-i o permanentă etichetă de femeiușcă, Mușat era unul dintre puținii care, fără vorbe, însă prin întreaga lui atitudine, o apreciază și o stimulează ca valoare intelectuală. „Valoarea intelectuală“ i se păru însă prea mult și cam pretentios spus. Se corijă tot în gînd: „colegă de muncă“. Acest gînd repetat îi stîrni un sentiment necunoscut, nelămurit, o căldură ușcară, duioasă, care predispunea la reverie și meditație.

Irina Stroe, care trecea în fața multora drept o femeiușcă superficială în căutare de admiratori, provocă pînă la urmă, printr-o manevră fină, aparent întîmplătoare, întîlnirea dintre Mușat și secretarul comitetului U.T.M. din institut, inginerul Romulus Pop. Ca tip fizic, acesta din urmă se asemena intrucîtva lui Mușat. Era cam de aceeași statură, poate puțin mai slab, figura îi era tot aspră, aproape dură, ochii însă nu contrastau cu restul feței, ca la Mușat. Parcă sintetizau toată înfățișarea și caracterul său. Priviri sigure, tăioase, care nu se deplasează repede de la un obiect la altul, ci cîntăresc pe indelete și adînc. Era cu cîțiva ani mai mare decît Mușat și-i era cunoscut acestuia intii ca șef de lucrări, apoi ca lector și conferențiar la Politehnică.

Întîlnirea îl cam surprinse pe Mușat. Fără prea lungă introducere, Pop trecuse direct la întrebări, care și prin voce, și prin formulare păreau puse *ex cathedra*. La toate acestea se mai adăuga și o frază rostită cu un ton care suna a îngăduință și căreia nu reușise să-i descopere sensul: „Facem abstracție de anumite date personale...“

Mușat îi răspunse totuși politicoos și deschis atîta vreme cît întrebările nu atinseră subiecte penibile. Cînd ele atacară problema relațiilor din cadrul secției, se simți încurcat, chiar roși, manifestîndu-și sub o formă pe care o voia cît mai demnă dorința și rugămîntea de a se ocoli acest subiect, întrucît nu și-a putut forma o părere obiectivă. Spre surprinderea lui, Pop nu insistă cu întrebările. Avu chiar impresia că omul încearcă un sentiment de jenă. Impresia favorabilă i se spulberă însă imediat. Pop repetă fraza aceea care-l indispucea cel mai mult, întrebînd apoi direct și cu voce gravă :

— Ce v-a determinat să vă opuneți cu atîta vehemență lucrării P.T.P. 12 ?

Mușat nu reuși să răspundă imediat, pentru că în momentul acela nu-l preocupa răspunsul la întrebare, ci găsirea unui sens frazei repetate. Pop lărgi însă întrebarea, îmbogățind-o cu o sumedenie de amănunte, care dovedeau o foarte precisă cunoaștere a problemei. Monologul încetase să fie interogativ ; era mai degrabă o enunțare susținută de argumente puternice, cu scopul vădit de a înlătura o neînțelegere și de a aplană un conflict inutil, fără sens. Mușat desprinsese fără greutate și intenția subînțeleasă a interlocutorului său, și anume aceea de a-l îndemna să-și dirijeze eforturile spre obiective reale, rodnice. De fapt i se făcea o invitație politicoasă la realism. Omul începea să-l intereseze. Nu era pedant și prețios, așa cum crezuse la început. Chiar dacă apăra un punct de vedere greșit, făcea acest lucru cu convingere, iar intențiile lui erau evident constructive. De aceea, îi răspunse fără ocolișuri :

— *Audi alteram partem...* Prototipul cu numărul 12 este o eroare gravă nu în adaptare, ci în principiile lui inițiale. Ar fi inutil să intru acum în amănunte. Într-un timp foarte scurt, poate chiar pînă mîine, voi putea dovedi prin cifre grotescul erorii.

Pop rămase cîteva clipe tăcut, privind țintă în ochii lui Mușat. Acesta avu puterea să reziste privirii grave, tăioase.

— Deși cunosc posibilitățile dumneavoastră, spuse Pop cu o voce în care nesiguranța suna straniu, eu personal nu pot da credit afirmației pe care ați făcut-o. Ea însă e prea gravă pentru a nu fi luată în considerație într-un sens sau altul. E atât de gravă, încât chiar în stadiul ei inactiv trebuie însoțită de o anumită răspundere...

— Din păcate, nu pot urmări în anumite ocazii anumite idei exprimate, îl întrerupse Mușat cu o voce care dezarma. Poate că locul meu nu e aici la institut...

Își încheie cuvintele ridicând resemnat din umeri. Pop tresări, rămase câteva clipe gânditor, apoi ridică și el din umeri.

— Poate că nu ne-am înțeles bine... V-am spus de la început că facem abstracție de anumite date personale.

Mușat descoperi imediat cuvântul schimbat în fraza repetată (dumitale == dumneavoastră), dar aceasta nu-l ajută la găsirea sensului frazei.

— Sintetiți unul dintre cercetătorii noștri de viitor, continuă Pop, recomandat de o somitate europeană, dispunem de o serie de date care îndreptățesc speranțele noastre și prin aceasta exprim o părere oficială... Poate că trebuia să luăm mai devreme contact cu dumneavoastră. Eu nu vă pot impune să renunțați la un punct de vedere atita timp cât rămâne în stadiu pur teoretic, deși difuzarea lui ar putea crea confuzii.

— Permiteți-mi două observații, îl întrerupse din nou Mușat. Mjine la ora douăsprezece, opinia mea va înceta să fie teoretică. Și nu văd cum ar putea să creeze confuzii dacă... Dumneavoastră fumați țigări Carpați.

Pop zîmbi pentru prima dată. Fuma țigări Virginia.

— V-am înțeles, spuse el. Afirmația dumneavoastră nu mi-a produs nici o confuzie, pentru că știu foarte bine că fumez țigări Virginia. E un punct de vedere Sintetiți într-adevăr un matematician atât de reductibil?

— Nu știu. Matematica înseamnă mișcare, poate că undeva e o înțelegere precisă între materie și matematică, și noi numim aceasta mișcare. Trei sute de mii de kilometri pe secundă anulează la urma urmei secunda, această

unitate convențională de măsurare a timpului. Atunci, care este raportul dintre distanță și timp, dintre spațiu și timp? Rămîne numai mișcarea. Și ea nu se destăinuie decît matematicii.

— Avem oare atîta nevoie de spațiile mari?

— Nu știu. Poate că avem nevoie. Am înțeles însă ceea ce n-ați spus. E opinia... Nu! E convingerea mea fermă. Există un anumit spațiu care se cere ocupat cu ajutorul matematicii. De cîteva zile mă gîndesc din nou la el.

Pe nesimțite, conversația începu din nou să înghețe. Părea nefiresc. Parcă se retrăgea apa dintr-o mare în rîurile care o aduseseră. Se despărțiră ca doi oameni care se vor cunoaște altă dată. Cu toate acestea, întîlnirea lor nu fusese inutilă.

A doua zi la prînz, Bărbulescu îl chemă pe Mușat în biroul său. Era și Neagoe acolo. Se așezară tustrei în jurul unei mese joase, rotunde. Profesorul îl primise jovial. Neagoe era grav, încruntat. Se opusese din capul locului întrevederii. Nici Mușat nu venise cu inima deschisă. Avea în mînă dosarul-replică. De cînd îl încheiasse, de cîteva ore, era trist. Știa că va îndurera mulți oameni. Ar fi dorit să fie el cel care greșise.

— Ai venit înarmat? îl întrebă în glumă Bărbulescu. Te rog să-mi spui și mie în cîteva cuvinte despre ce este vorba, continuă el cu alt ton. Dacă se poate, succint, ca să fim cît mai utili acolo unde este nevoie de noi.

Prin urmare, Bărbulescu nu voia să-i dea iluzii! înțelese Mușat. Își declarase fără ezitare opinia. Scoase din dosar o coală care sintetiza argumentația.

— Izvorul greșelii e acesta, spuse el. Au fost combinate arbitrar principiile. Aveți aici toate datele...

Neagoe împinse înapoi cu un gest copilăresc dosarul pe care Mușat i-l pusese în față.

— Scamatorii cu ajutorul matematicii se pot face oricîte, domnule inginer, se înfurie el.

Mușat rămase trăsnit.

— Cum ? ینگă el aproape în ڤoaptă. Nici acum nu credeți ?

Bărbulescu interveni cu intenții salvatoare :

— Ne vom uita în dosarul dumatle. Se pare că ai muncit enorm. În orice caz, te felicit pentru răbdarea și perseverența dovedite.

— Iertați-mă că vă contrazic, spuse grav Neagoe, eu ینگ cred că asemenea atitudini nu trebuie luate în seamă. Sau dacă sînt luate în seamă, atunci trebuie tratate cum merită.

— Inginerul Mușat nu a atentat în acest dosar la onoarea nimănu. Poate că a făcut un antrenament pozitiv, care-și va dovedi mai tîrziu utilitatea.

Mușat se ridică de la masă. Era zăpăcit. Nu putea ینگelece ce se petrece acolo. Parcă-și băteau joc de el. Incepu să-și frece fruntea, dureros, pentru a se dezmetici. În privirile lui Neagoe se strecură din nou un licăr de milă. Bărbulescu se uita la el cu ironie superioară, neostilă.

— Eu vă las dosarul, bolborosi el. Nu știu.. Vă rog... Dumneavoastră vă puteți imagina că la antipod oamenii nu merg cu capul în jos ?

— Nu e în toate mințile, spuse Neagoe cu amară compătimire după ce Mușat părăsi biroul. Începuse să aiureze.

— Greșești ! îi replică Bărbulescu. N-a aiurat. Ne-a făcut pe amindoi ridicoli și ignoranți. Acesta e sensul real al frazei. Sîntem incapabili, din cauza rutinei, să intuim adevăruri elementare. Asta a spus. Nu e nevoie să discutăm toate prostiile. Măsuri ینگă, pe o linie sau pe alta, vom lua. Cu calm și fermitate.

Bărbulescu ceru telefonic să fie trimis imediat în biroul său inginerul Liviu Filimon. Așteptîndu-l, își făcu reproșuri amare pentru ușurința cu care-l angajase pe Mușat la institut. „Infinitul“ i-l recomandase în treacăt. Trebuia să aștepte măcar a doua intervenție a lui Stoian. Poate că preferatul acestuia nici n-avea de gînd să lucreze în institut. Îi fusese teamă că refuzul de a-l angaja, după opoziția vehementă față de teoria lui în

cadrul consiliului, îl va supăra pe Stoian. Bărbulescu fusese net împotriva lucrării de diplomă a lui Mușat. O declarase drept o aberație și nu-și schimbase de atunci gândul. Vehemența îi atrăsese câteva replici tăioase din partea „Infinitului”. Mai mult pentru a-l îmbuna acceptase recomandarea acestuia. Stoian era o personalitate cu prea mare greutate și unul dintre cei mai apreciați consilieri din sectorul economiei naționale. N-avea nici un rost să-și înrăutățească, din cauza unui oarecare inginer, relațiile cu el. Din ziua în care-l recomandase, „Infinitul” nu-l mai întrebase însă niciodată nimic despre Mușat; parcă nici nu știa că e cercetător la institut.

Bărbulescu izbi cu pumnul în masă, muștrîndu-se amar pentru pripeala pe care o arătase în cazul lui Mușat. Ce-i trebuia lui în institut un rebel, o nulitate viciată de pasiunea pentru absurd?

— Cine e omul acesta, domnule Filimon? se răsti profesorul la Liviu cînd tînărul pătrunse în birou. Ce e cu el? Nu s-a săturat cu aureola care i s-a azvîrlit pe cap la includerea anului universitar? Nu i s-a domolit gustul pentru scamatorii?

Liviu înțelese despre cine e vorba. Recunoscutese și în dosarul de pe biroul directorului cifrele rotunde, mici, dispuse în șiruri drepte, perfecte, caracteristice lui Mușat.

— I-am atras și eu atenția, tovarășe profesor, dar — după cum se vede — fără rezultat. Am impresia că suferă de mania persecuției, dar nu cu simptomele unui om obișnuit. Orice problemă clară, soluționată, i se pare un atentat împotriva lui. Poate că vrea să întemeieze o nouă știință a matematicii, în afara oricărei tradiții, acel *proles sine matre creata* despre care vorbește undeva geometrul Châle.

— Domnule Filimon! Cu cincisprezece ani în urmă, un student destul de bine cotate s-a prezentat la cancelaria Politehnicii cu un proiect în care demonstra, tot pe calea matematicii, iminența unui atac organizat al oceanelor asupra pămîntului. Propunea și măsuri de salvare: construirea unui turn în spirală, în care să se mute

toată lumea. Folosea și legi fizice. Datorită atracției, spirala va fi transformată în linie dreaptă, făcându-se astfel joncțiunea multvisată cu luna. L-am internat la spitalul de boli nervoase. După trei ani, s-a prezentat în sutană de călugăr, cu un alt proiect, care urmărea desființarea numerelor, mi se pare încarcerarea lor în niște cuburi de plumb, foarte precis calculate, pentru a dejuca revolta pe care o pregătește de câteva mii de ani matematica. Bineînțeles, revolta era iminentă. Agitația numerelor închise ar fi ridicat cuburile la o anumită distanță de pământ, devenind sateliți foarte utili pentru promenade și infuzii solare. Mi se pare că făcea o relație și cu primul proiect. Apa oceanelor vrăjmașe, imprăștiată pe suprafețele cuburilor, s-ar fi evaporat într-un timp foarte scurt, calculat pe baze reale, fizice. Era atât de încântat de teoria lui, încât ne-a părăsit binecuvîntîndu-ne și asigurîndu-ne că va oferi premiul Nobel inginerilor care vor construi cuburile... Colegul dumitale e la fel de perseverent. Poftim un dosar în care demască un nou atentat științific !

Liviu luă dosarul, aranjă cu grijă foile în el, fără să arate însă vreun interes față de conținutul lor.

— Există o mică trăsătură de unire între... Mușat și cazul relatat de dumneavoastră, roști el cu acel ton nepăsător, absent, caracteristic unor anumite momente. Nu mă refer la latura... științifică. Și în familia lui Mușat se pare că a existat ceva mistic, ceva dubios. Nu știu din ce cauze și mai ales nu știu în ce măsură acest lucru l-a influențat pe dînsul. Se pare că nu a avut o copilărie prea echilibrată. Nu văd însă vina lui în toate acestea, deși în popor se spune că părinții mănincă agurida și se strepezesc dinții copiilor.

— În problemele acestea mă pricep mai puțin, spuse Bărbulescu. Dumneata poți să le interpretezi și să le califici mai judicios. Pe mine mă interesează latura strict profesională a acestui caz. Nu vreau conflicte stupide, fără obiect științific, iritante, neghioabe, care pot vicia relațiile dintre cercetători, care pot umbri uneori perso-

nalitatea unor cadre de răspundere. Nu știu care este situația exactă în secție... Mă refer la relațiile de colaborare dintre cercetători.

Liviu nu răspunse însă la această întrebare, sugeră numai numele omului care putea să răspundă :

— În această privință vă poate informa tovarășul Pop Romulus. După cîte știu, lucrările colegului meu sînt ireproșabile. Se pare că e un model de disciplină și hărnicie. Dacă am pune într-o balanță activitatea lui obișnuită, însemnată cu plus, și erupțiile lui, însemnate cu... poate că ar rezulta un echilibru. Mușat e totuși un matematician remarcabil, cu toată pasiunea lui pentru scamatorii, așa cum spuneți. E capabil să-și dirijeze activitatea *generală* supunînd-o unor reguli matematice. Atentatul lui științific, așa cum spuneți, e produsul unei munci suplimentare, și chiar obiectul atentatului e cules din alt domeniu decît cel în care e încadrat. În secție lucrează ireproșabil : plus. În afara secției tentează absurdul : minus. Dar cine-l poate condamna pentru afișarea unor opinii, dacă ele nu influențează sectorul de care răspunde ? Matematica ne-a obișnuit cu calculul probabilităților. Dintr-o sumă de absurduri, unul e numai aparent. Mai devreme sau mai tîrziu, se va face dovada. Un colecționar de absurduri poate ajunge pe această cale un erou.

— Dumneata îl consideri chiar atît de abil și de consecvent ? Înseamnă că a descoperit o nouă lege morală : aceea de a risca fără risc.

— N-am făcut decît să-l judec printr-o optică matematică, răspunse Liviu. Poate că am introdus valori necorespunzătoare în formulă. În fond, s-ar putea să fie un om excepțional, dotat cu calități rare, animat de ambiția dură, tenace, de a străluci, ceea ce nu se confundă întotdeauna cu un defect. Dorința de a străluci i-a adus pe mulți oameni în situația de a lumina, de a dăruia și altora lumină. Poate că a produs și incendii mistuitoare, riscul acesta însă... Deși, eșa cum spuneți, legea nouă l-ar ajuta să scape din flăcările propriului incendiu.

— Eu n-am nevoie aici de incendii, nici măcar de focuri mocnite. Va trebui să luăm măsuri, domnule Filimon.

— Nu știu ce i-ai putea reproșa.

— Nu știu nici eu, recunosc înfuriat Bărbulescu. Nu m-am ciocnit niciodată de o asemenea abilitate. Parcă ar fi un luptător care și-a uns corpul cu ulei ca să nu poată fi prins de nicăieri. E extraordinar cât rafinament se ascunde sub înfățișarea aceea timidă, onestă!... Îți mulțumesc. Voi căuta să discut și cu șeful secției.

— Credeți că e cazul să mai cercetez... dosarul? întrebă Liviu înainte de a pleca.

— Consultă-te cu profesorul Neagoe. Lucrarea cade în întregime în responsabilitatea lui.

Citeva minute mai târziu, Neagoe fu din nou chemat la Bărbulescu. Directorul voia să-i impună transferul lui Mușat la o secție de documentare și traduceri. Neagoe se opuse însă vehement. I se părea că ar comite o nedreptate flagrantă, că ar acționa sub impulsul unui sentiment josnic de răzbunare.

— Știu, replică el. Aleargă după idei trăsnete, poate că ne-a și insultat dar e un muncitor excepțional, pe care te poți baza în orice împrejurări. Peste un an, doi vom avea nevoie acută de asemenea oameni. Mă gindeam și eu să-l transfer, însă într-o secție mai importantă.

— Nu-ți dai seama că te-a prefăcut în simbol matematic și te folosește el cum vrea? Tu nu i-ai simțit rafinamentul, abilitatea?

— Despre cine vorbești? întrebă Neagoe uimit. Despre inginerul Mușat? Faci o mare eroare. Deși, obiectiv, m-a insultat grav și ar trebui să-i dau o replică usturătoare, nu fac aceasta din convingerea fermă că a procedat ca un om profund cinstit. Din păcate, și-a irosit timpul și știința pentru o aberație. Iartă-mă, dar nu te pricepi la oameni.

Bărbulescu se încăpățână și mai tare. Deveni furios și anunță energic că va hotări singur, peste capul lui Neagoe

— Faceți o mare greșeală, o nedreptate, ripostă Neagoe, întărindu-și afirmația prin acel ton politicos la care nu-l obliga nimeni.

6

Mușat își duse mâinile spre buzunare cu senzația netă că le va găsi goale. Trăia, după multă vreme, un adevărat sentiment de eliberare. Nu-l mai apăsa nici o povară. Avea chef să hoinărească pe străzi în neștire, și deodată descoperi că e primăvară. Se opri în fața ușii biroului, încercînd să-și amintească zilele în care se topise zăpada, în care auzise vocile țigăncilor la colțuri de stradă cîntînd despre ghiocel și viorele, ziua în care ieșise afară fără palton, apărîndu-se de vînt cu fulgarinul subțire, cumpărat din primul salariu la începutul toamnei.

Privirile întrebătoare, nervoase cu care-l întîmpinară colegii de birou îl treziră din visul scurt de primăvară. Încercă să zîmbească, dar nu reuși. Bostan se uita fix la el, fără să clipească. Își cuprinsese fața strîns în mîini, parcă pentru a menține fixă direcția privirii. State și Ifrim clipeau ostentativ din ochi, presimțind un moment de satisfacție.

— Ești cam palid, domnule Mușat...

Irina rostise aceste vorbe indemnată de un sentiment sincer de compasiune și îngrijorare. Mușat dădu însă un alt sens cuvintelor ei, și fața i se umplu într-o clipă de pete roșii.

— Nu s-a întîmplat nimic, răspunse el convențional, dar imediat repetă fraza, pentru că descoperi în ea adevărul : Nu s-a întîmplat nimic.

Ar fi vrut să adauge că și-a făcut datoria, dar înțelese că ar fi fost nesincer. Știa bine că nu simțul datoriei îl determinase să-și irosească în calcule școlărești atîtea săptămîni și luni de zile. Existența erorii acționase asupra lui ca un magnet. N-ar fi putut dormi liniștit la gîndul că văzuse undeva o mistificare grosolană și tre-

cuse peste ea cu nepăsare. Orice om văzînd pata unei gîngănii pe o faţă de masă curată simte nevoia să-şi arcuiască degetul şi s-o expulzeze în praful din care a ieşit. Nici el nu făcuse altceva. Oare fusese necesar gestul lui? Începea să simtă remuşcări pentru atîtea zile şi nopţi pierdute inutil. Nimeni nu voia să înlăture gîngania de pe faţa de masă.

— Nu ştiu, spuse el cu voce tare. Poate că era mai bine să mă fi ocupat de altceva. La urma urmei, gîngania asta nici nu are ac. Nu va înţepa pe nimeni. Un simplu proiect, care se va desface în bucăţele înainte de a ajunge maşină.

Pină şi cei doi ingineri se emoţionară auzindu-i vorbele. Plecară ochii în pămînt. Pentru ei, atitudinea lui Muşat indica foarte limpede acceptarea înfrîngerii. Ultima frază nu putea fi altceva decît concluzia omului care-şi pusese toate speranţele în bătălia pierdută.

— Sinteţi liber spre seară? îl întrebă din colţul său, cu voce înduioşată, Bostan.

Din fericire, nu mai auzi răspunsul lui Muşat. Pe uşa biroului apăruse Liviu, palid, grav, fără zîmbetul care-i dădea atîta distincţie.

— Nu te poţi elibera pentru cîteva minute? întrebă el întorcîndu-şi privirile spre şeful secţiei.

— Cum să nu?! aprobă cu grabă inginerul Bostan. Tovarăşul Ion Muşat şi-a terminat lucrările pentru ziua de azi.

Şi pentru a-şi întări spusele, luă dosarul de lucru de pe biroul lui Muşat. Tinărul nu se împotrivi, deşi pentru prima dată îi rămăseseră cîteva probleme nerezolvate. Porni după Liviu, salutîndu-şi colegii tăcut, printr-o înclinare a capului.

— Îmi pare rău, spuse Ifrim.

Telefonul zbîrnîi. Bostan era chemat de urgenţă la Bărbulescu. Porni cu paşii unui om care nu ştie dacă la capătul drumului îl aşteaptă eşafodul, sau libertatea. Îi întîlni chiar în faţa uşii pe cei doi prieteni.

— M-a chemat tovarășul director Bărbulescu, spuse el cu atîta spaimă și rugămintă în ochi, de parcă ar fi vrut să-și pregătească clipa în care-și va cere iertare în viitor.

Liviu îl opri pe Mușat la capătul coridorului. Se rezează amîndoi pe pervazul ferestrei.

— De ce nu m-ai ascultat, Ioane? Bărbulescu e foc și pară. Tremură tot institutul, sau poate-l cutremură el. Spune-mi, ce pot să fac pentru tine? Crezi că e mai bine să mă duc eu personal la dînsul?

— Pentru ce? întrebă nedumerit Mușat. I-am spus părerea mea. Poate că n-am semnat dosarul. Dacă e cazul, semnez imediat. Întîi să-l cerceteze, și pe urmă poate să facă orice.

— Cum poți fi atît de nepăsător? Sau poate că simulezi...

— Pur și simplu a încetat să mă intereseze problema aceea stupidă. Nu vezi că e primăvară? Brrrr! Parc-am trecut printr-o grădină și nu m-am uitat la flori. E singurul lucru pe care-l regret. De ce mă privești așa?

— Chiar nu te interesează de loc situația ta? Sau crezi că oamenii reacționează ca substanțele chimice, după legi precise? Ioane! Oamenii suportă fiecare în alt mod adevărurile. Imaginează-ți deci cum pot suporta erorile.

— Greșești! Eroarea nu se suportă, eroarea se aruncă. Fiecare om constatînd-o va face gestul.

— Dar cîte complicații poate crea un asemenea gest?

— Îvestești lumea cu prea multă cruzime, Liviu. Nu, nu încerc să mă apăr. Nici măcar nu mai vreau să acuz. La drept vorbind, nici nu am acuzat pe nimeni. Pur și simplu am simțit nevoia să dau cu bobîrnacul unei gînganii. Dacă voi vreți s-o transformați în decorație... Se va topi înainte de a ajunge pe piept.

— Cu tine nu se poate discuta. Ești, ca întotdeauna, încăpățînat. Am impresia că-ți sfărîmi viitorul.

— Iar greșești. Dacă aș ști că în acel dosar se află viitorul meu, aș juca pe el viața întregii lumi. Nu pentru

că ar fi vorba de mine, de acest înțeles meschin, egoist, pecuniar al viitorului, ci pentru că ar reprezenta un adevăr de care atîrnă poate viitorul lumii. Cum pot să-mi angajez viitorul într-un gest cotidian?

Liviu își acoperi ochii.

— M-ai emoționat, Ioane. Sint o ginganie. În clipa asta simt nevoia să mă strivească cineva. Bine c-a trecut clipa!... Cu toate acestea, crezi într-o eroare! Ți-o spun prietenește. În sfîrșit, fă ceea ce crezi. Aveam datoria să-ți spun ceea ce am... simțit. Dă-mi voie să mai adaug ceva. Nimeni nu te va catapulta în viitor dacă ți-l imaginezi în virful Everestului. Se urcă spre el treaptă cu treaptă. Nu e un sfat. E o constatare.

— Poate pentru alte lumi, sau pentru alte epoci. Noi cioplăm un adevăr general, și el poate acționa sau atrage ca un magnet spre virfuri care depășesc înălțimile Everestului. Aici pe pămînt, Liviu. Cînd ești înconjurat de idei mari, generoase, nu trebuie să escaladezi Everestul pentru a simți înălțimea. Poți să stai chiar în subsolul unei închisori, ca Giordano Bruno. Sau la unui din etajele acestei clădiri. Sau lungit pe iarbă, cu privirile fascinate de cercurile rotitoare de pe oglinda unui pîrîu. Te-ai gîndit vreodată la perfecțiunea acelor cercuri?

— Faci poezie, Ioane, prea multă poezie. Iar trebuie să mă vindec de puritatea unei clipe.

— M-am întîlnit pe neașteptate cu primăvara. Astăzi voi hoinări cu miinile în buzunarele goale.

După-amiaza era caldă, senină, proaspătă. Cu fulgarinul pe umeri, cu miinile în buzunare, ca un adolescent în vacanță, Mușat hoinărea pe străzile Capitalei. Mergea în neștire, fără să vadă, fără să audă nimic, pentru că se plimba printre amintiri. Îi sunau în urechi melodii plăcute. miresmele erau culese din păduri, iar imaginile se proiectau limpezi pe oglinzile unor ape. Ceturile și tulburările nu-l mai însoțeau în acele ore. Seninul izvora din el. Și spatele parcă i se înălța, eliberat de o povară grea. Se trezi fluierînd în fața unei circumi care-i deschise brusc o altă amintire. Intră înăuntru. Erau aceleași mese,

aceiași oameni, aceeași duhoare grea, înecăcioasă. Se așează la masa la care stătuse împreună cu Liviu și cu fata aceea cu cercuri roze în vârful pieptului agresiv și comandă ca și atunci, imitînd gestul prietenului său, un pahar de coniac. Cum se numea fata?... Da, Liana Popa, artistă. Își aminti chipul ei speriat, și deodată o văzu în fața lui privindu-l naivă și întrebătoare. Puse încet paharul gol pe masă, și plămuirea dispăru. Se întunecase afară, dar nu ploua ca atunci. Salută ca un ștregar, ducîndu-și două degete la frunte, și ieși din nou pe stradă, incredîntîndu-se vinturilor și amintirilor.

În apropierea casei o zări pe Yvonne. Mai întii vru să-și încetineze mersul. Își aminti însă tabloul din Praga, și pașii i se iuțiră. Mergea însă neregulat, cu pași mici sau mari, pentru a potrivi întîlnirea în fața ușii. Ceva se revoltă într-însul, și se opri. Fata îl zărise însă și-l aștepta în fața ușii.

— Eu ar trebui să mă jenez, nu dumneata, îi spuse ea.

— Vă rog... nu văd nici un motiv... începu el să bilbie.

Și-o imagina puternică, dură, marmoreană. Își aminti o poezie de Baudelaire. Se opri la titlu. Alungă versurile.

Nu se suiră în lift. Porniră amîndoi în tăcere pe scări. Simți cum i se scurge pe frunte un fir cald. Presimțea emoții și o stare vagă de sufocare.

— Oare se pot uita anumite amintiri neplăcute care îți îngheață inima cînd știi că nu sînt numai ale tale? Întrebă ea rugătoare. Oare se pot șterge vreodată?

— Nu știu... Nu înțeleg despre ce este vorba... Sau... poate c-ar fi trebuit să mă scuz mai demult...

Își aminti scena, dar nu reținu din ea decît statuia femeii. Îi cuprinse încet mijlocul și simți ceva dur zvîcnindu-i în palmă.

— Vă rog să mă iertați, se retrase el speriat.

Ea nu răspunse. Își continuă urcușul dorindu-și pașii mai sprinteni. El rămase un timp încrămenit pe scări. Auzi zgomotul cheii. Și-l aminti pe Maurizious trăind prima obsesie în închisoare.

Porni încet, sufocindu-se. Ușa era deschisă. Nimeni nu aprinsese lumina în hol. Dibui drumul pe întuneric. Avea senzația că va găsi și ușa camerei lui deschisă. Se dezmetici când puse mina pe clanță și apăsă. Pășii pragul încet și închise ușa fără zgomot. Deodată, își încordă brațele. Zări o pată albă, dură, caldă în întunericul odăii.

Capitolul V

1

Opoziția lui Neagoe fusese zadarnică. Bărbulescu hotărî trecerea lui Mușat la serviciul de documentare și traduceri.

— Să se joace acolo cit vrea. Cu mașini, cu scheme, cu contrascheme, cu ce vrea. Nu revoc nici o virgulă din hotărîre.

Bărbulescu acceptă pînă la urmă, formal, ca acest transfer să fie vremelnic. Nu fixă însă perioada. Ea era condiționată de comportarea celui în cauză. Prevedea că Neagoe va uita repede de situația lui Mușat și nemaiîntereseîndu-se nimeni de el va rămîne în cel mai bun caz la documentare, dacă plictiseala și paralizia la care-l condamnase nu-l va determina să-și ia singur tîlpășița. Neagoe însă nu renunțase la ideea de a-l folosi și pregăti pe Mușat. Prin intermediul lui Bostan, îi transmitea regulat lucrări importante spre rezolvare și exercita un control permanent asupra activității lui. Voia să-l fe-rească de lîncezeală și rugină.

Tinărul nu simțea nici o degradare în noua muncă. Dimpotrivă, i se părea mult mai interesantă decît calculele și verificările din secția lui Bostan, pe care orice manipulator de mașină le putea face. Era singur într-un birou mic, înconjurat de mii de reviste și extrase din reviste și publicații din toate țările. Tot ce apărea nou în domeniul tehnicii îi stătea la îndemînă. Uneori recunoștea ineficiența aparentă a muncii sale. Nu făcea alt-

ceva decît să semnaleze anumite materiale care puteau fi folosite într-un sector sau altul, le dădea la tradus, răspundea cererilor pe care i le adresau secțiile institutului, făcea comenzi, abonamente, investigații. Pentru aceste treburi avea o sumedenie de colaboratori care nu se puteau plinge de lipsă de timp. El, în schimb, își drămuia cu multă zgîrcenie timpul. Mulțimea publicațiilor și a problemelor tratate și asigurarea pe care i-o dăduse Neagoe că acest „stagiul necesar“ va fi de scurtă durată îl transformaseră într-un veșnic infometat. Studia totul cu pasiunea cu care îl obișnuise biblioteca „Infinitului“. Multe din visurile și ideile lui despre matematica aplicată se găseau în rafturile acelea prăfuite. Mai era însă ceva. Eliberat de povara calculelor care-i năuciseră nopțile citorva luni, auzea iarăși, și din ce în ce mai distinct, acea melodie stranie, aparținînd parcă unor secole trecute, prin care își reprezenta activitatea institutului. Orchestra condusă de Bărbulescu funcționa ireproșabil, cîntînd însă cu toate coardele și alămurile sale o melodie veche. I se părea că institutul pregătește repararea unor fabrici vechi, nu înzestrarea unor uzine noi. Publicațiile pe care le citea erau pline de noutăți, de încercări moderne, uneori poate prea hazardate, în domeniul tehnicii. Unele puteau fi adaptate, altele dezvoltate, altele aveau puterea să sugereze căi noi, nebătute în tehnică. Studiul lui se transforma pe nesimțite în muncă de concepție. Nu se mulțumea numai să adnoteze, să-și extragă anumite elemente care-l interesau personal din șirul de reviste și publicații. Cu timpul, publicațiile deveniră un fel de auxiliare, la fel ca dicționarele pentru traducători. Căuta în ele numai elementele care-i lipseau, pe care nu le cunoștea. Diversitatea problemelor avea darul să nu-l obosească, acționa asupra lui ca un excitant, ținîndu-l treaz, viu, febril, pasionat. Era conștient că trăiește a doua mare întîlnire din viața lui. Prima fusese matematica. Acum întîlnia tehnica în faza ei teoretică. Urma întîlnirea hotărîtoare, întîlnirea cu spațiul, dar la aceasta încă nu se gîndea. Pentru a gusta din plin satisfacțiile noii etape, pentru a-i culege toate

roadele. Uitasă cu totul de acel P.T.P. 12, care-i facilitase această întâlnire, deși descoperirea la tot pasul argumente împotriva lui. Amintirea i se părea atât de îndepărtată, încât i se risipiseră și regretele. Era lacom, bucuros, plin de energie, neobosit.

Uneori îl tulburau oaspeții, dar se străduia din răsuputeri să fie atent față de ei. De când fusese transferat la documentare primise multe dovezi de simpatie. Când pătrundea în micul birou, Bostan izbutea chiar să zîmbească. Își freca miinile, îi transmitea regulat noutăți despre copii și invitația de a-i vedea. Îi destăinuia, cu un gest de complicitate, că Neagoe îl va trece în rindul cercetătorilor principali din departamentul său.

— E un om excepțional tovarășul Neagoe. Apreciază foarte mult cinstea chiar atunci când... Știți? I-am prezentat într-o dimineață copiii. Pur și simplu l-au curcit.

Într-o după-amiază, Bostan veni cu amândoi copiii în biroul lui. Erau toți în culmea bucuriei.

— Cred că ne vom muta. Ne-a promis tovarășul Neagoe că va interveni personal... Ce spuneți? Nu-i așa că-s foarte simpatici și cuminiți? Gândiți-vă! Vor avea camera lor și un hol în care vom serba pomul și aniversările... Dacă aveți cumva nevoie vreodată, cine știe, de... de... Dacă nu vă ajung... în sfârșit, nu vă jenați dacă cineva apelează la dumneavoastră, vă putem noi împrumuta...

Destul de des venea în vizită la el și Irina Stroe. Ca și pînă atunci, în fața lui uita micile cochetării care o prindeau destul de bine, aproape se fisticea, și astfel gravitau amândoi cu tăcerea în jurul unei fraze banale despre vreme sau despre un eveniment fără importanță din secție.

Ifrim și State își făcuseră apariția o singură dată, în prima săptămînă care urmăse plecării lui din secție. Fusese o vizită de curtoazie la îndemnul Irinei. Tușiseră tustrei încurcați la început. Ifrim salvase situația descoperind la iuteală o controversă care conținea atita

nerozie, încit după un lung examen de răbdare, spre sfârșitul vizitei, Mușat pufni în ris, imbecilizind mutrele celor doi. Apoi rîseră și ei, despărțindu-se prieteni.

Vizitele cele mai dese i le făcea Liviu.

— Am sarcină specială de la U.T.M. să mă ocup de educația unui tinăr de viitor, ridea el. Mi se pare că i-ai făcut o impresie bună lui Pop, ceea ce nu e un lucru simplu. Nu pentru că Pop ar fi un *factotum* adjunct aici în institut. Ci pentru că e un om extrem de dur, dintr-o bucată, cum se spune în limbajul nostru.

— Aaaa! își amintise Mușat. Oare ce-o fi vrut să spună printr-o frază pe care mi-a repetat-o de cîteva ori: „Facem abstracție de anumite date personale“?

Liviu nici nu clipise din ochi cînd îi răspunsese:

— Nu știu. Mi se pare că e un obicei al lui, un fel de tic fraza asta. Nu trebuie să-i dai nici o importanță.

— Eram cit pe-acî să-l întreb...

— Ce-ți trebuie să te complici în asemenea probleme? Fii serios! E de-ajuns că te apreciază. Mulți tineri cercetători ar dori să se bucure de aprecierea de care te bucuri tu în ochii lui... Ce noutăți ai mai primit?

Își treceau timpul comentînd noutățile tehnice.

— Mi se pare că iar pregătești ceva, îl iscodea Liviu la plecare. Ai grijă să mă anunți din timp. Nu uita de sarcina mea!

Mușat ridica din umeri, apoi ridea, iar Liviu îl amenința cu degetul din pragul ușii.

Îi plăcea să rămînă singur, să simtă cum timpul își sorage orele și minutele. Punea ceasul pe masă, cu cadranelul în jos, și-l ridica din cînd în cînd, constatînd cu voluptate cît de pline sînt minutele. În melodia aceea antică pe care o simțea în jurul său începeau să răsune note răzlețe, la început stridente, cum apare la prima întîlnire sfertul de ton în *Oedipul* lui Enescu, apoi închegîndu-se în sunete, în mici fragmente, ca niște melodii incipiente, apoi lărgindu-se ca niște teme care-și caută armonia. Parcă îl scuturau frigurile, deși adierile care năvăleau prin fereastra deschisă erau calde, aproape fierbinți.

2

Liviu deschise ușa ca o furtună.

— Ioane ! Închide ochii ! Surpriză !... Unu... doi... trei !

Mușat se supuse copilărește, dar nu deschise ochii la comanda lui Liviu. Ce surpriză putea fi ? Un fior ascuțit îi străpunse inima, și un gust amar îi răni gura. Nu ! I se părea cu neputință !

În fața lui se afla amintirea unui desen abia schițat cindva. Desenul se transformase în portret și reprezenta o femeie tulburător de frumoasă, cu adincimi obscure, rebele, gata să erupă. Ochii mari priveau însă liniștitor, blind, dizolvînd orice sfiieli și îndrăzneli.

— Mi-am amintit într-o zi de dumneata, spuse Mușat. În același local, la aceeași masă, printre aceiași oameni. Poate aveam în mînă același pahar...

— Ești nebun ? tresări Liviu. Ai mai avut curajul să intri în taverna aceea după cele întimplate ?

Mușat nu înțelese revolta prietenului său. Liviu în schimb, înțelese că era pe cale să se avînte pe o coardă subțire, sinucigașă. Sări imediat pe pămînt și simți în imobilitatea lui cumplita zdruncinătură.

— Nu s-a întîmplat nimic, zise Mușat uitîndu-se întrebător spre Liana.

— Nu știu, răspunse aceasta. Poate că nu s-a întîmplat nimic. Fiecare poate să presupună ce vrea.

— E bizar, își aminti Mușat cuvîntul. V-ați schimbat foarte mult.

— Aceasta e bizar ? întrebă Liana. Și dum... Și dumneavoastră v-ați schimbat... în cîteva minute numai.

— Nu fi copilăroasă, Liana...

— Și dumnealui s-a schimbat, se grăbi Mușat să iasă din impas. El vă tutuiește fără să se simtă bizar... Sau poate...

— Da, incuviință, Liviu. Noi ne-am mai întîlnit de-atunci de cîteva ori.

Liana își întoarse ochii mari spre Liviu și-l văzu răsfoind cu atenție o revistă.

Tăceau toți. Se simțea apropierea penibilului.

— Pariez că e sau fără douăzeci, sau și douăzeci de minute, încercă Liana un divertisment. Clipa tăcerilor. Vă mai amintiți cum îl cheamă pe eroul lui Maurois care a făcut această remarcă ?

— Mi se pare că era preot sau pastor și a murit nu multă vreme după ce a făcut...

— De ce te-ai oprit ? îl întrebă Liana pe Liviu.

Oprirea lui Liviu fusese bruscă, asemeni unui țipăt retezat. Nu răspunse. Închise revista, dar n-o lăsă din mână. Când întoarse capul, Liana zări pe figura lui acele reflexe de oțel care o cutremuraseră cindva.

— Caut să-mi amintesc numele preotului, răspunse el sec.

— Nici eu nu mi-l pot aminti, zise Mușat. Am citit cartea de mult. Cred că eram în internat.

— A... Aveți timp și pentru literatură ? întrebă Liana, înspăimîntîndu-se înainte de a termina fraza de nerozia întrebării.

Mușat răspunse cu un ton de scuză :

— Din păcate, în ultima vreme am citit foarte puțin, revoltător de puțin. Din cînd în cînd citeva poezii, și acestea foarte cunoscute.

— Tot Baudelaire și... Valéry ?

Amîndoi tresăriră auzindu-i întrebarea. O și pusese cu acest scop. Liviu se scutură însă repede, revenind la atitudinea lui de arc gata să plesnească. Mușat se retrase prin acea ridicare din umeri care-i era caracteristică.

— Dacă aş răspunde afirmativ, ar însemna că într-adevăr n-am citit nimic.

Liana înțelese ceea ce el nu voise să spună :

— Îi cunoașteți în întregime pe dinafară ? Eu nu pot să-mi amintesc niciodată acele superbe laude pentru Francisca, în limba latină.

Era o invitație directă, dar Mușat se înroșise atât de tare, încît Liana căută un alt subiect, la repezeală, pentru a îndepărta pericolul unei noi tăceri.

— Cum vă simțiți în postura de cercetător?

— Aici mă simt bine, se învioră Mușat. E ca o... e...
Sintem într-o sală de repetiție plină de partituri care
și-au rătăcit foile prin rafturi. Până se aranjează, ne
amintim cîtece vechi, din păcate.

— Și acestea își au farmecul lor...

— Nu... Nu! Nu în această sală. Nu știu. Nu-mi pot
imagina *Călătoria lui Siegfried pe Rin* cîntată cu cobza
și țambalul. Mi se pare că am spus o prostie. Relația e
inversă, dar duce spre același rezultat. Vă puteți imagina
alergînd pe pista roșie de zgură a unui stadion, urmărite
de aparate de filmat și de reflectoare, fete îmbrăcate în
malacovuri?

— Oare nu complicați lucrurile?

— Cred că da, și nu pot înțelege de ce. Nu, ele nu
sînt complicate, sînt foarte limpezi. Nu știu de ce le
încilcesc în momentul acesta. Cred că nu e fericire mai
mare să participi la un bal mascat. Dacă s-ar putea
schimba și vocea...

— Pentru un actor e foarte simplu lucrul acesta. Dar
nu știu de ce e necesară vocea la un bal mascat.

— Nici eu nu știu. Mi-am imaginat numai pentru că
nu am fost niciodată la nici un fel de bal.

— N-ai dansat niciodată? Nu știți să dansați?

— Nu. Și cred că a trecut perioada. Nu mă puteam
duce la baluri. Ar fi trebuit să împrumut haine de la
colegi. Rămîneam în internat, dar nu eram trist nici-
odată. Îmi imaginam baluri pe platforme suspendate,
cred că în acele clipe dansam. Mai tîrziu am început
să-mi imaginez altceva, mult mai frumos și cu mai multe
melodii, un ritm al liniilor care se caută, oare se împli-
nesc. Știți cită forță poate sugera întîlnirea dintre trei
linii? Poți să sprijini tot pămîntul pe ea, poți să-l ros-
toglești ca într-o roabă... Am căutat apoi și eu cvadra-
tura cercului...

Liviu tăcea. Nu auzea nici un cuvînt. Undeva răsunau
pocnetele unor oase. Iarăși îi apăruse imaginea unui
schelet în oglinda pe care nu putea s-o spargă.

Liana suferea de melancolie și regrete și de groaza că nu va putea pregăti viitorului amintirile pe care le dorea. O durea însă atât de mult dorul de alte poezii, încât hotărî să trădeze. Se întoarse spre Liviu. Acesta parcă se deștep-tase. Nu mai ținea revista în mină. Abia i se zărea în buzunar.

— Da, Liana. V-am ascultat cu politețea omului care nu vrea să audă. Mai stai ?

Întrebarea era crudă. Hotărîrea Lianeî șovăia din nou.

— Plec, spuse ea. Poate adio... poate la revedere...

Liviu o conduse pînă la poarta institutului. Acolo se scuză :

— Îmi este cu neputință să te însoțesc. Îți jur că nu vreau să te jignesc. Poate e vorba de viața mea ! Aș vrea foarte mult să te văd. Mai stai în București ?

— Nu știu. Poate plec după masă... poate mîine dimi-neată. Nu știu. Depinde dacă pot sau nu pot să mă hotărîesc pentru un anumit lucru.

— Nu pot să-ți promit nimic. Trebuie să dau vieții mele un verdict hotărîtor : da, sau nu !

— Te înșeli, Liviu. Nu m-am gîndit la tine cînd am vorbit de o anumită hotărîre. Într-adevăr, trebuie să fii într-o stare excepțională dacă ți-ai putut închipui că-ți fac o invitație. Dar mai cred și altceva. Că îți exagerezi propria stare. Nu vreau să te hipnotizez. *Unei anumite persoane tu nu-i vei putea spune niciodată nu !* Știi cine este acea persoană ? Știu și eu. Este persoana la a cărei dragoste nu poți renunța.

— Ești prea gravă, Liana. Vrei cu orice preț să mă convingi ? Aș fi vrut să iau singur hotărîrea.

— Nu. Îți spun numai ceea ce gîndesc. Eu aș dori din tot sufletul să poți spune o singură, numai o singură dată : NU ! Poate nu acum. Poate într-adevăr situația e gravă acum. Să spui NU, știi cînd să spui ? Cînd îți cumperi o pereche de pantofi, sau cînd își mănînci pră-jitura, sau cînd te uiți după o fată pe stradă. Leapădă-te de dragostea asta ! E cea mai blestemată pacoste a lu-mii !... La revedere !... Nu ! Știi foarte bine că nu accept

nici o scuză. Și nu vreau prin asta să te jignesc. Sintem doi arbori care și-au împletit odată crengile. Acum, vîntul și-a schimbat direcția. Crengile mi-au rămas indoite. Sint sinceră, Liviu. În amintire, aceste crengi indoite, în ciuda unor chinuri, par și chiar sint frumoase. Dar pentru o anumită potecă din viitor, crengile mele sint infirme. Nu se mai pot întîlni cu primăvara...

— Nu știu ce vrei să spui. Poate că înțeleg, dar nu vreau să mă gîndesc. Poate că și tu îți exagerezi propria stare.

— M-am hotărît, Liviu. Plec astă-seară. Nu vorbesc pentru tine. Mi-a mai rămas speranța balului mascat...

De la gară, Liana făcu un apel telefonic absurd. Cîneva răspunse totuși la capătul firului. Așeză încet, cu mina tremurîndă, receptorul în furcă. Mușat încă-i aștepta vocea.

3

Fereastra casei scunde și tăcute din Vatra Luminoasă era deschisă. Bătrînul cu păr alb și cu fața ca o mască a durerii aștepta incremenit umbrele reconfortante ale nopții. Coatele i se înțepeniseră în pervaz, capul îi aluneca încet în mîini. Prin negura ochilor închiși privea amintiri de demult.

Se împlineau patruzeci și patru de ani de cînd un tînăr entuziast, energic, însetat de glorie predase Universității din Bologna o teză de doctorat despre aspectul artistic al epocii în care se înființase universitatea. Bizantinologii bătrîni, severi, oficiînd în veșminte tradiționale, îi remarcaseră lucrarea și hotărîseră în unanimitate să-i asculte jurămîntul solemn pe care era dator să-l rostească în limba latină oricare cetățean al lumii în momentul cînd i se acorda titlul de doctor. Era unul dintre cei mai tineri doctori pe care-i cunoștea în vremea aceea intelectualitatea țării. Succesul îl amețise. Se întorsese în țară strălucitor, oferindu-și serviciile Universității din București. Apoi, sub umbra unui copac bătrîn, îi jurase

iubitei că se vor căsători în ziua în care va fi numit profesor universitar. Fata era palidă, blindă și grațioasă, parcă furișată dintr-un tablou de Lawrence înaintea ultimelor trăsături, emfatice, de penel. Dragostea lor era ca un cîntec care alintă uneori înălțimi izolate. Primul articol pe care-l publicase tinărul la înapoierea în țară retușa câteva erori strecurate într-unul din puținele studii despre artă ale celui mai prețuit istoric din acea vreme. Conflictul se deschisese. Tinărul nu obținuse catedra și nici n-avea speranțe s-o obțină într-un viitor apropiat. Se angajase profesor la un liceu din București, desfășurînd o uriașă muncă de cercetare pentru a sfărîma stăvilele. Răscolea arhive, studia documente vechi, făcea comunicări, publica, întocmea manuale, treceau ani, dar porțile Universității nu voiau să i se deschidă. Savantul, care se bucura și de un mare prestigiu politic, nu rostea cuvîntul magic. Anii și studiile nu-i ofereau nimic altceva decît speranțe. În fiecare an, sub același copac care ascultase un jurămint șoptit, se întilneau doi oameni tăcuți care-și vestejeau tinerețea privindu-se și sperînd. În fiecare an erau mai triști și mai obosiți. Cu puterea și hotărîrea revoltei, bărbatul umplea fără conținere cu scrisul lui mărunt mii și mii de coli albe. Colbul din arhivele răscolite parcă se muta în părul lui. Începea să albească. Își adunase ultimele puteri pentru a se desface de jurămint. Ea acceptase, tăcută ca întotdeauna. Trecuseră însă douăzeci de ani. După un an se născuse băiatul. Îi dăduseră un nume din istoria pe care o sluzea. După încă un an, femeia murise, zbătîndu-se încet, tăcut, în brațele lui, ca o pasăre obosită de un zbor întîrziat. Era un simplu profesor de liceu. Nu mai avea puteri. Elevii, impresionați de figura lui, îi ascultau lecțiile într-o tăcere mormintală. Toate episoadele mari din istorie erau rostite cu o voce care plîngea parcă amintirea jertfelor și învinșilor. Un fost elev care-i cunoștea povestea, membru marcant al unui partid politic, detunase odată în parlament împotriva unei figuri grave de pe banca ministerială, amintind, printre altele, și cazul profesorului Aristide Filimon. Povestea indusese adunarea. Apăruse

și un articol în ziarul de opoziție. Cîștigînd alegerile, partidul încercase să-l atragă în rîndurile lui, oferindu-i catedra mult visată. Bătrînul refuzase. Abia cîțiva ani mai tîrziu, consiliul Universității izbutise, în sfîrșit, să obțină numirea lui ca profesor la Facultatea de istorie. Era însă bătrîn și obosit și zguduit mereu de durerea unei amintiri. Studenții părăseau pe furiș cursurile lui, iar la examene se prefăceau triști și îndurerăți. La începutul războiului, după trei ani de cursuri veștejite ținute în fața unor săli aproape goale, își ceruse pensionarea. I se potriveau și anii. De atunci, în tăcerile lui, încerca să-și închipuie cum i s-ar fi scurs viața dacă ar fi ieșit victorios la douăzeci și patru de ani.

Bătrînul auzi de departe pașii lui Liviu și recunoscî după cadența lor că i s-a întîmplat ceva grav. Renunță la visuri și amintiri. Își căuta puteri pentru băiatul care-l înfricoșa. Se retrase în camera lui într-un fotoliu, aprinse lampa de masă, o îndepărtă, ca să nu-i rănească vederea, și începu să aștepte.

Cîteva ore, Liviu nu se mișcă de la birou. Niciodată nu studiase cu atîta înfrigurare. Niciodată mintea nu-i fusese mai limpede și mai aptă de a pătrunde relațiile matematice. Ar fi vrut să fie obosit, să i se încălzească gîndurile, să nu zărească pe foile de hîrtie din fața lui decît pete negre, confuze, hidoase, imposibil de descifrat. Limpezimea aceea îl înnebunea, dar în loc să-l azvîrle în stradă, în lume, în neant, îl pironea acolo, la masă, fi activa, parcă împotriva lui, gîndurile și rezistența. Deodată, se răzvrăti. Izbuti să se dezlipească de magnetul care-l ținuse lipit de birou. Înțelese însă într-o singură clipă că eliberarea lui e inutilă. Nu descoperi în fața ochilor ecranul opac pe care-l aștepta și-l dorea. Era prea multă lumină în camera aceea, parcă o căptușise albastrul cerului. Nu se eliberase, ci fusese eliberat. Cîneva îl dăduse la o parte ca pe-o pagină pe care nu mai erau necesare corecturi. Fusese tipărit fără greșală. Trebuia să scape de groaza că va fi citit.

Se ascunse în holul semiobscur. Umbrele parcă-l linișteau. Era o iluzie. Simțea nevoia de a auzi vorbe, între-

bări, oameni, de a ști că poate vorbi, că poate răspunde. Nu. Își exagera starea. Era sub hărțuiala unor clipe de infern, care-i spuneau, mai ales, că e încă slab, că nu consumase tot oțelul de care avea nevoie ființa lui. Își aminti ceea ce spusese odată Turenne înaintea unei bătălii : „Tremuri, schelete ; dar cît de tare ai tremura dacă ai ști unde te duc !“ Avu puterea să-și oprească tremurul și să se gîndească la alte clipe, pe care abia urma să le trăiască. Poate că trecea printr-un antrenament de care avea nevoie în anii viitorului. Atunci : să mai tremure, să mai audă zgomotul oaselor ciocnindu-se, să treacă prin toate probele infernului, să trăiască acea clipă groaznică a lui Gide în care trupul își pierde ultima picătură de singe — limita infimă dintre viață și moarte —, să oprească picătura chiar în cădere ! Dacă ar putea s-o vadă cum se alungește, cum își schimbă centrul de greutate, cum o atrage pămîntul, cum își parcurge ultimii milionimi de milimetru, cum se desprinde de viață, oferind pentru a miliarda parte din secundă priveliștea unui spațiu gol între ea și trupul mort ! Să calculeze totul cu viteza luminii, să acționeze cu viteza luminii. Să simtă învierea. Picăturile să se retragă în trup, una cîte una, una cîte una... Oare ajunsese în pragul demenței ? Efortul imaginat îl prăvăli într-un fotoliu, dar îl ajutase să învingă clipa. Scheletul nu-i mai tremura. Momentul pe care-l trăia părea acalmie pe lîngă groaznicul moment imaginat.

Tatăl lui îl găsi palid și încordat. Se așezase în fața lui și-l privea. Tăcerea nu era neobișnuită pentru nici unul dintre ei. O suportară multă vreme. Liviu îi mărturisî nevoia de a-l simți lîngă el.

— N-aș fi vrut să te obosesc, dar îți cunosc nopțile. Aproape toate sînt albe. Nu te-am întrebat niciodată ce crezi despre mine, pentru că îmi închipui că nici un om nu poate cunoaște pe altul, oricît de apropiat i-ar fi. Poate numai mama se pricepe să citească în sufletul copilului și asta numai atîta timp cît copilul nu știe să vorbească. Pe urmă se alterează totul. Ne facem numai pă-

rerii unii despre alții, influențate de sentimente și gânduri pasagere. Cum pot eu să cunosc pe altcineva atita vreme cit nu sint in stare să mă cunosc pe mine insumi ?

— Poate că ai dreptate, Liviu. Nici un telescop, nici un spectograf nu poate constata structura reală a unui om. Și simțurile noastre se pot înșela. Vezi un om foarte calm și senin. Cine e ? Ce e cu el ? E oare fericit ? Cătreierind însă multă vreme istoria, mi-am format o părere. Orice om oferă o posibilitate de cunoaștere. Să nu-ți închipui că sint vulgar. Adevărurile par banale, dar de aceea sint adevăruri. Omul poate gândi și simți orice, pînă la absurd și inimaginabil. Poate pregăti o crimă în mintea lui, poate chiar să simtă crima ca și cum ar înfăptui-o. Sint momente grave in viață. cind ajungi la acest prag. Esențial este dacă treci sau nu treci pragul. Esențial e actul. Unii pot gândi și simți înălțimi și intensități uluitoare. Dar prin aceasta nu ajung nici filozofi, nici artiști. Esențial este actul... „Cit de frumos aș putea să cînt !“ spune unul. „Cit de dragi imi sint oamenii !“ spune altul. Esențial este actul... Altă posibilitate mai bună de cunoaștere nu avem.

— Mi se pare prea gravă teoria aceasta. Instituie prea multă răspundere în lume. Oare nu e un fel de închisoare spirituală ?

Bătrînul nu răspunse. Se întristase. Simțea undeva clapele de pe care se cîntase acea întrebare.

— Crezi că faptele reprezintă întocmai un om ? continuă Liviu. Un șarlatan oare nu poate deveni un om util, chiar foarte util cindva ? Oare un geniu nu se poate transforma cindva într-un șarlatan sau într-un asasin ?

— Esențial este actul... După cum vezi, ai spulberat singur imaginea închisorii. Celulele ei nu existau în lume, ci undeva în tine.

— Și totuși, greșești. Imaginează-ți o luptă. Comandan-tul unei părți angajate în luptă termină planul. E un plan magistral, genial. Secundul său îl ucide, și cu planul celui ucis cucerește victoria. I se prind lauri pe frunte, e

primit triumfal. Istoria s-a îmbogățit cu un comandant de oști, iar muzeele viitorului — cu o statuie.

— Există și asemenea accidente... și posibilități, Liviu. Le cunoaștem din istorie, și dacă le cunoaștem înseamnă că n-au scăpat sentinței acestui tribunal suprem pe care-l numim adevăr.

— Poate că unele au scăpat. Poate că geniul lui Napoleon aparține de fapt lui Lannes sau Murat. La Waterloo nu i-a avut lingă el. Nu lua totul *ad litteram*. Emit o simplă părere, care poate fi adaptată altor cazuri... Și apoi acel secund, infierbîntat de victorie, magnetizat de glorie, poate deveni un comandant de geniu cum n-ar fi ajuns niciodată cel ucis. Oare cîți strategii celebri nu și-au confecționat galoanele aplicînd un principiu mai sigur : „Un general e mai greu de distrus. Trebuie ucis atunci cînd e sergent ?”

— Nu cunosc această frază. Unde a-i găsit-o ?

Liviu nu răspunse, întrebă :

— Crezi oare că ura, pornind inițial de la un caz particular, se poate transforma în acea abstracție activă de care pomeneste undeva Balzac ?

Bătrînul nu răspunse direct la întrebare.

— Vreau să-ți povestesc ceva. Nu știu unde, cînd și dacă s-a întîmplat cu adevărat ceea ce îți voi spune. Într-o vară, un copil frumos, foarte inteligent, precoce, mi se pare că avea șase sau șapte ani, s-a dus cu tatăl lui la țară, la niște rude. Satul era la marginea unei păduri. Copilul a fost repede îndrăgit de ceilalți copii și de părinții lor. Zile frumoase, calde, plăcute, de vară. În fața casei era un copac înalt, și pe prima creangă a copacului se afla o colivie. La începutul verii, stăpînul casei și copiii lui prinseseră cu lațul o pasăre care se prinde foarte rar și care chiar dacă e prinsă nu suferă captivitatea ; nu cîntă, nu mîncă, se sinucide. Printr-un miracol, păsărica aceea s-a obișnuit cu colivia. A continuat să cînte. Seara mai ales, cîntecele ei înfiorau toate sufletele din jur. Copilul acela frumos și precoce s-a îndrăgostit într-atîta de păsărică și de cîntecele ei, încît nu putea să

adoarmă pînă nu-i auzea ultimul tril. S-a rugat să i se dea lui colivia și pasărea. Voia să le ia cu el acasă, la oraș. I s-a răspuns că și ceilalți copii o iubesc la fel, și ca să-i alunge cu totul tristețea i s-a mai spus un adevăr: pasărea aceea nu va putea trăi la oraș. Copilul a înțeles și a tăcut... Zilele treceau, el asculta noaptea cîntecele și adormea fericit. Era în ultima seară. A doua zi dimineată, copilul și tatăl părăseau satul. Pasărea își terminase cîntecul. În camera în care dormeau cei doi se făcuse liniște. Probabil că tatăl și copilul adormiseră. Tîrziu, copilul s-a sculat fără zgomot, s-a dat jos din pat și — tăcut, ca o fantomă — a sărit afară prin geamul deschis. A încercat să se cațare în copac. Era greu. De cîteva ori a căzut de la mijloc, dar n-a renunțat. Se cățara folosindu-se de toate părțile corpului. I se julise tot pieptul. Pînă la urmă, a ajuns creanga. A stat numai cîteva secunde acolo, poate numai o secundă, o clipă. A coborît repede, aproape a căzut, și s-a întors tot tăcut, ca o fantomă în patul lui. Se zvîrcolea în somn de durere, dar n-a scos nici un geamăt. A adormit tîrziu și cu toate acestea s-a trezit primul. S-a îmbrăcat repede, ca să-și ascundă rănile de pe brațe și de pe piept, și a rămas îmbrăcat, în pat, pînă s-au sculat toți ai casei. Era o mare tristețe, o sfîșiere peste tot. Pasărea scăpase din colivie...

— Tu nu dormeai ? întrebă Liviu îngrozit.

— Nu. Toată noaptea am crezut că te-ai dus s-o mîngîi.

Liviu se retrăsese în camera lui. Își amintea cuvintele Liane: „Unei anumite persoane tu nu-i vei putea spune niciodată nu !“ Somnul fugea, nu voia să se abată asupra lui ca un trăsnet, să-l trimită în cele mai adînci tenebre, să-i șteargă toată identitatea, măcar pentru cîteva ore. Amintirea aceea crudă, de demult, se încețoșase. Aprinse lumina și zări în același loc pe birou obiectele care-l torturau. Un dosar plin cu cifre mici, rotunde, dispuse în șiruri drepte, perfecte. Alături o revistă, ul-

timul număr, pe care n-o văzuse nimeni altcineva. Și paginile revistei erau pline cu cifre și desene. Toate, toate, pînă la virgule, parcă erau culese din dosar.

4

Mușat trecea printr-o perioadă liniștită. Vizitele se răriseră. Parcă fusese uitat. Nici Irina nu mai apărea în pragul biroului, ca altădată, pentru a se mira că vremea nu se schimbă, iar căldurile încep să fie insuportabile. Bostan îi încredința tot mai rar lucrări din partea lui Neagoe, uneori treceau săptămîni pînă-l vedea, în sfîrșit, calm și senin, pătrunzînd în birou cu un dosar subțire în mînă și părăsindu-l cu aceleași vorbe :

— Cred că săptămîna viitoare se va rezolva problema locuinței. Am primit asigurări. Sper că-mi vei face o vizită în casa nouă.

Liniștea aceasta îi folosea enorm tînărului, și ea era ajutată și de grija colaboratorilor de a-l feri de probleme birocratice. Putea să-și consacre tot timpul și toată atenția compoziției moderne care-l preocupa. Umpluse sertarele cu ceea ce obișnuia să numească „partituri“ : principii noi, dispozitive, scheme îndrăznețe, mecanisme, mașini. Cînd începu clasificarea lor, rămase uimit de cantitatea muncii depuse. Își imagină că are în fața lui uneltele moderne, activitatea de perspectivă a unei întregi ramuri industriale. Dacă ar fi fost după el ar fi îndrumat de pe acum activitatea institutului spre asemenea obiective. Aceasta era melodia pe care trebuia s-o cînte orchestra atît de bine organizată și condusă a institutului. Oare era cu adevărat aceasta ? Întrebarea îl obseda, începea să-l obsedeze. El se inspirase din studii, din reviste, din publicații, din principii și legi și mecanisme, din acea matematică aplicată care-i devenise familiară. Toate acestea erau însă îndepărtate. Se simțea parcă virful unui unghi. Sau poate voia să devină virful unghiului pe care-l visa. O latură a unghiului, latura teoretică,

latura matematicii aplicate, era adînc implîntată în el. Cealaltă latură era abia schițată, putea să existe undeva, însă într-o direcție atît de nesigură, încît nu putea să determine valoarea unghiului. Principiile, legile, liniile, forțele, teoria tehnică în toate îndrăznelile ei, culeasă din atîtea studii, parcă-i umplea mîinile ca sîngele. Se scurgea ușor în cifre și formule pe colile albe de hîrtie. Colile erau însă niște suprafețe mici, care nu acceptau volume. Atingîndu-le, mîna nu simțea relief, duritate, mișcare. Pe copertele dosarelor începea să vadă cum cresc literele aceluî cuvînt hotărîtor, definitiv : SPAȚIU. Teoria se voia turnată în spațiu, voia să devină din adevăr științific valoare materială, voia să existe ca mișcare și forță. Îi era sete de spațiu așa cum unui artist cu simțurile îmbogățite de frumusețea unei femei îi este sete de marmură. Își reîntîlnise teoria după aproape un an de zile. Era mai puternic, o ținea solid, sigur în mîini. Îl aștepta spațiul, tehnica. Undeva, oamenii simțeau duduîtul, puterea, nervozitatea mișcării. Simțea și ceea ce lipsește mișcării pentru a fi mai rapidă, mai bogată, mai eruptivă. În cîmpul acela activ, concret, material, cu fum, cu zgomote, cu așchii, cu scînteii se puteau turna ideile în volume ; numai în cîmpul acela puteau înflori adevăratele idei, numai acolo mecanica umană, mecanica ideilor, se putea încadra în legea mare a mecanicii terestre, în ceea ce fusese inițial. Mușat visa, exagera. Descoperise însă direcția spre care trebuie trasă cealaltă latură a unghiului. Abia după ce o va trage, după ce o va colinda, va putea determina valoarea unghiului. Două laturi : știința și tehnica. Amîndouă se întîlnesc undeva prin mijlocirea omului. Mușat voia să fie unul dintre cei care înscriu unghiul acestei întîlniri.

Din nou se simțea eliberat și tînăr. Aruncă aproape cu nepăsare dosarele clasificate într-un sertar și se duse, deschizîndu-și larg brațele, spre fereastră. Soarele ardea, nici un vînt nu voia să-i domolească puterea. Îndură multă vreme arșița, de parcă ar fi vrut să-și pună la încercare rezistența.

— Bună ziua, tovarășe inginer !

Era vocea lui Neagoe. Mușat îi răspunse politicos la salut. Fața lui exprima însă surprindere.

— Mi se pare că „stagiul necesar“ se cam apropie de sfârșit, continuă Neagoe.

— Aveți dreptate, răspunse Mușat gândindu-se la cu totul altceva.

Neagoe nu cunoștea însă gândurile lui ; de aceea rămase oarecum intrigat auzindu-i vorbele. Îi destăinui imediat scopul formal al vizitei :

— Tot nu v-a sosit ultimul număr al revistei ?

Mușat își aminti că Neagoe mai trimisese o dată un curier cu această întrebare.

— Mi se pare că a sosit chiar astăzi un grup de publicații. Numai un moment, vă rog.

Se întoarse foarte repede, cu un țanc de reviste. Printre ele se afla și cea căutată de Neagoe.

— Mi se pare că totuși lipsește un număr, spuse Neagoe. Dacă acesta e ultimul, înseamnă că numărul anterior s-a pierdut s-au s-a rătăcit pe undeva. N-are nici o importanță. Până la urmă, tot îl vom găsi... Am impresia că totuși nu te-ai plictisit aici...

— Dimpotrivă, îl asigură Mușat. Nici nu se putea un stagiul mai necesar. Poate că într-o zi, dacă veți avea timp, vă voi... plictisi cu niște idei... cu câteva păreri. Mai demult mi s-au părut... Mă gindeam la activitatea institutului... O asemănam cu o... Cred că e prea... Cred că e foarte precisă organizarea. Mă gindeam la obiectivele muncii... la ceea ce se concepe și la perspectiva activității...

Cu toată exprimarea greoaie, confuză, Neagoe pricepu ideea lui Mușat.

— Te înțeleg, tovarășe inginer. Te gindești la perspectiva activității noastre. Am avut o întrevvedere cu tovarășii din conducere. Probabil că ai auzit de ea. Da. Ni s-a dat sarcina să schimbăm structura activității institutului, s-o adaptăm perspectivei industriale. Vom

constitui o comisie largă, în vederea întocmirii unui proiect. Poate că vei face și dumneata parte din ea...

— Nu, spuse Mușat. Nu cred. Nu cred că voi putea face parte. Vă voi explica...

Neagoe îl părăsi nedumerit. Înțelegea că se petrece ceva cu tânărul inginer. Vorbele sale indicau o anumită stare. Nu-l preocupa felul său de a se exprima. Se convinsese pe deplin asupra capacității lui, studiindu-i, cu câteva zile în urmă, la cancelaria Politehnicii, lucrarea de diplomă. Deși teoria i se părea hazardată în ansamblul ei, descoperise în ea demonstrații și relații care-l uimiseră prin îndrăzneală și claritate. Poate că tânărul se simțea lezat, sau poate într-adevăr se simțise bine în acea bibliotecă vie. Știa că Bărbulescu se va opune categoric la numirea lui în comisia de proiecte. De astă dată însă, nu mai voia să cedeze.

La constituirea comisiei, Neagoe fu pus în situația de a ridica pur și simplu din umeri. Se stabiliseră anumite criterii privind alegerea membrilor, care-l înlăturau din capul locului pe Mușat. Un singur cercetător tânăr fu numit în comisie: Liviu Filimon. Nici Bostan, care aștepta cu sufletul la gură lista membrilor și căruia Neagoe îi promisese secretariatul tehnic, nu avu fericirea să-și vadă trecut numele. Noroc că nu-i vorbise Silviei despre aceasta!

Mușat se pomeni într-o zi cu Liviu în birou. Abia atunci își dădu seama că nu-l văzuse de multă vreme.

— Am fost foarte ocupat, se scuza Liviu. Dacă ți-ai închipui însă ce m-a împiedicat să te vizitez...

— Cred că eu ar trebui să mă scu. Puteam foarte simplu să urc pînă la tine. Nu știu ce m-a reținut. Poate...

— Într-adevăr, îl întrerupse Liviu, pentru a nu pierde cursul conversației. Puteai să-mi faci o vizită. Dar mai bine să lăsăm conveniențele. Știu că tu îți găsești pretutindeni și întotdeauna ocupații și pasiuni. Chiar dacă ai fi undeva într-un pustiu, te-ai apuca să numeri boabele de nisip și ai simți în asta o fericire absolută... Scuze,

dragă Ioane, sînt obligat să-ți cer, dar pentru altceva. Și nici nu cred că ajung simple scuze, pentru că obiectul e foarte grav. La urma urmei, sînt prietenul tău cel mai bun, așa că orice destăinuire, oricît de gravă ar fi, nu trebuie să mă doară. Cum ai reacționa dacă ai afla într-o bună zi că eram pe cale să te ucid ?

— De ce ? Nu văd motivul unui asemenea act.

— Există și crime din imprudență... sau mai bine zis din ignoranță. După cum vezi, sînt foarte autocritic.

— Tot nu te înțeleg, Liviu. Ce înseamnă pentru tine a ucide ? Distrugerea fizică a cuiva, sau altceva ?

— Nu știu. Pe mine mă poate ucide și o vorbă, și un gînd, și o privire. Chiar o privire pe care eu o arunc undeva sau cuiva se poate întoarce împotriva mea cu puterea unui proiectil. După cum vezi, sînt foarte sincer, și dacă vrei să fiu absolut sincer îți declar că n-am vrut să fiu sincer.

Nu, Liviu nu jongla cu vorbele, așa cum își închipuia prietenul său. În apropierea lui se contamina. Uneori chiar simțea plăcere să scoată din pachetul ascuns al sufletului său cărți pe care să le dea pe față. Plăcerea aceasta i-o oferea însă siguranța deplină că nu-l amenință nici o primejdie. Cartea mare pe care juca întotdeauna era cîntecul omului din fața lui. În raport cu ea își descoperea propriile cărți.

— Parcă aș simți o bucurie — minți Liviu, uitînd tot ceea ce spusese pînă atunci — făcîndu-ți destăinuirea. Bucurie nu pentru curaj, ci la gîndul că-ți voi face ție o bucurie. Ca atunci cînd citind o carte frumoasă abia aștepti să i-o dai altuia, ca să se bucure și el. Nu știu dacă la început m-am bucurat... Ți se pare, probabil, că bat cîmpii, nu ? Știi despre ce e vorba ? Am studiat dosarul lucrării tale. Și m-am convins definitiv că ai dreptate.

Liviu silabisi, aproape scrișnind, fraza. Voia să demonstreze prin aceasta toată valoarea destăinuirii.

Mușat îl privi fără nici un interes. Parcă nici nu știa despre ce e vorba. Uitase de multă vreme conflictul.

— Ce spui tu? Dar era firesc, Liviu, să ajungi la acest rezultat. Nu ți-am spus de-atâtea ori că totul e grotesc? Nu știu de ce consideri opoziția ta o crimă. A fost o simplă prostie. L-ai văzut pe cineva citind ziarul cu titlul în jos, și n-ai făcut altceva decât să-l imiți. Ca un copil care nu știe să citească. Bine că ai pus pină la urmă mîna pe abecedar!

Asemenea vorbe îl ucideau pe Liviu, și cel care le rostea nu înțelegea că prin aceasta rămîne mai departe o țintă, o victimă, un candidat la înfrîngere.

— Mă uluiești, Ioane! Și nu știu de ce. Îți cunosc doar toate notele, știu ce melodii pot să se combine din ele, și cu toate acestea mă surprinzi mereu, mă transporti în tenebre sau în senin. Parcă ai pune cuțitul în mîna cuiva și ți-ai transformat și brațul în pirghie, ca să te lovească mai bine.

— Iar începi să biigui. Tu mă uluiești. Ce logică e în tine? Cum poți înlocui atît de arbitrar plusul cu minusul? Să fii oare un simplu sclav al vorbelor? E de neînțeles. Tu nu ai valori. Pricepi? Un simț general există în tine. Dar nu știi să-l repartizezi. Parcă ai lua apă cu amîndouă mîinile și ai spune: „În stînga e oxigen, în dreapta e hidrogen“.

Liviu se plimba nervos prin cameră. Nu știa ce să creadă. Oare omul acela chiar nu-și dădea seama că peste citva timp va deveni un erou? Că va urca dintr-o dată o sută de trepte? Că una dintre treptele acelea va fi și spatele lui? Că va călca peste această treaptă cu tălpi țintuite? Că-i va sfîrteca tot trupul?

— Hai să nu ne mai gîndim la prostii, Liviu! îi auzi vocea revoltător de veselă. Îți dau și eu o veste. Citește.

Îi înmîină o scrisoare, prin care o mare uzină din provincie accepta în principiu transferul lui Mușat acolo. Parcă trăsнисе undeva.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Mușat. De la terminarea facultății m-am gîndit la acest lucru. Totuși, nu regret anul petrecut aici. E o condiție *sine qua non* plecarea mea acolo.

— Ești nebun? aproape țipă Liviu, și era sincer în acea clipă. Vrei să părăsești Capitala, institutul? Facultatea? Vrei să mă părăsești pe mine?

— Trebuie, Liviu, răspunse el cu un accent de tristețe în glas. Trebuie să colind, să băătoresc și cealaltă latură a unghiului meu. M-am întristat și eu pentru o clipă, dar mi-a trecut. Trebuie. Au făcut-o mulți alții înaintea mea, și ei poate nu aveau datoria pe care o am eu. Eu răspund însă pentru ceva nedefinit, tulburător. Nu simți frumusețea? Nu știu ce se poate modela acolo. Un singur lucru știu: că va fi ceva frumos, înalt. De aceea îmi ard degetele.

Liviu nu se putu abține. Avea lacrimi în ochi. Își îmbrățișă iarăși prietenul, ca altădată pe stradă.

— Ești un monstru! șopti el. Dacă ai avea un bici în mână și m-ai lovi de o sută de ori peste spatele gol, poate că te-aș întrece.

După câteva minute aruncă pe neobservate o revistă indoită în spatele unui dulap. Mușat căuta prin sertare.

— Uite! spuse el. Uite ce m-a ținut în viață aici. M-am înprospătat ca o apă vie. Mi se pare că s-a constituit și o comisie pentru aceasta.

Liviu înțelese imediat despre ce este vorba. Răsfoi în grabă dosarul. Știa că ține în mână o comoară. Făcu mari eforturi ca să nu se trădeze.

— Aș vrea să mă uit pe îndelete prin el. S-ar putea să ne folosească. Nu știi că am fost numit și eu în comisie?

— Atunci, e perfect, Liviu. M-ai scutit de un drum la Neagoe. Uită-te mai cu seamă în partea a doua. Sînt câteva capitole acolo care cu siguranță te-ar putea inspira.

— Nici nu mă indoiesc. Tu vei fi tratat ca dezertor, iar eu voi primi decorațiile care ți s-ar fi cuvenit. Vii la examenul de admitere?

Puse repede întrebarea, pentru a nu auzi nici un răspuns, pentru a-și închipui, mai târziu, oricînd, oriunde, că i se dăduse zîmbind consimțămîntul cel mare.

Mușat se întristă subit.

— Vin. Acolo îmi va fi cel mai greu. Acolo se va petrece adevărata despărțire. Nici el nu mă va putea opri. Știu asta... Exa...

Nu reuși să termine cuvîntul. Își aminti, înfiorat, un zîmbet pe care-l uitase și pe care-l simțea aproape.

— Acum îmi dau seama, Ioane. Știi că Liana e în orașul acela?

Mușat nu-l auzi. Un gust amarui îi umplea gura. Mai era o despărțire la care nu se gîndise.

5

Mușat era în cancelarie. Controla lucrările scrise la examenul de admitere. „Infinitul“ nu le încredința altcuiva. Deodată, auzi vocea cunoscută, cam timidă de astădată, a portarului :

— Vă caută cineva, tovarășe Mușat.

— Vin peste cinci... peste zece minute, răspunse el fără să-și ridice capul din teze.

Peste zece minute îi predă „Infinitului“ lucrările, controlate și adnotate. În ușa cancelariei întilni din nou portarul. Venise tot pentru el.

— Știam eu că sînteți punctual, dar pentru că m-au rugat cu atîta insistență...

Undeva în curte, izolați, stingheri, îl așteptau Doina și tatăl ei. Fata aproape tremura. Îi strînse mîna cu toată puterea pe care o mai avea și îl privi în ochi cu toate amintirile.

— Nu te-ai așteptat să mă vezi, nu-i așa?

Nu se așteptase. Dar undeva în adîncul lui își făcuse loc o speranță, sau poate o dorință pe care n-avea curajul s-o cultive.

— Sînt atît de emoționată! Nu vrei să ne plimbăm puțin?... Rămîi tu, tăticele, pentru afișarea listelor...

Tatăl clătină încet din cap. Era mai emoționat decît ea.

Pomiră amîndoi. Ea parcă voia să fugă. Cînd ajunseră în stradă, îl rugă în șoapte :

— Să nu mă întrebi nimic despre examene. N-am nici o emoție. Am reușit sigur. Vreau să mă duci repede pe o stradă cu mai puțină lume.

Porni ea înainte, fără să știe unde merge. Ajunseră într-o piață mare, plină de lume.

— Aici sîntem singuri, nu-i așa ?

Nu vedea pe nimeni în jurul ei. Întîi își lipi capul de pieptul lui, apoi se întoarse și se rezemă cu spatele de el ca de un zid. Părul ei îi mîngia obrajii. Îi luă mîna și i-o duse la ochi. Mîna i se încălzi. Plîngea.

Lumea urla în jurul lor. Precupeții își strigau marfa, camenii se ciocneau de ei, îi înghioteau, îi priveau cu ochi de prostănaci, se rostogoleau fructe și zarzavaturi la picioarele lor, ei nu se mișcau, nu vedeau și nu auzeau nimic.

— Dacă ar fi mai multă lume, spuse ea întorcîndu-se veselă și sprîntenă ca un titirez, m-aș urca în copacul de colo și m-aș azvirli. Vezi ce repede mi-a trecut ? Și vezi ce înțeleaptă sînt ? Nu te întreb nimic, iar eu sînt pregătită să-ți răspund la orice. Nu pentru că ești mai mare decît mine. Vreau eu așa. Mi-a părut rău că acolo am vorbit atît de puțin, și m-am hotărît să-ți spun dintr-o dată multe, și pe urmă să tac din nou, ca să nu te plictisesc.

— Mi-ai spus fără să vorbești. Și într-adevăr ești înțeleaptă, Doina.

— Eu nu știu cum să-ți spun. Ionuț nu prea-mi place. Dar mi se pare că trebuie să tac... O clipă numai. Știi cum te voi numi ? „Fantastic“.

— Ești un copil, foarte, foarte copil !

— Văd că nu-ți place numele. Dar nu mă interesează. N-o să-l auzi niciodată. Îl voi rosti în gînd, și tu vei vedea numai cum înghît în sec și ridic din sprîncene. Atunci voi spune în gînd : „Dragul meu Fantastic“, și cu voce tare : „Nu știi cît e ceasul ?“ Ne-a apropiat mult despărțirea, nu-i așa ?

Rîdea ca acolo pe malul apei, cu toată fața. Iar în jurul lor oamenii vociferau, se certau, claxonau mașinile, huruiau roțile căruțelor.

Cine era acest miracol de lingă el? De ce, de unde apăruse? La această despărțire nu se gîndise.

— Începusem să tac, dar te simt trist. Nu vreau să te întreb nimic. Ți-am spus numai ca să știi că te văd.

— Va trebui să ne despărțim, Doina...

— De ce? Aaaa! Trebuia să-mi închipui că ești ocupat acum cu examenele. Îmi mai lipsesc o dată capul de pieptul tău, și pe urmă pot să aștept cît vrei tu...

— Dacă ai putea, Doina! Dar nu îndrăznesc să-ți cer...

— De ce să nu îndrăznești? Mult, mult de tot?

Inocența și dăruirea aceea oarbă îl speriau. Oare ce se întîmpla acolo?

— Hai să pornim! spuse ea. Nu știu ce m-a deșteptat. Și pe tine, nu-i așa?

Porniră, ținîndu-se de mînă, pe o stradă mai liniștită.

— Te superi că mi te închipui de vîrsta mea? Eu nu pot să fiu altfel. Nu știu să fiu mare. Oamenii mari își amintesc ce au simțit cînd erau mai mici, ei pot să-și repete starea, și tu poți. Eu nu pot să mă simt mare, pentru că nu știu ce să fac. Așa, ca o maimuță caraghioasă, brrrr! Vrei să te faci tu puțin mai mic, ca să ne asemănăm?... Știi că nu mi-ai răspuns la întrebare? Nu-ți dai seama că poți să îndrăznești?

— Ar fi prea mult... Ani.

Fata se opri. Îl opri și pe el. Se uită adînc în ochii lui, dar nu era mirată, nu întrebă.

— Ani... șopti ea. Nu te întreb de ce. Te întreb altceva: De ce nu vrei să îndrăznești? Ți-e teamă de tine, nu-i așa?

O strînse în brațe. Cîte confuzii se zbăteau într-însul! Cît de tulburi îi erau apele înăuntru! Dar ea zîcnea în brațele lui, îi încredința tot viitorul.

— Poate că ar fi trebuit să-ți spun cît de tare m-a durut pieptul pînă te-am văzut. Nu pieptul care mă doare acum. Înăuntru. Pot păstra durerea aceasta oricît. De aceea vreau să îndrăznești.

— Te voi căuta eu, Doina. Dacă poți să mă aștepti...
Fata se liniști ca prin farmec. În sfârșit, se întâlnise cu el.

6

După primele schimburi de cuvinte, Neagoe înțelese că hotărîrea lui Mușat e neclintită. Nu mai insistă. Se mulțumi doar să-i spună că, atîta timp cît va lucra el în Institut, va putea să-și ceară oricînd reintegrarea.

— Nu vreau, după acel incident regretabil, ca vorbele mele să pară convenționale. Oricînd vei fi binevenit. Alături cuvîntul meu de onoare.

Neagoe încă nu știa nimic despre apariția acelui articol care confirma întru totul ipoteza lui Mușat.

Pop Romulus se lăsă mult mai greu convins. Încercă să dea un aspect grav plecării lui Mușat. Folosi chiar cuvîntul „dezertare“, pe care îl regretă însă imediat.

— S-ar putea crede că tinerii cercetători nu au aici condiții de dezvoltare, spuse el.

— Pot să-mi mărturisesc recunoștința, dacă este nevoie, într-un articol la gazeta de perete, ripostă Mușat.

Pînă la urmă, îl asigurase, ca și Neagoe, că va fi oricînd binevenit și bine primit în rîndurile cercetătorilor.

Cu Stoian se întîlni în cancelaria Politehnicii. La rugămintea lui Mușat, se retraseră amîndoi în bibliotecă. „Infinitul“ era nervos, neliniștit. Mușat tăcea. Aștepta să fie întrebă.

— E foarte grav ? întrebă profesorul.

— Nu știu, răspunse pentru prima dată în fața „Infinitului“ fostul student. Poate că nu e grav, poate că e necesar.

— Poate ?...

— E strict necesar, domnule profesor... *Nici o abstracție nu e posibilă.*

„Infinitul“ înțelese. Se așeză pe o bancă studentască și-l pofti și pe Mușat alături.

— Îmi va fi foarte greu, dragă Mușat. M-am obișnuit cu tine. Eu vorbesc puțin. Salutul cotidian, câteva întrebări, câteva fraze convenționale. Ou tine puteam să vorbesc mult fără să folosim cuvinte. Toată viața am visat o astfel de conversație... Trebuie să te duci. Știu. Eu ți-am recomandat spațiul. L-ai simțit și tu înainte, cred că-l simți și mai intens acum. I-ai demonstrat necesitatea în teoria aceea care mi-a dat multe nopți de satisfacție. Știu ce reprezintă tu pentru matematică. Și cu toate acestea, eu te îndemn să treci de la teoria matematică la aplicație. Și mai ales la specialitatea pe care ți-ai ales-o. Tu ești făcut pentru oameni, pentru toți oamenii din jurul tău... Am cunoscut un mare savant francez, un fizician, care în ultimii ani ai vieții a descoperit dialectica și materialismul. A aderat activ. La un mare congres științific internațional, în referatul principal era trecută o frază de frontispiciu: „Viitorul omenirii e în tehnică“. El a schimbat numai prepoziția: „Viitorul omenirii e *prin* tehnică“. De aceea ți-am indicat spațiul. Se vorbește mult despre viitor. Tu însă îl simți. Îl simți în mecanica lui. Nu pot să-ți împiedic armonia. Și tristețea noastră face parte din ea.

„Infinitul“ suspendă cursurile în ziua aceea. Se închise în cancelarie și scoase dintr-un dulap un dosar: lucrarea de diplomă a lui Mușat. O reciti. Se rugă în gând ca autorul lucrării să se bucure de sănătate. În cifrele și simbolurile acelea îi vedea viitorul. Pe coperta dosarului, cineva scrisese cu litere groase: „EXCEPȚIONAL“. Adăugă un „F“ absurd înainte și puse dosarul la loc. Apoi se duse spre geam, pentru a-și continua acolo durerea despărțirii. Îi fusese teamă până-n ultima clipă. I se părea că trecuse, la vîrsta lui, cel mai greu examen. Dacă pe o fișă, în dreptul numelui său și al lui Mușat ar fi fost trecut cuvîntul EGOISM, urmat de un semn de întrebare, ar fi răspuns fără să ezite înscriind un minus definitiv.

Capitolul I

Partea a doua

P O E Z I I

Capitolul I

I

Trecuseră aproape doi ani. Era primăvară. 1 Mai. Dimineata senină, strălucitoare înveselea oraşul. În faţa fabricilor, şcolilor, instituţiilor se pregăteau coloanele de manifestanţi. În tribunele din centru începeau să sosească invitaţii. Peste tot erau drapele, flori, cunune verzi, arcuri de triumf. Megafoanele umpleau de cintece toate străzile.

O fată înaltă, zveltă, îmbrăcată într-un taior alb, subţire traversa strada principală spre tribune. Îşi făcea loc printre cordoane, arătând o invitaţie. Nimeni nu se uita însă la cartonul alb pe care-l ţinea ca pe-o mânăuşă. I se făcea loc imediat, gesturi şi vorbe politicoase şi admiringative îi indicau drumul. Aproape tot oraşul o cunoştea şi o iubea. Răspindea atita seninătate în jurul ei, încît abia după ce trecea oamenii pricepeau că pierduseră prilejul de a-i admira silueta.

— E mai frumoasă decît pe scenă, şoptea cite unul. Am văzut-o în Desdemona şi în...

Vorbele se pierdeau în tumultul general. Liana se apropia de tribună. Răspundea din cap saluturilor, era puţin speriată, obrajii îi ardeau surprinşi de culoarea emoţiei. Îşi prinsese pe piept, pentru prima dată, medalia de aur a Premiului de Stat. Acasă trăise clipe de bucurie. Dar pe stradă, ghicind privirile oamenilor, începea să se simtă stingheră, parcă şi-o prinsese pe pieptul gol. În tribună, spaima o părăsi. Acolo, printre atîtea scîlpiri, n-o mai

observa nimeni. Se trezi în mijlocul unui grup care-o asalta cu întrebările. Oum putea să răspundă la toate? Sau poate nici nu i se așteptau răspunsuri.

— E adevărat că în stagiunea viitoare veți debuta în Capitală? Să nu vă închipuiți că vă dăm drumul...

— Nu știu, răspunse Liana. Sint lucruri care mă depășesc.

De fapt știa. Dar n-avea curajul să șoptească vestea oamenilor aceia, care-o îmbogățiseră cu atâtea aplauze, pe care-i simțea atât de apropiați și de fideli. Orașul îi era drag, cu ritmul lui nervos, cu zgomotele lui metalice, cu miresmele pădurilor care-l înconjurau și mai ales cu amintirile lui apropiate. Cum să nu iubească orașul pe scena căruia tremurase în seara debutului?! Într-o singură seară devenise artistă. Se uitase în sală înainte de ridicarea cortinei. Făcuse un semn cu mina colegilor, apoi alergase în vârful picioarelor (cine-ar fi putut s-o audă?) spre marginea scenei. Privise numai câteva secunde. Oamenii râdeau, gesticulau, citeau ziarul, nimeni, nimeni nu știa câte emoții și spaime se zbăteau în sufletul ei. Era atât de uluită, încît încremenise acolo. De acolo o descoperise cortina publicului. Se uitase în sală și după terminarea spectacolului, după chemările repetate, care-i cutremurau trupul, obrajii, pleoapele. Oamenii erau departe, nu-i auzea. Dar simțea plumbul tăcerii. Nu-i vedea, pentru că ochii îi erau acoperiți de o ceață caldă. Dar le simțea lacrimile, gesturile care încă nu le aparțineau. Era artistă...

— Am auzit că iar vă veți duce în turneu la București, o trezi o voce din amintiri.

— Da, răspunse ea visătoare. Plecăm cu *Trei surori*... Își imagina scenele Capitalei, articole, portrete, fotografii, întâlnirea cu profesorii în aceeași piesă, în același aot, primind și dînd replici ciudate, necunoscute.

Colcanele de manifestanți treceau fără conținere prin fața tribunei, agitau stegulețe, eșarfe, azvîrleau buchete de flori, fanfanele înălțau melodii vesele în văzduh, me-gafoanele anunțau grăbite nume, cifre, vești, realizări,

angajamente. Torentul multicolor fusese zăgăzuit undeva, sau poate se supunea programului. Crainicul anunțase la megafon numele uzinei. Liana tresări. Își protejă cu mâinile ochii și începu să privească atent. Din trupul colcoanei răsăreau panouri mari, ca niște indicatoare. În față se vedeau fotografiile celor distinși, ca într-o vitrină mobilă. Căuta pe cineva dar nu-l zări printre fotografii. Oamenii opriți în fața tribunei strigau și aruncau flori. Cum putea să-l zărească în mulțimea și mișcarea aceea? Poate că nici nu era acolo. O cuprinsă o tristețe veche; durerea ascunsă atîta timp se răzvrătea într-însa. Îl zărise de cîteva ori prin oraș, dar nu-l oprise niciodată. I-ar fi fost etît de simplu! Oare de ce n-avea puteri? Prima dată îl văzuse toamna, prin fereastra mare a unui restaurant. Dacă ea ar fi bătut în geam el ar fi întors capul. Erau la cîteva metri unul de altul despărțiți de un pătrat de sticlă. Ploua. Oamenii se adăpostiseră pe sub streșini. El stătea în plcaie, cu mâinile în buzunarele fulgarinului, cu capul gol. Aștepta autobuzul. Era absent, straniu, imobil parcă făcea parte din decorul străzii. Cînd sosise autobuzul, oamenii se îmbulziseră. Se urcase ultimul. Cei de la masă îi observaseră fixitatea privirilor. O întrebaseră ceva. Nu le răspunsese. Unul dintre ei, printr-o glumă, îi dezvăluise numele uzinei căreia îi aparținea autobuzul... Îl mai întâlnise o dată, iarna, pe stradă, era pe trotuarul celălalt, tot la cîteva metri de ea. Mergea încet, cu capul în sus, cu ochii aproape închiși, parcă număra fulgii de zăpadă. Se uitase lung după el, îl văzuse oprindu-se în fața unei vitrine. Apoi silueta i se destrămase în ceața serii. Se oprise și ea la vitrina aceea. Era un anticariat... Ultima dată îl văzuse tot iarna, însă un an mai tîrziu. Ieșea dintr-un magazin alimentar, cu un pachet pe care-l ținea stîngaci în mână. Cîteva clipe, mersese paralel cu dînsul. Era o stradă îngustă. Olătina încet din cap și ghicea parcă oboseală în încetineala mersului său. Parcă se opunea cuiva. O clipă, simțise dorința nebună de a cunoaște gîndul lui. Voia să știe că nu e trist. Simțea că va face pasul. Dar îl văzuse întorcînd capul și alunecîndu-i privirile pe lîngă ea. N-o zărise, n-o recunoscuse?... Fața lui

era palidă, cutele de pe frunte parcă i se adinciseră. Se ascunsese la repezeală în primul magazin care-i ieșise în cale. Poate că-i observase și alteori silueta. Niciodată însă n-avea putere să facă pasul. Era atât de ciudată starea ei când îl întâlnea, încît nu îndrăznea niciodată să-l oprească. Îl dorea de mult. I se părea că dintotdeauna. Purta pretutindeni, mereu, dorința mocnită în ea. Știa că întîlnindu-se cu el, în identitățile lor limpezi, s-ar fi integrat într-o clipă în el, el ar fi integrat-o. Aici începea chinul ei. Din depărtări i se dăruia ca o adiere pură, necunoscută, neidentificabilă, neconturată. Aproape, i s-ar fi dăruit cu coapse, cu umeri, cu convulsii, cu acea identitate feminină cu care o înscrisese altcineva în registrul vieții, pe care i-o procurase *altcineva*. Dacă acest *altcineva* ar fi fost altcineva!... Aici se umfla chinul. Contopirea ar fi însemnat trădarea unei purități visate îndelung, trădarea forței de a-l iubi, anularea acestei forțe. Liana îl iubea cu groază pe omul pe care-l căuta în mulțime. Îl iubea mai ales pe scenă, cînd îi putea spune toate cuvintele „din depărtări“. Uneori era conștientă că nimeni n-o va putea înțelege, că starea ei ar părea oricui o halucinație, erupția unei minți febrile în căutarea unei idei fixe, o răzvrătire a psihicului. Nu. Dragostea ei se confunda cu setea de ideal. Și dacă-și închipuia idealul o mare albă, ce miracol al lumii ar fi putut dizolva pe suprafața acelei mări și chiar în adîncurile ei o revărsare de petrol? Pata ar fi plutit pînă la nesfîrșit, păstrîndu-și culoarea. Aici i se oprea adevărul. Nu înțelegea că abia de aici începe adevărul.

Coloana pornise. Sute, mii de oameni. Și deodată, Liana îl zări. Era undeva printre oameni, nu îndrăznea să-l plaseze. Dacă și-ar fi desprins o singură clipă privirile din acel punct, era sigură că l-ar fi pierdut. Părea cel dintotdeauna. Același mers, aceleași priviri. Întrezări totuși ceva nedefinit pe fața lui. Închise ochii fără să vrea. Nu-l mai regăsi. Era o mulțime imensă, sute, mii de oameni, amestecîndu-și identitatea în urale și lozinci, în fluturări de mîini, în acel ritm uniform care-i depărta pe unii și-i apropiape alții.

„Nu știu ce e cu mine, își spuse Liana. Nu. Mai bine să nu vreau să știu.“

— Vă rog să mă scuzați, îndrăzni ea fără să știe că îndrăznește.

Nu mai spuse nimic altceva. Coborî repede din tribună, trecu printre cordoane și începu să alerge pe trotuar paralel cu coloana. Știa că nu-l va găsi, dar îl căuta cu înfrigurare, dizolvînd în încordarea acelor clipe orice gânduri și sentimente. După cîtiva zeci de metri, coloana se desfăcea în trei șiruri mai subțiri, care își continuau neregulat ritmul pe cele trei străzi din apropierea centrului. Liana se amestecă în mulțime. Își făcea greu loc printre rîndurile compacte, dar înainta, înainta mereu. Nu-l zărea nicăieri, nici nu putea să-l zărească, nici nu știa cum e îmbrăcat, pentru a-l recunoaște din spate. Se sufoca în mulțimea aceea, încăpățînîndu-se într-un gest inutil, absurd. Poate tocmai pentru a ști că se zbatuse, că suferise, că nu-l întâlnise invocînd hazardul, sau, și mai simplu, cerînd un oarecare număr de telefon, ca altădată în gară. Oare dorea să trăiască numai suferința căutării, numai senzația efortului? Ametise, i se impleticeau picioarele, abia își mai ținea răsufllarea. Știa că nu se va putea prăbuși, în înghesuiala aceea; era dusă înainte de valurile mulțimii. Se lăsă purtată, fără voință, fără să-și mai ascuță măcar privirile. Oare se mai afla în coloana acelei uzine? Întrebă pe cineva. Coloana era mai înainte. Iar își găsi puteri, iar se înghionti printre oameni, se ciocni de ei, se amestecă printre ei, fără să caute pe nimeni, parcă numai din nevoia de a suferi. Și deodată, se pomeni singură, în afara rîndurilor, pe o insulă de asfalt, în fața unei statui gigantice, în locul de unde începeau cele trei străzi pe care se revărsa coloana. Oamenii treceau veseli, și parcă toate privirile erau ațintite asupra ei. Fugi înapoi spre mulțime, începu să întrebe. Un tinerel cu părul blond, aproape alb, îi arăta cu mîna într-o direcție.

— Chiar acum a luat-o prin parc, pe acolo...

Liana îi deosebi silueta. Aleea era lungă, o cunoștea. Totuși, fugi. Își încetini pașii oînd ajunsese la cîtiva

metri în spatele lui. Nu mai era nimeni în preajma lor. Aproape toți oamenii rămăneau în centrul orașului, intrau în restaurante, sau așteptau autobuze și camioane care-i duceau afară din oraș, la iarbă verde. El mergea încet, cu spatele puțin curbat, cu mâinile asounse în buzunare. Și ea îi ghicea privirile alergînd pe deasupra arborilor. Pășea încet, ca să n-o audă. Era amețită, respira greu, începea să simtă dureri pe trupul stîlcit de mulțime. Dacă ar fi respirat mai liber, ar fi auzit-o. Dacă ar fi întins mîna, îl-ar fi putut atinge. Era totuși atît de simplu să se întoarcă, să tușească încet, sau să facă orice zgomot, și atunci s-ar fi întors și el și ar fi văzut-o din spate, mergînd în direcție opusă, și poate nici nu s-ar fi întrebat cînd a trecut femeia aceea pe lîngă el. Se înfricoșă atît de tare că va face acest gest, încît se opri și chemă în șoaptă :

— Domnule Mușat...

O privi mai întîi cu uimire, apoi cu spaimă. Nici nu îndrăzni să se miște din loc. Îl descoperi palid și slăbit. Ochii aceia blînzi, senini, care-i spusese odată într-o clipă totul, începeau parcă să se tulbure, ouțele de pe frunte i se adînciseră, părul, mai închis la culoare, i se rărise. Unde se afla mirajul pe care-l proiecta asupra ei acest om ? O parte din el era și în acea figură masculină, sigură, în acei ochi care nu puteau să condamne niciodată pe nimeni și în care lucea uneori beția de infinit. Se priveau nedeciși, și ea știa că va fi vinovată de ceea ce se va întîmpla și nu se va întîmpla. N-o întrebă totuși de unde s-a ivit. Voia oare să prefacă totul în miracol — și se îngrozea cînd se gîndea la aceasta —, sau primea totul firesc, așa cum primea prezența florilor și a copacilor din jur ?

— N-am știut că locuiți în acest oraș, spuse el ca o scuză. Sau poate mă înșel. Mă uitam la...

Îl izbise ceroul acela strălucitor ca o monedă, dar n-avea curajul să-l privească. S-ar fi întîlnit cu amintirea altor cercuri și poate cu alte amintiri, care s-ar fi împletit.

Ea înțelese. Își duse mâna la piept. Uitase de medalie. O desprinsese încet și o ascunse în invitație. N-avea unde s-o pună.

— De ce? întrebă el. E un obicei, mai ales în această zi.

— Dar dumneavoastră...?

Întrebarea fugită de pe buze o zgudui. El îi răspunse însă atât de natural, încât Liana își opri cu greu lacrimile:

— Eu... nu știu ce-aș face. Eu și într-o haină nouă mă simt străin. Chiar o cravată...

Purta un costum simplu, cenușiu, o cămașă albă, cu gulerul descheiat. Haina parcă era prea strîmtă pe el. Îi simțea însă în acea înfățișare toată puterea.

— Mă gîndeam că poate ați suporta o plimbare. Bineînțeles, dacă nu aveți... dacă nu vă preocupă altceva.

Fața parcă i se înnădă, sau poate era numai o părere a ei.

— Nu, nu am treburi importante, adică nu am treburi urgente. Și mi se pare totuși o zi frumoasă.

Era obosită. Se așezară amîndoi pe o bancă la umbră.

— Oare n-am putea să vorbim cu mai puține reverențe? întrebă Liana. Știu că așa ceva nu se poate impune. Să ne amintim că sintem... că ne cunoaștem de mult.

— De la întîlnirea aceea bizară? zîmbi Mușat. Da... A trecut multă vreme de atunci.

— Eram datoare cu o explicație, se hotări brusc Liana. A fost ceva ciudat în întîlnirea aceea. Îl cunoașteam pe Liviu. Ne cunoașteam de aproape trei ani.

Simți jenă și tristețe în mărturisirea ei. Își plecă și el privirile în pămînt.

— Mi se întîmplă uneori să nu aud anumite fraze. Parcă presimt că nu trebuie să le aud. Nu e o... Nu vreau să... Nu din discreție. E purul adevăr.

— Am vrut eu să știu că am rostit aceste vorbe. În sfîrșit. Te-am mai zărit de cîteva ori prin oraș. De trei ori, mi se pare.

— Eu nu v-am zărit niciodată. Poate pentru că ies foarte rar. Dacă m-aș fi dus la teatru... De mulți ani însă nu mă mai duc. Oamenii aceia de pe scenă sînt alții decît cei din jurul nostru. Nu în ceea ce spun, ci în felul cum spun. Am văzut piese care m-au rănit. Credeți că adîncimea unei meditații se exprimă întotdeauna prin zdrobirea timpelor în pumni, sau prin acoperirea ochilor cu palma, sau prin înghesuirea unui trup într-un fotoliu? Nu știu, poate că spun prostii. Eu cred că un actor bea altfel un pahar de vin acasă decît pe scenă și altfel își declară dragostea sub un copac viu, care foșnește, decît sub pomul din decor. De aceea nu mă duc. E mai plăcut să citești. În ultimul timp am citit mai mult. Vă amintiți?...

Liana rise. Îi repugna ideea unei discuții despre teatru; i s-ar fi părut că ține un discurs *pro domo*.

— Nu vreau să te contrazic, deși nu-ți dau dreptate, spuse ea. Mi-am amintit însă de discuția noastră de atunci. N-ai uitat-o. Ai reținut și amănuntele.

— Prin urmare, nici dumneata n-ai uitat-o. Nu știu ce mi-a venit să critic actorii. Poate că s-au schimbat și ei în atîta timp. De șase ani n-am mai fost la teatru.

— Am impresia că vrei să pregătești un fel de revedere sub o formă delicată.

— Într-adevăr. Sînt curios să văd cu ce gesturi mîngiați un om, cum îl priviți...

Revenirea la politețe indică oare o emoție, sau evitarea oricărui echivoc? Liana însă trîmura punîndu-și această întrebare. Omul pe care-l mîngiase și-l privise de atîtea ori pe scenă, în contururile lui plătuite, era lîngă ea. Dacă și-ar fi alunecat cu cîțiva centimetri mina, ar fi atins mina lui vie.

— Ai dreptate, spuse ea. Un artist pe scenă poate să fie mai exagerat în gesturile lui de mîngiere. Dacă ar întîlni în viață un om asemănător eroului pe care-l mîngie, cred că ar face exact aceleași gesturi. Cine poate controla?

— Ceva nu înțeleg, recunoscu Mușat. Ai confirmat o părere... dar de fapt ai mutat negația mea. Unde e expresia adevărului? În viață, sau pe scenă?

— Dumneata nu poți încă înțelege și nu știu dacă vei putea înțelege vreodată. Dumneata nu ai confruntat teatrul cu gesturile prin care se manifestă viața în jurul dumitale. Dumneata ai confruntat teatrul cu potențialul gesturilor dumitale. Aceasta e relația pe care ai făcut-o. Spune-mi! Cum îți inchipui că ar ucide un asasin? Ce gest ar face un om întilnindu-și rivalul într-o pădure? Cum ar arăta fața unui om în momentul în care și-ar făuri planul de răzbunare? Cum s-ar gândi să-și prindă decorațiile pe piept? S-ar uita într-o oglindă? Și-ar netezi pieptul? S-ar gândi cu ură... sau cu tristețe... sau ar privi cu flăcări de invidie în ochi pe cei care au mai multe decorații? Spune-mi! Cum privește un om cînd e gata să fure? Cum minte un om? Cum se laudă un om? Cum îl batjocorește pe altul?... Nu e nevoie să-mi spui. Știu că vei ridica din umeri și... Nici măcar nu-ți dai seama că am vorbit despre un anumit om.

— Intuiesc anumite relații, însă n-ai dreptate. Nu mă pot gândi la toate acestea. E prea scurtă viața. Și nici nu trebuie să te gîndești. De ce? Cînd?... Dacă am avea timp, crezi că n-ar fi mai frumos să privim cum crește o floare sau cum începe să zîmbească un copil? Sau să cercetăm o aglomerare de cristale? O dată, cînd am avut timp, am mers printr-o pădure. Eram singur. Am auzit în jurul meu o melodie ciudată. Am ascultat-o. Cîte altele nu se pot asculta! *Vita brevis*... Cîte minuni nu ne scapă! Ca să supraviețuiești trebuie neapărat să-ți inchipui un anumit lucru drept un miracol. Și să începi să-l slujești. Să officiezi chiar în salopetă. Cu un simplu clește în mină. Dumneata ai ales arta...

— Dar de ce nu înțelegi că există și scamatori cu gesturi mai sigure și mai nobile decît cei care officiază? Sau care au chiar puterea să te sărute, pentru ca, înfiorat de gestul lor, să te poată buzunări mai bine, sau să-ți potrivească mai sigur pumnalul.

— Matematica are prea multe numere și mai ales prea multe relații între numere pentru ca să-ți mai lase timp să te gîndești și la altceva. Frumusețile se apără lucrîndu-le, nu căutîndu-i pe cei care le urăsc fără să le cunoască. O minune, o singură minune îi poate duce pe oameni la crimă pentru posesiunea ei. Dar o mie, un milion, un miliard de minuni, minuni pentru toți oamenii... atunci nu se schimbă totul în frumos, nu se clădește un frumos general? De aceea trebuie să lucrăm la el oriunde. Altminteri, vom alerga după vrăjmașii lui, abia avînd timp din cînd în cînd să ne contemplăm frumusețea gîndurilor. Noi mergem spre o armonie, Liana, pe care ne-a oferit-o de mult matematica. Ne întrunim toți, ne vom întruni toți, sunete diferite din instrumente diferite, într-o singură melodie, care nu poate fi decît frumcasă. Nu va domni decît ordinea perfectă și măsura... Tu știi că multă vreme muzica a fost o parte integrantă a matematicii? Și chiar după ce a fost fundamentată noua matematică, știi ce a înscris pe frontispiciul ei cel care a întemeiat-o? Știi cui a dăruit-o? Tuturor științelor în care se cercetează fie ordinea, fie măsura, și este cu totul neesențial dacă este vorba de numere, figuri, stele, sunete sau altceva în care se caută această măsură. Adevărul acesta nu e o poezie?... De cînd există, lumea se zbate să caute ordinea și măsura. Eu cred că aceasta e expresia frumuseții, a perfecțiunii...

— Dacă oamenii ne-ar oferi siguranța pe care ne-o oferă numerele! spuse Liana ascuzîndu-și privirile luminate în pămînt.

— Numerele reprezintă mărimi, și se pot nota în aceeași măsură și cu plus, și cu minus.

— Și crezi că se pot constata atît de simplu mărimile și calitatea lor?

Mușat căută cîteva clipe de tăcere înainte de a răspunde. Gîndurile îi fugeau prea departe. Le putea pierde controlul.

— Nu știu. Mă feresc de anumite investigații. Mă înspăimîntă uneori o teorie nedefinită a echilibrului. Încă

nu sînt clarificat, Liana... Vezi? Am ajuns să-ți spun pe nume.

— Poate influențat de ideea echilibrului...

Acesta era omul căruia i-ar fi putut spune simplu, fără să tremure, fără să se înfricoșeze, fără să i se pară banal, fără să-i sune strident, acel „te iubesc” pe care nu l-a rostit și nu-l va rosti nimănui, niciodată.

Umbra se retrăsese pe nesimțite, eliberînd banca de povara ei. Căldura era subțiată de adieri și răcori. Lumina era însă puternică, vie, ardea prin pleoapele închise. Liana se deplasase o dată cu umbra, ajunsese în colțul băncii. De cînd începuse mișcarea aceasta încetă, se întrebuse dacă el o va urma. Știa că va rămîne acolo la locul lui, sub fierbințele soarelui, că nu se va apropia de ea, că nici nu va observa distanța care se crease între ei. Era sigură, sigură că așa se va întîmpla, și cu toate acestea îi bătea inima că nu va fi așa; era speriată că va face un gest care va scăpa presimțirilor ei. Nu. Totul se petrecuse așa cum își închipuise Liana. Cît de bine îl cunoștea! N-ar fi mirat-o nimic, nimic din ce ar fi făcut, pentru că nu putea niciodată să iasă din cercul senin cu care-l investise, în care-l înconjurase ea. Omul acela era totuși al ei; cine altcineva i-ar fi cunoscut ca ea toate alcătuirile? Îi culesese visul, puterea și beția de infinit în cîteva clipe, în lucirile de cîteva clipe ale ochilor lui, într-o seară cu vijelii și spaimă. Începuse să tremure pentru el în noaptea care urmase. I-l dăruise urîndu-l, încercînd să-l ucidă, să-l pulverizeze, *altcineva*. Cuțitul cu care voise să-l rănească, secura cu care voise să-l despice ciopliseră într-un bloc nevăzut de marmură. Ciopliseră în ura lor cu atîta finețe, încît i-l dăruise ei cu toate liniile și nuanțele. Cu cîtă siguranță, cu cîtă artă i se dăruise în noaptea aceea armonia! Oare Liviu înțelegea în acele momente că înalță un imn? Atunci începuse să tremure pentru el. Așa crezuse atunci. Tremura însă pentru ea, pentru clipele de mai tîrziu. Se ferise să-l iubească pentru a se apăra de drama pe care și-o imagina. Își amintea însă mereu zborul din privirile lui.

Setea de senin a copilăriei își descoperise izvorul. Izvorul i se părea pur, dar setea îi fusese alterată. Nu se putea apropia de acel izvor decât furișându-se sau cucerind prin violență. Ar fi putut să bea. Să soarbă lacomă, nepotolită. Visurile însă o duceau spre un izvor în care ar fi vrut să-și răcorească obrazii, pleoapele, în care să se privească, pe suprafața căruia să-și plimbe degetele, în care să-și caute surisul, uimirile, melancoliile, căruia să-i audă, mult, mult, nesfârșit de mult, susurul frumuseților.

— Mi-am amintit, spuse încet Mușat, numele eroului lui Maurois : reverendul Mac Yvor.

Nici el, nici ea nu se uitară însă la ceas, să vadă dacă au trecut douăzeci de minute, sau mai sînt douăzeci de minute de la o oră sau pînă la o oră care nu-i interesa. Își amintiră amîndoi că se separaseră nu numai prin distanță, ci și prin tăcere. Și ea se descoperise toată soarelui. O privi o clipă. Distanța o refăcea în întregime. Se ridicase de pe bancă ; el o privi, și ea înțelese din lucirea ochilor că o vede prin amintire. Se lăsă și ea, o clipă, pătrunsă de o bucurie caldă. Cît de primejdioasă putea fi durata acelei bucurii ! Se putea transforma într-un incendiu care i-ar fi mistuit înțelesurile. Și el se desprinsese din amintire. Era o amintire posesivă în potențialul ei. Pînă atunci cercurile roze îl uimiseră. Parcă începeau să-l atragă ; gravita un tremur, tremurul lui, în jurul acelor cercuri. Îi era teamă că tremurul, materia acelui tremur se va răzvrăti și va trăda legile gravitației ; se va apropia, se va contopi cu materia vie, oferită spațiului prin acele cercuri.

— Bărbatul tinde spre înălțime, spuse el. Îl poate reprezenta perpendiculara. Femeia mai indică o dimensiune, sau poate o direcție, sau poate sugerează mișcarea. Nu trebuie să mai întindă brațul. Linia ei e ca un vector.

O vedea în spațiul pe care îl ocupa trupul ei. O sublimă în imaginea unei linii, printr-o îndrăzneată mișcare geometrică. Linia rămîne dreaptă. Era însă ceva care îmbogățea linia, care o activa, care sugera mișcare, sensul și direcția, cu toată imobilitatea ei. Parcă încerca

să evadeze din linie fără să ştirbească perfecţiunea. Parcă deschidea spaţiul pentru alte minuni, parcă îi poruncea să se deschidă, parcă-l ameninţa şi-i ciocnea siguranţa. Erau sinii. Acel miracol simetric, impetuos, cald, încărcat de geometrie.

Liana îl înţelese. Ar fi vrut să-i răspundă cu voce tare, dar îşi păstră gîndurile, le ascunse în ea.

Se ridicase şi el în picioare şi fără s-o întrebe nimic porni alături de ea spre oraşul incendiat de larmă şi culori. Ea era elegantă, zveltă, strălucitoare, dar ştia că bărbatul, comun, şters, fără dorinţă de identitate, care o însoţea, n-o vedea astfel, n-o definea căutîndu-i locul în relaţia dintre abis şi ideal, ci o încadra firesc într-o armonie firească. Poate că ea l-ar fi dorit altfel şi-i era teamă că l-ar fi adaptat dorinţei ei, i-ar fi apropiat imaginea cu care se arăta lumii în înţelesurile şi posesiunile din interiorul lui. Cît de uşor i se putea colora în afară aureola pe care o purta înăuntru! Şi cît de firesc, cît de simplu! Nici n-ar fi ştiut cum şi cînd. S-ar fi petrecut totul natural, ca în această întîlnire şi plimbare. Oare de ce voia să creadă că numai ea s-ar fi putut împodobi, firesc, fără stridenţe, fără sfieli, cu acest om? Renunţarea hotărîtă, definitivă, îi încuraja libertatea de a crede. Putea să creadă orice, putea să-şi imagineze orice relaţie, totul rămînea în stadiu de vis. Dacă l-ar fi posedat, dincolo de groaza trădării, poate i s-ar fi anulat însăşi dragostea.

Ajunseră în centru. Străzile erau aglomerate, veselia dimineaţii încă nu se risipise, culorile rămăseseră. Înaintau greu. Ea se ascundea în spatele lui, aproape, n-o vedea nimeni.

— Nu vrei să intrăm în restaurantul acesta?

Era restaurantul din care-l văzuse prima dată în ploaie. El îşi croi drum în acea direcţie. Mai erau mese libere înăuntru. Era liberă chiar masa aceea, dar nu-l conduse acolo; îşi închipui că l-ar fi stînjenit privirile străzii. Aleseră în colţul cel mai izolat o masă de două persoane. Poate chiar de aceea rămăsese liberă. Oamenii

intrau în acea zi în grupuri mari în restaurante. Supor-tară amîndoi multe priviri curioase. Încă nu îndrăzneau să se uite unul la altul de la distanța aceea atît de apropiată. Cînd îl privi, se sperie. Fața lui era roșie, fruntea îi era plină de broboane de sudoare.

— Nu sînt obișnuit cu restaurantele, începu el să se scuze. E prima dată cînd... Aici în oraș... Nu prea am relații... E oarecum penibil... Mi-am amîntit că am plecat... Am vrut să mă plimb puțin cu mîinile în buzunarele goale... E un obicei al meu. N-am luat nimic. Nici măcar o legitimație.

La început, Liana nu știa ce se întîmplase. Cînd auzi despre ce este vorba, izbucni în ris. Și ea plecase cu mîinile goale, tot din nevoia de a se simți ușoară. Rîsul îl molipsi și pe el. Mai cu seamă pentru că o descoperi în situația lui.

— Ne-am întîlnit într-un moment de echilibru, spuse ea. Poate vom descoperi vreun cunoscut în sală.

— Am zărit pe cineva. M-am și gîndit. Dar nu cred că voi putea apela la el. Nu pot. E unul din acei scamatori despre care vorbeai...

— Vom găsi noi o soluție, îl liniști ea; apoi începu să caute cu privirile în sală. Nu cumva e cel de la masa aceea de lingă coloană? Cel din capul mesei...?

El tresări și se uită pentru prima dată la ea de la o distanță atît de mică. Nu-i vedea decît ochii. Se tulbură.

— Îl cunoști? întrebă el după o pauză scurtă.

— Nu, răspunse ea rîzînd. Îl văd pentru prima dată. Dar dacă dumneata poți să numești, poți să califici pe cineva scamator, atunci trebuie neapărat ca omul acela să hiperbolizeze noțiunea. Se crede un sfînt?

— Nu încă. Poate un pretendent. Sau poate vrea doar să-și păstreze fotoliul pe care-l ocupă. Multe din vorbele pe care ți le spun sînt auzite. Eu am observat doar un raport străin, forțat, dureros între el și știință. I-am spus de cîteva ori...

Se prezintă la masa lor, cu scuze, responsabilul localului. O recunoscuse pe Liana și nu trebui să audă decît o parte din explicația ei. Făcu un gest artistic cu mina, ca și cum ar fi vrut să-și ceară el scuze, și plecă în așa fel capul, ca și cum n-ar fi auzit bine comanda.

— V-aș ruga să-mi dați încuviințarea să vă ghicesc gusturile. Dacă aveți vreo preferință specială...

Primind dezlegarea de la Mușat, printr-un gest care-l imita pe Liviu, responsabilul se grăbi să-și dovedească rafinamentul, înzestrîndu-le masa cu ceea ce era mai ales în acel restaurant, celebru prin bucătăria lui.

Cînd ajunseră la coniac, Liana îndrăzni să rostească o întrebare care o preocupa mai de multă vreme :

— Prin ce împrejurări ai fost exilat aici ?...

— Un exil voluntar, răspunse el oarecum amuzat de termenul pe care-l folosisese Liana. Sînt spectatori care judecă foarte precis orice întîlnire sportivă, care au citit mai multe cronici și mai multe tratate și manuale de specialitate decît cei care practică sportul. Ei pot de pildă să facă din fiecare minut al unei întreceri de fotbal o schemă ideală și perfect posibilă spre destinația aceea pe care o savurează cel mai mult : golul. În orice minut, dacă balonul s-ar fi plimbat pe liniile desenate de ei pe schemă, s-ar fi transformat în gol. Îți fac un tablou exagerat, ideal, dar perfect posibil, Liana. Foarte rar însă — probabilitățile ar putea să ne demonstreze cît de rar — mingea se va plimba pe schema imaginată de ei. Soluția cea mai sigură pentru a ajunge mingea în plasă este să o introduci tu, cu piciorul tău, cu iscusința ta, cu calitățile tale, cu defectele tale. Valoarea minutului și a operei pe care o fecundează el nu poate fi cunoscută decît pe baza adevărului întreg de acolo de pe teren. Cum pot să dau eu scheme de organizare și de mișcare dacă nu știu ce se întîmplă acolo ? Pot să spun cîteva adevăruri generale : rezistență, energie, tehnică ; dar pentru a organiza, pentru a fuziona aceste adevăruri în opera finită a unui minut, trebuie în prealabil să mă fi îmbogățit cu atîtea minute, să le fi trăit atît de adevărat acolo, încît

probabilitatea dintr-o imagine ideală să găsească aproape spontan corespondența minutului real. Nu știu dacă acest lucru este posibil. Mi se pare că m-am complicat, pentru că am intuit niște relații matematice pe care nu le pot traduce în vorbe. Cred că ar fi tot atât de greu de realizat lucrul acesta pe cît i-ar fi de greu cuiva, auzind un simplu sunet, comun tuturor melodiilor, să-l plaseze imediat în melodia din care a scăpat. Dacă vei cînta tu acest sunet, vei ști întotdeauna cărei melodii îi aparține... Să spunem că undeva e necesară o melodie, Liana. Ca să dau sunetele acelei melodii trebuie să știu cine o va cînta, cu ce instrumente, în ce fel de sală, pentru cine se cîntă. Pentru doi îndrăgostiți? Pentru o coloană în marș? Pentru a risipi plictiseala și monotonia unui drum plat? Pentru a însoți pe cineva în zborul spre stele? Pentru a dormi mai ușor?

— Cred că înțeleg, spuse Liana. Imaginea vieții din jur, necesitățile ei te-au determinat să te separi pentru o vreme de abstracțiunile matematice...

Mușat clătină imperceptibil din cap, dar Liana îi simți gestul și-l invită cu privirea să-i spună totul, orice gîndește.

— Mă simt foarte... mă simt... Lîngă dumneata parcă nu mă mai persecută tirania vorbelor... Parcă mi-aș vorbi mie însumi, prin gînduri... Există oare abstracții matematice? E adevărat că rațiunea matematică a inventat sisteme și construcții înfricoșător de abstracte. Edificiile geometrice ale multor genii tindeau parcă spre puritate, spre imaterial; investigațiile și plăsmuirile rațiunii matematice păreau reprezentările unei forțe care există în afară de orice, care nu urmărește nimic altceva decît satisfacerea unei estetici superioare, abstracte, de care are uneori nevoie rațiunea. La ce putea servi acea pasiune pentru exactitate și generalizare pură a marilor geometri? Descartes, Leibniz, Riemann, Poincaré? În momentul cînd fizica a fost pusă în fața unor probleme noi, construcțiile geometrice abstracte și instrumentele paralele de calcul și-au spus un cuvînt hotărîtor. Numai

cu ele se puteau explica noile probleme ale fizicii. Poincaré privea cu spaimă cum cu ajutorul instrumentelor inventate de el întregul edificiu al mecanicii newtoniene, în care crezuse atât, se clătina, ameninţând cu prăbuşirea. În faţa misterului gravitaţiei, fizicienii au apelat la geometria lui Riemann. Ea l-a explicat. Se năştea teoria relativităţii generalizate. Apoi alte geometrii, mai generale, născute mai înainte, i-au ajutat pe fizicieni să fundamenteze întreaga teorie a relativităţii. Produsele aparent abstracte ale raţiunii matematice se întilneau undeva în viitor cu nevoile minţii umane preocupate să explice universul. Există oare abstracţii matematice? Nu, Liana. Matematica pură nu poate să contrazică universul, care este sincer, perfect şi care, la urma urmei, a creat raţiunea matematică. De ce te uiţi aşa? Ți-am spus lucruri cunoscute, culese, care nu-mi aparţin. Cîndva, poate, îţi voi vorbi şi despre visul meu, despre construcţia mea geometrică, poate vei fi primul om căruia i-o voi destăinui. M-a cutremurat şi pe mine relaţia dintre om şi univers. M-a înfricoşat mai ales gîndul că universul ar putea să rămînă o taină pentru noi, chiar dacă am izbuti să înzestrăm mintea noastră cu noţiunea infinitului. Azi încă nu sintem capabili să ne imaginăm infinitul, aşa cum oamenii care au trăit cu cîteva secole în urmă nu-şi puteau imagina sistemul solar, rotunjimea pămîntului şi mişcarea acestuia în jurul soarelui. Mintea noastră se va obişnui însă cu noţiunea de infinit, o va transforma din noţiune familiară în noţiune simplă, şi o va reprezenta. Nu trebuie să ne facem griji pentru asta. Vom înţelege că timpul şi spaţiul şi materia, altădată absolute, sînt cazuri particulare ale universului, aşa cum durata, forma şi puterea unui val sînt cazuri cu totul particulare ale unui ocean. Universul nu are nevoie de spaţiu în care să se mişte, de timp în care să dureze, pentru că el este tot, orice, oricînd. Îl vom înţelege cîndva. Ne vom ridica mereu mai sus, şi raza gîndirii noastre îşi va mări enorm puterea de observaţie şi de înţelegere, aşa cum ridicîndu-te mereu mai sus deasupra unei întinderi, pe care

privirile o limitau, o descoperi mai mare, mai mare, mai mare, înțelegi că ea exista așa dintotdeauna, dar că noi ne-am făcut reprezentări despre ea în raport cu nivelul de la care am privit-o... Rămîne însă o durere. Vom putea vreodată să străbatem acea întindere, o vom putea cunoaște, nu numai înțelegi? Îi vom putea descoperi, simți, palpa necunoscutele pe care ni le închipuim pretutindeni? Vom putea noi, creație accidentală a universului, să-i descifrăm misterele? Aceasta e groaza, Liana... Universul are o singură lege, o lege supremă, un singur absolut: mișcarea, abstracția mișcării. Are o singură constantă: viteza luminii. Chiar dacă am porni cu o viteză apropiată de cea a luminii în cutreier prin univers, pînă unde vom putea ajunge? Chiar dacă ni s-ar prelungi enorm viața, pînă unde vom putea ajunge? Această spaimă a limitei fizice mi-a creat imaginea unei geometrii... Poate că e o simplă copilărie, Liana, poate că e o simplă dorință, izvorită din nevoia nouă, modernă, a omului de a se proiecta în univers, de a se familiariza cu universul care l-a clădit, de a se înșuruba în el și rațional. Deocamdată, avem înțelegerea că noi aparținem universului. Sau o vom avea. Dar vom scăpa oare de gîndul că în aceeași măsură și universul ne aparține nouă? Cu cît se limpezește mai mult un adevăr, cu atît încerci să te identificezi cu el, cu atît devine mai posesiv... Cu atît relația inversă devine mai acută... Poate că ne vom întâlni altădată cu aceste gînduri... Mi se pare că trebuia să-ți răspund cu totul altceva... Cred că niciodată n-am vorbit atît de mult. Nici măcar nu m-am întrebat dacă te plictisesc. Poate că s-au răzvrătit aici cîțiva ani de tăceri...

— N-ai simțit cum te ascult, cum...?

Liana tăcu. Ar fi vrut să adauge: „N-ai simțit cum îmi bate inima, cum tremur, cum te cunosc?”

— Am simțit, Liana. Nu știu ce anume. De aceea însă ți-am vorbit. Și eu știu să ascult. Am ascultat foarte mult în viața mea. Mai cu seamă cuvinte nerostite. E mult mai greu decît să vorbești... Poate de aceea m-am

obișnuit să nu aud unele vorbe, chiar dacă mi s-ar țipa la ureche cu pîlnia.

— Aș vrea să-mi răspunzi foarte sincer la o întrebare. Nu regreti nici o clipă că te-ai... că ai ajuns aici?

— E aceeași întrebare, pusă sub altă formă, Liana. Parcă te-ar preocupa soarta mea.

„Da! își răspunse Liana în gând. De aceea te întreb. Aș vrea să te știu fericit, aș vrea să-ți simt privirile luminoase, să știu că ai adunat în ele raze strălucitoare, să știu că te-ai îmbogățit totuși aici, ca și mine, să știu că nopțile tale au fost pline, calde, chiar dacă imaginea mea nu te-a mîngiat niciodată, chiar dacă nu ți s-a conturat măcar pentru o clipă în visuri.“

— Ar trebui să-ți vorbesc despre cei doi ani care au trecut, răspunse el. Ce pot să-ți spun? Multă vreme, poate pînă în clipa aceasta, nu m-am întrebât niciodată dacă timpul sau speranțele m-au trădat sau nu, pentru a-mi descoperi regrete sau bucurii. Am muncit mult, nici n-am mai avut timp să mă gîndesc la altceva. Am trăit și bucurii copilărești. Am văzut formule — înțelegi tu?, simboluri, cifre, mișcîndu-se, acționînd sub o îmbrăcăminte metalică. Așa cum copilul vede cu uimire că figura din cartea cu poze — automobilul sau avionul — se mișcă în fața lui. Acele cîteva litere combinate într-un cuvînt, reprezentate de o figură, devin dintr-o dată ceva viu, palpabil. Nu știu, poate că am făcut și multă salahorie, am peticit foarte mult, Liana: principii, sisteme de mecanică și electronică, uneori chiar roți și șuruburi reale. Nu am creat nimic — nici n-aș fi avut timp pentru așa ceva. M-am obișnuit cu reprezentarea materială a teoriei. Am simțit gustul merelor acre, al aguridei, al poamelor trecute, al ruginii, al bătrîneții, am început să intuiască noțiunea de valoare. Poate e lucrul cel mai important pe care l-am descoperit aici. Valoarea e o noțiune foarte relativă. Aprecierea ei nu se poate face decît în raport cu ceea ce este necesar. Dacă știi că mai necesar este pentru viața lumii un anumit medicament sau un anumit aparat, și afli lucrul acesta ime-

diat, atunci n-ar fi inuman să-ți concentrezi în altă direcție puterile? Chiar dacă ai fi preocupat de ceva nemai-pomenit de îndrăzneț, necesar unor secole viitoare, ceva supraomenesc. În acest caz, supraumanul, așa cum spunea cineva, riscă să devină inuman... Oare de ce-ți vorbesc atita?... Știi ce fac, Liana? Nu caut explicații unor anumite gesturi, nu caut să mă confund cu anumite deziderate. Pur și simplu mă hrănesc! Vreau să mă satur. Vreau să ajung într-un asemenea stadiu, încît să fiu impregnat, în toate celulele, de substanța, de gustul nutriției mele. Să ajung să te văd și pe tine într-o reprezentare mecanică. Atunci cred că voi trăi și eu noaptea mea de 10 Noiembrie. În proporțiile ei modeste, dar o voi trăi. De aceea nu mă plictisesc, nu mă îngrijorez, nu regret, de aceea repar mașini învechite și împletesc fire electrice, de aceea sînt gata să iau ciocanul în mînă sau pensula de vopsit, sau să îmbrac un halat de muncitor. Nu se răzvrătește nimic în mine. Mă hrănesc cu acest polen răspîdit peste tot în jurul meu. Nu se poate să nu fecundeze pînă la urmă. Nu se poate să nu trăiesc și eu noaptea mea de 10 Noiembrie... Nu vreau să te mai obcesc, Liana. Te-aș ruga să mă ierți pentru atîtea vorbe rostite, dar în acest caz n-aș recunoaște un anumit adevăr. Mi s-a părut... am simțit... Parcă tu m-ai îndemnat să vorbesc... Nu prin întrebări, prin altceva...

Liana nu îndrăzni să i se uite în ochi. Dacă ar fi avut ca el puterea să nu audă anumite vorbe!

— Ți-am spus atîtea, dar eu nu te-am întrebat nimic, adăugă el, înfiorat de tăcere.

Un zimbet dureros se ivi pe figura ei.

— Ce pot să-ți spun eu... M-ai invitat sus, într-un turn, și ai început să-mi arăți, ai început să-mi descoperi spații pe care nu le cunoșteam, deși le văzusem. M-am simțit fericită în turnul acela, dar ce pot să-ți arăt eu de acolo? Eu aș putea să-ți spun nerozii. Nu pot să-ți spun altceva. Poate un singur lucru: am știut că-mi vei vorbi...

— Acum, după ce am respirat ca după o mare obo-seală, încep să mă incolțească îndoielile. De ce aveai

nevoie să ascuți zgomotul acestei respirații? Poate că aş fi păstrat-o lângă mine într-o hoinăreală solitară, cu mâinile în buzunarele goale.

— N-aş vrea să fii crud, crezind că mîngii pe cineva. Cruzimea imaginată poate fi mai dureroasă... nu ştiu pentru cine. Dar bănuiesc pentru cine... Poţi foarte uşor să-ţi închipui că ai respirat la umbra unui copac şi că o ramură oarecare ți-a simţit respirația şi chiar a început să tremure, ca şi cum ar fi atins-o numai pe ea, pe ea singură, o adiere.

Muşat acoperi cu palma lui mare clopotul de cristal, pe care nici nu-l văzuse pînă atunci. Sorbi de cîteva ori cu ochii închişi, sorbi mult din lichidul acela înfiorat de arome, parcă pentru a căuta în el izvorul ameteţii care-l tulbura.

Privindu-l, Liana îşi aminti gesturile lui stîngace din timpul mesei, teama de a-şi apropia furculiţa sau cuţitul de farfuriile înflorate care i se puneau în faţă. Simţea parcă nevoia să-i apuce mina şi să i-o strîngă. Îl văzuse, demult, ieşind dintr-un magazin alimentar cu un pachet pe care nu ştia cum să-l țină în mînă. Oare cum îşi ducea viaţa? Ar fi vrut să stea o dată lângă el, nevăzută, să-i cunoască toate gesturile, toate tăcerile. Oare nu i le cunoştea? Fără voia ei, privirile i se îndreptară spre masa de lângă colană. Omul din capul mesei stătea atît de sigur pe scaunul lui, parcă făcea parte din mobilierul restaurantului. Felul cum vorbea şi gesturile care-i însoţeau vorbele excludeau orice altă prezenţă în jurul lui, păreau ale unui străin angajat să-l scoată în evidenţă, să-l lustruiască. Cînd întîlni privirile ei, salută ca un nobil, înclinîndu-şi uşor capul. Liana nu răspunse. Simţea însă o ameninţare. Peste cîtva timp, se pomeni cu el la masă. Îl salută vesel şi superior pe Muşat, adăugînd şi o frază banală, apoi se înclină în faţa Lianeii, rostindu-şi mai întîi calitatea şi apoi numele :

— Inginerul-şef D. Cerbu...

Oare spusese intenționat acel „D” neobișnuit, pentru a i se cere amănunte sau pentru a frapa prin originalitate? Liana se mulțumi să-l observe fără să facă nici un gest de politețe sau de apropiere. Era un bărbat de statură mijlocie, care prin felul cum își ținea umerii voia să pară înalt și impozant. Silueta începea să uite însă de suplețea cu care o obișnuise tinerețea. Rotunjimilor evidente încerca să le dea un aspect de forță și sănătate și prin croiala costumului, și prin felul cum își purta trupul. Avea o față îngrijită, regulată; citeva cute și nările dilatate îi imprimau un aer sever, pedagogic. Sprincenele coborite în urma unui tic de care uitase voiau să dea ochilor ștersi, fără luciri, o anumită încruntare și adincime. Părul sur, bine pieptănat se albea spre temple, contrastând net cu negrul de smolă al sprincenelor. Cu toată ținuta lui distinsă, Lianeii i se părea că bărbatul din fața ei cerșește atenția și interesul. Înțelese însă că această senzație i-o pregătise aprecierea făcută de Mușat. Dacă l-ar fi văzut în alte ocazii, l-ar fi tratat poate ca pe un om obișnuit, dorind să pară cu câțiva centimetri mai înalt decât este și plin de importanța lui în lume. Mai avusese însă și nefericita inspirație să-l întrebe pe Mușat, cu un ton de îngăduință față de un subaltern, când îi va preda o anumită lucrare, apoi, fără să-i aștepte răspunsul, se întorsese spre Liana, pentru a-i distribui citeva complimente și considerații, străduindu-se să pară reținut și profund. Liana se mulțumi să-i răspundă printr-un gest, aproape teatral, care spunea politicos, dar fără echivoc, că prezența lui acolo zgirie o anumită intimitate. Fața i se prelungi într-un zîmbet neutru, mai rămase citeva secunde, pentru a nu da impresia că e alungat — își calculase gestul cu arta unui actor —, apoi se despărți, salutînd politicos și întorcîndu-se după câțiva metri, pentru a mai înclina o dată capul în direcția Lianeii. Zîmbetul neutru se transformase într-un zîmbet de satisfacție și de plăcere când se apropiase de masa de la care plecase.

— Îl cunosc, spuse Liana. Nu trebuie să mai adaugi nici un cuvînt. E unul din aceia care suferă cînd vîd un cetăţean simplu plimbîndu-se cu maşina.

— Nu ştiu, rîse Muşat. Mie mi se pare zăpăcit de problemele care-l înconjoară. Nu înţeleg cum poate sta în birou. E ca şi cum m-aş vedea pe mine acum în situaţia unui horticultor. Ce-aş putea să fac? Îmi plac florile, dar ce ştiu eu despre ele? Cîteva generalităţi. N-aş fi un imprudent să mă apuc să le combin aşa cum îmi trece prin cap? Să dau dispoziţii grădinarilor? Şi mai ales să am curajul să le apreciez meritele? În sfîrşit, nu cred că... Mi se pare timp pierdut gîndindu-mă la anumite lucruri. Dacă n-ar fi în situaţia castelului de apă care stabileşte nivelul apei într-o reţea... În sfîrşit... Oare ce l-a determinat să vină la masa noastră?

Liana nu răspunse. Se întristase subit. Îşi închipuia sau căuta să-şi închipuie nedreptăţile pe care le suferise Muşat din partea celui care vorbea cu atîta dezinvoltură în capul mesei. Iar îi întîlni privirile. Şi pentru a nu rămîne o fărîmă de dubiu, îşi adună în ele toată ura pe care o putea culege. Ştia că face o prostie, care ar fi putut stîrni şi mai multe necazuri, dar nu se putuse abţine.

— Ai dreptate, spuse ea uşurată. De ce să ne gîndim la el? Poate că e un sărman care suferă de mania persecuţiei. Îşi închipuie că e în permanenţă sub lumina unui reflector şi se poartă ca atare... Mi se pare că am spus o prostie.

— Nu ştiu. Mie mi-e teamă de altceva. Să nu-şi închipuie că e o rază dintr-un reflector. Atunci, e dureros...

— Oare ce se va întîmpla? întrebă Liana cu voce tare.

Muşat o privi surprins. Ea tresări. Îşi alungă repede gîndurile. Îşi alunecă mîinile una spre alta, atingîndu-şi degetele. Avea mîini frumoase, fine, cu degete lungi. Uimită, cu ochii aplecaţi, spre a nu-şi trăda privirile, se uita la Muşat. Acesta imita cu o bucurie copilă-

rească gestul ei. Avea mâini puternice, impresionante, care exprimau forță, energie. Rămase așa, pentru a vedea ce se va întâmpla. Degetele înaintară, se împreună, apoi miinile strînse, încordate, se ridicară încet, pentru a-i sprijini bărbia. Simțea că o răscolesc undeva privirile lui și se lăsă răscolită. Îi zvicnea tot pieptul. Abia atunci simți ameteala coniacului. Poate pentru a nu se răni echilibrul — aceasta era dorința ei —, și el o simțea tot atunci.

— Îmi vei povesti odată despre noaptea de 10 Noiembrie și despre geometria dumatăle? Întrebă ea rămînînd mai departe cu privirile aplecate.

— Nu știu, răspunse el. Dacă nu m-ar înfricoșa gîndul că vorbesc numai pentru mine... Nu! Nu vreau să te jignesc. E vorba însă de gîndurile mele... Cine ar putea să le asculte? Și de ce? Mi se pare că mă adulmecă o ceață străină...

— Cine ar putea să te asculte? repetă ea întrebarea, ca și cum n-ar fi auzit ultima frază, care-o înfiorase. O ramură oarecare dintr-un copac. Poate că ramura aceea nu te va răsplăti niciodată cu umbră, va rămîne supusă în copacul ei; cine știe cine o va rupe pentru a face din ea o nuia?! Se va lăsa greu ruptă; poate va îmbătrîni acolo, departe de miinile vii.

— Mi se pare că ești tristă, Liana...

— Nu știu... Te voi căuta eu, dacă...

Mușat își aminti că odată, demult, rostise cuiva aceleași vorbe. Îl apăsă o tristețe pe care n-o cunoscuse pînă atunci.

Capitolul II

1

Şeful serviciului în care lucra Muşat era un inginer tânăr, cu ciţiva ani mai în vîrstă decît el, aprins de dorinţa de a se afirma. Dorinţa aceasta era însă dublată de o prudenţă care-l condamna la paralizie. La început, cînd i se încredinşase sarcina de a conduce serviciul de proiectări, inginerul Mihai Racoviţă încercase să introducă o sumedenie de iniţiative, cu intenţia de a ridica nivelul muncii de concepţie. Îl preocupa mai ales modernizarea maşinilor-unelte. Cîteva din iniţiativele lui îşi dovediseră din prima clipă eficienţa, ceea ce-i spori îndrăzneala. Din nefericire, una din ideile lui, menită să apropie circuitul de fabricaţie dintr-o secţie de pulsul modern al automatizării, dăduse greş, producînd pagube însemnate. Amintirea acelui moment părea că nu-l părăseşte niciodată. În faţa unei iniţiative mai îndrăzneţe manifesta îndoieli chiar dacă era convins pe deplin de utilitatea şi seriozitatea ei. Pentru a evita riscul unei răspunderi personale, se consulta în asemenea cazuri cu inginerul-şef Cerbu, în a cărui subordine directă se afla serviciul de proiectări. Foarte rar, extrem de rar, consultările dintre cei doi ingineri determinau o acţiune tehnică mai importantă. Cerbu cerea un răgaz de cîteva zile pentru răspuns, distribuia lucrarea, pe capite, la alţi ingineri, cumula rezultatele, apoi dădea verdictul, cu o autoritate care nu admitea replică. De cele mai multe ori : Nu. Mai ales cînd era vorba de probleme complicate, care ameninţau cu unele riscuri.

Mușat găsisese această situație la uzină. Multe din ideile lui nici nu ajungeau în stadiul de a fi discutate. Erau respinse fără prea multe explicații de către Cerbu. Încercase în câteva rânduri să discute cu dînsul, dar de fiecare dată era trimis înapoi la șeful serviciului. Lui Racoviță nu-i fusese greu să se dumirească, văzînd proiectele lui Mușat, că în persoana acestuia are de-a face cu un spirit tehnic ieșit din comun. Dar tocmai îndrăzneala proiectelor lui îl înfricoșau. Își amintea de întîmplarea nefelică care plana asupra sa ca un verdict Béranger. Între timp, Cerbu reușise să imprime și o anumită structură serviciului de proiectări, transformîndu-l din organism de concepție și de perspectivă într-un auxiliar al producției uzinei. Serviciul devenise unitatea tehnică de pompieri a tuturor secțiilor fabricii. Orice neajuns, orice cerință din secții erau gîndite și rezolvate aici. Pentru această activitate promptă, de șoc, serviciul fusese deseori evidențiat, trecut în rîndul celor mai bune organisme ale uzinei. Se bucura de un prestigiu și de o aureolă care-și concentrău razele direct asupra inginerului-șef. Racoviță îi explicase lui Mușat toate acestea. La contra-argumentele tinărului, răspunse ridicînd din umeri. Îl felicita pentru inventivitatea și pentru preocupările lui, îndemnîndu-l să le ofere mai degrabă unui institut de cercetări științifice. Impresionat însă de perseverența și de ideile tot mai fecunde ale noului angajat, îi destăinuise într-un moment de intimitate toată povestea. Nici el nu era încîntat de structura care se imprimase activității serviciului; s-ar fi putut, în cel mai rău caz, să se împletească ambele concepții: cea de șoc și cea de perspectivă. Apoi ridicase din umeri.

— Ce pot să fac? Nu vom putea răsturna noi doi o situație care convine foarte multor oameni, de la conducere pînă jos în secții. Știu că ruginesc, că mă transform într-un cîrpaci de prima mînă, dar asta e situația...

Mușat aținuse de multe ori calea inginerului-șef pînă ce într-o zi acesta se hotărîse să stea de vorbă cu el. Tinărul nu se ascunsese după cuvinte. Îi spusese fără ocol, deși cam confuz, părerea lui despre ceea ce este

serviciul de proiectări și despre ceea ce ar trebui să fie serviciul. Cerbu îl privise cu o uimire fără margini.

— Adică dumneata ai de gând să lovești în producție? Știi cum se califică asemenea inițiative? Nu vreau să intimidiez pe nimeni, dar...

Mușat își ridicase mâna ca o pavază.

— Dar nu înțelegeți că e o nerozie? spusese el, și mai uimit decît inginerul-șef. Știți ce facem noi? Nu ne deosebim cu nimic de un om care-și siluiește mintea să găsească un mod mai bun de a se scărpinga undeva pe picior în loc să caute cauza care-i provoacă acea mîncărime... Sau dacă e o cauză exterioară, obiectivă, atunci să se gindească mai bine cum să-și confecționeze niște scuturi pentru picioare decît să-și comande mânuși pentru scărpinat... Eu cred...

Inginerul-șef se făcuse foc și pară.

— Eu la insulte răspund cu palme, domnule inginer. Dacă vrei neapărat să te evidentiezi, caută-ți un circ, un stadion, sau muncește cum trebuie în serviciul dumitale. Pe noi nu ne impresionează diplomele. Pe noi ne impresionează munca, sudoarea, interesul față de producție.

— Și ce-o să se întîmple peste cinci ani, peste zece ani? Sau chiar peste doi ani? Vreți să participați la curse de viteză cu o rablă de la începutul secolului? Vă rog să mă iertați, poate m-am exprimat violent. Dar n-am făcut altceva decît să aduc la cunoștință un adevăr.

— Ceea ce presupui dumneata că e adevăr te va costa, domnule inginer! Pe un alt inginer mai vechi l-aș fi dat pe ușă afară. Prin ce împrejurări ai fost transferat de la un institut de cercetări științifice din București la o uzină din provincie?

— Vă rog să mă scuzați, dar la o întrebare pusă cu un asemenea ton nu pot să răspund.

— Dumneata nu știi ce înseamnă respectul pe care ești dator să-l acorzi șefului dumitale? E o chestiune elementară de disciplină. Din păcate, eu nu sînt un sen-

timental, nu mă înduioșează tinerețea dumată. Eu am printre altele sarcina de a face educație. Prin funcția pe care o dețin. Voi proceda totuși indulgent. Deocamdată îți voi da un avertisment scris.

Cu această concluzie se terminase prima întâlnire dintre Cerbu și Mușat. Inginerul-șef se ținuse de cuvânt. Mușat fusese avertizat în scris. Apăruse chiar și o notă în gazeta de uzină. Alte întâmplări neprevăzute îi puseseră din nou în contact unul cu altul. Câteva accidente din secții necesitaseră intervenții urgente din partea serviciului care era considerat „unitate de șoc”. Două dintre ele i se păruseră atât de complicate lui Racoviță, încât se văzuse nevoit să i le încredințeze lui Mușat. Chiar îi spusese cu sinceritate că nu le vede soluția, că le consideră irezolvabile. Aceasta la intervale diferite de timp. Soluționarea lor îl purtase pe Mușat prin mai multe birouri și servicii. Ajunsese și la inginerul-șef. Abia cu acest prilej își dăduse seama că omul acela atât de sigur și de sentențios e un ignorant în probleme de tehnică modernă. Își amintea vag câteva principii. Nulitatea lui Cerbu, ascunsă prin fraze dilatate și simulacre de meditație, îl îngrozise pe Mușat, aproape îl înduioșase. Era un mister pe care nu-l putea înțelege. Cum își asumase el răspunderea tehnică a unei uzine atât de importante? Un singur lucru posedă omul acela; dar acest lucru era de neconceput în situația în care se afla el: curajul. Cutezanța lui de a sta în postul pe care-l ocupa se putea asemăna numai cu cutezanța oarbă, inadmisibilă a unui cetățean oarecare luat de pe stradă, care privind o dată zborul unui avion acceptase foarte liniștit să conducă avionul. Curajul acesta era demn de laudă în cazul în care avionul nu ar fi avut pasageri. Omul nu-și risca altceva decât propria viață și poate avaria avionului dacă ar fi ajuns să-i imprime o viteză mai mare. Dar cu un avion plin de pasageri, încărcat cu atâtea valori, cum era uzina, era de neconceput un asemenea curaj. Mușat nu înțelegea că nu curajul îl caracterizează pe inginerul Cerbu, ci o altă trăsătură, o altă calitate, pe care o posedă la nivelul unui maestru: abilitatea.

Inginerul Cerbu făcuse parte din conducerea uzinei înaintea războiului. Era reprezentantul ei pentru legăturile cu străinătatea. Sarcinile lui erau pur comerciale. Citimea tehnică pe care o poseda îi era suficientă pentru a aranja diferite afaceri comerciale de specialitate. După terminarea războiului, înțelesese că vor interveni schimbări profunde în țară, care nu-l vor ocoli nici pe dinsul, nici uzina al cărui acționar era. Mai prevăzător decât alți colegi, se arătase mai puțin surd la revendicările muncitorilor, le dădea verbal dreptate, manipula în așa fel dividendele și acțiunile încît putea să distribuie o parte din venituri și economatului, și altor necesități cotidiene, reușind să creeze impresia unui om cu vederi democratice. Naționalizarea îl surprinsese într-o situație relativ favorabilă. Încă dinainte de naționalizare acceptase planul (știa că e inutil să se opună) de transformare radicală a uzinei, ceea ce îl îndepărta și mai mult de cunoașterea problemelor tehnice, dar acest lucru îl interesa cel mai puțin. Alți membri ai consiliului de administrație se opuseseră vehement, prin aceasta autoconcediindu-se. Așa se face că se pomenise dintr-o dată singurul „specialist” dintre foștii acționari acceptat cu oarecare simpatie în conducerea uzinei. Avea și darul de a impresiona povestind cu demnitate întâlnirile lui cu celebrii magnati ai industriei europene dinainte de război. Rostea nume celebre, cel mai adesea Krupp, Wickers, Rockefeller (cu acesta din urmă se întâlnise de două ori — la Londra și la Paris), redind cu lux de amănunte impresia pe care specialiștii români o făcuseră asupra lor, deși nu ajunsese nici măcar o dată în anticamera vreunuia. Îi plăcea mai ales să folosească în toate convorbirile o anumită frază (și lui Mușat i-o strecurase în două rînduri) :

— De obicei luam micul dejun la București. Pentru dejun preferam Roma. Cina la Paris. A doua zi dimineață simțeam iarăși gustul omletei bucureștene.

Cu strălucirea pe care o răspîndise în jurul său, Cerbu izbutise după un an sau doi de consilierat tehnic special, să obțină — după desființarea sistemului de consilieri —

postul de inginer-șef al uzinei. Știa că în oricare altă funcție ar fi fost pierdut. Orice activitate tehnică l-ar fi demascată. Beneficiind de o anumită rutină și de o anumită experiență privind organizarea sistemului de conducere în străinătate, prezentase în prima zi sau poate în prima săptămână de activitate un plan destul de onorabil și de eficient în legătură cu funcționarea serviciului său. Se înconjurase de câțiva ingineri foarte capabili, cărora le încredințase, în diviziuni, întreaga lui răspundere, și astfel, ajutat de bine cunoscuta-i prestanță, desfășura o activitate de control cu adevărat impresionantă. Controlul efectiv pe teren, exercitat numai în cazuri excepționale, îl făcea însoțit de inginerul de specialitate. El manifesta un anumit dispreț față de fumul și praful din ateliere, trecea ostentativ elegant prin hale, se prefăcea atacat în orgoliul și prestigiul lui de micile probleme de la fața locului.

— Domnilor, vă rog să vă grăbiți. Avem probleme mult mai importante de rezolvat. Am câteva convorbiri cu ministerul în legătură cu noile exporturi, vă rog, vă rog... Trebuie să întocmesc și o informare către Comitetul Central cu privire la...

Era atât de sigur și de impunător, încît reușea să impresioneze. Chiar și muncitorii îl priveau cu uimire. Devenise atât de abil în a-și declina răspunderea și a imprima altora răspunderi, în a conduce și a rezolva problemele prin alții fără să-și dezvăluie ignoranța, încît reușise să evite multe situații complicate pe care un specialist poate le-ar fi simțit din plin. Trecea drept cel mai sever și mai autoritar inginer din uzină și unul dintre cei mai competenți. Numai desconsiderarea pe care o manifesta față de Mușat și antipatia pe care acesta i-o inspirase la început îl făcuseră să intre în câteva dispute tehnice, între patru ochi, cu tînărul inginer, în care demonstrase cu o distincție și cu o siguranță uluitoare nu argumente sau contraargumente tehnice, surprinse cu urechea, așa cum credea el, ci însăși ignoranța sa. După ultima dispută tehnică, Mușat îi replicase uluit :

— Dar dumneavoastră mai păstrați doar câteva amintiri vagi... Vă rog să mă iertați că vă spun dar nici măcar formulele de bază din manualele școlare nu s-au rătăcit printre amintiri...

Cerbu se făcuse că nu înțelege despre ce este vorba. În loc să se minie împotriva lui însuși pentru imprudența comisă, dezlănțuise o nesfârșită acțiune de persecuție împotriva lui Mușat. Îl urmărea pe acesta ca pe-un cline turbat, bineînțeles tot prin intermediul altora. Orice problemă mai complicată care se ivea din secții o dădea fără ezitare în sarcina lui Mușat, orice accident tehnic care cerea deplasare, acțiune rapidă și muncă directă, efectivă în secții sau răspundere tehnică deosebită era dat spre rezolvare lui. Nici nu mai ținea seama de specialitatea lui Mușat. De câteva ori, Racoviță protestase. I se părea inumană apăsarea, presiunea aceea pe care o suporta Mușat. Inginerul-șef era neînduplecat :

— Trebuie să-și răscumpere anumite gesturi și atitudini. Trebuie mereu pus la încercare, pentru a i se verifica nu numai posibilitățile tehnice... Dumneata ești mai puțin informat...

Cu câteva vorbe și insinuări fine, reușise pînă la urmă să-l domolească pe Racoviță. Persecuția se manifesta și mai violent. Își găsise și o anumită scuză pentru orice eventualitate :

„Tinărul e un cadru de valoare, pe care vreau să-l trec prin toate probele și focurile, pentru a face din el un adevărat inginer. Dacă a ajuns astăzi să rezolve asemenea situații tehnice, aceasta se datorește metodei mele severe, poate chiar crude, dure, însă singura potrivită unui asemenea om.“

Supus la atâtea probe și eforturi, Mușat greșise de câteva ori în găsirea soluțiilor tehnice. Greșelile nu erau însă prea grave și nici nu priveau specialitatea sa, încît Cerbu, cu toată dorința lui de a-l „prinde“, nu se gîndi să le exploateze. Ele erau însă notate cu grijă într-un calet special, pentru orice eventualitate. Ceea ce nu se nota însă — pentru că nu se putea verifica, din cauza

irepetabilității — era modul de lucru al lui Mușat. În situațiile tehnice cele mai complicate lucra cu o rapiditate uimitoare, iar soluția găsită de el era întotdeauna atât de simplă și atât de limpede, încît tuturor tehnicienilor din jur li se părea că o găsiseră împreună cu el și în același timp cu el. Mai era un lucru care făcea din Mușat ținta neîncetată a persecuției lui Cerbu. Dacă ar fi greșit o dată mai grav, acesta poate că s-ar fi înspăimîntat și l-ar fi folosit mai puțin; dacă ar fi întîrziat rezolvarea unei situații complexe, amenințînd producția, de asemenea ar fi renunțat la permanența serviciilor lui, l-ar fi folosit mai rar. Tînărul însă se dăruia cu pasiune fiecărei probleme, străduindu-se s-o rezolve cît mai repede și cît mai aproape de perfecțiune. Se stabilise astfel o relație ciudată între el și Cerbu. Inginerul șef, prin acțiunea lui de persecuție, își asigura nopți liniștite, convins, în cele mai grave situații, că nu se va pomeni cu nici o surpriză dacă lucrează acolo inginerul Mușat; iar acesta se familiariza pînă în cele mai mici amănunte cu tehnica reală, cu tehnica terenului, se pasiona ca întotdeauna pentru orice, „se hrănea“, cum îi spusese Liane, voia să se sature, pentru a se produce cîndva în el erupția.

În această situație îl găsise întîlnirea neobișnuită din parcul pustiu într-o zi cînd tot orașul vuia de larmă. Nu regreta nici o oră din cei doi ani petrecuți în uzină; nici nu avusese cînd să se gîndească. Știa limpede că acolo se află pe una din laturile unghiului său. Orice-ar fi făcut. Nu trebuia să se mai gîndească la altceva. Îl pasiona totul, îi plăcea totul, era liniștit și senin. Presimțea apropierea erupției. Și deodată, o întîlnise pe Liana.

2

Trecuse de mult miezul nopții. Mușat incremenise la masa de lucru, cu capul sprijinit în mîini. Prin fereastra deschisă pătrundea o boare rece, care-i înfiora trupul

acoperit de o cămașă subțire de bumbac. Avea însă nevoie de răcoarea aceea ca un om care simte chemarea apei reci, înghețată, după arșița unui soare neîndurător. În jurul lui lucrurile stăteau, în sfârșit, liniștite. Erau puține lucruri în cameră: mobilierul strict necesar unui om care-și duce viața singur, o bibliotecă înaltă care acoperea jumătatea unui perete și biroul modest la care își petrecea aproape toate orele nopții. Cel mai ciudat obiect din încăpere era biblioteca. Din cele patru rafturi, primul și ultimul erau pline de cărți. Studii și manuale de specialitate în română, franceză, rusă, engleză și germană, citeva tratate de filozofie, citeva romane și volume de eseuri, opera completă a lui Shakespeare în ediția Oxford, pe care se străduia s-o citească în original, *Florile* lui Baudelaire într-o ediție comemorativă și un album mare, cu reproduceri din Velasquez, din mijlocul căruia ieșea întotdeauna afară un semn. Foarte des deschidea albumul la acel semn pentru a privi fără să se sature niciodată tabloul pe care-l considera, dincolo de orice, o capodoperă a artei geometrice: *Las meninas*. Cele două rafturi din mijloc constituiau ciudățenia bibliotecii. Erau pline cu dosare. Poate că erau sute de dosare acolo. Fiecare problemă tehnică mai complicată pe care o întâlnise în uzină, chiar dacă nu participase direct la rezolvarea ei, era restudiată noaptea, în liniștea acelei clădiri de la marginea orașului, era analizată în toate aspectele ei, apoi concentrată în sinteză, în formulă științifică. Calea inversă de la tehnică la știință îi procura satisfacție și încântare. Lucra întotdeauna cu înfrigurare, cu emoția unui om pe cale să descopere ceva nemaipomenit. Îl pasiona totul. Descoperea parcă sunetul undeva în lume și-i urmărea drumul înapoi spre instrument. Știa că noua pasiune îi întregea cunoașterea și se lăsa învăluit de ea ca de-un vârtej. De multe ori se lovea de împotriviri. Problemele noi în care se amestecau rotația și mișcarea, duritatea și rezistența, materia și forma, calitatea și metamorfoza se răzvrăteau, își căutau parcă o desfășurare și o împletire anarhică. Și totuși, cît de supuse deveneau sub amenințarea vârfului ascuțit

al creionului, cu cită docilitate se integrău în cifre și încremeneau apoi disciplinate în formulele de sinteză! Spațiul cucerit de tehnică, plantat cu atâtea valori metalice, concrete, i se părea asemenea unei livezi pline de pomi, fiecare prezentind particularitățile lui. Unii erau tineri, viguroși, alții îmbătriniți, roși de cari, cerșind fierăstrăul și toporul grădinarului pentru a nu se prăbuși singuri, amenințind cu distrugerea altora tineri din jur. Erau și vlăstare fragile, care puteau fi apropiate și contopite într-o singură tulpină, imaginind puterea viitoare; erau și apariții ciudate, aparținind parcă unei lumi necunoscute, care se puteau însă adapta acelei păduri prin altoiuri și reimperspătări succesive. Era un spațiu divers, bogat, în care fiecare creangă, fiecare mugur putea să atragă atenția pădurarului. Arborii aceia nu se puteau însă fecunda singuri. Pentru a crește, pentru a se transforma, pentru a întineri, a îmbogăți, pentru a întări puterea pădurii, pentru a rodi îmbelșugat aveau nevoie de agenții ideilor, de neîntrecutul roi al gingăniilor. Mușat ridea cînd îi apărea această imagine. Roiul gîndurilor, oare nu se aseamăna cu zborul albinelor în căutarea polenului? Zborul acela neîntreput, căutarea aceea care purta florile spre rod ca o necesitate a firii, își revărsa pînă la urmă toată puterea, toată bogăția în stup, în acele cristale ale stupului care simbolizau perfecțiunea științei. Iar din cristalele stupului zburau alte albine, pentru a descoperi lumii frumusețea altor flori, înălțimea și bogăția altor pomi. Era o armonie perfectă: ideea se întilnea neconținut cu creația, și din aceste întilniri, amîndouă se îmbogăteau. Rezultatul acestei fecundări reciproce, calitatea ei, desfășurarea ei, înțelegerea și sinteza ei erau consemnate în sutele de dosare care umpleau cele două rafturi ale bibliotecii.

Cum era firesc, această observație îndelungată îi oferea prilejul să selecționeze cîteva idei, care, adîncite și dezvoltate în săptămîni și luni de studiu, deveniseră fragmente dintr-o teorie despre comanda și reglajul automat. În adîncul său, teoria aceasta îl preocupa mai

mult decît orice. Voia s-o închege, s-o finalizeze, s-o transforme într-o teorie unitară, cu putere de generalizare. În stadiul în care ajunsese, teoria lui se putea adapta numai la cazuri particulare, acele cazuri care i-o impuseseră. Aceasta era și părerea „Infinitului“, pe care Mușat îl ținea la curent cu cercetările lui. Bătrînul savant îl îndemnase în cîteva scrisori să nu-și abandoneze observațiile, măgulindu-l — așa credea Mușat — cu cuvinte de laudă pentru originalitatea și cutezanța studiilor lui. Acele cuvinte nu constituiau decît o parte din bucuria lui Stoian, care vedea la capătul unui șir de ani de muncă și experimentări fundamentarea unei teorii cu totul originale în domeniul complex al electronicii, în stare să uimească întreaga lume științifică.

„Nu știu cum aș putea să te ajut — îi scrisese odată «Infinitul» —, nu găsesc calea cea mai potrivită. Dacă ții cu orice preț, aș putea să trimit spre publicare cîteva din capitolele acestei teorii. Sînt convins că, așa dispare cum ni se înfățișează la prima lectură — unele par de-a dreptul incomprehensibile sau inaplicabile —, ele ar face cinste și ar constitui un prilej de mîndrie pentru orice publicație științifică. În plenul ei însă, teoria s-ar impune imediat ca o contribuție esențială în știința modernă. De aceea, te sfătuiesc să n-o pierzi nici o clipă din vedere. Dacă ai putea să-ți subordonezi toată activitatea practică acestei teorii...”

Erau clipe cînd și tinărul își imagina lărgirea și finisarea teoriei. I se părea atunci că se află în fața unei uși grele de metal, ferecată cu sute de lacăte. Poseda doar cîteva chei. Cînd le va avea pe toate în mînă pentru a putea deschide acea ușă?... Erau clipe de spaimă, uneori de deznădejde. Sute, sute de lacăte. Și ușa nu putea fi forțată. Spada lui Alexandru în fața nodului gordian nu avea ce căuta aici. Fiecare cheie trebuia confecționată cu migală, nici una nu se asemăna cu alta. Și fiecare cheie se întregea din sute și mii de necunoscute. Oare avea puteri pentru toate? Oare avea puteri?... Și le căuta mereu, și le căuta cu disperare, în tăcere,

într-o tăcere înverșunată. Și le găsea mai ales în mijlocul acelor probleme tehnice diverse, care constituiau munca lui de toate zilele. De aceea nu ocolea acele probleme, de aceea le aborda cu entuziasm și tenacitate.

Noile lui preocupări, pasiunea lui nouă fuseseră rareori întrerupte. Vecinii de bloc erau uimiți de liniștea și de izolarea lui. Îl stimau însă pentru felul său timid de a saluta, întotdeauna primul, pentru grija lui de a nu se face auzit și pentru felul cum răspundea rugămintilor lor. Mai ales muncitorii care-l cunoșteau de la uzină îi cereau uneori părerea asupra unor probleme simple de tehnică, pe care se străduia să le rezolve pe loc prin câteva cuvinte, prin câteva linii desenate pe o foaie de hirtie.

— Este, tovarășe inginer ! strigau ei bucuroși. Exact așa ne închipuiam și noi.

Și aceste mici întâlniri, aparent neînsemnate, intrau în preocupările lui Mușat. Ele îi verificau acea regulă a simplității matematice de care avea nevoie în primul rând tehnica. Nu refuzase pe nimeni, chiar dacă era încărcat peste cap cu probleme dificile, care cereau o rezolvare neîntârziată în secțiile uzinei. Oamenii îi dăduseră o denumire pe care o foloseau la orice ocazie : „Inginerul nostru“.

Întreruperile rare se datorau altor evenimente. Celor câteva scrisori pe care le primea : de la Liviu, de la Doina, de la Toader ; primise chiar și de la Bostan una, prin care-l invita să-i viziteze, „în sfârșit“, la prima ocazie noua locuință. Scrisorile îi deschideau întotdeauna amintiri care-l scoteau din spațiul familiar. Ele erau însă tot mai rare, pentru că și răspunsurile la scrisori erau foarte rare. Nimic nu i se părea mai greu decât să răspundă la o scrisoare. Încrămenea multă vreme, cu privirile rătăcite, cu coala albă de hirtie în față. Ce să scrie ? Liviu îi relata pe larg succesele ; erau spectaculoase asemeni știrilor din ziare. Să-i scrie despre succesele lui ? Cum să le definească ? Ar fi putut să răspundă prin câteva cuvinte : „Respir, mă hrănesc, aerul e bun,

necesar⁴. Ce putea să mai adauge ? Să-i înfățișeze o oarecare problemă tehnică pe care o rezolvase ? Era de ajuns să-i transcrie o formulă, pentru că nu-i putea trimite un dosar cu zeci de pagini... Toader îi vorbea despre sănătate „ca despre un copac care mai are mult pină la secure, și chiar și atunci ar putea zdreli tăișul⁴ ; despre „niște necazuri care, de, ciocănesc în trupul omului ca pasărea aia afurisită⁴ ; despre „ea⁴ mereu neîmblinzită și „Doamne ! ca o stincă gătită de amurg⁴. Doina parcă era înțeleaptă. Scria foarte rar, doar câteva rânduri, care-î păstrau adolescența. „Examenele m-au zăpăcit. Ah, cit am tremurat ! Oare n-ai stat niciodată în banca aceea ? Ai tremurat și tu, nu-î așa ?⁴

Se întâlnise o singură dată cu ea. Primise o ilustrată din Predeal. „Sintem în vacanță. Cîte noutăți și minuni !⁴ Nu adăugase nimic altceva. Doar la adresa expeditorului scrisese cu litere mărunte, aproape invizibile, denumirea vilei. Ilustrata îi sosise joi. Cerbu îi ceruse să termine neîntirziat o lucrare dificilă. Abia simbătă noaptea, târziu, reușise să se elibereze. Dormise doar câteva ore. Ajunsese după ora prânzului la Predeal, dar vila era goală. Cîțiva îngrijitori îi spusese că studenții se împărțiseră în grupuri și plecaseră dis-de-dimineață în excursie. Se plimbaser prin oraș, apoi pe cîteva poteci, pline și ele de lume, se odihniseră pe o bancă la marginea unei păduri, pînă se apropiase amurgul. Studenții se întorceau veseli, cîntînd, ținîndu-se la braț, în șiruri strînse. Veneau din toate părțile, parcă se revărsau niște torente în oraș. O descoperise într-un grup vesel, aproape strivită, la mijloc. Cînta și își purta picioarele într-un ritm neregulat, parcă dansa pe sîrmă. Trupul, brațele nu și le putea mișca. Îl zărise și ea. Începuse să se zbată sălbatică, pentru a scăpa din înlanțuire. Alergase spre el ca o nebună, aproape i se azvîrlise în brațe. Îl luase de mîna și începuse să fugă cu el, aiurea, prin oraș. Își clătina capul, ca să-i fluture părul în vînt, să-i gîdile fața. Se opriseră undeva lîngă un chioșc de ziare. Tot printre studenți.

— Te-am așteptat la toate trenurile de dimineață, îi spusese ea. Am fost sigură că nu vii. Știi cât am alergat singură pe poteci ca să-mi prind colegii? De câteva ori era să mă prăbușesc de oboseală. Noroc că au fost leneși! Am luat masa împreună, sub Piatra Mare. Fantastică performanță, nu-i așa?

Nu-l întrebase nimic. Îl privea și zîmbea. Mai era încă multă copilărie în surisul ei. Uimirea încă o însoțea în lume. Era aproape neschimbată, așa cum o întâlnise prima dată, pe malul apei, așa cum o întâlnise a doua oară în curtea Politehnicii.

— N-am știut că mai sînt și alți munți frumoși. Am întâlnit și ape, și arbori, m-am uitat jos spre ele, m-am uitat sus spre ei... Vezi că nu te-am uitat? O umbră mare mi-a dat și un junghi... Hai să ne mai plimbăm...

Se plimbau. Dar parcă o căutau toți din toate părțile. O strigau, o chemau; ea se înghesuia în el. Era veselă, mîndră, îl privea cu coada ochiului, pentru a prinde clipa cînd putea să se prefacă descoperită. Îl purta ea, pe străzi colindate, pline de lume. Parcă anume să audă chemările și să se înghesuie caldă la pieptul lui. Parcă anume să-i spună, fără vorbe, fără șoapte, că i se oferă ca un miracol.

— Știi cum au trecut examenele?... Ah! Parcă se juca nu știu cine cu creanga ta. Au mai crescut două frunze pe ea și încă un mugure. Îl simt cum se zbate... Acum au crescut posibilitățile. Sînt multe, multe, nu-i așa?

Ar fi vrut s-o prindă de umeri, dar ea îi luase mina și i-o mișca înainte și înapoi, ca într-un joc, amenințînd să lovească perechile pe lîngă care treceau.

— Hai, Doina, hai! o strigau din cînd în cînd voci. Incepem programul de seară.

— Înastă seară se va cam incurca programul, spunea ea ștregărește. Fără mine nu cred că au curajul să înceapă.

„Dar cine ești tu? se întreba el în gînd. De unde ai răsărit? Cine te-a proiectat în lume și în amintirile

mele? Cine te-a azvîrlit aici, caldă și vie, în brațele mele?"

Un grup de tineri îi urmăreau adunîndu-și vocile într-un cor care o chema din minut în minut. Nu strigau. O chemau în șoaptă. Și ea știa că va trebui să se desprindă de el și să se ducă în mijlocul lor. Va fi și acolo veselă, însoțită de siguranța ei, de visul ei, așa cum o însoțesc pretutindeni brațele, părul, pleoapele.

— Să nu-mi spui nimic, apropiase ea despărțirea. Nici nu simt cînd zilele se prefac în luni, și lunile în ani. Odată va cobori din viitor o zi care ne va duce, poate, acolo, pe malul apei. Nu mă vei lăsa să mă prăbușesc, nu-i așa?

Îl condusesese la gară și-l urcase într-un tren despre a cărui plecare știa. Îi fluturase din mîini împreună cu alți tineri, apoi se pierduse în mijlocul lor. Era veselă, sărea într-un picior; poate în colțul ochilor simțea usturimi.

Trecuse timp de atunci. Amintirile bîntuiau uneori camera aceea de la marginea orașului, eliberînd pentru cîteva clipe cifrele și liniile din fixitatea albă a hîrtiei. O vedea undeva departe, mlădiindu-se într-un amurg sîngeriu și căutîndu-și imaginea de copil în oglinda unei ape neascultătoare. Apoi cifrele încetau să fugă, încetau să se răzvrătească, amenințate de virful ascuțit al creionului, iar liniile își pierdeau tremurul, reciștigîndu-și imobilitatea necesară pe coala care le adunase.

Și deodată o întîlnise pe Liana.

În noaptea aceea colile rămaseră albe.

3

Ceea ce trebuia să se întîmple se întîmplă. Cerbu se trezi în fața unei situații tehnice neprevăzute, care-i făcuse pe toți inginerii consultați să ridice din umeri în semn de neputință. Adjunctul său, Vasile Straton, îi spuse înfricoșat :

— Nu știu dacă se poate face ceva. Problema mi se pare irezolvabilă. Cred că ar trebui să intervenim la un specialist din Capitală.

Aceasta ar fi însemnat dezavuarea inginerului-șef. Scoase imediat gindul din preocupările lui. Îl chemă în schimb pe Mușat.

Politețea cu care-l primi Cerbu i se părea exagerată tinărului. După incidentul cu Liana, se așteptase să-l primească rece, distant, sever.

— Ia loc, tovarășe Mușat. N-am știut că sînteți înzestrat cu o asemenea putere de fascinație. Domnișoara Liana se bucură de reputația unui sfînx modern, turnat dintr-un granit special. Nu pot decît să vă felicit.

Prima reacție a lui Mușat fu aceea de a se ridica de pe scaun și de a părăsi biroul fără să spună vreun cuvînt. Cerbu sări însă înaintea lui :

— Vă rog, domnule inginer ! Nu dau nici o importanță problemei. N-am făcut decît să atac un subiect care se discută uneori între bărbați. Dacă am atins vreo coardă delicată, sînt gata să-mi ofer scuzele... Nu pentru aceasta v-am rugat să veniți aici.

Nu numai vorbele, dar și aerul figurii sale exprimau parcă o scuză, o rugămintă. Tinărului i se făcu deodată milă. Își plecă privirile în pămînt și rămase mai departe pe fotoliu.

— S-a ivit o problemă foarte delicată în secția a doua, continuă inginerul-șef rămînînd în picioare, cu umerii aplecați parcă de o povară grea. Știi foarte bine ce importanță are secția a doua pentru producția uzinei noastre. Ne amenință strangularea, lîncezeala... Nu ne vom putea îndeplini clauzele de livrare din contracte... Avem și cîteva obligații de export... Te-aș ruga să iei dumeata în mîină... Personal și în numele direcției, dacă va fi cazul, îți încredințez dumitale sarcina de a remedia situația din secția a doua.

Mușat știa despre ce este vorba. Trecuse prin secție. Situația i se părea foarte limpede.

— Cunosce problema, tovarășe inginer-șef. Nu e cazul să vă alarmați. Orice intervenție tehnică de circpăceală este exclusă. Nu se poate remedia nimic. Mașina trebuie scoasă din uz.

— Am impresia că exagerezi. Îmi amintesc foarte bine că în câteva rînduri — pot chiar să-ți înșir datele — ai rezolvat probleme asemănătoare, dacă nu chiar identice. Mă refer la cazul mașinii speciale din sectorul mecanic.

Cerbu își dovedea din nou ignoranța. Asemănarea dintre cele două cazuri era aparentă. Un tehnician cu calificare ar fi observat imediat deosebirea.

— E cu totul altceva, tovarășe inginer-șef. Principiile de acționare și de reglare sînt distincte. Ar trebui înlocuit tot mecanismul interior al mașinii. Efortul acesta ar fi mai costisitor, mai îndelungat în timp, iar rezultatul lui nu ar satisface cerințele tehnicii. De multă vreme ar fi trebuit să funcționeze acolo o mașină modernă...

Cerbu încă nu-și pierduse speranța. Auzind că s-ar putea totuși face ceva insistă :

— Sînt rare cazurile cînd se folosesc în relațiile curente de muncă formule care încep prin „v-aș ruga“. Pînă acum n-am folosit această formulă decît o dată, în cazul unui accident uman. Am rugat un inginer să ia locul celui rănit.

— Tovarășe inginer-șef, se înduioșă Mușat. E ca și cum aș încerca să îmbrac în scoarță de fag un ulm putrezit. Nu va mai putea crește, nu va putea fi împiedicat să se prăbușească. Sînt probleme elementare, pe care și un elev de școală tehnică le-ar putea deosebi. E absolut inutil.

Cerbu întrebă brusc cu un ton sec, autoritar :

— La ce valoare s-ar ridica refacerea așa cum o vezi dumneata ? Vreau să facem o comparație.

— Dacă vreți neapărat să înlocuiți becul cu o lampă de gaz, eu cred că lampa, pentru a fi potrivită și adaptată cerințelor speciale de acolo, ar putea să necesite în timp și materiale costul cîtorva becuri noi.

— Dumneata îți bați joc de mine ? se infurie Cerbu. Cum poți să rostești asemenea ineptii ? Abuzezi de...

Se opri aproape sufocat. Era convins că omul din fața lui se răzbună. Găsise în sfârșit prilejul să-i plătească pentru toate persecuțiile pe care le îndurase.

— Nu abuzez de nimic, îi răspunse calm Mușat. Vreau numai să adaug că n-am fi ajuns în această situație... dacă serviciul nostru n-ar fi fost transformat în serviciu de pompieri... Mașina aceea, și mai ales mașina necesară în acel loc, ar fi trebuit concepută de multă vreme în serviciul de proiectări... Dumneavoastră ați crezut mai nimerit...

De această acuzație se temea cel mai mult Cerbu. Redeveni brusc impozant, grav ; se așeză în scaun și arată calm cu degetul spre ușă :

— Vei părăsi imediat această încăpere ! În alte împrejurări, aș fi sunat omul de serviciu...

Mușat nu se ridică din fotoliu. Îl țintuia ceva acolo.

— Nu înțeleg ce s-a întâmplat. Eu v-am spus o realitate, și dumneavoastră...

Vorbise cu tonul unui om uimit, care într-adevăr nu poate să înțeleagă ce se întâmplă. Cerbu însă dădu un alt sens vorbelor lui. Crezuse că gestul său grav îl înspăimintase și că tinărul caută să-l împace și să se scuze. Mai făcu o încercare :

— Sînt cazuri cînd se pot închide ochii în fața unui act de indisciplină. Depinde de atitudinea pe care o vei lua. Ești capabil să-ți revizuiești părerea ? Pînă la prînz aș vrea să am însă rezultatul precis !

Mușat avu o clipă impresia că inginerul șef a înnebunit. Ținuta și siguranța lui erau demne de un judecător. Vorbele păreau dăruite cu grijă și evidență, după ce fuseseră cîntărite fiecare în parte. Metamorfoza era neverosimilă, incredibilă. Îl gîtuia mila.

— Vă rog, spuse el cu o voce care se adresa parcă unui cerșetor. V-am spus întreg adevărul. Comandați o altă mașină. Oricine va înțelege. E inutil și absurd... e grotesc...

Parcă și Cerbu se uita la el cu milă.

— Dumneata nu înțelegi că te-am dat afară din acest birou? Vrei într-adevăr să chem omul de serviciu?

— Pentru ce? întrebă Mușat ridicându-se. Vă rog să mă iertați... Nu sînt obișnuit să lovesc... Mi-e teamă că aş sfărîma. Să nu credeți că v-aș lovi... Simt prea multă milă.

Apoi ieși din birou, lăsîndu-l pe Cerbu paralizat.

După cîteva ore, directorul uzinei primi cererea de demisie a inginerului-șef, iar comitetul de partid — o informare scrisă, prin care i se anunță că „subsemnatul Dan Cerbu, inginer diplomat al Politehnicii din Lyon“, nu-și mai poate duce munca în securitate, deoarece este amenințat cu lovirea de către un individ cu numele Ion Mușat, strecurat prin fraudă în serviciul de proiectări al uzinei. Mai înainte însă avusese grijă să vorbească telefonic cu un institut de cercetări din București, care-l asigurase că-i va trimite în cel mai scurt timp mașina cerută și un specialist care să cerceteze la fața locului situația serviciului de proiectări.

4

Ștefan Petrescu, secretarul comitetului de partid, fusese detașat de puțină vreme la uzină. Trecuse prin cîteva școli de partid, lucrase un timp în activul unui raion industrial, ca propagandist, apoi în comitetul raionului, la secția industrială. Fusese mai înainte tehnician la o mare uzină din București. Îl pasiona și pe el tehnica, și pentru a nu fi depășit de problemele noi care se iveau în această ramură făcuse mari eforturi în vederea continuării studiilor. Terminase școala medie și se înscrisese la Politehnică, la cursurile prin corespondență. Detașarea în noua muncă îl găsisese în anul III la Facultatea de mecanică.

Inginerul Cerbu îl primi cu o politețe rece, mai degrabă cu o îngăduință politicoasă. În cursul convorbirii se lăsă

însă „cucerit“ de perspicacitatea și de sinceritatea tinăru-lui său interlocutor, devenind amabil, sincer, aproape intim.

— Imaginează-ți și dumneata, spuse Cerbu încercînd un sentiment de uimire. Nu e vorba numai de diferența de vîrstă. Unii tineri zvăpăiați, infatuați au uitat să mai țină seama de ea. Le mai îngăduim și noi uneori să-și orneze coiful cu pene, poate pentru că vrem să ne mai simțim în apropierea lor, adică să nu... adică ne place să ne mai furișăm printre tineri, să ne amestecăm din cînd în cînd printre ei. Nu cred că e un păcat prea mare chiar dacă ni se întîmplă aceasta la un pahar de vin sau în prezența unor domnișoare. Nu e bine să se ascundă sinceritatea vîrstei. Cînd vei ajunge și dumneata în situația noastră, vei înțelege mai bine... E vorba însă de respectul pe care oricine îl datorează funcției. Poate că se mai distribuie uneori funcții unor persoane necorespunzătoare. Eu însă, tovarășe Petrescu, sînt diplomat al Politehnicii din Lyon. Am avut profesori celebri, savanți cu al căror nume se mîndrește știința și dicționarele, savanți care mi-au acordat diploma cu cele mai mari onoruri. Am condus unul din sectoarele cele mai importante ale acestei uzine într-o vreme cînd dumnealui își împleticea pașii prin colb. Luam ceaiul în București, dejunul la Roma, iar cina la Paris. A doua zi dimineața simțeam gustul omletei bucureștene. După plecarea mea din cancelariile marilor trusturi, magnați ca Wickers, Krupp, Siemens scăpau cuvinte de laudă la adresa specialiștilor români. Tot ce am făcut am făcut din pasiune pentru tehnică. Am sprijinit cît am putut, rupînd deschis, pe față, cu toți acționarii, transformarea radicală a uzinei, am publicat articole în presă, fără să ăiau în seamă amenințările scrise pe care le primeam de la fasciști, am sprijinit naționalizarea și mi-am oferit serviciile în modul cel mai cinstit. Am făcut tot ce am putut în munca mea ca să sprijin producția. Cred că sîntem singura uzină din țară care a evitat perioade de criză ; nu degeaba am primit drapelul de unitate frun-

tașă pe ramură. Știu, contribuția mea a fost modestă, muncitorii și tehnicienii din secții merită toate onorurile. Și dumneavoastră, care ați știut să-i mobilizați în jurul acțiunilor tehnice întreprinse și inițiate de noi... Ei bine, tovarășe Petrescu, în acest birou, de pe fotoliul în care stai dumneata, un tinerel, care dacă ar avea timp și-ar roti toată ziua coada ca un păun, a îndrăznit să mă amenințe nu că mă va lovi, ci că mă va sfărîma. Iartă-mă, eram atît de uluit, încît mă mir cum de a ieșit nevătămat din acest birou. L-am dat pe ușă afară, dar ar fi trebuit să-i răspund prin palme. În aceste condiții nu mai pot munci. Regret că nu l-am palmuit, că nu l-am scos de ureche pe ușă... Cred că dacă ai fi fost dumneata în locul meu... Nu-mi închipui că te-ai fi putut stăpîni. Eu n-am nevoie de ifose, de rebeliuni în serviciu, de mutre care caută schimonoseli superioare și vor să vrăjească astfel pe neinițiați și pe cei slabi de înger... Păstrez încă cererea de demisie. Nu am de făcut altă declarație și te rog să-mi ierți indignarea. Acesta sînt eu. Nu mă pot ascunde în fața nimănui... Iartă-mă, dar trebuie să pregătesc urgent o informare pentru Comitetul Central cu privire la mașinile pentru export...

Petrescu ieși zăpăcit din biroul inginerului-șef. Indignarea acestuia i se părea sinceră și justificată. Îl cunoștea vag pe Mușat, îl văzuse de cîteva ori prin secții, fără să intre în vorbă cu el, știa că muncitorii și tehnicienii îl prețuiesc, sau cel puțin așa își închipuia din vorbele pe care le auzise din gura lor. Figura pe care și-o amintea vag nu prea părea aceea a unui om violent, dar era foarte simplu să se înșele.

Inginerul Racoviță se manifestă prudent la începutul convorbirii cu Petrescu. Folosea termeni vagi. Nu voia să-l încondeieze pe Cerbu, dar nici nu voia să-l nedreptățească pe Mușat. Simțind preocuparea pentru adevăr în atitudinea secretarului, avu curajul să rostească o concluzie care îl uimi pe acesta :

— Nu cunosc firea lui ; și nu poți să răspunzi niciodată pentru cineva cu ochii închiși. Mie personal mi

se pare un om foarte liniștit și așezat. Poate că și-o fi ieșit din sărite. Din punct de vedere profesional însă, e o capacitate, o valoare incontestabilă. Poate că uneori vede chiar mai departe decât mulți alții. Discutați cu el.

— Bineînțeles că voi discuta...

Dosarul care-l însoțise pe Mușat în transfer conținea referințe profesionale contradictorii. Una semnată de Neagoe și Bostan nu se deosebea prea mult de cea făcută de Racoviță. Alta semnată de Bărbulescu atrăgea atenția asupra unor confuzii științifice extrem de primejdioase pe care le demonstra uneori inginerul Mușat atît în opiniile verbale, cît și în munca efectivă. (Referințele erau scrise cu cîteva săptămîni înainte ca Liviu să fi făcut acea demonstrație răsunătoare în fața conducerii institutului, prin care considera just punctul de vedere susținut de Mușat, și cu cîteva luni înainte de a se fi descoperit revista care înlătura orice echivoc în problema P.T.P. 12). Mai erau însă cîteva date care, deși nu conțineau nimic precis, făceau aluzii vagi la anumiți termeni care l-ar fi caracterizat pe Mușat: „grave confuzii ideologice“, „aroganță“, „indisciplină“, „indiferență“ și puneau într-o lumină neclară biografia lui. Bărbulescu subscrisesese acolo ceea ce auzise de la Liviu.

Toate acestea îl determinară pe Ștefan Petrescu să fie din capul locului aspru în convorbirea cu Mușat.

— Îmi pare rău că nu ne-am întîlnit mai demult, spuse el. Poate am fi evitat un conflict regretabil, care îți complică foarte mult situația.

— Nu știu despre ce este vorba, răspunse tînărul, cu surprindere nesimulată. Dacă vrei să fiți mai explicit...

Petrescu își închipui că interlocutorul său se preface.

— Te sfătuiesc să inclini spre sinceritate. E vorba de atitudinea dumitale față de inginerul-șef.

— De ce acest îndemn la sinceritate? Există ceva care vă determină... care... Nu știu... Nu cred că este cazul să... Și nu știu ce s-a întîmplat cu inginerul-șef... Eu cred că e un nevinovat... Dacă ați vrut să aflați asta...

— În ce sens este nevinovat? Se poate să ai dreptate. Spre această părere înclinăm și noi.

— În probleme de tehnică, răspunse Mușat. E aproape ridicol... Nu mă refer la el... La raportul dintre el și știință. Plutește într-o amintire vagă...

— Cred că este cazul să fii dumneata mai explicit. Vreau să știu limpede dacă-l insulti sau nu, aici în fața mea, pe inginerul-șef al uzinei!

Mușat îl privi iarăși cu ochii mari. Ridică din umeri și rosti cu o voce obosită:

— N-am obiceiul să insult. Am spus un adevăr... Inginerul Cerbu... Dar nu e evident? E ca un... ca un debil îmbrăcat într-o armură... Nu poate s-o suporte. Il va strivi... Mi-e milă de el...

— Dumneata ești conștient de afirmațiile pe care le faci? Îți dai seama de gravitatea vorbelor?

— Dar nu e nimic grav... Numai curajul lui mă uluiește. Eu n-aș putea să mă arunc de la o asemenea înălțime fără parașută. Nu înțeleg cum rămâne suspendat... E un miracol...

— Adică dumneata îl consideri pur și simplu... un... un...

— Da, răspunse Mușat. Un ignorant... Parc-ar fi un vrăjitor... Nu înțeleg cum poate sta de atîta timp suspendat. Cred că nici o formulă matematică nu ne-ar putea explica fenomenul... E cu adevărat fantastic!

Petrescu se simți pentru un moment dezarmat. Era ceva în spusele inginerului care-l amețea. Uimirea, nepăsarea, calmul cu care își colora periodic cuvintele i se păreau neverosimile. Nici un semn de iritare, de apărare, de scuză. Se așteptase la alte reacții după ce-i citise referințele, mai ales după ce-l auzise pe Cerbu. Oare e înconștient? Nu înțelege gravitatea situației în care se află? Ce e cu el?

— Aș vrea să mă mai lămuresc asupra unui punct, se hotărî pînă la urmă Petrescu. Mi se pare că, neținînd seama de vîrstă și de funcția pe care tovarășul Cerbu

o deține, într-un anumit moment de... de nervozitate... ai aruncat o insultă și o amenințare gravă împotriva dumnealui.

Mușat se înroși. Încercă să-și amintească vorbele și atmosfera în care le rostise.

— Nu știu, spuse el. N-am fost furios nici o clipă. N-am simțit decît milă... Mi se pare... Nu știu... A spus el ceva... o jignire... o nedreptate... Sînt momente cînd eu nu pot să ascult anumite cuvinte; cînd se spun prostii sau neadevăruri; cînd e ceva urît... care mă doare... Cred că i-am spus ceva... cred că i-am spus că altcineva ar fi folosit palmele mele... Eu nu aș putea... Nu am obiceiu și cred că aș sfărîma...

Petrescu se încruntă la față :

— De ce te bilbij mereu? Nu poți să spui cu îndrăzneală adevărul adevărat?

Mușat se uită la el cu ochii mari și-i răspunse foarte încet și tremurat :

— V-am spus că sînt momente cînd nu pot să aud anumite vorbe...

Convorbirea se termină brusc. Și Mușat și Petrescu se despărțiră nedumeriți. Ultimul însă își făcuse o anumită părere, pe care urma s-o discute cu conducerea uzinei. După cîteva clipe însă, Mușat reveni. Nu intră în încăperea. Vorbi din prag :

— N-aș fi vrut să vă stîngheresc... Mi se pare... Eu cred că nici un om nu trebuie insultat și amenințat. De ce să ne uităm la vîrstă sau la funcție?... Nici un copil... în sfîrșit... Am uitat să vă spun asta... Bună ziua!

Petrescu nu găsi cuvinte pentru a-l reține.

5

Mușat trecuse un examen dificil. Fusese chemat într-o secție pentru o consultație tehnică superficială. Era unul dintre numeroasele accidente fără importanță atît de obișnuite în activitatea unei uzine. În loc să repare pe loc defectiunea, căuta cauzele ei și descoperi cu groază

o uzură forțată la un agregat de înaltă productivitate. În câteva ore, uzura s-ar fi agravat, scoțind agregatul din funcțiune pe o perioadă îndelungată. Se consultă imediat cu tehnicienii secției și căzură toți de acord să repare pe loc, în mers, agregatul. Reparația, extrem de complicată în acele condiții, punea la tot pasul probleme dificile, care cereau o atenție deosebită. Își petrecu aproape 15 ore în secție într-o încordare care-l sleise de puteri.

— Nu mai pot, spuse el în momentul cînd văzu agregatul funcționînd. Dacă se întîmplă ceva, aduceți-mă de acasă.

Plecă abia ținîndu-se pe picioare. Era aproape miezul nopții. Portarul îi ieși în întîmpinare pentru a-l anunța că-l căutase cineva la telefon în cursul serii.

— De cîteva ori a întrebat de dumneavoastră. Dar tovarășii din secția a treia n-au vrut să vă cheme.

— Foarte bine au făcut! răspunse Mușat.

Era atît de obosit, îi tremurau picioarele, îi vuia capul, îi atîrnau mîinile, încît și vorbele îi ieșeau cu greutate din gură. Aerul rece al nopții îl mai învioră. Membrele parcă i se mai destinseră, spatele parcă i se îndreptă, capul însă continua să-l doară, și urechile îi țiuiau fără încetare. N-avea nici măcar puterea să se bucure pentru ceea ce făcuse.

„Bine c-a trecut! își spuse el în gînd. Nu știu dacă îl voi putea transcrie... Cred că m-ar apuca zorile. Și dacă nu m-ar inebuni durerea asta de cap...”

Ajunse acasă buimac. Înainte de a păși pe ușa blocului, văzu o fereastră deschizîndu-se la etajul I și auzi șoaptele unui muncitor pe care-l cunoștea:

— V-a căutat cineva în două rînduri...

— Știu, îi răspunse tinărul. Mulțumesc...

Fereastră se închise, iar el pătrunse în clădire. De obicei mergea pe scări pînă la etajul III, unde-și avea garsoniera. Nici nu știa unde e cabina liftului. De astă dată însă, o căută. Înainte de a apăsa pe buton, se răzgîndi. Știa că liftul face zgomot, de multe ori îi tulburase și lui liniștea. Renunță. Urcă scările încet, și deodată înțelese

că omul care-i vorbise de la fereastră nu se culcase pînă la ora aceea, așteptîndu-i sosirea.

„Știu cine este, știu în ce secție lucrează, dar nu vreau să mă gîndesc acum. Trebuie să-i mulțumesc miine încă o dată.“

Camera era ca întotdeauna goală. O cercetă surprins. Aștepta să găsească pe cineva înăuntru. Căutările îi născuseră acea idee absurdă. Nu era nimeni. Doar cărțile și dosarele lui. Și biroul plin de coli albe, și scaunul ușor deplasat, așa cum avea obiceiul să-l așeze în momentele cînd lucra. Era prea multă singurătate acolo. Durerea de cap i-o accentua. Se duse la birou, se așeză pe scaun și începu să-și regăsească proaspetele cunoștințe. Lucră pînă îi căzu capul pe masă. Se trezi tot acolo, cu fața acoperită de hîrtii. Parcă ar fi vrut să-l apere cineva de vîntul rece al dimineții. Își puse ibricul de ceai pe reșou, și după ce se bărbierî se dăruî cu totul unui duș rece, înghețat. Ceaiul puternic, fierbinte îl echilibră. Durerea de cap îi trecuse, dosarul, căruia îi dăduse o nomenclatură convențională, era încheiat. Îl puse într-un raft alături de alte dosare. Se grăbi să plece. Știa că în ziua aceea va întîrzia pentru prima dată la birou. Pe drum își aminti evenimentele din ajun. Senzația oboselii încă îl urmărea. Oare cine îl căutase atît de insistent? Și deodată tresări. Cine putea să-l caute? Începu să-i bată mai tare inima. Nici nu întrebasese cine fusese. Un bărbat, sau... Rămăsese nemişcat pe trotuar. „Te voi căuta eu... Dacă...“ Își aminti vorbele acelea. Înțelese înfiorat și altceva. Era prima ființă la care se gîndise. Cîte valuri se ciocneau în pieptul lui! Îi apăruseră și alte amintiri, care îl înghesuiau pe dinăuntru, care îl sufocau. Cîțiva tineri îl salutară. Le răspunse și porni parcă după ei, tras de ei. Iarăși i se topeau puterile.

Racoviță îl privi îngrijorat. Îl vedea palid, cu cearcăne la ochi, cu părul răvășit, cu hainele parcă atîrnînd pe el.

— S-a întîmplat ceva?... Îți mulțumesc foarte mult, tovarășe Mușat, pentru ziua de ieri. Puteai să te învoiești dacă ești atît de obosit.

Îi mulțumi înclinînd capul și se duse la biroul lui. Avea puțin de lucru în ziua aceea, dacă nu se ivea din nou vreo chemare neprevăzută. Racoviță se apropie de el cu gestul unui om care își amintește că a uitat să spună ceva.

— Apropo ! Știi că te-a căutat cineva ?

Dar nu mai era nevoie să spună cine l-a căutat. În pragul ușii apăruse, vesel, tinăr, exuberant, și cu toate acestea foarte distins, prietenul lui de departe, Liviu. Se repezi spre Mușat, îl strînse în brațe, îl scutură de umeri și iar îl îmbrățișă.

— Ioane ! Toată ziua pînă la zece seara cînd plec mi-o dedici mie. Orice treburi ai avea. Dacă ai greutate, voi vorbi eu cu directorul. Iartă-mă acum ! Nu vreau să fiu așteptat.

Liviu plecă spre ușă, de astă dată cu mersul lui elastic, sigur, care nu părea că indică vreo grabă. Din prag îi mai făcu un semn cu mîna.

Racoviță rămase tot timpul în preajma biroului lui Mușat. Fața îi radia de bucurie.

— Nici nu-ți închipui cît de bine îmi pare, șopti el.

— Nu înțeleg... De ce ?

— Am uitat să-ți spun. Tovarășul Filimon a venit în calitate de specialist pentru mașina aceea cu bucluc. A fost trimis de București. Cred că se vor aranja lucrurile.

Mușat ridică încet din umeri. Își imagina altceva. Îl vedea pe Liviu într-un restaurant, la o masă de două persoane, ascunsă într-un colț, povestind vesel cuiva. Era convins că nu gîndurile lui plăsmuiesc imaginea aceea. Parcă vedea o fotografie. Și nu greșea.

6

Directorul uzinei îl prezintă pe Liviu lui Cerbu și lui Petrescu :

— Tovarășul inginer Filimon, șeful serviciului de proiecte-perspectivă de la Institutul de cercetări științifi-

fice. A venit oficial, pentru problema agregatului din secția a doua.

Liviu fusese cu directorul uzinei în secție, pentru a vedea mașina la fața locului. Nu-i fusese prea greu să se convingă că agregatul ajunsese în stare de ruină. Toți inginerii din secție aveau, fără nici o excepție, aceeași părere. Situația se discută calm, lucrurile erau aproape limpezite. Cerbu crezu însă de cuviință să mai facă o încercare, mai mult din inerție, pentru că nici el nu mai spera în folosirea vechii mașini.

— Poate că ar mai fi o posibilitate. Mi-e teamă însă, cum se spune în popor, că daraua ar costa mai mult decât ocaua.

— Nu ați consultat specialiștii dumneavoastră? întrebă oarecum nesigur Liviu.

— Ba da, răspunse Cerbu. Cam toate părerile înclină spre înlocuirea de urgență a agregatului cu altul nou.

— Cam toate părerile... repetă grav și amenințător Liviu. Pe inginerul Ion Mușat l-ați consultat? Care este opinia lui?

Cerbu deschisese fără să vrea capitolul cel mai delicat al problemei. Își regretă cumplit intervenția, dar nu mai avea ce face. Trebuia să răspundă la întrebare. Îl chinuia însă un gând. De unde cunoștea trimisul Bucureștiului numele lui Mușat? Oare i se plînsese acesta? Situația se agrava, și tăcerea lui părea că indică o vinovăție. Cu îndrăzneala disperatului, se hotărî să dea lucrurile pe față:

— Inginerul Mușat are aceeași părere ca noi toți. Dar nu aceasta e problema. Nu știu dacă-l cunoașteți sau nu pe... tovarășul în cauză. Aici în uzină însă, atitudinea dumnealui e foarte... e foarte discutabilă. S-ar putea să fie un inginer pregătit.

Liviu își aminti brusc discuția cu Liana despre Mușat. Se așază și mai bine în fotoliu, parcă pentru a-și scoate în relief ținuta, rangul și distincția.

— Continuați, vă rog, spuse el. Părerile despre inginerul Mușat sînt foarte contradictorii. Vă rog.

Era o invitație care suna ca o poruncă. Cerbu se supuse, adunîndu-și încă o dată hotărîrea.

— E vorba de spiritul lui cam rebel... și de atitudinea lui cam ostilă față de anumite cadre ale conducerii. Eu sînt un om în vîrstă. Mi-am luat diploma, cu onorurile epocii, la Politehnica din Lyon. Lucrez la această uzină de la înființarea ei. M-am apropiat de multă vreme de muncitori... De aceea mă găsiți în această funcție. Cu toate acestea, inginerul Mușat, într-o discuție pur tehnică, a făcut apel la argumente necontrolate, sub demnitatea umană. Mi-am și înaintat demisia. Nu putem lucra sub amenințări, ca pe vremea fasciștilor !

Liviu era uluit de ceea ce auzea. În primul moment de tăcere, i se trezi dorința să-l ia pe Cerbu de umeri, să se ducă împreună cu el la fereastră, pentru a-l privi la lumină.

Petrescu încercă să limpezească lucrurile :

— A fost o întîmplare nedorită, care provine din subestimarea tovarășului inginer-șef de către tovarășul inginer Mușat. Mi se pare însă că în momentul acesta inginerul Mușat regretă ieșirea sa necontrolată...

— Regretele tardive, interveni Cerbu, nu pot vindeca întotdeauna rănilile. Eu nu pot permite unui tînăr încă neformat să mă insulte. E sub demnitatea umană, tovarășe inginer. Nu numai insultele. În primul rînd amenințările...

— V-a amenințat inginerul Mușat ? întrebă Liviu rar și apăsător, fără să dea însă altă intonație frazei.

— Ne pare rău că sînteți, fără voia dumneavoastră, martorul tardiv al unui asemenea incident, spuse directorul.

Văzîndu-l pe Cerbu tăcut și încruntat, Petrescu se hotărî să răspundă în locul lui :

— Ingerul Mușat nu și-a tăgăduit atitudinea, nici cauzele ei. S-a exprimat poate cam confuz, dar sincer. Mai ales la sfîrșitul convorbirii noastre, cînd a dat a înțelege că insultele și amenințările nu trebuie folosite în nici o ocazie... Eu am apreciat aceasta ca un anumit mod

de a-și face autocritica... Dumneavoastră, tovarășe inginer, poate că-l cunoașteți de la institut, poate că ne ajutați să-l înțelegem și să-l apreciem la justa lui valoare. Bineînțeles, nu vă cerem o referință. Am vrea să nu greșim.

Liviu chibzui doar câteva clipe.

— Din punct de vedere profesional... e un inginer talentat, cu perspective. Poate că uneori e cam îndrăzneț în imaginarea progresului tehnic... Acesta însă nu e întotdeauna un defect. Dacă se bazează pe o serioasă cultură ideologică, dacă se încadrează în limitele disciplinei, dacă e necesită de imaginea unei perspective clare, îndrăzneala tehnică poate deveni un factor foarte important chiar în producția curentă... Eu încerc să vă formulez o opinie strict personală. Salturile prea riscante trebuie cîntărite cu grijă înainte de a fi făcute. Cine vrea să arunce o greutate care-i întrece puterile nu trebuie să se gîndească numai la faptul că ar putea să-și schilodească trupul. E posibil ca greutatea scăpată să schilodească și trupurile altora, trupurile unor oameni nevinovați...

— Sînt întru totul de acord cu dumneavoastră, sări Cerbu. În tehnică, fanteziile pot fi primejdioase...

Liviu își manifestă nemulțumirea că fusese întrerupt, printr-un gest foarte calm, care însă îl pietrifică pe Cerbu.

— Mi-ați cerut o opinie. Se pare că și la institut s-au întimplat, citeva neînțelegeri. Într-o anumită perioadă, a fost transferat disciplinar, prin ordinul expres al directorului, dintr-un serviciu important într-o secție fără viitor. Nu cunosc amănunte. Poate că nu avea nici o vină, poate că era vorba de o neînțelegere formală exagerată... Din punct de vedere politic, nu cunosc prea multe amănunte despre dinsul. Cred însă că sînteți mai bine informați decît mine.. Esențial sau în orice caz important este tinerețea și posibilitățile lui. Cred că în cazul aplicării unei sancțiuni disciplinare ar fi bine să țineți seama și de aceasta. Nu vreau să-l favorizez prin

nimic, cu atât mai mult cu cât îl cunosc, nu vreau să vă îmblînzesc pe dumneavoastră, adică nu vreau să vă influențez în găsirea sancțiunii; e o problemă strict internă, pe care numai dumneavoastră o puteți rezolva; cruzimea prea exagerată în asemenea cazuri poate avea un rezultat defavorabil pentru cel căruia i se aplică. Vă rog să faceți abstracție de tot ceea ce v-am spus. Nu am nici o calitate să intervin în această problemă... afară doar de aceea de a sta personal și amical de vorbă cu inginerul Mușat. Voi face tot ceea ce îmi stă în putință...

— De altfel, e un om extrem de muncitor. Lucrătorii din secții și tehnicienii îl apreciază și chiar îl... îl iubesc. M-am mirat și eu când am auzit, dar am putut constata și cu ochii mei.

Cuvintele lui Petrescu îl nemulțumiră pe Cerbu. Încercă să protesteze, dar îl împiedică directorul :

— Poate că ar fi bine să-l transferăm într-o secție. Am observat și eu că e priceput și harnic. Să-l detașăm într-o secție grea și bine organizată.

— Secția întâia ! propuse imediat inginerul-șef.

Era secția cea mai grea, care-i dădea cele mai multe dureri de cap lui Cerbu. Acolo se făceau operațiile cele mai fine și mai delicate din uzină.

— Acest lucru îl veți hotări dumneavoastră, spuse Liviu. Aș vrea să trecem la obiectele importante ale convorbirii noastre, rugându-vă încă o dată să considerați blindețea mea nu ca o lipsă de principialitate, ci ca un sentiment de înțelegere pentru un tehnician de valoare, cu perspective frumoase, pe care îl cunosc încă din vremea studenției... Noul agregat vă va fi expediat cu toată urgența. Nu e necesar pentru aceasta decât o simplă confirmare telefonică. În ceea ce privește serviciul de proiectări, aici cred că avem mult mai multe de discutat.

Liviu nu făcu altceva decât să anunțe o măsură generală, pe cale de a deveni lege, cu privire la reorganizarea serviciilor de proiectări din marile uzine. Principiul obiectiv : perspectiva. Cele mai bune cadre de ingineri

În acest scop, imaginarea pe baza planurilor de dezvoltare a uzinei a celor mai noi și mai moderne tipuri de mașini, colaborarea strinsă cu Institutul de cercetări științifice.

— Proiectarea mașinilor complicate, de importanță excepțională, cade în sarcina institutului nostru, încheie el. V-aș ruga să faceți toate propunerile și observațiile pe care le credeți de cuviință. Numai astfel, cumulind toate părerile, putem ajunge la o sinteză reală.

Vorbise așa cum își închipuia că trebuie să se vorbească la ședințe. În trei ani de zile, ajunsese un maestru în astfel de probleme. Ascultă propunerile, le notă pe cele mai importante, le comentă, se declară foarte mulțumit în concluzie de felul cum decursese acea „ședință lucrativă”. Și ceilalți erau mulțumiți.

7

Intrînd în restaurant, Liviu îl conduse pe Mușat chiar la masa aceea din colț.

— Imaginează-ți cu cine am stat aseară la masa aceasta, Ioane ! Repede, fără să te gîndești !

Mușat nu răspunse, deși revedea fotografia. Se uita undeva în tavan, încercînd zadarnic să-și alunge emoția. Liviu era prea fin psiholog ca să nu înțeleagă că se petrece ceva neobișnuit cu prietenul său.

— Mi se pare că ai cucerit-o pe Liana. Nu ! Nu-ți fie teamă. Nu mi-a spus nici o vorbă. Am înțeles din privirile ei. Să știi că e o fată excepțională. În toate privințele. O valoare superioară. *Nec plus ultra*.

Mușat avea senzația că primește lovituri de ciocan. Liviu avea senzația că le dă. Nu întinse mai mult coarda.

— De ce nu te îmbraci și tu mai omenește ? întrebă el pentru a schimba subiectul discuției. Nu-mi închipui că...

Mușat ridică mina pentru a-i cere tăcere.

— De ce mă faci să-ți repet anumite lucruri? Mai bine nu roști vorbele. Nu m-a preocupat nici o clipă problema pe care ai ridicat-o... Brrrr! Am început să capăt un vocabular de ședințe...

— Ai început să vorbești, ceea ce mi se pare mult mai important. Crede-mă, n-am vrut să te jignesc și nici să-ți impun un *modus vivendi*. Am făcut-o din pură amicitie.

— Poate că ai dreptate, Liviu. N-am avut însă prilejul să mă observ printre alții în împrejurări mai deosebite. Intru a doua oară într-un restaurant de când sint în orașul acesta.

— Dumnezeu! se îngrozi Liviu. Unde, cum, pentru ce te-ai înmormintat? Crezi că ți-a venit vremea să stai între pereții unui coșciug? Ce faci tot timpul aici? Îți jur că în clipa asta îmi bate inima pentru tine... Nu vrei să vii înapoi la București? Te asigur că vei găsi un loc în institut. Chiar dacă ar fi nevoie pentru aceasta să forțez demisia lui Bărbulescu.

— Cît de profund greșești! De ce crezi că aici e moarte? E un spațiu ca oricare altul, în care oamenii se bucură, se iubesc, visează, tremură de emoții, au același drept de a privi luna ca oriunde în altă parte a lumii... E și aici viață ca pretutindeni...

— Ai rămas același optimist incorrigibil. Vreau să-ți spun însă un gând. O destăinuire căreia n-aș vrea să-i pui la îndoială sinceritatea și mai ales izvorul care-o provoacă: prietenia. Mi-e teamă, înainte de a începe, că te voi întrista.

Mușat trecu iarăși printr-un moment de infern. Oare va auzi iarăși numele acela?

Liviu prelungi tăcerea pînă cînd văzu broboane de sudoare pe fața omului care nu îndrăznea să i se uite în ochi.

— Am impresia că undeva ai comis o trădare, Ioane. Iarăși tăcu. Și simți cu cită putere tăcerea îl sfișie pe celălalt. Cruzimea i se topi brusc.

— Oare nu ai ajuns un oarecare tehnician, Ioane? Oare nu ți-ai trădat visele? Unde sint revoluțiile pe

care le proiectai cu atita arșiță în tine? Nu uita... Au trecut doi ani... 731 de zile. Și cite ore și cite minute!

— Aaa! își aminti Mușat. A fost și un an bisect. Douăzeci și patru de ore mai mult. Un frumos cadou al convenției despre timp. Ți mulțumesc că mi l-ai dăruit.

— Acesta e răspunsul tău?

— Da, Liviu. Am avut prin urmare 24 de ore mai mult. Le uitasem. Știi tu ce înseamnă 24 de ore?... Da! Pentru proiectele mele. Să nu-mi compătimești orele. Aproape toate s-au petrecut în arsenale. Au fabricat arme bune pentru niște soldați în devenire.

— Oare nu e o iluzie, Ioane? Oare nu e un pact făcut cu o iluzie pentru a supraviețui? Tu crezi că toți oamenii sînt ca Napoleon, care a izbutit într-o sută de zile să-și găsească toți soldații și comandanții?

— De ce crezi că i-am pierdut? Crezi și tu că am fost exilat într-o Elbă oarecare, și deposedat de visuri? Nu, Liviu...

— Stai o clipă! Cine mai crede în exilul tău?

Liviu văzu răspunsul în privirea lui Mușat.

— Nu știu, răspunse acesta. Adică nu pot. Te rog, Liviu. Îmi dau seama că sînt absurd. În sfîrșit.... Și totuși, nu ți-am răspuns la întrebare. Îmi îngădui să nu-ți răspund?

— De ce mă mai întrebi? Ridică-ți privirile ca să vezi cît m-ai emoționat, dacă nu simți aceasta din vorbele mele.

— Nu pot. Ți voi răspunde la întrebarea care te doare. Au trecut doi ani. Poate vor trece și alți doi, și încă alții. Poate vor trece mulți. Caut, sper și visez lucrînd, Liviu. E cea mai mare bucurie pe care o poate avea un om. E o dublă mișcare a unei singure linii. Nu știu ce raport geometric i s-ar potrivi. O mișcare multiplă a unui singur corp în aceeași direcție. Oare nu numai așa se poate cuceri, la urma urmei, spațiul?

— E prea complicată mișcarea. Să nu fie mai degrabă o singură mișcare, care conține în ea dorința altor mișcări. Dacă acționează numai legea inerției, Ioane?

Dacă mișcarea e mai săracă decît îți inchipui? Dacă a ajuns să fie condiționată de alte forțe, poate chiar opuse?

— E ridicol ceea ce spui... Mai bine decît mine, care suport această mișcare, nu poți să știi. Greșești însă și în teorie. Întotdeauna va exista o opoziție, la orice mișcare, altminteri nici n-ar fi posibilă mișcarea...

— N-ai renunțat la obiceiul de a mă calcula. Acum mi se pare că ai vorbit pentru ședințe...

Mușat nu înțelese în primul moment ce vrea să spună Liviu. Iar atunci cînd înțelese, își plecă privirile în pămînt. Îl scurmau parcă niște gheare ascuțite, încovoiate.

— Am spus o prostie, Ioane, o prostie, o răutate nemaipomenită. Nu vreau să te văd suferind. Nu. Știu că nu ești capabil de gînduri meschine. Nici eu nu sînt. Cu ce pot să te conving? Am asistat astăzi, cu totul întimplător, la o discuție cu privire la situația ta... Am făcut tot ce am putut ca să te apăr. Să știi că ai adversari redutabili aici. Mi-e teamă să nu te deposeze de visuri...

Mușat își revenise. Ridică din umeri în semn de nepăsare. Apoi își apropie palmele încet, pînă își atinse degetele. Liviu îi observă gestul, îl recunoscî și începu să-și muște buzele pînă la sînge. Își aminti cu cîtă milă îi ascultase Liana toate vorbele. Parcă-i batjocorise cu privirea niște decorații sfinte. Îl trimisese cu tăcerea și cu privirile ei într-o lume pe care n-o vedea, o lume străină, pe care ar fi putut să calce cu nepăsare picioarele ei. Își propusese să se despartă de Mușat reamintindu-i acel „*Nec plus ultra*“. I s-ar fi părut însă că ar fi el deposedat de un vis care abia se înfiripa.

Capitolul III

1

Secția întâia era unitatea de elită a uzinei. Acolo se fabricau piesele cele mai migăloase, „bijuteriile“ cele mai fine. Erau puține mașini și puțini muncitori în acea secție. Lucrătorii de acolo străluceau ca niște gradați în marea armată a uzinei. Se bucurau de o stimă generală pretutindeni, erau toți decorați; ei erau creatorii acelor machete uimitoare care împodobeau standurile țării noastre la expozițiile internaționale. În uzină se împămîntenise o vorbă care se folosea însă foarte rar. Cînd se lăuda un muncitor excepțional, un talent trecut prin școala experienței, atunci se putea auzi ca un suprem elogiu: „E aspirant la secția întâia“. Cu cîțiva ani în urmă, conducerea acelei secții fusese încredințată unui inginer energic, absolvent al Politehnicii din Timișoara, cap de promoție, pe nume Atanasie Aburel. Pentru a cîștiga încrederea muncitorilor, tinărul inginer făcuse eforturi disperate, trecuse chiar prin probe practice, la mașini. De cîteva ori, deprimat de atitudinea bănuitoare, aproape neîncrezătoare a muncitorilor, se gîndise să-și înainteze demisia, dar de fiecare dată se întimpla ceva în secție, un eveniment oarecare, se năștea o problemă tehnică mai dificilă, care necesita intervenția lui. Muncitorii își educau inginerul, și după ce s-au convins că au într-adevăr de-a face cu un tehnician capabil, cîstit, harnic și l-au transformat

în conducător. Se crease astfel o unitate indestructibilă între muncitori și șeful lor. Toate problemele grave ale producției se rezolvau acolo, în interior, printr-o solidaritate strinsă a tuturor membrilor secției. Foarte rar se făceau apeluri în afară, și numai în cazuri cu totul excepționale. Prestigiul secției era apărut cu strășnicie. Cu toate acestea, secția întâi puneă mari probleme uzinei. Randamentul ei era scăzut față de amplasarea producției în alte secții, se ivea deseori amenințarea unor sufocări; pentru a evita aceste primejdii, lucrătorii în frunte cu inginerul lor făceau tot ce le stătea în puteri. Producția rămânea însă la același nivel, numai calitatea ei excepțională compensa într-o măsură eforturile și izbutea să mențină un oarecare echilibru în balanța generală a producției. Plasarea secției în perspectivă isca mari probleme și dădea multe nopți de insomnie cadrelor conducătoare ale uzinei.

Detașarea lui Mușat la această secție era considerată ca o inspirație de geniu de către cel care o provocase: inginerul-șef Cerbu. Își freca vesel mâinile și se felicita ca un actor în fața oglinzii. „Acum să-l văd! își spunea el. Ori dă bir cu fugiții și scap de el pentru totdeauna, ori e îngăduit acolo, și atunci voi scăpa de multe griji.”

Tinărul fusese rareori chemat în acea secție, și chiar atunci părerile lui nu stîrniseră reacții imediate pozitive sau negative. I se mulțumise politicos, fără să se uite să i se adauge că opiniile vor fi chibzuite și se va trage concluzia cea mai nimerită, cea mai potrivită momentului respectiv.

— Aveam nevoie de un inginer, îl primise Aburel în prima zi. Să vedem însă care va fi părerea muncitorilor. Au auzit cîteva vorbe despre dumneata... Dar, trebuie să-ți spun sincer, fiecare muncitor de aici e un fel de Toma Necredinciosul.

Zilele care treceau parcă-l înăbușeau pe Mușat. I se părea că nu face nimic, că se zbate neputincios ca un pește pe uscat, urmărit de priviri curioase, cînd os-

tile, cînd îngăduitoare. Era un fel de umbră a șefului secției. Nu pentru că ar fi vrut el aceasta, ci pentru că inginerul îl invita mereu să se țină după dînsul, chiar dacă nu avea altceva de făcut decît o simplă formalitate birocratică. Dacă se iveau situații complicate însă, Mușat era trimis în birou, pentru a rezolva „chestiunile curente”, adică semna hirtii, cereri de materiale, bonuri de aprovizionare, sau răspundea întrebărilor întimplătoare puse de unii muncitori cu privire la probleme tehnice lipsite de orice interes.

Aburel nu privea cu ochi buni sosirea lui Mușat acolo, mai ales pentru faptul că fusese trimis disciplinar. Acest lucru lovea în prestigiul secției. Nimeni, niciodată nu mai fusese trimis disciplinar în secția întii; poate de cîteva ori lucrători și maștri din această secție fuseseră pedepsiți cu transfer disciplinar în alte unități ale uzinei, dar erau primiți acolo cu onoruri și însărcinați cu rezolvarea sau cu dirijarea celor mai grele operații tehnice. De aceea îl trata pe Mușat cu dispreț ascuns, neinteresîndu-se nici un moment de posibilitățile lui, despre care auzise remarci favorabile, chiar admirative în alte secții. De două ori Mușat încercase să intervină în disputele de specialitate dintre Aburel și tehnicienii lui. Fusese însă rugat să-și păstreze opiniile pentru alte ocazii. Soluțiile pe care le întrevăzuse el erau mai simple și mai eficiente decît cele descoperite cu prilejul disputelor. Mai tirziu, îi spusese acest lucru șefului secției. Acesta îi ripostase fără blîndețe :

— Tovarășe inginer ! Fiecare mecanism devine cu timpul o problemă în sine. Se îmbogățește sau sărăcește, se complică sau se simplifică, nu mai rămîne ceea ce era odată în manual. Așa cum un inel făcut odată s-ar putea să nu se mai potrivească peste un timp pe degetul aceluiași om, tot astfel și o idee, chiar foarte clară și precisă, făcută inițial despre o mașină s-ar putea să nu mai îmbrace peste un timp acea mașină...

— Cred că faceți undeva o greșală. Nu principiile și legile științifice se schimbă, cele adevărate... Cred că

se schimbă părerea noastră despre ele... adică părerea noastră activă... calitatea opticii noastre... legătura noastră cu ele... O lege mecanică văzută foarte de aproape, adică văzută în reprezentarea ei, te poate înrobi... Începi să confunzi legea cu reprezentarea ei particulară, poți ajunge chiar la fetiș... Minunea ade-vărată o conține însă legea, formula... Eu cred că aici există un anumit fetișism... Mă iertați că vă spun, dar sintetizi un inginer tânăr... Aici în secție e o confuzie, o mare eroare. Esența activității aici o constituie calitatea muncii practice, nu calitatea gândirii... Eu nu condamn pe nimeni. Înțeleg utilitatea concepției de aici... Dar pentru că ați formulat o anumită teorie...

— E nemaipomenit! se infuriase Aburel. E prima dată când ni se face o asemenea critică... Ce teorie specială ai conceput dumneata aici? Ai văzut piesele pe care le confectionăm?

— Știu... Credeți că lentilele pe care le-au șlefuit Galileu sau Spinoza reprezintă geniul lor? Credeți că lentilele care se fabrică la Jena astăzi sînt inferioare celor de atunci? Geniul lui Galileu și al lui Spinoza nu se reduce la lentile. Cîteva mașini din Jena sînt capabile să șlefuiască lentile infinit mai bune. Geniul lor se confundă cu optica geometrică, se confundă cu formula care le-a indicat forma și calitatea lentilei.

— Ce vrei să spui dumneata cu această teorie? Bineînțeles că nu o contest...

— Există în lumea aceasta formule pe care poate că noi încă nu le-am găsit... Formule care transformate în mecanisme, în tehnică, pot confectiona fără nici un efort uman tot felul de bijuterii...

Aburel îi zîmbise superior.

— Sînt în secția noastră cîțiva tehnicieni care ar putea să iasă victorioși în asemenea concursuri de teorie... Și eu am fost încărcat de visuri... Și eu am sublimat teoria în mașini extraordinare, am visat, ca și dumneata probabil, un *perpetuum mobile*, de aceea nu mă supăr prea tare... Ești încă tânăr, ai tot dreptul să visezi...

la lucruri mari, revoluționare. Să știi însă că între formula aceea de sinteză și realitatea pe care o distribuie aplicațiile ei este o mare distanță, sint mari deosebiri, uneori contradicții, răzvrătiri...

— Nu se poate ! Numai dacă este înțeleasă greșit formula, numai dacă i-am adresat întrebări eronate... Nu ea e de vină... noi, cei care am întrebat-o prost, sintem de vină. I-am smuls răspunsuri inexacte, am siluit-o... Mă miră foarte mult... Nu puteți fi un rob al rutinei. Iertați-mă dacă... Uitați-vă ! S-a făcut întuneric afară. Pot eu să vă spun că e lumină ?

Aburel nu putea să-și astupe urechile la unele adevăruri pe care le conțineau cuvintele lui Mușat. Îl privea parcă mai înțelegător, cu un fel de înțelegere dureroasă însă. Își închipuia că e un visător care privește noaptea stelele și confecționează în mintea-i înfierbîntată mecanisme înspăimîntătoare prin forma și puterea lor. Era încă un rob al teoriei. Așa cum fusese și el la început. Își amintea cu durere tragedia primilor ani petrecuți în secție. Cu cît entuziasm, cu cîtă hotărîre luptase pentru modernizarea secției ! Cu cîtă greutate înfruntase conflictele dintre el și tehnicienii secției pentru a-și pune în aplicare marele vis : automatizarea tuturor operațiilor. Aproape un an și jumătate munciseră toți disperați, coplînd mașini, inventînd altele noi, reparînd altele vechi, pentru a crea acea linie automată pe care teoria, formulele o prevedeau sigură, funcționînd ca un ceasornic. Amintirea se confunda cu momente de groază. I se părea că-și jefuise tovarășii de cele mai frumoase clipe ale vieții, pe unii chiar de speranță. Munciseră toți voluntar, entuziaști... Și ce se alesese din toată descărcarea de energie, din risipa aceea nedreaptă de puteri ?... Niște cadavre, niște mormane de fier vechi care umpleau o magazie, undeva într-un colț uitat din curtea uzinei. Linia automată nu funcționase nici o secundă. Se năpustiseră asupra ei cu ultimele puteri. Aproape o imploraseră. Zadar-nic ! Rămînea mută și imobilă. Defectul era prea adînc,

prea general, capacitatea și dorința lor nu-l puteau constata. Se recunoscuseră depășiți, învinși. Cu timpul, aproape uitaseră acea încercare temerară. Din cînd în cînd doar, Aburel simțea un fior săgetîndu-i inima dacă se găsea din întîmplare în preajma acelei magazii care închidea, ruginită, obosită, murdară, mormintul unui vis... Noul inginer parcă voia să-i repete eroarea. Era încă un rob al teoriei. Aburel îl privi cu îngăduință și compătimire. Viața de toate zilele îi va șterpele pe neobservate fantezia și va ajunge astfel un om întreg. Tehnica, întîlnire cu duritatea metalului, cu forma imobilă a reprezentării îl va deștepta. Își va da seama, pînă la urmă, că lumea e compusă din metal, metal, metal....

2

Era în secție un muncitor, Ștefan Neculai care îi întrecea pe toți ceilalți prin finețea și precizia lucrului său. Executa la mașina lui adevărate capodopere de metal. În cei aproape 30 de ani de cînd muncea în uzină și în cei 20 de ani de cînd nu se clintise din secție, se obișnuise cu toate mașinile. La oricare din ele ar fi lucrat, era neîntrecut. De cîtiva ani nici nu avea o muncă precisă în secție. Era un fel de maestru cu atribuții speciale. Sfatul său era foarte prețuit de către toți lucrătorii și tehnicienii. Mereu răsunau chemări de felul acesta :

— Nea Neculai ! N-ai un moment și pentru mireasa mea ?

Nea Neculai își găsea întotdeauna timp pentru a blagoslovi și întări cununile dintre lucrători și mașini. De cele mai multe ori însă, era găsit la vreuna din mașini, fie că se cereau lucrări de înaltă calificare, fie că lipsea muncitorul care robotea la acea mașină. Nea Neculai se bucura în toată ziua de un prestigiu enorm. Nu numai pentru calitatea și diversitatea pro-

fesiei sale. Mai avea însă și patru băieți, niște vlăjgani frumoși, care lucrau toți în aceeași uzină și făceau să se rostească foarte des numele Neculai. Și mai avea și niște state de serviciu, care-l ridicau în rindurile celor mai conștienți muncitori. Era sufletul și mândria secției. Fără el oamenii s-ar fi simțit stingheriți, nesiguri. În loc să lucreze, l-ar fi căutat cu privirile.

Intr-o zi când Mușat îl înlocuia pe șeful secției plecat undeva într-o misiune specială, omul acesta de obicei vesel și sigur își făcu apariția în birou, înfățișând o mutră jalnică :

— Un bucluc la mașina a șasea, tovarășe inginer ! Mi-am bătut capul și eu, și alții, degeaba ! Parcă i s-ar fi încurcat mațele. Merge, stă, țipă, răgușește. Nu știu ce e cu ea.

Mușat își amintea mașina. Nu prevăzuse nici o avarie. Un accident neobișnuit. Dar care puteau fi cauzele ? Nea Neculai îi făcu iute o demonstrație. Găurile fine pe care le scobea mașina în metal erau neregulate ; intermitențele de pătrundere ale burghiului erau însă cele dintotdeauna.

— Ești sigur, nea Neculai, că nu e aici o deosebire ?

— Mașina asta e podoaba mea, îi răspunse bătrînul. Am lucrat ani de zile la ea. Mi-o cunosc cum îmi cunosc palma. Răspunde întocmai la apăsare.

Problema de bază era excluderea unei schimbări în ritmul intermitențelor. Dar aceasta nu mai era o problemă a științei, ci a omului. Intermitențele de pătrundere și scoatere ale burghiului erau rezultatul unei atente și îndelungate experiențe. Efortul muscular, izbindu-se de contraefortul metalului găurit, indica secunda când trebuia scos burghiul și eliberat șpanul. Știința nu putea să intervină în acest caz. Între om și mașină se crea o relație ciudată. Omul acționa instinctiv. În clipa când exclude posibilitatea unei schimbări intenționate în ritmul intermitențelor, Mușat descoperi cauza defectului. Era un accident banal, pe care-l

putea repara în câteva minute. Făcu chiar mișcarea necesară. Încrămeni însă cu mina pe mecanism. Un gând neașteptat îi fulgeră prin minte. Simți că mașina e pe cale să se răstoarne și o opri într-o poziție care sfida legile mecanicii. Totul se petrecea în mintea lui. Până atunci, lucrătorii îl priviseră pe furis. Observându-l aplecat, paralizat într-o atitudine pe care nu și-o puteau explica, holbară ochii spre el. Așteptau. Minute, minute... Timpul trecea fără ca inginerul pe care-l aduseseră în fața acelui examen să-și îndrepte trupul și să-și continue mișcarea. Își reluară lucrul, aruncându-i din când în când, cu coada ochiului, priviri neîncrezătoare.

Gîndurile roiau în mintea tinărului. Descoperise una dintre cele mai ciudate poziții mecanice. Mișcarea verticală și cea orizontală încetaseră de a mai fi legi în acel caz particular. Descoperise o poziție și o mișcare înclinată, căreia încerca să-i determine unghiul. Fața i se luminează. Valoarea unghiului nu mai era o taină. Era exact aceeași ca în cazul formării curcubeului. Burghiile puteau să acționeze și la o asemenea înclinație, poate chiar cu mai mare precizie.

— Nea Neculai, spuse el după o tăcere lungă de aproape un ceas, dumneata crezi că se poate găuri la o înclinație de 42 de grade?

Muncitorul se uită la el ca la o arătare din altă lume.

— Cum adică? Ce vreți dumneavoastră? Noi... adică eu, v-am chemat pentru altceva... Adică... Dumneavoastră credeți că se poate găuri așa? (Făcu un gest cu mâinile, pentru a arăta poziția și înclinarea mașinii.) Păi cum, tovarășe inginer? Și lichidul de răcire cum ajunge în trupul metalului? Ni se sfărîmă burghiile ca acele...

— Cum? rise Mușat. Vino cu mine la robinet, să vezi cum. Dar mai întâi să reparăm, să descurcăm intestinalele...

Prin câteva mișcări, Mușat aduse mașina în stare de funcționare. Nu-i lăsă răgaz lui nea Neculai să vorbească. Îl luă după el la robinet. Dădu drumul la apă. Curgea

un fir subțire. Apoi scoase un creion din buzunar și-l înclină în fața lui nea Neculai, apropiindu-l de valoarea presupusă a unghiului. Duse apoi creionul sub firul de apă și începu să-l rotească. Forța centrifugă ajută apei să coboare pe creion, în acea poziție înclinată, și să ajungă la vîrf, adică în locul unde burghiul ar fi atins carnea metalului. Nici un strop nu se pierdea. Apa cobora docilă spre vîrfurile creionului.

Mușat nu-și inchipuia că experiența aceea simplă va deveni mai tirziu una dintre căile care-l vor purta spre triumf și nenorocire.

Nu era numai nea Neculai lingă el. Aproape toți lucrătorii secției făcuseră roată în jurul lui și se minunau observînd simplitatea experienței.

— Și cu problema aceea? întrebă incurcat nea Neculai. Știți... De fapt noi am vrut să vă punem la un fel de probă... Așa, ca să... ca să ne cunoaștem. Așa ca să vă putem spune din toată inima că sînteți binevenit în mijlocul nostru... Alții or fi ei cum or fi... dar noi ne înșelăm foarte rar asupra omului...

Mușat se emoționează. Nu știa ce să răspundă. Oamenii văzîndu-l stingaci, se retraseră în tăcere la mașinile lor. Peste un sfert de oră, Mușat auzi vocea Lianzi la telefon.

3

Mușat se plimba de multă vreme prin cameră, imbrăcat, gata de plecare. Se uita mereu la ceas, dar nu îndrăznea să plece. Calculase de cîteva ori drumul pînă în oraș, viteza autobuzului, opririle în stații, întirzierile la intersecții, distanța de la stație pînă în centru. Făcea tot felul de presupuneri, introducea probabilități, își fixase o oră limită de plecare, dar tot nu se îndura să părăsească încăperea. Era agitat, nu voia să se gîndească la nimic altceva decît la distanța care-l separa de punctul de întîlnire. Refuza cu încăpăținare

să-și aducă măcar o imagine, măcar o amintire în fața ochilor închiși. Cînd simțea că e gata să fie invadat de contururi tulburi, reincepea calculele. Făcuse un pact cu sine însuși, cu gândurile lui, cu simțurile lui, un pact absurd, inutil, pentru că nimic nu se supunea acelui pact. Era un freamăt continuu într-insul; știa că se lasă tîrit într-un virtej, dar mai știa — cît de sigur știa! — că în clipa cînd va ajunge în mijlocul virtejurii, și freamătul, și virtejurii se vor anula reciproc. Va fi pretutindeni o liniște simplă, duioasă ca după o poezie. Nu voia să vadă nici o imagine, nu voia să audă nici o amintire, nu voia să știe dacă rănește pe cineva sau dacă mîngîie pe cineva, nu voia să știe dacă e crud sau blind, nu voia să știe dacă alunecă sau se înalță. Ar fi vrut să trăiască senzația suspendării. Invidia imaginea simplă, elementară a norilor, invidia zborul tăcut, inconștient, nesigur al fulgilor de zăpadă. Suspendarea. În timp, în spațiu, în gânduri, în simțuri.

Ora limită fugise. Alergă după ea. Autobuzul sosi cu întîrziere, călătorii se înghesuiau la fiecare stație spre centru, șoferul nu vădea nici o grabă, la cea mai crudă intersecție semnalul de trecere era liber, la o stație nu coborî și nu urcă nimeni, la alta aproape se goli autobuzul. Sări în ultimul moment. Era stația la care trebuia să coboare și el. Mergea grăbit. Întîrziase cu cîteva minute. Nu era însă nimeni acolo; încă nu-l aștepta nimeni Tremură. Dar o văzu venind. Ajunsese în mijlocul virtejurii. Liniștea care-l învăluia ca o vrajă și-o imaginase cîndva la capătul unor calcule absurde.

Din depărtare, Liana nu-l recunoscuse. Vedea silueta unui bărbat puternic, înalt, elegant. Se opri în fața lui, mirată, surizînd întrebător. Pe nesimțite însă, zimbetul i se topi. Auzi vorbele lui, și vorbele aminteau o lume pe care de multă vreme încerca să o uite.

— Încă am impresia că sînt stupid și străin. Am făcut un mare efort... parcă l-aș fi dezbrăcat pe cineva...

Liviu m-a determinat, el, prin cîteva cuvinte azvîrlite în neştire...

Dacă ar fi avut puteri, Liana s-ar fi întors din drum. Işi amintea cuvintele lui Liviu :

„Ştii cît de uşor pot să-l schimb într-un dandy ?“

Îl schimbase. Dar nu într-un dandy. Îl schimbase într-un bărbat din care iradia puterea, o putere liniştită, sigură, care nu poate fi îndoită. Oare voise să i-l dăruiască Liviu cu un gest de supremă îngăduinţă sau de suprem dispreţ ? Oare îşi continua Liviu opera începută într-o noapte de ură ?... Era illogic să-şi pună asemenea întrebări. Venind spre el, Liana simţea în acelaşi timp că se îndepărtează de el. Aşa credea, sau poate aşa spera.

— Există o mişcare de apropiere care depărtează ? se pomeni ea întrebînd.

— Nu ştiu, răspunse el. Adică nu ştiu la ce te referi. Dacă ne imaginăm un corp fugînd prin spaţiu după alt corp şi amîndouă au aceeaşi viteză şi aceeaşi direcţie... cred că se vor întîlni la infinit. Dacă ne imaginăm, terestru, un om fugărit de un tigr, să sperăm că se vor depărta unul de altul. Există şi o mişcare interioară, Liana, în care nu poţi să fixezi direcţii, limite şi viteze. E ca un vîrtej în care se unesc, pierzîndu-şi identitatea, toate elementele constitutive ale... ale unui obiect, ale... N-aş vrea să te înşel... ale unei anumite forme în care s-a condensat materia.

— Ale unei fiinţe umane ? întrebă Liana.

— Da... Am vrut să... Mi s-a părut mai... mai necesar de definit altfel.

Intrară în acelaşi restaurant, se aşezară la aceeaşi masă. Localul era plin. Distanţa dintre mese anula exactitatea vorbelor, aduna totul într-o larmă confuză : veselie, tristeţe, tăcere, nepăsare. Responsabilul îi recunosc, îi salută şi se prezintă la masa lor, după cîţva timp, cu braţele încărcate de tăvi. De astă dată aşteptă preferinţele speciale îndreptîndu-şi privirile spre bărbat. Muşat ridică din umeri în semn de nepăsare ; cel care servea descoperi în gestul său un semn deosebit

de distincție. Salută, înclinînd capul, și le oferi repede liniștea pe care o considera necesară acelei intimități.

— Ce mai face ignoratul care te îndurerează atît? întrebă Liana după un moment de tăcere.

— Nu știu. Ne-am despărțit... adică ne-am îndepărtat. Am fost mutat disciplinar într-o secție de producție.

Liana se sperie, deși nu simțise nici o notă de regret sau de minie în glasul lui. Se sperie totuși, pentru că și-l închipuia așa cum era: nepăsător, indiferent, liniștit, chiar dacă ar fi fost coborît în fundul unei gropi și ar fi început să se azvirle bulgări peste el. Deveni tristă, și el o simți.

— Nu s-a întîmplat nimic... Ba da... Poate s-a întîmplat ceva frumos. Azi am trăit o mare bucurie. Am avut impresia că mai mulți oameni mi-au spus că sînt al lor. M-au înduioșat, Liana. M-au înduioșat pentru că nu am făcut încă nimic pentru ei. Parcă au citit undeva în mine că vreau să fac... Nu știu... Poate că au judecat mult mai simplu; eu vreau să rămîn însă la această părere. Să cred că m-au judecat pentru ce voi face. Nu e superb, Liana, să-ți închipui că auzi asemenea vorbe: „Cît de frumos ne veți clădi visul! Vă mulțumim...”? Vei putea vreodată să te sustragi unei asemenea judecăți, s-o disprețuiești, s-o trădezi? Cine ar putea fi atît de indiferent și de crud?

— Crezi că numai indiferență și cruzime trebuie pentru asta? spuse Liana, cu gîndurile în altă parte. Încerc să mi-i închipui pe cei care gîndesc altfel, pe cei care... Spune-mi! Ar putea să existe o singură stea pe cer?

— Nu știu, Liana. O singură stea pe cer... Oare nu s-ar prăbuși toată estetica? Oare cum am simți-o? Ca un incendiu? Ca o ilcărare fără valoare? Nu. Niciodată nu i-am putea identifica valoarea. Cred că am ignora-o, cred că am considera-o un fenomen absurd; poate că nici n-am izbuti s-o vedem. S-ar topi singură în infinit, n-ar lăsa nici o dîră în amintirea nimănui. O singură stea nu te poate învăța să iubești lumina, pentru că nu știi dacă ea este sau nu este lumină...

Rămăseseră doar două păhărele pe masă. Spațiul alb, gol, îi unea din nou. El îndrăzni s-o privească. Parcă era un petic de azur refugiat între nori. Culoarea senină îi mărturisea parcă tinerețea. Brațele și gîtul albe ca marmura îl înfiorau. Se uita la ea altfel; voia s-o cunoască în expresia în care ne întruchipau valurile din ea. O simțea plină de valuri și o vedea imobilă, marmoreană, stranie, ca o statuie. Oare își înăbușea mișcarea? Ce putere complită durase acele zăgazuri? De ce? Oare simțea că o încercuise într-un perimetru fără deschizături, peste care el nu voia să pășească? De aceea își oprea valurile? Sau poate că ea îi sugerase imaginea acelui perimetru, pe care el nu putea să-l calce? Nu putea, sau n-avea voie să-l calce? Nu-și atinseseră niciodată mîinile, nu-și întîlniseră decît privirile, și de cîte ori și le întîlneau, unul și le retrăgea, sau poate amîndoi odată; n-avea de unde să știe. Știa că nu poate păși peste cercul care o înconjura. Dacă i-ar fi atins o singură dată mina, n-ar mai fi putut s-o vadă nici măcar în acel cerc atît de îndepărtat. Și-ar fi întunecat și amintirile. Undeva ar fi rămas singur. Poate că la capătul unui drum îl aștepta o durere, o sfîșiere, poate că-l aștepta o mare liniște. Incepea să înțeleagă, să simtă imaginea apropierii care îndepărta.

Tăcerea o ataca pe Liana cu amintiri. Una singură i se părea neverosimilă și mai ales ireversibilă. Pentru că existase. Dacă ar fi fost o simplă eroare a fanteziei! Dar nu, era o amintire trăită. Cu senzații calde, cu brațe reale, cu speranțe ancorate în infinit, cu convulsii, cu dureri, cu fum de țigară, cu vorbe, cu tăceri, cu uimiri... Se oprise în fața unei vitrine de anticariat. Zece, poate douăzeci de secunde. Privea ilustrațiile unei cărți. Dacă n-ar fi văzut acele linii pure în foile cărții deschise, dacă anticarul ar fi așezat cartea în rîndul celorlalte, după cîteva secunde ar fi plecat. Ce altceva putea s-o intereseze în vitrină? Nu era nici o altă noutate. Douăzeci de secunde. Ieșeau studenții de la Politehnică. Era gata să plece. Simțea mișcarea în virfurile picioarelor.

Cîteva secunde. O opri se o întrebare, poate mai puțin banală, rostită însă de vocea unui necunoscut. Se întor-se surprinsă, îi văzuse fața, mai auzise cîteva cuvinte, intraseră împreună în anticariat. Apoi într-o cofetărie... Apoi... A doua zi în Grădina Botanică... A treia zi la Bordei, rezemați de balustrada podului... Apoi... Multe, multe zile, uimită pe bulevarde, prin parcuri, pe stadi-cane... Apoi nopțile... Pentru că un anticar oarecare deschisese o carte cu ilustrații. Pentru că anticarul acela necunoscut avea gust artistic... Poate pentru că la șaptes-prezece sau la douăzeci sau la treizeci de ani un om oare-care intrase într-un muzeu sau vizitase o expoziție de pictură... De ce omul acela nu fusese un contabil sau un arhivar, sau orice altceva?... Cît de absurdă era!... Și totuși, cele douăzeci de secunde în fața vitrinei alteraseră linia vieții ei...

Auzi un clinchet ușor de pahar ciocnit. Duse și ea mîna spre pahar. Niciodată mîinile lor nu fuseseră atît de aproape. Dacă i-ar fi tremurat mîna, poate că ar fi atins degetele lui. Oare ar putea să-i tremure? Încalină încet paharul. Se atinseră numai cristalele. Zgomotul aproape nu se auzi. Se lăsă îmbătută de aroma lichidu-lui. Cît de ușor s-ar fi putut umple cu alte arome, cu alte puteri! Oare de ce, oare de ce există în om simțul de posesie? De ce se zbate în el cînd întilnește alt om? De ce nu-și inchipuie că se întilnește cu o adiere sau cu o melodie?

— Aș vrea să-mi vorbești despre...

Despre ce să-i vorbească? Se uită la el și-l văzu de-odată palid. Își opri vorbele. Mîinile, brațele se desfăcură într-un gest de indiferență. Putea să vorbească despre orice. El își amintise o întrebare, o dorință veche, pe care o auzise cîndva. Îi fusese teamă că se va rătăci din nou pe malul unei ape cu oglinzi. Și descoperi că e crud, că rănește pe cineva pe ascuns. Va trebui să implore iarăși liniștea virtejului. Și totuși, avea nevoie de senin, de azur, de contururi vii. Nu putea să se înec numai în amintiri.

Liana deveni intenționat prozaică.

— Cel despre care am vorbit mai demult e la aceeași masă, în același loc, poate chiar în același grup.

Mușat se uită o dată cu Liana spre masa de lângă co-loane. Cerbu își înclină distins capul.

— Oare ce se petrece în viața acestui om? întrebă Liana. Ce pasiuni are? Poate că suprema lui fericire este să se vadă la acea masă, înconjurat de un grup care-i admiră distincția; oamenii aceia din jurul lui simulează poate admirația, în speranța că va achita el nota. Sau e atît de impunător, încît vor simți o onoare făcînd ei plata. Le vor spune nevestelor, care-i așteaptă cu sacoșă pregătită pentru piață, că i-au oferit o masă ingineruluișef. D. Cerbu... Iartă-mă că sînt crudă. Mi se pare însă că îl aud *acum* disprețuindu-te, lăudîndu-se că ți-a dat nota care ți se cuvine... Cum aș putea să te ajut să deosebești oamenii?

— Cît de vehementă poți fi, Liana! Se vor întuneca toți aceștia la vremea lor în umbra unor piramide.

— Nu! Nu se vor întuneca! Sînt îndurerată. De aceea vorbesc astfel... Nu vezi că vor să te acopere într-un nor de praf?... Tu nu-ți dai seama. Ei se simt, se cunosc, își împrumută pe nevăzute gîndurile și puterile. Ah!...

Liana nu putea să uite fața lui Liviu, reflexele de oțel de pe fața lui în momentul cînd se despărțise de el anulîndu-i orice încercare de a-și aminti.

— Nu te înspăimînta pentru soarta oamenilor care au mîinile ocupate de unelte. Sînt prea mulți, Liana, pentru a-i acoperi un nor de praf. Numai respirîndu-l, și tot l-ar risipi. Gîndește-te mai bine că ar putea crea unelte care vor înlătura tot praful din lume, care vor topi orice arme, orice platoșe, unelte care vor schimba gîndurile, nu siluindu-le... Cui îi va trece prin cap să fure de la altul ceea ce are?

— Știu, știu, știu! șopti ea cu respirația întretăiată. Iubesc și eu ca și tine ceea ce se va întîmpla. Am acest drept de a iubi, pentru că sînt convinsă că va fi ceva frumos în viitorul lumii. Au năvălit peste mine gînduri

și amintiri care m-au făcut poate rea, crudă, dar nu nedreaptă. Nu vreau să mă mai gîndesc la toate acestea. Mă obosesc. Aș vrea să simt o amețeală plăcută...

Imită gestul lui ciocnind ușor paharul. Sorbi încet, rar licoarea amețitoare, apoi întrebă relaxată :

— Ce s-a întîmplat în lume în noaptea de 10 noiembrie ?

Și fața lui se schimbă auzind întrebarea. Ochii căpătară străluciri profunde, cutele de pe frunte se adînciră. Vorbele parcă se auzeau de departe.

— Nimeni nu știe sigur ce s-a întîmplat în noaptea aceea. Un tînr îmbrăcat în haine militare — n-avea nici 24 de ani — poposise într-un sat undeva lîngă Ulm, în toamna anului 1619. Stătea aproape tot timpul lîngă o sobă caldă, într-o cameră mică, și gîndea. Gîndea de multă vreme. Din copilărie. Se hrănise cu tot ceea ce oferise spiritul pînă atunci lumii. În noaptea de 10 noiembrie, celulele suprasaturate s-au răzvrătit. S-au răzvrătit de trei ori în acea noapte. Cele trei reprezentări s-au încheiat în ceva precis, simetric, indestructibil. El nu ne-a mărturisit decît emoția și fierbințeala acelei nopți, sublimarea gîndurilor sale, șocul care i-a luminat dintr-o dată mintea. Mai tîrziu au apărut în lume fulgerele de lumină ale acelei nopți. Și astăzi mai strălucesc undeva pe cer...

Făcuse o pauză. Parcă-și aduna gîndurile. Sau poate își filtra emoțiile. Liana uitase de orice. Îl asculta.

— Unii cred că s-a născut atunci filozofia modernă. La baza cunoașterii, a adevărului s-au instalat criteriile rațiunii... Alții cred că s-a născut atunci știința modernă. Existența lumii începea să fie determinată de legi precise, necesare. A apărut ideea mecanismului naturii. Eu vreau să cred că atunci s-a născut *mathesis universalis*...

Liana clătină încet capul.

— Abia acum știu despre cine este vorba...

— Oare ne vom putea noi imagina vreodată ce a însemnat pentru omenire constituirea matematicii universale ? Astăzi vedem ca pe un lucru firesc evoluția gîndirii

matematice prin Pascal, Spinoza și Leibniz. Fără izvorul acela plin, puternic, limpede, fără acel torent care i-a prins pe toți în șuvoi, oare pe ce treaptă am fi rămas? Nu știu dacă înțelegi, Liana... Era atita neorinduială și confuzie printre numere, în capul acelora care foloseau știința numerelor... Și deodată, un tânăr înțelege că orice proporții și mărimi se pot exprima geometric. Orice mărime poate fi imaginată ca o curbă și deci căutată în geometrie, și orice curbă poate fi exprimată în simbol și deci introdusă în algebră. Mărimile devin curbe, curbele — simboluri, aritmetica devine geometrie, geometria — algebră, și totul la un loc — matematică. S-a născut era curbelor geometrice, care va oferi rațiunii matematice un spațiu imens, liber pentru orice îndrăzneală. Curbele vor fi puse în relații cu alte noțiuni geometrice, și lumea se va îmbogăți cu cel mai prețios și mai necesar instrument matematic: calculul diferențial și integral... Pentru că în noaptea de 10 noiembrie 1619, undeva lângă Ulm, un tânăr de 24 ani s-a răzvrătit împotriva ignoranței cu cele mai pure cristale ale spiritului său...

— Dacă am avea toți puterea și îndrăzneala să ne pregătim pentru o asemenea noapte! spuse visătoare Liana. Nu vreau să rănesc prin vorbe colorate un adevăr, nici nu vreau să mă împodobesc cu idei pe care mi le sugerează. Sînt o ignorantă în multe privințe și declar aceasta fără să vreau să mă pun la adăpost sau să încerc să atrag atenția asupra mea. Crede-mă, nu urmăresc înțelesuri și efecte literare. Nici n-aș fi capabilă de așa ceva în apropierea ta. Mă gîndesc însă la acele curbe, la marginea lor. Unii caută să calculeze cu ele spații virgine în infinit. Alții însă le folosesc la altfel de calcule, la calcule meschine, de buzunar, sau le viciază transformîndu-le în trepte mărunte, pentru a se înălța cu cîțiva centimetri mai sus decît semenii lor. Tu nu-l vezi? Pe el și pe celălalt și pe alții. Au și identitate. Stau în capul mesei, gesticulează, rîd tare, ca să atragă priviri, și atunci scot bricheta și își aprind țigara cu un gest care ar trebui, el singur, să te ingenuncheze; apoi slobo-

zesc fumul ca și cum ar face un dar suprem aerului și privirilor din jur ; apoi leapădă scrumul cu o mișcare pe care — dacă ar ști, ignoranții ! — i-ar îngădui-o poate lui Hamlet în marele monolog. Oare somnul, somnul lor de toate nopțile, prin care se antrenează cu ideea morții, fără să știe, îl oficiază cu aceleași gesturi ? Și visele pot oare să fie atât de blinde și să nu-i zgirie ? Aș vrea să joc într-o piesă cu asemenea eroi. Nu știu cât de bună artistă sint, dar cred că i-aș face și pe ei să mă aplaude.

— Ești foarte pornită, Liana, împotriva...

— Nu te speria ! îl întrerupse ea. Împotriva unor oameni puțini. Nu sint mulți, sint puțini ; de aceea îi poți deosebi, și-i poți disprețui, și-i poți uri, pe fiecare în parte, cu identitatea lui. E singura noastră fericire. Sint puțini.

Liana parcă se răcorise. Se rezemă de speteaza scaunului, respirînd rar, ca după un exercițiu fizic. Vedea cum el își apropie palmele, încet, în unghi, pînă i se atinseră degetele. Atunci li se întîlniră iarăși privirile. Și se priviră multă vreme, căutînd fiecare un răspuns sau poate o întrebare. Nu se căutau unul pe altul. Căutau altceva : o rezistență sau o chemare. Nici unul n-avu curajul. Dar se simțeau amîndoi liniștiți. Parcă scăpaseră de febră. Parcă făcuseră un pact. Cu o mișcare delicată, el îi prinse mîna și o strînse ușor. Nici nu-i simțise căldura. Nici ea. Dar după ce își îndepărtă mîna, oprind-o totuși aproape de a ei, mai tirziu, în tăcerea care se prelungea, începu să simtă dogoarea pe care n-o culesese atunci. Și ea simțea la fel.

Din celălalt salon răzbăteau ritmuri vesele, gălăgioase. Perechile dansau. Liana îl văzu pe Cerbu venind spre masa lor. Era sigură că o va invita la dans. O clipă, se gîndi să accepte pentru a-i spune cîteva cuvinte violente în timpul dansului. O clipă absurdă, pentru că nu mai dansase de multă vreme. Nu suporta ideea că ar putea s-o înlănțuie mîinile acelea sau oricare alte mîini.

— Nu ! spuse Liana încet dar ferm înainte să audă invitația lui Cerbu. Nu pot suporta aceste ritmuri...

Cerbu nici măcar nu-și pierdu zîmbetul.

— Scuzați-mă... Nu am venit pentru acest lucru la dumneavoastră... Se știe că nu dansați. Voiam să-l întreb pe domnul inginer Mușat dacă e nevoie de intervenția mea pentru... pentru a i se crea o situație mai favorabilă în secție...

— Nu, răspunse Mușat. Nu înțeleg pentru ce.

— Atunci, încă o dată vă rog să mă scuzați...

Se inclină și părăsi masa cu același zîmbet pe față. Liana era stupefiată. La mijlocul distanței care separa cele două mese, Cerbu își întoarse capul și mai salută o dată. Zîmbetul era și mai agresiv.

— Dacă m-aș căsători cu omul acesta? se întrebă Liana cu voce tare. Ca o răzbunare împotriva mea. Iar pe el... să-l simt în fața mea ca în fața unui tribunal...

Mușat își prinse capul în mâini. Palmele îi acopereau ochii. Parcă stătea singur la masă. Vocea îi tremura.

— Te-aș ruga să... Nu știu... Nu pot să te rog nimic... Dar nu e... nu e un... nu cred că este numai un ignorant... Mi se pare... simt că e și... e în contradicție și cu ade-vărul... Sau poate că e înspăimîntător de copilăros...

După insulta aceea camuflată pe care i-o adresase Cerbu și care o rănise undeva, vorbele pe care le rostise Mușat reușiseră s-o învioreze. Pe față i se ivise un zîmbet aproape matern.

— Te-aș ruga și eu ceva. Ce-ai vrut să spui prin „copilăros”? Ce sinteză conține vorba asta? E o formulă?

— Nu știu, răspunse el. E o sinteză, e o noțiune mai cuprinzătoare... Doar ți-am mai spus. Mi se face milă de el... Nu are nici o putere. Doar își închipuie că are. N-ar putea să reziste dacă ar striga cineva la el. Ar fugi, ar părăsi totul, ca un copil. Și curajul lui e de-a dreptul orb ca al unui copil... Și frica... De aceea nici nu cred că poate face rău cuiva...

— Intră și minciuna și lașitatea în acea sinteză?

— Cred că da... Dar tot la un mod grotesc, care amintește de copilărie. E un om simplu, care își închipuie că

reprezintă un personaj important... Amintește-ți de jocurile noastre de demult.

— Mi-e teamă să nu-și închipuie că reprezintă un om simplu și adevărat... Ar trebui pedepsit. Eu știu ce pedeapsă i s-ar cuveni, dar merită oare un asemenea sacrificiu ?

— Nu, Liana, nu merită ! spuse Mușat cu fermitate. Nu mă gândesc la el, mă gândesc la orice sacrificiu, oricât de mic. El se va micșora, va ajunge la dimensiunile lui reale, nu va putea împiedica legea aceasta. Nu... De ce să topim gheața cu fierbințeala trupului gol ?

— Pentru că lumea are nevoie de două secunde de adevăr. Dacă are nevoie mai devreme de aceste două secunde ? Poți să calculezi necesitatea și momentul ? Poți să-ți iei tu această răspundere ?

În ochii lui Mușat apăruse parcă o umbră.

— În acest caz... *da* ! Pot să calculez. Chiar dacă ar trebui pentru aceasta să-mi consum toate orele vieții. Nu-mi cere acest efort inuman ; crede ! Te rog să crezi în cele două litere ale afirmației ca într-un rezultat definitiv !

Liana tremura. Nu mai era stăpînă pe ea în acel moment. Nu mai poseda nimic. Aparținea altcuiva, cu toate segmentele și celulele ei. Dacă i-ar mai fi rămas ceva, ar fi făcut și gestul de dăruire. Apoi lumea se întunecă, apoi se aprinse din nou, spațiile, volumele erau aceleași ; nici mișcarea nu încetase în îngrămădirea aceea încilcită de clipe.

— Cred că voi mai rămîne, spuse ea cu tristețe. Nu știu pentru ce... Mă țintuiește ceva, aici, în orașul acesta. Cît de mult aș vrea să pot spune ca tine : „Ce frumos este ceea ce se va întîmpla !“

Capitolul IV

1

Muşat devenise un om al secţiei. Muncitorii nu mai aveau nici o taină faţă de el. Îl amestecau în toate bucuriile şi necazurile lor, uneori chiar încercau să-l ia cu ei în excursii sau la petreceri. La aceste invitaţii rezista însă. Orele erau încă preţioase pentru el. Se scuza incurcat, invocând pretextul oboselii şi al studiului. Muncitorii se retrăgeau zimbînd, îşi făceau cu ochiul, gîndindu-se că în viaţa fiecărui om există taine care nu pot să fie dezvăluite. Se şuşotea uneori în secţie despre „schimbarea la faţă a inginerului“, se auzea şi numele Lianeî în acele şoapte, dar totul se făcea cu „pss“-uri, era însoţit de gesturi care spuneau mai mult decît vorbele şi învăluit într-o atmosferă de mister. „Doamne fereşte să se învîrtească vreo vorbă pe lingă urechea inginerului nostru!“ Denumirea î se aflase şi era folosită curent în secţie.

Orele erau încă preţioase pentru Muşat. Nu-l mai atacau ca altădată probleme tehnice încilcite şi diverse. Îşi dedica timpul unor studii de sinteză. Revedea experienţa anilor trecuţi, căuta să adune toate datele în formula iniţială pe care o dezbătea lucrarea veche de diplomă. Doar cîteva ore pe săptămînă erau smulse acestui studiu : acelea în care putea fi găsit în sala de gimnastică a uzinei, acelea care-i menţineau elasticitatea, puterea, rezistenţa. Lucra la aparatele preferate, la inel şi

cal cu minere, urmărit de multe priviri curioase. Antrenorii îl rugau uneori să repete exercițiile grele pe care nu le-ar fi putut altminteri demonstra tinerilor. Jocul pirghiilor musculare îl înviora ca întotdeauna, îi dădea senzația că e încă tânăr, puternic, că mai poate rezista la multe eforturi.

Munca în secție i se părea o destindere; erau momente cînd se simțea printre muncitori ca printre niște excursioniști, într-o vacanță oarecare. Acasă avea mult mai multe treburi de rezolvat, rafturile se cereau mereu răscolite, dosare uitate îi ofereau momente în care se întâlnea parcă pentru prima dată cu situații neobișnuite. Relația dintre tehnică și știință era mereu mai bogată, mai diversă, mai complexă. Confectiona mereu alte chei pentru ușa aceea ferecată cu sute de lacăte.

Conviețuirea cu muncitorii aceia excepționali îi amintea o poezie veche, de multă vreme uitată. Aproape toți erau niște pasionați ai profesiei; aproape toți își priveau cu înfiorare obiectele confectionate în conflictul acela metalic pe care-l reprezentau mașina și materia. Privirea obiectelor parcă le înnobila trăsăturile. Atitudinea lor în acele momente era aceea a unui om uimit de întâlnirea cu o mare frumusețe. „Lucrătorul în salopetă albastră“ își dezvăluia în tăcere estetica sa. În mintea și în ochii lui, imaginea frumuseții se completa cu un alt înțeles, nou și tulburător. Frumusețea cea mai adevărată era aceea care trecea prin mîna lui, aceea pe care mîna lui o dăltuia în materie. Munții, stelele, florile, totul era încărcat de frumusețe, o frumusețe dureroasă însă, pentru că mîna lui stătea nemișcată; nimic nu așezase și nu colorase cu brațul lui, cu mîna lui. Poate că șoptea asemeni poetului: „Nu sînt frumoase stelele cerului, nu sînt atît de frumoase pentru că nu sînt făcute de mîna mea“. Estetica aceea determinată de mișcare avea o destinație generoasă. Obiectele prin care se sublima erau dăruite tuturor oamenilor. Mii, mii, zeci de mii de obiecte, dăltuite mecanic, unele chiar ca stelele, strălucitoare, cu colțuri ascuțite, erau dăruite din

brațe pline tuturor oamenilor. Cuprindeau și ele, în înțelegere cu freamătul mecanic, emoție, mișcare, uimire, zimbete, împreunări de pleoape. Și pe ele le mîngiau mîinile, dar erau dăruite din belșug; și din ele se întregeau mașini, și cu mașinile se înălțau schele geometrice, și cu schelele se durau reliefuri îndrăznețe, volume bogate, în care oamenii trăiau, cîntau, lucrau sau ascultau lecții despre frumos, despre relația dintre tehnică și civilizație, despre rivalitatea dintre minunile naturii și ale arhitectonicii... Își amintea versurile care negau duos frumusețea netrecută prin mîinile omului.

Amintirea poeziei și priveliștea care-i răscolise prin amintiri îl îndurerau însă pe Mușat. Parcă presimțea că se apropie un moment care va răni acea frumusețe. Pînă atunci însă, era nevoie de organizarea simetrică a frumuseții, de a o alătura perfecțiunii.

2

Și în ziua aceea, privind alinierea perfectă a grupului de mașini, Mușat retrăi senzația care-l urmărea de multă vreme. Parcă avea în fața ochilor un raft în care cineva, odată, aranjase citeva cărți. Cărțile fuseseră răsfoite, citite, adnotate, dar își ocupau mereu locurile vechi din raft. Nimeni nu schimbase vreodată ordinea lor. Erau numai zece volume, asemeni celor zece mașini de precizie din secție. Toate împreună constituiau opera unui singur scriitor. Toate se legau între ele prin ordine: volumul I, II, III etc. Această ordine îl neliniștea pe el. Oare numerotarea volumelor reprezenta ordinea lor reală? Sau reprezenta convingerea arbitrară a cuiva, impusă și stabilită apoi definitiv prin vreme și rutină? Relațiile dintre mașini se împleticeau, ofereau imaginea unei construcții cu mai multe linii dispuse anarhic, întretîindu-se, ciocnindu-se, evitîndu-se, aglomerîndu-se. Ordinea dintre ele era aparentă, nu forma, nu alcătuia un circuit perfect. I se părea că luînd volumul IV și citin-

du-l, pentru a putea continua lectura, pentru a urmări perfect narațiunea, trebuia să apeleze la volumul VII, iar după lectura acestui volum, narațiunea continua în volumul II, apoi în volumul V. Găsirea ordinii perfecte, a șirului care să continue perfect narațiunea întregii opere, ar fi însemnat o muncă enormă. Existau 3.628.800 posibilități de aranjare a celor zece volume, și din aceste milioane una singură era cea adevărată. Pe aceasta voia el s-o găsească. Calcula fără încetare, folosind metoda punctelor fixe, pe care le asemăna cu niște puncte de reper. Stabilise locul precis al câtorva volume. Ele nu trebuiau schimbate. Celelalte volume trebuiau orînduite în raportul strîns pe care-l aveau cu aceste puncte fixe. Calculul se simplifica enorm. Numărul posibilităților de aranjare se reducea. Pivoții ficși, punctele de reper, îi constituiau volumele sau mașinile I, III, VI, VIII și X. Celorlalte volume sau mașini trebuia să li se găsească o nouă ordine. La capătul calculelor sale reuși să stabilească o ordine pe care o considera cea reală. Pentru ca narațiunea să se desfășoare continuu, volumele păstrînd numerotarea veche, trebuiau aranjate în această ordine : I, IX, III, VII, IV, VI, V, VIII, II, X. Distribuite astfel, puteau fi numerotate normal : I, II, III, IV, V etc. Narațiunea nu mai era întreruptă, viciată, alterată. Lectura devenea plăcută și mai ales nu se mai pierdea atîta timp cu căutarea continuării. În construcția nouă, liniile nu s-ar mai fi încălțit, nu s-ar mai fi întretăiat, nu s-ar mai fi ciocnit între ele. Ar fi fost ca niște segmente ale aceleiași linii : o dreaptă divizată convențional în zece segmente. Numai redistribuite în această ordine, mașinile principale din secție s-ar fi încadrat într-un circuit firesc de producție. Capacitatea întregii linii ar fi crescut enorm. Producția secției ar fi sporit cu o pătrime.

Mușat profită de un moment de răgaz și-l sili pe Aburel să-i asculte părerea. Șeful secției îl privi la început ca pe un apucat. Figura lui nu trăda numai uimire și neîncredere. Trăsăturile lui exprimau și o teamă nelămurită. Mușat nu ținu seama de aceasta. Nici nu se uita

la Aburel. Își continua demonstrația matematică, fără nici o oprire, fără nici o ezitare, cu acea limpezime de cristal care-i fascina pe studenți. Părea alt om. Era atita siguranță. atita putere de convingere în vorbele lui, îi erau atit de familiare și de supuse formulele și simbolurile, încît Aburel trăi o adevărată revelație. Uitase obiectul acelei expunerii care amenința să năruie din temelii edificiul citorva ani de muncă; urmărea vrăjit cursul acela de matematică superioară, făcut cu o risipă de argumente și de detalii, cu o profunzime și o claritate de care un singur om era capabil. Nu avu putere să răspundă imediat; nici nu mai știa despre ce este vorba, se uita neîncrezător la Mușat. Cînd deschise gura, începu să se bilbiie:

— Dumneata ești... dumneata... Nu cumva ați fost studentul academicianului Stoian?

— Da, răspunse Mușat. Eu cred că ordinea reală este aceea pe care v-am demonstrat-o. S-ar putea să greșesc, nu știu. Calculele mele dau însă această ordine... iar efectul noii așezări exprimat în cifre indică un spor de producție de 25%.

— Dar e cu neputință! se trezi brusc șeful secției. Demonstrația matematică e ireproșabilă... încă nu mi-am revenit din uimire... dar nu se poate! Cum? M-am convins și eu după atîția ani. Aici fiecare metru cub de vid are un rol... Aici se șlefuiesc bijuterii... Dumneata nu înțelegi că și decorul secției se împlinește undeva în produsele acestea de metal? E o unitate, o armonie... oamenii se mișcă într-un anumit fel, și ritmul pașilor lor, și mișcările printre mașini care îi obișnuiesc cu o anumită elasticitate, totul, totul aici se revarsă în stilul lor de lucru, și prin acest stil — în calitatea excepțională a producției. Putem oare să batjocorim această armonie? Eu am încercat o dată, și am trăit o mare dramă.

Uimirea veche a inginerului se mutase parcă pe fața lui Mușat. Nu-și inchipuisese că în omul acesta copleșit de metal, apăsător de greutatea metalului existau și alte valențe. Se încadraseră și el în poezia și armonia secției,

ca un dactil ascultător, ca o silabă necesară, pe care anii își pusese accentul, acceptînd-o și armonizînd-o printre celelalte sunete.

— M-am gîndit și eu, îi răspunse Mușat. Și eu mi-am format aceeași impresie ca dum... neata. N-am simțit repulsie în fața armoniei. Dimpotrivă, m-am apropiat, încerc să mă identific cu ea. Dar eu cred că în armonia de aici s-a strecurat o anumită disonanță. Cîteva sunete stridente s-au furișat în ritm, l-au alterat, dar urechile prea obișnuite nu le-au mai putut deosebi. Eu mi-am formulat o simplă opinie... nu numai din spirit de exacțitate... Mi-am închipuit că aranjînd mai bine notele... melodia va fi cîntată mai bine, și răsunsetul ei va fi mai potrivit.

Aburel tăcea. Se uita la hîrțile pe care Mușat îi însemnase capitolele esențiale din demonstrație. Știa că nu mai are nevoie de ele ca argumente. Voia să vadă cifrele cu dorința de a fi obligat la luciditate, la cruzime, la adevăr. Știa că nu va putea prefăce niciodată un doi în trei sau un cinci în patru fără să adauge sau să scadă o unitate. Cifrele erau precise. Cum putea să li se împotrivească?

— Nu știu, tovarășe Mușat. E prea neașteptat; prea brusc s-a întîmplat totul. Nu cred că mă țintuiește inerția, pentru că mi se zbat tîmplele, și... pentru că doare undeva.

— Eu v-am spus... Nu am urmărit nimic... M-a neli-niștit ceva, umblînd de atîtea luni prin secție... Am simțit un raport intim între mine și ordinea aceasta aparentă... Trebuia să deslușesc cauza ca să scap de senzație... Întîmplător, noua ordine se dovedește mai utilă... Aici însă, încetează atribuțiile mele...

Aburel scăpă un gest de surprindere. Își închipui că n-a auzit bine sau n-a înțeles bine ultima frază a lui Mușat.

— Dumneata reduci totul la contemplație? întrebă el. Sau te gîndești să faci cuiva o anumită favoare?

Mușat ridică din umeri. Se pregătea să părăsească biroul.

— Tovarășe inginer, nu am obiceiul să impun un adevăr. Dacă nu se impune singur... ori nu e clar, ori nu e valabil adevărul... ori...

— Stai ! il opri șeful secției. Cred că ai vrut să spui un anumit lucru. Ori nu e valabil adevărul... ori cei că-rora li se demonstrează... nu sînt apți să-l înțeleagă, adică nu sînt cinstiți...

— Ori nu e necesar adevărul... preciză Mușat. Un pod care ar uni două maluri ar putea fi necesar sau nu. Dacă locuitorii de pe cele două maluri se înțeleg sau nu... Ei ar putea să-l transforme în adevăr imediat... Eu, văzînd malurile pe o distanță mare, fără nici o legătură între ele, pot numai să proclam adevărul. Nu să-l impun... La favoare, însă, nu m-am gîndit... Dumneata crezi că lumina are nevoie de favoare pentru a alunga întunericul ?

— E foarte ciudat... răspunse gînditor Aburel. Se întîmplă ceva ciudat, sau s-a întîmplat ceva ciudat. Îmi pare rău că nu ne-am cunoscut mai îndeaproape pînă acum. Trebuie să-ți mărturisesc că te-am privit cu suspiciune. M-am lăsat influențat de anumite convenții. Aș vrea să discut mai pe îndelete cu dumneata. Aș vrea să cunosc amănunte din viața dumitale...

Mușat se îndreptă din nou spre ușă.

— V-aș ruga un lucru... Nu... nu e o rugămintă... E o stare... Poate că dumneata ești altfel. Eu... Doi oameni foarte apropiați... Unul dintre ei mi-a povestit viața lui abia cu trei ani în urmă... Celălalt, nici pînă astăzi... Nu e ca și cum ai goli un pahar de apă.

3

Aburel îl aștepta de jumătate de oră pe Petrescu la sediul comitetului de partid. Încă nu-și revenise din emoția pe care i-o lăsase convorbirea cu Mușat. Îl obosea mai ales ultima frază, aceea care fusese rostită din pragul ușii. Oare se poate afla atît de simplu viața unui

om? Oare își poate povesti cineva viața ca și cum ar vărsa un pahar de apă? Cite necunoscute, cite gânduri uitate, cite amintiri pierdute nu există în viața unui om! Ce momente își amintește un om la un pahar de vin? Ce momente își amintește în brațele unei femei străine? Ce momente își amintește în fața unui prieten? Ce momente își amintește în fața unui necunoscut care-l pune să-și povestească viața? De unde, când, cum poate să-și adune momentele esențiale ale vieții? Știe el întotdeauna care au fost momentele esențiale ale vieții lui? Poate că gestul unui profesor, într-o oră oarecare a vieții, a fost mai important pentru destinul celui om decât un an de meditații. Știe el când a fost cu adevărat sincer în viața lui? Atunci când sub umbra copacului din prima dragoste s-a gândit să-și sacrifice toți anii pentru a îndrepta drumul unei raze solare, sau atunci când, nedreptățit de un individ încurcat într-un laț de convenții și de păreri, s-a gândit că e mult întuneric în lume? Se pot găsi ușor vorbe pentru a deforma amintirile, pentru a colora pata cenușie a unui an sau a unei zile în albastru. Dar momentul acela când în fața oglinzii gândurilor celor mai intime tu te-ai gândit la pumnal sau la o adiere cine îl va cunoaște vreodată? Care momente te-au compus și mai ales ce momente te vor compune de acum înainte? Poți să te întruchiezi fără ezitare într-o linie dreaptă? Poți să anulezi perfecțiunea perpendicularei? Poți să te introduci în toate desenele care folosesc linii trase sigur cu rigla? N-ai tremurat niciodată? Poate că atunci ai gândit frumos uitându-te la cerul înnorat, care avea nevoie de soare. Poate că te-ai lăsat o dată îmbătat de mirosul teilor și ai simțit nevoia să te duci pe străzi și să strigi: „Oameni buni! Veniți și voi! E pentru toți. Mă întristați dacă nu vă amețește și pe voi mireasma...” Ce-ai făcut pe urmă? Ai amestecat oțel și ciment pentru clădirile noastre, sau ai luat cărămizile roșii, le-ai sfărâmat, le-ai prefăcut în pulbere și ți-ai colorat fața cu ele? Unde sînt anii tăi adevărați? În buzunarele birtașilor, sau în salopetele albastre, pătate de ulei? În

privirile care caută pe furiș raza unor oameni mai înalți decît tine pentru a te țiri pînă acolo și a-ți sufleca minecile și a te preface obosit, dar transfigurat de destinația efortului ? Sau undeva într-o cameră modestă, lingă copiii tăi, pe care îi înveți tabla înmulțirii și cărora le spui povești cu oameni buni ? Unde-ți trimiți gîndurile cele adevărate ? Le prefaci în iscoade pentru a-ți găsi undeva prin desîșuri un drum care nu-ți va zgîria brațele și nu-ți va păta pantalonii fără manșetă, sau le dăruiești, fără măcar să știi, unui om simplu, spunindu-i : „Bună ziua !” ? Pentru ce te-ai oprit în fața vitrinei ? Ca să-ți potrivești zimbetul cu care vei intra peste un minut în cafeneaua intimă cu cocote strimbe, fardate, cu idei misterioase, sau pentru a privi ca toată lumea o cămașă colorată fără mîneci ? Pentru ce m-ai chemat la tine ? Ca să-mi spui ceea ce vei spune că am spus eu, sau pentru a mă ruga să-ți repar ceva și a bea apoi un pahar de vin ? Pentru ce mă întrebi ce-mi fac copiii ? Ca să povestești apoi altora că sînt infirmi și năîngi, sau pentru a te înduioșa că unul are febră, iar celălalt a luat o notă proastă ?... Cum te-ai înțeles cu viitorul ? Te-ai agățat de pulpana altuia ca un scaiete discret ? Te-ai infipt în manșeta unui om simplu și drept, ca un buton strălucitor ? Sau ți-ai reparat pîngelele și ți-ai potrivit o unealtă pe umăr ?... Cît aș vrea să te cunosc ! Și pînă la urmă, tot te voi cunoaște. Chiar dacă ți-ai potrive pașii prin urmele altuia în zăpada mare. Chiar dacă-ți vei ascunde miinile de aur în buzunare. Chiar dacă gîndurile vor săpa gropi adînci în pămînt, iar vorbele vor caligrafia cerul. Oricît ai vorbi și oricît te-ai înconjura de tăceri, tot te voi cunoaște...

4

Imediat ce termină de vorbit Aburel, Petrescu întrebă nedumerit :

— Mi s-a părut că n-am auzit bine. Vreau să-mi confirmi încă o dată. Cine a făcut propunerea asta ?

— Inginerul Mușat. Am repetat de câteva ori.

— Dumneata faci parte din comitetul de partid, spuse Petrescu străduindu-se să pară grav. Prin urmare, responsabilitatea dumitale este dublă...

— Este una singură, preciză Aburel.

— Bine-bine! Dublă sau nu, responsabilitatea dumitale este foarte mare, cel puțin aici, la comitetul de partid. Nu vreau să intru imediat în amănunte tehnice. Privind însă în ansamblu, nu ți se pare nimic necurat? Totul e limpede? Îl cunoști dumneata atât de bine pe inginerul Mușat?

— Depinde ce vrei să înțeleg prin întrebare. Nu pot să-mi dau decît o părere, nu știu în ce măsură dreaptă, cu privire la capacitatea lui și la comportarea lui în secție. Amîndouă extrem de favorabile.

Petrescu se încruntă. Nu era mulțumit de răspunsul lui Aburel. I se părea neclar, nesigur. Se gîndi să pună punctul pe i:

— Aș vrea o părere dreaptă, responsabilă.

— Cred că m-am exprimat greșit. O judecată dreaptă e greu de făcut. Îl cunoaștem prea puțin. Poate să fie mult mai calificat și mai înzestrat decît ne închipuim noi. În orice caz, pregătirea lui științifică este excepțională. Activitatea lui este cea pe care o cunoaștem: muncă permanentă, sigură, de calitate. Atitudinea lui...? În această privință, aprecierea cea mai justă o pot face oamenii în rîndul cărora lucrează.

— Dumneata nu lucrezi cot la cot cu el?

— Dacă vrei părerea mea formată în aceste luni de cînd lucrăm împreună... Eu nu-i pot face nici un reproș. Poate e cam tăcut și cam izolat.

— Și acest lucru nu ți se pare ciudat? întrebă Petrescu.

— Ciudat? De ce ciudat. Pentru că nu strigă în gura mare: „Uitați-vă ce om extraordinar sînt! Nu vedeți că-mi lipsesc niște decorații?” Eu cred că felul lui de a fi e acela al unui om sigur că posedă un mare adevăr și o mare forță. Nu-ți trebuie multă vreme ca să-l cu-

noști. Dumneata știi cât timp m-au judecat pe mine muncitorii înainte de a-mi spune că sînt binevenit în mijlocul lor? Știi prin cîte probe m-au trecut? Știi cum tremuram simțîndu-i că mă privesc? Căutam să-mi amintesc toate momentele vieții mele, să văd dacă unele, urite, n-au lăsat urme pe fața mea, în înfățișarea mea. Am greșit și eu de multe ori. Nu pot calcula acum gravitatea greșelilor... Pe el l-au primit mult mai lesne. L-au amestecat printre ei, îl numesc „inginerul nostru“.

— Am auzit, spuse Petrescu. Și tocmai asta mă intrigă. Mulți știu să se dea după vînt, să se mlădieze atît de natural, încît nu-i mai poți deosebi de cei care nu se prefac.

Aburel se uită țintă în ochii lui Petrescu. I se părea neverosimil ceea ce auzea.

— Eu nu contest că există și asemenea oameni. Știu că o afecțiune poate să-ți vicieze impresiile. Nu mai vezi omul din fața ta. Îl vezi printr-un geam. Dacă geamul e curat, îl vezi într-un fel; dacă geamul e întunecos, îl vezi în alt fel. Eu nu pot vorbi de o afecțiune în relațiile mele cu Mușat, cel puțin în relațiile de pînă acum. L-am privit cu indiferență, poate chiar cu ironie și ostilitate într-o vreme. Într-o oră însă, într-o singură oră, m-a determinat să semnez oricînd în alb pentru el. Poate că la asta au contribuit și lunile în care l-am văzut cum muncește și cum se poartă și atitudinea oamenilor aceia severi față de el. Am spus însă un lucru pe care vreau să-l repet aici, la comitetul de partid, în calitate pe care o am, pentru că știu că s-a inventat un anume caz Mușat. Pot să semnez oricînd în alb pentru el.

Petrescu sări în sus. Parcă-l fripsese țigara pe care abia o aprinsese. Se dădu cîțiva pași înapoi, pentru a-și privi mai bine interlocutorul.

— Poți face dumneata asemenea afirmații? Nu-ți dai seama ce riscuri îți asumi?

— Dacă nu riști pentru un om în care crezi, atunci pentru cine, pentru ce să riști? Pentru un tablou? Pentru un scaun?... Ce ne-am face dacă ne-am gîndi că din-

tr-o mie de studenți vor ieși o mie de ingineri proști? Ar trebui să închidem Politehnica. Noi credem că vor ieși o mie de ingineri buni. Riscăm. Zece, douăzeci, o sută, două sute se vor pierde pe drum. Ceilalți însă vin ca Mușat în fabricile noastre. Măcar de-ar veni ca el...

— Nu vreau să fac nici o insinuaare. Nu crezi însă că te-a influențat cu proiectul acesta, care dintr-o dată ridică producția secției voastre la nivelul celorlalte secții, și astfel te scapă de o mulțime de griji?

Aburel clătină din cap meditativ. Se uita la Petrescu cu un aer îngrijorat.

— Și pe dumneata nu te-ar influența un asemenea proiect? Nu l-ai lua în brațe pe cel care l-a conceput? Nu te-ai simți mîndru să stai lîngă el?

— Nu fi atît de sigur, îi răspunse Petrescu. Întîi vom verifica. Dacă proiectul este o fantasmagorie?

— Vreau să-ți răspund la altceva. Nu m-a cucerit dintr-o dată proiectul. Nu pentru că am avut rezerve asupra adevărului lui. Demonstrația e matematică. M-a reținut altceva. N-are nici un rost să spun ce anume. În orice caz, ca să te liniștești, nu comoditatea. Nici acum nu sînt un entuziast al lui. Mai există încă o durere în mine. Ca și cum te-ai despărți de o casă în care ai locuit multă vreme. Te-ai obișnuit cu toate ferestrele, cu toate simetriile zidurilor, cu umbra castanului la ora patru după amiază, cu scobitura din prag, pe care ai uitat de trei ani s-o repari... E o despărțire... S-ar putea să devin însă un entuziast al acestui proiect. Îți spun acestea ca să înțelegi că exclud egoismul. Nu proiectul în sine, ci valoarea omului care a conceput proiectul m-a influențat... Dumneata n-ai fost acolo în ora aceea. Ca să poți face o demonstrație matematică așa cum a făcut-o Mușat, trebuie să ai cel puțin 50 de ani. Spun aceasta pentru că am fost cel mai bun matematician din promoția mea. Ei bine, mai putea acest om, care nu are încă 30 de ani, să mai facă altceva în viață? Mai putea măcar să se gîndească la altceva? Spun aceasta cu durere, pentru că îl simt în afara multor bucurii și plăceri

cotidiene. De aceea e tăcut și izolat. Pentru că studiază mereu. Omului acesta, fiecare minut îi răspunde la apel.

— Bine-bine, încercă să-l tempereze Petrescu. Dumneata îi faci aici un elogiu pe care nu cred că i l-a mai făcut cineva în viață. Parcă....

Ar fi vrut să spună: „Parcă te-a angajat special pentru asta“. Dar se opri în ultimul moment.

— Tovarășe Petrescu. Eu sînt un om obișnuit, ca dumneata, ca nea Neculai, ca directorul nostru, ca atîția alții din jurul nostru. Cu momente de sinceritate totală ne întîlnim foarte rar în viață. Mîine, sau poate mai tîrziu, din orgoliu, sau din invidie, sau din prudență, voi fi mult mai rezervat în aprecieri. M-aș simți însă un criminal să nu dăruiesc cuiva acest moment. Pentru că știu că s-a format o anumită părere despre Mușat, m-am gîndit să-mi petrec acest moment la sediul comitetului de partid. Nu știu ce se va întîmpla în viitor cu el. Vreau să trec, măcar pentru o clipă, viitorul lui pe aici, pe la noi. Să ne luăm măcar o mică, o mică responsabilitate pentru acest viitor. Puteam să mă duc direct la inginerul-șef sau la directorul uzinei. Cred că m-ar fi luat în brațe și mi-ar fi dat aprobarea cu ochii închiși. Am vrut să vin întîi aici. Ți-am spus. Nu știu dacă mîine voi mai fi atît de sincer și de entuziast. Temperatura ar putea să urce, dar să și coboare... De obicei îmi păstrez certitudinile, dar sînt multe accidente posibile în viață... Poate că dumneata ai altă părere despre inginerul nostru, mai fundată, mai verificată, poate că l-ai cunoscut mai bine...

Petrescu era încurcat. Nu știa ce să răspundă, deși Aburel îi cerea, sau i se părea lui că-i cere, un răspuns angajat. Nu-i era străină nici impresia că Aburel îl susținea pe Mușat dintr-un interes tainic. Mai apropiată de adevăr i se părea însă ideea că Aburel încearcă să-și răsplătească pe această cale colaboratorul și salvatorul secției.

— Vom vedea, spuse el. Nu ne putem pronunța atît de simplu. Are o situație destul de neclară... Nu știu

ce s-a întâmplat cu mama lui. Se pare că a trăit într-o atmosferă de misticism... Și cu tatăl lui vitreg, care l-a crescut în anii în care se formează un tânăr, e ceva neclar. Oare ce educație a primit? Ce adevăr s-a aciuat în el? De ce a stat deoparte? De ce nu s-a apropiat măcar de U.T.M.?

— La primele întrebări nu pot să-ți răspund. Nu cunosc viața lui și nu e simplu de cunoscut viața unui om. Ea nu se poate povesti dintr-o dată, așa cum ai vărsa apa dintr-un pahar, și sinceritatea povestirii nu poate fi condiționată de cîteva întrebări. Pot însă să-ți răspund la ultima întrebare, sau cred că ți-aș da un răspuns posibil. De ce a stat deoparte? Din această cauză, tovarășe Petrescu. Pentru că mereu am întrebat de ce stă deoparte, fără să ne gîndim să-i întindem mîna. Poate că l-au izolat de noi niște oameni cu vederi obtuze. Să ne gîndim mai bine la asta...

Capitolul V

1

Petrescu era în biroul lui Cerbu. Se interesa de stadiul în care se află proiectul de reorganizare a secției întâi. Inginerul-șef îl primise ca pe un prieten vechi.

— Bine că ai venit, tovarășe Petrescu! Ia loc, te rog. Nu te uita că sînt obosit. Dacă n-ar fi venit muntele la Mahomed, cum se spune, cu siguranță că ți-aș fi făcut o vizită. M-a consumat enorm verificarea proiectului, nopți după nopți n-am avut răgaz să închid ochii. Nu ni se deosebește prea mult munca. Fiecare muncitor, fiecare inginer, fiecare membru de partid răspunde pentru o sarcină personală. Noi răspundem pentru activitatea tuturor. Dacă am răspunde pentru un plan personal, pentru angajamentele luate de noi, cît de simplă ne-ar fi viața! Fiecare știm cît ne țin puterile, n-o să ne propunem niciodată să sărim mai mult decît putem. Așa, sîntem ca niște copaci care răspund pentru fiecare frunză... Fumezi?... În ultimul timp, cu proiectul acesta buclucaș, am ajuns să fumez cîte trei pachete pe noapte, cred că mi s-au impregnat toți porii cu mirosul tutunului. Înainte de a da verdictul tehnic voiam să aud și părerea dumatilă. De aceea mă pregăteam pentru o vizită.

Petrescu se foia în fotoliu. Venise la Cerbu cu aceleași gînduri cu care voia să vină acesta la el. Ce putea să-i răspundă?

— Din punct de vedere tehnic, spuse el, problemele nu-mi sînt foarte lămurite. CunosC însă părerea inginerului Aburel, o părere destul de autorizată...

— Fără îndoială, îl intrerupse Cerbu. Din moment ce proiectul a ajuns la mine, e limpede că inginerul Aburel şi-l însuşeşte fără rezerve. Cu toate acestea, răspunderea lui e răspunderea unui şef de unitate, nu a comandantului...

— Nu uitaţi însă că tocmai acest şef de unitate porneşte la atac. El va primi în primul rînd... el va suporta neajunsurile unui atac nepregătit, inoportun.

Cerbu crezu că simte o anumită rezervă în vorbele lui Petrescu. De ce se gîndise la neajunsuri, şi nu la succese? Oare descoperise o lacună în proiect? Se consultase cu alţi specialişti? Nu prea îi convenea situaţia. Trebuia să ducă pe alt făgaş convorbirea, să cîştige timp, să nu scape nici o părere precisă cu privire la proiect, pînă cînd directorul sau altcineva îl va chema. Atunci se va scuza şi va amîna pentru altă dată convorbirea. Nu-l mulţumea de loc vizita aceasta neprevăzută.

— Neajunsuri, neajunsuri, sigur, spuse el meditativ. Răspunderea este însă mai mare aici, în biroul acesta. Dacă ne-am lua după ceea ce-i trăsneşte oricui prin cap, nu ştiu unde am ajunge. Nu, nu mă refer la acest proiect, el emană din mintea unor oameni care de bine, de rău oferă o anumită garanţie. Se întimplă însă uneori, tovarăşe Petrescu, să ne pomenim cu nişte iniţiative care ne-ar pune în situaţia aceluia din popor aşteptînd să-i pice para mălăiaţă. La prima vedere te încîntă, te cucereşc, sînt ca nişte daruri neaşteptate...

Nici măcar telefonul nu suna, şi Petrescu parcă dădea semne de nerăbdare. Dacă ar fi putut găsi ceva mai interesant... Ce-i trebuia lui această vizită? Va scorni un pretext care să-l scoată din birou. Văzu că Petrescu e pe cale să deschidă gura şi se repezi înaintea lui:

— Daruri neaşteptate... Cea mai fantastică întimplare, absolut de necrezut, uluitoare, tovarăşe Petrescu (oare ce

putea să inventeze ? Și telefonul, telefonul care nu se îndura să sune, măcar un clinchet să scoată ; ar spune că e defect și ar cere să fie reparat), e de domeniul fanteziei. s-a petrecut... da... exact... (deveni brusc jovial, exuberant ; chiar se ridică de pe scaun și se duse spre fereastră. Răsufală adînc, se rezemă de pervaz ; era salvat !) cu douăzeci de ani în urmă la... da, la Essen. Reprezentam uzina la un colocviu de specialiști. Era vorba de obrazul nostru. Nu se dezbăteau acolo simple probleme de tehnică. Toate problemele erau ridicate la un înalt nivel științific ; nu trebuia să cunoști numai limbi străine și să fii îmbrăcat după ultimul jurnal de modă ; trebuia în primul rînd să cunoști atît de bine teoria științifică, încît să poți, printr-o singură formulă, să plasezi orice referat în categoria....

În clipa aceea auzi bătăi în ușă. Cerbu văzu mișcarea clanței, și ca niciodată era domolă, nerepezită. Ușa se deschidea încet. Privea ca hipnotizat în acea direcție. Observîndu-l Petrescu întoarse mirat capul. În pragul ușii apăruse inginerul Atanasie Aburel. Discuta cu cineva în urma lui ; de aceea nu se grăbea să intre înăuntru. Cerbu simți o amețală ca de leșin. Își reveni însă iute, își îndreptă corpul și se gîndi să-și amintească o convocare la director, fugind într-acolo fără să dea alte explicații. Directorul însă era în ușă. Îl urma pe Aburel. De acolo din prag i se adresă lui Cerbu :

— Tovarășe inginer-șef ! În problema proiectului de reorganizare a secției întîia. Urgență maximă. Nici un minut de întîrziere. Da, sau nu ? Eu plec pînă la comitetul regional.

Cerbu îneuviință din cap, apoi își reluă calm și distins locul la birou.

— Stai, tovarășe Aburel, spuse el cu o voce cam gîtuță. E timpul să clarificăm unele probleme... Ia loc, te rog...

Luase în mînă dosarul întocmit de Mușat. Îl răsfoia pagină cu pagină, mormăind cuvinte neînțelese. Încea

să-și imagineze secția, să-și amintească ordinea veche a mașinilor, și nereușind strivea cuvinte grele între dinți. Ce răspuns putea să dea? Dacă exista vreun risc? Era cu neputință să spună: da în gura mare. Trebuia să facă măcar o rezervă, o cit de mică rezervă. Să-și asigure o cale de retragere. Dar cum putea s-o scornească? Directorul îi ceruse un răspuns imediat. Și Aburel, de ce se dusesse oare Aburel la director? Numai blesteme i se iveau în vârful limbii și pe buze. Răsfoia încet paginile. Formule, cifre, linii, împreunări încilcite... Fir-ar să fie de dosar! Și-l obseda o imagine stupidă, culeasă într-o noapte la restaurant. Un bătrîn chel ca luna, doar cu o îngrămădire de puf alb deasupra urechilor, uitându-se la el cu un zîmbet idiot și salutîndu-l ori de cîte ori îi întîlnea privirile. Puful acela alb de deasupra urechilor îl scotea din sărite. Degetele începură să ciugulească în aer ca niște ciocuri de rață. Dosarul rămăsese deschis la o anumită pagină, și degetele lui ciuguleau puful alb de pe capul imaginar al bătrînului chel și politician. Îi smulgea fir cu fir. Se văzu ridicol în fața celor doi care-l observau și începu iarăși să mormăie cuvinte fără înțeles, fără destinație și să înlocuiască paginile dosarului. Deodată, își aminti două mașini în secție, una lîngă alta. Erau parcă deosebite de celelalte. Semănau, aveau aceeași înfățișare. Oare ce număr ocupau în ordinea în care se încadrau? Chelia fusese curățită de puf. Degetele îi incremeniseră ca niște ciocuri. Oare în ce ordine erau aranjate acele mașini? Făcu eforturi disperate, cu ochii închiși, ca să-și amintească. În ce ordine? În ce ordine? Dar nu mai vedea mașinile. Vedea numai capete chele, cu puf alb în jurul urechilor. Și iarăși mașinile. Prima, a doua, a treia, a patra... Da! Mașina a patra și mașina a cincea... Nu! Mașina a treia și a patra. În mod sigur. Imaginile vechi dispăruseră. Nu mai vedea nici strălucirea cheliilor, nici strălucirea mașinilor. Vedea o foaie de hîrtie cu simboluri, cu formule, cu cifre, cu linii. Întoarse iar foile dosarului, cu gesturi liniștite, găsi ma-

șinile pe care le căuta, apoi își cuprinse capul în mâini și începu să mediteze adânc.

Și Petrescu, și Aburel erau impresionați de gesturile și de tăcerea lui. Li se părea că face eforturi extraordinare de gândire. Din cînd în cînd se uita unul la altul, ridicau din sprîncene, dar nu îndrăzneau să tulbure meditația lui.

— Da, spuse în cele din urmă Cerbu. Ideea este extrem de interesantă. Revoluționarea ordinii pentru mărirea eficienței particulare și generale... da! Eu însă am o anumită observație. Nu vreau prin ea să neg sau să pun cu totul la îndoială valoarea proiectului. Am calculat și eu. Cred că în noua ordine mașina a treia și mașina a patra ar fi bine să rămînă la... adică să păstreze vechea ordine, să rămînă succesiunea. Nu vreau să dau tot proiectul peste cap. E numai o părere, ca și a voastră de altfel. Dacă veți avea obiecții fondate... le putem discuta... V-aș cere să vă gândiți însă cu toată seriozitatea, să vă gândiți cu toată răspunderea la această propunere, la această părere...

În sinea lui era foarte mulțumit. Era normal ca propunerea lui să nască împotrivire, contraargumente, dispute, poate chiar se va recurge la arbitrajul directorului; el și-o va retrage, va spune că și-a revizuit-o în urma altor calcule, și mai complicate. Dacă reorganizarea va însemna un eșec, va scoate părerea lui din sertar. Cine va mai încerca să facă o nouă experiență?

— Nu vreau să vă contrazic din principiu, îi răspunse Aburel. Argumentația noastră trăiește însă pe o bază matematică, solidă, adică argumentația inginerului nostru...

— Și propunerea mea, spuse calm Cerbu, se bazează tot pe o anumită demonstrație matematică. Repet. Nu vreau să impun această părere. V-am pus-o în discuție.

— Bineînțeles că o vom discuta. Și cît mai repede. Aburel se grăbi să părăsească biroul. Petrescu vru să se ia pe urmele lui. Cerbu îl reținu cu un gest. Era liniștit.

2

Într-o celebră partidă de şah, decisivă pentru titlul mondial, albul, într-o situație disperată, înscrisă în plic la întreruperea partidei o mutare foarte slabă, care-i definitivă înfringerea și-l scăpa de povara titlului. Negrul, analizând situația de pe tablă, descoperi o mutare foarte primejdioasă a albului, care-i crea lui foarte mari dificultăți. Imagină toate planurile posibile de apărare și de salvare a situației. La reluarea partidei era liniștit. Mutarea periculoasă a adversarului putea fi anihilată. Deschizând plicul, găsi, spre surprinderea lui, o altă mutare, la care nu se gândise nici o clipă. Răspunse nesigur, slab și astfel albul își păstră titlul mondial.

Cerbu era în situația albului. Își aștepta liniștit, fără disperare, înfringerea, mai ales că nu-l depreda de nici un titlu. Mișcarea lui era fără nici un viitor. O indicase din pură întâmplare (necesitatea era formală), așa cum la invitația de a numi două cifre ar fi răspuns fără să se gândească : 3 și 4, cum se obișnuiește în unele jocuri.

Aburel îi spuse fără nici o convingere lui Mușat că există o anumită observație la proiect : reîmperecherea mașinilor 3 și 4. Spre surprinderea lui, îl văzu pe Mușat căzînd pe gânduri.

— Da... îi răspunse acesta. M-am gîndit foarte mult la această combinație, cred că am și calculat-o într-un timp. Se ivește însă o complicație care poate încalca sau altera succesiunea. Dacă aş putea imagina o relație invizibilă între mașina a treia și a șaptea. Va trebui să mă mai gîndesc. S-ar putea totuși ca ordinea să fie mai firească, mai estetică, păstrînd succesiunea 3 și 4. Nu pot să dau un răspuns imediat.

Mușat se retrase în birou și începu să calculeze. Iarăși se iveau o sumedenie de posibilități. Trebuia reverificată situația punctelor de reper. Pierderea unui singur pivot fix îl obliga să cerceteze și să ducă spre enulare cîteva sute de posibilități de reorganizare a mașinilor. Își ter-

mină operațiile matematice abia după citeva zile. Noua ordine, pe care o considera definitivă, păstra succesiunea veche 3—4. Ultima mașină însă era legată printr-un jgheab subteran de mașina a șaptea. Legătura nu complica în nici un fel raporturile dintre celelalte mașini. Circuitul era perfect.

— Nu mai văd posibilă nici o observație, îi spuse el șefului secției. S-a eliminat orice imperfecțiune.

— Oare nu am forțat lucrurile dând atenție acelei succesiuni ? întrebă Aburel. Mie mi s-a părut cit se poate de firească și ordinea imaginată prima dată.

Mușat nu ezită cu răspunsul.

— Ți-am spus din clipa când mi-ai făcut observația că am întrevăzut și o asemenea soluție. M-a preocupat înainte de a stabili prima formă a proiectului. Dacă nu mi-ai fi făcut-o dumneata, cred că aș fi propus-o pină la urmă eu însumi.

Șeful secției auzise citeva zvonuri despre conflictele dintre Mușat și Cerbu. Voind să-l scutească de o supărare pe Mușat, nu aminti numele inginerului-șef.

— N-am făcut eu observația. Vine din partea conducerii uzinei. S-a studiat acolo, pare-se cu atenție, proiectul nostru și nu ni s-a comunicat decît această observație.

— M-am așteptat, răspunse Mușat. Mai ales în zilele cînd proiectul a căpătat formă definitivă, am intuit o nouă posibilitate. N-am reușit s-o clarific însă imediat. Acum nu mai am nici o îndoială. Altă ordine nu poate fi găsită. Aș fi în stare să emit o provocare.

Văzîndu-l vesel și liniștit, Aburel răsufală ușurat.

— Urmează să obținem aprobarea, dar din păcate mai urmează și altele, niște probleme mai dificile...

3

Aproape jumătate de oră vorbi Aburel. Cerbu nu-l întrerupse nici măcar cu o afirmație. Nici după ce inginerul își termină expunerea nu spuse da sau nu. Își părăsi

scaunul de la birou și se așează pe fotoliu, în fața lui Aburel. Abia atunci hotări să deschidă gura.

— Te-aș ruga, tovarășe inginer, să mai repeți o dată, cuvînt cu cuvînt, expunerea tehnică. Nu cred că te vei supăra; vreau să mi se fixeze bine toate amănuntele, ca să evităm umbra oricărui risc. Mă pregătesc să te ascult.

Cu altă ocazie, Aburel poate s-ar fi revoltat. Văzîndu-l însă pe inginerul-șef cum se infundă în fotoliu, cum își împreună brațele, cum își sucește capul și întepenește ca un ascultător la concert, se supuse, fără să crîcnească, invitației.

Cerbu nu mai auzea nici un cuvînt, nu avea decît senzația unui zgomot care vibrează în încăpere. Mîinile lui nemișcate mîngiau pufușorul de vată dimprejurul unor urechi dilatate. Capul imobil răspundea înclinîndu-se adînc la salutul nătlîng al unui bătrîn chel care-l privea într-un restaurant. Din cînd în cînd, buzele lui mormăiau ceva nedefinit, dîndu-i astfel răgaz lui Aburel să mai răsufle o clipă, două. Și începu să monologheze în gînd, calm, cu capul rezemat de catifeaua fotoliului.

„Prin urmare, i-am pus la punct pe toți, pentru cîțiva ani. Ingerul-șef D. Cerbu. În mod sigur se va auzi în oraș. Se va comenta. S-ar putea ca directorul să comunice și la minister. Voi avea eu grijă de asta. Prin urmare, să nu ne pierdem firea. Să renunțăm întîi la pufușorul din jurul urechilor. Dacă-l mai întîlnesc însă pe bătrînul acela, fi voi trimite o sticlă de șampanie la masă. Nu, nu șampanie. Mai bine o sticlă de vermut. E mai dulce. I se potrivește mai bine. Așa. Acum trebuie să văd ce e cu mine. Ce se ascunde în mine. Mai întîi, adică în al doilea rînd, trebuie să dau dreptate lozincii aceleia vechi care spunea că lucrul cel mai greu este să te cunoști pe tine însuși. Prin urmare: cine sînt eu? E imposibil să fi imaginat succesiunea aceea dintr-o întîmplare. E absolut imposibil! Dacă aș fi recomandat succesiunea mașinilor 5 și 6? N-aș fi comis o neghiobie? Deci trebuie exclus factorul hazard. De ce am căutat

mereu să-mi amintesc tocmai acele două mașini? De ce mi-au venit tocmai ele în minte? Pentru că există o asemănare între ele. O asemănare interioară. Există o identitate de legi mecanice. În mod sigur. Acuma îmi scapă formulele. Undeva în capul meu, în memoria mea, ele însă există. Și au ieșit brusc la iveală, adică s-au dezvăluit la momentul oportun. Acest lucru este esențial în știință. Imaginea de afară, imaginea concretă, apasă pe un buton necunoscut, care aprinde un bec în capul tău: becul memoriei oportune. Așa cum ducând uneori paharul de vin la gură îți amintești ciorchinele pe care l-ai cules cîndva. Imaginea acestui ciorchine exista deci în mintea mea, dar eu nu știam. În contact cu altă imagine, a răspuns ca la o provocare. Prin urmare, ceea ce am auzit odată în școală, chiar dacă mă gîndeam la altceva în acele clipe, s-a întipărit totuși în memorie. Altfel nu se poate explica fenomenul. Ar fi stupid. Ar însemna să ajung la misticism. Eu cred că am avut un cep de matematician și m-am ratat ca un imbecil din cauza unor relații stupide, care mă treceau prin școală ca frunza pe apă. Acum e prea târziu ca s-o iau de la început... Nu! E cu neputință. E absolut imposibil să fie o simplă întîmplare. Ar însemna să mă anulez în întregime. La urma urmei, sînt un om destul de bine, de interesant, vorbele îmi sînt ascultate cu atenție, produc ilaritate sau tristețe — depinde despre ce vorbesc —, nimeni nu trece pe lângă mine fără să mă vadă... Altceva e mai trist. Cîteva vorbe am aruncat fără să le dau importanță, fără să le ascult eu cu atenție! Cine știe cîte valori s-au pierdut?! Cine știe cîtă bogăție conțineau?! Un simplu «Bine, tinere! Ai dreptate!» rostit într-un anumit context poate să aibă o valoare nemai-pomenită. Sau replica pe care i-am dat-o domnișoarei Liana — ah! dacă ar ști ea ce s-a întîmplat! — într-o piesă de teatru de pildă, într-o anumită scenă devine cu siguranță o replică de geniu. Acum două zile, tot la restaurant, i-am spus unui doctor, mi se pare, cam așa: «Maestre, viața fuge după noi, și noi fugim după

moarte ca niște locomotive...» Asta e. De ce mi-a venit în cap tocmai imaginea locomotivei? Cîte mecanisme, cîte principii fizice există în corpul unei locomotive! Altul ar fi spus căruță. Ratat! Prin urmare, există o anumită profunzime pe care am subestimat-o, de care nici n-am fost conștient uneori. Nu mă gîndesc la omul de toate zilele, corect, distins, inteligent, prezentabil, cult, pe care-l reprezint. Mă gîndesc la profunzimile mele necunoscute, la cele care mă ridică mult pe scara valorilor. Trebuie să mă uit mai atent în jurul meu să-mi mai triesz relațiile... Exact. Bătrînul nu trebuie să știe că i-am trimis eu sticla. Să-i dau posibilitatea să-și închipuie ce vrea... Chiar ideea aceasta nu e o idee extraordinară? Să-l las pe omul acela într-o mare neliniște și nedumerire, să-l fac să-și imagineze cine știe ce visuri, să retrăiască oine știe ce amintiri! «Cine mi-a trimis oare sticla?» se va întreba el mereu. Poate că nici nu se va atinge de ea. Poate că nici n-o va primi. Atunci, de ce să i-o mai trimit? Nu. Nu-i voi trimite nimic. De ce să-l chinuiesc cu neliniști? Să-l las în plata Domnului. Iată unde poate duce raționamentul. Dacă n-aș fi fost capabil să construiesc un asemenea lanț logic, i-aș fi trimis sticla. Ce mă interesează pe mine pufușorul lui? Ce-mi trebuie salutul lui în această situație? Poate că e un ratat, poate că e un pensionar oarecare sau cine știe ce individ dubios. De ce să-mi pătez acurateța relațiilor? Mai bine să-i spun chelnerului să-l dea afară. Salutul lui prea des ar putea să mă compromită.“

Aburel își terminase expunerea de cîteva minute și se uita impietrit la chipul straniu al inginerului-șef. Părea o mască suspendată. Numai pleoapele îi tremurau, imperceptibil. Viața parcă fugise dintr-însul. Corpul se detașa însă de acea mască. Genunchii, mîinile, degetele îi tremurau fără încetare. Trecea oare printr-un acces de epilepsie?

— Da... spuse încet Cerbu reînviind. Da... da...

Apoi se sculă din fotoliu, înconjură biroul și-și reluă locul lui obișnuit pe scaun.

— Da... Lasă-mi, te rog, aici proiectul... Da... Vino peste... peste o oră. Până atunci cred că voi termina de verificat poziția mașinii a noua... Da... Peste o oră.

Cerbu luă dosarul, și-l deschise undeva la întâmplare. Mai întoarse câteva foi, apoi își căută stiloul și fără să-i scoată capacul începu să traseze linii pe foaia de dosar din fața lui. Impresionat, Aburel îl părăsi, străduindu-se să nu facă nici un zgomot.

Cerbu nu desenă multă vreme liniile acelea imaginare. După câteva minute chemă secretara, spunându-i să-l caute de urgență pe secretarul comitetului de partid.

— Pentru altcineva nu sînt aici, preciză el. Înțelegi dumneata ? Oricine m-ar căuta, *nu sînt aici*.

Petrescu îl găsi atît de absorbit în studierea proiectului, încît nu îndrăzni să-l tulbure. Se așază pe un fotoliu în fața biroului și așteaptă.

— Da... spuse într-un tirziu Cerbu. Ia loc, tovarășe Petrescu. De astă dată e limpede. Nu te mai poate aștepta nici o surpriză. S-ar putea să fie o mică problemă la poziția a noua. Dar cred că nici nu merită s-o ridicăm ; de ce să-i timorăm pe inginerii secției ?... Da, da... Mi-a dat mult de furcă verificarea proiectului, dar nu regret acele multe nopți nedormite. Am trăit, de ce să neg sau să mă ascund tocmai în fața dumatăle, care trebuie să știi absolut totul ? am trăit o mare satisfacție. Nu numai pentru că mi s-au confirmat calculele întru totul, la su-time, la milionime de milimetru... Eram absolut sigur de acest lucru ! Mi s-a părut însă că sînt într-un concurs ca pe vremea tinereții. Am fost un as în concursurile de matematică. Le dădeam adversarilor handicap, tovarășe Petrescu. De altfel, ca și în acest caz. Eu am avut la dispoziție mult mai puțin timp decît... ceilalți concurenți...

Petrescu începea să înțeleagă ce se întîmplase. Totuși, nu putea pricepe încă pentru ce-l chemase atît de urgent inginerul-șef. Numai ca să-l anunțe că avusese dreptate ?

— Eu vă felicit, spuse el. Dacă proiectul se va dovedi într-adevăr bun, atunci am scăpat de multe griji.

— Nu, nu! protestă Cerbu. Nu vreau să culeg eu toate meritele. Eu n-am făcut altceva decât să-mi îndeplinesc sarcina de inginer-șef. Aceasta e situația noastră, tovarășe Petrescu. Probabil că și dumitale ți se întâmplă la fel. Când e vorba de un succes, meritele cad pe umerii șefilor de secții. Când e vorba de un eșec, răspunderea cade pe umărul celui ce conduce. Nu știu ce crezi dumneata. Dar mie mi se pare frumoasă, nobilă, reală această situație. Parcă te întinerește, parcă te înalță, mai ales atunci când crezi în puterea ta.

— E frumos ceea ce spuneiți, tovarășe inginer-șef. Dacă ar gândi toți așa, am înainta bine, fără poticneli. Din păcate, mai sînt și altfel de oameni...

Cerbu se arată la început nedumerit tocmai pentru a se preface că descoperă mai tirziu o insinuaie în vorbele secretarului.

— Nu! Nu trebuie să-l priviți cu atîta suspiciune. E încă foarte tînăr. Eu sper că se va domoli cu timpul și va ajunge un om la locul lui.

— Nu m-am gîndit la cineva anume. Vorbeam în general. Dumneavoastră la cine vă referiți?

— Eu? se prefăcu mirat Cerbu. Mă gîndeam că-i iau apărarea inginerului Mușat. De fapt voiam să-ți spun de mai multă vreme. Dacă ținem seama că s-a afirmat totuși în secție, adică a muncit relativ bine, cel puțin pînă acum... Și contribuția lui la acest proiect e pozitivă... Eroarea aceea cu succesiunea eu nu o pot crede intenționată... Doar dacă ar fi un matematician excepțional, ieșit din comun, ar fi putut să combine în așa fel ecuațiile încît să inducă în eroare oameni bine pregătiți... Pentru că la prima vedere operațiunile matematice erau perfecte... Nu! Hotărit nu! Trebuie exclusă această idee... Mă gîndeam deci, avînd în vedere atitudinea lui după ce a fost sancționat, că poate ar fi cazul să retrag plîngerea aceea împotriva lui. A fost o ieșire necugetată, poate nu-l caracterizează... De ce să rămînă o asemenea faptă în dosarul lui? E încă tînăr... Sînt anumite cazuri cînd indulgența e necesară... Bine-

înțeles, e numai o dorință a mea. Nici n-aș vrea să ajungă la urechile lui...

Petrescu nu reușise să se dezmeticească în torentul acela de vorbe și de idei. Nu reuși să răspundă decît la ultima parte a monologului lui Cerbu :

— Ne-am gîndit și noi că ieșirea aceea poate nu-l caracterizează. A trecut însă prea puțin timp de atunci. Vom hotări noi în viitor ; vom vedea pînă la urmă fața adevărată a lucrurilor și a oamenilor. Dumneavoastră întrebați dacă e un bun matematician ? Se spune că este excepțional, un fenomen...

— Ciudat ! medită Cerbu. Cum a putut să-i scape o asemenea eroare ? Cu toate acestea, se întîmplă. Și mie putea să-mi scape. Era trei dimineața. Îmi pusese capul sub robinet, apoi m-am dus la geamul deschis, ca să mă trezească și mai bine vîntul. Am stat, poate jumătate de oră am stat în curentul rece. Se spune că marele Beethoven a surzit din cauza acestui obicei. Și mă obseda... parcă-mi sfredelea capul... o formulă. Nu se potrivea... nu-mi ieșea. Îmi jucau cifrele în cap, îmi vuia tot capul. Și dintr-o dată se face lumină. Atunci am descoperit eroarea. M-am liniștit ca prin farmec. M-am tolănit într-un fotoliu, am aprins o țigară, îmi amintesc că nu-mi găseam bricheta ; m-am dus în bucătărie să caut chibrituri ; trei țigări, una după alta, am fumat fără să mă mai gîndesc la nici o cifră... Parcă uitasem de ele... Îmi aminteam niște aventuri din tinerețe. Și mai ales una petrecută la Paris, în Montmartre, cu o tînră frînzozoică, ah ! ce inger... Era să vină după mine în țară, tovarășe Petrescu... Nu regret, nu regret... După cum vezi, nu mă ascund, ca alții, după degete... Îmi place să discut foarte deschis ; nu vreau să-i ofer nimănui satisfacția de a descoperi taine... Da...

Apariția lui Aburel întrerupse amintirile lui Cerbu. Tînrul inginer intrase cam îngrijorat în birou.

— Au trecut aproape două ore, tovarășe inginer-șef.

— Puteai să vii exact peste o oră, îi replică Cerbu.

Am verificat ultimele... Am căutat să-mi verific păre-

rea. Aveți deocamdată aprobarea verbală. Puteți începe reorganizarea. Puteți chiar să vă grăbiți. Din momentul acesta sînteți în plin marș. Începe să capete importanță fiecare minut. Tovarășe Aburel, nu pot decît să vă urez succes deplin !

Vorbise cu un asemenea entuziasm, încît se simți dator și Petrescu să adauge ceva. După ce Aburel părăsi biroul, inginerul-șef se adresă complice secretarului :

— Trebuie să le facem educație, tovarășe Petrescu. Trebuie să știm cînd să-i îmbărbătăm.

Petrescu deveni deodată stingaci. Era evident că vrea să întrebe ceva. Pînă la urmă, se hotărî :

— Am și eu un proiect de inovație, tovarășe inginer-șef.

4

Proiectul de reorganizare stîrnise vinzoleală în secție. Muncitorii se opunau așa cum se opusese la început Aburel după ce-l ascultase pe Mușat. Parcă nu era chip să-i înduplece nimeni. Nu voiau să se lase urniți de la locurile lor. Aflaseră toată povestea, știau că ideea reorganizării pleacă de la Mușat și se uitau la acesta cu surprindere și durere. Pacă voiau să-l vadă ridicîndu-se undeva pe o mașină în mijlocul halei și începînd să le spună că nu e nimic adevărat din tot ceea ce vorbește, că totul e o scorneală, că el rămîne mai departe inginerul lor, că nu se gîndește la altceva decît să păstreze secția așa cum o găsisese, așa cum îl primise. Mușat însă nu făcea nici un gest, nu le arunca nici măcar o privire, se refugia aproape tot timpul în birou, făcînd tot felul de calcule și de socoteli, îi evita, și ei simțeau că îi evită. Erau triști, indurerăți.

Într-o după-amiază, Mușat se pomeni în birou cu nea Neculai. Intrase liniștit, aproape fără zgomot, se așezase undeva într-un colț, pe un scaun, așteptînd în tăcere să se întîmple ceva. Nici măcar țigara nu și-o aprinsese,

deși simțea cum îl sufocă lipsa tutunului. Mușat își imaginase de multă vreme această vizită. Știa că nu va scăpa de ea. Ce putea să-i spună lui nea Neculai? Tăceau amândoi, fiecare dorind să înceapă celălalt vorba. „Nu se poate, ziceau amândoi în gând. Tot va spune până la urmă ceva.“

Nea Neculai își aprinse țigara. Ba mai simți că-i tremură și degetele când o duse la gură.

— Sînt zvonuri, tovarășe inginer, începu el. După cum vedeți, n-am spus că se iau măsuri, cu toate că oricine vede ce se petrece în secție. Prin urmare, sînt zvonuri...

— Nu sînt zvonuri, nea Neculai...

— Prin urmare, e adevărat. N-am vrut altceva decît să aud vorbele acestea din gura dumneavoastră. Atît.

Era o mare tristețe în glasul bătrînului. Își pusese șapca în cap, își stinsese țigara abia începută și se pregătea să plece. Nici măcar nu mormăi, cum se aștepta Mușat.

— Mai stai puțin, nea Neculai. Dacă dumneata nu ești alături de noi, nu cred c-o scoatem așa de ușor la capăt.

Nea Neculai veni spre Mușat, puțin încovoiat cu gîtul sucit, cu privirile încruntate, parcă să vadă dacă omul acela își bate joc de el.

— Înțeleg eu multe, tovarășe inginer, dar chiar să ne puneți lopata în mină, asta n-am crezut-o niciodată. Și să vă spun drept, nici acum n-o cred. Nu-i așa că nu-i de crezut?

Mușat ridică din umeri. Calmul cu care-i vorbea muncitorul era prea ciudat. Parcă auzea sunetul cu care răspunde o bară de oțel. Oriunde o lovești, sună la fel.

— Eu totuși nu pot să cred, nea Neculai, că dumneata nu înțelegi ce se petrece și mai ales nu pot să cred că nu simți cit e de bună rînduiala nouă...

— Tovarășe inginer! se infierbîntă nea Neculai. Dumneavoastră știți cîți pași sînt de la tabloul de sigu-

ranță pînă la mașina a doua? Dar de la mașina a doua pînă la masa de control? Știți de cîte ori răsflu eu ca să ajung de la ușă la mașina de găurit?

— Mașina aceea rămîne pe loc, nea Neculai...

— Asta răspundeți dumneavoastră? Știți că dacă eu nu văd prin gemulețul acela spart, pe care nu l-a observat nimeni, petecul albastru de cer, mie îmi tremură degetele și nu mai am curaj la mașină? Știți dumneavoastră că Frățilă cînd își unge mașina se reazămă cu piciorul de o lespede care nu-și arată nici colțul afară din pămînt?

— Nu știu, dar îmi inchipui că e adevărat ce spui matală. Ce s-ar întîmpla însă... Nu, nea Neculai... Eu nu vreau să-ți dau nici o lecție. Eu îți pot spune doar atît. Cărarea asta duce mai repede acasă, sau la școală, sau la teatru... unde vrei matală.

— Sau în cine știe ce locuri afurisite...

— Nu, nea Neculai... Eu nu voi face niciodată asemenea poteci. Și dacă n-ai înțeles lucrul acesta...

Bătrînul nu se simțea prea bine. Se așază obosit pe un scaun, parcă pentru a-și aprinde în tihnă altă țigară.

— Cuvintele acestea, mormăi el frecînd cu multă atenție țigara, le-am scăpat fără să vreau. Sînt momente cînd nu-ți trec toate vorbele prin minte.

— Hm... se induioșă Mușat. Ce pot să-ți spun? Eu n-am făcut altceva decît să mășor niște distanțe și să spun care e drumul cel mai scurt, cel mai bun, cel mai drept. Eu nu te pot obliga pe matală, sau pe altcineva, să mergeți pe un anumit drum. Și încă un lucru vreau să mai adaug. Poate că pe poteca asta nouă sînt pe undeva pomi... și s-ar putea crede...

— Stai, tovarășe inginer! îl întrerupse nea Neculai. Și eu vreau să ne înțelegem. Dumneata ești doar comunist... Lasă, nu-i vorba de carnet acum... Noi ți-am spus că ești al nostru. Noi nu-ți bănuim cîntea. Asta ți-o spune nea Neculai, tovarășe inginer. Îi dibuim noi ușor pe cei care vor să culeagă poame de pe toate potecile.

Sînt destui. Lucrăm cot la cot. Dar aici în inimă cum te avem pe dumneata, pe ei nu-i punem. Și de acum iar o să vă spun dumneavoastră...

Mușat se emoționase, dar nici nea Neculai nu se simțea prea dîrz în clipa aceea. Își întoarse și el capul, parcă pentru a urmări fumul de țigară.

— Atunci, de ce nu ne înțelegem, nea Neculai ?

— La asta nu prea pot să răspund acum, zise bătrînul fără a-și întoarce capul. Ce mai, e o durere, tovarășe inginer ! Am putea s-o înăbușim în noi, dar nu credeți dumneavoastră că s-ar face și mai năprasnică ?

— Sînt cîțiva oameni pe care-i prețuiesc foarte mult, nea Neculai. Unul dintre ei mi-a fost profesor. Lui îi datorez tot ceea ce sînt. Dacă n-ar fi fost el, n-aș fi căutat astăzi linii drepte în lume. Știi cum m-a adus aici ? I-am spus o dată un lucru adevărat. Un lucru greu de deosebit. Așa cum îți este foarte greu să deosebești culorile de la marginea curcubeielor. Printr-o întîmplare poate, nu știu cum, am văzut că nu are dreptate, că seamănă o culoare cu alta. Știi ce a făcut cu mine ? M-a ținut luni de zile în clocot ca într-un infern. Îmi spunea mereu că am greșit. N-am trăit niciodată dureri mai mari. Ce puteam să fac ? M-am apucat să-i dovedesc că am dreptate. Pentru asta m-a trecut prin iad. Ca să ajung să-i dovedesc. El a știut de la început că i-am spus adevărul. Dar nu ajunge să-l spui. Trebuie să-l și faci. Adevărul se face. Iar matale poți să faci aici un adevăr.

— M-ai și deslușit, îi răspunse bătrînul, dar m-ai și încurcat rău, tovarășe inginer. Am înțeles eu multe din cele ce-ai spus dumneata, cam cum vine cu adevărul... Dacă nu mă înșel, ai vrut să-mi dai a înțelege că roștul meu ar fi să dovedesc altora că poteca asta nouă trebuie bătută...

— Cum crezi matale... Eu ți-am spus că unu și cu unu fac doi. Dacă vrei să te aduni și matale aici, ca să arătăm că într-adevăr fac doi, atunci nu se poate să nu vadă lumea acest doi. Dumneata ești un unu mare

în adunarea asta, nea Neculai... Și să știi că ea dă ca rezultat adevărul...

Bătrînul încă se codea.

— Greu, tovarășe inginer! Foarte greu! Eu, să-ți spun drept, nu mă gîndesc atît la adunarea asta. Am dezvăluit o durere, o să treacă ea pînă la urmă. Eu presimt însă niște dureri mai mari... pe lîngă care asta o să pară un fleac. Dumneata iubești prea mult linia dreaptă. E frumoasă, dar e și aspră. Nu înconjoară, taie...

5

De la un timp, Petrescu venea mai des în secția întii. În birouri parcă se ferea să intre. Îi plăcea să stea de vorbă cu muncitorii, mai cu seamă cu nea Neculai. Vorbeau despre toate, dar mai mult despre reorganizarea secției, căutînd să-și închipuie cum va funcționa în viitor. Uneori, Petrescu aducea în treacăt vorba despre inginerii de-acolo, despre Aburel, despre Mușat, se prefăcea interesat de viitorul lor, îndemnîndu-i astfel pe muncitori să-și dea în vileag părerile.

— Tovarășe Petrescu! îl opri într-o seară nea Neculai. Dumneata nu vii pe-aici numai pentru frumusețea ochilor noștri. Chiar dacă-mi vei spune că e așa, eu tot n-o să te cred. Am și eu niște vlăjgani care se apropie de etatea dumitale și... nu e greu să mă pricepi... Le dibuiesc gîndurile după felul cum citesc ziarul... Stai puțințel și spune-mi dacă e adevărat sau nu. Ai fi vrut să-mi răspunzi că vii și pentru frumusețea mașinilor noastre? Dacă mă înșel...

Petrescu n-avu ce face. Oftă ca un om îndurerat, dar nici nu-și termină bine „oful“, că și pufni în rîs.

— Ești cumplit, nea Neculai! Greu te poate ocoli cineva pe dumneata. Exact așa voiam să-ți răspund; dar n-aș fi răspuns chiar cu o minciună. Așa, cam cu jumătate de adevăr. Îmi plac tare mașinile de aici. Nu

știu cum au fost la începutul lor, dar timpul și mâinile muncitorilor le-au modificat mult. Parcă le-au fabricat a doua oară, mai frumoase...

Nea Neculai nu se lasă prins în cursă.

— Mai întâi nu vreau să te contrazic. E tocmai așa cum spui. În vreo douăzeci de ani am făcut din ele altceva decât ceea ce erau la început. Pe unele fabricantul nici nu le-ar mai cunoaște. Eu cred că ne-ar cumpăra brevetul. În al doilea rând vreau să-ți spun că mi-ai făcut o bucurie. Te pricepi bine la marfă; ai ochi iscusiți de meșteșugar; prin urmare, ți-au trecut multe mașini prin mână. Și cu asta, tovarășe Petrescu, să trecem la ceea ce te doare pe dumneata... Îmi închipui eu cam ce, dar vreau să te aud pe dumneata... Adică jumătatea cealaltă de adevăr, dacă n-o fi cumva vreo trei sferturi...

— Păi dacă știi, nea Neculai... spuse Petrescu nepăsător, voind parcă să se retragă. Dacă știi...

Nea Neculai arătă cu mâna un loc mai ferit din hală.

— Eu cred că dumneata nu vrei să mergi spre ușă sau spre birouri, ci într-acolo.

Petrescu se prefăcu supus și-l urmă pe bătrîn.

— Pentru dumneata am oricînd timp. Prin urmare...

Bătrînul deveni brusc aspru. Se prefăcea și el.

— Dacă ții cu tot dinadinsul, pot să deschid eu vorba. Asta însă ar însemna că nu prea te simți tare, că într-un locușor mic dinăuntrul dumitale dîrdîie ceva. După cum vezi, spun lucrurile pe nume și... am și eu oricînd vreme...

Nea Neculai urmărise să facă o glumă, dar vorbind își schimbase gîndul. Glasul îi rămăsese aspru, și Petrescu se simți cam incolțit. Ca să preîntîmpine alt atac, hotări să-și deschidă cît mai iute sufletul.

— Pentru că dumneata ești muncitor vechi, și președintele sindicatului de aici...

— Așa nu, tovarășe Petrescu, se supără cu adevărat bătrînul. Să facem abstracție de toate. Să vorbim ca doi oameni.

Petrescu nu dădu înapoi. Se încapătăină și el.

— Dacă discut cu dumneata, dacă m-am hotărît să discut, atunci să punem la bătaie și obrazul, și răspunderea. Ești un comandant de unitate care trebuie să știi dacă, de pildă, cutare om poate să fie trimis în misiune sau nu. Asta-i problema.

— Eu zic, tovarășe secretar, că nu-i asta problema. Aici începem să ne deosebim. Cine se gîndește așa uitîndu-se la inginerul nostru... iartă-mă că-ți spun... eu cred că ori trebuie să-și pună ochelari, ori trebuie să-și scoată ochelarii. Nu-i greu de priceput ceea ce vreau să spun.

Deși era cam nemulțumit de riposta bătrînului, Petrescu trecu hopul și întrebă oarecum neîncrezător :

— Și după dumneata, care-i problema ?

Ei, ca să răspundă la întrebarea asta, nea Neculai avea nevoie de curaj, de putere și de ajutorul neapărat al unei țigări.

— De, începu el codindu-se, e greu de înșurubat aici un răspuns. Ar ajunge și cîteva vorbe, dar pot ele să cuprindă atîtea gînduri ? De pildă aș putea să zic : oare știm noi ce misiune să-i dăm ?... Și cu asta aș spune aproape totul... Cred însă că lucrurile ar trebui începute de la un capăt. Și capătul ăsta este aici tovarășe secretar.

Bătrînul își duse emoționat mîna în dreptul inimii.

— Mi-am imaginat eu, nea Neculai, răspunse Petrescu gînditor. De aceea ți-am spus cum aș vrea să discutăm.

Nea Neculai se uită la el cu privirile cu care un părinte își dojenește fiul.

— Dumneata ești încă prea tînăr, tovarășe Petrescu. Porți multe lucruri bune cu dumneata, dar îți mai lipsesc încă multe. Poate că n-ai nici o vină. Eu însă cred că dumneata nu poți simți, de pildă, grija unui părinte față de copiii lui... pentru că nu ai copii. Să știi că un părinte nu simte numai dragoste ; dragostea lui față de copii se împletește cu o anumită grijă ; se naște o altă simțire. De la capătul acesta vreau să pornesc. Mîe, ingi-

nerul mi-a plăcut de la început. Orice om duce cu el ceva care te înșală greu. Totuși, primejdia asta există. Și atunci, pe lângă dragoste apare și grija. Ea e una singură la urma urmei. Vrei să știi, vrei să fii sigur că nu te înșeli. Și-atunci, tot timpul cu ochii pe copil. Nu ca să-l iscodești. Ca să-ți aperi sufletul de o dragoste care te poate mistui. Ca să strecuri și o fărîmă de dreptate în dragoste. Ca să te implinești bine. Cam așa s-a întimplat cu inginerul nostru. El nu știe, dar eu îi simt ca pe un fiu al meu... Și ce-ți spun acum ar putea să te nedumirească... E greu ce-ți spun. Am crescut patru flăcăi : carnea mea, singele meu. Sînt însă clipe cînd îl simt mai aproape decît toți...

Oare avea Petrescu dreptul să se lase copleșit de emoția și de vorbele unui muncitor bătrîn care mîine-poi-mîine va părăsi uzina pentru a culege amintiri sub umbra unui copac și a dăruî povești nepoților ?

— Nu știu, nea Neculai...

— Stai puțin, că n-am terminat, îl opri bătrînul. Eu mi-am petrecut mai bine de 30 de ani în uzina asta. Alții vreo zece, înainte, prin alte fabrici. Am întîlnit și am trecut pe lângă mulți oameni. Ingineri am văzut și am lucrat cu ei cîți nu poți dîmneata să numeri. Toți m-au stimat. N-a fost unul care în împrejurări grele să nu-mi ceară sfatul. Așa că mă pricep în a deosebi puterea și știința unui om. Poate să vină oricine, împodobit cu zorzoane din cap pînă-n picioare, și să vorbească în orice limbă a pămîntului. Au fost și din aceștia. Eu le găsesc într-o săptămînă locul adevărat. așa cum găsesc locul fiecărui șurub la fiecare mașină de aiei din secție. Ei bine, tovarășe Petrescu, minte care să străpungă cu atîta ușurință prin metal ca a inginerului nostru, n-am mai văzut și nici nu cred c-am să mai văd vreodată. Uneori am credința că mașina la care se uită nu a existat înainte de a o privi el, că atunci se compune, în toate măruntaiele ei, cînd se uită inginerul nostru la ea. Parcă o văd răsărind bucată cu bucată, roțiță cu roțiță, șurub cu șurub... Spune și dum-

neata ! Putem noi să știm ce misiune să-i încredințăm acestui om ?... Știi dumneata cum învață el ? că toată ziua învață. De multe ori stă cite-un ceas în preajma mea sau a altuia, numai să vadă cum ni se mișcă degetele. La început nici n-am știut ce vrea. Și o dată, parcă din senin, îmi spune să fac cutare reper la mașină. O bucată de metal de două degete, un fel de cerc găurit. Și miinile mele capătă aproape un ceas de libertate... Se întâmplă un lucru mare aici în secția noastră, un lucru care mă cutremură dacă mă gîndesc mai mult... Dumneata crezi că eu îl laud. Poate. Eu însă trăiesc o spaimă. El face aici o misiune, pentru că tot îmi ceruseși un răspuns... o misiune pe care i-a dat-o cineva mai mare decît noi toți. Putem noi să-l înhămăm la o căruță, cînd nu știm ce mașină ar putea să-l poarte ?

De multe ori voise Petrescu să-l întrerupă pe nea Neculai, dar acesta îl oprise de fiecare dată mișcînd mina sau capul, fără să-și piardă o clipă șirul vorbelor. Așa că fusese nevoit să asculte totul pînă la capăt. Abia atunci reuși să spună ceea ce urmărise de la începutul discuției :

— Nu vreau să te contrazic cu ochii închiși. Poate că ai dreptate în anumite privințe. Și șeful secției e cam de aceeași părere cu dumneata. Alții sînt însă mai temperați în aprecieri. Nu mă refer numai la cîțiva oameni din uzina noastră. Mă refer la cîțiva mari specialiști, mai ales la unul din ei, un foarte cunoscut om de știință, directorul unui institut de cercetări științifice din branșa noastră. Și pe urmă, sînt oameni care au conviețuit cu el, care l-au cunoscut în toate orele zilelor și nopților. Unul din ei, cu care a locuit împreună, are mari rezerve cu privire la cîntea lui și la claritatea lui științifică. Face eforturi ca să-i fie favorabil, se simte asta, dar nu poate scăpa de unele amănunte care nu-l luminează prea frumos pe inginerul vostru. Și dacă ar fi numai atît !... Mai sînt și niște istorii cu familia lui...

Nea Neculai se involbură dintr-o dată :

— Am auzit și eu anumite vorbe. Pe mine ca om nu mă zgîndără prea tare. Eu zic că a sosit vremea să ne limpezim, să ne hotărîm... Să terminăm cu bijbiiala asta...

6

Într-una din zile, Petrescu îl invită totuși pe Mușat la comitetul de partid. Cu cîteva ore mai înainte, discutase cu Cerbu despre proiectul său de inovație. Inginerul-șef nu-i dăduse un răspuns precis. Îi spusese doar că ideea i se pare deosebit de interesantă — „e o mică revoluție în tehnică“ —, dar că va mai trebui să se gîndească asupra cîtorva amănunte care pot deveni la un moment dat esențiale :

— O simplă roțiță, tovarășe Petrescu, trebuie verificată inițial ca valoare, trebuie transpusă în ecuație matematică, trebuie rezolvată, precum bine știi, în raport cu celelalte valori cunoscute sau necunoscute, și dacă rezultatul general e pozitiv, atunci abia putem să intuim ansamblul tehnic al problemei. Or, în proiectul dumitale atît de vast nu se află o singură roțiță... Așa că te-aș ruga să-mi mai lași cîtva timp. Precum știi, sînt ocupat pînă peste cap. Mereu mă gîndesc la poziția aceea blestemată a mașinii a noua ; zi și noapte calculez într-una ; și acum, în timp ce vorbesc cu dumneata, nu-mi poate ieși din cap o anumită operațiune. Este un x , un x mizerabil, care nu vrea să se supună, care nu vrea să-și dezvăluie valoarea adevărată. Dar tot îl voi sili eu pînă la urmă...

Mușat fu surprins cînd auzi întrebarea neașteptată a lui Petrescu :

— Ce părere ai, tovarășe inginer, despre poziția mașinii a noua ? Ți se pare că și-a găsit locul precis în noua ordine ?

— Mașina a noua ?... De ce ?... Cine... cine a avut ideea asta ?... Așa cum după degetul mare vine arătă-

torul.. altfel nici nu ne-am putea închipui mina... Locul mașinii a noua e stabilit precis, ca al unui deget la mină.

— Eu nu vreau să zdruncin siguranța dumitale... Aș vrea numai să te gindești. Să nu uităm succesiunea mașinilor 3 și 4.

— Nu am la ce să mă gândesc, răspuse Mușat. De altfel, ar fi și tardiv. Mașina a noua începe să fie amplasată la locul ei real. Acea succesiune de care vorbiți a fost întrevăzută în proiect... De fapt nu e nici o deosebire între ordinea veche și ordinea nouă. Mă refer la proiect, nu la secție. Succesiunea 3—4 știți cum ar putea fi imaginată? Într-un șir succesiv de 10 cifre, nouă din ele ar fi scrise în semne arabe, cea de-a patra — în semne latine. Valoarea intrinsecă a cifrei și a întregului șir de cifre rămâne intactă. Transformind și IV latin în 4 arab se obține și o valoare exterioară, estetică. Întregul șir arată mai armonios. Puterea rămâne însă exactă și într-un caz, și în altul.

Petrescu zimbi îngăduitor. Era convins că inginerul, din orgoliu, vrea să diminueze valoarea intervenției externe. Ce-ar fi spus oare nea Neculai dacă l-ar fi auzit? Îi trecu totuși cu vederea acest defect, străduindu-se să-l considere firesc pentru un om care a pus atita pasiune în opera sa. Își aminti însă și eforturile disperate pe care le făcuse inginerul-șef pentru a descoperi eroarea. Și deodată, lui Petrescu i se năzări alt gând. Dacă Mușat prin pledoaria sa vrea să subțieze eroarea, să o prezinte sub forma unui fleac, pentru a nu se gândi nimeni că a fost introdusă intenționat în proiect?

— Dumneata ai fost un matematician bun?

— Ce vrei să spunei? întrebă Mușat surprins. Nu înțeleg rostul acestei întrebări.

— Nu are nici un rost întrebarea, se grăbi Petrescu să-l liniștească. O întrebare simplă ca oricare alta. Putem să te întreb dacă-ți place fotbalul.

— Era foarte greu să mă întrebați... pentru că de obicei întrebările se leagă de un anumit subiect, care

se discută în acel moment. Eu nu pot să vă întreb acum din senin dacă ați fost în excursie pe Făgăraș...

Ideea pe care i-o sugerase Cerbu încolțea iarăși în mintea lui Petrescu. De ce se speriasse inginerul auzind întrebarea?

— Am auzit vorbindu-se că ți-a plăcut matematica. zise Petrescu. De aceea am întrebat.

— Fiecare om cred că are o pasiune, răspunse sec Mușat.

Era momentul favorabil să-i arate proiectul.

— E foarte adevărat ce spui, tovarășe inginer. Dumneata ai pasiunea matematicii... eu am pasiunea tehnicii...

După alte câteva fraze convenționale, Petrescu scoase dintr-un sertar un dosar și i-l arătă lui Mușat.

— Un proiect foarte modest... care, cred eu, poate fi generalizat, poate fi aplicat la o serie întreagă de mașini,

Mușat cercetă proiectul, la început cu atenție, dar după ce se dumeri despre ce este vorba, începu să întorcă repede filele.

— Da... spuse el răsfoind în continuare. E o idee modestă. Eu cred că majoritatea reperelor de aici s-au aplicat de mult timp la mașini. Sînt bine schițate. Păcat că nu vă ocupați de o problemă mai importantă!

Petrescu îi mulțumi totuși pentru apreciere, și după ce-i plecă oaspetele se gîndi tot mai intens la ideea lui Cerbu. Îl scoase din gînduri telefonul. Era chemat urgent la comitetul regional.

Capitolul VI

I

Era iarnă. Frig și viscol. Liviu se plimba de zece minute prin grădinița Ateneului. Picioarele îi înghețaseră. Pantofii eleganți, subțiri nu ofereau prea mare protecție împotriva rafalelor de vânt și zăpadă. Își invitase studenta preferată la teatru. Văzîndu-i într-o pauză figura zîmbitoare și privirile neastîmpărate, nu putuse rezista tentației de a o simți mai multă vreme lângă el, caldă și tremurîndă. Așteptarea însă îl enerva. I se părea că e recunoscut și urmărit de o sumedenie de priviri. Își acoperi și mai grijuliu capul cu gulerul paltonului, dar nici nu termină bine gestul, că se simți prins de mină și auzi vocea pe care o aștepta :

— Repede-repede ! Mi se pare că am întîrziat, nu-i așa ?

Și fugi prin zăpadă, tras de mina aceea subțire căreia încă nu-i simțea căldura. Fugea ca un adolescent. Își opriră goana la cîțiva metri de teatru. Era încă aglomerație la ușă. Doina profită de pauză și-l întrebă în șoaptă :

— Cum să vă numesc ? Tovarășe conferențiar ? Domnule profesor ? Să scornesc eu la repezeală un' nume ?

Abia atunci îi văzu Liviu fața. Vîntul i-o înroșise, zăpada îi înălbise sprîncenele, ochii clipeau des, buzele i se țuguiaseră ca un boboc roșu, de trandafir, care vrea să se apere.

— Spune-mi cum vrei, răspunse Liviu înfiorat. S-ar putea ca după câteva ore să mă chemi pe nume.

Ochii fetei se deschiseră mari, dar se închiseră imediat, speriați și atacați de alicele viscolului.

— Să-ți spun pe nume?... De ce?... Mi se pare că a și început metamorfoza verbală...

Îl privea mai puțin uimită. Trecuse de la „dumnea-voastră“ la „dumneata“. La „tu“ încă nu se gîdea.

Mai era un sfert de oră pînă la începerea spectacolului. Se plimbau amîndoi prin hol, atrăgînd priviri de admirație ca niște actori. Liviu se retrase totuși cu ea într-un colț. Se așezară amîndoi pe niște taburete, față-n față. Doina clipea tot mai des. Nu-i venea să creadă că e la teatru, că e împreună cu...

— Știi că ești foarte... simpatizat la noi. Și nu numai în anul nostru. Ai văzut cît de elegante vin fetele la cursurile... dunitale?... Acum, pentru că sîntem aici... așa... pot să-ți spun mai multe. Ai multe admiratoare... mai ales cele care te opresc pe săli ca să-ți ceară explicații. Știai că se prefac, nu-i așa?

Era ceva în glasul ei, în privirile ei, în mișcările ei grațioase și totuși vii, energice, care parcă îl întinerea.

— Dumneata nu m-ai oprit niciodată, își aminti Liviu. Concluzia deci : nu ești o admiratoare a mea.

Doina închise o clipă ochii. În obraji i se aprinseră două pete roșii, sau poate rămăseseră ca o amintire a viscolului de afară. Numai o clipă de ezitare, pentru că răspunse foarte repede și cochetă :

— Admiratoare sînt... o admiratoare contemplativă... Oare n-am comis o tautologie ?

— Nu ! o liniști Liviu. Ai comis o sinceritate, sau... sau ceva ce mi-e frică să-ți dezvălui.

Se gîdea la cochetărie, la provocare. Doina parcă-i simți gîndul ascuns.

— Dacă nu vrei să-mi dezvălui gîndul, înseamnă că nu e ceva chiar atît de frumos. E mai bine să rămîi la prima părere.

Liviu o califică și mai cochetă. Ceva totuși îl neli-

niștea în frăgezimea și naturalețea ei. Să fie capabilă de rafinamente superioare? Se gîndi însă că e absurd să-și pună atît de repede asemenea întrebări.

— La cursuri vii în calitate de admiratoare?

— Nu! răspunse ea, surprinsă și sigură în același timp. Vin ca să învăț. Dacă nu știi... sînt o studentă foarte bună. Și dacă vrei... pot să-ți fac multe critici...

— Multe, multe? se strădui el s-o imite.

— Nu foarte multe. Poate o singură critică, de ansamblu. În amănunte nu pot să intru. Ești prea sever, ne ții prea legați de carte. Parcă ne țintuiești în filele manualului. Nu accepți nici de la... dumneata, nici de la noi nici o abatere. De ce aperi cu atîta strictețe manualele?

Liviu răspunse printr-un zîmbet, și pentru a schimba subiectul discuției, care începea să-i displace, o întrebă pe neașteptate:

— De ce ai făcut pauză înainte de „dumneata“?

Soneria zbîrni îndelung, anunțînd spectatorii să-și ia locurile în fotolii. Doina profită de vinzoleală și-i răspunse:

— Era cît pe-aci să-ți spun „tu“.

În actul întii părea că nu-i preocupa pe amîndoi decît scena și lumea ei. În actul doi, Liviu îi atinse mina și i-o strînse fin, delicat, ca o mîngiere. Doina nu reacționează, scena îi adunase parcă în priviri toate simțurile. Liviu strînse din ce în ce mai tare, și deodată fata tresări. Își retrase mina parcă din foc. Rămase cu brațele încrucișate pînă la terminarea actului. Seninătatea de pe figură îi dispăruse. Devenise palidă, neliniștită. Așa o văzu Liviu în pauză.

— Ce s-a întîmplat? o întrebă el. Te impresionează atît de mult piesa?

— Te rog ceva. Te rog foarte mult, îi spuse ea în șoaptă. Nu din cauza piesei. Mi-e teamă să nu plec din sală.

Liviu simți că nu era nici urmă de cochetărie sau de prefăcătorie în vorbele și tonul ei. Nu căuta să lămu-

rească imediat ce anume determinase această reacție uimitoare. Se mulțumi să găsească o scuză, prima care-i veni în minte :

— Nu mi-am dat seama... Probabil că eram sub influența spectacolului. De multe ori, în clipe de trăire intensă, nu-ți poți stăpîni gesturile.

Explicația, care începea să-l irite pe Liviu, o învioră în schimb pe Doina. Îl prinse chiar de mînă.

— Îți mulțumesc. Vreau să trăiesc tot spectacolul.

Nu mai făcu nici un gest pînă la sfîrșitul piesei. O vedea pe Doina emoționată, plîngînd, tremurînd. Ar fi vrut s-o mîngieie blînd pe păr, cu o simțire neutră, fraternă. Poate că nu l-ar fi respins. Rămaseră însă, și el ca și ea, cu brațele încrucișate.

Tăcură amîndoi multă vreme, el plin de sentimente confuze, ea încă sub influența piesei pe care o văzuse. Ieșiră ultimii din teatru.

— Nu vrei să mergem la un restaurant ? întrebă el.

— Da, răspunse Doina. Dar nu pentru multă vreme, ca să nu se îngrijoreze gazda. E o rudă îndepărtată, o bătrînică foarte de treabă. I-am spus că mă duc la teatru și că pe urmă, probabil, voi întîrzia la un restaurant.

Auzindu-i răspunsul, Liviu era să se oprească din mers. Fata asta știa să-și impună cu siguranță toate gîndurile. Nu-și închipuia nici o clipă că ar putea să dea greș. O apucă de braț mai mult de ciudă, dar ea nu făcu nici un gest de împotrivire. Parcă simțea căldura trupului ei trecînd prin haine. Iarăși întînărit, începu să pășească în ritm vesel, și ea se lăsa condusă, parcă ațîțindu-l. Îi venea s-o strîngă în brațe și s-o sărute în mijlocul străzii. În restaurant se comportă ca un client obișnuit. N-o surprindea nimic — nici eleganța localului, nici alămurile lucitoare ale orchestrei, nici salutul politicos al chelnerilor. Cercetă lista cu dezinteres, refuză orice băutură, apoi se rezemă de speteaza scaunului, își încrucișă brațele și începu să-l privească iscoditor, fără nici o jenă.

„Oare ce-o fi cu fata asta ? se întreba el în gînd. Oare ce metodă i se potrivește ? Blîndețea ? Duiosia ? Temeritatea ? Indiferența ? Sfiala ?”

— M-am emoționat cumplit, spuse ea subit, fără nici o introducere. Și tu ai tremurat, nu-i așa ?

Trecuse la „tu“, dar nu pentru că o obligase el, așa cum își închipuise că se va întîmpla, în timpul spectacolului. Trecuse pentru că așa hotărîse ea, fără să primească nici un avans de la el.

— Te-am observat, îi răspunse el. Mi se pare că ai și plîns. Eram cit pe-acî să te mîngîi pe păr... de duiosie.

Făcuse intenționat pauza, să vadă cum va reacționa. Ea îi răspunse printr-un suris pe care nu putea să-l definească. Amintindu-și parcă un oarecare moment din piesă, Doina se schimbă din nou la față. Și vocea avea alt ton :

— Extraordinar ! spuse ea. Doamne ! Cit de frumoasă e ! Și cit de bine joacă ! Fantastic ! N-am mai văzut-o niciodată pînă acum. Tu ai văzut-o ?

— Da ! răspunse Liviu, și în ochi i se aprinse un licăr care venea parcă din amintiri. Am mai văzut-o. De cîte ori a venit în turneu acest teatru, am fost la toate spectacolele ei.

— Ești unul din admiratorii ei ? întrebă Doina, de astă dată cu o nuanță de cochetărie în glas.

Liviu descoperi un moment foarte favorabil pentru planurile sale.

— O cunosc foarte bine, draga mea. Chiar foarte bine.

Tonul cu care rostise acele vorbe sugera totul, nu lăsa nici un dram de dubiu. Doina deveni brusc interesată, ca un om care citind o știre deosebită pe prima pagină a unui ziar vrea să afle imediat în celelalte pagini amănuntele.

— Spune-mi ! Spune-mi cine este, ce este cu ea, de ce s-a retras la un teatru de provincie ? Cred că o asaltează Capitala cu propunerile, nu-i așa ? A trăit și ea o dramă ?

— Cine a mai trăit o dramă? întrebă Liviu uluit de ușurința cu care Doina trecuse peste mărturisirea cuprinsă în cuvintele lui dinainte.

— Mă gândeam la eroina piesei, răspunse Doina. Nu pot s-o uit nici pe una, nici pe alta. Nici eroina, nici actrița. Aș vrea măcar s-o pot privi mai de aproape. Tu ai văzut-o așa cum mă vezi pe mine? N-ai căzut în genunchi?

Oare își bătea joc de el? Oare numai inocența și nai-vitatea nășteau acele întrebări?

— Ea nu mi-a refuzat gestul, spuse el adunându-și reflexe de oțel în priviri. Nu mi-a refuzat nici un gest.

Doina se aplecă spre el. Întreaga figură exprima o mirare fără seamăn. Abia se reținu să nu atingă masa cu bărbia.

— Atunci... atunci... începu ea să se bilbiie, de ce m-ai invitat pe mine la teatru? Adică... Nu înțeleg. Ai fost...?

— Da! răspunse el. Am fost. Atunci n-am știut că e o mare artistă. Mă plictisea prin inteligență și prin... prin insistențe. Voia o identitate sigură!

— Doamne! se îngrozi Doina. Ar trebui să plec de la masă. Cum poți fi atât de crud? Nu mă gândesc la acel moment, la acele momente de prea mare inteligență și de prea mari insistențe. Mă gândesc la momentul acesta. Cum poți spune asemenea lucruri cu atîta ușurință? Ai glumit, nu-i așa?

Ce putea să-i răspundă? Regreta un singur lucru. Că o invitasese la teatru, că-și pierduse atîta vreme pentru a culege astfel de vorbe. Sau poate că avea de-a face cu o actriță mai mare decît Liana? Cu toate acestea, îi răspunse așa cum îi sugerase ea:

— Am glumit, draga mea. Într-un anumit sens. Faptele rămîn cele pe care ți le-am spus.

— Atunci, nu înțeleg unde este gluma, spuse ea prompt. Gîndește-te bine! Nu cumva regreti că... Poate că de aceea o vezi acum cu alți ochi... Și eu dacă mă supără cineva... sau dacă numai cred că mă supără

cineva... Știi? Putem să greșim de multe ori... La început răsuflăm ușurați, și pe urmă...

Era de necrezut. Parcă asista la o altă piesă și se vedea pe el, din fotoliu, unul dintre actorii piesei. Îl mișca altcineva, și cu toate acestea el era. Și avea senzația netă că e dus, fără să se poată împotrivi, spre o făptură fragedă, nevinovată, plină de necunoscute tulburătoare. Nu putea să scape acelui magnet, nu putea nici măcar, din fotoliul din care asista la reprezentarea jocului său pe scenă, să facă un gest oare să oprească piesa, sau să se ridice și să plece din sală. În câteva ore i se schimbase construcția aceea clară geometrică pe care o constituia ființa sa... Era, evident, o absurditate ceea ce-i trecea prin minte. Trebuia să-și alunge obsesia potențială.

— De ce taci? auzi ca prin vis întrebarea Doinei.

— De ce tac? repetă el pentru a-și limpezi gândurile. Pentru că e firesc să te asalteze în anumite clipe valuri de amintiri. Am cunoscut-o întâmplător, în fața unui anticariat. Era... așa cum ești tu acum... Nu! Nu nega. Tu nu-ți cunoști încă farmecele.

— De ce să mi le cunosc? Ce nevoie am?

— Scornești niște întrebări, Doina, care îți îngheață buzele... Nu pot să răspund la ele. Vei găsi singură răspunsul la vremea potrivită, deși părerea mea e că această vreme a venit de mult... Ți-am spus cum era. Credeam că s-au întâlnit doi oameni prin două visuri... E o relație superbă, nu-i așa? Să visezi ceva frumos, și altă ființă, în aceeași clipă, să viseze exact același lucru! Să se întâlnească amândouă ființele prin visuri. Nu poate fi nimic mai frumos în lume. Spune-mi! Pentru ce asemenea clipe au nevoie de identitate? Nu trebuie să dureze asemenea visurilor? Suspendate în ireal, într-o supremă poezie. Cred că atunci se pot auzi melodii și pot aluneca mișcări și se pot aduna imagini în priviri, care nu vor fi reprezentate niciodată în nici o capodoperă a spiritului uman. Poate fi o întâlnire mai pură, o dăruire mai pură decât asemenea clipe? Nu simți nevoia, dorința,

fericirea de a nega identitatea, viitorul, trecutul, spațiul, timpul? Să nu lași să se împreune decît visurile, așa cum se încolăcesc și își tolesc contururile și formele vechi nouri pe cer, născînd din această contopire altceva inimaginabil, și care nu poate fi reținut, pentru că metamorfoza continuă, fantezia norilor nu moare nici o clipă, mereu se ivesc alte contururi, alte forme, și mai ireale, și mai fascinante. E o beție superloară, filtrată prin toți porii, cerută de toate celulele, este o abandonare timpurie, reală în irealului ei, este o abandonare în infinitul care ne va sorbi cîndva. Cîte ființe umane își pot duce fantezia spre o asemenea fuziune a viselor? Nu merită s-o înzestram cu ființele noastre fără să ne gîndim dacă ne dăruim clipei sau veșniciei, dacă ne dăruim noi cei formați din materie sau noi cei dizolvați în vise? Poate de aceea am fost crud, Doina. Pentru că am fost, așa mi s-a părut mie, am fost jefuit de această fericire. Instinctul meu de puritate a întîlnit materia.

Doina îl ascultase impresionată, aproape vrăjită.

— Mie îmi place siguranța, reuși ea să se elibereze.

Liviu tremura. Făcu și acest pas sălbatic :

— Și dacă ți se oferă, Doina ?

— Mi s-a oferit, răspunse ea înecîndu-se în amintiri.

2

Liviu îi dădu întîlnire Lianeii a doua zi, spre seară, la Capșa. Ea sosi punctuală ca totdeauna. El o aștepta în fața restaurantului. După ce primi de la garderobieră pachetul zilnic de Papastratos, Liviu o invită pe Liana în local. Apariția ei fu întîmpinată de priviri curioase, admirative. Liviu era cunoscut în cercurile care frecventau Capșa, Liana însă nu mai fusese văzută niciodată acolo...

— Văd că ai rămas un fidel amator de teatru, spuse Liana după ce se așezară la o masă ferită de priviri, în semicercul localului. Ai aflat că sîntem în turneu ?

— Din păcate, ocupațiile îmi lasă foarte puțin timp pentru a mă bucura îndeajuns de slujitorii Thaliei.

Liana rise și-l amenință cu o mișcare a capului :

— Mi se pare că vrei să-mi pregătești un compliment, Liviu ! În loca! în orice caz nu ești un străin sau o apariție accidentală, dacă excludem bineînțeles coincidențele bizare...

— Același spirit fin de observație... Nu-ți scapă nimic, Liana. M-am obișnuit să iau masa de seară aici. E o atmosferă plăcută, intimă, fără zgomote, bucătăria este excepțională... De teatru însă am cam divorțat... Nu știu dacă-ți fac un compliment, așa cum ai descoperit tu. N-am mai fost la teatru decât cu ocazia turneelor tale. Să spun ceva despre talentul tău, ar însemna să repet fraze cunoscute din atâtea ziare. După cum vezi, te urmăresc și mă bucur cu toată sinceritatea de succesele tale. De multă vreme voiam să te întreb însă ceva. De ce ai rămas la același teatru de provincie ? Nici tu n-ai urmărit inițial acest lucru, și se pare — după informațiile aproape sigure pe care le am — că ai primit foarte multe oferte din Capitală.

Liana era într-o stare de vis și meditație. Putea ea oare să dea un răspuns precis ? Nu omului care o întreba. Să-și răspundă ei însăși. Visase, dorise cu ardoare să joace pe scenele teatrelor din Capitală. Visase portrete, fotografii, elogii, întâlniri emoționante cu foștii ei profesori în mijlocul aceluiași decor, dar era atît de puțin timp de atunci... Parcă trecuse o veșnicie. Nu se mai gîdea la altceva pe scenă decât la rolul pe care-l interpreta. Și atunci cînd nu era pe scenă se gîdea tot la roluri, sau se lăsa zguduită de drama ei proprie, în rolul în care o distribuise viața.

— N-aș putea să-ți răspund, Liviu. Uneori mă simt obosită, și atunci mi se năzare să pun capăt carierei mele teatrale, să mă ascund undeva într-un birou, o funcționară oarecare, cu rochii de stambă prost croite, cu părul coafat imposibil, sau acoperit de o broboadă pînă la sprîncene, ca să nu se uite nimeni la mine...

— Nu te credeam capabilă de asemenea renunțări, Liana. Gîndurile-ți sînt absurde, dar, cum știu că în viață nu obișnuiești să joci teatru, încerc să-mi explic de ce ai ajuns la asemenea gînduri. Vrei să te asemeni neapărat cu eroina unei piese în care ai jucat ?

Liana era indiferentă. Urmărea fumul albastru al țigării care-i tremura lui Liviu între degete.

— Nu știu... răspunse ea. Ți-am destăinuit unul din momentele de dezolare care mă cuprind uneori. Nu m-am gîndit să copiez nici o eroină. Crezi că un om nu poate trăi asemenea drame, care ar înspăimînta o eroină de teatru ? Mi-a venit uneori în minte și acest gînd. Dacă eroina pe care o interpretez s-ar revolta și ar spune, acolo pe scenă : „Nu vreau să mă mai fardez. Vreau să fiu palidă și nefericită ca tine ! Vreau să țip durerile tale. Ale mele sînt mărunte și închipuie...”

— Știi eu, Liana ?... Dacă tocmai durerile tale sînt închipuie ? Nu văd ce anume ar putea să te deprime. Suferi de vreun bovarysm modern, contemporan, încă nedescoperit de autori ?

— S-ar putea, răspunse ea. Dacă e închipuit sau real, aceasta n-o poate deosebi decît suferința.

Liviu se opuse :

— Nu ! Există suferințe închipuie mai profunde decît cele reale. Chiar suferința ta pe scenă. E închipuită, și totuși, cît de naturală ! Și fii sigură că în clipele acelea mulți oameni plîng în sală închipuindu-și această suferință închipuită. Eu cred că tu ai predilecție pentru asemenea suferințe imaginare, cred că potențialul de a trăi aceste suferințe te-a împins spre scenă.

— Știi cum am ajuns în teatru, Liviu ? Nu ți-am spus pînă acum niciodată. Mă pregăteam pentru chimie. Nu știu de ce am vrut neapărat să fac chimie. Mă ajuta la lecții un profesor. Nu știu cum a ajuns să mă prepare. Într-o zi m-a invitat la laborator ca să-mi arate o experiență. Eram singuri. S-a repezit asupra mea. Nu mi-a spus nimic. Nici un cuvînt. Pur și simplu a tăbărit asupra mea. I-am tras o palmă, s-a împiedicat și a căzut jos.

M-a apucat de picior. L-am lovit cu celălalt picior. Mă sprijineam cu mâinile de un dulap. Îmi era rușine să țip. Pentru el îmi era rușine. L-am lovit tare. Mi-a dat drumul și am plecat. Am fugit acasă. Când m-am deșteptat din starea de groază, era târziu. Toate facultățile își încheiaseră examenele. Numai la Conservator încă nu începuseră. Ca să nu pierd anul, m-am înscris la Conservator. Și astfel am ajuns în fața unei vitrine în care un anticar cu gusturi artistice a deschis o carte cu ilustrații frumoase...

Liviu aproape își închisese ochii. Privea nedecis spre Liana, ca printr-o sticlă. Uitase țigara aprinsă în mână. Arsura îi rodea încet carnea, dar nu lepăda capătul fumegînd în scrumieră. Înțelegea care este drama Lianeii, dar mai înțelegea că o pierduse pentru totdeauna, o pierduse cu tot cu amintiri. Nici măcar nu mai regreta momentul lor. Regreta numai întîmplarea care-i adusese unul în fața altuia. Fusesse în viața ei un oarecare. Poate că-l asemena cu acela care voise s-o jefuiască. El o jefuise fără s-o înspăimînte cu cuțitul. Îi întorsese capul spre stele, pentru a o jefui mai ușor. Degetele arse îl dureau. Momentul era groaznic. Își strînse templele și-i spuse cu voce rugătoare :

— A fost ceață, negură, beznă, orbire. A fost poate și vis, Liana. A fost și tinerețe, și orgoliu, și bravadă, și absurd. De atunci însă a trecut timp. Ne-am împlinit și tu, și eu. Am putea acum să ne unim nu visurile... ci identitățile.

Liana nici nu tresări. Oare o poseda într-atita demonul teatrului? Nu înțelegea cît de sincer, cît de adevărat e în acel moment? Era atît de sincer, încît îi era groază să nu i se răspundă DA. Ce se va întîmpla cu el după ce va trece momentul? Dacă ea va spune DA?

— Cine ești tu, Liviu? se întrebă ea cu voce tare. Te cunosc. Știu prin ce moment ai trecut. Dar cine ești tu? Tu n-ai înțeles niciodată ce pot eu să dau. Tu n-ai înțeles decît ce poți tu să iei. Îți inchipui că te-ai schimbat? Cred că lumea ar putea fi fericită dacă într-adevăr te-ai

schimbat... Ce rost are să mai discutăm despre ceca ce s-a golit de substanță ? Să facem elogiul unui pahar spart pentru că odată niște oameni au băut din el ? De ce ? Fiecare a simțit altfel gustul băuturii... E stupid și melodramatic, Liviu... Vorbește-mi despre tine, despre ce vrei tu.

Liviu era și mai ațîțat. Trăia încă momentul în care se dăruise Lianeii. Voia să meargă cu amenințarea pînă la capăt. Amenințarea era numai împotriva lui. Voia să simtă că a ajuns pe marginea prăpastiei, că stă pe muchia ei într-un singur picior

— Am spus ceva, Liana. După cum vezi, clipa se prelungește. Dacă vrei, mîine dimineată mergem împreună acolo ; și acum aș merge dacă ar fi deschis.

— Mîine vei regreta. Liviu. Peste o oră vei regreta. Peste cîteva minute. Vei reveni la liniile tale vechi. Nu din cauza aceasta refuz. Ceea ce ai spus tu e nefiresc ; e ca și cum ai cere cuiva să trăiască fără aer. E ca și cum te-ai ruga de un ulm să-ți ofere o portocală, ca și cum te-ai ruga de o hirtie neagră să se prefacă în coală albă. E nefiresc. Un om simplu nu se poate gîndi la așa ceva... Cărări, cărări, cărări... Pe ce treaptă ai ajuns ? Ai urcat mult ?

Liviu avea impresia că merge ca un bolid pe un drum drept ca o linie, și deodată drumul cotește brusc. Coti din instinct, cu impresia că își salvează viața. Momentul trecuse. Nu rămînea decît disperarea refuzului.

— Am urcat mult, spuse el cu ură. Mai mult decît aș fi crezut. Acum pot să-ți spun, cu mîndria omului care a rămas singur. Am urcat și sînt plin de gustul ascensiunii. Nu vreau să mă opresc. Știu de ce vrei să mă întrerupi. Nu pot să cad, Liana. A fost greu pînă ce m-am catapultat. Acum mă țin solid și sînt prudent. Întotdeauna am fost prudent. Am chiar puterea să devin cîstit, adică să folosesc numai coardele mele în ascensiune. Sînt destul de sus ca să mă uit mai mult în jos, spre poale, decît spre vîrf. Ca să văd cît de mult am lăsat în urmă. Sînt destul de sus ca să-mi dau seama că

e primejdios să urci neincetat spre virf. Îi văd toate asperitățile. Sint destul de sus ca să pot zdruncina coar-dele unor cutezători.

— Atunci, spune-mi ! se revoltă Liana. Pentru ce te-ai urcat ? Pentru ca să ai mai mulți bani ? Nu se reduce totul la o *chestie* de buzunar ?

— Ești absurdă. Se revoltă Liviu la rindul lui. Știi foarte bine că n-am fost niciodată robul banilor.

— Nu știu ! protestă Liana. Nu te cred ! Pentru că nu pot să înțeleg. De ce ai urcat sus ? Răspunde ! Când te-am întrebat, de ce nu mi-ai răspuns : „Nu știu unde am urcat. Am făcut însă ceva. Vrei să-ți arăt ? Vino să-ți arăt, Liana. Am făcut ceva frumos.“ Îți jur, Liviu, că dacă mi-ai fi răspuns astfel, și dacă mi-ai fi arătat un simplu șurub, un nimic cu care să te poți mindri, despre care să poți spune : „Uite ce frumos e !“, aș fi făcut tot ce mi-ai fi cerut, chiar dacă ne-am fi întâlnit pentru prima oară în viață, chiar dacă n-ai fi fost undeva pe pământ, ci jos, într-o groapă, chiar dacă ai fi fost sus, Liviu.

— Câtă vehemență e în aceste șoapte ! Gîndurile le cunosc, Liana. Chiar și în vorbe ai împrumutat ceva. I-am auzit și eu lecțiile. E frumos să reperi mașini cu lecții savante... Te-am oferit ca pe o mașină cu toate butoanele pregătite. Dacă știe să apese pe ele...

Liana îl privi cu groază. Era aceeași față, era același ton din clipele lui de ură.

— Nu știu, răspunse ea. Cred că n-ai ajuns sus... sau poate încă mă mai iubești. Altfel, nu pot să-mi închipui cum clocotește atîta smolă în tine.

— Iartă-mă, Liana, se rugă el sincer. N-am vrut să lovesc în tine. Am vrut să lovesc în el. Nu știu de ce. Poate că e o spaimă în mine. Parcă mă sfidează de acolo din groapă. Și știu că mă sfidează. Sint singurele clipe cînd din înălțimea mea simt amețală. Cînd văd groapa aceea de jos. Atunci, parcă amețesc. Știu că e stupid. Sint încă un naiv în multe privințe.

Liana nu se putu împiedica să zîmbească.

— Ești naiv când îmi spui mie că ești naiv. Aștepti, simt asta, un răspuns de la mine. Nu cel pe care mi l-ai cerut și pe care ți l-am dat. Altul. Nu pot să-ți dau nici un răspuns, Liviu. Chiar dacă aș putea, nu ți l-aș da. Nu e vorba de el, e vorba de mine. Să nu crezi că prin aceasta ți-am dat totuși un răspuns. Îmi place să mă înțilnesc cu el. Nu vei putea înțelege niciodată de ce. Nici eu nu știu, sau poate nu vreau să știu.

3

Iernile nu erau geroase în orașul acela. Viscoalele parcă-l ocoleau, rareori își făceau simțită puterea pe străzile strimte. Oamenii erau îmbrăcați ca niște sportivi. Scurte îmblănite, pantaloni de schi, bocanci, capete goale. Și Mușat se obișnuise cu această uniformă. Și iarna, ca și în restul anului, îi plăcea să facă drumul de acasă la uzină și de la uzină acasă pe jos. Avea timp să se gîndească, se primenea cu aer, făcea mișcare.

Tinărul inginer trecea printr-o perioadă liniștită. Reorganizarea secției se terminase. Oamenii se obișnuiseră cu noile locuri de muncă, succesele neașteptate le transformase supărarea în bucurie. Cu timpul, dispăru și bucuria. Se deprinseseră cu noutățile, le intraseră în obicei. Numai nea Neculai era scurmat de o neliniște pe care n-o mai mărturisea nimănui. Dar parcă se obișnuise și el cu ea. Făcea parte dintr-însul. Într-o zi, bătrînul se prezentă la Mușat pentru a-l întreba dacă n-ar putea să-și ia concediu, măcar o parte din el, în zilele care vor urma.

— În privința asta, îi răspunsese inginerul. eu n-am nici o putere. Dacă dumneata ai nevoie, cred că se pot aranja lucrurile. Ar fi mai bine însă să discuți cu șeful secției.

— E cam același lucru, îi clipise bătrînul din ochi. Prin urmare, putem să ne pregătim. Așa, pe la începutul lunii viitoare, o să plec pentru vreo două săptămîni.

Restul mi l-oi face eu la vară. Da să nu vă supărați, tovarășe inginer !

De ce să se supere ? N-avea de ce să se supere. Îi promisese că va aranja în așa fel schimburile, ca să nu se simtă lipsa lui. Deci putea să plece fără grijă.

— Lipsa nu cred eu că n-o să mi se simtă, spusese nea Neculai. Doar dacă boscorodiți dumneavoastră vreo mașină care să mă înlocuiască... Cine m-a pus să vă dau ideea asta ?

Mușat căzuse pe gânduri. Într-adevăr îl fuigeraseră câteva idei, dar erau prea confuze, prea nedefinite, prea îndepărtate. Nu le găsea nici o reprezentare materială. Erau formule, formule, formule, și nici ele prea clare. Nea Neculai îl părăsi oam îngrijorat, mai ales că nu primi nici un răspuns. După câteva minute, bătrînul îl pofti la telefon.

— Vă caută o doamnă, îi spuse el cam în șoaptă și cu un licăr de complicitate în priviri. Adică nici nu știu, tovarășe inginer.

Adăugase ultima frază pentru că îl văzuse pe Mușat schimbîndu-se la față. Se înroșise.

— Ce te uiți, bre Frățilă, așa ca un popindău ? se răsti el vesel la un muncitor care-și ițise capul printre mașini ; apoi își reluă liniștit treburile.

Liana îl chema pe Mușat la o întîlnire, și el acceptă imediat, deși știa bine că în noaptea aceea e de serviciu în secție. Nu puteau să-l înlocuiască decît doi oameni, adică unul dintre ei, la alții n-avea curajul să apeleze : Aburel sau nea Neculai. Se duse întîi la Aburel. Șeful secției îi răspunse foarte natural că poate să-l țină locul chiar toată noaptea, nu numai pînă la ora pe care o indicase Mușat.

— Ar fi și nu știu cum să ne pierdem amîndoi noaptea. De ce să mai treci pe la uzină ? Vii dimineața la ora obișnuită.

Aburei avea oaspeți acasă în seara aceea, dar îi era teamă că ezitînd o singură clipă, Mușat ar fi simțit că-i

dă peste cap un program organizat dinainte și ar fi renunțat la rugămintea lui. Până la urmă, tot nea Neculai îl înlocui pe Mușat, numai că rugămintea venea din partea lui Aburel. Câtă bucurie ar fi trăit bătrînul dacă ar fi știut adevărul !

Așa se face că în seara aceea lucrătorii din schimbul de noapte îl găsiră posac, morocănos și foarte aspru. Pentru că și lui i se încurcaseră niște socoteli și trebuise să trimită vorbă acasă prin cineva că n-o să poată veni la taifasul care se ținea în locuința lui.

4

Era simbătă seara, lume multă, nici o masă liberă la restaurant. Priveau amîndoi îmbulzeala ; mai erau și alte perechi care căutau mese. Ei rămăseseră sus ; li se părea inutil să mai coboare cele cîteva trepte care-i des-părțeau de mesele aglomerate. Se uitau unul la altul, așa că apariția lui Cerbu fu o surpriză pentru amîndoi.

— Mî se pare că sînteți în criză de scaune, spuse el după ce salutase aplecîndu-și capul cu binecunoscuta-i distincție.

— Sîntem în criză de liniște, se grăbi Liana să precizeze.

Cerbu nu se dădu bătut.

— Dacă vă face plăcere, vă invităm cu toată bucuria împreună la masa noastră. Nici nu cred că va fi înghe-suială. Societatea e potrivită, cred. Sînt chiar și cîteva colege de-ale dumneavoastră, domnișoară Liana.

Liana îl privea în adîncul ochilor cu insistență, dar Cerbu suporta fără să clipească privirea aceea cruntă. Li făcea chiar plăcere. Mușat nici nu-i auzise cuvintele. Zărise o masă izolată, de la care un bătrîn cu capul complet chel cerea să i se facă socoteala. Mai erau însă și alții care urmăreau asemenea scene în restaurant. Înainte ca Mușat să facă un singur pas în acea direcție, cîțiva tineri se și repeziseră într-acolo. Mai repede decît

toți ajunse responsabilul. Anunță politicoșii pretendenților că masa e ocupată, îi făcu semn ospătarului să se grăbească pentru plată, apoi veni foarte binevoitor în fața lui Mușat și-l invită la masă. Orientându-se pe loc, Cerbu se adresa de astă dată numai Liane. Mușat părea că nici nu există pentru el.

— Ne pare rău că n-a izbutit să vă cucerească societatea noastră. Cred că v-ați fi înveselit cu adevărat. Din păcate, șansa n-a fost cu dumneavoastră.

Singurul răspuns pe care i-l putea da Liana era acela de a nu-i răspunde. Îl ignoră cu desăvârșire. Cerbu îi părăsi însă cu zîmbetul unui învingător.

Nimeni nu-i mai stingheri în timpul mesei. Aproape că nu se atingeau de ceea ce li se puna în față. Erau amîndoi într-o stare neobișnuită. Se priveau des, pentru prima dată își căutau, își provocau privirile, scoteau rar câte-un cuvînt, păreau zăpăciți în zumzetul acela neîntre-rup. Liana era palidă, dar paloarea o transfigurase. Nici-odată nu o văzuse mai aproape de ireal. Frumusețea ei părea din altă lume, era ca o plăsmuire, neverosimilă. Și deodată își imaginează că ea suferă, că trăiește o suferință înaltă, înfricoșătoare. Ce putea să facă? Puterile lui erau pentru materie, pentru metal, sau pentru abstracțiunile acelea fecunde din afara lumii. Poate că numai acolo s-ar fi întîlnit cu gândurile ei din clipa aceea. Mina ei îl strînse, și simți dogoarea jarului care o ardea pe dinăuntru. Atingerea aceea pasageră parcă o liniștise. Un suris vag îi invie fața. Parcă i se colorau și obraji.

— S-a întîmplat ceva, Liana? întrebă el în șoaptă. Parcă am simțit cîteva momente...

Nu putea să-i răspundă. Se gîndise la un lucru banal. Dacă n-ar fi găsit masă liberă? Răspunsul întrezărit o paralizase. Ar fi urcat sus la ea, și acolo s-ar fi prăbușit fără suflare în brațele lui.

— Mi-am revenit. O clipă de groază... O clipă prelun-gită, care și-a reluat liniștită locul în... Oare unde se duc clipele? După ce trec prin noi și ne schimbă... Nu știu

ce gânduri mi-au gonit prin cap. Niște fulgere care s-au stins prea devreme. Oare fiecare clipă ne schimbă?

— Așa spunea cineva, Liana. Viața e o neîncetată metamorfoză, iar moartea e sfârșitul metamorfozei... E ceva dureros, dar și ceva sublim în această vorbă. Clipele ne schimbă neîncetat... Și clipa asta. Mi-a dat curajul să-ți spun că mă uit în ochii tăi.

Imediat ce roști vorba, se rușină. Parcă ar fi rupt o vrajă. Parcă ar fi smuls o linie dintr-o construcție pură, geometrică.

— A venit imediat o altă clipă, Liana, care s-a grăbit să refacă echilibrul.

— Știu, spuse ea. Îl simt. Cred că și ceea ce s-a întâmplat înainte a făcut parte tot din echilibru... Dacă mă invită la dans, cred că te voi ruga să-l lovești...

Mușat simți în brațe acea putere care îl ajută să rămână ca o cruce nemișcată în inelele mobile.

— Nu cred că voi putea, Liana. Nici oțelul n-ar putea să reziste. Tu nu știi...

Cerbu trecu însă lângă ei, mulțumindu-se doar să-i zîmbească Lianeii. Mușat parcă scăpase dintr-un infern. Se pomeni că golește dintr-o sorbire tot coniacul din pahar. Era vesel. Era veselă și ea.

— Nu e absurd, nu e irațional ceea ce se întâmplă cu noi? rise Liana. De ce ne-am bucurat dintr-odată? Pentru că un imbecil nu a făcut gestul pe care l-am fi așteptat de la el. Vezi cum pot oamenii să-și găsească clipe de fericire? Poate că așa au procedat și despoții despre care s-au scris ode în antichitate.

Rise și el. Simți și ameteala coniacului.

— Cred că toți trei am avut noroc. Iar eu cel mai mult. Nu pot să-mi imaginez ce-aș fi făcut. Merită oare să ne gândim la asta?

— Nu. Simt însă un val de răzbunare. Ți-am mai spus ce ar trebui să i se întâmple, dar tu te-ai opus. Nu vreau să repet. Gata! Prea multe clipe ne-am pierdut cu el. Mi-am amintit un vers, dar nu vreau să ți-l spun

nici pe acesta. Îl știi. Gîndește-te la el. Ca într-un joc. Să ne închipuim că fiecare ne-am gîndit la același vers. Și să nu știm niciodată... Adică să fim siguri că ne-am gîndit la fel. De ce să nu credem că e același vers?

Își cautară amîndoi versul. Cine va ști vreodată dacă a fost același?

— M-am gîndit la întîlnirile noastre, Liana. Ele nu se supun nici unei reguli. Parcă nu s-ar petrece în timp. Sint ca niște fenomene luminoase care apar și dispar fără să pară că se încadrează în vreo lege. Așa le văd acum. Poate că odată însă ne vor uimi prin altceva. Nici un fenomen nu-și declară singur și imediat utilitatea, nu-și înscrie în cuvintele noastre cotidiene necesitatea și cauzele; dar tocmai prin aceasta ne ațîță, ne cheană să-l identificăm.

— De ce te gîndești la utilitate? întrebă ea. Oare n-ar fi mai bine să ni le imaginăm întotdeauna ca acum? Să rămînă mereu undeva în abstract. Să opunem frumosul utilității.

— Nu știu dacă este posibilă această relație. Ți-am spus ce s-a întîmplat cu cele mai abstracte construcții geometrice. S-au repezit în viitor mai repede decît activitatea practică a gîndirii. Nevoia de perfecțiune, căutarea perfecțiunii de către gîndirea matematică s-a dovedit, în timp, nu numai utilă, ci și extrem de necesară omului. Frumosul a pășit înaintea utilului, chiar dacă a apărut la început ca un opus al acestuia; mai tîrziu s-au contopit însă amîndouă într-un singur adevăr.

— Te înțeleg, spuse visătoare Liana. Adevărul istoric mi s-a părut însă totdeauna dureros. De ce ațiția pasionați ai adevărului au fost confirmați de istorie? De ce i-a nefericit oare prezentul?

— Ai mărturisit singură că nu e o lege. Întrebarea totuși rămîne. Am căutat de multe ori un răspuns. Fiecare om poate găsi un răspuns particular la această întrebare. Ce pot să-ți spun eu? Fie că au vrut, fie că n-au vrut, acești oameni parcă au arătat, parcă au demonstrat un alt adevăr: identitatea, egoismul, gloria,

fericirea de buzunar sînt neimportante, neesențiale, inutile chiar într-o lume care se fecundează reciproc. Orice geniu al lumii, pe orice rază a soarelui spiritual, n-ar fi putut exista fără miliardele de oameni dinaintea lui, fără milioanele de oameni din timpul lui care l-au îndopat în toate celulele cu nutriția necesară geniului său. Fructul gîndirii lui e fructul procesului care i-a determinat gîndirea, nu e un fruct născut și crescut fără pom. În foarte multe cazuri, Liana, momentul salutar a fost acela în care un grădinar simplu a tăiat o ramură uscată din acel pom, sau l-a legat cu un fir de rafie de o șipcă subțire, pentru a crește drept, sau i-a turnat o găleată de apă la rădăcină. Nu putem cunoaște cu exactitate momentul esențial care i-a transmis fiorul fructului de aur. Poate că au existat milioane de momente esențiale.

— Nu impui prin această, fără să vrei, o filozofie a hazardului? Nu-ți spun aceasta pentru că vreau să mă împotrivesc ei, ci dimpotrivă, pentru că...

Mușat o întrerupse ducîndu-și palma pînă aproape de gura ei. Îi simți respirația caldă, fierbinte. Nu-și retrase imediat mîna. Numai cînd își văzu degetele tremurînd și-o retrase cu o mișcare înceată, ca o alunecare.

— Nu, Liana, răspunse el tandru. Nu putem nega rolul accidentelor în viața cuiva, dar nici nu putem să ne încredințăm viața teoriei hazardului. Îmi amintesc o întîmplare care a favorizat apariția cartesianismului. Într-un secol al scolasticii, într-un salon parizian, un șarlatan dotat cu darul retoricii făcea o expunere filozofică impresionantă. Ascultătorii, aproape toți savanți cu renume, furați de vorbirea-i superbă, nu-i mai căutau ideile; îl proclamau ca și altădată maestrul necontestat al unei noi filozofii, un fel de Socrate al timpului. Întîmplarea a făcut ca la acea expunere să participe un tînăr cu totul necunoscut. Din concertul de laude care urmasse pledoariei, lipsea numai glasul acelui tînăr. I s-a cerut părerea. Prin cîteva cuvinte politicoase, el a spulberat întreaga teorie care se auzise în acel salon. Știa că nu e

de ajuns. A început să exemplifice pentru a dezvălui *stilul* în care se expusese impresionanta filozofie. A cerut un adevăr considerat absolut. Prin douăsprezece argumente succesive, l-a transformat în eroare grotescă. A cerut cea mai absurdă eroare. Prin douăsprezece argumente succesive, a transformat-o în adevăr absolut. Toți savanții îl priveau uluiți. Cțiva au înțeles că în lume se născuse un nou geniu ; i-au oferit sprijin și i-au cerut să-și dezvolte propria-i filozofie. Sub acest impuls și-a început activitatea tinărul filozof care peste un număr de ani va dărîma din temelii întregul edificiu al scolasticii. Întîmplarea l-a adus în acea zi în acel salon. Dar ce rezultat ar fi avut acea întîmplare dacă tinărul n-ar fi trăit lingă Ulm noaptea de 10 noiembrie ? Dacă n-ar fi fost suprasaturat de întreaga nutriție spirituală a epocii, dacă n-ar fi fost pregătit pentru orice întîmplare ?

Liana revăzu vitrina unui anticariat și se strădui să-și amintească starea ei în momentul cînd se opri se în fața vitrinei. Oare era pregătită pentru întîlnirea aceea întîmplătoare cu Liviu ? Dar de ce trebuia să ridice persoana ei la dimensiuni care s-o oblige să-și caute momentele esențiale ale vieții ? Cine era ea ? O singură notă înaltă, frumoasă atinsese odată în viață. Îi fusese cîndva sete de ideal. Dar în clipa cînd întîlnise idealul, nu mai era pregătită pentru el... Imaginea cu care o înzestraseră Liviu o zguduia. Mașina, mașina aceea cu toate butoanele gata să tremure... nu era pregătirea ei pentru ideal ; era alunecarea ei într-o mecanică banală, cotidiană. Singurul gest pe care-l mai putea face era să nu-și sufocă amintirea setei de ideal. Și se liniști.

— Totuși, întîlnirile noastre sînt frumoase, se pomeni ea spunînd. Eu vreau să le separ de viitor și de istorie. Vreau să le păstrez așa cum sînt. Cîndva, în amintiri, le voi retrăi, și atunci, oricum, oriunde aș fi, mă voi simți frumoasă.

Vorbele ei erau prea limpezi. Un sentiment încilcit, multiplu, constituit din liniști și dureri îl invadă pe Mușat. Multe dorințe se retrăgeau retezate, multe speranțe

reîncolțeau. Știa că încă nu este stăpîn pe sentimentele lui. Parcă era la capătul altui unghi, și de pe cele două laturi azvîrlite în infinit vedea semne pe care nu le putea descifra. Erau chemări, renunțări, plecări, apropieri? Prin cîteva cercuri, unghiul putea fi împărțit în două părți egale. Putea să apară o nouă linie, la care nu se gîndise niciodată. Își alungă repede gîndul neașteptat. Șterse încet viziunea și direcția uneia dintre laturi, o acoperi cu umbre ca și pînă atunci și o văzu din nou în fața lui pe Liana care vorbise despre o întîlnire pură, suspendată, abstractă, necesară ca priveliștea unui asfințit de soare în copilărie.

— Da ... spuse el fără s-o privească, și consfinți astfel înțelegerea.

Își inchipuiău amîndoi că se vor despărți în liniște. Paharele se ciocniră. Al lui era gol. Liana îi turnă încet dintr-al ei, compară de cîteva ori nivelul: mina îi tremura, nu realiză egalitatea pe care o dorea. Paharul lui era mai plin. Atunci luă paharul lui și turnă înapoi, pînă ce prin cele două cristale nivelul roșu, sîngeriu, se contopea într-o singură linie. Gesturile ei fuseseră mecanice, lipsite de cochetărie, dar cînd duse paharul la gură își aminti totul, și în amintire i se părea că oficiase un ritual. Și el o privea cu ochi uimiți.

— O întîmplare, se scuză ea, și o clipă se gîndi dacă nu cumva erau destinați să trăiască acea întîmplare.

Mușat îi răspunse aproape în șoaptă :

— M-am obișnuit atît de mult să te văd așa cum te văd acum, încît nu cred că aș suporta să te privesc pe scenă. Nu pot să mi te imaginez acolo. De aceea n-am venit la teatru. Nu încerc să mă souz, Liana. Nici pe stradă n-aș putea să mi te inchipui întîlnindu-te întîmplător. M-am gîndit deseori. Cred că ai fi preocupată de alte gînduri, n-ai fi cum ești acum... aici, în fața mea, integrîndu-te într-o anumită geometrie... Știu, Liana... Ne-am înțeles să ne imaginăm o abstracție, dar aceste gînduri voiam să ți le spun de multă vreme... Pentru că mă feresc să merg pe străzile din centru și

ocolesc multe clădiri de unde ai putea să te ivești pe neașteptate.

Liana se opuse noii suferințe printr-un zimbet care-i trăda însă durerea. Își aminti un cuvânt pe care-l rostise el mai înainte, uită orice altceva și se agăță de acel cuvânt cu disperare.

— Vorbește-mi despre geometria ta. Nu știu de ce cred că a sosit momentul să-mi vorbești despre ea.

Îl văzu cum se uită în jur, stîngaci, îi văzu mîinile mișcîndu-se nesigure, în căutarea unui sprijin. Vorbele întîrziiau. Un zimbet sfios îi apăru pe față, și Liana îl primi cu ochii deschiși, cu luciri supuse, ascultătoare.

— Poate că e o copilărie, spuse el. Dar am ajuns să nu mă sfîiesc în fața ta... Nici nu știu cum să încep.

Parcă rătăcea printre noțiuni care nu-și ofereau expresia imediată. Închise ochii și se revăzu deodată în fața studenților. Imaginea dură foarte puțin. Cuvintele îl asaltau din toate părțile. Și se porni să-i vorbească Lianeii cu acele ezitări care-l duceau la găsirea datelor elementare. Deveni repede îndrăzneț, logic, cursiv. Liana nu înțelegea prea mult din ceea ce auzea. Dar nici nu voia lucrul acesta. Reținea mai degrabă pasiunea cu care vorbea Mușat; îi simțea vibrațiile interioare. Omul din fața ei se destăinuise iarăși — în acea demonstrație vehementă, pasionată — un poet, un visător încărcat de sentimente nobile, generoase. Torrentul și imaginile pe care le conținea începeau s-o cuprindă și pe ea. Se pomeni călătorind în spații ireale, unde numai gîndirea putea colinda în voie. Fără să-și dea seama, fără să știe de ce, se opuse brusc.

— E cu neputință, zise Liana. Adică e cu puțință să gîndim, să ne închipuim că ne aflăm în alte spații, în alte lumi. Dar nu sub o formă materială, așa cum sîntem acum îmbrăcați de materie.

— De ce? Știm cum ne va îmbrăca materia în viitor? Ne tragem din moluște și din pești, Liana. Cîte

trepte am urcat pînă la înfățișarea noastră de astăzi ! Cîte trepte vom urca de acum înainte ! Poate ne vom sublima sub formă de gîndire, iar gîndirea va căpăta o reprezentare pe care încă nu ne-o putem imagina. Poate că gîndirea e o emanație a materiei, asemeni luminii, posedînd o viteză mult mai mare, infinit mai mare decît viteza luminii. Cît de greu ne-a fost să ne imaginăm că lumina e formată din corpusculi ! Și astăzi încă ne uimește această teorie. De ce să nu poată căpăta și gîndirea o formă materială ? Nu e și ea mișcare ? O mișcare continuă a materiei în forma ei cea mai organizată. Gîndirea aceasta capabilă să conceapă infinitul, produs al materiei, va fi descoperită, sau va evolua prin om, ca o formă materială asemeni luminii. Va trebui să se supună și ea legilor mișcării. Ne va purta pretutindeni, va căptuși la nevoie universul, se va răspîndi pretutindeni, ducînd cu fiecare particulă toate simțurile și toată rațiunea noastră. Poate că numai cunoașterea limitată a universului, imperfecțiunea organizării materiei în noi ne oprește astăzi să colindăm prin univers. Nu intuiești raportul ? Cu cît cunoașterea noastră despre univers se dezvoltă, cu atît se perfecționează gîndirea. Stelele au existat înaintea noastră pe cer. Cîte milenii oamenii nu le-au privit ca pe un decor ! Începînd să dezvăluim tainele universului, gîndirea noastră s-a rafinat, fiecare reprezentare nouă a universului a trimis gîndirea și mai departe, tot mai adînc în univers. Stelele au devenit sori înzestrați cu cortegii planetare, sorii s-au constituit în galaxii, galaxiile ne-au conferit noțiunea universului, gîndirea a cucerit noțiunea infinitului și a descoperit instrumente raționale de calcul pentru determinarea și stabilirea progresivă a legilor care guvernează universul. De la mecanicismul newtonian am ajuns la relativitatea lui Einstein, și nu cred că ne vom opri aici. Cucerim universul prin praful concentrat al gîndirii. Atunci cînd îl vom cunoaște în toată esența lui, corpusculii, sau uniunea dintre corpusculi și unde care formează gînd-

direa, se vor putea elibera definitiv și-l vor putea cутreiera, răspindindu-se pretutindeni. Poate se vor concentra din nou în forma veche, răspunzînd unei dorințe egoiste — dacă va mai exista atunci noțiunea de egoism — sau se vor dărui liberi universului, care i-a emanat. Poate că vom purta într-un număr infinit de corpusculi aceeași identitate. Poate că va dispărea concepția identității. Nu trebuie să ne vedem în viitor sub carapacea noastră de astăzi. Cîteva mii, cîteva milioane de ani nu înseamnă nimic în univers, care există dintotdeauna. Trebuie să ne vedem departe, într-o relație nouă de identificare cu universul. Cu cîteva mii de ani în urmă, universul, pentru un mare grup de oameni, era cuprins între Dardanele și Gibraltar. Iar cu cîteva zeci de mii de ani înainte abia apărea omul Cromagnon, care încă nu avea noțiunea numărului. Ce va fi peste cîteva zeci de mii de ani? Omul își va continua direcția de dezvoltare: gîndirea. Ea îl va răspîndi sub o formă sau alta în univers. Va cunoaște atît de bine legile lui, încît va găsi și forma cea mai adecvată de răspîndire: mișcarea. Viteza ei nu va avea limite...

— Și cei care au pierit? Întrebă Liana.

— S-au răspîndit în materie, dar ne-au lăsat intactă gîndirea. Prin ea fi purtăm cu noi, îi continuăm, îi ducem spre identificarea cu universul. Poate mai tirziu vom simți și mai puternic prezența lor. Fuziunea cu universul constituie fericirea supremă. Pentru că universul înseamnă în primul rînd sinceritate, sinceritatea clară, inviolabilă a materiei. El nu ascunde nimic, pentru că nu poate ascunde nimic în el însuși; nu se poate ascunde nimănui, pentru că nu există nimic în afara lui; nu există alt spațiu care să-l poată cuprinde. Vom căpăta și simțul universului, Liana... Iar gîndirea va deveni asemeni unui focar, din care vor putea porni în orice direcție orice raze; va putea umple orice suprafețe, orice adîncimi, orice spații; va putea crea orice corpuri, orice volume. Dimensiunile ei vor fi infinite. Se va identifica

atunci și cu geometria; o geometrie generală, care va reprezenta însăși perfecțiunea...

— Trăim însă clipe concrete, spuse ea. Chiar dacă durata lor constituie cazuri particulare ale universului, le trăim vii, cu toate simțurile. Există un prezent clar, căruia ne supunem.

— Știu, Liana. Dar activitatea celor mai buni oameni dintotdeauna — și astăzi cei buni sînt și cei mai mulți — ne-au ridicat mereu gîndirea spre înălțimea care ne-ar putea imagina cît mai limpede universul. Eu ți-am destăinuit un gînd care se potrivește — sau care aș vrea eu să se potrivească — altor vremuri, unui viitor în care oamenii vor fi eliberați de acest simț al egoismului, care contravine universului. Oamenii vor începe să gîndească frumos... Și mai tîrziu, fiecare va putea gîndi la o lume a lui — universul posedă infinite lumi —, și-o va reprezenta în toate adevărurile ei; iar mai tîrziu poate și-o va dori, nu ca pe-o posesiune, ci ca pe-o întîlnire cu frumusețea, și va căuta să ajungă la ea; iar mai tîrziu se va simți poate necesar în univers și va căuta să se identifice cu el...

— Și noi? întrebă Liana.

— Noi? răspunse el. Cred că încercăm să înlocuim modul de existență al omului. Turnăm valori. Ca să-i eliberăm gîndirea, ca s-o obișnuim cu treptele necesare marelui urcuș.

Urmă o lungă tăcere. Liana își amintea cuvintele cu care Liviu își strigase urcușul. Își alungă însă repede amintirea. Închise ochii și spuse încet că va părăsi orașul. El o rugă duos să se mai întîlnească o dată.

Capitolul VII

1

„Oare ce se întâmplă cu inginerul nostru ?“

Întrebarea răsuna tot mai des în secție. Toți muncitorii și tehnicienii, de la nea Neculai până la Aburel, înțelegeau, simțeau că se petrece ceva neobișnuit cu Mușat. Nu mai era omul calm și senin dinainte ; acea liniște și nepăsare cu care-i obișnuise atîta vreme dispăruse. Era într-o stare de agitație neîntreruptă, nu-și găsea nici o clipă locul, umbla toată ziua prin secție, de la o mașină la alta, pune mereu întrebări ciudate lucrătorilor, care parcă n-aveau nimic comun cu în-deletnicirile lor din acel moment ; uneori cădea pe gânduri, parcă dormea în picioare, nimic nu putea să-l trezească. Și figura lui se schimbase. Licăririle acelea blinde, duioase, nu-i mai luminau privirile, ca altădată. O neliniște tulbure i se putea citi în ochi. Iar trăsăturile feței parcă i se înăspriseră și mai mult.

„Oare ce se întâmplă cu inginerul nostru ?“

Oamenii își adresau întrebarea în șoapte, răspundeau prin tăcere, ridicau din umeri, dar îl căutau mereu cu coada ochiului, sperînd că-l vor vedea într-o zi din nou liniștit, din nou senin, din nou aproape de sufletul lor. Ziua aceea însă întîrzia. Inginerul nu izbutea să scape de neastîmpărul, de freamătul care se ouibărise în el.

Cele mai grele momente le suporta nea Neculai. Inginerul se învîrtea mai ales în jurul lui. Nu-i adresa nici o vorbă, dar se simțea privit, urmărit, iscodit. Îl știa un-

deva lingă el. Îl simțea în spatele lui. Parcă-l frigea ceva în ceafă. De câteva ori, întorsese capul. Inginerul nu se mai sfia ca altădată. Părea că nici nu observă privirile bătrînului. Erau ațintite asupra mașinii, dar muncitorul știa că nu vede mașina în acel moment, că își caută acolo în mașină niște gînduri, pe care privirile le mărturiseau încîlcite, întunecate.

— Continuă, nea Neculai ! îi spunea Mușat. Nu te opri din lucru, nu-ți slăbi atenția !

Dacă i-ar fi făcut altcineva această observație, muncitorul s-ar fi simțit jignit și s-ar fi revoltat. Cine putea ști ca nea Neculai ce înseamnă atenția la mașină ? El știa ca un pianist clipa cînd trebuie să i se încordeze un deget sau altul, clipa cînd ochii n-au voie să părăsească mașina, clipa cînd poate să se scarpine în cap și să se uite fără grabă în jurul său. La orice mașină ar fi lucrat, toate clipele celor opt ore îi erau cunoscute lui nea Neculai.

Alteori, inginerul îl oprea din lucru, îi scotea piesa din mașină, o cerceta ca la un microscop, apoi îi cerea să mărească turația mecanismului sau să oblige burghiul la o înaintare mai rapidă, sau îl punea să repete mișcări și operații care începeau să-l irite pe bătrîn. Nu-i răspundea însă niciodată, îi asculta rugămintile, făcea exact ceea ce i se cerea. Nu primea nici o explicație, nu auzea nici măcar un DA sau un NU, nici nu-l vedea ridicînd din umeri, așa cum avea obiceiul în anumite momente. Tăcea, rămînea pe loc, sau pleca în altă parte, tot fără să-i spună vreo vorbă : se oprea la altă mașină, îngîndurat, nedecis, frămîntîndu-și degetele.

„Oare ce s-a întîmplat cu inginerul nostru ?”

Întrebarea răsunase și mai des în perioada în care lipsise nea Neculai. Aproape două săptămîni, inginerul parcă-i hărțuise pe muncitori. Trecea de la unul la altul, îi oprea de multe ori din lucru, era nemulțumit ; observîndu-le piesele, le indica defecte pe care nici aparatele de la controlul calității nu le-ar fi sesizat, și ei îl

priveau uimiți, întrebându-se mereu ce se petrece cu el. Începea să-i cuprindă teama când îl vedeau că se apropie.

Citiva lucrători, convinși că observațiile lui erau simple scorneli, luaseră piesele criticate și le examinaseră după terminarea schimbului la aparatele de control. Aparatele nu indicau nici un defect grav. Piesele erau nu acceptabile, ci puteau fi predate mai departe însoțite de acel calificativ care făcea onoare secției întâi. Supunându-le la probe suplimentare, descoperiseră mici neregularități, care nu atacau însă calitatea generală. Neregularitățile erau absolut inobservabile cu ochiul liber. Oare totul se datora unei simple întimplări? Orice altă posibilitate era exclusă. Întimplările deveneau prea frecvente. Lucrătorii nu mai știau ce să creadă. Neastimpărul și neliniștea inginerului începeau să-i asalteze și pe ei.

Nea Neculai se întorsese vesel din concediu, dar din prima clipă a întâlnirii, imediat după salutul de bun venit, inginerul îi ceruse să-i execute de urgență câteva piese dintr-o categorie care se comanda rar în secție. Crezând că e o nevoie urgentă undeva în uzină, se pusese imediat pe treabă. Umbra inginerului nu se mișca de lângă mașina lui.

— Vi le dau pe fiecare în parte, întrebasese nea Neculai, sau le doriți pe toate o dată?

Mușat nu-i răspunsese, ca și cum n-ar fi fost în spațele lui și nu i-ar fi auzit vorbele. Bătrînul, care nu-i văzuse decît umbra, crezîndu-se pradă unei halucinații, întorsese capul. Inginerul era acolo, nemișcat și drept ca un stîlp.

— Continuă, nea Neculai! Nu te opri din lucru!

Iarăși nu-i răspunsese. Se încăpățînase însă și forțase mașina pînă la limită. N-avea voie să-și slăbească încordarea și atenția în asemenea momente. Mușat îl oprise în secunda când ar fi trebuit să oprească singur mașina.

— Gata! răsunase vocea lui.

De uimire, bătrînul lăsase mașina să meargă în gol. Mușat nu observă nimic. Privi piesele, le întoarse pe toate fețele; parcă le pipăia, parcă le cîntărea, pentru că uneori avea ochii închiși.

— Bine, nea Neculai ! spuse el.

Apoi îi înapoie piesele și îl părăsi tăcut, îngindurat, uitînd să-i mulțumească.

„Oare ce se întîmplă cu inginerul nostru ? mormăi bătrînul, înciudat. Ce vîrtejuri l-or fi răscolind ?”

Unii lucrători descopereau în observațiile lui Mușat indicații foarte precise, care se subînțelegeau. Cînd și le aminteau, după un timp, aveau impresia că li se explicase o problemă sub o formă anumită. Nu li se spusese clar, răspicat, ca un ordin, de pildă „21”, această cifră reprezentînd o operație oarecare, ci li se indicase, o cale care-i ducea la această operație : „ 7×3 ”. Erau din ce în ce mai uimiți, pentru că această cale conținea elementele cele mai simple ale operației respective, pe care ei în atîția ani de muncă nu reușiseră să le găsească. Ar fi vrut să stea de vorbă cu el, să-i asculte explicațiile, să-i audă măcar glasul pentru mai multă vreme, dar el îi evita, se ferea să discute cu ei, îi întîmpina cu asemenea atitudini, încît le pierdea și lor curajul. Gesturile lui erau nervoase, pașii parcă dibuiau prin întuneric un drum ; numai cînd se oprea lîngă o mașină rămînea nemîșcat ca o stană de piatră. Erau siguri că în acele clipe orice i-ar fi spus nu i-ar fi auzit.

„Oare ce s-a întîmplat cu inginerul nostru ?”

Nici el nu știa. Se răzvrătea ceva într-insul, se răzvrătea ceva în jurul lui. Era neliniștit, vedea numai imperfecțiuni, care îl zgîriau pe carnea goală. Încearca să valorifice în cifre absolute calitatea muncii umane.

Starea lui de neliniște se accentuase din ziua cînd Aburel îi arătase, într-o doară, magazia din fundul curții, în care zăceau ruginite, inerte zeci de mașini și de mecanisme.

— După cum vezi, am visat și eu... am visat și noi cîndva, îi șoptise Aburel. Și ne-am pomenit alunecînd din înălțimile visului într-un mormînt de fier vechi...

Mușat nici nu-i răspunsese. Privea speriat, uluit, neîncrezător adunătura aceea de cadavre metalice. De cîte

ori apoi nu intrase în acea magazie pentru a cerceta fiecare mecanism în parte, pentru a pipăi cu mîna lui fiecare unealtă, fiecare legătură dintre ele! Simțea numai atingerea metalului rece, zgrunțuros. Nu vedea nimic. Căuta cu ochii închiși ceva, căuta cu înfrigurare, și dacă în acele clipe mîna lui atingea un obiect de metal, stringea pînă la disperare, pînă la limitele la care un om poate suporta durerea. Știa că lipsește ceva, ceva esențial în acel morman de fier vechi. Aglomerarea aceea nu era moartă, era numai paralizată, așa îi apărea în fața ochilor închiși. Oare ce-i lipsea pentru a se preface în vuiet și în mișcare?... Încerca să-și imagineze, și gîndurile febrile îl duceau în trecut, într-un laborator mare, luminos, în care se revedea pe el ca student în fața „Infinitului”. Îi răsunau în urechi vorbele, îndemnurile, sfaturile acestuia... „Nu! Nu! își șoptea el după ce retrăia amintirea. Nu e un mormînt de fier vechi aici. Nu e un cadavru. E un corp amorțit, care... Oare ar putea fi reînviat, îmbogățit, întărit?...“

Mergea des acolo. Știa de ce toate mecanismele acelea muriseră. Descoperise cauza morții, cauza amorțelii lor. Nu se mai gîndea la ea. Se gîndea la înviere, și ideea aceasta îl înspăimînta, îl paraliza. Se încilceau prea multe în capul lui. Fostul student își reîntîlnise însă vechiul proiect...

2

Nea Neculai îl găsi pe Petrescu singur în birou, într-o atitudine care i-o amintea pe cea a lui Mușat din ultima vreme. Era neliniștit, îngîndurat, nervos. Se plimba de la un capăt la altul al încăperii și nu-și încetă plimbarea nici în prezența oaspetelui.

„Parcă v-ați molipsit de undeva toți, își spuse în gînd bătrînul. Mîine-poimîine, o să încep și eu să mă cert cu baba, așa, ca să-mi găsesc motive de supărare. Că trebuie să fie pe la mijloc pe undeva o supărare sau un bucluc.“

— Cam scump la vedere, tovarășe secretar ! spuse el cu voce tare. De cînd cu organizarea, ai uitat de secția noastră.

Petrescu răsufală parcă mai ușurat.

— Bine că nu avem măcar la voi bătaie de cap ! Nici nu vă inchipuiți ce poveri ni s-au luat de pe umeri.

— Asta ar fi fost nimerit s-o spui o dată inginerului nostru, deși nu prea cred eu că are nevoie, mai ales acum, de asemenea vorbe și mulțumiri.

Petrescu ridică degetul arătător, voind parcă să nege categoric ceva. Mișcarea însă i se domoli ; degetul nu voia să-l asculte ; se clătina nedecis, molatic. Și vorbele îi ieșiră din gură cam nesigure :

— Nu-i contestă nimeni meritele inginerului Mușat, de aceea cred că ar fi bine să ne ferim de exagerări. Ideea lui s-a dovedit importantă și utilă, dar asta și pentru că a fost bine șlefuită la conducerea uzinei. Poate că s-a evitat chiar o eroare, nea Neculai. Tehnica cere în anumite cazuri un control și o verificare foarte riguroase din partea științei. Din fericire, aveam oameni în conducerea uzinei care înțeleg să-și asume această răspundere. Am spus, nu uita, că nu diminuăm meritul inițiatorului.

Lui nea Neculai parcă i se furase ceva. Fața i se întunecase, sprîncenele îi coborîseră deasupra ochilor înfrunțați.

— N-o să mă amestec eu în treburile acestea, răspunse el. Chiar dacă am o părere anume. Se zice că și diamantele se șlefuiesc înainte de a se preface în pozoabe. E un lucru bun. Numa că mai întîi trebuie găsite... Așa...

— Ai fost în concediu, nea Neculai ?

— Am fost și în concediu, măi băiete...

Petrescu scăpă un gest de surpriză auzind ultimele vorbe ale lui nea Neculai. Nu-i trecea prin cap să-l indemne la o atitudine mai respectuoasă ; îl oprea și diferența de vîrstă, și zvonul pe care-l auzise prin uzină că e grav dacă bătrînul devine subit prea politicos. Îl

surprindea însă formula aceea neobișnuită în situația în care se aflau; o găsea potrivită la un taifas între un bătrîn și cine știe ce tineri.

Nea Neculai parcă-i ghici gîndurile.

— M-am molipsit de la un om de treabă, tovarășe Petrescu. Da nu da și dumneata prea multă importanță. Unul poate să-ți zică „domnia-voastră“ cu vorbele, iar cu gîndurile să te poarte cine știe pe unde. Cu asta nu merită să ne pierdem timpul.

Petrescu știa că bătrînul are dreptate, dar tocmai asta îl supăra. Își simțea hainele prea lungi și uzate. Înțelegea că e încă robul unor deprinderi de care trebuia să se dezbrace. Încerca, încerca mereu de cîtva timp, dar îi venea greu. De aceea era nemulțumit, neliniștit. Nu putea să-și dezbrace dintr-o dată hainele acelea largi și uzate. Nu avea ce să pună imediat în loc.

— Ai dreptate, ai dreptate, repetă el cu grabă. Sint formalități care nu trebuie luate în seamă, nu trebuie luate întotdeauna în seamă (tot îi venea greu să-și deschie nasturele; dar atunci cînd va trebui să lepede haina cu totul?), în sfîrșit, să spunem că nu trebuie luate în seamă. Va să zică, ți-ai reluat lucrul... Nu era bine să mai stai cîtva timp nea Neculai?

Bătrînul îi răspunse, cu oarecare ironie de astă dată:

— Știu eu, măi băiete? Da hai să trecem peste nimicurile ăstea. Eu am vrut ca să mai vorbim puțin despre inginerul Mușat...

Petrescu deveni gînditor, și deodată tresări, ca și cum și-ar fi adus aminte.

— Te ascult, nea Neculai, spuse el. Timp avem berechet, și dacă dumneata crezi că ar fi bine să mai vorbim...

Bătrînul nu făcu altceva decît să repete ceea ce credea el despre inginer, poate cu mai multă pasiune și adăugînd cîteva fapte noi, culese în timpul concediului pe care și-l petrecuse în satul lui Mușat.

— Stai, stai puțin, nea Neculai, îl rugă Petrescu. Dacă totul e așa cum spui...

— Așa este, tovarășe Petrescu. Numa că de multe ori adevărul ni-l închipuim așa cum vrem, nu așa cum este... Eu spun ceea ce știu și simt ațiția și ațiția oameni din uzina noastră și din alte părți.

Petrescu își reluase plimbarea aceea neîntreruptă prin birou. Il asculta pe nea Neculai, dar și bolborosea ceva în gând.

— Da, da... spuse el. Da! Trebuie să ne dezbărăm de unele deprinderi, tovarășe Neculai. Greu-greu, dar trebuie, pentru că e o sarcină. Da! Vom discuta totul și probabil și altele în comitetul de partid...

— Prin urmare, încep să se limpezească lucrurile, spuse nea Neculai frecându-și foarte mulțumit bărbia.

3

Nea Neculai îl chemase pe Aburel la una din ferestrele biroului. De acolo se vedea toată hala.

— Uită-te și dumneata, tovarășe inginer! Ce se întâmplă oare cu băiatul nostru? Uită-te la el! Parcă l-ar fi părăsit nevasta....

Il vedeau pe Mușat plimbându-se fără rost prin secție. Mergea cu mâinile în buzunare, cu capul ridicat, ocolea mașinile din instinct, uneori se oprea, își ducea mina la temple și stringea cu putere, parcă ar fi vrut să oprească o erupție. Văzându-l că se oprește lângă un stîlp de beton și se reazemă de el, amîndoi își închipuiau că va rămîne acolo multă vreme, așa că părăsiră geamul.

— Zău că mi-e teamă să-i spun ceva! continuă bătrînul. Cum pot eu să mă amestec în suferințele lui? Cine știe ce junghi i-o fi înțepînd inima?!

— Și eu sînt mirat de schimbarea lui bruscă, spuse Aburel. O cauză cam văd eu pe undeva, dar prea confuză, așa că ar fi mai bine s-o uit. Și cînd mă gîndesc că după drumul dumitale ar putea să se bucure...

Nea Neculai nu era de acord.

— Asta credem noi, tovarășe inginer. Dumneata îți închipui că el s-a gândit vreo clipă la situația lui? Nu prea este el, așa cum se spune, sensibil la asemenea lucruri. Alte virtuți îl macină pe el, ceva mai amestecat și mai... nu știu cum să spun...

Aburel își desfăcu învins brațele.

— Ce putem face? Ar trebui să ni-l apropiem mai mult. Nu ca o sarcină, nu pot să simt așa relațiile cu el. L-am invitat astă-seară la noi. Unul din copii, cel mare, își sărbătorește aniversarea. Opt ani. Nici nu știu când au trecut, nea Neculai...

— Așa zice omul ca să se mîngîie, dar cînd stai uneori și te gîndești mai pe îndelete, ți se pare că au trecut veacuri. Ia încearcă mata să te gîndești bine nu-mai la una din zilele care au trecut... Să vezi cîte găsești în ea! Nu-ți ajung cinci zile ca s-o colinzi în toate cărările ei... Da eu cred că ai făcut bine poftindu-l și pe el...

— Să-ți spun drept, nea Neculai, nu l-am invitat decît pe el. Bucuriile acestea le trăim întotdeauna numai între noi, în familie. Sint prea intime.

— De, răspunse bătrînul. Să nu rămîneți și de astă dată așa... Precum îl văd eu pe inginerul nostru...

Bătrînul îl părăsi pe Aburel, lăsîndu-l încolțit de teama ultimelor cuvînte.

4

Mușat răspunse totuși invitației. Gazdele îl primiră cu amabilitate, încît se simți stingaci, timid, redevenind așa cum era înainte. Neliniștea aceea ciudată parcă-l părăsise. Răspundea greoi la întrebările cele mai banale. Soția lui Aburel era profesoară de limba română, și ca orice profesoară avea obiceiul să întrebe. Fără acest obicei l-ar fi cucerit din prima clipă pe Mușat. Era o femeie plăcută, deși cu o figură cam aspră, cam severă; era inteligentă, atentă, binevoitoare, foarte naturală în atitudinea ei de

gazdă. Se mișca elastic, ușor, abia atingind pământul. Îi prezentă mândră copiii : doi băieți — unul de opt ani, cel care era sărbătorit, altul de patru ani și fata, un în-geraș blond și vioi, care-și sărbătorise numai cu trei luni înainte cea de-a șasea aniversare. Băieții nu-i dădură prea mare atenție musafirului, fata în schimb nu se dezlipea de el. Întreba mereu, ca și mama ei, numai că întrebările ei nu aveau acea destinație convențională. Erau rostite cu atîta gravitate, de parcă atirna tot viitorul lumii de răspunsurile pe care le va primi.

După ce sărbătoritul stinse din două suflări cele opt luminări infipte în tort, atmosfera începu să se liniștească. Copiii împreună cu micii oaspeți se retraseră în camera lor, lăsîndu-i pe cei mari într-o tăcere care părea nefirească. Mușat regreta lipsa lor. Cu gesturile și vorbele ei copilărești, fetița izbutise să-l desprindă din noianul încilcit al preocupărilor sale, îl ajutase să se simtă înșeninat în mijlocul acelei familii fericite.

— La teatru ați fost ? întrebă cu totul nevinovată Elena, soția lui Aburel.

Mușat se înroși înainte de a răspunde, și starea lui nu scăpă profesoarei.

— Nu.. spuse el cu greutate. Eu... nu sînt... nu mă... nu mă satisface spectacolul... Prefer să citesc... Dumneavoastră vă duceți des ?

Întrebarea îi ieșise fără vôle de pe buze ; abia după ce o rosti simți cum e pe cale să se sufoc.

— Nu ne ducem des, răspunse Elena străduindu-se să pară cît mai degajată. Dar nu pierdem nici un spectacol, pentru că sînt puține premiere și puține teatre, nu ca la București. Avem însă aici o artistă excepțională, poate ați auzit numele ei. Liana Popa. Din păcate, ne părăsește... Nici nu ne-am gîndit că va rămîne toată viața aici... Acum trei zile... da... Miercuri a jucat în ultima ei premieră...

„Ultima ei premieră“... Auzise cuvintele în silabe care nu se mai terminau. Rămăsese nemișcat și avea senzația că e o țintă care va trebui să primească orice

proiectile. Ultima premieră... Oare era ultimul ei spectacol? Fusesse ultimul ei spectacol? Niciodată nu întrebasesse pe nimeni, nimic despre Liana; chiar când auzise rostindu-se numele ei în jur. Nu voia să se întâlnească prin nimeni cu ea. De astă dată însă, nu putu să reziste. Știa că-i va tremura vocea, că-și va simți fruntea fierbinte, totuși întrebă :

— A fost spectacolul de adio ?

Întrebarea lui avea un accent sincer, emoția lui era evidentă. Elena rămase nedumerită. Ea crezuse că va deschide un subiect de discuție care-i va face lui plăcere, iar ei îi va da ocazia să afle amănunte despre ceea ce era numit în lumea artistică „straniul amor al Lianeii“. Evită să se uite la el atunci când îi răspunse :

— Nu. A fost ultima premieră. Nu știu când va avea loc spectacolul de adio.

Elena își găsi brusc o ocupație în camera copiilor, închipuindu-și că prin subiectul abordat comisese o indelicatețe față de unicul lor musafir. Era convinsă că „straniul amor al Lianeii“ aparține trecutului.

Mușat în schimb se învioră. Liana nu-i dăduse nici un răspuns atunci când îi mai ceruse o întâlnire. Cu toate acestea, avea certitudinea că se va mai întâlni cu ea, că tot ea îl va chema, așa cum se întâmplase până atunci. Ultima premieră nu era ultimul ei spectacol. Speranțele întâlnirii rămăneau.

Aburel se pomeni deodată întrebat despre copii, mai ales despre fetița cu păr blond și nume sonor. El vedea numai curiozitate și politețe în vălmășagul acela de întrebări fără rost, dar pentru Mușat erau ca niște supape care, lăsând să iasă liber aburul fără valoare afară, reduceau forța cumplită ce se zvîrcolea înăuntru. Se grăbi să-i dea amănunte, lăudă amuzat precocitatea fetiței, răspinzind-o într-o sumedenie de fapte și de gesturi : cum face teatru în fața oglinzii, cum îl oblațuiește pe cel mic, cum a întrebat-o cândva pe o profesoară, colegă a Elenei, dacă dinții ar putea crește semănați în pământ, cum pregătește în fiecare seară așternutul păpușilor.

Fetița își făcu apariția în cameră chiar în timp ce era lăudată. Venise să-și ia rămas bun de la musafir.

— Ei sînt leneși, spuse ea arătînd cu degetul spre camera copiilor. Iar eu vreau să mai vii și să-mi aduci mereu flori.

Clipi scurt din ochi de cîteva ori, apoi fugi ca o nălucă, fără să facă zgomot.

Aburel era mai vesel decît Mușat.

— Oare există cavaler care să refuze rugămîntea unei fete? Va trebui să-i aduci flori, adică va trebui să mai vii pe-aici.

Lui Mușat parcă i se lua o ceață de pe ochi.

— Abia acum îmi dau seama că a venit din nou primăvara. Nici n-am observat cînd s-au topit zăpe-zile, nici n-am văzut florile primăverii.

— Ai atît de mult de lucru? întrebă Aburel, ca și cum n-ar fi muncit împreună în aceeași secție, în același birou.

Mușat parcă se întuneca la față.

— Nu știu, răspunse el. Mi s-au încălzit dintr-o dată toate gîndurile. Nu știu ce se întîmplă. Era prea multă claritate pînă acum... Parcă a tras cineva o cortină prin care lumina pătrunde greu... Spațiile se văd obscure, reliefurile se pierd...

— Așa se întîmplă uneori primăvara, încercă Aburel să-l consoleze. Începe cu o stare de amețeală, mai ales atunci cînd vezi cum mîini străine rup flori pe care le-ai fi vrut tu.

Aburel regretă prea tirziu vorbele prin care crezuse că se va apropia de musafirul său. Nu urmărise altceva decît să participe la drama pe care o aflase întîmplător prin întrebarea Elenei. Și el începea să creadă că Mușat e victima unei despărțiri violente, neașteptate.

— Nu înțeleg, răspunse Mușat. Am crezut... poate te-ai referit... poate v-ați gîndit la un anumit lucru neclar... sau dimpotrivă, la un lucru care este foarte clar numai pentru anumite persoane... Cred că e o neînțelegere...

— Nu văd nici o neînțelegere, minți Aburel ca un copil. M-am gândit chiar la ceea ce am spus. Când văd copii sau oameni în vîrstă rupînd sărmanele flori din parcuri...

— Te rog să mă ierți, se scuză imediat Mușat. Am un obicei de care nu pot să scap. Caut prea multe sensuri, sau caut alte sensuri în vorbe. De multe ori îmi scapă tocmai înțelesul firesc al vorbelor... Un prieten îmi spunea că am obiceiul să calculez totul. Gîndurile altuia nu se pot calcula. Numai expresia lor verbală, dar ea poate fi de multe ori o reprezentantă proastă a gîndurilor, iar uneori chiar opusul gîndurilor.

Aburel crezu că musafirul vrea să-i răspundă fără să-și îmbrace vorbele în eufemisme. Îl acuza pe față, direct, de minciună. Dar nici nu se supără, nici nu se scuză. Pentru scuze nici nu mai avea timp. Elena îi invita la cină.

După masă, conversația — și așa firavă — lincezi și mai mult. Mușat nu voia să-și părăsească imediat gazele, pentru a nu fi nepoliticos. Simțise strădania lor de a-i fi plăcuți, de a-l înconjura cu căldură, de a-l antrena în micile lor preocupări de familie, și toate acestea nu ostentativ, ci cu grijă, cu delicatețe. Aburel și Elena, întristați de drama pe care presupuneau că o descoperiseră în viața lui Mușat, căutau să evite orice subiect care putea să aibe cea mai mică tangență cu acea presupunere. Uneori se pomeneau că dau din cap fără motiv, își întâlneau privirile și căutau să exprime ceva : o nedumerire sau o clarificare, făceau mișcări stingace, și în toți era o dorință sinceră de a se apropia, de a se împrieteni.

— V-ați obișnuit cu noua... cu minunea despre care vorbește bărbatul meu? întrebă la un moment dat Elena.

— Cu... ? întrebă la rîndul lui Mușat. Nu înțeleg... Mi se pare că am fost distrat... Vă rog să mă scuzați...

— Aaaa! încercă ea să zîmbească. M-am gândit la uzină, la... la secția cu care se laudă... dumnealui.

Și Aburel simțea cum îl string hainele. Îi vorbise întotdeauna Elenei despre secția lui ca despre o minune. Dar era o mândrie intimă a lui, și deodată și-o vedea dezvăluită crud și violent. Ar fi vrut să protesteze, dar nu găsea cuvintele cele mai nimerite. Nu putea totuși să-și batjocorească miracolul.

Mușat rămase o clipă tăcut. Se străduia să-și amintească, făcea eforturi vizibile, parcă secția și toată istoria ei se aflau undeva departe, într-o perioadă de mult trăită.

— Știu, spuse el. Îmi amintesc. Dar să știți că minunile... minunile au o durată scurtă. Un cărăbuș văzut prima dată e o minune... Și o floare, floarea la rădăcina căreia l-ai găsit e o minune... la prima, la a doua, la a treia întâlnire... Pe urmă minunile... nu știu... mi se pare că se cer înlocuite. Dacă ar avea o durată prea mare, ne-ar obosi... ne-ar îmbolnăvi... Obişnuința le anulează ca minuni. Patul nu poate fi o minune...

Elena îl contrazise în glumă, deși vorbele lui o întristau :

— Ah ! De câte ori patul nu e o minune ! Mai ales atunci când vii obosită de la școală, mai ales după ce corectezi o sută de teze absolut neinteresante...

— Știu... dar răspunsul dumneavoastră exprimă o stare, o senzație, nu un adevăr, spuse Mușat. S-ar putea ca minunile să fie... Nu vreau să vă supăr... Știu că există multe minuni cotidiene... Am impresia că încep să vă plictisesc... Cuvîntul pe care-l întrebuițăm e... nu poate fi folosit cu atîta ușurință... Cred că s-a făcut tîrziu...

Și Elena, și Aburel se opuseră, și nu din conveniență, ci pentru că simțeau că despărțirea s-ar fi petrecut într-un moment nepotrivit. Stinghereala care se iscase ar fi rămas ca o pecete pe amintirea primei lor întâlniri.

— Mai stați, se rugă Elena. Nu vreți să vă arăt o teză la limba română ?... Stați, vă rog... Eu cunosc atîtea din munca dumneavoastră...

Nu găsisese alt mijloc de a-l reține, se agătase de primul pretext care-i venise în minte. El se așeză supus în fotoliu, primi un teanc de caiete din mîna ei, alese cîteva

și începu să le răsfoiască fără nici un interes. Nici măcar nu făcu o remarcă oarecare. Numai scrisul și limbajul difereau. Erau aceleași idei în toate caietele — unele mai limpezi, altele mai confuze. Căzu totuși în reverie în fața unui caiet deschis. Își aminti un gând vechi, nici nu mai știa de cînd.

— Ce matematică ciudată e și literatura! spuse el. Cînd vă gîndiți că tot ce se scrie într-o limbă: mii, milioane de cărți, există concentrat în două volume: într-un vocabular și într-o gramatică. Vocabularul e materia, gramatica e instrumentul care organizează materia. Fiecare carte, însă, reprezintă o singură posibilitate din numărul fantastic de posibilități pe care-l oferă combinația dintre vocabular și gramatică.

— E interesant ceea ce spuneți, acceptă Elena din politețe.

— E foarte interesantă ca problemă matematică, spuse la rîndul lui Aburel. Formula e bine cunoscută. Aplicarea ei la situația gramaticii și vocabularului ar da într-adevăr un număr fantastic de posibilități.

Participarea bărbatului ei la discuție îi dădu curaj Elenei să fie mai vehementă.

— De ce trebuie văzută literatura prin matematică? Mi se pare absurd... vă rog să mă iertați că spun lucrurilor pe nume. Scriitorul nu face matematică în fața colilor albe de hîrtie. El nu se gîndește nici la vocabular, nici la gramatică. El se gîndește la oameni, la amintiri, la natură, la sentimente...

— Noi am văzut reprezentarea matematică a scrisului său, Elena. Dacă vocabularul ar fi format din zece sau douăzeci sau o sută de cuvinte, și atunci s-ar putea scrie foarte multe cărți... dar ca niște schelete: cîteva verbe, cîteva substantive și adverbe și adjective...

— Adevărurile totuși s-ar transmite, spuse Mușat. Mă cam înspăimîntă însă viitorul literaturii. Cum se va dezvolta? Se va îmbogăți vocabularul, va sărăci? Va mai fi nevoie de gramatică? Noțiunile se dezvoltă spre

sinteză, spre formulă, se alătură, se condensează, se identifică într-un sens mai general.

— Vreau să vă spun ceva, se învioră Elena. Să știți că nu voi hotărîți aici destinul literaturii. Îl vor hotărî oamenii, cei care citesc.

— Prin urmare, noi nici nu sintem oameni, nici nu citim, spuse Aburel.

— Sinteți niște oameni mai ciudați dacă vă preocupă literatura în stadiul de dicționar, nefiltrată prin matematică, răspunse Elena continuându-și gluma.

— O reprezentare matematică a literaturii totuși există, zise Mușat ridicîndu-se din fotoliu. Vă rog să mă iertați, hotărî el să-și încheie vizita printr-o glumă : n-aș vrea să confundați iarăși patul cu o minune...

Îl conduseră amîndoi pînă la poartă, obligîndu-l pe rînd să promită solemn că va continua să-i viziteze.

— Dacă doriți, spuse Elena, putem ieși într-o seară împreună la un local sau...

Se opri la timp. Era să spună „sau la un spectacol“. Dar și așa, fără să știe, spusese foarte mult.

Întorcîndu-se în cameră, soții se uitară unul la altul nedumeriți. Își desfăcură amîndoi o dată brațele.

— Oare ce-o fi cu el ? întrebă Elena. Nu pot să spun nimic. E totuși foarte ciudat. Uneori e extrem de sincer, ca un copil naiv. Nu mi s-a părut un om extraordinar așa cum mi l-ai zugrăvit tu.

— S-a întîmplat ceva cu el, Elena. Trece printr-o criză. Dacă l-am putea ajuta să treacă mai ușor...

5

Chiar a doua zi spre seară, Mușat intră într-o florărie. Citeva fete tinere parcă dansau printre flori. Una dintre ele veni în întîmpinarea lui într-o atitudine grațioasă.

— Aveți vreo preferință, sau ne lăsați pe noi să vă facem buchetul ? îl întrebă ea. Pentru o aniversare, pentru o logodnă, pentru o domnișoară ?...

— Pentru o fetiță... spuse Mușat cu senzația că se dezvinovățește. Pentru o fetiță de șase ani. Diana...

Diana... își aminti ca o rimă uitată și celălalt nume. Era printre flori, îmbătat de mirosul lor, poate de aceea simțea că amețește. Privirile lui căutau pe podeaua lucioasă moneda aceea a lui Prévert, care se învîrtea, care se învîrtea, care nu înceta să se învîrtească... poate de aceea simțea că amețește.

— Mai doriți ceva ? auzi vocea vinzătoarei.

Moneda continua să se învîrtească.

— Da, spuse el. Încă un buchet... pentru... pentru...

— Imediat, răspunse fata înțeleghătoare.

Îi prezentă peste câteva minute un buchet mare, frumos, care parcă aștepta să fie pictat. Scrise numele și adresele pe două cartoane albe. Nu semnă pe nici unul. Un comisionar bătrîn își făcu apariția ca din senin lîngă el, tocmai în momentul cînd se întreba prin cine va trimite buchetele.

Peste jumătate de oră, comisionarul sună la ușa unui apartament. Îi deschise o femeie înaltă, cu o față severă de profesoară.

— Să nu mă încure, spuse comisionarul. Un buchet e pentru domnișoara Liana, altul pentru domnișoara Diana. Vreți să vă uitați dumneavoastră ? Mie mi s-au cam stricat ochii.

Elena luă buchetul destinat Dianei, mulțumi comisionarului și intră în odaia copiilor. Fetița începu să bată din palme, apoi, foarte grijulie și cochetă, își aranjă florile într-o vază.

— Nu-i așa că l-am cucerit, mămico ? Uite ce frumos am aranjat florile !

Nu departe, pe altă stradă, bătrînul comisionar preda celălalt buchet unei femei de la garderoba teatrului.

— Țsta de la cine-o mai fi ? întrebă ea, dar nu descoperi nici un alt nume pe cartonul alb. Liana, Liana, Liana. După ce va pleca ea, câteva florării se vor închide în orașul nostru.

6

Nici acasă, printre dosarele lui tăcute, Mușat nu-și găsea liniștea. Le răsfoia des, nervos, în grabă, nu mai făcea adnotări, rareori își însemna pe o foaie de hîrtie cîteva cifre sau cîteva linii. Se plimba fără rost prin cameră; într-o clipă de neliniște, smulsese semnul din albumul cu reproduceri; într-o altă clipă, tot de neliniște, pusese semnul la loc, după ce privise — oare a cita oară? — acea geometrie picturală. *Las meniñas*. Pe birou zăcea, de multe zile nedesfăcută, o scrisoare de la Doina. N-avea putere, sau n-avea curaj să deschidă plicul. Îl întilnea mereu în fața ochilor, își ducea miinile spre el, îl atingeau, dar îl puneau pe urmă la loc, negînd cu fermitate din cap.

Uneori se ridica în toiul nopții de la birou, închidea dosarul pe care-l cercetase pînă atunci, își îmbrăca la iuteală fulgarinul și pornea grăbit spre uzină.

Muncitorii se obișnuiseră cu apariția lui neașteptată în secție. Își vedeau tăcuți de lucru și se uitau din cînd în cînd cu coada ochiului, să vadă unde a poposit. Cel care-l simțea în spate lucra ca pe ghimpi. Dar întotdeauna cînd era pe cale să facă o mișcare greșită, răsuna vocea lui :
— Atenție !

Imediat apoi, îi indica muncitorului ce are de făcut.

Inginerul calcula fără încetare. Voia să dea valori medii, apoi valori absolute calității muncii umane. Voia să stabilească raportul ideal dintre om și mașină. Îl căuta prin comparații. De la fiecare muncitor alegea mișcarea perfectă într-o anumită operație, mișcarea ideală care identifica omul cu mașina, mișcarea care se scurgea din mașină în om și din om în mașină, mișcarea care prelungea mina omului în mașină, care transforma brațul lui într-un mecanism precis. Cel mai mic tremur, cea mai mică ezitare deveneau obstacole insurmontabile. Le transformase în cifre. Rezultatul era înspăimîntător. Avea impresia că mașinile mai mult stau decît lucrează, ceea ce era o absurditate, și știa că e o absurditate acest lucru,

dar matematica i-l demonstra rece, lucid, crud, prin cifre care nu acceptau împotriviri și argumente.

„Atunci, unde era adevărul? gîndea cel mai adesea inginerul. Unde este adevărul? Cum poate triumfa în acest caz particular mecanica? Aceasta e realitatea. Ce legi pot să aplic aici? Legile sînt perfecte. Formulele sînt perfecte. Ele nu pot înșela. Atunci de ce, de ce drumul invers, relația inversă viciază formula, o face să tremure, o arată neclară? Cum se poate ieși din acest impas? Aici sînt cei mai buni lucrători din uzină, artiștii, maeștrii operațiilor tehnice. De ce, de ce munca lor desprinsă în cifre creează asemenea diferențe? De ce nu se subordonează în întregime calculului matematic ideal? Mecanica nu poate să greșească. Relația dintre om și mașină e imperfectă. Calitatea muncii umane, numai ea poate da răspunsul.“

Căuta răspunsul observînd stilul de lucru al oamenilor. Chiar dacă stătea printre ei ore întregi, reducea observațiile la minute. Privea relația om-mașină în cantitățile cele mai mici de timp, acelea care-i puteau sugera perfecțiunea. Nici în acele puține minute n-o găsea. O descoperea în secunde. Singurul care atingea poate un minut de relație ideală era nea Neculai. Uneori chiar depășea un minut. De aceea zăbovea cea mai mare parte a timpului de observație în preajma lui.

Într-o noapte, nea Neculai era de serviciu. Mușat sosise în secție după miezul nopții. Voia să experimenteze un reper foarte simplu, descoperit întîmplător în magazia cu mecanisme ruginite, la una dintre mașinile cele mai fine din secție. Știa că bătrînul e de serviciu și voia să-l roage să-i facă experiența. Îl găsi însă obosit, moțîind într-unul din birouri.

Nea Neculai îl văzu ca prin ceață. Cînd îi deosebi mai bine contururile, se scutură de amorțeală și sări de pe scaun.

— Ce s-a întîmplat, tovarășe inginer? Iar cu vreo experiență de-a dumitale?

Miinile lui nea Neculai se bălăbăneau nesigure ca niște odgoane de care se atirnaseră mari greutate, privirile îi alergau rătăcite. Oboseala lui nea Neculai parcă se infiltra și în inginer, atât de evidentă era.

— Stai jos, nea Neculai ! îi spuse Mușat. Nu ești bun dumneata acum de nici o experiență.

— Ce-ai spus ? se burzului bătrînul. Vrei să mă pui la ambiție ? Bun ! Atunci, hai să încercăm !

Se încordă în fața lui ca un cocoș înainte de luptă. Efortul pe care-l făcea era cumplit. Mușat se înduioșă, îl prinse de umeri și-l așeză blind pe scaun. Gestul acela îi făcu atîta plăcere bătrînului, încît se trezi de-a binelea. Dar nu se ridică de-acolo. Se sprijini în coate și se uită patern la tinărul aspru de lingă el.

— Lasă, nea Neculai ! Vom face experiența verbal. Și eu mă simt cam obosit.

Se așeză și Mușat pe un scaun, în cealaltă parte a biroului, imitînd poziția comodă a bătrînului. Acesta nu-i mai spuse că ar putea să-i facă orice experiență cu precizia și limpezimea pe care o avea dimineata. Se lăsă furat de gîndul unei discuții pe care o aștepta de multă vreme.

— Eu mă supun, spuse el. Facem cum vrei dumneata. Dar să știi că m-am trezit. Așa... Și dacă-i vorba de experiență, atunci eu zic să facem un schimb. Fiecare arătăm sau spunem cîte ceva. Că pînă acum matale ai cam abuzat. Zic ce-i drept ?

— E drept, răspunse Mușat. Am abuzat mult, nea Neculai, am abuzat de toți, și mai ales de matale. Groaza e alta. Nu știu ce vreau, nea Neculai. Sint ca un om care azvirlit undeva în apă începe să dea din miini și din picioare chiar dacă știe sau nu știe să înoate, chiar dacă apa e mică sau adîncă.

Nea Neculai se cam sperie. Iarăși i se strecura în suflet o mare îndoială.

— Oare groaza nu-i asta ? întrebă el. Dumneata știi să înoți, și apa e poate adîncă, dar dai din miini și din picioare ca și cînd n-ai ști să înoți și te-ai bălăci într-o apă mică.

Muşat recunoscuse adevărul în observaţia plastică a bătrînului şi înclină încet capul. Nea Neculai se sperie şi mai tare. Dacă ajunsese să i se pară inginerului că apa e mică şi dădea din miini şi din picioare cu disperarea omului care vrea apă adîncă şi ştie să înoate, atunci se ivera o mare primejdie, şi nu departe, aproape. Primejdia era apropiată.

— Spune, nea Neculai! Dumneata ce crezi despre maşină? Despre orice maşină de aici din secţie...

— Aş putea să-ţi răspund că-s bune, măi băiete, dar dumneata n-ai vrut să mă întrebi asta.

Muşat tresărise auzindu-i vorba; un singur om o folosea.

— Pentru că mi-ai creat imaginea unui om foarte apropiat şi foarte drag — nu ştii dumneata prin ce —, atunci am să-ţi spun pe şleau, nea Neculai, despre ce este vorba. Ce crezi dumneata? Maşina stinghereşte omul, sau omul stinghereşte maşina?

Nea Neculai îi aruncă o căutătură grea.

— Ca să pui întrebarea asta trebuie să pleci de la un fapt, tovarăşe inginer. Nu zici despre doi oameni „Oare care o să bată, nea Neculai: cel în negru, sau cel în alb?” dacă nu-i vezi pregătindu-se de bătaie, dacă nu se iau la hartă.

Muşat oftă. Nu putea să i se împotrivească.

— Am ştiut eu că mă vei aduce aici, dar tot trebuia să discutăm odată. Da, nea Neculai. Da, da, da! Este undeva o neînţelegere între om şi maşină. Şi dacă vrei să-ţi spun totul, eu pun neînţelegerea în seama omului. Imperfecţiunea muncii umane influenţează asupra perfecţiunii maşinii. Se stabileşte astfel un conflict. Cum se poate aplană, cum se poate rezolva acest conflict? Eşti unul din puţinii oameni pe care îi cunosc capabili să-mi dea un răspuns mai aproape de adevăr. Asta-i!

Nea Neculai căzu pe gânduri. Nu se gîndea la răspuns. Se gîndea la pericolul întrebării. De ce îl sfredeau atît de adînc întrebările tînărului? De ce-i creau asemenea

amenințări ? Erau presimțiri. Cei 40 de ani de muncă în fabrici îl îmbrăcaseră pe din afară și-l căptușiseră cu un fel de al șaselea simț. Asta era.

— Greu, tovarășe inginer, greu... se hotări el pînă la urmă să spună ce gîndea. Greu. În unele privințe, eu nu te pot contrazice pe matală. În lunile din urmă te-am simțit și mai bine. Ai prea multă știință. Și tot ce ai învățat curge, se mișcă. Am știut eu că nu mă înșel. Dumnezeu dacă ne-ai spune nouă, și noi am sta pe un butoi de dinamită și am vedea că i s-a aprins fitilul : „Stați ! Nu se va întîmpla nimic !”, chiar dacă ne-ai spune asta la tefelon, tot te-am asculta și am rămîne nemișcați. Știm sigur că nu se va întîmpla nimic. Nu fiindcă ești dumneata un sfînt. Ci fiindcă știi cum stau lucrurile. Asta ca să vezi cam care sînt legăturile dintre dumneata și muncitori. Un singur lucru nu poți, dar asta ți l-oi spune mai tîrziu. Așa... Ce cred eu ?... Păi dacă-ți spun : „Uită-te la mașini, tovarășe inginer !”, aș putea spune că ți-am dat răspunsul.

Mușat înțelese. Mașinile fuseseră perfecționate de-a lungul timpului de către muncitori. Aceasta era părerea lui nea Neculai. Cu alte cuvinte, el indica perfectibilitatea, nu perfecțiunea. Formula matematică era însă perfectă. De ce să nu fie perfectă și reprezentarea ei tehnică ? Îi spuse aceasta lui nea Neculai.

— Asta nu se poate, tovarășe inginer ! se opuse bătrînul. Nu se poate. Omul lingă mașină crește. Întîi o vede ca pe-o minunăție, apoi, de, ca pe un obiect necesar. Cu vremea, o simte ca pe-un lucru obișnuit, apoi ca pe-o unealtă a lui, ca și cum ar fi fost făcută o dată de el. Crește și el, nu ? Și începe s-o deretice, s-o dîchisească, așa cum prea bine se vede. Mașina se îmbogățește.

— Nu ne înțelegem, nea Neculai. Sau nu vrei dumneata să înțelegi. Eu nu vorbesc despre mașini, vorbesc despre formule. N-am exploatat bine formulele cînd am construit aceste mașini, de aceea a trebuit să le îmbunătățim mai tîrziu. Dar dacă am reprezenta tot adevărul formulei într-o mașină ?

— Păi atunci unde e muncitorul, tovarășe inginer ? Ce nevoie mai avem de el ?

Întrebarea era grea. Nea Neculai avusese nevoie de mare curaj ca s-o pună atât de violent și atât de deschis. Mușat nu se așteptase la această întrebare. N-o căutase pînă atunci, nu dăduse încă de ea. El căuta un raport ideal între om și mașină și nu-și închipuia că, într-o anumită măsură, acea întrebare azvîrlită de instinctul posesorului de unealtă îi sugera răspunsul. Un moment, își simți capul plin de noțiuni confuze. Era și foarte obosit. Nu se putea orienta clar pe acele cărări întortocheate, iscate de violenta întrebare.

— Mașina nu poate fi concepută fără cunoașterea unor mișcări umane și transplantarea lor în tehnică. Omul prin anumite mișcări particulare învață materia cum să se organizeze în mașină pentru a-l scuti de acele mișcări.

— Asta am înțeles-o și eu lucrînd atîția ani lângă mașină. Dar dumneata tot nu pricepi că ea este unealta noastră ?

— Eu cred că dumneata nu înțelegi, nea Neculai, că ea este reprezentarea tehnică a unei formule precise... Vreau un strop clar din legea asta într-o mașină, așa cum într-un strop se oglindește tot oceanul...

Nea Neculai tăcu un timp. Tăcu și Mușat. Nici nu se uitau unul la altul.

— Eu zic că mașina e o unealtă, tovarășe inginer.

— Și care este rostul unei unelte, nea Neculai ?

— Hm... Rostul îl cunoaștem bine amindoi. Să producă.

— Și dacă unealta produce prost și scump și greu ?

Nea Neculai își aprinse țigara cu furie. Trase un singur fum, apoi o strivi în scrumieră.

— N-am nevoie de țigară acum... Da !... Uite ce este, tovarășe inginer ! Secția noastră, se cunoaște, toată lumea știe ce-i cu ea. Și mașinile, și lucrătorii ei... Hm... Am uitat ce voiam să spun. Da. Aici e onoare în secția noastră. Onoare pentru toți... Iar eu am o spaimă. Dum-

neata vrei să ne iei mașinile, tovarășe inginer. Asta-i spaima mea. Poate dumneata nici nu-ți dai seama. S-a mai încercat o dată asta, și a trebuit să ridicăm o magazie pentru fier vechi. Dar să știi ceva, tovarășe inginer. Noi nu-ți dăm mașinile. E singurul lucru pe care nu ni-l poți cere.

— Nu m-am gândit la asta, nea Neculai. Nu știu cum m-aș putea gândi la asta. Lipsesc niște lumini. Aș vrea atît : să văd în mașină o adevărată sinteză...

Capitolul VIII

I

De câte ori auzea soneria, Diana tresărea și-și stăpînea greu impulsul de a fugi după mama ei. De fiecare dată însă, mama ei se întorcea de la ușă fără flori. Fusese un vecin sau altcineva, care nu se gîndea la ea și la florile ei. Într-o zi se posomori și-i spuse pe neașteptate mamei :

— E atît de multă primăvară și sînt atîtea flori !...

Primi a doua zi un buchet, îl mîngîie, îl puse într-o vază, dar cînd se duse în fața oglinzii făcu niște strimbături dureroase. Bănuia ea de unde-i vin florile. Le privise de prea multe ori prin fereastră. Dar nu se trădă prin nici un gest.

Omul de la care aștepta Diana florile o uitase. Nu numai pe ea. Uitase multe. Nici nu mai știa dacă e primăvară. Nici nu mai vedea flori. Trăia numai printre cifre și linii. Își imagina mașini perfecte, care să se prelungească din gîndirea omului ca niște brațe vii. Odată știa că asemenea mașini îl vor trimite pe om afară, liber, ca să învețe primăvara, ca să ametească printre flori. Uitase și acele gînduri. Lumea era formată din principii mecanice. Oameni, primăveri, flori. Lumea se compunea dintr-un joc de linii însetate de căutarea unui corp în care să se dispună și să se integreze perfect. Dansul fusese liniștit la început. Ritmul lui creștea însă cu fiecare zi. Se transformase într-un vîrtej care-i sorbea toată puterea. Și se lăsa încercuit și cuprins de vîrtej, i se dăruia fără împotrivire, ca unei beții care nu-i tulbura

decît membrele, trupul, privirile, simțurile. Gîndurile se voiau limpezi în această beție, asemeni cristalului prin care se vede culoarea și zbuciumul și boabele vinului încărcat de amețală.

Uitase și de dosare. Nu mai avea nevoie de ele. Toate paginile lor fuseseră fotografiate de memorie. Orice linie imaginată își găsea instantaneu corespondenta reală într-o pagină, așa cum sunetul imaginat găsește clapa pianului. Își amintea și mecanismele ruginite din magazie. Le vedea agitîndu-se în toate fragmentele. Virtejul era necruțător. Nu-l părăsea nici o clipă; îl urmărea pretutindeni; acasă, la uzină, în somn, în amorteală. Și visele i se formau tot din linii, sau din benzi nesfîrșite, pe care dansau simboluri și cifre colorate. Se apropiau amețitor, în virtejuri, creșteau, se contopeau în x-uri uriașe, și x-urile erau îmbrăcate în hlamide transparente, pe care străluceau cifre exacte. Dar nu le putea reține niciodată. Se trezea din somn learcă de sudoare, buimac, brațele voiau parcă să fugă, să oprească acele falduri pe care erau înscrise toate soluțiile. Își amintea vag cîteva cifre, le reținea în memorie și începea să le combine în toate felurile. Problemele păreau insolubile. Liniștea fugea speriată în alte locuri. El răminea mai departe în virtej, în starea aceea de beție care parcă îl suspenda deasupra lumii.

Uitase și de scrisoarea aceea de departe, pe care încă n-o citise. Rămăsese în același loc pe birou. Într-o zi pusese deasupra ei alta. Un plic alb, tare, pe care i-l dăduse portarul uzinei. Nu putea să le primească în virtejul său. I-ar fi spart cristalele, i-ar fi amețit de tot.

Și se trezi într-o după-amiază singur. Era sărbătoare, fusese sărbătoare. Se trezi singur, parcă nu mai era nimeni lîngă el, dincolo de zidurile camerei lui, în spațiile verzi pe care le oferea fereastra. Era liniște, liniște. Îl trezise liniștea. Se sculă de la birou amețit și se întinse pe pat, care-l aștepta ca o minune. Adormi amintindu-și culorile dimineții. Era prima zi din luna mai. Cu un an înainte... Amintirile i se încîlciră.

Cortina coborîse definitiv. Liana rămăsese singură, pironită în mijlocul scenei. Nu se încheia un spectacol, ci un capitol din viața ei. Nu voia să se gîndească mai departe. Era singură pe scenă. Și florile fuseseră duse undeva. Luminile începeau să se stingă. Se înclină încet în fața sălii goale, se înclină încet în fața scaunelor tăcute, se înclină încet în fața amintirilor. Lumina se subția. Părăsi scena în vârful picioarelor. O aștepta sus, într-o sală mare de marmură, balul mascat.

În noaptea aceea, pe lespezile strălucitoare de marmură, Liana jucă așa cum nu jucase niciodată în viața ei. Juca rolul unei femei fericite. Rămăsese în rochia ultimului act, avea în mină o mască neagră de catifea, cu care nu voia să-și acopere ochii, zîmbea veselă tuturor, căuta cu nepăsare prin mulțime și se plimba des prin fața ușii. Era înconjurată mereu de alți oameni, dar se simțea singură. După miezul nopții o cuprinsese deznădejdea. Se spulbera și speranța balului mascat.

Era noaptea primei zi de mai. Se împlînea un an de la prima lor întîlnire în oraș. Hotărîse de mult să joace în acea zi spectacolul de adio. Hotărîse de mult să încheie în acea zi șirul întîlnirilor. Hotărîse de mult să-și uite în acea zi identitatea și amintirile. Era veselă, fericită, ochii plini de străluciri îi mărturiseau fericirea. Lacrimile n-aveau puterea să cadă. Își simțea obrajii de gheață. Era singură în lumea aceea colorată și veselă, care o sărbătorea și pe care n-ar fi recunoscut-o chiar dacă s-ar fi desprins măștile de pe fețele tuturor. Oare nu primise invitația? I se părea că un plic alb e purtat aiurea de un vîrtej.

— Minunată idee acest bal! auzea pretutindeni voci.

— Nici astăzi nu vrei să dansezi? auzea de pretutindeni întrebări. E doar balul tău...

Știa că-l va întîlni pe Cerbu la acel bal, știa aceasta după ce trecuse miezul nopții. Pînă atunci sperase că nu-l va vedea. Se gîdea la taiorul alb al primăverii tre-

cute, care o aștepta la garderobă. Taiorul acela și masca neagră de catifea fuseseră pregătite de multă vreme pentru bal. Se gindea că n-o va mai recunoaște nimeni în costumele pe care și-l alesese, că n-o va găsi nimeni în decorul pe care și-l închipuise. Trecuse însă miezul nopții, și masca i se ascunsese în mină, ghemuită și deznădăduită.

— Excelentă idee! îi spuse Cerbu oprindu-se în fața ei. Totul e excelent, dar mai ales balul, și mai ales costumele dumneavoastră. Ați coborât de pe scenă direct în mijlocul nostru. E o frumusețe... La Paris, cu un sfert de secol în urmă... Nici vals nu dansați? Mi-ați face cea mai mare bucurie a vieții... Vă spuneam... La Paris, cu un sfert de secol în urmă... Nu! Pardon! La Nisa, la carnavalul din Nisa și la carnavalul din Saint-Etienne, și la Florența... Tocmai când mă pregăteam pentru Rio, pentru cel mai celebru carnaval al lumii, a început războiul...

Era multă lume în jurul Lianeii. Colegi de teatru, ingineri de la marea uzină, profesori, prieteni, necunoscuți, oameni care n-o văzuseră decît pe scenă. Îl ascultau pe Cerbu, care-și depăna în fraze luxuriante amintirile tinereții. Liana nu-l auzea. Ar fi vrut să fugă de-acolo, dar știa că n-are unde să se ducă. Rămînea și schimba vorbe convenționale cu oameni cunoscuți sau necunoscuți, le stîrnea întrebări, le răspundea și foarte rar se uita spre ușa.

— E timpul și cazul să vă invităm la bufet, spuse Cerbu, cucerind adeziunea tuturor.

Liana trebuia să se supună. Cortegiul trecu în altă sală. Își duse de cîteva ori paharul la buze, dar nu sorbi niciodată din el. Simți numai usturimea de fiecare dată. Mușcăturile adînci îi tăiaseră și-i înroșiseră buzele. Refuză tot cu zîmbete și alte invitații la dans. De cîteva ori răspunse Cerbu în numele ei. Strălucea distins lîngă ea, și gesturile lui fine și delicate mărturiseau multor priviri curicase o intimitate disimulată.

— Dacă vă interesează atîta dansul, de ce...

Liana își termină vorbele oferindu-i cu un gest câteva partenerere dintre colegele care o înconjurau.

— Da ! Da ! răspunseră ele încolțindu-l cu privirile, Cerbu îi mulțumi Lianeii și o invită la dans pe cea mai mică și mai speriată dintre ele, o actriță rătăcită, care juca roluri de fete bătrâne bițiindu-și într-una capul și nescotînd nici o vorbă. Reveni după câteva minute ca un om fericit care a reușit să evite o criză de gelozie. Toată atitudinea lui parcă-i spunea Lianeii că n-are de ce să fie geloasă și neliniștită. Nu-l mai putea suporta. Și iar îi veni în minte gîndul că omul acela ar trebui pedepsit prin dragoste și căsătorie. Dar putea el oare să se înbrăgostească de altcineva decît de persoana lui superioară și distinsă ? Putea să-i dăruiască altceva unei femei decît o parte din glazura aceea pretențioasă ?

— Ce părere aveți despre...

Liana se opri la timpul potrivit. Ar fi vrut să-l întrebe ce părere are despre dragoste.

— ...despre, continuă ea, despre acei bătrîni care-și cumpără iluzia tinereții.

— O ! Sînt dezgustători, răspunse el foarte senin. Am cunoscut și eu cîțiva. Am cunoscut însă și cîțiva tineri... Cred că ar fi timpul să renunțăm la plural, dragă Liana, după atîtea întîlniri și după atîtea neînțelegeri, după atîtea...

Liana rămase perplexă. Nu știa ce să-i răspundă. Cerbu calculase însă bine momentul. Nici nu-i dădu răgaz să-și caute cuvintele de răspuns. Chemă din mulțime o anumită persoană, pe care o prezentă Lianeii.

— De cînd încerc să vă fac cunoștință ! Profesoara Elena Aburel, o admiratoare a... dumitale. Soțul dumneaei e șeful inginerului Mușat... Mi se pare că l-ați cunoscut pe inginerul Mușat într-o anumită perioadă...

După aceste cuvinte, Cerbu părăsi grupul, salutînd rece și încruntat. De astă dată părea el amenințat de un acces de gelozie.

Liana era zăpăcită. Știa că trebuie să-i răspundă ceva lui Cerbu. Ar fi vrut să fugă după el și să-l pălmuiască.

Avea însă în fața ei o ființă pe care n-o cunoștea și care totuși îi era apropiată prin ceva. Făcu un mare efort ca să rămână dreaptă, în picioare. Îi tremura tot trupul, iar genunchii i se muiaseră. Auzi ca prin vis o voce caldă, emoționată :

— De multă vreme am vrut să vă cunosc. Nu v-am pierdut în nici un spectacol, și când am auzit că e ultimul... spectacolul de adio, cum spunea inginerul Mu... Pardon !... N-aș vrea să vă stinjenesc...

— Nu ! Vă rog rămi-neți ! o invită Liana, cu credința oarbă că va afla ceva despre cel pe care-l așteptase. Ingerul Mușat e plecat din oraș ?

Întrebase direct, fără nici o șovăială.

— Nu știu... Cred că nu... Astăzi dimineață soțul meu a vorbit cu el, l-a invitat pentru mine seară la noi... Nu știu de ce am crezut și eu că-l voi întâlni aici... Am comis o indelicatețe ?

— Nu ! îi răspunse Liana cu blindețe. Sinteți profesoară ?

— Da. Și chiar de mulți ani. Nu m-aș mai intimida printre elevele mari ca dumneata...

— Ești foarte amabilă... Dar și eu mă simt uneori veștejită. Îți mărturisesc foarte sincer că te invidiez, deși nu te cunosc. Pe fața dumitale se poate citi însă foarte ușor, ca într-o carte deschisă. Ești stăpînă pe o anumită fericire sigură.

— Și pe fața dumitale se poate citi ușor ceea ce simți. Parcă n-ai fi coborît de pe scenă...

— Crezi că n-am coborît ?

— Da ! răspunse Elena. Mă simt obligată să vorbesc în șoaptă. Fericirea dumitale mi se pare văzută în sală oînd interpretezi pe scenă una din eroinele dumitale. Și mi se pare că începe să se observe. Poate că ar fi bine să ne punem măștile.

— Poate că ai dreptate. E tîrziu... putem să ne ascundem durerile.

Sălile erau însă pline de zgomote, de ritmuri și melodii. Lespezile de marmură reflectau mișcare, umbre, străluciri.

3

După miezul nopții se stîrni un vînt puternic în oraș. Pădurile de la margine îl transformară în vijelie. Fereștrele uitate deschise se loveau de ziduri, spărgîndu-și sticlele. Oamenii se treziră buimăciți. Se aprindeau lumini, se închideau geamuri, se iveau capete speriate la ferestre. După cîteva minute, totul se liniști. Oamenii se înapoiară obosiți în somn. Numai șuierul vijeliei răsuna dincolo de ziduri.

Fereastra unei camere rămăsese undeva deschisă. Geamurile înțepenite rezistau asaltului. Vîntul cucerise însă încăperea, răscolind totul. Găsise un dosar pe birou; îl deschise violent și-i asvirli foile peste tot. Zgomotul îl trezi pe Mușat. Dormise adînc, fără vise. Se ridică în capul oaselor, încercînd să înțeleagă ce se petrece. Goana hîrtilor prin încăpere și șuierul aprig de afară îl dezmetică. Închise repede geamul și aprinse lumina. Peste tot erau numai foi. Doar scoarțele dosarului mai rămăseseră pe birou. Începu să strîngă foile cu gesturi de somnambul. Dar cînd ajunse cu ele la birou, se trezi. Se uită la ceas și se îngrozi. Dormise aproape zece ore. Și dacă nu l-ar fi trezit vîntul, poate că ar fi dormit pînă dimineață. Aproape zece ore de uitare totală, de suspendare în neant, de ruptură cu gîndurile. Nici un vis nu-i tulburase somnul de piatră. X-urile familiare nu-l mai hărțuiseră, nu-l mai ațîțaseră cu hlamida lor plină de cifre. Nici capul nu-i mai vuia. Gîndurile, obsesiile încă nu-l găseau. Se pomeni fluierînd o melodie veselă și bătînd tactul cu degetele în lemnul biroului. Și se simți fericit în singurătatea aceea tăcută. Știa că ar fi fost de-ajuns să-și arunce privirile pe o singură pagină, și dintr-o dată ar fi devenit plin, bogat. Era bogat. Dar continuă

să fluiera, ca să mai rămână citeva clipe singur și vesel. Degetele băteau un tact iute, care-i plimba mîna pe birou. Melodia se opri brusc printr-un șuierat de uimire. Zărise sub degetele lui cele două scrisori nedescăpate. Avea în sfîrșit timp să le citească. Luă prima scrisoare, plicul acela alb, tare. De la cine putea fi? Îl pipăi și ghici înăuntru un carton. Era probabil o invitație. Unde? de la cine? Dacă fusese invitat în dimineața aceea la tribună, și el nici nu știuse? Nu se putea! Plicul se afla de multă vreme pe masa lui. Și de ce să fie invitat la tribună? Puse plicul alb deasupra dosarului și luă cealaltă scrisoare. Dar abia o atinse, și simți cum se zbate ceva în pieptul lui și iarăși trăi senzația veche de sufocare și amețală. Îl amenințau disperări. Se apăra împotriva lor căutîndu-și obsesiile. Deschise iute dosarul. Voia să vadă o singură pagină, oricare. Mișcarea azvîrlî plicul alb pe parchet. Se aplecă și-l ridică de jos. Nu-l puse la loc. Se pregătea să-l arunce într-un sertar, dar, văzînd că plicul nu e lipit, îl deschise, cu gîndul să-l lipească. „Nu vreau să știu de nici o invitație, își spuse el. De cînd o fi trecut timpul ei...!” Se amuză o clipă plimbîndu-și limba pe marginea cleioasă a plicului. „Cred că peste tot în lume așa se lipesc plicurile.” În momentul cînd îl apăsă cu mîna pentru a se încheia bine, își aminti că văzuse citeva litere. Aruncă, plicul în sertar, închise sertarul cu genunchiul, dar imaginea celor citeva litere încă îl obseda. Reținuse trei sau patru consoane și o vocală. Și încercă să le împreuneze ca într-un joc. Erau atît de puține, încît le putea amesteca în toate combinațiile posibile. Dacă într-adevăr văzuse 5 litere, erau posibile 120 de combinații. Își amintea însă precis a doua literă. Era un R. Prin urmare, numărul combinațiilor, beneficiind de acest pivot fix, se reducea la 24. Se amuza, Nici nu se gîndea să combine literele. Le văzu însă deodată aranjate perfect, ca în lumina unui fulger. O viziune de o fracțiune de secundă. Un T înaintea lui R, apoi vocala U, apoi încă un T. Parcă îi trecu o săgeată prin corp: TRUL. Era sfîrșitul unui cuvînt, așa cum îi apăruse

prin deschizătura plicului. Nu putea să fie decît sfîrşitul unui singur cuvînt. După cîteva secunde, citi invitaţia. La început nu înţelese. Apoi îşi aminti totul. Se uită la ceas. Era aproape două. Nu se mai schimbă. Rămase aşa cum fusese la demonstraţie, aşa cum fusese îmbrăcat cu un an în urmă. Îşi luă din cuier fulgarinul şi plecă în goană, lăsînd lumina aprinsă şi uşa descuiată.

Nu mai era nici un autobuz la ora aceea. Şoseaua era însă plină de automobile care se întorceau din împrejurimi în oraş. Farurile îl prindeau mereu în raza lor. Îşi învinse greu sfiala şi începu să facă semne. Maşinile treceau însă pe lângă el cu toată viteza. Erau pline. Porni pe şosea spre oraş, cu paşi mari şi repezi, dar de cîte ori vedea luminîndu-se şoseaua, se oprea şi făcea semne. Calcula valcarea opririlor în secunde şi o opunea probabilităţilor de a găsi un loc într-o maşină, de a întîlni un şofer cumsecade, dispus să răspundă gestului său. Fiecare secundă avea valoare. Totuşi, hotări să se oprească şi să facă semne. Erau prea multe maşini pe şosea la ora aceea. Probabilităţile i se păreau apropiate. Şi aşa se întîmplă. O maşină se opri. Şoferul îl invită în faţă. În spate motăiau trei persoane.

— Treceţi pe la teatru ? întrebă Muşat.

— Ne facem noi drum şi pe-aco!o... răspunse şoferul.

4

— Doriţi şi o mască ? îl întrebă femeia de la garderobă, luîndu-i fulgarinul.

— O mască ? !... Da. Bineînţeles ! răspunse el.

Urcă scările cu masca în mînă. Se apropiau vertiginos zgomote şi melodii. Cînd văzu primele siluete se opri. Era în faţa unei oglinzi. Abia atunci simţi emoţia care colcăia într-însul. Îşi puse masca pe ochi. Devenise un om fără identitate. Şi se simţea parcă liber şi liniştit.

Liana îl descoperi imediat, pentru că îl aștepta așa cum venise, în costumul acela cenușiu, cu cămașa deschisă, fără cravată, puțin stingher, încurcat, ca în prima clipă a primei lor întâlniri din parcul pustiu. Nici nu se mai scuză. Se desprinsese din grupul care o înconjura, ocoli tot salonul, trecu prin spatele lui, aproape ar fi putut să-l atingă. Coborî scările repede, dar le urcă peste câteva minute la fel de repede, îmbrăcată în taiorul alb al primăverii trecute și cu masca de catifea pe față. N-o mai recunoștea nimeni. Îl găsi în același loc. Îi atinse ușor brațul, dar nu-l lăsă să se întoarcă. Veni ea în fața lui. Erau atât de aproape, încît nu se mai vedeau, închiseră amîndoi ochii încet; vedeau cum li se închid, apoi își apropiară frunțile și le atinseră, și rămaseră câteva secunde nemișcați, căutîndu-și parcă puterile. Se retraseră într-un colț al sălii; stăteau în picioare unul în fața altuia. El voi să spună ceva, dar ea îl opri cu gestul lui de la ultima întîlnire. Își duse palma aproape de buzele lui. Nu rezistă, ca el atunci. O apropie pînă îi atinse buzele, apoi își răsfiră degetele pe fața lui și apăsă. El rămase nemișcat.

Stăteau amîndoi rezemați de pervazul unui geam. Își atingeau brațele. El ar fi vrut să spună multe. Și ea. Dar tăceau amîndoi privindu-se, privindu-se pînă la ameteală. Un tînăr îi descoperi acolo în colț. Invită silueta albă. statuară, la dans. Nu refuză prin vorbe, ci printr-un gest grațios, blind, care ar fi putut să-i redea identitatea. Se înghesuie și mai strîns unul în altul, parcă ar fi vrut să se apere de o primejdie. Erau valsuri, valsuri, valsuri, și rotocoalele rochiilor de epocă, și virtejurile perechilor îi ameteau. Se priveau greu, parcă le cădeau pleoapele.

Tîrziu, ea îl luă de mînă și se furișară amîndoi printre perechi, se ciocniră de oamenii înfierbîntați, trecură printr-o sală, în care bărbații se aliniaseră în fața barului, coborîră câteva trepte și pătrunseră într-un hol mic, din care se deschideau multe uși. Holul era pustiu. Intrară printr-o ușă într-un coridor lung, nesfîrșit, luminat palid

de câteva becuri ascunse în globuri albe, și merseră pînă la capătul lui. Ajunseră într-un hol mare. Era aproape întuneric. Marmura holului reflecta câteva raze îndepărtate. Deschiseră alte uși, parcurseră alte coridoare, coborîră și urcară trepte, numai prin întuneric, un întuneric gros, fără nici o licărire nicăieri. Parcă mergeau spre capătul lumii. Ea îl ducea de mină, îl purta sigură prin locuri cunoscute, îl îndepărta de orice lumini, de orice zgomote, de orice respirații, de orice amintiri. Erau departe, departe, și ea tot mai înmergea, tot mai urca și cobora trepte, ducîndu-l mereu după ea. Și deodată, îi lăsă mina. Își închipuia că se va prăbuși undeva într-o prăpastie. Se înfipse în locul acela, așteptînd ceva, orice. Își oprise respirația. Ea nu mai era lîngă el. Auzea zgomotele trupului ei departe. Îi auzi de departe și vorbele șoptite :

— Sintem pe scenă, în decorul ultimului meu act. Ai spații mari, libere în fața ta. Poți să vii încet. Întinde brațele și înaintează cu pași rari.

Îi asculta vorbele. Mergea cu brațele întinse, pășea rar, înălțîndu-și picioarele. Cît de adînc, cît de ireal era acel întuneric, și parcă plin, plin de primejdii care-l înghețau !

— Acum vei întilni cu mina marginea unei mese, iar mai înainte, la stînga, poți să pipăi brațul unui fotoliu. Eu voi fi aproape de tine, pe pat... Acum poți să te așezi în fotoliu. Vreau să aud. Lasă-te ușor. E un fotoliu vechi, de epocă. Pe masă a rămas o sticlă de apă și un pahar. E și o scrumieră, și o vază cu flori, și... Parcă am început să te văd...

Nu vedea nimic. Nu putea să vadă. Îl contura ea în bezna aceea densă.

— Și eu te văd, spuse el. Te văd așa cum nu te-am văzut niciodată...

Era oare numai o închipuire ? Sau vedea aievea strălucirile de marmoră ale trupului ei ?

— Nu știu, răspunse ea. Acum nu pot să știu nimic. Cred că nici nu mai văd nimic.

Cît de aproape răsuna vocea ei ! Parcă-i vedea și vocea ca un abur luminos. Și iarăși reflexe de marmură, și contururi dure, fosforescente.

— Strălucești, spuse el. Nu te poate ascunde întunericul.

— Oare ni se dizolvă identitatea în această beznă groasă ? Oare am putea scăpa de orice amintiri, și mai ales de primejdia altor amintiri ?

— Nu știu... Te văd cu toate liniile tale. Nu te poate ascunde întunericul. Te plămădești în întuneric, așa cum se plămădește marmura sub straturile grele de pământ. Știu că te apasă întunericul, vrea să-ți încâlcească liniile, dar eu le văd, le văd și cu ochii închiși în aceste tenebre inutile...

Liana îl asculta înfiorată. Vorbele lui parcă o deseneau, și toate liniile pe care i le descoperea zvicneau pline de sânge și de căldură.

— Nu știu, nu știu, spuse ea tot în șoaptă. M-a rănit, m-a ucis singurătatea. De aceea te-am adus aici, ca să te văd și să mă vezi și tu.

El întinse brațul în aer, dar n-o întilni. Era încă departe. Liniile ei rămăneau în același loc. Parcă trecuse cu mîna prin ele. Își roti mîna, dar liniile nu se încâlceau. Rămăneau fixe, impietrite, organizate de alte dimensiuni.

— Voi primi întunericul, Liana. Mă voi lăsa amețit de el.

Ea nu răspunse. Contururile parcă se apropiau. Și se duse spre ele pînă cînd le simți căldura.

— Nu știu, nu știu, spuse ea. M-am mai gîndit o dată, dar atunci am căzut în brațele tale.

Era lingă el. Genunchii lui atîngeau marginea patului. Stătea în picioare și o privea. Privea undeva. N-o mai vedea. Toate reflexele dispăruseră. Era întuneric. Trebuia s-o descopere încă o dată. Se așeză încet pe pat și întinse brațele. Îi întilni umerii calzi, vii. Mîinile lui îi desenară din nou contururile goale. Îi întilnea toate liniile, toate suprafețele, toate tresăririle.

Îl aștepta. Îi simți brațele dure, aspre, îi simți apropierea obrazului. Îl auzi apoi departe. Îl auzi iarăși aproape. Îl căută. Își lăsă fața sfărîmată, îndură toată nemișcarea, apoi întunecimile începură să tremure. Iar paralelele se întîlneau în infinit.

5

Dimineata îl primi răutăcioasă, cu străzi reci și pustii. Oboseala zilei trecute îi reținea încă pe oameni în somn. El rătăcea înfierbîntat, aprins, printr-un haos încilcit, aglomerat, în care totul suna strident, țipător. Se lăsa purtat de pași străini. Parcă se întîlnise cîndva cu perfecțiunea, și lumea concretă în care coborise îl împleticea cu desigururile ei. Nu rătăcea pe străzi, rătăcea prin gîndurile lui. Voia să taie o linie dreaptă, dreaptă fără nici un tremur, fără nici un ocol. Totul se răzvrătea ca niște puncte uitate, care-și căutau liniile. Simțea apropierea erupției, ucigătoare, dacă n-o disciplina, dacă n-o dirija într-o carapace perfectă, invulnerabilă.

Trecătorii rari întorceau capul speriați după omul care gonea pe lingă ei fără să-i vadă. Parcă nu mergea pe străzi drepte, plate, parcă urca o înălțime înspăimîntătoare. Maxilarele încordate, ochii strînși, aproape închiși, fruntea săpată de cute pînă în profunzimi, totul purta pecetea efortului suprem. Omul urca violent, cu pieptul înainte, cu pumnii strînși, gata să sfărîme orice obstacol.

Nu-și mai amintea nimic din întunericul vechi. Era un fulger orbitor în spatele lui; fulgerul acelor clipe îi aprinsese toate gîndurile, i le prefăcuse iarăși în vârtej. Parcă mai simțea căldura pietrificată înfiorîndu-i membrele.

Se opri undeva la o încrucișare de străzi. O bătrînă trecu pe dinaintea lui ținînd doi copii de mînă.

— Nu cumva știți cît e ceasul? îl întrebă ea.

Ceasul? Cit de îndepărtat îi suna cuvîntul! Întinse mina, dar nu se uită el la ceas. Îi lăsă pe copii să vadă

ora. Amindoi o strigară în același timp, dar el n-o auzi. Nu auzi nici mulțumirile, nu văzu nici privirile ciudate pe care i le arunca bătrina. Auzea și vedea altceva. Știa că se rostise o cifră. Și toate gindurile i se prefăcură în cifre. Ca la un semnal. Nu mai exista altceva. Numai cifre. Apăreau luminoase, ca pe o bandă neagră. Se dezvoltau instantaneu sute, mii de clișee. Erau linii, raze luminoase care se strungeau toate într-un focar. Oare cînd descoperise focarul? Și de ce clișeele memoriei erau atît de limpezi? De ce deveneau atît de docile cifrele? Parcă trecea cu degetele pe sute de clape. Auzea sunetele înainte de a atinge clapele. Rezonanța pianului nu avea nici o stridentă. Sunetele imaginate și sunetele reale se dizolvau unele în altele. Și toate erau cifre. Clare, sigure, drepte. Nici una nu mai tremura, ca altădată.

Mergea repede. Știa unde se duce. Simțea brațe albe, calde mîngîindu-i spatele. Mîngîierile se pietrificau în carnea lui. Le purta cu el. Și le uita. Pentru că existau în el. Mergea înainte, împins parcă de atingerea imaterială a unor brațe. Uita.

Trecu prin fața unui om care-l salută uluit. Nici nu îndrăzni să-l întrebe ceva. Îl salută și se dădu la o parte. Totul era bizar. Pustietatea și tăcerea spațiilor, nemișcarea și înghețarea forțelor mecanice.

Ajunse printre mașini. Erau toate la locul lor, încrămenite, tăcute, disciplinate. Și deodată, nu le mai văzu. În locul lor răsăreau simboluri și cifre abstracte; parcă se ridicau din fundațiile de beton ale mașinilor. Și toate se strungeau, se strungeau într-un singur volum, într-un singur corp, într-o sferă uriașă. Nu mai era nici un alt corp în fața lui. Numai acea sferă de metal care începea să se învîrtească, sigur, perfect, ca un glob, împrăștiind prin amindoi polii valori strălucitoare, concrete, materiale. Nu mai era nici o mașină acolo. Și parcă auzea din depărtări ireale vocea speriată a unui bătrîn:

— Dumneata vrei să ne iei mașinile, tovarășe inginer!

Carte, 1912

Partea a treia

E R O R I

Capitolul 1

1

Liviu Filimon era în aceeași sală în care cu aproape șapte ani în urmă primise elogii pentru lucrarea sa de diplomă. Dar nu mai stătea, ca atunci, stingher în fața unei comisii severe și tăcute, așteptându-i verdictul. Era în mijlocul unei comisii, și toate privirile studenților examinați căutau un semn de aprobare în gesturile și în ochii lui.

În sală pătrundea o nouă serie de studenți. Liviu se uită la ceas, rămase câteva clipe gînditor, apoi se adresă în șoaptă unui conferențiar de lângă el :

— Te rog să preiei dumneata conducerea examenelor, tovarășe Moga. Eu am o convorbire urgentă la institut.

— Vă mulțumesc, tovarășe profesor... răspunse Moga. Vă aduc fișele la birou, sau vi le pregătesc pentru mîine dimineată ?

— Nu trebuie să te obosești pentru atîta lucru spuse Liviu ridicîndu-se de pe scaun. Ne vedem mîine dimineată.

Aruncă apoi o privire asupra studenților. Toți așteptau speriați, cu sufletul la gură, vorbele lui. Dar cînd îl văzură pregătindu-se să plece, se liniștiră ca prin farmec. Figurile li se destindeau într-un zîmbet de ușurare. Liviu observă schimbarea petrecută în atitudinea lor, se încruntă, îi trecu sever în revistă pe toți, dar în sinea lui era mîndru. Devenise unul dintre cei mai temuți profesori ai Institutului Politehnic.

Pe coridorul spre cancelarie îl urmă un întreg cortegiu de tineri. Cîteva fete încercară să-l oprească, ameteîndu-l cu întrebări. El le răspunse grăbit, din mers, fără măcar să le privească. Renunțaseră și se întorseseră în fața sălii de consiliu ridicînd nedumerite din umeri.

— N-a vrut să ne spună nimic precis...

În apropierea cancelariei îl aștepta Doina. Se învioră cînd o văzu. Zimbetul uitat de atîta vreme îi lumina iarăși figura.

— Ți-ai ales cel mai bun post de atac, o gratulă el.

— Să știi că într-adevăr e un atac și nu ai nici o șansă să scapi de el. Dar nici nu vrei să scapi, nu-i așa ?

Ca întotdeauna, inocența întrebărilor ei îl dezarma. În acele momente nu avea alte puteri. Nu ar fi reușit decît să mîngîie încet, blind pe oricine, dar mai ales pe ea.

— Hai să intrăm în cancelarie, pentru că am respins un cîrd întreg de studențe gălăgioase.

— Dar eu nu mai sînt studentă, protestă ea cu can-doare și uimire. Numai dacă dumneavoastră nu ați fost satisfăcut la examenul de ieri după amiază.

Se deschisese ușa cancelariei și apăruse în pragul ei „Infinitul“, de aceea Doina își schimbase tonul. Profesorul o recunoscuse și căuta să-și amintească ceva.

— Da, spuse el. Nu sînt mulțumit, domnișoară. Te-a părăsit în ultimele luni curajul. Prea multe ezitări și... Eu cred că îndrăznelile se potrivesc mai bine vîrstei dumneitale.

— Mă voi revanșa la lucrarea de diplomă, răspunse Doina, roșie ca focul și cu lacrimi în ochi.

Stoian n-o mai auzi. Cobora prudent scările de la ieșire.

— Ai auzit ? Se înfurie Doina uitîndu-se la Liviu. Pînă acum m-a felicitat... Vrei să te uiți în lucrarea mea ? Am o problemă pe care n-o pot soluționa în nici un mod. De aceea te-am așteptat. Ajută-mă tu !

Liviu luă dosarul subțire din mîna ei.

— De ce nu te-ai adresat direct „Infinitului“, dacă ți se pare atît de grea problema ?

— Doamne! se miră Doina clipind des din ochi. Tu dacă ai vrea să desenezi o floare te-ai adresa lui Luchian? Cred că am zece colegi care ar putea să mi-o rezolve, dar nu vreau să apelez la ei... Și nici nu știu dacă ar fi în stare... Moga însă cred că m-ar ruga dacă și-ar închipui că sînt în impas. Nu-i așa?

— Fugi! se răsti Liviu la ea în șoaptă. Fugi și vino după amiază la institut. Vom discuta acolo în liniște. Acum sînt grăbit, Doina. Mă așteaptă Bărbulescu, și de multe ori mă simt în fața lui tot ca un student... Știi unde?

— La etajul II, în fund... Întîi mă va privi o cucoană roșie, cu ochi ca niște obiective fotografice și cu părul...

Liviu îi opri erupția verbală:

— Nu mai lucrez acolo, Doina... Prin urmare, nu m-ai vizitat de aproape un an de zile. La etajul întîi, departamentul S.

— S! se strîmbă Doina. Ce înseamnă acest S misterios?

— Nu-i nimic misterios. Departamentul special. Perspective, sarcini urgente, speciale... Lasă-mă însă. Ți-am spus că sînt grăbit. Nici nu știu dacă voi mai ajunge la timp.

Doina se bosumflă.

— Dă-mi, te rog, lucrarea înapoi. Nu am obiceiul să plictisesc pe nimeni. Alții și-ar mîngîia obraji cu scoarțele dosarului, numai închipuindu-și că am pus eu mina pe ele. Iar cît privește vorbele... mi se spune că eu nu știu să vorbesc... Asta mi se pare că am auzit-o și de la un... Se spune că eu cînt...

Liviu uită unde se află și întinse brațul spre ea. Voia să-i atingă măcar umărul. Doina se feri printr-o mișcare elastică a trupului, fără să se miște din loc.

— Nu te mai chinui degeaba... Atunci, te voi căuta la Institut, și cred că pe la ora... șase și jumătate. Parcă te-am auzit pe tine șoptind această oră, nu-i așa?

Mașina îl aștepta pe Liviu în fața Politehnicii.

— Treceți întîi pe la Capșa? îl întrebă șoferul.

— Cu toată viteza la institut, tovarășe Petre ! Dacă ai putea să ocolești stopurile...

— Sub patru minute nu cred că vom ajunge, tovarășe director. Uitați-vă și dumneavoastră la ceas.

După cinci minute, Liviu pătrundea în cabinetul lui Bărbulescu. Era exact ora pe care o fixase acesta.

Bărbulescu îmbătrânise. Părul și sprincenele i se albisseră, spatele i se încovoiasă, gesturile îi erau moi, obosite. Numai când trecea prin perioade de minie se trezea în el o vigoare care îi înțepenea tot corpul, îi întărea coardeclele vocale și-i aducea scintei în priviri. În asemenea momente, îl evitau toți.

Liviu parcă vedea cum e gata să-l pătrundă curențul acela, care-l înfricoșă. Bărbulescu stătea țapăn la birou ; ochii lui începeau să devină lucioși.

— Stai jos, spuse el sec, fără politețe în glas. Domnule Filimon, mi se pare că e prima observație pe care ți-o fac de când ai preluat conducerea departamentului special, de la moartea lui Neagoe. Din fericire, situația proiectului E2 nu s-a complicat, dar aceasta se datorează unei întâmplări excepționale. Și dumneata știi bine că eu nu am pasiunea întâmplărilor excepționale.

Liviu bănuise că se întâmplase ceva grav, altminteri nu l-ar fi scos Bărbulescu cu atîta urgență din comisie. Cu toate acestea, în cele cîteva minute cît durase drumul de la Politehnică la institut nu izbutise să ghicească motivul chemării. Nici auzindu-l pe Bărbulescu nu se clarifică pe deplin.

— După cîte știu, răspunse el, proiectul E2 a fost verificat și dat în lucru. Nu mă așteptam la nici o surpriză. Cred că nici dumneavoastră.

Proiectul despre care era vorba i se păruse de la început lui Liviu cam complicat, de aceea îl atrăsese la aprobarea lui și pe Bărbulescu.

— Îmi pare rău că trebuie să spun, dar eu am avut deplină încredere în semnătura dumată. Cel puțin pînă acum, și aș dori să rămîn cu aceeași încredere și de acum înainte. Cine a făcut verificările lucrării ?

— Inginerul Bostan, șeful secției... Dacă s-a strecurat o greșeală la verificări, mă surprinde... Am avut și eu încredere în semnătura lui Bostan și în mașinile noi de calcul pe care i le-am repartizat secției lui.

Bărbulescu părea că nu auzise bine.

— Inginerul Bostan?... Asta-i de neînțeles. Tocmai el mi-a semnalat în ultima clipă eroarea...

Liviu își amintea. Bostan îl rugase de câteva ori să-i dea încă o dată la control proiectul. Fusesse absent în timpul ultimelor verificări și tremura de teamă ca nu cumva funcționarii să fi lucrat superficial. Îl refuzase însă pe Bostan și-l criticase aspru pentru lipsă de încredere și necolegialitate.

— Și pentru mine este de neînțeles, tovarășe profesor. L-am rugat de câteva ori pe Bostan să facă o verificare suplimentară, dar mi-a răspuns de fiecare dată că nu se simte bine. Atunci m-am infuriat și l-am obligat să-și ia un concediu de boală. Cred că aici am greșit. M-am lăsat pradă unei furii de moment. Eu sînt convins că a simulat boala, pentru a scăpa de răspundere. Poate că s-a obișnuit astfel în cei treizeci de ani cît a lucrat la un trust capitalist în Belgia. Voi lua măsuri severe.

Bărbulescu încercă să-l înduplece :

— Știi bine, Filimon, că nu-mi plac răscoale și violențe în institut. Procedează cu tact și cu oarecare blîndețe. Bostan e un inginer bătrîn, peste cîțiva ani va ieși la pensie. N-are nici un rost să-i complicăm situația. Pînă acum nici n-am primit reclamații împotriva secției lui.

Liviu însă nu cedă. Voia să-l impresioneze și mai mult pe Bărbulescu. Strecură însă oarecare îngăduință în cuvintele lui :

— Eu vă înțeleg pe dumneavoastră și vă rog să nu vă supărați dacă vă amintesc că sînteți prea cumsecade. Nu încerc să vă fac o critică, ar fi o nepolitețe gravă. Eu mă văd încă studentul dumneavoastră favorit. Vă promit însă că voi discuta cu Bostan între patru ochi. Mă voi strădui să nu fiu sever, dar nu cred că voi reuși.

I-am repartizat și cîțiva tineri absolvenți în secție, așa că nu văd motivele...

Bărbulescu îl intrerupse cu un gest.

— Ești responsabil de felul cum îți educi oamenii. Eu nu-ți recomand decît un dram de blîndețe în severitate. Dar nu pentru asta te-am intrerupt. De vreme ce lucrurile s-au limpezit și sîntem conștienți de cauzele care le-au pricinuit, ar fi o pierdere inutilă de timp să gravităm cu vorbele și cu gîndurile în jurul lor. Am încheiat povestea! Să trecem la cealaltă problemă... Nu vreau să ne prindă începutul anului nepregătiți. E vorba de organizarea Institutului Metalurgic.

Bărbulescu fusese numit președintele unei comisii care avea sarcina să întocmească proiectul organizării unui institut metalurgic special într-un oraș industrial. Din comisia aceea făcea parte și Liviu, ca secretar. Bărbulescu îl propusese pentru a scăpa de o sumedenie de griji birocratice și pentru a ști că are ca ajutor un om cunoscut, sigur, energic, de încredere.

Liviu scoase din servietă o mapă, pe care i-o întinse directorului.

— Am făcut tot ce-am putut, tovarășe profesor. Am ajuns la o anumită formulă, sugerată de indicațiile dumneavoastră, am stabilit secțiile neapărat necesare, cursurile, programa analitică, am concentrat cîteva catedre și conferințe... Institutul, după umila mea părere, ar putea să-și înceapă oricînd existența...

Bărbulescu nu mai era omul rece, gata să explodeze, care îl primise cu un sfert de oră înainte pe Liviu. Devenise un bătrînel de treabă, obosit, dar bucuros că nu va mai duce pe umerii lui slabi încă o povară.

— Asta mă mulțumește foarte mult, dragă Filimon. Și îți voi recunoaște meritele în public, dacă vom pune bine fundațiile. Te-ai gîndit cumva și la cadrele didactice?

Liviu se gîndise. Discutase chiar cu cîțiva asistenți, lectori și conferențieri de la Politehnică și de la alte institute tehnice din București posibilitatea unor transfe-

ruri în acel oraș pe baza avansării lor. Primise numai răspunsuri favorabile. Îi spuse toate acestea lui Bărbulescu.

— Foarte, foarte bine, dragul meu! Mi-a fost tare teamă când m-am gândit cum și unde vom găsi cadrele didactice de bază. Cred că te-ai orientat bine. Iar oamenii pe care i-ai numit sînt în general bine aleși. De cîțiva îmi amintesc.

— M-am gândit și la folosirea unor cadre locale. În mod sigur există în uzinele de-acolo ingineri de înaltă calificare, specialiști care pot să-și asume sarcina unor cursuri speciale, sau tineri care ar fi fericiți să se știe asistenți. Ne rămîne însă descompletată o catedră importantă: teoria stabilității și reglajului automat. Dacă am găsit un electronist sau un matematician de înaltă calificare... Ca asistent sau ca lector, m-am gândit la cineva... la un cadru local... Inginerul Ion Mușat...

— Mușat... Mușat... repetă Bărbulescu scormonind prin amintiri. Parcă am mai auzit acest nume... Mușat...

— V-a fost student... A fost și angajatul dumneavoastră aici, la înființarea institutului...

— Mușat... Da... da... Îmi amintesc... Nu e cel care a prezentat o lucrare de diplomă cam confuză... o teorie foarte originală și... Da! Îmi amintesc... Cîte speranțe își pusese Stoian în el...! Era favoritul lui, nu? Mi se pare că i-a fost și asistent... Și de ce a plecat de aici? Nu-mi mai amintesc. Parcă am avut un conflict cu el...

— Tot niște teorii ciudate, tovarășe profesor.

— Și ce face acum? întrebă Bărbulescu.

— Nu l-am mai văzut nici eu de multă vreme. E inginer la o uzină de acolo. Se pare că e un inginer bun, disciplinat.

— Cred că ai dreptate, dragă Filimon, spuse Bărbulescu induioșat. Parcă-mi amintesc mai bine. Știu că a vrut el o dată ceva și s-a certat cu răposatul Neagoe... Da, da... Am cam îmbătrînit. Ar fi bine să-i găsești și lui un post de asistent. Poate că are nevoie... Cine știe?...

O fi avînd copii... Și atîția ani în provincie... Îmi pare rău de Stoian...

Bărbulescu se gîndea în acel moment la Liviu, la cariera pe care acesta o făcuse într-un timp atît de scurt. Era mîndru, și Liviu îi citi în ochi bucuria.

2

Chiar în clipa în care pătrunse în anticameră, Liviu îi spuse sever secretarei :

— Cheamă-l imediat aici pe inginerul Bostan !

Secretara arătă cu mîna spre un colț al încăperii. Bostan se retrăsese acolo pe un scaun. Îl aștepta pe șeful departamentului de aproape un ceas, de cînd aflate că se întorsese la institut.

Liviu intră în birou, lăsînd ușa deschisă. Bostan se oprise în prag. Nu știa dacă poate să intre sau nu.

— Poftim ! îi spuse Liviu fără să se uite la el. Dacă mă aștepti dumneata, nu mai este cazul să te întreb nimic. Sper. Un singur lucru vreau să-ți spun. Detest... înțelegi dumneata ?... Detest meschinăria și mă supără enorm indisciplina.

Bostan se făcu verde la față.

— Vă rog să mă iertați... E o neînțelegere, tovarășe director. V-am căutat mereu și ieri, și azi. Nu v-am găsit nici acasă. Cînd am auzit că se va da comanda...

— Dumneata nu știi că sînt profesor la Politehnică ?

— V-am căutat și acolo, tovarășe profesor, dar...

Bostan tremura ca varga. Lui Liviu i se făcu milă. Simțea că omul acela ar fi în stare să se recunoască asasin dacă s-ar fi răstit la el.

— Stai jos. Să știi, domnule inginer, că mi-a fost foarte greu să-l înduplec pe director. M-am gîndit la situația dumitale... Știi bine la ce anume mă refer !... Și l-am asigurat că nu se va mai întîmpla niciodată vreo eroare în lucrările secției pe care încă o conduci... Mai ai și altă problemă de rezolvat ?

Mîinile bătrînului inginer atîrnau inerte. Buzele încercau să biiguie ceva, dar nu puteau să se deschidă.

— Deocamdată poți să fii liniștit. Mi-am pus eu obrazul pentru dumneata. Și cînd îmi iau răspunderea pentru cineva, omul accia poate să fie sigur că nu i se va întîmpla nimic.

Bostan își strînse capul între umeri.

— Vă mulțumesc, tovarășe director! Vă asigur și eu că nu se va mai întîmpla a doua oară... Și nu știu cum să vă conving că n-am urmărit ceva... că v-am căutat mereu. Nu m-am gîndit nici o clipă să trec peste dumneavoastră.

Liviu îl măsură lung, din cap pînă-n picioare.

— Bine! Sînt dispus să te cred, ca să dormi liniștit în patul duminale. Pe ceilalți vinovați îi voi sancționa însă exemplar. Nu admit nici o intervenție!

— Eu nu mă pot opune... dar voiam să vă spun că sînt tineri... Și voiam să vă rog... Voiam să vă spun...

Nu știa cum să continue. Mîinile lui desenau niște semne nesigure prin aer.

— Vrei să ceri o anumită favoare? Spune!

— Da... se hotărî Bostan. Voiam să vă rog... Dacă aveți vreodată lucrări suplimentare... dacă aveți nevoie chiar pentru catedră... eu obișnuiesc... eu v-aș ajuta cu toată bucuria...

Liviu trăia un moment de emoție.

— Îți mulțumesc, tovarășe inginer! Îți apreciez bunăvoința. Poți să te liniștești definitiv. Voi fi îngăduitor chiar față de responsabilii principali... Spune-mi, te rog, dumneata ai fost un matematician bun?

Bostan era profund îndurerat cînd răspunse:

— Nu știu... Adică... Regret foarte mult, tovarășe profesor... Nu... Vedeți dumneavoastră... am rămas în urmă. Au apărut probleme noi. Dacă dumneavoastră credeți că e necesar, voi căuta...

— Nu, nu! îl liniști Liviu. Nu e cazul. Te-am întrebat din curiozitate. Dacă ai treburi urgente... Și încă o dată îți cer să te liniștești. Voi șterge cu buretele

greșeala. Nu am spus că voi încerca s-o uit. Mă voi purta în așa fel ca și cum n-ar fi existat. Cred că ești mulțumit.

Lui Liviu i se părea că făcuse o faptă bună. Bătrînul își îndreptase statura, obrații i se colorau. Era emoționat.

— Vă mulțumesc din tot sufletul... Știți?... Am doi băieți... Peste cîțiva ani cred că vor fi studenții dumneavoastră...

Părăsi biroul cu bucuria unui om care fusese salvat de la înec. Și secretara îl privi cu duioșie.

Liviu își consultă agenda, apoi se uită la ceas. Ii mai rămîneau cîteva minute libere pînă la ora cînd obișnuia să plece la restaurant. Își aminti de rugămînta Doinei și de vizita de după masă. Și gîndi să folosească minutele de libertate pentru a-i rezolva problema. Sună secretara și o anunță că poate să plece. Apoi distribui pe birou foile care constituiau lucrarea de diplomă a Doinei. Vrafurile de cărți, de reviste, de dosare și obiectele de pe birou îl incomodau. Se mută la masa de ședințe. Avea spațiu destul pentru planșele dispersate în pagini diferite. Lucrarea i se păru interesantă și îndrăzneată. Doina încerca să concentreze cîteva probleme tehnice într-o formulă generală, pentru a le rezolva printr-o soluție comună. Deși datele prezentate de ea erau clare, iar similitudinea lor era demonstrată cu ingeniozitate, formula pe care o fixase ea nu se aplica perfect la fiecare caz în parte. Undeva se strecurase o eroare. După calculele de pe hîrțile care însoțeau lucrarea, se vedea că ea căutase eroarea în elementele care furnizau problema. Pe vremea studenției, și el ar fi făcut la fel. Se amuza văzîndu-i calculele. Cîte nopți de nesomn își pierduse în mod inutil! Eroarea se strecurase în demonstrație, aceasta era părerea lui. Numai acolo putea să se strecoare. Și începu să refacă demonstrația ei.

Nici nu începuse bine operațiile de verificare, și se trezi cu șoferul în pragul ușii. Lucrarea începea să-l pasioneze.

— Ești liber! îi spuse el. Eu voi mai întîrzia puțin. Nu, nu mă aștepta... Poți să-l duci acasă pe inginerul

Bostan... Nu e neapărat necesar să-i spui că te-am îndemnat eu... Bună ziua !

Rămas singur, se adinci în socoteli și demonstrații. Recalculă fiecare lanț, fiecare verigă a lanțului, supuse rezultatele comparației, dar tot nu reuși să le integreze în formula generală. Eșecul îl îndrîji. Căută noi modalități de exprimare, își aminti lucrări similare la care se putea referi ca argumente și se înecă într-un noian de operații cărora nu le mai prevedea capătul. Posibilitățile nebănuite pe care le descoperea îl atrăgeau și-i deschideau alte probleme ; unele i se păreau chiar mai complicate decît lucrarea Doinei. Dar nici căutarea unor căi paralele, atît de obișnuită în matematică, nu-i oferi pînă la urmă soluția. Parcă-l împungea cineva cu acul, cerindu-i să fie mereu treaz, să nu se dea bătut, să caute, să caute mereu, așa cum căuta pe vremuri, în revistele de copii, căile care legau intrarea și ieșirea din labirint. Aici însă toate căile se împotmoleau.

Auzi deodată ciocănituri în ușă. Se uită la ceas. Era șapte. Nu se mișcase de patru ore din fața hîrtilor. Aprinse lumina și se duse să deschidă ușa. Era bineînțeles Doina. Fragedă, roșie, strîngîndu-și gîtul cu umerii, ca un copil care-și recunoaște vinovăția și așteaptă șfichiul degetelor pe fața ei. Livtu nu putu să reziste tentației de a o mîngîia. Își duse încet mîna spre fața ei, dar ea zvicni ca un arc, trecînd pe lingă el în biroul luminat.

— Iar am întirziat, se scuză ea privind cu multă atenție în jur. M-a reținut o nesuferită de... Vai ! Ce elegant e aici ! Ce mobilă frumoasă ! E chiar atît de necesar să respiri într-un asemenea lux ?

Se lăsă purtat de întrebările ei. Nu-i putea rezista niciodată. Erau puse cu atîta inocență și mărturiseau atîta curiozitate copilărească, încît simțea o plăcere să-i răspundă.

— Poate că e necesar, Doina, luxul acesta. Eu am moștenit biroul. Foarte adesea însă, primim oaspeți din

diferite țări. Unii caută și vasele de cristal, și florile din ele...

— Și în celelalte birouri... acolo unde lucrează... ?

Doina dansa pe covorul moale, imitând gesturile unor oameni obișnuiți să scrie toată ziua la mese.

— Mare deosebire nu e, Doina. Sintem un institut modern. Poate chiar un institut model...

Doina valsa. Se amețea într-o piruetă. Se opri brusc, înfigându-și călciele în covor.

— Știi că mi-ar place și mie să lucrez în institutul tău ? E mare, atâtea spații goale, atîta lumină... Cred că aş zburda toată ziua. Și cînd ar veni străini, aş putea să înlocuiesc cea mai frumoasă vază, nu-i așa ?

Liviu încercă să se apropie de ea. Ea îl opri din nou, apărîndu-se cu palmele deschise.

— Stai ! Nici nu mă lași să termin. Nimeni n-ar bănuî că nu-s făcută din cristale veritabile. Se vede de la distanță cum strălucesc. Dacă deschid ochii mari...

În timp ce vorbea, fugea cu spatele către o fereastră deschisă. Se rezemă de pervaz aspră, încrucișîndu-și brațele.

— Se vede toată curtea de aici, și cineva chiar se uită la mine. Stai acolo, ca să nu te compromiți !

— Dacă te-a văzut cineva, sînt oricum compromis, spuse Liviu, dar n-avu curaj să înainteze. De multă vreme voiam să vorbesc cu tine, dragă Doina.

Fata se înroși. Presimțise că o vor aștepta emoții și amețeli. Cum putea să li se împotrivească ?

— Stai ! se rugă ea. Dacă vrei tu, vom vorbi... Lasă-mă însă pe mine să aranjez cadrul conversației. Știi cum ?... Vai, ce masă lungă ! Fantastic ! Cîte persoane încap la ea ? Două, patru, opt... Douăzeci și două... De ce tocmai douăzeci și două ? Mai bine o făceați pentru 24 de persoane. Îmi place cifra asta pentru că are mulți divizori.

Liviu rămase în mijlocul încăperii, imobil. Privirile lui o căutau însă în toate adîncimile.

— Te rog Doina. Și să știi că mă rog foarte rar de cineva. Tu nu simți nimic ?

— Bine, răspunse ea. Dacă vrei tu, atunci hai să vorbim. Dar lasă-mă să aranjez eu totul. Tu să te duci în capul mesei și te așezi pe scaunul de acolo. Eu mă voi așeza pe scaunul din celălalt capăt.

Liviu se supuse capriciului ei. Se aflau față-n față. Distanța dintre ei era absurdă. Trebuia să-și strige ca să se audă. El se simți dezorientat, stingher, ridicol.

— Nu-i așa că la distanța asta nu poți să spui decît lucruri înțelepte? Vezi ce inteligent am procedat? Acum poți să-mi spui ce vrei.

Era ridicol. Totul era ridicol. Jocurile ei, mlădierea de zvîrlugă, cu care-i scăpa întotdeauna printre degete, atitudinea lui imbecilă, școlărească, dorința lui absurdă de a o strînge o dată în brațe, de a o duce undeva, pe sus, în neant, de a o vedea lipindu-se înfricoșată de el. Cine era la urma urmei această fetișcană neimplinită care-l ridiculiza mereu, pretutindeni? Izbi cu pumnul în cristal și se uită la ea furios. Bineînțeles că ea alengă imediat spre dînsul și-i cercetă pumnul. Părea dezolată că nu găsește nici o rană, nici o urmă pe palma lui. Se întoarse la locul ei. El îi simțise respirația, aroma cărnii calde, mîngîierea unei șuvițe de păr, dar nu se putea mișca. Era paralizat.

— De ce nu-mi spui nimic? îl atîță ea cu întrebarea. Ai reușit să rezolvi problema pe care ți-am dat-o?

Își părăsise locul. Trecea din scaun în scaun, uitîndu-se la colile de hîrtii pe care vedea scrisul lui. El tot nu avea puterea să se miște. Își amîntea o altă întîlnire, în alt birou, și își mușca buzele că n-o sfîrșimase atunci. Acum era prea tîrziu. Nu mai avea puterea s-o sfîrșim. Ar fi simțit că lovește în el, că-și zdrobește propriul trup. Nu era ridicol. Știa bine că nu e ridicol. Se îndrăgostise de ea pînă la disperare. Își apropie încet capul de masă, pînă ce fruntea lui simți tăișul rece al cristalului. Atingerea îl liniști cum liniștește o durere grea fiola de morfină.

— Cumplită problemă, draga mea Doina! spuse el. Știi cît m-am chinuit? Patru ore... De fapt nu m-am chi-

nopt. Mi-a făcut o mare plăcere, parcă mi s-au dezmoțit gândurile. Am zburdat și eu prin amintiri și prin neliniști. Mi-ai dăruit ceasuri superbe... Știi că am uitat complet de mine în acele oline ? Fantastic !

Îi folosea și expresiile. Cît de ciudat îl îmbrăcase cu frăgezimea și cu nevinovăția ei !

— Sînt și eu foarte fericită ! strigă ea de departe, din celălalt capăt al mesei, convinsă că Liviu îi dezlegase problema. De aceea am fugit atît de departe de tine. Ca să mă feresc. Spune-mi ! Spune-mi ! Poți să ții ! Cifrele mele se pot cînta și la trompetă, nu-i așa ?

Liviu își duse mîinile la tîmple și începu să ridă cu hohote. Îl podideau lacrimile. Oftă de cîteva ori înainte de a vorbi.

— Ești primejdiosă, Doina. Doamne, cît ești de primejdiosă ! Mă răsucești ca pe un titirez. Mi-ai făcut să-mi fie dor de o trompetă. Dar n-ai putea să-ți cînt nici o cifră. Mi-am sfărîmat creierii. Degeaba, Doina ! Problema e insolubilă. Ți-o spun cu autoritatea unui profesor. Tu ai verificat ca o năucă datele pe care chiar tu le-ai cules. Eu ți-am verificat demonstrația și am ajuns la același rezultat la care ai ajuns și tu. Nu poți enunța o formulă de sinteză valabilă pentru toate situațiile culese. E o problemă insolubilă. Înțelegi, draga mea ?

— Înțeleg că mă numești pe gratis draga mea, îi răs-punse Doina posomorită. Mi-am pus în tine toate speranțele. Trebuie să caut pe altcineva.

Cuvintele erau rostite în glumă, dar Liviu le simți ca niște lovituri. Nu și-o putea imagina rizînd altcuiva, înveselindu-l pe altcineva cu întrebările ei naive, cu surisurile și cu scîlpirile ochilor ei.

— Nu ai voie să cauți pe altcineva, spuse el fără nici un ton, ca și cum ar fi rostit o cifră care conținea rezultatul problemei. Înțelegi, Doina ?

Nici întrebarea nu avea ton. Glasul acela era neobișnuit pentru Doina. Niciodată nu-l auzise vorbind astfel. Se înfricoșă.

— Parcă s-a întâmplat ceva, se sperie ea ghemuindu-se între umeri. Nu înțeleg ce. Mi-e teamă și nu vreau să-mi fie. Chiar crezi că m-aș ruga de altcineva? Ești foarte naiv, Liviu.

Și ea vorbise altfel, cu un glas pe care nu i-l auzise decât o singură dată, la sfârșitul primei lor întâlniri la restaurant. Dar de atunci trecuseră ani.

— Nu s-a întâmplat nimic, răspunse el. Nimic. Nu se va întâmpla nimic. În momentul acesta sînt profesorul tău și îți adresez două întrebări. Prima: Vrei să lucrezi aici la institut? Stai! Încă nu răspunde. A doua: Vrei să fii asistentă la catedra mea? Nu vreau să te grăbești cu răspunsurile, Doina.

— De ce să nu mă grăbesc? întrebă Doina. Sînt cam prostuță, Liviu. Știu că nu trebuie să mă grăbesc. Ești un om admirabil. Nu pentru că mi-ai pus acele întrebări. Pentru că mi-ai cerut să nu mă grăbesc, dragul meu Liviu. Vezi? Am egalat situația.

Gluma cu care-și terminase vorbele îl zăpăci iarăși pe Liviu. Întrezărise mai înainte niște spaima, niște senzații nelămurite, dar întorsătura aceea neașteptată de la sfârșitul frazei îi aduse din nou în fața ochilor fotografia fetei care-și plimba parcă degetele pe pian, fără a ști să cînte, dar care scotea sunete noi, neauzite, melodii pure, senine.

— Ce pot să fac eu cu tine, Doina?

— Hai să ne plimbăm, răspunse ea ca la comandă. E o seară plăcută, în sfîrșit răcoroasă...

Iar îl scotea din lumea lui întortocheată. Gîndul plimbării îl amețea, îi dădea fiori pe care nu-i cunoscuse în tinerețe.

— „Hai să ne plimbăm“, repetă el. Unde? Stai! Vrei să ne plimbăm cu mașina?

Înainte de a-i auzi răspunsul, se repezi la telefon. De la poartă i se spuse că mașina îl așteaptă. Îi făcu semn Doinei.

— Fantastic! se înveseli ea. Dar să deschidem geamurile...

3

Mașina îi duse la restaurantul Băneasa. După un dans nesfârșit, Doina îi spuse ca o rugămintă :

— Nu mai vreau să dansez. Cu atâtea priviri în spate și în față, mi se pare că dansez prost, și chiar cred lucrul acesta. Oare la cine se uită lumea ? La mine sau la tine ? Știu ce vrei să spui, și de aceea nu te las. Vrei să împarți spectatorii pe sexe. Eu nu vreau... Toarnă-mi te rog puțin sifon ; rece, rece, rece ! Așa !

— Nu vrei și puțin vin, Doina ? O picătură... Nu mai ești studentă, poți să...

— Nu, îl întrerupse ea luindu-i paharul din mână. Nu vreau nici un strop. Tocmai pentru că nu mai sint studentă. Nu mai am obligații și s-ar putea să... Vezi ? Mă opresc și eu din vorbă cum te-ai oprit și tu. Numai că tu nu ai curajul să mă întrerupi.

— Ești foarte frumoasă, Doina ! Ești foarte tinără...

— Nu vreau să-mi spui. Lasă-mă să cred că sint așa cum vreau eu. Crezi că eu nu știu ce este frumusețea ? Eu sint o fetiță care încă vrea să se joace... Să nu-mi mai vorbești de frumusețe... Știi ?... Cum am uitat să-ți spun ? Hai-hai-hai ! Ghicește cu cine m-am întâlnit și cu cine am vorbit ! Pot să fac orice rămășag... Nu vei ghici !

Liviu o privea cu ochi de jar.

— Accepți orice rămășag ? Orice pariu ? Nu-mi place cuvîntul pe care-l folosești tu.

— Orice rămășag, se încapătăină Doina. Stai ! Pînă unde merge acest orice între noi ? Pînă acolo unde înțeleg eu, nu-i așa ?

— Bineînțeles, Doina... Te-ai întâlnit cu o artistă.

Doina era uimită. Își scutură capul și clipea din ochi.

— Cum ai aflat ? Poate că ți-am spus mai de mult...

— Nu... Printr-un calcul foarte simplu. Nici o întrebare nu se naște din senin. Am căutat relația în vorbele tale dinainte. Vorbeai de frumusețe și te transfigurai. M-am gîndit cu cine poți să te compari. Și mi-am amintit de

prima noastră întâlnire. Erai extaziată de frumusețea Lianeii.

— Am crezut pînă în ultima clipă că nu te-ai gîndit la ea. Am sperat că vei pierde pariul... Ei și ? Am invitat-o la noi la club într-o seară. Noi am întrebat-o, și ea ne-a răspuns. E într-adevăr foarte inteligentă, Liviu. Foarte. Ne-a cucerit pe toți și pe toate. Și la sfîrșit... mi-am făcut curaj, m-am dus după ea pe coridor și am întrebat-o ce crede despre... Ei, să văd acum dacă vei ghici despre ce am întrebat-o !

— Despre ceea ce am vrut și vreau să-ți vorbesc și te fac să înțelegi acum, răspunse Liviu cu același glas neobișnuit care o înfiorase.

Doina se făcu palidă.

— Doamne !... șopti ea închizînd ochii. Te rog foarte mult să nu mai spui nimic despre... Vreau altceva... Ce-ai făcut astăzi la institut ? Spune-mi tot ce-ai făcut... Cum te-a salutat portarul, cum ai urcat scările, cum s-a uitat la tine Bărbulescu, știu că tușește după ce-și fumează țigara... Spune-mi totul...

Și Liviu era înfiorat. Își umplu un pahar cu sifon rece și bău încet, încet, apoi își frecă fruntea cu o bucată de gheață.

— Ce frumos ai făcut ! spuse Doina cu ochii sticloși. Ești un om admirabil, Liviu. Împrumută-mi și mie gheața ta.

Liviu nu înțelese ce vrea să spună, dar văzînd-o cu mina întinsă lăsă să-i alunece în căușul delicat bucata de gheață care i se topea între degete.

Își frecă și ea fruntea, își recîștigă culoarea și spuse din nou, cu seninătatea ei dintotdeauna :

— Ai uitat să-mi povestești. Vreau să văd ce fel de om ești acolo, printre atîtea hîrtii, printre atîtea ființe care te admiră... Oare pe tine te urăște cineva ?

— Asta nu se poate ști, draga mea Doina. N-am făcut nimic astăzi. Am îndepărtat neliniștile unui om amenințat de primejdii. M-am certat cu Bărbulescu. Era atît de ner-

vos, că a uitat să-și aprindă țigara. Ne-am împăcat însă... Am vorbit despre organizarea unui institut în provincie...

— Stai ! îl opri Doina. N-am înțeles nimic pînă acum. Nu știu decît că ai făcut o faptă bună. De ce nu-mi vorbești prin amănunte ? Nu vreau discursuri. Spune-mi așa... Nu, Liviu. E stupid, sînt eu stupidă... De ce să te învâț eu cum să vorbești ? Îmi venise în minte un gînd în genul trambetei...

Liviu vru să-i sufle în ochi, dar ea îl ghici după mișcarea buzelor și se ferî. Rise provocatoare, el o amenință cu degetul. Clipa de groază trecuse.

— Aaaa ! Era să uit. Cred că-l vom numi asistent... Ei ! Acum e rîndul tău să ghicești.

Doina spuse vreo douăzeci de nume de colegi, dar Liviu nu acceptase nici unul.

— Atunci, pe mine, se retrase ea învinsă... Nu mai cunosc pe nimeni altcineva care ar putea aspira la această onoare.

— Am cîștigat două pariuri, Doina. Poate că se vor ivi momente în viață cînd îți voi aminti.

— Poate că nu-l cunosc pe cetățeanul tău, pe candidatul tău la postul de asistent.

— Îl cunoști, Doina. E din satul tău. Nu-ți aduci aminte de o primăvară veche ?

Liviu vedea cum se scurge viața din obraji ei. Își strîngea pleoapele și-și apăsa buzele cu pumnul.

— Ce s-a întîmplat, Doina ? Întrebă el speriat. Nu vrei puțină gheață ? Nu vrei...

— Toarnă-mi te rog un pahar de vin... Nu plin... Fără sifon.

Vorbele îi ieșeau greu. Bău încet. Vinul era rece. Voia ceva fierbinte, clocotit. Își venea încet în fire.

— Mi s-a făcut rău, se scuza ea. Ce face el, Liviu ?

— Nu l-am văzut nici eu demult... Cred că sînt aproape doi ani. Venise la București într-o delegație. Tu erai în vacanță. Nu știu ce face... E trist, Doina. Și-a săpat singur o groapă în care se ascunde... Mai bea puțin vin... Îmi pare foarte rău. A fost cel mai bun prieten al meu... Am făcut

tot ce-am putut ca să-l scot din inerție. Știu că odată visa frumos.

— Și eu știu, spuse Doina în șoaptă. Dar de ce, de ce s-a îngropat? Eu am crezut că vrea să cucerească lumea.

Liviu zîmbi amar. Era întristat.

— Se gîndea numai la minuni. Cred că i le-a ros pe toate patina crudă a provinciei. Dacă ar fi rămas aici...

Doina tremura. Parcă o apucaseră frigurile. Liviu îi oferi haina și ea o primi. Voia să se ascundă în ea.

— În facultate am auzit lucruri extraordinare despre el, se răzvrăti ea. Se spunea că e singurul om capabil să...

— Știu, Doina. Era un foarte bun matematician. Cred că l-au copleșit acolo metalul și meschinăria... M-am întristat și eu. Poate că îl mai putem ajuta. Voi insista pe lângă Bărbulescu să-i asigurăm un post de lector.

Doina nu se mai putea opune. Lacrîmile începură să-i curgă șiroaie din ochi. Clătina capul și șoptea mereu în gînd: „Nu, nu, nu, nu!” Se liniștește greu. Căută paharul de vin și sorbi încet din el. Îl vedea pe Liviu prin ceață. Și ceața se face și mai deasă cînd îi șopti:

— În nici un om din lumea asta n-am crezut mai mult ca în el... Tu nu poți să înțelegi...

Dar Liviu înțelesese totul într-o clipă. Începea să se învîrtească pămîntul în jurul lui. Se ținu cu miinile de masă, ca să nu se prăbușească. Văzuse scheletul vechi, în oglinda aceea pe care nu putea s-o spargă.

Capitolul II

I

În orașul înconjurat de păduri, oamenii erau parcă mai veseli. Se construiau neîncetat clădiri, uzinele își măreau domeniile, siluete viguroase de beton se înălțau semețe alături de atelierele vechi. Copiii îmbrăcați în salopete albastre se întâlneau seara în centrul orașului și porneau cîntînd, în coloane vesele, spre un alt oraș, mic și zgomotos, ridicat la poalele unei înălțimi împădurite. La fiecare sfîrșit de săptămînă, grupuri de tineri și bătrîni, de fete și băieți luau calea munților, războindu-se cu urcușuri grele, căutînd pretutindeni flori, cîntece și platouri înalte.

Se vorbea mult în oraș despre înființarea Institutului Metalurgic. Orașul industrial devenea centru universitar. Nu mai era un zvon, cum crezuseră unii. Pe o clădire în centrul orașului apăruse de cîțva timp o placă albastră, pe care oamenii o citeau cu bucurie de cîte ori treceau pe-acolo: „Institutul Superior Metalurgic“. Copiii lor vor învăța acolo profesia de inginer. Cancelaria viitoarei școli era deschisă în fiecare zi, dimineața și după amiaza. Se primeau înscrieri și se dădeau informații. De multe ori treceau pe acolo ingineri de la marea uzină metalurgică... Se pregăteau și ei pentru concursuri. Voiau să-și adauge titlului de inginer și pe acela de asistent, de lector sau de conferențiar.

În discuțiile de acolo se puteau afla multe vești de la uzină. Deseori se discuta în taină despre o invenție

extraordinară care se pregătea undeva. O mașină nouă, modernă, de înaltă capacitate. Cu timpul, discuția deveni publică. Invenția era încă în stadiu de proiect. Autorii ei erau însă cunoscuți. inginerul-șef Cerbu, inginerul-șef adjunct Atanasie Aburel, și inginerul Ștefan Petrescu, secretarul comitetului de partid. Acesta din urmă își luase de câteva luni diploma de inginer.

Numele lui Mușat nu se rostea acolo; nu fusese întâlnit nici măcar la cancelaria noului institut, printre atâtea cereri de înscriere la concurs. De aproape un an de zile, Mușat conducea secția întâi, de aproape trei ani de zile lucra fără încetare, zi și noapte, la proiectarea înspăimântătorului edificiu, la arhitectura acelei sinteze a tehnicii moderne. Nouă din cele zece mașini de precizie din secție fuseseră integrate în acea sferă de metal pe care o întrezărise într-o dimineață de mai. Lucrase cu mii și mii de necunoscute. Soluționase probleme aparent irezolvabile, pe care tehnica încă le bijbia, descoperise forțe de acționare și de reglare care deschideau noi capitole în tehnică, micșorase la dimensiuni de necrezut volumul sferei sintetice, îl transformase într-un ceasornic care respingea erori de sutimi de secundă. Mișcările tuturor mecanismelor se strecurau unele printre altele, aproape agitându-se ca niște fire de borangic, fără să se altereze, fără să-și transmită și să-și vicieze vibrațiile. Era o țesătură atât de fină în acea sferă, încât la prima vedere fiecare atingere părea s-o destrame, s-o prefacă în pulbere. Redusă la dimensiuni de machetă, se asemena cu o bijuterie făcută din fire metalice de dimensiunea celor de păianjen. Cine putea s-o înzestreze cu atita **forță**, cu atita rezistență, cu atita viteză? Cum puteau să se desprindă din ea prin ambii poli atitea valzi de piese metalice?

Petre albe de pe masa lui Mușat erau puține, din ce în ce mai puține. Sfera imobilă începea să se învîrtească în mintea lui. Creionul cu vîrf ascuțit desena linii și înscrisa cifre pe ultimele coli. Momentul unei noi întâlniri dintre om și tehnică se apropia.

2

Cerbu coborî grăbit din mașină. În fiecare după-amiază la ora 6 se întâlnea în biroul lui cu Petrescu și Aburel. Întârziase cu zece minute. Portarul îl salută respectuos și adăugă cu voce îngrijorată :

— Repede, tovarășe inginer-șef! Să nu vă prindă ploaia !

De la poartă pînă la intrarea în clădirea direcției erau vreo 50 de metri. Pe la mijlocul distanței, pe Cerbu îl surprinse ploaia, o adevărată rupere de nori. Începu să fugă într-o goană caraghioasă, care-i apropia genunchii de piept. Se opri la cîțiva metri de intrare. Era incapabil să mai facă un pas. Un funcționar care se adăpostise sub ușa veni în întîmpinarea lui și-l ajută să se urnească. Abia putu să-l tirească după el. Parcă trăgea un sac cu plumb. Cineva îi aduse un scaun. Căzu pe el ca un butuc. Era ud learcă. Șuvoaie de apă curgeau din el ca dintr-un burete.

— Să fie imediat concediat șoferul ! strigă el cu un ultim efort. Și dumneata... dumneata... ?

Întîlnise privirile lui Mușat. O amintire veche îl făcuse pe acesta să zîmbească. Ridică din umeri, dar nu-i răspunse nimic inginerul-șef. Cerbu clocotea de furie.

— E o infamie, domnule Mușat ! În asemenea situații nu se rîde. În asemenea situații... E o infamie !

— Sînteți nervos, domnule Cerbu, îi răspunse Mușat. Controlați-vă cuvintele ! Mi-am amintit pur și simplu de o întîmplare asemănătoare, petrecută cu mulți ani în urmă, al cărui erou am fost eu. Vă spun aceasta pentru a vă obliga să vă măsurați cuvintele.

— Dumneata... dumneata... se înecă inginerul-șef. Vei... vei...

Ca din senin, apărură și Petrescu. Văzuse prin fereastră biroului ultima parte a scenei și se grăbise să coboare scările. Asistase fără voia lui la schimbul de cuvinte dintre Cerbu și Mușat. Era încurcat. Nu știa cum să intervină.

Inginerul-șef îl zări. Sări de pe scaun cu o ușurință de necrezut pentru situația în care se afla.

— E inadmisibil! E o infamie, tovarășe Petrescu! Cred că ai auzit și dumneata. Nu pot accepta asemenea insulte de la... de la... Voi... Voi lua măsuri drastice...

Dezgustat, Mușat vru să se retragă. Petrescu îl opri printr-un gest, apoi se apropie de el.

— Te-aș ruga, tovarășe inginer, să fii mai calm în asemenea situații.

Mușat făcu câțiva pași pe coridor fără să răspundă. Petrescu veni după el și-i spuse cu voce înceată :

— Nu-ți fac reproșuri pentru schimbul de cuvinte pe care l-ai avut cu inginerul-șef. Ți-aș fi cerut poate mai multă înțelegere pentru situația în care se afla. Sint însă nedumerit de felul cum te porți în clipa de față. Te-am rugat să... În sfârșit, cred c-am fi putut discuta într-un mod... Tăcerea indică întotdeauna o anumită stare...

Petrescu era furios că nu poate să-l acuze cu nimic pe Mușat. Nu-i găsea nici o vină. Își amintea cuvintele pe care acesta i le spusese lui Cerbu. Se înfurie și mai tare.

— E o neînțelegere, tovarășe inginer! se chinui el. Cred că m-am pripit. Dumneata ți-ai apărat demnitatea. Te rog să mă scuzi pentru intervenția mea ridicolă.

— Nu era nevoie să spui asta, tovarășe Petrescu, îi răspunse Mușat. Înțeleg și eu că te-ai ivit într-o împrejurare penibilă. Când l-am văzut pe Cerbu în ploaie, mi-am amintit de o scenă asemănătoare. N-are nici un rost să ți-o povestesc. Au trecut de atunci 7 ani. Tocmai îmi luasem diploma de inginer. Și eu te rog să mă scuzi. M-au năpădit amintirile.

Petrescu nu spuse nimic. Se întoarse și-l văzu pe Cerbu urcând scările. Porni pe urmele lui.

Inginerului-șef nu-i trecuse minia. Strângea pumnii și amenința fără vorbe. Când îl văzu pe Petrescu alături, răbufni :

— E nemaipomenit! Cred c-ai auzit și dumneata... În alte împrejurări, l-aș fi dat afară fără preaviz... E o infamie!

— Vă rog să vă calmați, tovarășe inginer-șef. N-are nici un rost să vă enervați. În alte împrejurări... nu v-aș fi dat dreptate. Nu i se poate aduce nici o vină inginerului Mușat.

Cerbu se opri lemn în fața biroului. Era caraghios. Apa curgea încă de pe el, hainele i se mototoliseră, din păr i se prelingeau șuvițe de apă pe frunte și pe obraji; parcă plîngea.

— Și dumneata?! Dar... Dar n-ai văzut cum rîdea ca un dement? Mă arăta cu degetul... E... nemaipomenit.

Petrescu nu cunoștea amănuntele pe care i le relata inginerul-șef. Nu auzise decît schimbul de cuvinte. Începea să-i pară rău pentru scuzele pe care i le adresase lui Mușat.

— N-am știut că s-a întîmplat așa ceva, răspunse el. V-aș ruga totuși să vă calmați. E mai bine să discutăm aceste lucruri la rece. Vom cere și părerea tovarășului Aburel.

Înainte de a intra în birou, îi ajunse șoferul lui Cerbu. Numai văzîndu-i fața, inginerul-șef începu să se răstească la el:

— Dumneata... dumneata!...

— V-am adus schimburi, tovarășe inginer-șef, îi spuse speriat șoferul. Cum am văzut că vă prinde ploaia, am și dat drumul la mașină... Pofțiți!

Îi întinse valiza, pe care îngrijitoarea lui Cerbu i-o făcuse la repezeală. Inginerul-șef se văzu dintr-o dată scăpat de senzația aceea dezgustătoare care-l apăsa și-i chinuia corpul. Parcă se trezi dintr-un coșmar.

— Bine, Costăchel! Îți mulțumesc! Du-te! Și altă dată să te grăbești cînd sînt în întîrziere.

După un sfert de oră, Cerbu își veni în fire de-a binelea. Făcuse un duș cald, se schimbase complet, era gata pentru discuțiile în trei, care se prelungeau aproape

întotdeauna pînă noaptea tîrziu. Uitase de incidentul care se petrecuse cu jumătate de oră înainte. Nici Aburel, căruia Petrescu îi relatase sumar scena, nu-i dădea vreo importanță. Numai acesta din urmă părea intrigat de atitudinea lui Mușat. Se abținu însă și el să facă vreo aluzie.

În timpul conversațiilor, Cerbu nu se mișca de la birou. Rămînea mereu pe scaunul lui, ca în orice zi obișnuită de lucru, menținînd cu bunăștiință acea grație ierarhică, distantă, care-i convenea de minune.

— Probabil că așa trebuia să se întîmple, spuse el rîzînd. Una caldă, una rece. Am avut o noapte foarte fierbinte... era necesară puțină răcoare. Dacă n-ar fi fost atît de neașteptată și de vijelioasă... Da... Astă-noapte am descoperit, în sfîrșit, soluția acelei probleme care ne-a enervat atîta timp. Pot spune, fără falsă modestie, că am trăit o noapte mare... M-au decimat frigurile pînă în clipa cînd am văzut aurora de la fe-reastră... Abia atunci am putut să respir ușurat. După umila mea părere, aceasta e soluția.

Le întinse celor doi, cu un gest obosit, cîteva coli de hîrtie, apoi se rezemă comod în scaun, așteptînd efectul loviturii sale. Îl năpădeau tot felul de gînduri.

În anii care trecuseră, Cerbu căpătase o anumită rutină, care-l ajuta să se descurce cu ușurință în problemele generale ale uzinei. Respingea cu dispreț orice discuție referitoare la amănunte tehnice, ca și cum lucrurile acelea nu erau demne de atenția și de nivelul său. Se mulțumea doar să indice numele inginerului care urma să-și asume răspunderea în asemenea cazuri. Numirea lui Aburel ca adjunct îl trezise din dulcea lui visare. Tînărul inginer îl incomoda cu întrebările și cu propunerile lui. Se trezea în fața unor situații neașteptate, care-i cereau uneori o orientare imediată și un răspuns precis. Generalitățile în care se învăluia puteau să dea de bănuît. Se gîndea chiar să-și pregătească demisia. Mai venea și Petrescu pe capul lui, anunțîndu-i fel

de fel de inițiative pornite din masa uzinei. Lucrurile se complicau. Parcă era o muscă obosită care nu găsisese alt loc de odihnă decât în centrul unei pinze de păianjen. Vedeai undeva ochi sticloși, care se apropiau amenințător. Cîteva crize de astenie îl ajutaseră să iasă basma curată din cîteva situații care puteau să devină penibile. Riscul i se părea enorm. Poate era mai bine să încerce să se strecoare viu și nevătămat din pinza care se strîngea neîncetat în jurul său. Într-unul din momentele de criză, o întimplare neașteptată îl scosese din impas. Optimismul îi renăscuse; culori superbe se întrezăreau la orizontul unde-și aștepta amurgul... Discuta cu Petrescu în același birou. Aceeași problemă: inițiativele tot mai dese și mai competente ale muncitorilor. Petrescu rîdea. Își amintea de prima lui propunere de inovație.

— Cînd l-am auzit pe inginerul Mușat calificîndu-mi cu atîta nepăsare ceea ce eu credeam că e o revoluție, spusese Petrescu, mi-au venit în minte niște gînduri urite, de care îmi amintesc întotdeauna cu groază și rușine. Acum îmi dau seama cîtă dreptate avea! Fusesse singurul om care-mi vorbise deschis, pe față... Dumneavoastră încercați prin tot felul de amînări să mă feriți de un răspuns care m-ar fi deziluzionat... Știți ce mi-a trecut prin minte atunci? Că Mușat mă invidiază, iar dumneavoastră vreți să-mi... vreți să vă inspirați din marile mele planuri... Parcă n-ați fi avut la dispoziție atîtea alte surse de inspirație, cu mult mai bogate decât bazaconiile mele! Aproape toți inginerii din uzină au trecut pe la cabinetul tehnic. Numai dumneavoastră, care sînteți în centrul tuturor problemelor, l-ați evitat întotdeauna. Mi se pare nelogic. Eu cred că dumneavoastră pregătiți ceva extraordinar...

Vorbele lui Petrescu îl trezeau dintr-un somn adînc. Nu se gîndise nici o clipă la cea mai simplă și mai spectaculoasă soluție de a supraviețui! Cinci, zece, douăzeci de ani putea să stea într-un fotoliu imperial, admirat de toți din jur pentru gîndurile sale temerare. *Perpetuum*

mobile, cvadratura cercului, rachetă pentru zboruri cosmice, putea să anunțe orice, putea să se prefacă preocupat, obsedat de rezolvarea celor mai absurde probleme tehnice și științifice. Și după ce va ieși la pensie, va putea să simuleze durerea geniului încă nerealizat. Oftase adînc, apoi se întorsese spre Petrescu, uitîndu-se la el cu priviri triste, ca un om care nu-și mai poate tăinui boala.

— Nu mă mai pot ascunde... Ar fi și inutil... Mă surprinde însă darul excepțional de observație cu care ești inzestrat... Ești primul om care ai pătruns în sufletul meu. Poate că printre altele, aceasta este profesia dumitale... Ai dreptate... Mă gîndesc de cîtiva ani de zile la un lucru extraordinar... Așa mi se pare acum... Poate voi ajunge și eu peste un timp să-l văd cu ochii cu care îți vezi dumneata acum debutul în tehnică. Nu știu... Și în vis mă obsedează. Sute, poate mii de nopți i-am dăruit. Fiecare om, tovarășe Petrescu, mai ales cînd omul acela este inginer, are mania geniului. Vreau ceva extraordinar. o revoluție tehnică sau științifică, așa cum bine ai spus; cum puteam să scap tocmai eu de această manie? Planurile sînt însă prea temerare. Mă copleșesc...

Petrescu îi sugerase fără nici o intenție :

— Poate că ar fi bine să vă căutați un colaborator, un ajutor printre inginerii noștri. Sînt unii foarte bine pregătiți și foarte inimoși.

Cerbu își închipuise că Petrescu face o aluzie grosolană. Dar în același timp descoperise și cîtă putere, cîtă siguranță ar cîștiga avîndu-l colaborator...

Conversația aceea fusese salutară pentru Cerbu. După puțin timp, inginerul-șef îi scăpase din întîmplare și lui Aburel cîteva vorbe. Zvonul se răspîndise în uzină. Ca să pară și mai adevărat, începuse să vină la birou cu servieta încărcată de reviste, adunate de la documentare sau din vizitele lui la București. (Pentru a-și păstra prestanța, Cerbu se abonase la cîteva reviste de specialitate în străinătate și avea grijă să roage pe fiecare inginer care pleca peste hotare să-i aducă ultimele

reviste și manuale de tehnică.) De obicei răsfoia revistele străine când se anunța vizita vreunui inginer mai important din uzină, sau când veneau delegați de la București. Atunci era atât de cufundat în lectură, încît multă vreme vizitatorul trebuia să aștepte în tăcere dacă nu avea curajul să-și anunțe prezența tușind ușor de cîteva ori sau străduindu-se să-și aprindă țigara cu o brichetă stricată. „Ca să ajungi la inginerul-șef, începuse să se vorbească în uzină, trebuie sau să fii răcit sau să fumezi.“ Într-un asemenea moment, Cerbu descoperise într-o revistă un tip de mașină care-l uluise prin simplitatea lui și prin ușurința cu care se putea transforma în sistem pentru o categorie întreagă de mașini. Era ca o coloană vertebrală care se putea adapta cu cîteva perfecționări tuturor mamiferelor. Trebuiau numai reduse dimensiunile și făcute cîteva modificări. Îmbrăcat în altă haină, scheletul nu mai putea fi recunoscut, se transforma într-un corp original, cu neputință de recunoscut în oasele lui ascunse. Cutremurat de bucuria descoperirii, căutase și haina căreia i s-ar fi potrivit mai bine scheletul. Într-una din secțiile uzinei exista o mașină extrem de importantă, care îmbătrînise și era cîrpită cu mare greutate de tehnicieni. Scheletul se potrivea de minune acelei mașini. Mecanismul se simplifica, și randamentul s-ar fi triplat.

Era absolut convins că nimeni nu va contesta vreodată originalitatea ideii lui. Și mai știa că asemenea adaptări sînt frecvente în tehnică. Își pregătea chiar argumente pentru a dovedi simultaneitatea ideilor în mintea unor oameni care nu se cunoșteau, care nu se văzuseră niciodată. „Domnilor! perora el. Leibniz și Newton au descoperit amindoi, fără să știe unul de altul, calculul integral și diferențial. În domeniul electricității sînt zeci de cazuri cînd genii...” Cu timpul, renunțase și la aceste gînduri. Le uitase. Îi apăruseră altele, mai adevărate, mai reale, cum se încuraja el. „Cometele există dintotdeauna pe cer, își spunea el. Gloria aparține acelor care le-au văzut prima dată.

Pădurea a fost și este oferită tuturor oamenilor. Dar numai Stradivarius și încă vreo doi (trebuie să le caut numele în *Enciclopedia*) au văzut și au descoperit copacul care le-a făcut celebre viorile și numele lor... De ce am zărit dintr-o dată chiar acel schelet? De ce am văzut dintr-o dată în el coloana vertebrală a tuturor mamiferelor? De ce i-am găsit atât de ușor haina care i se potrivește cel mai bine? De ce? De ce nu i-a venit altuia în cap teribila idee? Publicația nu are o dată prea recentă. Prin câte mâini o fi trecut! Cite priviri mioape nu au văzut scheletul ca prin ceață! De ce tocmai eu am simțit fiorul și mi-am făcut imediat reprezentarea lui? E limpede de ce! Mă întilnesc cu a doua idee mare a vieții mele. Iarăși m-a atacat fulgerul geniului. Ce păcat că n-am studiat mai temeinic în tinerețe! "Într-o după-amiază îi convocase pe Aburel și pe Petrescu în biroul lui. Le expusese planul, le sfărimase împotrivirea, amenințând că va renunța la proiect fără colaborarea lor, și de atunci se întilneau în fiecare după-amiază în „biroul fierbinte“. Se discuta, se comenta, se descopereau soluții tehnice, se căutau căi mai ingenioase, se tăcea mult, iar din vreme în vreme Cerbu scotea din servietă câteva foi de hîrtie cu soluția unor probleme care le ușura enorm munca. Se întîmpla însă uneori ca Aburel și Petrescu să găsească, independent, exact aceeași soluție. În loc de invidie, Cerbu simțea o plăcere deosebită în acele momente. I se confirma geniul.

Inginerul-șef își privea colaboratorii aplecați deasupra foilor de hîrtie. Zgomotul făcut de creionul cu care Aburel lovea suprafața de cristal a mesei de lucru îl trezi pe Cerbu din gînduri. I se părea că visase. Se scurseseră aproape trei ore de cînd cei doi ingineri calculau și verificau soluția propusă de el. Nu auzise șoaptele cu care își treceau unul altuia gîndurile și colile de hîrtie.

— E perfect! răsună vocea lui Aburel. Soluția răspunde la toate întrebările. E necesară însă o anumită derogare în faza a treia. Am convenit amândoi — și eu, și Petrescu.

— Mi-am închipuit, incuviință Cerbu. Am vrut să verific, am vrut să văd dacă și dumneavoastră veți ajunge la aceeași concluzie. Cred că pentru ziua de astăzi am făcut destul... Măine și poimăine voi fi ocupat... Iar duminică...

Se ridicase de pe scaun, silindu-i și pe musafiri să-l imite. Era obosit, dar parcă simțea și o amețelă bolnavă învăluindu-l. Își duse mâinile la frunte.

— Cred că m-a biruit ploaia. Ce vreți, dragii mei tineri, am trecut de mult jumătatea de secol pe care o așteptăm toți înfricoșați. Tinerețea începe să se îndeparteze, iar bătrînețea — să se apropie. Să țineți minte!

Era absolut convins că rostise o frază mare, și regreta că nu e scriitor ca s-o plaseze undeva în paginile unei cărți. „Alții, își spuse în gând, cu o asemenea frază și-ar cucerii gloria. Criticii ar săpa-o în marmură și ar polei-o cu aur...”

— Nu veniți pentru jumătate de oră, adică pentru un coniac, la restaurant? Întrebă el. Cred că mi-ar prinde bine...

Aburel acceptă, dar Petrescu se scuză, invocând anumite treburi. Voia să mai stea de vorbă cu Mușat.

3

Mușat era la birou. Încremenise la masă, cu fața în miini, cu ochii închiși, năpădit de amintiri. De pe un scaun de lângă fereastră, nea Neculai îl privea cu blindețe. De aproape un an de zile împărțeau amândoi tăcerea încăperii. Vorbeau rar, se înțelegeau din câteva cuvinte sau numai dintr-o privire. Secția nu le mai dădea nici o bătaie de cap, totul mergea ca pe roate. Parcă se odihneau amândoi după un efort greu.

— Ce mai faci, nea Neculai? întrebă Mușat fără să deschidă ochii.

De cînd aștepta bătrînul asemenea întrebări!

— Mă lupt din răspuțeri cu bătrînețea, răspunse el. Mai rămîn un an, doi, și pe urmă... Cine știe ce-o fi pe urmă?...

Mușat se plimba cu Liviu în amintire, pe străzi necunoscute. Cerul era întunecat, se apropia vijelia. Îi răsunau în urechi cuvintele „Infinitului“.

— Ce întîmplări bizare, nea Neculai! Ce coincidențe ciudate! Exact cu șapte ani în urmă m-a prins o vijelie pe stradă. În cîteva secunde m-a făcut ciuciulete, așa cum s-a întîmplat astăzi cu Cerbu. În ziua aceea mi-am luat diploma de inginer... Iar astăzi...

În camera lui de la marginea orașului, pe un birou vechi, șubrezit, cîteva coli de hîrtie îi așteptau creionul. Erau ultimele foi. Pe una din ele, pe ultima, va scrie, poate chiar înainte de miezul nopții, concluzia definitivă a operei lui de sinteză. Realizase teoretic un vast aparat electronic, care putea să concentreze într-o sferă și să conducă fără greș cele nouă mașini din secție și imitațiile lor din magazia cu fier vechi. Se inspirase din creierașul electronic pe care-l realizase la îndemnul lui Stoian cu șapte ani în urmă. Cîtă dreptate avusese „Infinitul“!

— Se vede că trăiți o amintire frumoasă, tovarășe inginer. Se vede mai mult...

Se vedea mai mult pe fața lui Mușat în clipa aceea. Fericirea lui era atît de calmă, de sigură și de adîncă, încît bătrînul se cutremură.

— În ziua aceea, continuă Mușat, am spus un anumit lucru, care le-a părut multora o nebunie. Uneori mă înspăimîntam și eu cînd mă gîndeam mai adînc. M-am agățat de el, nea Neculai, m-am agățat ca de o coardă mai subțire decît firul de păianjen. Nu s-a rupt, m-a ținut. Acum s-a prefăcut într-un cablu de metal. Poate că mîine cablul acesta va susține un pod uriaș. Va deveni o forță activă. Nu se poate să nu devină!

Bătrînul își căuta tabachera și bricheta.

— Mi-am inchipuit eu. Te-am văzut în toate zilele acestor ani, tovarășe inginer. În toate zilele. Și după ce m-ai adus în liniștea acestei odăi. Și cînd stăteam cu ochii închiși te-am văzut. Și cînd era noaptea acasă te vedeam. Ai avut mare putere. Și dumneata, și eu. Am tăcut amîndoi pînă astăzi. Și știu că o să amuțim încă multă vreme. Eu ți-am spus mai înainte : mă obișnuiesc cu gîndul bătrîneții, al odihnei. Poate că atunci s-o întîmpla totul. Mi s-au moleșit puterile și mi-e teamă să nu amețesc. O fi bun podul, dar apa are vîrtejuri multe sub el... Asta-i...

Mușat îi răspunse ca unui părinte :

— Nea Neculai, nu mă încumet să-ți dau lecții. Dumneata aparții altor vremuri. Te-ai obișnuit cu hainele dumitale, cu camera dumitale, te-ai obișnuit cu grădina din fața ferestrei.

— Sînt toate sănătoase, tovarășe inginer. Și hainele, și casa, și grădina. Au fost frecate și încercate de miinile mele. Le vezi ? Sînt tari și aspre ca metalul, ehei !

— Știu, îi răspunse tînărul. M-au învățat multe miinile dumitale, nea Neculai. Dar nu ceea ce crezi dumneata. Altceva m-au învățat. M-au îndemnat să copiez în metal iscusința, elasticitatea și precizia lor. Miinile dumitale au fost etalonul principal. De aceea ți le-am privit cu atîta patimă ; cum priveam în copilărie zborul rîndunelelor. Așa îți aleargă miinile, nea Neculai. Ca niște rîndunele. Nu puteam să nu îmbogățesc cu mișcarea lor mecanica asta de metal !...

Bătrînul simți și o săgeată fierbinte despicînd sloiurile de gheață care se strînseseră în el de atîta amar de vreme ; dar tot nu binecuvîntă fericirea aceea necunoscută de pe fața inginerului.

— Poate că așa trebuie să se întîmple în lume, oftă el. Îmbătrînim ajutîndu-i pe alții mai tineri să facă unelte bune, ca nu cumva să se strice atunci cînd ni se sapă groapa... Nu vreau să te întristez tocmai astăzi, tovarășe inginer. Îți împlinești și dumneata menirea,

asa cum mi-am implinit-o și eu. Dacă a fost scris să ne întâlnim amîndoi în același loc... Precum vezi, ne-am întâlnit. Nu mai putem da de-a dura înapoi anii. Ei merg numai înainte. Asta-i pacostea... Nici dac-ai fi fiul meu nu te-aș putea opri. Numa că durerea personală e altă poveste... Mi se pare că s-a întîmplat ceva la mașina a șasea...

Nu se întîmplase nimic la acea mașină. Bătrînul simțea nevoia să iasă în hală, să se plimbe printre mașinile lui, să le vadă, să le dichisească, să-i certe aspru pe cei care se uită cu ochi nepăsători la ele. Își închipuia că de 40 de ani, asta era toată treaba lui.

Amintirile se innodară în locul în care le rupseseră vorbele bătrînului. Parcă simțea apa rece ca gheața apăsîndu-i trupul. Îl vedea pe Liviu la masă, auzea zgomoatele înăbușite din dugheană, îl amețea duhoarea grea, sufocantă... și deodată se deschise ușa... N-o putea regăsi în amintire. Se împrăstia ca o ceață. O vedea numai în întunericul acela gros, în reflexele de marmură ale trupului ei, în mersul acela spre infinit. O vedea pe un carton alb, alb, alb. În mijlocul cartonului — o linie subțire, abia vizibilă, tremurată, ca un cosinus neregulat. În fiecare an la 1 Mai, primea într-un plic alb cartonul acela cu linia tremurată. În fiecare an la 1 Mai, trăgea deasupra acelei linii nesigure o altă linie groasă, suitoare, sigură ca un vector. „Nu! se răzvrătea el în acea zi. Linia ta e aceasta pe care o trag eu. Odată ți-o voi arăta.”

Stătea nemișcat, cu capul în mîini, năpădit de amintiri. Ani de zile fugise de ele; se ascunsese, le gonise, le uitase... Trăise numai printre cifre, cifre, cifre. Le căuta mereu, pretutindeni, cu senzația că le prinde din zbor. Nu obosise nici o secundă. Zbura după ele ca într-un vis. Trăise ani de zile plăcerea sublimă a zborului din vise. Le domesticise pe toate. Erau blinde, ascuțitoare, imobile în paginile lui. Cîndva, însă, vor zbura. Vor deveni forțe mecanice și vor zbura cu iuțeala cu care un lăstun înpăimîntă copilăria.

O amintire nelămurită, stingheră încerca să se înfiripe. Era fragilă amintirea aceea; apărea și se destrăma întotdeauna ca un nor. N-o putea reține. Nu știa ce se va întâmpla cu norul acela. Va trimite zăpadă, ploaie, grindină asupra pământului? Era îndepărtată amintirea, duioasă, ca un cîntec abia auzit. Înflora oglinda unei ape și adia printre frunzele unui copac. Cineva se aruncase cu ochii închiși, cu nepăsare, cu nevinovăție în brațele și în viața lui. Parcă ar fi căzut un fulg singuratic din văzduh și ar fi întins mîna să-l oprească. Iar mîna îl topea.

4

Petrescu îl găsi pe Mușat în sala de gimnastică. În fiecare zi înainte de a se duce acasă, Mușat se oprea jumătate de oră sau o oră în sala de gimnastică. Avea nevoie de mișcare intensă, încordată pentru a rezista nemișcării și moliciunii.

— N-am știut că ești un asemenea artist. Ți l-am spus Petrescu după ce-l văzu sărind de la inele. Se pare că am descoperit pînă la urmă secretul tinereții dumitale.

— E un simplu exercițiu fizic foarte necesar, Ți l-am spus Petrescu. La tinerețe încă nu m-am gîndit, dar în acest moment mă simt într-adevăr tînăr.

Se prinse din nou de inele și începu să exerseze cele mai dificile figuri. Izbuti să se mențină de două ori, de fiecare dată cîteva secunde, într-un T perfect, care-i dăltuia toți mușchii brațelor. Sări din nou, rotindu-se, și se apropie gîfîind de Petrescu.

— M-am cam aventurat... Nu mi-am închipuit că voi reuși și a doua oară. Vrei să încerci și dumneata?

— Nu... spuse ca o scuză Petrescu. Nu m-am gîndit la așa ceva. Am vrut...

Văzîndu-i aerul încurcat, Mușat interveni:

— Îmi închipui pentru ce ai venit... Sînt însă într-o stare... Mă dezgustă să mă gîndesc iarăși la incidentul acela penibil. E o pierdere de timp...

— Eu nu cred același lucru... După cum vezi, sînt foarte sincer... E datoria noastră să evităm anumite situații.

— Nu înțeleg, zise Mușat nedumerit. Mi s-a părut că ai ajuns la un anumit punct de vedere...

— Tocmai de aceea, tovarășe Mușat. Am spus cîteva vorbe... Nu cunoșteam toate amănuntele. Nu asistasem decît la schimbul de cuvinte în care dumneata...

— Ți se pare atît de esențială această poveste? Iartă-mă, dar am impresia că încerci să ștergi praful de pe haina cuiva. Nu pot să găsesc motivul îngrijorării dumitale.

Petrescu simțea că nu se mai poate preface calm.

— Tovarășe Mușat! Nu vreau să șterg praful de pe haina dumnealui... Ești violent în expresii... De ce vezi numaidecît în atitudinea mea intervenția unui avocat?

— Dar e o imbecilitate, tovarășe Petrescu, să-ți pierzi vremea cu asemenea fleacuri. Asta nu înțeleg... Nu s-a întîmplat absolut nimic. Un om și-a ieșit din fire și a început să țipe. Unii au acest obicei...

Mușat vorbise cît se poate de liniștit. Era sincer uimit de preocuparea lui Petrescu. Acesta însă se îngălbenise.

— Eu n-am să țip, dar voi spune și eu deschis că dumneata... dumneata l-ai provocat pe inginerul-șef!

Expresia de pe fața lui Mușat nu se schimbă. Se uita la Petrescu la fel de naiv și de uimit ca și pînă atunci.

— Nu știu ce vrei să spui dumneata cu aceasta... Dar chiar dacă l-aș fi provocat, dacă l-aș fi zgîlțit de umeri, așa cum a meritat la un moment dat, nu văd în asta o cauză care să te... Eu cred că timpul unui om e mult mai prețios.

— Dumneata ai rîs de el și l-ai arătat cu degetul! spuse pe neașteptate Petrescu.

Mușat încercă să-și amintească.

— Nu știu... Nu am obiceiul să rîd de infirmi sau de oameni care suferă un accident... În general nu pot

să-rid de oameni... În momentul acela mi-am amintit o anumită întâmplare. Nu pot ști... Dar, pentru Dumnezeu, tovarășe Petrescu! Ar fi mai util să începem să numărăm din doi în doi sau să ne uităm la tinerii aceia care învață să lucreze la bară... Ne întâlnim destul de rar... Nu înțeleg... M-a udat și pe mine ploaia. Au ris poate o sută de oameni... Nu l-am tras pe nici unul la răspundere... Numai când un... un bețiv...

Își amintea incidentul din cârciumă. Își amintea și regretul care-l cuprinsese după acel incident. De aceea începu să se blâmie.

— L-ai lovit? întrebă Petrescu uimit.

— Nu știu. S-a întâmplat altceva. O negliobie. E prea obscur totul și fără importanță ca să-mi întunec atâtea amintiri frumoase... Te rog să mă ierți, tovarășe Petrescu... Astăzi se întâlnesc câteva gânduri... Cred că am de lucru...

Petrescu nu-l reținu. Ridică și el din umeri, ca Mușat. Era uimit și nedecis. Aflase lucruri care-l nelinișteau. Și căuta de multă vreme un moment în care să stea de vorbă cu Mușat și să-i propună să se gândească la intrarea lui în partid.

5

Liviu sosi în oraș cu mașina. Se opri direct la institut. Vizita lui oficială fusese anunțată telefonic din partea lui Bărbulescu. Își petrecu acolo toată dimineața, discutând cu directorul institutului situația cadrelor didactice. Cercetase cu atenție dosarele candidaților și hotărîse pe loc câteva numiri care urmau să fie aprobate de minister. Directorul era bucuros de ajutorul neașteptat pe care-l primea. Nu înceta cu mulțumirile pentru rapiditatea și competența cu care Liviu îi rezolva situațiile cele mai complicate.

— Mai avem o problemă spinoasă, tovarășe profesor, îi spuse el. Catedra specială de automatică. Știu că

putem apela periodic la dumneavoastră la Politehnică pentru anumite cursuri de înaltă specialitate. Ne-am gândit să-l invităm de câteva ori și pe academicianul Stoian. Poate ne susțineți dumneavoastră cererea... Ne-ar trebui însă cel puțin un conferențiar care să organizeze catedra. Cîțiva asistenți și lectori poate găsim printre cadrele locale... Nu știu dacă ați văzut dosarele...

Liviu studiase cu atenție dosarele și era mirat că nu întâlnise printre ele cererea lui Mușat. Reținuse din toate ofertele primite la institut una singură, care i se părea demnă de interes. Revăzu încă o dată actele care o însoțeau, și-l întrebă pe director :

— Dumneata îl cunoști pe... inginerul Atanasie Aburel ?

— Inginerul Aburel ? se luminează directorul. Cum să nu ? ! Il cunoaște tot orașul. Mi se pare că e inginer-șef, sau adjunctul inginerului-șef la uzina noastră... E un tânăr excepțional, într-adevăr excepțional. Membru în comitetul regional de partid, un om cu multă autoritate.

— E inginer-șef adjunct, preciză Liviu după ce se mai uită o dată pe cererea lui. Posedă o diplomă foarte bună și o notație excelentă la matematică... Eu cred că am putea să-i încredințăm lui conferința... Anii de uzină n-au putut decît să-i fundamenteze cunoștințele. Voi vorbi și eu personal cu dînsul, chiar astăzi. Oricum trebuia să trec pe la uzină... Da... Încă un lucru... E o dorință personală a profesorului Bărbulescu, președintele comisiei noastre... Mi se pare că lucrează aici, tot la uzina metalurgică, un inginer... da... Numele lui e Ion Mușat. Președintele nostru ar dori să se ia în considerație posibilitatea de a fi antrenat la această catedră ca asistent sau ca... În sfîrșit, se va orienta mai bine consiliul pedagogic. Se pare că a fost un matematician bun...

— N-am primit nici o cerere de la persoana cu acest nume, spuse directorul. N-am auzit de dînsul. Bineînțeles că vom satisface dorința tovarășului Bărbulescu...

— E o dorință personală, accentuă Liviu. Pregătiți-mi actele necesare pentru numiri, inclusiv pentru ca-

tedra de automatică; vreau să le duc personal la minister.

Liviu plecă grăbit spre uzină. Îl primi Cerbu, care îl recunoscuse și-l salută ca pe-un prieten vechi.

— Sînt încîntat de vizită, tovarășe profesor! Nu pot să uit cu cită căldură m-ați primit la institut, nu pot să uit organizarea exemplară a departamentului dumneavoastră. Am încercat s-o adoptăm și noi, bineînțeles în măsura posibilităților, la serviciul nostru de proiectări. Vreți să vizitați secțiile?

Liviu îl linișți spunîndu-i că se află doar în trecere pe la uzină. Îi destăinui misiunea care-l adusese în oraș, apoi îl întrebă cu surprindere:

— Dar dumneata, tovarășe Cerbu? Nu am văzut numele dumitale în nici o listă de oferte la institut. Nu cred că poți lipsi tinerii de experiența și cunoștințele dumitale. Iar numirea în cazul acesta ar fi o simplă formalitate...

— Îmi este absolut cu neputință, tovarășe Filimon. Nu numai treburile curente ale uzinei mă rețin. Sînt... Mă preocupă și altceva... o... După cum vedeți, mă jenez să vă spun. Poate că anul viitor voi fi la dispoziția dumneavoastră și a studenților.

Liviu îi adresă un zîmbet complice.

— Bănuiesc despre ce este vorba și nu insist. Vă urez din toată inima succes. Mai există și alte inițiative temerare aici în uzină? Nu-mi închipui că tineri ingineri ca Racoviță, ca Aburel sau... Mușat ar putea sta cu miinile-n sîn.

Cerbu se oferi imediat să-i dea amănunte:

— Racoviță? Da... A făcut cîteva propuneri interesante. Inginerul Aburel e în frunte... Dacă-mi permiteți o confidență... Lucrăm împreună... colaborăm la același proiect... Inginerul Mușat... Îmi pare rău că vă întristez. Știu că v-a fost coleg... Nu! Nu-i contest meritele în conducerea secției întîia... Nu face însă nici un gest. Nu știu, **parcă** s-a închis într-o carapace... Sau dacă face vreun gest mai îndrăzneț... nu e pozitiv

și nu se înscrie pe linie profesională... ci pe linie morală... Iertați-mă, n-am vrut să vă dau vești proaste, dar știu că apreciați sinceritatea și adevărul.

Liviu nu insistă. Îl rugă pe Cerbu să i-l prezinte pe inginerul Atanasie Aburel.

— Am auzit de dumneavoastră, îi spuse acesta. V-am și văzut la câteva ședințe, însă n-am avut ocazia să vă cunosc personal. Îmi face o deosebită plăcere vizita dumneavoastră la noi.

Liviu era într-adevăr impunător. Înalt, elegant, cu aerul său de firească superioritate, cu zîmbetul său fermecător, cucerea repede pe oricine.

Din fericire îți voi da și o veste bună, tovarășe inginer. Am însă convingerea că nu te vei opune, cum a făcut cu modestie simpaticul dumitale coleg. Ai fost propus la catedra specială de automatică a institutului care se va înființa, în calitate de conferențiar. Aceasta e vestea.

Liviu nu mai avea nevoie de răspuns. Aburel tremura de bucurie. Era emoționat, ochii îi luceau, mâinile i se mișcau în gesturi nesigure. Parcă ar fi căutat ceva.

— Nu știu cui să-i mulțumesc, tovarășe Filimon. E... Cum să vă spun?... E într-adevăr o mare bucurie... Am fost doi ani asistent la Timișoara și... Chiar aici am continuat să studiez. Voi face totul ca să corespund. Am făcut... am ajuns la câteva constatări personale...

— Îmi pare bine, tovarășe conferențiar! îl încurajă Liviu. Îți urez succes și... Da!... Poate vei reuși să-l antrenezi și pe inginerul Mușat la catedră. Profesorul Bărbulescu sugera să i se încredințeze un post de asistent.

În bucuria pe care o trăia, Aburel nu mai auzea nimic din ceea ce-i spunea Liviu. Se gîndea să plece mai repede acasă, ca să-și anunțe nevasta și copiii. Își aminti însă cu disperare că trebuie să participe după amiază la o ședință importantă cu tehnicienii citorva secții.

— V-aș ruga ceva, tovarășe inginer-șef, se adresă el lui Cerbu. Am primit un telefon de acasă. S-a îmbolnăvit un copil. Nu puteți să vă duceți dumneavoastră după amiază la ședință?

Prezența lui Cerbu era obligatorie la asemenea ședințe. Erau însă tocmai consfătuirile pe care le evita cu cea mai mare grijă și de care reușise să scape întotdeauna. Se prefăcu îndurerat când îi răspunse lui Aburel :

— Îmi este absolut imposibil, dragă Aburel. Dacă ți-aș explica motivul, cred că ai regreta rugămintea pe care mi-ai făcut-o. N-are nici un rost să te întristezi de două ori. Crede-mă, îmi este cu neputință. Iar prezența ta e obligatorie. Absolut obligatorie.

Liviu asista neputincios la scena dintre cei doi ingineri. Profită însă de răgaz și-l chemă la telefon pe Mușat. Emoția pe care o simți la capătul firului i se transmite și lui. Se înțelesesă să se întâlnească imediat după masă la restaurant.

Înainte de a pleca, Liviu îi aminti lui Aburel să nu uite dorința lui Bărbulescu.

— S-ar putea să te ajute, tovarășe Aburel. Inginerul Mușat a fost un matematician bun la Politehnică...

Cerbu și Aburel îi ținură companie pînă la poartă.

6

Mușat nu mai avu vreme să se schimbe. Veni la restaurant în hainele de lucru. Liviu era înăuntru, departe, într-un ungher izolat. Își zărise prietenul din clipa în care intrase. Se sculă de la masă și-i făcu semn cu mina. N-ar fi vrut să se ducă în întâmpinarea lui. Dar cînd îl văzu îmbrăcat în costumul acela gri, cu gulerul descheiat, cu fața palidă și cu privirile naive, copilărești, simți o tristețe copleșitoare și alergă spre el cu brațele deschise. Îl sărută de cîteva ori, îl apucă de braț și-l trase cu putere, parc-ar fi vrut să-l ia pe sus.

— Întotdeauna cînd te văd, mă zdrobești, Ioane ! Îmi amintesc toată tinerețea, toți anii de studenție, discuțiile, visurile noastre. Lasă-mă să te mai îmbrățișez o dată ! Ești singurul, absolut singurul prieten adevărat pe care-l am în lumea aceasta.

Și Mușat era profund tulburat. Îl usturau ochii.

— Bine că ne întâlnim rar ! spuse el cu glasul tremurat. Am alergat într-un suflet ca să nu te fac să aștepti. Nici nu știu ce să te întreb.

— Nimic, nimic ! se rugă Liviu. Întrebările vor veni de la sine. Vreau mai întâi să ciocnim un pahar de vin, să-l bem cu ochii închiși, și pe urmă să ne privim... Tot atât de timid ai rămas Ioane ? Tu n-ai puterea să te uiți în ochii oamenilor.

Mușat își plecă privirile și clătină din cap.

— Nu mă emoționa și mai mult ! Am trăit cîțiva ani de singurătate totală. Numai metal și cifre. Știi că în trei ani de zile n-am băut nici măcar un pahar de vin ?

— Tu ești de vină ! se infurie Liviu. Cît m-am zbatut, cît m-am luptat cu tine ca să nu te îngropi aici ! N-o să-mi iert niciodată în viață că te-am lăsat să-mi scapi. Și nu ești vinovat numai de durerea proprie, ci și de durerile pe care le provoci altora. Nu-ți dai seama cît mă întristezi ! Ai fugit după himere.

— E frumos tot ceea ce spui, Liviu. Dar nu ai nici un strop de dreptate. N-am fugit după himere... Am căutat niște sinteze îndepărtate ; nu numai cu mintea ci și cu mîinile. Poate că mi-am căutat locul în spațiu.

Liviu îl privi o clipă cu uimire, apoi cu o înțelegere dureroasă. Cunoștea sufletul lui Mușat. Știa cu cîtă pasiune voia să se împartă lumii prietenul lui. Dacă ar fi avut puterea, ar fi prefăcut totul în grădini, în schele, în drumuri îndrăznețe spre aștri, în culori care să vindece și să încălzească oamenii.

— Ești un suflet mare, Ioane ! De cîte ori ți-am spus ! Nu știi. Poate că într-adevăr arunci lumii aur... Și cred că nici nu interesează dacă e aur sau altceva. Dacă tu ai conștiința că din pumnii tăi se revarsă aur, dacă ai această putere cumplită a încrederii și sincerității, cred că poți să te înalți la un stadiu de fericire care nu poate fi egalat. Poate că fericirea ta e mult mai mare decît a altora. Poate că tu ești mult mai sus decît mine. Cînd sînt alături de tine, mă asaltează gînduri sublimе... La urma urmei, cine

sint? Ce-am făcut, Ioane? Oare sint într-adevăr fericit? Știi cit de sincer sint? Îmi voi deschide tot sufletul în fața ta. Am fost la înmormintarea lui Neagoe. Era lume multă, un adevărat cortegiu. Eu eram în față, lângă sicriu. Trebuia să vorbesc din partea institutului. Știi la ce mă gindeam? Apăruse pe vremea aceea moda pantalonilor fără manșetă. Mă gindeam dacă lumea se uită la pantalonii mei și observă linia lor elegantă, fără manșetă. Nu e groaznic? De ce am ajuns în această situație? Pentru că n-am avut curajul tău, să mă îngrop într-un oraș de provincie. Pentru că am vrut să impresionez o mie, două mii, zece mii de oameni pe care nici măcar nu-i cunosc și care nici nu mă cunosc. Crezi oare că se gîndesc ei la mine în timpul cinei sau cînd își pun dimineța zahărul în ceai? Crezi tu că mai știu ceva despre mine cînd îi critică șeful lor sau cînd ascultă la radio un cîntec sau o știre sportivă? Oare ce am vrut eu de la viață? Să mă admir eu singur într-o oglindă și să ored că toți vor simți ca mine văzîndu-mă? N-am făcut nimic, Ioane. Nimic! Absolut nimic! Am urcat niște trepte sprijinîndu-mă de alții, asta am făcut. Sint dezgustat. Și știi care e groaza? Mîine mă voi simți din nou mîndru, strălucitor, îi voi spune „bună dimineța” portarului cu convingerea că-i fac o favoare, mă voi urca pe dant la catedră și voi rosti pe de rost niște versuri fără ritm și fără rimă, compuse din cifre și date despre rezistența materialelor. Și gesturile cu care impresionez găgăuțele mi le învăț dinainte. Mă antrenez ca un sportiv pentru performanțe mondene. Avea dreptate Liana. La urma urmei, totul se reduce la o chestie de buzunar!

Mușat era năucit de ceea ce auzea. Spovedania aceea crudă, sinceră, brutală, îl cutremura.

— Dar e groaznic, Liviu! accentuă el disperarea acestuia. E groaznic pentru că puteai să urci acolo unde ești astăzi. Poate mai încet, dar cu mîinile pline de bătăături și cu cărți de vizită pe toate ușile, dacă urmăreai neapărat o aureolă. Tu aveai bogății în mîini, Liviu, aveai degete energice, care puteau să înșurubeze ceva, care puteau

să scrie un capitol frumos într-un manual, un capitol original, pe care oamenii l-ar fi cîntat ca pe-o poezie de dragoste. Ce-ai făcut cu degetele tale?... N-am crezut niciodată că te vei gîndi să-ți umpli toate buzunarele... Oare n-ai și lucruri străine în ele? Caută-te!

Liviu acționează ca un hipnotizat. Își duse mîinile spre buzunare, și cînd simți goliciunea lor se trezi. Își înfipse degetele în șolduri cu toată puterea. Îl cuprinse o ură turbată. Nu știa împotriva cui. O simțea însă în valuri, urcînd și răspîndindu-se în tot corpul. Închise ochii și rămase nemișcat. Ucidea în mîntea lui pe cineva. Nu știa cine e. Simțea cum își apropie mîinile în jurul unui gît subțire și strînge, strînge, strînge, pînă ce i se întîlnesc degetele. Se trezi cu mîinile împreunate într-o strînsoare de clește.

— Mi-a trecut, gemu el. Nu știu unde am fost. Nu știu ce s-a întîmplat. Știu însă că ziua de mîine va fi o zi obișnuită. Dă-mi mîna, Ioane!

Mușat nu știa ce vrea Liviu. Acesta îi prinse mina și începu s-o strîngă cu violența unui dement. Mușat își încordă toate puterile ca să se elibereze de cleștele acela de fier. Liviu gemu înăbușit. Își simțea oasele dezgghiocate. Mina îi atîrna ca o zdreanță.

— Nu știu ce-am vrut, spuse el, încă sub groaza durerii. Oare am vrut să-ți strîng mina? Ce-am vrut? Am uitat cîtă putere ai în mîini. Cred că mi-ai sfărîmat oasele... M-ai trezit de tot, Ioane... De ce n-am brațele tale? De ce n-am...? Ți-am spus numai prostii. Am vrut să mă flagelez în fața ta, ca să-ți dau o satisfacție. Mi-a fost milă de tine, și de aceea m-am mînjit cu atîta păcură peste tot. N-a fost păcură, a fost literatură, Ioane. Uită-te la mîinile mele, la fața mea. Sînt albe, iar buzunarele mele sînt goale. Aș vrea să uiți totul. Poți să uiți?

— Nu! îi răspunse Mușat. N-ai făcut literatură. Gîndește-te la degetele tale, Liviu.

— Mi le-ai sfărîmat tu. Mă dor. Nici nu mai pot să le mișc. Sînt prea sensibile pentru tine. Vreau să te rog încă o dată să uiți. Nu sînt acel om pe care ți

l-am zugrăvit. Mi-a îndurerat soarta ta și am vrut să-ți clădesc o fericire, iluzia unei fericiri înnegrindu-mă pînă la absurd. Mi-a fost milă de tine, Ioane. De aceea ți-am vorbit așa. Îți jur... Am convingerea fermă că sînt un om adevărat.

Mușat se lăsă copleșit de vocea acelor jurăminte.

— Nu știu, Liviu. De obicei, cuvintele care nu rostesc adevăruri mi se par străine și de neînțeles. Voi încerca să le uit. E foarte greu... Nu știu nici eu ce se petrece cu mine... Un singur lucru te rog, Liviu. Gîndește-te mereu că ai, sau că ai putea să ai mîini puternice.

Liviu se opuse moale, obosit.

— Nu știu... Poate că am avut mîini puternice... Voi încerca să-mi amintesc...

— Vreau să-ți mai spun ceva, Liviu. Dar mai bine să ieșim afară. Nu știu de ce mă apasă atmosfera de aici.

Multă vreme se plimbară pe străzi fără să-și spună un cuvînt. Soarele cobora spre amurg, însoțit de o trenă de culori pe care o arunca deasupra orașului. Mușat se înseninase. Îl opri pe Liviu în mijlocul străzii. Îl simțea trist și voia să-l liniștească. Făcu un gest larg spre orizont. Liviu nu pricepu. Urmări direcția pe care o arăta mîna lui în momentul cînd își termină mișcarea.

— Ce vrei să-mi arăți acolo? Florile? întrebă el.

— Ce flori? tresări Mușat. Am vrut să-ți arăt...

Cuvîntul nu-i mai ieși din gură. Era în fața unei florării. Amintirea veche îl înfioră. Intrase acolo demult, într-o primăvară, și trimisese două buchete de flori. Își aminti și numele fetei care-i ceruse flori: Diana.

— Liviu! spuse el fulgerat de un gînd. Vreau să trimt un buchet de flori unei fete. Haide!

Intrară amîndoi în magazin. Mușat alese un buchet mare, cel mai frumos buchet din florărie. Scrise, ca și atunci, pe un carton alb numele fetei și-l încredință unui comisionar.

— Nici nu cred că-și va mai aminti, rise el. Sint trei ani și jumătate de atunci.

Apoi tăcu. Își aminti celălalt nume. I-l pomenise și Liviu în restaurant, dar se sfia să-l întrebe. Se uită iarăși spre orizont, dar nu mai vedea culorile, vedea întunericul amintirii.

— Nu e ciudat, Ioane? zise deodată Liviu. Ne spunem toate gândurile, ne-am destăinuit toate visurile, toate bucuriile, toate tristețile, dar n-am vorbit niciodată despre ceea ce vorbesc cel mai adesea doi prieteni când se întâlnesc. Dacă n-ar fi fost buchetul tău...

— E ceva nevinovat, Liviu...

— Cum poate să fie ceva vinovat? îl întrerupse Liviu. Stai! Ascultă-mă! Nu știu de ce te înroșești ca un adolescent. Știu că nu vei fi niciodată vinovat. Nu te mai scuza. Și eu am trimis flori... Demult voiam să te întreb ceva. Tu... Nu... Nu pot! Mai bine să-ți spun eu. Cred că mă voi căsători, Ioane.

Mușat nu spuse nimic. Aștepta. Presimțea că i se apropie de ceafă o lamă rece, ascuțită.

— Dacă n-ai fi trimis buchetul acela Dianei, n-aș fi avut curajul să-ți vorbesc. O cunoști și tu.

Liviu nu spuse mai mult. Mușat ridică învins din umeri.

— Diana e fata unui inginer din uzină, Liviu. A împlinit în primăvara aceasta nouă ani...

7

Diana stătea, ca și mama ei, ghemuită într-un fotoliu. Băieții se jucau în camera lor; se tăvăleau, strigau, făceau un vacarm care cutremura pereții casei.

— Oare ce poate fi, mămico? întrebă Diana pentru a zecea oară. De ce a spus să nu ne culcăm pînă nu vine el? Ce surpriză, ce surpriză poate fi?

Aburel nu adăugase nici un amănunt la telefon. Rostise o singură frază:

— Să nu vă culcați nici unul pînă ce nu vin eu !

Elena îi simțise emoția din voce și-l întrebase dacă le va face o surpriză frumoasă.

— Nu știu, răspunsese el. Ba da ! Așteptați-mă.

Apoi închise telefonul.

— Nu ajunge că e o surpriză frumoasă ? spuse mama. Mai bine te-ai duce și tu, Diana, să te joci dincolo, cu băieții...

Diana se strinse și mai mult în fotoliu...

— Nu-i așa că ai glumit ? Cum pot să te las singură, mămico ? Amîndouă suportăm mai ușor emoția...

Tresăreau la fiecare zgomot de pași, gata să sară ca niște arcuri din fotolii. Se priveau uneori pe furiș, și dacă li se întîlneau privirile, pufneau amîndouă în ris.

— Știi ceva, mămico ? zise Diana cu o voce prea liniștită pentru starea în care se afla. Vine... Dar eu nu mă mișc de aici. Știu că trebuie să fi măcar o secundă singură, singură cu el. Am auzit mașina... Bine că n-au auzit și ei...

Elena ar fi vrut mai întîi s-o mîngîie pe Diana, dar nu mai avea răbdare. Se duse în goană la ușă, o deschise fără zgomot și așteptă. Îi auzea pașii pe scări. Îi simțea bucuria din mers, iar cînd îi văzu fața deschise larg ușa și-l întîmpină cu ochii închiși.

Aburel o aduse în brațe, dansînd, pînă în mijlocul camerei. Diana își feri privirea cu mîinile.

— Vino imediat aici ! se răsti tatăl. Și derbedeii, unde sînt derbedeii ?

Îl auziseră și ei. Se repeziră toți copiii asupra lui, îl împingeau cu mîinile și cu capul, voiau parcă să-l doboare. Se liniștiră numai cînd îl văzură în fotoliu, cu mîinile întinse într-un gest de îndurare.

— Dacă aș fi știut că o să vă purtați așa... refuzam... Pentru voi știți care este surpriza ? De azi înainte trebuie să fiți foarte cuminți, să se sperie oamenii nu ca pînă acum, de zgomote și larmă, ci de liniștea care va fi în casa asta.

Diana îi răspunse printr-o înclinare aristocratică ; băieții, în schimb, se uitau unul la altul nemulțumiți. Își mișcă și ei capetele, dar cam încruntați.

Aburel își întoarse privirile spre Elena.

— Nu știu cum să vă spun... Nu știu dacă ei vor înțelege... Știți că s-a înființat un institut superior în orașul nostru... Voi fi numit profesor acolo...

Elena se așeză lângă el și-i apucă mâna. Apoi își apropie capul de obrazul lui. Copiii îi priveau cu ochi strălucitori. Simțeau că e vorba de un lucru mare ; erau prea bucuroși părinții lor. Ei se așteptaseră însă la altă surpriză. Fetița se gândise la o excursie în străinătate, băieții — la biciclete noi în locul celor uzate și ruginite.

— Acum o să fii și tu ca mămica, spuse cel mic.

Încercară să le explice pe înțelesul lor ce înseamnă un profesor universitar. N-aveau nevoie de prea multe vorbe. Pricepură imediat. Își dădură acordul fără șovăire.

— Știi, tăticle, că ni s-au stricat de tot bicicletele ! Sînt niște rable...

— Nu-i așa că vom merge într-o excursie în străinătate ? De cînd ne-ai promis, mămico... Am fost cumiți degeaba...

Elena își amenință fata cu degetul.

— Tăticul va avea nevoie de liniște... Și dacă va avea liniște, atunci ne vom cumpăra poate o mașină și vom merge în excursie cu mașina...

— Un Moskvi ! țipă cel mic. Un Moskvi adevărat !

— Ești prost ! îl apostrofă cel mare. Cum încăpem toți într-un Moskvi ? Bagajele unde le punem ? Sau vrei să rămii tu acasă ? Așa se va întîmpla ! Tu n-o să fii cuminte... Ne trebuie o Pobedă, tăticle...

— Sau ne vom construi o vilă mică pe Valea Prahovei, visă Aburel. În fiecare iarnă și în fiecare vară veți sta acolo.

Băieții se întristară.

— Mai bine o mașină, tăticle ! Cumpărăm un cort mare, cum am văzut anul acesta la Babele. Ce ne mai

trebuie vilă ! Oprim oriunde vrem, instalăm cortul, noi bărbații vom pescui, iar doamnele vor face bucătărie... Am văzut într-o revistă un fel de cameră pe roate, în spatele mașinii, o remorcă, tăticule, cu baie, cu bucătărie...

— Mai încet ! Incercă Diana să-și potolească frățiorul înfierbîntat. Mai întii să ne hotărîm. Vilă sau mașină ? Băiatul cel mare o privi disprețuitor.

— Eu îți cedez imediat vila...

În clipa aceea, se auzi soneria. Băiatul cel mic se repezi înaintea tuturor, dar se întoarse imediat bosumflat.

— E pentru tine, arată el cu mîna spre Diana.

Fata reveni în cameră valsînd. Pieptul și fața nu i se mai vedeau printre flori.

— Tu le-ai trimis ? Își întrebă Elena soțul.

— Nu, răspunse Aburel foarte mirat. Oare cine le-a trimis ?

— Eu știu ! spuse fata plecîndu-se ca o balerină în fața lor. Eu știu sigur. Tu nu-ți mai amintești, mămico ?

Elena se prefăcu serioasă și supărată.

— Mi se pare că ai prea mulți cavaleri. Nu pot să-i țin pe toți mînte...

— Nu-i adevărat, protestă fetița. Am unul singur... Și-a adus aminte de mine... Stai să socotesc... El — și arată cu degetul spre fratele cel mare — a împlinit atunci 8 ani... Da... ! După trei ani și-a adus aminte de mine.

— Cine ? tresări Elena. Inginerul Mușat ?

— El ! zise Diana scotocînd printre lucrurile ei. Am păstrat cartonul de atunci... Sînt aceleași litere...

— Tu păstrezi și poleiala de la ciocolată, și dinții care-ți cad, îi aminti cel mic.

Elena se uită întrebătoare la Aburel.

— Oare de ce n-a mai venit pe la noi ? Ai uitat tu să-l inviți ? L-am mai întîlnit o dată sau de două ori pe stradă, dar nu m-a văzut...

Aburel deveni brusc îngîndurat.

— Elena!... Copii! Gata! Duceți-vă la culcare! Vreau să fie liniște... Tu poți să rămii, Elena. Se vor culca singuri.

— Voi avea eu grijă să fie liniște, tăticule, spuse Diana din pragul ușii. Începem de astăzi liniștea...

Aburel rămase singur cu soția lui. Se sculase din fotoliu și se plimba nervos prin cameră.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă ea. Ai cumva și o veste proastă? N-o păstra numai pentru tine...

— Am uitat ceva, Elena. Nu știu cum de nu mi-am dat seama pînă acum. M-a zăpăcit bucuria...

Elena se opri în fața lui. Îl cuprinse cu minile de gît. Își adunase în priviri toată blindețea.

— Spune! Orice-ar fi, spune! Nu ne-am ascuns niciodată nimic. Viața nu e formată numai din bucurii... Sau poate că așa se întâmplă uneori. Odată cu o bucurie...

— Nu, Elena... E vorba chiar de bucuria noastră... Trebuie să-ți explic... E ceva foarte complicat, sau mai degrabă e ceva foarte limpede...

Elena se retrase în fotoliul ei. Îi aștepta cu emoție vorbele. Aburel rămase în picioare.

— M-a zăpăcit bucuria, Elena. M-a întunecat. E vorba de catedra mea. Mi s-a spus să-l iau ca asistent pe Mușat. E un fel de dispoziție a comisiei. Am vorbit și la institut. Chiar de la prima convorbire telefonică mi s-a anunțat acest lucru.

— Și de ce te neliniștește dispoziția? întrebă Elena. Crezi că nu va corespunde?

— Nu știu dacă ți-am spus vreodată.. Ba da, dar cred c-ai uitat tu... Elena!... Nu! Nu cred că aș putea suporta situația. Mușat e un matematician prea mare...

— E chiar mai bun decît tine? Îmi aduc aminte cum te-am cunoscut atunci, la cămin... Parcă predai cursuri de matematică...

Aburel parcă se liniștise.

— Nu e posibilă nici o comparație, Elena. În fața lui... Nu! Cred că mi-ar crăpa obrazul de rușine. Cum pot să accept să fie asistentul meu? Nu știu dacă eu ca asis-

rent i-aș înțelege lecțiile. Tu ai putea să suporti o asemenea situație ?

Elena era profund îndurerată. Își încîlcise degetele și parcă nu mai putea să și le desfacă.

— Nu e vorba de mine, răspunse ea. E vorba de viața noastră. Cred că s-ar strecura ceva urît în ea. Eu știu cît ești tu de sincer. N-ai să poți. Ne-am întuneca toți, ne-am simți bolnavi.

— Știu, Elena. De ce să ne pierdem liniștea ?

— Mă gîndesc cum să le spunem copiilor, răspunse ea.

8

Mușat îl aștepta pe Liviu în mașină, în fața clădirii Institutului Metalurgic. După cîteva minute, Liviu se întoarse cu servieta plină de acte. Nu-i dădu nici o explicație prietenului său.

— Trebuie să ajung cît mai repede în București, Ioane. Mîine am o zi foarte grea și încărcată. Începînd de dimineată.

— Exact ! își aminti Mușat. Voi apela la tine pentru un serviciu. Nu cred că-ți va fi prea greu. Vreau să-i predai ceva din partea mea lui Stoian.

— Îl voi întîlni mîine dimineată la Politehnică. Dacă e foarte urgent, pot să-l scol din somn... Hotărăște !

Liviu era atît de curios, încît voia să afle chiar în mașină despre ce anume comision este vorba. Dacă Mușat îi cerea lui Stoian să intervină pentru a i se încredința catedra specială de la noul institut ? La acest lucru nu se gîndise. Dar își mai amintea oare Stoian de fostul său student și asistent ?

— Mi-e teamă să nu te fi uitat și el, Ioane. L-ai mai întîlnit vreodată ? I-ai scris măcar ?

— I-am scris de cîteva ori, răspunse Mușat.

— Ah ! Cît ești de naiv și de nepriceput ! Tu nu știi să menții și să folosești o relație. Stoian este una din-

tre cele mai influente personalități din lumea științei. Sfatul lui e prețuit în cele mai înalte cercuri din țară.

— Nu m-am gândit la asta, Liviu. Știu că este unul dintre cei mai mari matematicieni ai epocii.

— Stai puțin! Voiam de mult să te întreb. De ce l-ai părăsit pe Stoian? Puteai să faci o carieră mare alături de el.

— Cred că a fost și dorința lui, Liviu. Mai mult decât o dorință. A fost convingerea lui.

— Până în clipa asta n-am știut că ai avut un conflict cu el. Un profesor care își trimite asistentul în uzină...

Mușat îi făcu semn șoferului.

— Oprim aici! Mergi și tu sus, Liviu?

Mașina se opri pe șosea. Până la primul bloc care se vedea în stînga șoselei mai era mult de mers.

— Unde locuiești, Ioane? În blocul din stînga? Du-ne pînă acolo, tovarășe Petre!

Șoferul porni imediat motorul și coti pe drumul care ducea spre bloc. Cîteva capete curioase se iviră la ferestre.

— Cred că nu ți-am stricat reputația, spuse Liviu ironic în timp ce cobora din mașină.

Mușat nu-i răspunse. Îl pofti înainte și-l conduse pe scări spre garsoniera lui. Liviu ajunse sus gîfîind. Văzuse liftul coborînd și se înfurie închipuindu-și că Mușat nu urmărise altceva decât să-l obosească și să-l ridiculizeze. Dar cînd pătrunse în încăpere, îi pieri orice urmă de supărare. Parcă se afla într-o cameră studentască. Nu-i trecuse prin cap că prietenul lui ar putea locui atît de modest. Iarăși îl cuprinseseră tristețea și revolta.

— De ce nu m-ai ascultat, Ioane? Am știut sigur că fugind în provincie te condamni, *ipso facto*, la o înmormîntare fără onoruri. De ce ai vrut neapărat să-ți batjocorești tinerețea?

— Vorbești în vînt, Liviu. Ca să evit orice surpriză, am revenit la obiceiul meu vechi de a nu te auzi în anumite momente.

Căzuse parcă într-o stare de vis.

— Cît am locuit aici? Șase ani. Exact șase ani. Nu sînt sărac, Liviu. Sînt foarte bogat. Dacă ai ști tu ce s-a petrecut în camera asta! Mai ales noaptea. Să nu-ți închipui că exagerez. Au fost și niște revoluții aici...

— Bine că ai precizat, Ioane! M-am gîndit la cu totul altceva... Nu fi copil! Și totuși, nu te înțeleg. Spune-mi! Ce faci tu cu banii?

— Nu știu, Liviu. Altceva vreau să-ți spun. Am trăit mari bucurii în camera asta. N-o voi uita niciodată. Întotdeauna m-am simțit în ea ca în vis. Te uiți la dosare? Gata! Cred că s-a terminat cu ele. Și totuși, n-aș vrea să le dau pe foc. Sînt mai prețioase decît orice albume. Toate gîndurile mele din ultimii șase ani sînt fotografiate acolo. Nu-i așa că am o colecție bogată de fotografii?... Uită-te și la birou, și la scaun! Știi cît de buni prieteni mi-au fost. Și patul... Nu știu cine mi-a spus o dată ce mare minune poate deveni un pat. Uită-te și la fereastra mea! Niciodată nu mi-a ascuns lumina zorilor. Cîte priveliști am văzut prin sticla ei! Nori, nori, nori. Încărcați cu ploi și grindini. Uneori simțeam cum mă biciuie simbolurile și cifrele ca grindina. În acele clipe cred că aveam febră și simțeam nevoia grindinii. Toată camera aceasta m-a îmbrățișat cu toate lucrurile ei.

Liviu îl asculta incremenit. Omul acela își cînta sărăcia cu toate strunele ființei lui. Părea în transă. Și se afla în mijlocul unei încăperi goale, pustii, fără nici o culoare.

— Ai stat atîta timp singur aici, Ioane? Nu s-au prăbușit pereții aceștia goi peste tine? Nu te-au cuprins niciodată furia și deznădejdea? N-ai vrut să-i dărimi cu pumnii?

— N-am fost singur niciodată aici. De multe ori m-am simțit atît de bogat, încît am renunțat și la amintiri. Nu! N-am renunțat. Au fugit ele. Le-am pierdut. Nu puteam să le cuprind și pe ele aici. N-ar fi încăput.

— Dar ce-ai făcut? Pentru Dumnezeu, ce-ai făcut?

Mușat îi arată un pachet pe birou.

— Asta am făcut, Liviu. Cu șapte ani în urmă am declarat ceva în fața voastră, acolo la Politehnică. În pachetul acesta se află răspunsul. Ți-am amintesci despre latura necunoscută a unui unghi? Ți-am vorbit despre ea odată la institut. Am străbătut această latură, am trasat-o, Liviu. Am reușit, în sfârșit, să stabilesc valoarea unghiului. Aici, în dosarul acesta, anumite date ale științei se întilnesc cu anumite date ale tehnicii. Nu vreau să generalizez. Știința și tehnica sînt laturile aceleiași unghi. Valoarea unghiului provine din siguranța cu care trasezi cele două laturi și le aduci la punctul de întilnire. Cred că fiecare om din profesia noastră poate să găsească un astfel de unghi. Înțelegi acum de ce iubesc atît de mult această cameră...

Liviu luase pachetul în mîră. Era greu. Sute de file se aflau în el. Se uita năucit pe pereții albi ai camerei. Parcă ar fi vrut să vadă pe ei, în fiecare centimetru pătrat, imagini fixate din cei șase ani pe care-i simțea teribili, înspăimîntători. Regreta în clipa aceea toate regretele lui. Avea senzația netă că între cei patru pereți se săvîrșise o victorie care-l strivea pe el. Dosarul îi atirna greu în mină. Nu! Nu se săvîrșise o victorie acolo, ci o înfringere. Și cel învins era el. Căută cîteva vorbe cu care să reziste.

— Cred că mă voi căsători, Ioane. Ți mai amintesci de vacanța aceea de pe malul apei? De primăvara care m-a înflorit atunci? Vreau să mă învălui în ea!

În clipa cînd mașina porni, Liviu deschise dosarul și începu să-l răsfoiască. Se uită pe primele pagini, apoi pe altele și pe altele. Colile cădeau din mîna lui pe canapeaua mașinii. Cădeau cu zecile, parcă ar fi voit să le arunce.

Mașina se opri. Șoferul se întoarse și-i spuse mirat:

— Am ajuns, tovarășe director. Am bătut recordul. Trei ore!

Un bătrîn cu părul alb îi privea prin fereastra deschisă.

Capitolul III

I

Doina, dracul neastimpărat. „veverița“, cum o denu-misera colegii, parcă se îmbolnăvisese de la o vreme. Fugea mereu de ei, își căuta un ungher întunecos, unde n-o putea descoperi nimeni, și rămânea acolo ore întregi, amintindu-și o anumită scenă dintr-un film care o obseda.

O fată oarecare, o neghioabă care se credea încă în vîrsta adolescenței, frumușică și mlădioasă uneori în fața oglinzii, se plimba cu un bărbat pe o alee. Bărbatul era foarte frumos, elegant, distins și fantastic de inteligent. O amețea cu ideile și cu vorbele lui. Ce anume găsisese el la neroada aceea cu cozi ca să-și piardă atîta timp cu ea? nu putea să priceapă spectatoare obiectivă. Înghițea în sec și rămânea mai departe cu ochii închiși. Va să zică pe o alee, într-o seară. Aleea era lungă, cam întunecoasă, nu se deosebeau copacii care-o străjuiau. Oare ce fel de arbori erau? Dar nici dacă ar fi terminat Facultatea de științe naturale, fata aceea n-ar fi putut numi copacii. Pentru că era prea întuneric. Cînd cei doi ajungeau la un capăt luminos, se întorceau. Rămîneau mereu în obscuritate. Era mai bine așa, pentru că nu se putea observa deosebirea dintre ei. Fata nu era numai neghioabă. Era și foarte a dracului. De cîte ori simțea că se apropie brațul lui, se strecura pe lingă mișcare ca o zvîrlugă. Și întotdeauna după un asemenea gest, idioata rîdea. Oare nu-și dădea seama că-l ațîță?

Spectatoarea strîngea pumnii și o blestema în gînd pe nesuferita aceea. Dar scena nu era mută. Se auzeau din cînd în cînd și cuvinte. Se auzea chiar și foșnetul frunzelor, și zgomotul pașilor, se auzeau și greieri, poate și ciripitul păsărelelor în somn.

— Un om care vrea să danseze singur e caraghios, spunea el. Mai bine să alerge sau să stea pe loc.

— Dar eu nu vreau să dancesz, nu vreau nici să alerg. Stau undeva pe o creangă și aștept să sar cu capul în jos.

Așa răspundea fata. Și tot ea continua :

— Mă crește vîntul acolo pe creanga mea, mă amestec păsările... Adică amintirile. Și atunci mă uit în jos, să văd dacă n-a venit cineva. Ce ușor e să aluneci de acolo de sus !

— Da ! se supăra el — și pe bună dreptate. E ușor să aluneci, și odată vei aluneca. Cine știe însă ce brațe te vor prinde, și chiar dacă vei crede că sînt brațele tale din vis, cine știe dacă vor mai avea puterea să se ridice spre tine, sau dacă vor mai face mișcarea ? !

— Ei și ? răspundea ea. Îmi voi frînge gitul sau poate numai un oscior, și va trece totul.

— Atunci, nu te înțeleg ! De ce rămii acolo ? Dacă ar fi o prăpastie la rădăcina copacului și nu te-ar putea salva de la prăbușire decît un singur om, poate că ar merita să-l aștepți.

— Ți-am spus că e frumos să stai acolo. Plutești ca într-un vis. Și odată știi că vei aluneca în brațele care au spus că vor veni. Eu știu că vor veni. Au întîrziat cam mult, dar tot le mai aștept...

El se supăra și mai tare :

— De unde știi că-l vei găsi ? De unde știi că va răspunde la chemarea ta ? De unde știi că altul nu are brațe mai puternice și mai sigure ca ale lui ? De unde știi că altul nu-ți cere imediat să aluneci, de tot, pentru totdeauna ?

— Nu vreau ! Nu vreau ! se ruga ea. Nu-mi scutura creanga ! Nu vezi că abia mă mai pot ține ? Lasă-mă

să mai aștept. A fost atât de frumos atunci ! Poate va fi și mai frumos. Tu nu știi ce înseamnă să treci prin lume cu un asemenea vis...

— Eu știu ce înseamnă să treci prin lume cu un coșmar. Îți dă puteri. Și voi scutura creanga pînă vei cădea. Și nu știu dacă voi mai întinde brațele.

Ea începea să fugă de lingă el înspăimîntată. Dar îi auzea din nou melodia :

— Nu fugi ! Chiar dacă m-ar trage cineva cu cleștele de acolo, mi-aș smulge brațele și le-aș lăsa suspendate, ca să știi că tot te așteaptă. Nu înțelegi că pentru prima dată aceste brațe nu se vor încorda decît dacă vei vrea tu să aluneci ? Nu au puterea să te smulgă. Nu înțelegi că nici nu simt măcar rușine pentru această ingenuitate ? Te aștept în genunchi și-ți spun asta. Și dacă ai ști ce înseamnă să spun așa ceva !

Ea venea din nou lingă el, gata să alunece, dar se ruga în șoaptă :

— Atunci, nu mai scutura creanga... Nici măcar să nu respiri lingă ea. Du-te mai departe.

Îi era teamă de ea, nu de mîinile lui. Dar el simțea pesemne aceasta. I-ar fi părut nefiresc spectatoarei cu ochii închiși ca el să nu simtă tremurul mîinilor care țineau creanga.

— Am și eu dreptul la o primăvară. Orice om are dreptul.

— Nu vreau să mă gîndesc la asta, răspundea ea. Aș fi foarte tristă dacă aș ști că brațele acelea s-au veștejit. Te-aș întrista și pe tine. Nu-i așa ?

— Nu ! Pentru că asemeni idealul cu o halucinație. Pentru că ai împletit cu mîinile tale și numai din firele tale un vis absurd. Pentru că anii sînt veseli și scurți. Pentru că e stupidă melancolia amintirii.

Ea era foarte mirată.

— Tu nu înțelegi că am fost mereu veselă, că am trecut cu o simplă piruetă pe lingă tristețe ? Că am rămas clară și vie și tinără din cauza acestei așteptări ? Poate că aș fi căzut demult în brațele unor tîlhari fără această

așteptare. Poate că mi s-ar fi întunecat privirile fără această așteptare.

— Știu! Și de aceea vreau! Fructul acestei așteptări, nedesfăcut, mi se cuvine mie!

— Cum poți să spui asta? Iar simt că voi fugi. Și s-ar putea să nu mă mai întorc.

El se opri în mijlocul aleii.

— Nu mai pot. Va trebui să-ți spun că sufăr. Va trebui poate să-ți implor mila. Nu știu. Cred că s-a întâmplat ceva. Cred că nu m-am cunoscut. Tu nu te gîndești că poate chiar mîine mă va cuprinde disperarea pentru toate vorbele pe care ți le-am spus? De ce am venit eu în satul acela sub munți? De ce m-am dus într-o cameră goală și am văzut imagini crude pe pereții ei?

Oare ce putea să fie acea cameră goală? Nu l-a mai întrebat. Nu a mai avut cînd să-l întrebe. Pentru că a smuls-o de pe creangă și a simțit că se sufocă și a simțit că va cădea într-un întuneric plin de spaime. De aceea s-a agățat de gitul lui și i s-a ghemuit la piept și... pe urmă s-a făcut lumină în sală. Era ea singură, cu urmele unor arsuri pe obraji.

2

Doina revăzuse scena într-un ungher ferit de priviri. „La urma urmei, ce s-a întâmplat? se întreabă ea. Poate că am făcut două prostii. Prima că am stat atîta vreme într-un copac, și a doua că m-am lăsat prea ușor sărutată... Știu eu?... Amîndouă au fost însă atît de frumoase!... Cred că ar fi vremea să mă gîndesc și la proiectul meu...”

Cobori mai înseninată din colțul în care se ascunsese. Obrajii încă o ardeau, dar avea în servieta ei ceva care putea s-o frigă și mai tare.

— Hei! Doina! o strigă un coleg. Unde fugi mereu? Ai predat lucrarea?

Doina veni în mijlocul unui grup. Oftă de câteva ori și clipi des din ochi.

— Bine că te-ai trezit, veverițo! Ai citit anunțul? Până mâine la 12 trebuie să predăm lucrările.

— E o nenorocire! se văită Doina. Am fost și la Moga, și la Filipescu, și la maestrul Stratulat. Primii, când au văzut că nu găsesc soluția problemei, s-au agățat de altă soluție...

— Adică au început să-ți facă puțină curte, rise cineva.

— Al treilea, continuă Doina ca și cum n-ar fi auzit completarea, mi-a spus printre ochelari să mă duc la „Infinit“. Nu știu dacă m-a trimis la maestru, sau la... la infinit.

— De ce nu încerci să te duci la el? o întrebă o colegă. E aici în comisie, după ușa din fața noastră.

— Doamne! Ești atît de deșteaptă! răspunse Doina. În momentul acela, ușa din față se deschise. Se vedea spatele unui om și se auzea vocea „Infinitului“.

„Pregătește-te în orice caz pentru orice. Am și câteva observații grele. Te aștept după amiază acasă. La revedere.“

Omul care stătuse cu spatele în ușă se întoarse. Era atît de emoționat și de neliniștit, încît nu văzu pe nimeni. Porni cu un mers nesigur spre cancelarie.

— Oare cine-o fi? întrebă o studentă. Când a pătruns în sală „Infinitul“, a sărit de pe scaun și l-a îmbrățișat.

Doina se îngălbenise. Tremura din toate încheieturile. Se rezemă de perete, ca să nu se prăbușească. Văzînd-o, colegii se repezîră spre ea :

— Veverițo dragă, ce s-a întîmplat? Aduceți ceva, băieți!

— Nu... Nu... spuse Doina mișcîndu-și buzele fără glas. Îmi trece... îmi trece... Mi-a trecut...

Încerca să se autosugestioneze. Se uita rătăcită în jurul ei, începu să ridă nervos, apoi se strădui să-și îndrepte statura.

— O criză de oboseală, se scuză ea. M-am chinuit atâtea nopți cu lucrarea... Iertați-mă !

Porni pe urmele lui spre cancelarie. Deschise ușa, îl văzu, dar nu avu îndrăzneala să intre. O zări și el. Era la fel de încurcat ca ea. Îi spuse câteva cuvinte secretei, apoi veni spre Doina. Amândoi își plecară privirile.

— Dar nu s-a întâmplat nimic, se răzvrăti ea în șoaptă. Nu-i așa că nu s-a întâmplat nimic ? Haide afară, ca să mă uit mai bine la tine... dacă voi mai avea puteri...

Mușat se supuse. Nu-l scoase afară în stradă, așa cum își închipuia el. Îl conduse în curte, printre studenți, în mișcarea și gălăgia pe care și le amintea vag.

— Când ai venit și pentru ce ai venit ? îl întreabă ea adunându-și tot curajul. Sînt prea proastă, prea autoritară ? Să știi că mi-e teamă, de aceea sînt așa. Am crescut, cred că m-am și schimbat. Numai tu ai rămas la fel. Câți ani au trecut ? Mulți, mulți de tot, nu-i așa ?

— Șase ani, spuse el. Mi se pare că nu sînt mulți, Doina. Mi se pare că n-am terminat...

— Nu vreau ! răspunse ea sub primul impuls, dar imediat brațele i se prăbușiră. Nu știu. Cred că ne-am schimbat amândoi. De ce ești atît de neliniștit ? Vezi ? Iarăși întreb numai eu, ca atunci.

— Din cauza anilor, Doina. Mi se pare că n-am reușit. Nu știu, nu pot să-mi dau seama. După amiază voi afla. Trebuie să mă pregătesc pentru orice...

Doina își aminti vorbele pe care le auzise prin ușa deschisă și se înnegură subit.

— Sînt foarte tristă. Îmi vine să plîng. Nu știu pentru ce. Ai făcut ceva ? Ai căutat... ?

— Am încercat ceva și mă gîndesc unde am putut greși... Nu e vorba de o simplă teorie, Doina. E vorba de toate zilele și nopțile celor șase ani, înțelegi tu ? Toate !

Doina se înfioră. Încercă să ducă brațele spre gîtul lui, dar parcă îi reteza cineva mișcarea. Îi prinse numai mîna și o simți aspră.

— Șase ani, șopti ea. Dar în șase ani se poate clădi o lume... Și se poate distruge o lume...

— Nu știu, nu știu... repeta el. Mi se pare cu nepuțință orice eroare. E absolut imposibil! Cum ar fi putut să se scurgă totul în formulă? Parcă nu duceam eu cifrele. Ele singure se duceau să-și ia locul acolo.

— La altceva te mai gîndești? îl întrebă Doina.

— Mă gîndesc și la tine, Doina. Ce-ai făcut în acești ani?

— Am fost studentă... Cred însă că sint crudă. Cum pot să-ți pun asemenea întrebări? Dacă ți-ai revărsat în ceva toate zilele și nopțile acestor șase ani... Eu m-am distrat, am fost mereu veselă; nici nu m-am gîndit la tine... Știam... Mi-ai spus o dată că vei veni... Spune-mi! Nu cumva te-am prefăcut atunci într-un copil?... Știi cît de fericită aș fi dacă... Poate că m-ai uitat în acești ani... Poate că n-ai simțit cum te strînge ceva care nu te lasă să răsufli în voie... De fapt, nici nu m-am gîndit la asta... Eu ți-am spus că te aștept... și asta m-a făcut să fiu veselă și să rămîn limpede... Vreau să fiu sinceră... M-am tulburat, nu în toate profunzimile și nu demult și... Cred că te mai pot aștepta... mai pot să mă urc pe creanga mea...

El se simțea tulburat, însă, în toate adîncimile, și nu putea să-i spună. nu știa ce să-i spună. Amintirea de pe malul apei era vagă, îndepărtată, se înstrăinase și parcă iar se apropiă.

— Nu știu, Doina. Există undeva multe neînțelesuri, sau poate multe limpezimi... Sînt apăsător acum de alte gînduri... Te văd aici în fața mea...

— Eu știu, îl întrerupse ea. Eu știu cine ești tu. Dacă aș vrea, m-aș arunca din nou, și tu m-ai prinde. Nu m-ai lăsa să mă prăbușesc... Mi-e teamă însă că ai face la fel cu oricine dacă ai ști că poți să oprești o durere. Oare nu e adevărat?... Nici nu știi dacă e adevărat... E ceva atît de firesc în gestul tău, încît nu-l poți numi adevăr... Dacă s-ar fi repezit și altcineva asupra ta?... Iar te întreb eu... Nu ți s-a părut niciodată frumoasă

copilăria noastră ? Nu știu dacă am dreptul s-o numesc așa. M-a învăluit însă mereu un senin frumos.

— Am simțit și eu, Doina, acest senin. Uneori chiar m-a apăsător... Ți-am spus că voi veni...

Era o durere înăbușită în glasul lui, și Doina o simți.

— Dar tu ești trist ! spuse ea strângându-și pumnii. Nu știu ce se va întâmpla cu noi. N-avem dreptul să forțăm nimic. Măine îmi voi face curaj și voi trece fluierând pe străzi. Am crezut însă atât de mult în tine... În puterea ta... Cu credința aceea oarbă a copilului care înfălăște o minune. Când ai început să vorbești acolo în copac, am tremurat ca în fața unei minuni. Și mai mult am tremurat pe urmă, când mi-am amintit și când te-am găsit pe aici prin curte după ce ai plecat. Aș vrea foarte mult să... Nu știu cum să spun... Aș vrea să văd că faci așa cu mâna și că se oprește pământul...

— Nu, Doina... Asta în nici un caz. Mi s-au întărit brațele. Abia acum le simt puterea... Totuși, nu pot înțelege unde am greșit... De ce s-a imprimat totul atât de ușor în sinteză.

Doina era încă tristă. Nu pentru așteptarea ei. Dacă el fusese învins ? Dacă își puna toate speranțele într-un vis absurd ? Dacă era victima unei iluzii ? Deodată, o fulgeră o idee :

— Îți aduci aminte ce te-am întrebat odată ? Tot în copacul acela vechi. Acum am ajuns și eu să-mi pun asemenea întrebări. Am făcut și o lucrare de diplomă cu pretenții de matematiciană, și am ajuns la un impas. Nu pot să ies din el. Nu vrei tu să mă ajuți ?

Doina îi dădu lucrarea, și el parcă se învioră. Era mai în largul lui, nu mai trebuia să rătăcească prin deșisuri pe care nu voia să le destrame ca să nu rănească pe cineva. De unde știa el ce se petrece în sufletul Doina ? Liviu îi vorbise clar, fără echivocuri. Iar ea îi spusese că-l mai poate aștepta.

Se plimbau amândoi prin curte. Ea îl apucase de brațul liber mai mult ca să-și încerce starea, sentimentele. În clipa aceea simțea că ar fi vrut să rămână mereu așa.

— E mai degrabă entuziasm în lucrarea ta, spuse el rîzînd. Utilitatea ei e cam îndoielnică, Doina. Cu oarecari adăugiri, ar putea deveni eficientă și aplicabilă, însă în cazuri rare.

— Cum ?! se miră Doina. Dar nu vezi cîtă ingeniozitate e în ea ? Toți mi-au lăudat-o. Și șeful catedrei, și alți profesori, și Liviu. Toți m-au felicitat. Poate că te-ai obișnuit tu să vezi numai nicovale și praf și ulei și mișcări greoaie. Eu am pus fantezie, eu vreau să văd în tehnică mai degrabă finețe...

Doina era într-adevăr uimită și supărată. Crezuse că va cuceri lumea cu opera ei. Căutase numai rafinate științifice aplicabile la tehnică. Dacă el se veștejise cu adevărat ?

— *Das ewig Weibliche !* rîse Mușat. Nu vreau să te dezamănesc, Doina. Dar nici nu vreau să te scutesc de adevăr. Pentru ca un om să alerge, Doina, nu-i trebuie numai entuziasm și voință, îi mai trebuie ceva destul de important : picioare. Dacă le are și le ține bine în pămînt, va putea chiar să danseze, va ajunge la orice rafinate. Trebuie să-ți potrivești bine în pămînt picioarele, altfel ajungi la iluzia că ești un foarte bun alergător, dar de fapt stai înțepenit toată vremea pe un soclu sub care scrie DANS ARTISTIC. Știi ce vei sugera ? O mișcare pietrificată. Cei care te vor vedea vor ridica și ei piciorul în sus, înțepenind în figura x a unui cadril. Nu-i vei învăța însă cadrilul. Trebuie mai întîi să treci prin școala mersului, Doina. Te rog foarte mult să nu treci direct la cadril, antrenează-ți mai întîi foarte bine picioarele într-un mers simplu de marș. Nu-ți vorbesc pentru lucrarea de azi, ci pentru cele de mîine.

Doina nu era deloc convinsă.

— Tu vrei să mă îmbraci mai întîi în salopetă... nu-i așa ?

— Da ! răspunse el. De unde știi tu, Doina, care sînt necesitățile imediate ale lumii ? Cadrilul ? Nici măcar nu ți-am rostit numele unui dans modern. Nu mă pricep deloc la dans. Dar asta e altă poveste. Îmi vorbeai de

finețe. Știi unde am văzut cea mai sensibilă finețe? În miinile bătătorite ca piatra ale unui muncitor bătrîn. Ele mi-au sugerat finețea limită a tehnicii. Poate că a început și el cu nicovala...

Se opriseră amindoi într-un loc mai liniștit. El îi răsfoia cu atenție lucrarea.

— Și ideea matematică? Întrebă ea cam bosumflată.

— Ideea e ingenioasă și posibilă în cazurile demonstrate, răspunse el gînditor.

— Chiar nu glumești? Înseamnă că ești singurul om care îmi dă totuși dreptate. Spune drept! Nu faci asta ca să mă... ca să mă... știi tu... ca să mă împaci?

— Nu, Doina, pentru că nu te laud. Cum ai putut să faci o asemenea eroare? Ai interpretat greșit o formulă precisă. Ia încearcă să schimbi simbolurile în partea finală! Deplasează paranteza... Scrie ce-ți dictez eu.

Doina se supuse ca la un curs. Scrise din nou formula și începu să se frece la ochi. O vedea cuprinzînd ca o mînușă degetele demonstrației.

— Fantastic! spuse ea. Dar tu... Tu cine ești? Cum ai putut să vezi dintr-o dată pînă în profunzimi... Nu înțeleg... Și totuși, acum mi se pare atît de simplu! Parcă am refăcut-o eu! Ești... Știi că ești fantastic... Parcă ți-am mai spus o dată... Tot așa te voi numi și de acum înainte...

Doina ar fi vrut să se știe iarăși pe creanga ei veche. Îl privi melancolică, dar se retrase în niște desigururi prin care nu voia încă să vadă poteci.

— Acum trebuie să-mi refac toată „opera”? Oare o voi termina pînă mîine? Ai venit ca să-mi îndrepți lucrarea, nu-i așa?

3

Mușat nu mai avu vreme să intre în institut. Îl întîlni pe Liviu la poartă, gata să se urce în mașină.

— Ce s-a întîmplat? Întrebă Liviu nedumerit. Nu te-am văzut niciodată atît de elegant. Și de ce nu mi-ai

spus că vei veni la București? Te-ai transferat cumva în Capitală?

— Nu încă, îi răspunse Mușat. Nu știu...

Liviu îl ghici abătut și-l întrebă fără ocolișuri:

— Ți s-a întâmplat ceva? Nu i-a plăcut lucrarea ta „Infinitului”? Nu știu. Dar am impresia că te ascunzi de mine. Nici nu mi-ai spus că vii în Capitală. Incepi să mă neliniștești, Ioane.

— Nu știu, Liviu. Trec prin emoțiile unui student. Cred că Stoian are rezerve. Și totuși, este imposibil să se fi strecurat vreo eroare. E absolut cu neputință. M-a chemat spre seară la el... Șase ani au trecut ușor față de orele care mi-au mai rămas pînă la întîlnire. Cît de convențional este împărțit timpul! Ar trebui inventat un alt ceasornic, Liviu, mai drept, mai adevărat.

Liviu se uită la ceas, rămase o clipă gînditor, apoi spuse cu o voce care nu admitea replică:

— Știi ceva, Ioane? Haidem acasă. Bătrînul cred că ar fi foarte nefericit dacă ar ști că ai trecut pe aici și nu l-ai vizitat. Nu l-ai văzut de doi sau trei ani, mi se pare. De atunci de cînd ai fost în delegație.

Se urcară în mașină și porniră spre Vatra Luminoasă. În tot timpul drumului, aproape că nu schimbă nici o vorbă. După ce trecură de Mihai Bravu, Liviu spuse cu nemulțumire în glas:

— Aș fi putut să mă mut de multă vreme. Dar nu vrea el și nu pot să-l conving în nici un chip. Și nici să-l las singur nu pot.

Bătrînul fu foarte fericit văzîndu-l pe Mușat. Îl primi și îl îmbrățișă ca un părinte.

— Nu merită, spuse Liviu. Dacă nu l-aș fi întîlnit întîmplător, nu cred că te-ai fi bucurat de vizita lui.

— Aș fi venit în orice caz să vă văd, spuse Mușat.

— Știu, domnule Mușat. Prea multe nu avem ce să ne spunem. Dar simt într-adevăr o mare plăcere să te văd. Nu te-ai schimbat deloc, ba mi se pare că ai întinerit. Iar ești preocupat?

— Mi se pare că are necazuri cu marea lui operă, răspunse Liviu în locul lui Mușat. Ți-am vorbit despre ea. Să știi, dragă Ioane, că și eu m-am înspăimîntat puțin, chiar dacă prin asta îți dezvălui o nepolitețe. N-am putut să rezist tentației și m-am uitat prin ea. Nu știu însă dacă nu ești tu vinovat de gestul meu. În amintirea amicitiei noastre, puteai să-mi dai câteva amănunte despre opera ta, chiar cu riscul de a mă pietrifica mîndria ei.

Mușat se simțea acuzat pe nedrept.

— Nu știu... Mi s-a părut că nu-i dai importanță, Liviu.

— Sau poate ai crezut că mă vei strivi; ai vrut să mă eliberezi de un sentiment neplăcut. La urma urmei, poate că în aceasta constă adevărata amicitie. Pentru fericire de ce să ai nevoie de prieteni? Ei sînt buni numai la dureri, ca acum de pildă.

Mușat nu înțelegea ce se petrece cu Liviu. Și profesorul se uita neliniștit la el.

— Mi se pare că n-ai luat masa, încercă bătrînul să schimbe discuția. Niciodată n-ai venit la ora asta acasă...

— Am mîncat ceva la bufet, și de altfel nu mi-e foame. Ar fi mai nimerit un pîhărel de Courvoisier. Învieorează cugetările. Ai fost și pe la Politehnică?

Bătrînul aduse o sticlă. Mușat luă trei pîhărele din vitrină. Gestul i se păru ciudat lui Liviu. Pentru ce se dusesse după pahare? Nici nu putea ști ce pahare se potrivesc la acea băutură, de care probabil nu auzise. Bănuind că vrea să-și ascundă o neliniște, își dădu în vileag propria-i neliniște.

— Te-ai întîlnit și cu Doina?

Mușat tresări atît de violent, că era să scape paharele din mînă. Își amintea discuția cu Doina, și sensul ei i se părea confuz.

— M-am întîlnit, spuse el încet. Am ajutat-o să-și refacă lucrarea. Comisese o eroare copilărească în formulă.

— În formulă ? se miră Liviu. Eu am căutat-o în demonstrație. Cum putea să fie în formulă ? Era absolut exactă.

— Nu, Liviu. Exacitatea formulei era o aparență. De altfel, problema s-a clarificat în întregime.

Liviu își reveni din prima surpriză. Se uită spre tatăl său cu priviri care nu rugau, ci porunceau să plece. Profesorul se simți lovit de un ascuțiș metalic. Își apăsă pieptul cu mîna. Lăsă paharul pe masă neatins și se duse în camera lui.

— Numai de lucrare v-ați ocupat ? întrebă Liviu cu ură. Nu ți-a vorbit nimic despre copac, despre o așteptare, despre faptul că i-ai închis ca un egoist între zăbrele de oțel toată tinerețea ? De aceea te-ai dus acolo la uzină. Ca să perfecționezi zăbrele, ca să inventezi zăvoare și centuri moderne de castitate, ca să ascuți cuie la polizoare. S-o răstignești pe o cruce contemporană. Să înalți o barieră de metal între mine și ea.

Liviu era disperat, năuc. Mușat îi răspunse foarte calm :

— Mi se pare că nu te-am ascultat...

— Vrei să mai spun o dată. Pot să strig... Doamne ! Ce s-a întîmplat cu mine ?

— Nu știu, Liviu. Poate că ești obosit. În aceeași cameră am delirat și eu o dată. Eram foarte obosit...

— Atunci, de ce mi-ai spus că n-ai auzit ? Ioane ! Vreau să-ți spun ceva ! Fata aceasta îmi aparține ! Înțelegi ?

— Spui o prostie, Liviu. Nu o prostie... o... o josnicie. Cum poate să-ți aparțină o ființă ? Nu mă gîndesc la Doina. Mă gîndesc la orice ființă din lume. Poți să spui că te iubește, că te admiră... dar nu confunda asta cu posesia. Un suflet nu poate fi posedat, chiar dacă i-ai poseda trupul. Trupul poate fi jefuit, dar sufletul nu.

— Aș vrea mai întîi să-ți spun că ești un naiv, sau te prefaci că ești. Și sufletele pot fi jefuite, dar asta pentru mine, acum, înseamnă un fleac, e ca bucata asta de hîrtie pe care o rup din acest ziar. Eu vreau să

sparg închisoarea cu orice unelte și cu orice risc. Chiar cu riscul de a mă înjosi în fața ta. Sau cu alt risc, pe care tu nu-l știi...

Mușat ridică din umeri.

— Nu știu... Aud cuvinte prea grele. Din fericire, nu mi se fixează în memorie. Ce pot să-ți spun? Îmi provoc o nouă uimire... Mă gândesc însă la altceva. Mă gândesc la Doina. Până acum parcă nici n-am văzut-o vie. Am simțit-o undeva în amintire ca o adiere... Nu... Îți spun lucruri profund intime... Nu pot... De ce nu vorbești cu ea? Mi-ai spus că te căsătorești cu ea. Nu știu de ce am ezitat... Am vrut s-o... Am vrut să-i urez fericire... Acum însă aș ezita...

— Ești nebun! strigă deodată Liviu. Nu! Cred că eu sint nebun... Ce-am făcut? Am febră, Ioane... Tu îți dai seama ce-ai spus? Răspunde-mi! De ce ai ezita a doua oară?

— Pentru că mă înspăimînți, Liviu. Îmi provoc șocuri. Unde este adevărul tău?

Liviu se apropie de Mușat. Era palid, transfigurat.

— Uită-te la mine, Ioane. Fața mea îți spune totul în clipa asta. Sint robul unui sentiment groaznic. N-am descoperit eu lucrul acesta. Altcineva l-a descoperit. Până acum am ținut acest sentiment în mine. El m-a ucis, el m-a făcut ceea ce sint. Tu nu știi nimic, și nici nu vreau să știi. Am însă impresia, am credința că mă pot elibera. Nu știu sigur. Simt însă că aș putea. Sentimentul acesta începe să se desprindă de mine. Parcă-mi desprinde și pielea, și carnea, totul. Nu știu, Ioane. E primăvară, nu înțelegi? Simt că e primăvară, mă cheamă ceva pur, senin, m-aș putea duce și în genunchi spre ea. Nu înțelegi că pierde ceva din mine, ceva ce mi se părea că e o adunătură prețioasă de aur? Mă gândesc, dar vreau să nu auzi acum nimic, că odată te voi putea săruta într-adevăr ca un prieten, că voi simți cum mâinile mele îți lasă urme strălucitoare pe umeri... că nu-ți mai jefuiesc umerii. Vreau să fie așa! De azi încolo nu te voi mai îmbrățișa... Vezi,

Ioane? O clipă din gândurile noastre poate să fie necesară, definitivă pentru un adevăr fundamental. Cine poate ști oare dacă geniul lui Planck sau al lui Einstein nu se datorează unei clipe numai, unei clipe de fulger? Această clipă, sau alte clipe ale lui Coulomb, Volta, Faraday, au dat lumii mecanisme precise, concrete, s-au materializat metalic. Oare de ce nu se poate supune și structura noastră morală unei asemenea clipe, luminoase, de fulger? Să ne putem transforma în ceea ce am dori să fim într-o clipă supremă a vieții! E o durere cumplită, Ioane, această neputință, și dacă simt asta, îți dai seama cât de supremă este clipa pe care o trăiesc aici, acum...

— Nu știu, Liviu. Eu însă cred că un om poate fi fidel toată viața unui mare adevăr, unui adevăr fundamental, chiar dacă nu i s-a revelat într-o singură clipă, chiar dacă a trecut prin multe, multe clipe obscure până ce a ajuns la lumina lui. Știi la ce se reduce totul? Eu cred că la a crede sau nu într-un adevăr. Când cochetezi cu el nu înseamnă că îl prețuiești sau că este al tău. Îl transformi în adevăr de buzunar, asta înseamnă. Altă explicație nu găsesc.

Liviu clătină încet din cap. Era stors, sleit, ca după o boală grea. Se prăbuși în fotoliu ca o zdreanță. Abia avu putere să-i întindă mîna lui Mușat cînd acesta plecă.

După cîteva minute își aminti însă durerea cu care îl părăsise tatăl lui. Se duse încet în camera acestuia și se așeză pe pat lîngă el.

— Te rog foarte mult să mă ierți. Am trecut printr-un moment greu. Poate că a fost momentul salutar al vieții mele. Te rog să mă mîngii, simt nevoia să fiu un copil bolnav care adună milă...

Bătrînul se înduioșă pînă la lacrimi. Începu să-l mîngie lin pe păr.

— Oare ce e cu tine, Liviu? De multă vreme mă înspăimîntîi. Oare nu ai primit prea repede prea multe bucurii? Oare erai tu pregătit pentru ele? Tu n-ai trăit niciodată o suferință adevărată... Poate că ai suferit

cînd cineva a luat o notă mai bună decît tine, sau cînd l-ai văzut pe altul cu un ceas mai frumos decît al tău. Dar aceasta nu e suferință, Liviu. Ai trecut prea ușor prin viață, ai crezut că geniul e în virful degetelor tale.

— Nu vreau să-mi mai vorbești de degete. M-a mai întrebat și el o dată unde-mi sînt degetele... Unde-mi sînt? Nu știu. Uneori am idei extraordinare. Parcă le simt în virful degetelor. Mă încălzesc, îmi trec ca niște fiori electrici prin tot corpul. Dacă mi-aș lua atunci temperatura... Le simt toată puterea, le simt genialitatea. Îmi vibrează degetele ca niște dantele. Dar cînd mă așez la masa de lucru, ajung întotdeauna cu gîndurile la capătul ideilor. Le văd gata, materializate. Văd reprezentarea lor în niște volume de vis. Simț lumina și aureola finală. Mă văd zburînd prin lume, văd titluri uriașe în ziare, premiul Nobel, prezidii, cărți, manuale, statui... Încremenesc într-o stare de adorație. Și nu mai sînt capabil să mișc mîna. Nu mai văd nimic altceva decît nimbul. Și o oglindă în care mă privesc. Sînt tînăr, frumos, sînt... Ah! Dacă ar putea să ia cineva această oglindă din fața ochilor mei închiși... Dacă ar putea s-o spargă cineva în mii de cioburi...

— Încearcă s-o spargi tu, Liviu...

— Știu ce vrei să spui. Nu pot. Mă cuprinde groaza, mă cuprinde spaima ridicolului. Parcă mi-ar dărîma cineva un soclu. Parcă m-aș prăvăli jos ca un beteag. Iar mă uit în oglindă. Și mă văd schelet, și mi-e teamă că toți m-ar putea vedea așa. Oare unde sînt? Cine sînt? Oare e irezolvabilă dilema?

Bătrînul îl mîngîia pe cap cu ochii închiși. Lacrimile răzbăteau însă prin zăgazul firav al pleoapelor.

4

Soția lui Stoian îl conduse pe Mușat în bibliotecă.

— În cîteva minute, vine și domnul profesor, spuse ea. Pînă atunci, puteți să vă uitați prin noutățile din rafturi. S-a îmbogățit mult biblioteca de cînd n-ați mai

fost dumneavoastră pe aici. Cred că ar fi interesant să vă uitați prin publicațiile japoneze. După sesiunea de la Tokio, domnul profesor primește regulat toate noutățile care apar acolo... Numai câteva minute...

Mușat se uită o clipă după ea. Rămăsese dreaptă și își purta silueta cu aceeași prestanță. Își aminti deseale discuții pe care le avusese cu Stoian și cu dînsa. Cei doi soți nu se tutuiau niciodată. Își spuneau mereu „dumneata“.

Rafturile cu noutăți nu-l atrăgeau pe Mușat. Se așezase pe un scaun lângă birou și privea clanța imobilă de la ușa care dădea în camera profesorului. Parcă tot destinul lui era legat de mișcarea acelui obiect mic de alamă. Valuri de neliniște, de teamă, de nesiguranță se agitau fără încetare în sufletul lui. De ce? De ce? se întreba mereu. Nu e posibilă nici o eroare. Mina lui care argumenta în aer atinse un obiect rece de pe birou. Oare era atît de fierbinte? Telefonul i se părea de gheață. Își retrase imediat privirile de la clanță. Se uita pe cadranul telefonului și încerca zadarnic să-și amintească un număr pe care îl formase de trei ori în ziua aceea. Cinci cifre. Știa pe dinafară zeci și zeci de manuale și de tratate pline cu formule și ecuații, cunoștea zeci de mii de alcătuiri și grupuri de cifre, zeci de mii de cazuri particulare din lumea cifrelor, dar pe cele cinci nu și le putea aminti. Luă pentru a patra oară cartea de telefon și o deschise la litera P. Știa grupul și rîndul exact unde se află numărul. Și-l aminti înainte să-l vadă. Degetul căută discul, se opri în golul primei cifre, ezită câteva clipe, apoi făcu mișcarea. Îi răspunse aceeași voce de femeie. Îi dădu același răspuns. Liana nu era acasă. Nu telefonase. Voia să spună ceva, dar buzele nu i se deschiseră. Văzuse clanța mișcîndu-se. La telefon, o voce întreba mereu.

— Dacă telefonează, spuse el încet, să-i amintiți că plec la noapte...

— Dar cine sînteți dumneavoastră? întreba mereu vocea aceea speriată.

Nu răspunse. Așeză telefonul în furcă. Micul obiect de alamă revenise în poziția dinainte. Cineva crăpase ușa și-o închisese la loc.

După câteva secunde își făcu apariția Stoian. Era și el neliniștit. Începu să se plimbe prin bibliotecă, tăcut, nervos; descoperirea în rafturi colțuri de cărți ieșite în afară și le arunja cu gesturi grăbite.

— Da! spuse el străduindu-se să se calmeze. Bine că ne-am văzut mai întâi în altă parte și ne-am potolit acolo sentimentalismul! Acum putem discuta ca doi oameni lucizi.

Se așeză la birou cu brațele încrucișate, cu privirile atrase de un punct de pe plafon pe care nu-l vedea.

— Da! Voi începe, dragă Mușat, cu sfârșitul. Mi se pare că ești neliniștit și vreau să fii cât mai lucid în discuție ca să mă poți combate. Știu, știu că nu te vei ascunde îndărătul unor formule convenționale. Vreau să fii ascuțit, dragul meu, vreau să fii limpede ca un cristal... Ți-am studiat lucrarea. Ar fi necesar să fac mai întâi o demarcație. Partea teoretică a lucrării, aceea în care analizezi și clarifici câteva fenomene fizico-matematice din teoria reglajului automat, este de o importanță excepțională, primordială pentru știința noastră. În clipa când îi vei adăuga ultimele capitole, vom putea s-o prezentăm cu mândrie la orice congres internațional, vom putea s-o publicăm oriunde ca pe un tot. E bine că mi-ai dat acordul tacit, că nu te-ai grăbit s-o publici în capitole dispartate. Da... Simt o plăcere deosebită în faptul că nu te-a copleșit tehnica, în faptul că ai abordat cu atîta îndrăzneală o teorie științifică de care lumea are atîta nevoie. Prin urmare, să așteptăm capitolele finale, pe care, mi se pare, le va verifica, le va confirma și consfinți agregatul tău. E o foarte strînsă interdependență între partea teoretică și cea practică a lucrării tale.

— Dumneavoastră mi-ați vorbit într-o zi memorabilă, răspunse încet Mușat, despre un anumit adevăr, căruia i se spune s p a ț i u.

— Bine-bine, se retrase oarecum stînjedit „Infinitul”. Necesitatea spațiului a fost propria dumitale intuiție și... necesitate... Da. M-a impresionat mult și agregatul, învierea unor mecanisme vechi, concentrarea lor într-o sferă și supunerea tuturor aceluia vast creier electronic pe care l-ai imaginat. Chiar în forma aceasta, agregatul e un monument de cutezanță și de exactitate. Nu știu. Poate că ne aflăm în fața unei revoluții tehnice. Dacă mi-ar fi fost prezentată de un grup infinit de oameni, le-aș fi dat la toți, fără ezitare, titlul de doctor. Din fericire, sau din nefericire, tu ești unul singur, dragă Mușat. Pe tine nu pot să te confund cu nimeni altcineva. Nu vreau să trăiesc jalea zeiței Thetis. Nu vreau să ai, nu un călcîi, nici un vîrf de deget vulnerabil. În știința noastră, cea mai mică vulnerabilitate poate să capete proporții fantastice. S-a calculat, de pildă, vîrsta soarelui apelîndu-se la formula transformării absolute a substanței în energie și s-a anunțat ca un adevăr inatacabil că soarele va trăi 10.000 de miliarde de ani. Formula s-a dovedit greșită. S-a aplicat alta, și s-a ajuns, bineînțeles, la alt rezultat : 15 miliarde de ani. Diferența este incredibilă. Știu, oamenii pot să trăiască liniștiți. 15 miliarde de ani e o durată pe care azi mintea noastră poate s-o confunde cu veșnicia. Vom ajunge însă timpul cînd asemenea erori ne vor cutremura, indiferent dacă se vor produce în marele sau în micul univers. Lumea atomului încă pune probleme mari, dragul meu, și aici o eroare matematică de un ordin infim, a zecea, a suta milioana parte dintr-un milimetru, a zecea, a suta milioana parte dintr-o secundă, poate avea consecințe fatale. Eu cred în geniul bun al gîndirii umane, dar tocmai de aceea trebuie să pregătim acest geniu. Niciodată pînă acum macro și microcosmul n-au avut atîta nevoie de cristalele gîndirii matematice. Eu m-am obișnuit să te privesc ca pe un cristal, de aceea îți observ orice fărîmă de impuritate, chiar dacă e atît de mică încît cantitatea ei l-ar preface pe altul în sfînt. Iartă-mă că te judec, în capacitatea ta, după criterii absolute, ideale. De fapt, dragă

Muşat, eu fac aici o teorie ; nu vreau să impun nici un adevăr ; tu m-ai obligat, prin acele coli de hîrtie pe care mi le-ai trimis, să mă gîndesc la perfectibilitatea unor reprezentări materiale ale raţiunii. Le-am gîndit matematic, şi tu ştii că această ştiinţă te obişnuieşte cu o anumită estetică, şi nouă această estetică ne sugerează perfecţiunea. Nu vreau să-mi impun observaţia, o declar numai. Dar înainte de aceasta sînt obligat să-ţi spun altceva. Te aşteaptă o catedră la politehnică. Poţi s-o iei în primire oricînd chiar în clipa asta, dragul meu, şi dacă vei face acest lucru vei avea bucuria să mă vezi respirînd uşurat mai înainte decît aş fi crezut. Iar lucrarea ta va deveni şi aşa o înălţime impunătoare pe platoul tehnicii. Acesta este sfîrşitul cu care am vrut să încep. Eu, dacă aş fi în locul tău şi aş avea vîrsta ta, aş cere fără nici o ezitare să aud cealaltă părere, care încă nu s-a spus.

Muşat nu răspunse prin vorbe. Îşi plecă în tăcere capul.

— Mi-am închipuit că vei răspunde aşa, sau poate aceasta a fost dorinţa mea. Da... Am fost sinceri unul cu altul de la prima noastră întîlnire, sau am procedat întotdeauna în numele adevăratei sincerităţi... Am impresia, dragă Muşat, că undeva ai izolat un deget. Nu ştiu dacă l-ai retezat. Mănuşile tale nu oferă spaţiu decît pentru nouă degete. Să ştii că nu reduc totul la o observaţie de estetică...

— Cu bunăştiinţă am procedat astfel, răspunse Muşat.

— Mi-am dat seama. Dar nu puteai, tot cu bunăştiinţă, să cuprinzi numai cinci degete sau numai opt ? Nu era oare şi mai simplu, şi mai sigur, şi mai uşor ?

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi, domnule profesor. Cea de-a zecea maşină se subordonează însă unei relaţii foarte precise. Mişcarea ei se bazează pe întîlnirea dintre două forţe absolut distincte : forţa musculară şi contraforţa metalului care este străpuns. Nu poate fi integrată într-un mecanism automat. Mi-am dat seama de imposibilitatea acestui lucru de la început. Nici cînd

s-a făcut prima încercare de automatizare în secție ea nu a fost integrată.

— Teoretic nu mă poți convinge. Orice mișcare mecanică pleacă de la observarea și imitarea unei mișcări vii. Oare nu te-a influențat faptul că ai eliminat-o inițial din cercul posibilităților, sau că ai găsit-o eliminată inițial? Poate că ai avut în fața ochilor o carte cu zece capitole distincte, scrise fiecare în altă limbă. Una din limbi n-ai cunoscut-o, și în loc s-o înveți ai preferat să nu citești capitolul respectiv. Și ai reeditat cartea într-o formă nouă, concentrată, sublimată, lăsând afară unul din capitole. Vreau să adaug ceva. Mi-am imaginat valorile care se vor produce la agregatul tău. Știi ce senzație am avut? Parcă am văzut o fată frumoasă pregătindu-se pentru un bal, de la pantofi până la coafură și până la cerceii din ureche. E sclipitoare tot timpul dansului, dar în clipa când balul se termină, după ce e aleasă regină, se duce la o măsuță mică, în văzul tuturor, pentru a-și curăți unghiile. Crezi că e numai o problemă de estetică, Mușat? Concentrezi atîta mecanică într-o singură sferă, dar în clipa când valoarea produsă acolo urmează să fie gata, o vezi cărată cu roaba la o mașină, la care niște oameni transpirați îi vor face o completare. Mie mi se pare imposibilă și nefirească această relație, nu aceea pe care nu ai descifrat-o tu. Crezi că ai citit cu atenție capitolul acela, Mușat? Crezi că e irezolvabilă problema, sau nu ai descoperit tu formula care există potențial într-o rațiune matematică superioară? Oare nu ți s-a părut prea grea limba în care este scris acel capitol și ai preferat să nu-l citești?

Mușat știa că nu poate să se apere.

— Mi s-a părut irezolvabilă problema, nici nu m-am apropiat de ea. Am exclus-o din proiect, *ab initio*. Și acum mi se pare irezolvabilă, dar nu mai am aceeași convingere. Poate că m-au influențat și mecanismele din magazie, care n-o cuprindeau.

— Poate că rezolvarea ei ar îmbogăți enorm valoarea și frumusețea edificiului tău. Acolo unde munca ome-

nească este cea mai grea, unde pare cea mai necesară, acolo în primul rînd trebuie să ne imaginăm apariția mecanicii, acolo trebuie să ne îndreptăm investigațiile... Știu că e greu; imposibilul trebuie însă exclus. E adevărat că intervine și problema timpului. Crezi că rezolvarea problemei și integrarea ei în sfera ta ți-ar cere reconstrucția întregii sfere? Ar trebui s-o clădești din nou de la început?

— Nu știu, răspuse Mușat. Acum mă preocupă problema în sine, încerc să-mi imaginez o soluție...

— Aș vrea să te gîndești și la ansamblu, Mușat. Încă nu ți-am spus tot sfîrșitul.

Mușat se strădui să-și vadă edificiul în reprezentarea lui materială, să-i zărească spațiile, să-i intuiască noi întrepătrunderi și interferențe.

— E înspăimîntător, răspuse el. Mi se pare că ar trebui să iau totul de la început, așa cum ar trebui să încep să număr iarăși de la unu pînă la un miliard. Poate chiar mai greu. În loc să număr din trei în trei, va trebui să număr din doi în doi. Dacă nu vor interveni și zecimale în numărătoare... Mi-e teamă de zecimale, tovarășe profesor. Dacă te întîlnești o singură dată cu ele și le introduci în numărătoare, se complică enorm toată operațiunea. Toate planurile verticale ale sferei îmi sînt ocupate...

Nici Stoian nu era mulțumit. Își reluase plimbarea nervoasă prin încăpere.

— Gîndește-te bine, Mușat! spuse el. Planul orizontal este exclus cu desăvîrșire? Am auzit despre niște experiențe făcute la Detroit, în alte domenii bineînțelese.

— Planul orizontal? întrebă Mușat cu un glas care-i tremura. Stați puțin!

Se ridicase și el de pe scaun. Își imagina din nou sfera. Își amintea prima întîlnire cu nea Neculai, experiența pe care i-o demonstrase atunci bătrînului. Își duse mîinile la tîmple. Capul îi vijilia. Și deodată se ivi fulgerul.

— Stați puțin ! repetă el cu altă voce. Am descoperit odată din joacă un alt plan posibil în tehnică, în mecano-tehnică. Planul înclinat. I-am situat și unghiul. E același ca în cazul formării curcubeului... 42 de grade...

— Mi se pare cam hazardat, Mușat.

— Nu, domnule profesor, e absolut sigur. Imaginea pe care v-o formați și care vă neliniștește este o simplă iluzie optică. Forța centrifugă mă ajută să rezolv problema principală, aceea a răcirii... V-am spus care este specificul mașinii a șasea. O relație între forța musculară și contraforța metalului. Acolo se lucrează din instinct. Nimeni nu-mi poate relata secunde exacte ale celor două intermitențe. Trebuie să-mi obișnuiesc eu brațul cu ele. Din fericire, voi avea un dascăl excepțional, un maestru bătrîn ; îi spunem nea Neculai...

„Infinitul“ înțelegese gândul lui Mușat.

— Sint convins, dragă Mușat, că și bătrînul tău va avea un ucenic excepțional. Poate că era necesar să treci și prin această școală... Să nu uiți însă principalul : teoria ta științifică. O vreau repede definitivată pentru tipar. Da !... va trebui să ne despărțim cu o rugămintă. Pînă acum te-am lăsat liber. Ai plecat în lume ca să determini valoarea unui unghi. Am știut că o vei determina, am știut că va fi o valoare excepțională. De astă dată te rog însă ceva, Mușat. Te rog să te grăbești. Mi s-a dat o misiune foarte grea ; mi-a încredințat-o un tovarăș pe care îl stimez și-l prețuiesc foarte mult. Trebuie să organizez cît mai repede un institut special de automatică. De aceea te rog să te grăbești. Fără tine nu mă pot încumeta...

5

Mușat era pe peronul gării. Nu vedea nimic. Lumea se compunea din nou numai din cifre și din pretendente la cifre. Începeau să-l obsedeze cele 26 de necunoscute. Încă nu se gîndea la miile de necunoscute care se vor

cere reidentificate în mecanismul lui după rezolvarea celor 26. I se părea mult mai grea smulgerea acestor 26 de cifre din infinitul atât de generos. Se plimba pe peron, și peste tot nu vedea decît cifre. Pe cadranele ceasurilor, pe tăblițele care anunțau plecările trenurilor, pe numerele locomotivelor. Își aminti brusc și de cifrele de pe discurile telefoanelor publice. Dar chiar atunci o văzu pe Liana în fața lui.

— Știi că te-ai născut din cifre? îi spuse el mirat.

În momentul acela, și spuma mării care înconjura Cythera era un voal țesut din cifre.

O privi mult. Era ea. Își recîștigase încet toate contururile. Nici o linie nu i se alterase. Îi era însă teamă de o halucinație, pentru că simțea cum urcă în el febra căutărilor. Îi cuprinse gîtul cu mîinile și o ținu departe. Era și ea fierbinte.

— Am implorat mult hazardul, spuse ea. Mi-a fost teamă că vei pleca la altă oră, cu alt tren. Mi-a fost teamă și că nu vei pleca. M-au trimis aici forțe mai puternice, pe care nu le pot stăpîni. Mi-a fost teamă că te voi vedea și nu mă voi putea apropia de tine. Cred că am obosit...

El o ținea încă de gît în aglomerația aceea zgomoasă. Nu era obosită și avea puterea de a odihni. O privi mult, și-o întipărea ca pentru o odihnă lungă. O aduse încet spre el. Avea nevoie și de amintirea trupului ei de marmură caldă. Ea se opunea. Fără voință. O aducea el, nu venea ea.

— Ce s-a întîmplat, Liana? Vreau să aluneci.

— Nu știu... Parcă m-ar umple cineva cu plumb... Vorbeai odată de metamorfoze. Se petrec niște metamorfoze ciudate. Mi-am închipuit că ești tu la telefon. Am vrut să mi se spună că nu ești. Dar nu m-am putut stăpîni, și ți-am ascultat o clipă vocea. Și pe urmă am venit.

Îl luă ea de braț și-l duse spre tren. El se supuse.

— Vrei să rămii numai acolo, în întunericul în care am fost o singură dată ?

— Da... răspunse ea. Dacă n-aș fi vrut, nu ne-am fi ascuns în întuneric. Tu știi că nu trebuie să întrebi. Știi că trebuie să mă lași acolo. De aceea ai venit atunci.

Și-o închipui multă vreme undeva în întuneric, în urma trenului care spinteca noaptea.

Capitolul IV

1

Nea Neculai nu voia să se înduplece.

— Vezi-ți de treabă, tovarășe inginer. Ce să cauți dumneata la mașină? Pentru asta trebuie să ai aptitudini... Dacă ai face asta de dragul mașinii, aş mai şovăi eu niţel, dar aşa, pentru panglicăriile pe care mi le închipui, nu mă dau bătut. Nu te lega de mașina a şasea, caută-ți dumneata alta; au venit unele noi la secția a treia, altele la a doua sînt pe cale de ducă, alege de pe-acolo vreuna... Aşa!

— Nu te pot sili să mă dăscăleşti, nea Neculai. Dar nu din vina mea mă voi adresa lui Frăţilă. Vreau să ştiu ce e cu mașina a şasea...

— Hm... Eşti cam vesel matale. Ambiţiile nu mai prind la etatea mea. Asta-i una. A doua: dumneata cunoşti mașina aceea cum îmi cunosc eu căciula.

— Pentru că matale nu porţi căciulă, nea Neculai. Nu te-am văzut niciodată fără şapcă.

Nea Neculai îşi aprinse țigara cu gesturi grave.

— Eşti prea vesel, tovarășe inginer. Crezi că eu mă prefac, dar să ştii că de data asta te-ai înşelat în calcule...

— Te prefaci, şi încă fără prea multă dibăcie. Cum poţi dumneata să nu ascuţi dorinţa unui inginer care nu-ţi este indiferent... Şi... Spune drept, nea Neculai! Chiar nu vrei să te răzbuni puţinţel pe el? Nu simţi, aşa, nevoia să te răsteşti şi dumneata din cînd în cînd la el? O muştruluială, un ghiont...

— Oi fi eu vechi, dar n-am năravuri vechi, așa că nu mă încălzi cu vorbulița. Ce ai dumneata cu mașina a șasea ?

Mușat îi răspunse deschis :

— Ne ține în loc, nea Neculai, așa cum ne ține în loc toată secția. Dumneata nu vezi că alții alcargă cu automobilul, și noi abia ne ținem sufletul biciuindu-ne picioarele ? O să crape ceva în noi odată...

— Poate că s-or dubla mașinile, răspunse bătrînul.

— Iartă-mă, nea Neculai, dar n-ai spus o vorbă înțeleaptă. Dumitale ți-ar place ca pe lingă scaietele pe care îl ai în fața casei să ți se mai planteze vreo doi-trei ?

Bătrînul se făcu foc.

— Mașina a șasea e un scaiete în ochii dumitale ?

— Așa cred acum, răspunse Mușat. Mi-am dat seama prea tirziu. Cum să nu fie un scaiete, dacă rănește brațul omului ? Parcă ar fi rămas în secția noastră din preistorie.

Nea Neculai se făcu stacojiu la față.

— Ai spus o răutate mare, tovarășe inginer, și să știi că sînt foarte supărat. Ba greșesc. Sînt îndurerat. Eu știu și ai simțit și dumneata că nu mă pot împotrivi. Dacă vrei musai să te faci muncitor la mașina a șasea, ori cu mine, ori fără mine tot o să fie pe voia dumitale. Dar n-aș vrea să batjocorești unele lucruri care pentru noi sînt cum e crucea pentru un creștin. Am trăit lingă ele, am crescut din ele, ne-am crescut și copiii din ele. Îmi închipui că mă înțelegi.

Mușat luptă mult ca să-și învingă emoția.

— Nea Neculai... Aș putea să mă prefac și să-ți spun nu știu ce vorbe care te-ar îndulci. Nu pot. Nu pot să mă strecor pe lingă un adevăr. Faci și dumneata cum fac cei mai mulți dintre credincioși. Iubești, pentru că așa ai moștenit, un obiect, nu ideea divinității. Dumneata iubești aici o îmbrăcăminte de metal, nu ceea ce se ascunde sub această îmbrăcăminte. Nea Neculai ! Pe

patru roți se pot pune multe lucruri : scheletul unui car, scheletul unei căruțe, al unei trăsurii, caroseria unei mașini, cazanul unei locomotive. Adevărul nu-l reprezintă îmbrăcămintea, ci roata. Iar roata e o formulă mecanică, nea Neculai. Așa e și cu mașina a șasea. Eu știu că aplicînd o altă formulă mai bună s-ar putea naște o mașină care să facă aceleași operații mai bine și mai repede. Eu vreau să plec spre un anumit loc îndepărtat cu racheta. Dumneata vrei să pleci cu avionul, pentru că așa te-ai obișnuit... Știi ce faci, nea Neculai ? Nu ai încredere în omul care a făcut mașina a șasea. El a vrut să înlocuiască un burghiu de mină cu mașina aceea. Acum vrea să înlocuiască mașina cu ceva mai bun. Poate că nu ți-aș fi spus toate acestea. Tehnica e crudă, nea Neculai. Se dezvoltă fără să țină seama de sentimentele omului, de obiceiurile vechi, de melancolia aceea bolnavă : „Ehei, pe vremea mea...” Ea e mereu tină, dar în tinerețea ei, în vigoarea ei cuprinde și o parte din puterea și tinerețea pe care dumneata și alții ca dumneata au revărsat-o în ea. Eu știu, și poate altădată îți voi spune mai pe larg, cît de mult ai dat dumneata tehnicii într-un anumit caz particular. De aceea nu trec peste împotrivirea dumitale cu un simplu ordin sau cu o simplă dispoziție. De aceea nici nu te alint cu vorbe false. Pentru că dumneata ești totuși un om al tehnicii. Te-ai obișnuit însă prea mult cu anumite unelte.

— Știu, tovarășe inginer, și-mi pare că ți-am mai spus. Știu că e necesar să sapi groapa ca să pui sicriul înăuntru, chiar dacă în sicriu se află trupul copilului tău. Sapi, n-ai ce face. Dar durerea e durere ; nu se poate șterge într-o clipă cu benzină, cum ne ștergem noi mâinile de ulei... Asta-i...

— Și eu știu, nea Neculai, de unde vine durerea asta. Dumneata nu ți-ai batjocorit niciodată meseria. Ai crezut în ea ca într-un Dumnezeu. Ai slujit-o însă cu anumite unelte...

— O fi și asta, oftă nea Neculai. Și cam cînd ai vrea matală să începi lucrul la mașina a șasea ?...

2

Mușat împlinise trei luni de ucenicie la mașina a șasea, și nea Neculai era foarte mulțumit de el.

— Ai brațe sănătoase, tovarășe inginer, de aceea ai prins atât de repede meseria. Dacă te dă cineva afară din slujbă, poți să vii oricând la mine să te angajez.

— Cum s-ar spune, nea Neculai, îmi dai dovadă de calificare.

— Dacă ai nevoie de hirtie, ți-o pot iscăli imediat. Nu prea are obiceiul comisia să treacă peste vorba mea.

— De aceea te-am ales pe dumneata, nea Neculai...

Mușat era vesel. În fiecare după-amiază lucra cîte 4—5 ore la mașina a șasea. La început oamenii își făcuseră cruce și își șopteau cuvinte care nu prea l-ar fi mulțumit pe inginerul lor. Zvonul ajunsese și la conducerea uzinei. Stupefacția primelor zile fusese lecuită de o remarcă a inginerului-șef.

— Mi-am închipuit eu, spusese acesta. Trebuia să-și caute și el ceva de lucru. N-a mișcat un deget în atîția ani, și ca să nu rămînă în urmă s-a legat tocmai de mașina cea mai complicată. Vrea să ne facă un fel de concurență, tovarășe Petrescu. Numai că și-a ales greșit obiectul și stilul de lucru. În tehnică trebuie să pleci de la formulă, nu de la practică. Formula i-ar fi arătat că mașina aceea trebuie ocolită. Dacă ar fi fost posibilă modernizarea ei, am fi găsit-o în destule publicații de specialitate pînă acum. Cîți nu și-au bătut capul s-o schimbe, și s-au văzut nevoiți să renunțe !

Mușchii lui Mușat se obișnuiseră cu intermitențele de la mașină. Pasiunea și atenția cu care lucra îi transformaseră mașina într-o unealtă familiară. Parcă mînuia un creion. Își cronometra fără încetare mișcările. Nota potolirea mișcării, întărirea rezistenței, tresărirea instinctivă a mușchilor brațului, opoziția dură a metalului. Ritmul începea să capete valori. Mai întîi confuze, apoi din ce în ce mai limpezi, mai aproape de exactitate. Știuse de la început că frecvența mișcării nu va fi egală. Erau di-

ferențe sensibile de pătrundere și de durată de la o mișcare la alta. Rezultau segmente distincte. Determinarea valorii lor se cerea făcută cu precizie absolută. Putea să transforme, numai pe baza calculelor făcute pînă atunci, mașina a șasea într-o mașină automată. Ar fi funcționat fără întrerupere sub supravegherea unui singur muncitor care n-ar fi avut altceva de făcut decît s-o alimenteze cu materiale și s-o debaraseze de piese. Pentru integrarea ei într-un mecanism cuprinzător, general, în acea uzină sferică, automată pe care o proiectase el, se cerea însă determinarea duratei intermitențelor fără nici un risc de eroare. Cea mai mică neregularitate ar fi destrămat țesătura de păianjen pe care o constituia sfera lui, i-ar fi împleticit mișcările, ar fi imobilizat-o. De aceea nu se grăbea. Ecuația trebuia rezolvată pînă la cele mai neînsemnate zecimale. Nota mereu rezultatele observației pe un carnet, făcea medii generale, experimenta noi mișcări la mașină, extrăgea noi date, unele cifre începeau să se repete tot mai des; în lanțul ecuației se înscrisau tot mai multe cunoscute. Se apropia momentul rezolvării integrale. Se întrema la orizont obsesia planurilor înclinate. Mușat voia să introducă în sfera lui opt puteri, egale fiecare în valoare cu mașina la care se calificase. Avea nevoie de opt unghiuri care să cuprindă volumele mici, înclinate, ale celor opt mașini, care să ofere siguranță și spațiu mișcării perpetuu dezvoltate de ele. Începea să traseze prin țesătura aceea fină 16 laturi de dimensiuni reduse, din care să erupă disciplinat puterea mărită de opt ori a mașinii a șasea. Matematica recurgea iarăși la ajutorul geometriei. În sfera aceea, în ideea ei, se întilnea în fiecare clipă geometria plană și geometria analitică.

Mușat își consulta în fiecare zi reacțiile muscuare la mașina a șasea. Se apropia de rezolvarea definitivă a ecuației. Fiecare tresărire a mușchilor era urmărită pe cronometru. Cifrele se repetau tot mai des, mereu aceleași pentru fiecare intermitență. Nu mai calcula. Verifica rezultatele. Cele 26 de necunoscute erau cifre pre-

cise. Cercurile care le înconjurau și care confirmau repetarea lor în experiment se înmulțeau enorm. Zeci de cercuri, sute de cercuri. Riscul unei erori se îndepărta. Mașina a șasea în noua ei putere se apropia de sferă. Tinărul era uluit. Timpul pe care i-l ceruse integrarea ei era exact timpul mediu în care integrase celelalte mașini. Parcă era sub imperiul unei legi mecanice necunoscute.

Aburel îl găsi pe Mușat la mașina a șasea. Era într-o după-amiază. Se apropia seara.

— Tot nu i-ai descifrat tainele? îl întrebă Aburel.

— Cred că da, răspunse Mușat. Automatizarea ei e o simplă problemă de tehnică, de confecție.

— Ai rezolvat cele 26 de necunoscute? Și pe mine m-a pasionat odată problema asta. Am renunțat însă, pentru că nu i-am putut găsi corespondența materială.

— Știu, spuse Mușat. Mașina aceasta nu poate fi automatizată decît mărindu-i-se puterea. Iar dacă i se mărește puterea, trebuie situată într-un alt spațiu, într-un alt plan.

— Te gîndești la multiplicarea ei? Eu m-am speriat cînd am ajuns la această întrebare. Mi s-a părut o imposibilitate. De aceea n-am mai căutat să rezolv cele 26 de necunoscute.

— Și eu am pățit la fel, zise Mușat. Am considerat din capul locului problema irezolvabilă. Parcă era scrisă într-o limbă pe care n-o puteam înțelege. Am căutat însă un dicționar, o gramatică și am început să bîjbîi. Acum citesc destul de bine.

Aburel își aminti o convorbire veche, care stîrnise o replică vehementă din partea Elenei. Își aminti și Mușat. Zîmbiră amîndoi în același timp.

— Se pare că în literatura tehnică formula aceea nu e cu totul imposibilă, spuse Aburel. Am venit pentru altceva la dumneata. Acum însă trebuie să-ți ascult toate amănuntele. Sint și foarte curios să-ți aud soluțiile pe care le-am căutat zadarnic.

Muşat făcu un gest de retragere.

— Nu încă, dragă Aburel. Maşina a şasea e un segment pe cale de determinare dintr-o linie mai mare. Vreau să trasez mai întâi toată linia. Pregăteşte-te însă pentru o surpriză.

Numai din formularea zgircită a inginerului îmbrăcat în salopetă, Aburel înţelese că Muşat pregăteşte o lovitură. Văzându-l în defensivă, renunţă să ceară amănunte.

— Mai ai mult de lucru aici ? întrebă el.

— Nu ! Pentru astăzi am terminat şi am impresia că am terminat pentru foarte multă vreme, dacă nu pentru totdeauna.

Era foarte optimist, era vesel. Matematica îl servise ca întotdeauna cu fidelitate. Îi răspunsese precis la întrebări. Nu se strecurase nici o eroare în răspunsuri. Uitase să pună însă o întrebare foarte simplă.

3

Muşat şi Aburel se retrăseseră la clubul uzinei. Stăteau la o masă de şah, cu figurile aranjate în poziţie de începere, dar nici unul nu făcuse vreo mişcare şi nici n-avea de gând să facă. Erau preocupaţi de alte treburi.

— Eu nu mă liniştesc niciodată când joc şah, spuse Muşat. Mai degrabă mă enervez. Ştiu că albul trebuie să câştige întotdeauna partida dacă joacă perfect şi caut zadarnic mişcările perfecte. Sînt convins că într-un timp foarte scurt cibernetica va lichida şahul. Îl vom învăţa la şcoală ca limba latină pentru a ne disciplina logica.

Aburel încuviinţa în tăcere. Trăia un sentiment nelămurit de jenă. Voia să redeschidă subiectul unei discuţii pe care Muşat o respinsese altădată. Se uita la tabla de şah. Într-un gest de curaj, mina lui mută pionul din faţa damei.

— Mi se pare că eu am piesele albe, spuse Muşat rîzînd.

— Nu-i vorba de asta, răspunse el jenat. Mă gîndesc la aceeași problemă... Știi că au început cursurile la institut. Mă străduiesc să fac tot ce se poate dar nu-s convins că voi ține pasul. Crede-mă că nu e o formalitate. Aș vrea să te ocupi tu de catedră. Măcar în acest prim an.

Mușat îi reteză orice elan :

— Nici eu nu ți-am răspuns formal data trecută. Îmi este cu neputință. Nu pentru că m-aș feri de greutateți sau aș desconsidera cursul. Pur și simplu nu am timp.

— Nici acum, după ce ai terminat cu mașina ?

— Cu atît mai mult acum, dragă Aburel. De altfel, cred că stagiul meu se apropie de sfîrșit. Nu observi că sînt vesel ? Îți voi da multă bătaie de cap și-ți voi provoca multe nopți de insomnie. Mi-e teamă să nu-mi răspunzi și tu cu aceeași monedă.

— Teamă ? ! se miră Aburel. Atunci, trebuie să mă aștept la ceva care iese din comun... Nu ! Nu vreau să te forțez să-mi dezvălui mai devreme decît crezi tu тайнеle. S-ar putea să ai și tu o surpriză... Dar mai întîi vreau să revin la problema care nu te preocupă, pe care o excluzi din cîmpul preocupărilor tale. Pînă acum ți-am spus numai ceea ce am crezut eu. Ești singurul om care ai putea să conduci catedra... Cu asta am terminat intervenția personală... Am cerut însă ajutorul Politehnicii din București. Am avut curajul să vorbesc și cu academicianul Stoian. El mi-a spus să apelez la tine...

— Imposibil ! îl întrerupse Mușat. Nu putea să spună lucrul acesta. Iartă-mă, Aburel, dar nu te cred.

Aburel se înroși.

— Nu-ți comunic nici un neadevăr. Îți reproduc cuvintele lui. „Nu-l aveți acolo pe Mușat ? mi-a răspuns el. Încercați să-l atrageți. Poate că-și va face timp...”

— Nu se poate, se răzvrăti Mușat. El știe doar cît am de lucru. Mă ocup tot de matematică, Aburel. Infinit mai mult decît mi-ar cere un curs.

Aburel încerca să-și amintească ceva.

— Stai puțin ! Poate am interpretat eu greșit vorbele lui. L-am întrebat dacă n-ar putea să ne țină câteva cursuri speciale. Da ! Acum îmi dau seama. Răspunsul lui fusese provocat de întrebarea mea. Nu mi-a răspuns în general.

Mușat înțelese, dar nu se hotărî.

— Și în aceste condiții îmi va fi foarte greu. Am un obicei prost, sau bun, dragă Aburel. Când mă obsedează o anumită problemă, îmi este absolut imposibil să mă mai gândesc la altceva. Dacă mă preocupă un 3, nu pot să văd decât 3, nici măcar pe 3,00001 nu pot să-l văd alături. Înțelegi ? Pur și simplu uit orice altceva. Pot să stau cu tine la masă și să nu te văd, să nu te aud. Vrei să-ți fac o mărturisire ? Poate e un lucru trist. Și la mama m-am gândit foarte rar, cred că și un orfan și un bastard s-ar fi gândit mai mult la părinții lui decât m-am gândit eu. Nu m-am gândit nici la... Poate că sînt un om crud, nu știu. Pentru că uitările acestea nici măcar nu-mi aduc regrete. Lumea celui 3 mi se pare atît de bogată ; mă îmbracă peste tot, nu-mi lasă nici un loc descoperit, nu simt nici un gol, Aburel. E adevărat că mă simt... nu știu cum să-ți dau imaginea plastică... Am o senzație precisă... Nu, nu senzație, altceva... Cum să-ți spun ? Oriunde trăiești respiri, nu ? În jurul tău e aer. Dar nu-l cauți niciodată. E o prezență atît de firească, încît nu te mai preocupă. E ceva dat, o realitate generală. Ți s-ar părea inutil să spui : „Respir, respir ! În jurul meu e aer“. Nu te gîndești niciodată la așa ceva. O asemenea stare am și eu. Simt în mine, în jurul meu, oamenii la care nu mă gândesc. Și pe cei pe care-i cunosc, și pe cei pe care nu-i cunosc. Pe toți, Aburel. Mai mult. Îi simt în acel 3. Nu caut cifra, n-o desenez ca să-mi admir caligrafia. Știu că în adevărul ei sînt prezenți toți oamenii. Poate că în primul rînd cei pe care-i iubesc, dar și ceilalți, Aburel. De aceea mă subjugă atît de mult, definitiv, pasiunea aceasta, de aceea pot să uit totul fără regrete, de aceea pot să văd, dacă este nevoie, ani întregi una și aceeași cifră și să cînte în

mine, văzînd-o, toate odele și bucuriile lumii. Pentru că scot aceste cifre de undeva din niște tenebre. Înțelegi? E o fișie de beznă undeva. Nu știi nimic: număr, mărime, ordine, funcție. E o fișie informă, o cantitate nestabilită de întuneric. Și dintr-o dată, o transformi într-un 3, îi dai o valoare sigură, îi comanzi să-și ia locul într-o formulă. Apoi, cu formula aceea poți să construiești o sferă în care va putea să încapă odată o întreagă uzină, din care se vor prăvăli valori necesare pentru toți oamenii... Am vrut să-ți spun altceva și ți-am vorbit despre pasiunile mele, despre pasiunea mea...

În tăcerea care urmă, Aburel își aminti cîteva discuții vechi. O satisfacție adîncă, o adevărată bucurie îl cuprinsese.

— Știi la ce mă gîndesc, Mușat? Am sentimentul straniu că aceste fraze cuprind toată viața ta. Am simțit suflul vieții tale, așa cum citind o carte nu trebuie să-l cauți pe autor printre eroii ei. Îl găsești în suflul cărții, în generozitatea sau în cruzimea cu care te învăluie acest suflu. În lumina sau în întunericul pe care ți-o inspiră acest suflu. M-ai îmbogățit cu o bucurie caldă și adîncă. Te-am simțit mai demult, dar acum te-am găsit cu adevărat... Am discutat despre tine în comitetul de partid. Noi am dori foarte mult să te integrezi în rîndurile noastre, pentru că de fapt faci parte din ele... Dar nu asta am vrut să-ți spun. N-am vrut să-ți spun numai asta. Am mai întîlnit un om în suflul căruiu te-am găsit exact așa cum ești în sufletul meu.

— Îl știu, spuse Mușat emoționat. Îl iubesc și eu foarte mult... Sîntem amîndoi într-un conflict aprig, Aburel. De cîțiva ani de zile. El ar vrea să mă oprească într-o grădină veche, în care a plantat fiecare floare, fiecare pom cu mîinile lui, și uneori cred că face asta ca să mă știe în siguranță, ca să nu mi se întîmple nici o surpriză neplăcută în viață. Și eu vreau să-l ameteșc, ducîndu-l cu o rachetă cosmică în spațiile interplanetare. Și știi

ce este ciudat? Fără zborul mâinilor lui, fără să calculez acest zbor, m-aş fi obișnuit poate mai greu cu ideea zborului în spațiul cosmic... Mi-ai dat o mare certitudine, dragă Aburel, cu vorbele tale, m-ai întărit atât de mult, încît nu știu dacă voi avea timp să mă gîndesc la cursuri...

Aburel nu mai insistă. Îi răspunse printr-o tăcere, care aproba răspunsul.

Ajuns acasă, Mușat aruncă într-un raft un carnet în care se afla rezolvarea ecuației. Nu mai avea nevoie de el. Cifrele i se întipăriseră în memorie. Trebuia să facă din ele o parte integrantă a sferei. Să le găsească o ordine precisă în imaginea globului de metal. Adică trebuia să reconstruiască sfera, să-i complice țesăturile, să-i împlinească toate spațiile. Anotimpul, lucrurile, amintirile deveneau din nou asemeni aerului.

Capitolul V

1

Cei trei inventatori în biroul inginerului-șef se întâlneau mai rar în ultima vreme : o dată pe săptămână, uneori chiar o dată la două săptămâni. Proiectul lor era aproape gata. Trebuiau suprapuse, teoretic, cele două mecanisme : principiile ideale din publicație și principiile mașinii care urma să fie înlocuită. Și Cerbu, și colaboratorii lui : Petrescu și Aburel, erau convinși că trecuseră hopurile cele mai grele. Mecanismul viu din uzină trebuia să se supună mecanismului ideal, trebuia să se concentreze în formula simplificată a acestuia.

— Sper că săptămîna viitoare, spuse Cerbu la terminarea ședinței de lucru, vom veni fiecare cu soluția cea mai potrivită. E bună ideea dumată, tovarășe Petrescu, să căutăm independent soluția ; e bună gîndindu-mă la rezultatul final. Sînt convins că vom găsi toți aceeași rezolvare ; va fi ca un numitor comun într-o fracțiune... Vineri vom serba, poate, triumful teoretic al colaborării noastre.

Se despărțiră veseli ; Cerbu își amintea cîteva cuvinte pierdute, fără strălucirea cuvenită, în acea discuție tehnică : „Va fi ca un numitor comun într-o fracțiune...” Unde-i era criticul, unde-i era enciclopedia care să-i înaripeze fraza ? Cîte asemenea vorbe nu irosise pînă atunci, fără ca măcar el să aibă conștiința valorii lor !

Apropierea succesului îl înfiora pe Cerbu. Prietenii lui vechi îl găseau schimbat. De multe ori le evita pre-

zența, se retrăgea la o masă, singur, cădea în meditații profunde, privea totul ca prin ceață, iar valurile ceții aveau darul să se supună oricăror plăsmuiri. Il ajutau la aceasta și paharele dese de whisky, care-i înviorau fantezia. Cîteodată se pomenea trist. Se gîndea în acele clipe la prietenii lui care-și rataseră viața, într-un necunoscut alcătuit din vin și femei. Poate și din cîntece, ca să-și reprezinte întreg titlul: *Wein, Weib und Gesang*. Ei nu tremuraseră niciodată la fiorul geniului, nu știau ce înseamnă acea căldură care face capul să vijile, care te trezește în mijlocul nopții learcă de sudoare, care te face să vezi lumea printr-o ceață docilă, emanată de propriii tăi pori. Oamenii trăiesc în ceața aceea pentru că vrei tu. O arunci ca niște voaluri asupra lor, îndepărtîndu-i sau apropiindu-i, iar voalurile le colorezi cum vrei tu: în tonuri triste sau vesele. Prin asta te deosebești de ei, pentru că în singurătatea de la masa ta le hotărăști destinul. Ai putea să-i acoperi, să-i ștergi sau să le definești și mai bine contururile, și ei nu știu nimic. Uneori se uită și el la tine ca printr-o ceață, și probabil că în clipa aceea îți simți geniul. Din izolarea ta, din încetineala cu care îți sorbi paharul, din privirile tale, care urmăresc cu atîta gingășie sau profunzime fumul albastru al țigării (păcat că nu e un Chesterfield sau un Viceroy!), din gesturile leneșe, superioare cu care îți încrucișezi brațele. Nu se poate să nu simți cîte gînduri îți pot trece prin minte, cît de simplu ți-ar fi să oprești o singură idee și să le-o dăruiești. Dar oare cîți ar fi demni de un asemenea baouș? (Pardon! *pourboire...* dar tot n-ar înțelege ei...) Oare cum i s-ar putea strecura chelnerului un zvon despre fiorul care te străbate?

Cerbu își îmbogățea neconținut meditațiile izolării lui, parcurgea cu capul sus culoarele Academiei, răspunzînd binevoitor la saluturile confrăților, dar nu reușea cu nici un chip să rezolve problema celor două mecanisme. Crezuse că se vor confunda printr-o simplificare firească, așa cum „dumneavoastră“ se poate concentra în „dvs“ păstrîndu-și noțiunea și înțelesul. Literele mecanismului

ideal erau prea puține, cuvîntul era prea mic pentru a încăpea într-însul literele mecanismului real. Unul avea prea puține litere, celălalt avea prea multe. Nu se supra-puneau.

Inginerul-șef era neliniștit, nervos, asemeni geniului agitat de căutări febrile; împrăștiat spaimă în jurul său (cîți nu-l înzestrau, poate, în acele momente cu ideea unei invenții diabolice, capabilă să distrugă într-o clipă planeta!), dar după cîteva zile îl cuprindea mila pentru bietii muritori de rînd, așa că renunța la căutări. Era și absurd să-și piardă vremea cu fleacuri pe care le-ar fi găsit orice student în manualele din servietă. Comanda un nou pahar de whisky, și după zece minute dădea voie lumii să se apropie de el prin ceața subțiată.

Vineri la întîlnirea de lucru, era singurul om vesel. Își primi colaboratorii cu glume și risete. Întunericul de pe fața lor se risipi. Abia așteptau să-i audă rezolvarea, pentru că ei nu izbutiseră s-o găsească. Și cum nimic nu se pierde în acest univers, după cîteva clipe chipul lui Cerbu se umplu parcă de funingine. Nu era numai neliniștit. Era și furios. De ce așteptaseră să găsească el soluția? Și cum puteau să fie atît de senini în fața lui? Îi privea cumplit de la birou. Făcu o mare efortare pentru a nu striga la ei :

— Am avut convingerea că nu veți veni fără rezolvarea problemei. Eu am fost ocupat, m-am gîndit la un proiect și mai temerar, la care aș fi ținut să vă asociez din nou, am lăsat această problemă simplă în sfera dumneavoastră (iar îi veni în gînd ideea relației „dumneavoastră=dvs“) de preocupări. Sînt extrem de uimit de nepăsarea cu care priviți finalul colaborării noastre și poate începutul unei noi colaborări...

— Noi am sperat că o veți găsi dumneavoastră... spuse cu oarecare surprindere Petrescu.

— Iar „dumneavoastră“ ! se enervă Cerbu. Altădată iubise mult cuvîntul. Acum îl scotea din sărute. Îl întreprinse brusc pe Petrescu : Tovarășe Petrescu, tovarășe

Aburel! Lucrăm de-atîta timp împreună... Putem să renunțăm o dată pentru totdeauna la acest enervant „dumneavoastră”. Eu spun „dumneata”, spuneți la fel și... și voi.

Era să spună și el dumneavoastră, dar se opri se la timp. Era mulțumit de formula găsită, dar deodată descoperi că și această formulă putea fi concentrată în „d-ta”.

— Și dumneata (silabisii cuvîntul, de teamă că l-ar putea concentra), tovarășe Aburel, tot fără nici o soluție ai venit la întîlnirea noastră?

Aburel era prea obosit ca să mai observe nuanțele din vocea inginerului-șef.

— Am impresia că problema mă depășește. Cel puțin din punct de vedere teoretic. Nu reușesc să-i aflu dezlegarea. Am căutat-o în toate combinațiile posibile. Nu știu dacă am dormit două ore pe noapte. Toată săptămîna nu m-am gîndit la altceva. Am neglijat și cîteva probleme importante de producție. Pentru că și la birou m-a obsedat... Nu știu. Sînt incapabil s-o rezolv. Și nu spun aceasta într-un moment de furie. Mi-e teamă să nu se fi strecurat undeva o eroare. Nu în amănunte. E imposibil. Am verificat totul. Poate că am raportat greșit un principiu.

Cerbu era gata să sară asupra lui. Din fericire, nu dădu glas furiei.

„Cum îndrăznești să spui așa ceva, imbecilule? striga el în gînd. Vrei să ți-o arăt în carte? De ce nu mi-am găsit alți colaboratori! Vina este a mea. A mea, a mea, a mea! Numai a mea. Eu v-am ales. Puteam să mă asociez cu Racoviță și chiar cu Mușat. M-am gîndit că-mi întăresc poziția luîndu-vă pe voi, în loc să-mi închipui că asociindu-mă cu altcineva v-aș fi putut doborî imediat după succes pe amîndoi. Eu sînt singurul vinovat... Să nu dramatizez. Poate că nu e pierdută partida...”

— Foarte, foarte trist! spuse el cu voce tare. E adevărat că nu m-am preocupat cu toată atenția, că n-am dat tot interesul...

Își înghiți însă ultimele vorbe. Își aminti că nici el nu găsisese, nu o soluție posibilă, dar nici măcar o idee care să-l ducă spre o soluție. Se hotărî totuși să le dea curaj :

— Poate că nu trebuie să căutăm rezolvarea în teorie.

Cîte lucruri, care nu pot fi imaginate teoretic... Cîte obiecte...

Cerbu nu prea știa ce vrea să spună. Făcu un mare efort ca să nu se mai bîlbiie.

— Eu cred, continuă el cu glas ferm, că am putea să lăsăm rezolvarea pe seama practicii. În mod sigur, construcția mașinii va rezolva această problemă...

— Dar e antiștiințific ! se revoltă Aburel. Ar fi egal cu a pune bază pe forțele unui smintit. Poate că m-am exprimat cam dur. Putem noi să dăm în producție un mecanism cînd nu știm piesele din care se compune ? Ce dăm în producție ?

— Invenția este clară, domnule Aburel ! strigă Cerbu. Un mecanism oarecare nu ne poate ține în loc ! Sintem doar trei oameni care am simțit mașina în degetele noastre ; nu ne-am putut înșela toți trei. Nu e o iluzie tehnică. Am putea să ne imaginăm că este luată dintr-o publicație. Și atunci tot cu scepticism am privi-o ? Atunci am ingenunchea în fața ei și am da-o imediat în producție. Eu am un principiu. Fiecare invenție tehnică la care mă gîndesc orice-ar fi, eu mi-o închipui în paginile unui manual. De aceea am încredere în îndrăzneală. Încercați să priviți și... și voi astfel lucrurile.

— Simplificarea exterioară și chiar simplificarea de ansamblu mi s-au părut extraordinare și foarte limpezi, recunosc Petrescu. Să știți că și eu m-am chinuit mult în ultimele zile. Fără nici un rezultat. Dacă nici dum... dumneata n-ai reușit... atunci, poate că s-a strecurat într-adevăr undeva o eroare grosolană, atît de mare încît ne scapă. Am discutat mai înainte și cu tovarășul Aburel.

— Nu știu ce se va întîmpla, se înfurie Cerbu. Vă dau însă cuvîntul meu de onoare că invenția nu este o aiu-

reală. Este absolut sigură. Am impresia că am publicat-o undeva ; o văd în toate amănuntele ei, parcă ar fi pe paginile unei reviste. Dum... Voi nu înțelegeți încă stilul meu de gândire... Este absolut exclusă orice eroare... Prin urmare, nu ați reușit să găsiți soluția ! Acesta este adevărul !

— Dar nici dumneata n-ai găsit-o, îi răspunse Aburel. Ceea ce mă miră pe mine este însuși faptul că o căutăm. Trebuia să ne apară limpede de la început.

— Și mie mi s-a părut la fel, întări Petrescu. Eu mă așteptam să fie un fleac...

Cerbu se sculă în sfârșit de la birou. În altă situație, ar fi abandonat imediat invenția. Era însă convins de adevărul ei, și mai ales îi venea greu să părăsească dintr-o dată construcția pe care o ridicase cu atita energie și încredere înăuntrul său. Se dăruise unui schelet nou, care-l ținea prea înalt și prea drept ca să-l abandoneze cu atita ușurință.

— Totuși, nu putem renunța ! spuse el cu o voce atît de gravă, încît și-l închipuia pe Galileu întorcîndu-se în groapă. Ne vom... adică nu trebuie să ne lăsăm doborîți de primul obstacol. Dacă la prima suflare de vînt ar fi fugit înspăimîntați toți inventatorii, n-am mai fi avut azi *paratrăsnete împotriva vijeliilor* !

Se opri și el, uluit de frumusețea frazei. Căuta avid admirația colaboratorilor. Cei doi ingineri erau însă preocupați de altceva. Nici nu-i auziseră cuvintele. Înne-greau hîrțile cu socoteli. Veni mai aproape de ei și repetă celebra frază :

— Dacă toți inventatorii ar fi fugit înspăimîntați la prima suflare de vînt, n-am fi avut astăzi *paratrăsnete împotriva uraganelor* !

Se așeză apoi la birou, felicitîndu-se în tăcere pentru corecturile pe care le făcuse. Se străduia chiar să găsească o expresie și mai impresionantă gîndului său înaripat.

2

Mușat îl găsi pe Aburel foarte trist și descurajat.

— Dacă aș avea putere, ți-aș porunci să fii vesel, îi spuse el. Nu poți nici măcar să te molipsești de la mine?

Era spre seară, dar fața lui Mușat arăta ca a unui tânăr, dimineața, sculat după un somn lung, odihnitor, îmbăiat și bărbierit. Și privirile îi erau senine, vesele.

— Nu pot să dorm de câteva nopți, îi răspunse Aburel.

— De câteva nopți? rise Mușat. Dacă n-ai dormi de câteva luni, poate că ai arăta ca mine. Vreau să te pregătesc pentru o veste pe care eu o cred foarte bună.

Abia atunci observă Aburel pachetul voluminos pe care Mușat îl pusese pe măsuta din fața biroului.

— Ți-ai terminat opera? întrebă el. După grosime, parcă ar fi destinată aprobării directorului sau inginerului-șef. În orice caz, te felicit cu anticipație. Te întreb totuși foarte serios: nu crezi că ar fi mai bine să o prezinți întâi lui Cerbu?

— În ce sens „mai bine”? se miră Mușat.

Aburel era încurcat. Exista poate și o fărîmă de invidie în starea lui. Dar nu aceasta îl neliniștea.

— Cum să-ți explic?... începu el. Inginerul-șef e cam pedant în asemenea situații. Ți-ai putea crea fără să vrei un adversar. De ce să treci peste el? Nu mă gîndesc că aș putea fi acuzat de neprincipialitate. Dar nu crezi că e o chestiune elementară de disciplină să discuți mai întâi cu el?

Mușat își privea prietenul cu uimire.

— Poate că ai dreptate, dragă Aburel. Din nefericire, nu pot să mă contorsionez. În orice altă situație m-aș fi dus cu proiectul meu la inginerul-șef... De fapt nu în orice altă situație. Dacă aș avea convingerea că e capabil să înțeleagă ceva din ceea ce se află aici, m-aș duce la el. Dar pentru a îndeplini o simplă formalitate... Parcă m-aș duce gol, dezbrăcat în fața cuiva. Nu pot... Ce să-i spun? Să-i văd privirile de copil întîrziat? Să-i văd aerele cu care caută să se umfle?

— Îl condamni prea aspru, Mușat. Știu că ați avut de câteva ori neînțelegeri... dar nu ești tu la nivelul omului care își anulează semenul din cauza unui conflict oarecare, chiar dacă nu a provocat el acel conflict.

— Din cauza aceasta crezi că-l evit? E o copilărie. Nu știu cum ai putut să ajungi la această impresie. Cerbu este un nevinovat, dragă Aburel, un matur care-și mai amintește poate tabla înmulțirii, dar care este incapabil să extragă o rădăcină pătrată și să se uite în tabelele de logaritmi... De ce te uiți așa? Crezi că hiperbolizez? Ignoranța lui e de dimensiuni grotești, dragă Aburel. Singura lui calitate este îndrăzneala de a se pironi în scaunul pe care-l ocupă...

Aburel avea senzația că se află sub un duș rece, de gheață. Dar nu ca un om care face baie. I se părea că este îmbrăcat, și apa se scurge pe el prin toate cusăturile hainelor.

— Totuși, exagerezi! avu el putere să se împotrivescă. Îmi dau seama că uneori vorbește în el rutina, îl simt și atunci când vrea să fugă de răspundere... Dar am lucrat cu el împreună, dragă Mușat. Colaborez cu el și cu Petrescu la o invenție. I-am întilnit idei, i-am verificat formule, i-am văzut concepțiile pe hîrtie, foarte ingenioase, foarte îndrăznețe. Nu caut să-l apăr, îți exprim pur și simplu un adevăr...

Mușat ridică din umeri și mai nedumerit.

— Nu știu... Mă înspăimîntă. Înseamnă că am comis una din cele mai mari nedreptăți... Dar e cu neputință, Aburel. Și eu am discutat cu el, mai demult; nu pot totuși să cred că de atunci s-a specializat în mecano-tehnică. Știu eu?... Un lăutar îmbrăcat în frac agitînd un Stradivarius și ciupind coardele cu ochii închiși te poate vrăji uneori. Chiar auzindu-l cîntînd o romanță sau o baladă, sau o temă dintr-un concert. Ascultă-l însă în întregime, de la început pînă la sfîrșit, fii atent cum umple cadențele, caută-i sonoritatea interioară... Mie mi s-a părut ridicol. Masca îi era așa de largă și-i atîrna

atit de jos, că-i scotea și mai sigur în relief trăsăturile adevărate. Poate că și-a prins-o mai bine cu elastic și a reușit să te inducă în eroare. Nici măcar n-a protestat cînd i-am spus că nu știe nimic.

— Și tu mă înspăimînti, îi răspunse Aburel. Știu că nu faci afirmații hazardate. Trebuie să mă reculeg. Poate că și tu trebuie să faci același lucru. Și ca să-ți vin în ajutor, îți repet că e autorul principal al unui proiect extraordinar. El l-a conceput și i-a descoperit cele mai de seamă principii. Dacă nu ne-am fi împotmolit într-un anumit loc... Stai! Problema care ne ține în loc e în ultimă instanță o problemă de fizico-matematică. Poate ne ajuți tu la soluționarea ei. Nu-ți cer prin aceasta să ne faci tu calculele. Găsește-ne formula de sinteză...

— Dragă Aburel, pînă vă dați voi verdictul, am destul timp liber. M-am gîndit chiar să pregătesc cîteva cursuri la institutul vostru. Îți stau la dispoziție pentru orice problemă. Numai să fiu capabil... numai să... numai să fie o problemă...

Aburel scoase dintr-o servietă cîteva file, care conțineau datele problemei. Începu apoi să-i explice lui Mușat despre ce este vorba. Acesta nu-l asculta. Privea cu atenție foile împrăștiate pe masă. Aburel îl văzu cum închide ochii și încremenește încercînd parcă să-și amintească un anumit lucru. Eforturile lui erau vizibile. Își încordase și pumnii. Revăzu iarăși paginile cu atenție și iarăși își chinui amintirile.

— Imposibil! se înfurie el. Nu știu ce se întîmplă cu mine. Eram convins că am o memorie bună. Extrem de rar uit cifrele și mai ales formulele, chiar dacă reprezintă cazuri cu totul particulare. Problema îmi este foarte cunoscută, dragă Aburel, și cu toate acestea, nu pot să-mi amintesc de unde. Imposibil! Cred că identitatea e numai aparentă. Cîndva am întîlnit o problemă asemănătoare... Unde? Unde? Unde? În ce dosar am uitat-o? Știu ce cuprinde fiecare... Atunci, unde?

— Amintește-ți dacă ai soluționat-o, Mușat. Poate că pe calea asta ajungi la ea. Ar fi foarte important pentru noi dacă ai descoperi soluția...

— Soluția? tresări surprins Mușat. Ce soluție? Tu nu vezi că toată problema e o stupizenie? Știi ce se întâmplă aici? O inversiune grotescă, ridicolă, a unor date din formulă...

Aburel îl văzu pe Mușat cum se liniștește. Redeveni senin, vesel, ca în clipa când intrase în birou.

— Mi-am amintit, dragă Aburel. Am văzut odată aceeași problemă, dar sub altă înfățișare. La institutul la care am lucrat cu șapte ani în urmă. Într-o publicație de prestigiu apăruse un proiect hidos, eronat. Simplificarea pe care o enunța era însă atât de atrăgătoare, încât s-a încercat o adaptare a lui la o mașină specială... Și atunci m-am certat cu câțiva oameni de treabă. Adică le-am spus părerea mea. Am aflat mai târziu că în alt număr al publicației a apărut erata, însoțită de scuze ridicole. Îmi amintesc numaidecît și numele publicației...

Aburel îl întreabă încă o dată :

— Crezi că problema e insolubilă? Poate că similitudinea e aparentă, dragă Mușat. Mai bine gîndește-te la soluție.

Mușat îi scrisese pe o bucată de hîrtie numele publicației. cației.

— Mi l-am amintit. Dacă găsești rectificarea, te-aș ruga să mi-o arăți și mie. Sînt curios, mai ales vreau să văd ce scuze s-au putut invoca... Cu soluția n-are nici un rost să-ți mai pierzi vremea. E o formulă absurdă. Nu poate să susțină nici un castel de hîrtie. Dacă ții neapărat, pot să-ți demonstrez prin calcule, dar e pierdere de timp. Caută mai bine publicația. Iar eu îți voi pregăti cîteva cursuri...

Aburel lovea fără încetare cu pumnul în masă. Lovea în margine, ca să simtă durerea.

— Am impresia că m-ai anulat, dragă Mușat. Parcă m-ai tăiat cu o linie groasă. Nu știu ce s-a întîmplat.

Capitolul acesta mi se pare și mie absurd. Până acum însă... Nu știu. Și cu toate acestea... Abia acum îmi dau seama... toată invenția se bazează pe rezolvarea acestei probleme. Prin ea se filtrează toată simplificarea. E înspăimântător !

— Nu te mai flagela, Aburel. S-au înșelat și alții, nu numai tu. Chiar profesorul Neagoe a crezut o vreme în valoarea proiectului. Aceasta din cauza influenței cuvântului tipărit. Mai ales când apare într-o publicație de asemenea prestigiu.

Aburel părea un cadavru. I se scursese tot sângele din obraji. Buzele i se invinețiseră.

— Nu m-am înșelat. Am fost înșelat. Acest lucru mă înspăimântă. Nu pentru că eu am fost indus în eroare. M-am purtat ca un neghiob, ca un ignorant. Mă îngrozește însă gândul că există oameni capabili de asemenea fapte...

— Te gîndești la Cerbu ? îl întrebă Mușat. Nu-l condamna cu atîta asprime. A vrut să facă o adaptare originală după o anumită idee tehnică. Ți-am spus că e un nevinovat. El nu și-a dat seama de eroare, de grotescul erorii. Și-a închipuit, pur și simplu, că a descoperit o comoară... Chiar dacă i-ai demonstra matematic eroarea, n-ar fi capabil s-o înțeleagă... El nu mai știe nici principiul lui Arhimede, nici principiile mecanicii lui Newton. Știe doar că energia electrică face să se învîrtească niște roți, care la rîndul lor pun în mișcare niște planuri și alte roți... E un copil, dragă Aburel ; dacă a primit într-adevăr o diplomă de inginer, cred că a dat altcineva examene în locul lui. Îți mărturisesc sincer că îl admir pentru curajul lui...

— E nemaipomenit ! spuse Aburel cu dinții strînși.

Cît de încîlcite îi erau sentimentele ! Dezgust, silă, durere, mînie și destrămarea unui vis frumos. Văzu pe masă, parcă pentru prima dată, pachetul voluminos adus de Mușat. Se lăsă încet pe spate. Credea că nu va mai întîlni speteaza fotoliului.

3

Cerbu răsfoise toată noaptea, febril, publicația care-l inspirase proiectul și planul. Nu dormise nici o clipă. Știa că nu va descoperi nimic nou în publicație, dar voia să fie obosit, încercănat, să-și cheme colaboratorii și să le arate adevărata înfățișare a unui om chinuit de rezolvarea unor probleme dificile. Răsfoind în neștire paginile publicației, trăia și senzații sublime. Rîndurile fugindu-i dinaintea ochilor, plumbul care-i îngreua pleoapele, durerile de cap care rezistau la antinevralgice, tăcerea neverosimilă care-l făcea să tresară la zgomotul propriei răsufări, hîrtille răspindite pe toată masa, cărțile aruncate pe covor; dicționare și manuale în care căutase cîțiva termeni tehnici, toate acestea îi creau o stare necunoscută. Nu era sfîrșeala sau prăbușirea care-l cuprindeau de obicei după un chef sau după un joc de pocher, era o oboseală, o sleire superioară, dacă nu pentru o investigație reală în domeniul îndepărtat al științei, cel puțin pentru o intenție înaltă. Se uita foarte des în oglindă, respingînd momentul gratuit în care-și întîlnea imaginea obosită, cu gesturi de dispreț. „Cum poți să-ți pierzi timpul cu asemenea idioțenii? părea că spun gesturile lui. Du-te mai repede la masa de lucru!“ Și se întorcea chinuit la masă, pentru a-și aminti în toate amănuntele cum arăta imaginea omului obosit din oglindă. Cînd uita un amănunt, se înapoia în fața cristalului, împiedicîndu-se mereu de o carte pe care o lua în mînă ca pe un craniu străbun. O răsfoia privindu-se cu coada ochiului, uneori citea rînduri, invocînd hazardul. Dacă va da tocmai peste soluționarea problemei? Dacă va deschide pagina exact la capitolul cel mare? Era prea obosit. Cartea îi cădea din mînă, și zgomotul ei cînd atîngea covorul îl curența, dîndu-i cîteva clipe de tremur, pentru care se pregătise. Cît de obosit era! Dar cît de sublimă oboseală! Își turna la intervale regulate cafea dintr-un termos uriaș, își aprindea țigara și se așeza cu mișcări leneșe într-un fotoliu. Atunci medita și mai in-

tens. Oare care poate fi rezolvarea problemei imposibile? Oare n-ar fi bine să apeleze la Mușat? Da! Va trebui să apeleze la el. Nu-l va refuza. Poate că va simți și bucurie. Mușat va fi bucuros. Cum să nu răspundă la o rugămintă personală a inginerului-șef? Mai cu seamă că era vorba de o problemă științifică superioară. Va fi mândru că-l poate servi pe inginerul-șef. După ce va găsi soluția, după ce-i va înmîna colile de hîrtie pe care o va transcrie, se va înclina în fața inginerului-șef, mulțumindu-i pentru prilejul care i s-a dat de a-l ajuta. Era prea obosit ca să-și amintească niște incidente vechi, perimate; alungă imaginile vagi cu o mișcare înceată a brațului, care-i apropie degetele de covor. Se sculă și se duse iarăși la oglindă pentru a-și admira oboseala. Da! Era sleit, i se vedea toată bătrînețea... „Dragă Mușat (va fi impresionat că-l va numi atît de familiar), m-am chinuit cîteva luni; trebuie să-mi mărturisesc ignoranța... (Nu, nu ignoranța! Un termen mai ambiguu!) trebuie să-ți mărturisesc zădărnicia eforturilor mele de multe, multe săptămîni... Multe, multe...”

Capul îi căzu pe birou încet, încet, în ritmul în care rostea cuvintele. Și-l ridică la fel de încet. „N-am voie să dorm... Voi rezista pînă la ultima picătură de energie... Nu trebuie să dorm... Cum s-ar mai fi inventat paratrăsnetele...?”

În aerul rece, se mai trezi. Nu-l lăsa pe șofer să-l ducă pînă în fața direcției. Coborî la poartă și merse pe jos, răspunzînd la salutul tuturor. „Mi-e teamă să nu simtă milă în loc de admirație”, își spuse în gînd. Se înfățișă mai întîi directorului, pentru a-i fi fotografiată oboseala, apoi intră în biroul său și-l chemă imediat pe Aburel. Secretara îi răspunse că adjunctul lui încă nu sosise. Nu făcu nici un comentariu, scăpă ca din întîmplare un gest de indiferență.

— Roagă-l pe tovarășul Petrescu să vină pînă la mine, spuse el căutînd cu fruntea răceala geamului.

Petrescu sosi peste un sfert de oră. Nu-și ascunse uimirea văzîndu-l pe Cerbu.

— Niciodată n-ați arătat atât de obosit, tovarășe inginer-șef. Ar trebui să vă îngrijiți.

Cerbu îl întrerupse fără convingere :

— Nu-i nimic, tovarășe Petrescu... Nu sînt atât de obosit. Am lucrat ca și în alte nopți. Adică n-am dormit nici o secundă. Sînt mai degrabă dezolat. Am ajuns să caut și în manuale, deși pînă acum am avut o încredere nemărginită în memoria mea. N-am izbutit să sesizez soluția. Sînt profund dezolat. Singura putere pe care o mai am e aceea de a mă califica. Mi-e rușine de calificativul pe care mi-l dau pentru acest eșec pasager. Sînt însă obligat să-l port... În timpul nopții mi-a mai venit un gînd...

În acel moment intră secretara și-l anunță că Aburel cere o învoire de cîteva zile pentru motive speciale.

— De ce nu mi l-ai dat la telefon ? întrebă Cerbu mirat.

— M-a rugat să vă comunic, răspunse secretara. S-a învoit de la tovarășul director.

— Nu era nevoie, se calmă inginerul-șef. Putea să mă anunțe numai pe mine... Bine, domnișoară... Nu sînt aici decît pentru minister... Mulțumesc....

Se întoarse apoi spre Petrescu, parcă mai luminat la față.

— Da... reluă el. În timpul nopții mi-a mai venit un gînd. Nu știu dacă n-ar trebui...

Pentru ce se învoise Aburel ? abia atunci își puse întrebarea. Două zile ? ! Nu două zile. Cîteva zile ! Aburel a găsit prin urmare un fir, altminteri nu ar fi cerut învoire. Atunci, ce nevoie mai avea de sprijinul lui Mușat ? De ce să-i dea satisfacție individului acela arogant și neobrăzat ?

— ...Nu știu dacă n-ar trebui, continuă el, să caut soluția în alt capitol. Da... M-am gîndit mult, am intuit chiar cîteva culoare prin întunericul acesta dens... ca niște raze firave de lumină... E totuși sublim, tovarășe Petrescu, să trăiești aceste oboseli unice... Să simți că nu mai poți ține în frîu gîndurile, să le vezi zburînd în

eter fără voia ta, și deodată să tresari pentru că ai zărit undeva un singur licăr, cît o gămălie de ac, pe un cer negru... Și încet-încet, se incendiază tot cerul.

Petrescu stătea ca pe ghimpi. Avea o groază de treburi prin secții și nu era pregătit să asculte efuziunile inginerului-șef.

— Vă urez succes, spuse el. Și eu m-am chinuit toată noaptea, din păcate zadarnic. Acum vă părăsesc.

— O clipă numai, îl reținu Cerbu. Voiam să te întreb ceva. Hm... Cum de nu-mi vine în minte... Aaaa! Da! Voiam să te întreb, din simplă curiozitate — ca să vezi pînă unde am ajuns cu calculele din cauza problemei imposibile! — dacă nu cumva celebra constantă h a lui Planck determină într-adevăr nedeterminarea?

Cerbu aștepta răspunsul cu nemișcarea distinsă a unei statui care reprezintă un gînditor asemeni lui în anumite clipe. Voia să vadă efectul întrebării culese la întîmplare în timpul nopții dintr-una din cărțile care căzuseră pe covor. Fruntea i se încrețise, ochii priveau într-un fel ciudat, pe care și-l închipuia metafizic, una din mîini îi încremenise în poziția în care se poate vedea de obicei în fotografii capul unei cobre.

Petrescu ghicea ceva neobișnuit în întrebarea și în atitudinea inginerului-șef, dar n-avea timp să mediteze prea mult. Parcă-l trăgea cineva de haină, scoțîndu-l cu forța afară din birou.

— Vă rog să mă scuzați, tovarășe inginer-șef. Trebuie să mă duc... Nu cred că sînteți totuși adeptul teoriei „hazardului pur“... Nu e materialistă...

Cerbu rămase singur. Era prea obosit ca să se mai gîndească la răspunsul lui Petrescu. Comandă o cafea, dar adormi la birou înainte de a i se aduce.

Copiii lui Aburel, mai ales băieții, nu prea se țineau de cuvînt. Elena trebuia să se răstească la ei destul de des pentru a nu răzbate în biroul în care lucra inginerul

zgomotele pe care le făceau în joaca lor. Diana încerca în toate felurile s-o ajute, dar cei doi, în complicitate deplină, persiflau eforturile ei. Prislea învățase bine lecțiile pe care le auzea de la fratele mai mare :

— Vlei să te pui bine cu „ei“ ca să te ia pe tine în fasă, lingă volan. Vai de pălul tău sel blond ! Îl lupem fil cu fil și ne fasem mustăsi din el.

— Liniște ! îi amenință pentru a suta oară mama. Pînă la urmă, veți rămîne și fără biciclete.

Liniștea dura doar cîteva minute. Reîncepeau exercițiile de gimnastică suedeză, care se terminau mereu prin căderi.

Aburel studia fără odihnă proiectul lui Mușat. Era atît de concentrat, încît uita orice alte preocupări. Elena găsea tava cu mîncare neatinsă, în același loc în care o lăsase. Doar noaptea, cînd toți dormeau, căuta prin cămară ceva de-ale gurii. Organismul primea greu hrana în starea aceea de supraexcitare. Elena nu insista. Simțea că barbatul ei trăiește o stare neobișnuită. Ocolea cu grijă biroul în care lucra, mergea numai în vîrfurile picioarelor și-i păzea liniștea cu severitate. Aștepta să fie chemată. Abia după trei zile îi auzi vocea.

— Elena ! După ce culci copiii, vino aici. Eu între timp voi căuta ceva de mîncare.

— Ai totul în bucătărie pe masă, răspunse ea din camera copiilor. Nu trebuie decît să încălzești.

Copiii erau în pat. Putea să se ducă imediat la el. Dar înțelesese din chemarea lui că ar mai vrea să rămînă cîteva minute singur. De aceea, nu se grăbi. Le mai citi ceva copiilor, îi mîngîie înainte de a adormi, apoi se duse în birou.

Barbatul ei o aștepta ghemuit într-un fotoliu. Se așeză lingă el fără să spună un cuvînt.

— Întotdeauna știi cînd să vii lingă mine, draga mea, o primi el. Te aștept exact de cîteva secunde. Nu știu cum să încep.

— Dacă vrei, treci mai întîi prin camera copiilor. Cred că Diana nu va adormi pînă nu va simți umbra ta în cameră.

Induioșat, Aburel porni în vârful picioarelor spre încăperea pe care n-o mai văzuse de câteva zile. Băieții dormeau. Fata se mai foia în pat. Simțindu-și tatăl, se ridică din cearșaf ca o fantomă și se ghemui câteva secunde la pieptul lui. Apoi, la fel de tăcută, se ascunse sub plapumă.

Elena îl aștepta în același loc. Aburel îi prinse mîna și începu să i-o mîngieie.

— La mine nu mă mai pot gîndi în momentul acesta, începu el. Totul e uluitor, e fantastic și mă gîndesc mereu de ce sînt atît de uimit. Mi-am imaginat de multă vreme ce se ascunde în omul acesta. Trebuia să mă aștept la o asemenea ispravă. Și totuși, depășește orice închipuire. Știi care-i sentimentul meu cel mai viu în clipa aceasta?... Sînt mîndru, Elena, sînt fericit că odată i-am spus cuiva câteva cuvinte despre viitorul lui. Nu știu ce-am mai spus atunci, cred însă că am vrut să-l feresc de niște stupidenii... Nu vreau să-mi găsesc nici un merit... Ar fi nedemn să încerc să-mi fac un merit din geniul lui... Extraordinar... Cred că sînt cam imprăștiat. Nici nu știu despre ce este vorba... Nici eu nu știu, Elena... E atît de fantastic totul, încît nu-ți poți reprezenta imaginea reală... Dar peste tot e aceeași demonstrație matematică, limpede, sigură, fără șovăieli. Vezi prin ea ca printr-o lentilă : totul mărit, impetuos, dinamic.

Elena îl asculta fără să-l întrerupă. El făcea pauze dese și lungi, dar ea n-avea curajul să-l întrerupă. Voia mai multă claritate și nu auzea decît elogii.

— Cred că s-a descoperit ceva nou în tehnică, continuă el. Poate chiar perspectiva tehnicii moderne. Nu știu. Numai timpul poate să verifice noua formulă. Totul e gata, Elena. În aceste coli de hîrtie. Un glob care cu un singur izvor de energie determină acțiunea și automatizarea unei întregi uzine de precizie. Vechea mea secție, Elena, concentrată într-un singur glob. Știi cît de mult m-am chinuit s-o automatizez și eu. Dar m-am lăsat învins. E oare o formulă a viitorului? E

oare posibilă această concentrare? Nu e o halucinație? Nu e o iluzie? Nu e un vis? Imposibil! Totul e prea clar demonstrat. El a ales aici formula ideală, așa cred eu, pentru epoca noastră... Opera științifică e înfiorătoare, Elena. Știi de la ce a plecat? De la vechiul nostru proiect, de la niște mecanisme care zăceau ca niște cadavre într-o magazie, cărora le pusesem cruce definitiv. Apoi s-a adresat unor legi științifice absolute... La urma urmei, și aceste legi sînt o încununare a observației concrete și a experimentului. A avut încredere în ele, acesta e adevărul. Nu le-a pierdut nici o clipă din vedere. A operat mereu cu instrumente superioare. Tot ceea ce noi vedem cu ochii rutinei, ai obiceiului, el l-a văzut printr-o optică superioară... Cred că l-a impresionat fiecare șurub, fiecare mișcare a brațului, în orice a văzut o minune sau reprezentarea unei minuni; a făcut o colecție de minuni cotidiene; a filtrat totul, invers, prin alambicul teoriei științifice... Îți vorbesc în neștire, nu? Cred că mă și pregătesc, Elena... Din instinct... Nu ne va fi ușor. Dacă și eu am dubii uneori... și sinceritatea mea, acum, aici, față de mine și de tine, nu poate fi pusă la îndoială... Mă gîndesc la atîția increduli, la atîția fricoși, la atîția ignoranți... Mă gîndesc și la cei necinstiți... Ce vor face ei?... Ce vor spune?...

Elena încerca să-l liniștească. Îl mîngia lin pe păr.

— Îmi închipui că va fi foarte greu. Dar nu e singur. Poate cel mai frumos lucru e vibrația ta, aici, în încăperea aceasta, tremurul tău pentru el, pe care nu-l va afla nimeni niciodată. Știi cît de fericită sînt pentru ceea ce se întîmplă acum aici? Nu se poate să nu ajungeti la capăt. Din fericire, dragul meu, mai sînt și alții care vor vibra la fel, și toți aceștia sînteți alături.

Gîndurile lui Aburel încă rătăceau printre paginile de care abia se despărțise.

— Cînd, Elena, cînd s-au putut aduna și rezolva atîtea sute de mii de date?... Trebuie să mă eliberez de starea asta. Îmi va trebui multă luciditate, poate chiar cru-

zime... Și uneori mă înfloară spaima că trăiesc o iluzie... sau un vis... Îmi va trebui curaj, și cine știe ce-mi va mai trebui...

5

Petrescu venea de obicei foarte devreme la uzină. De multe ori sosea înaintea oamenilor de serviciu și trebuia să descuie el ușa de la clădirea administrației.

Era întuneric, dimineța încă nu pâlâia la orizont, o vijelie turbată astupa orice zgomote. Portarul tocmai se întreba dacă Petrescu va întârzia sau nu, când îi văzu deodată silueta desprinzându-se din întuneric. Parcă era un om de zăpadă, într-atîta îl înălbiise viscolul. Nea Iliuță, invalidul, nu găsi însă cheia la locul ei. Ridică repede gemulețul camerei și strigă cu toată puterea spre Petrescu :

— Nu e, tovarășe secretar ! O fi venit altcineva înainte. Eu mi-am luat postul în primire abia de un ceas.

În cele cîteva secunde cît vorbise, cămăruța se umpluse de frig. Închise grăbit gemulețul, dar în loc să se repeadă spre calorifer se duse la alt geam, care dădea în curtea uzinei. Șterse aburul cu cotul și mai apucă să-l vadă pe Petrescu gonind prin zăpadă și războindu-se cu viscolul.

— Oare cine-o fi venit înaintea lui ? se întrebă portarul cu voce tare. Sau o fi rămas cineva de aseară... ?

La sediul comitetului de partid era lumină. Foarte surprins, Petrescu deschise ușa ca un fulger și-l văzu înăuntru, chiar în locul pe care-l ocupa el de obicei, pe Aburel. Își imaginează imediat că s-a întîmplat ceva neobișnuit. Dădu glas primului gînd care-i veni în minte :

— Ai găsit soluția, tovarășe inginer ?

— Soluția ? ! întrebă mirat Aburel. Ce soluție ?... Nu, tovarășe secretar ! Am găsit cîteva probleme mult mai importante. În ele se află și dezlegarea pe care am căutat-o.

Tonul lui Aburel era rece și ferm. Parcă se antrena pentru o luptă decisivă. Când Petrescu se așază la birou, se pomeni în fața unui beanc de hîrtii și reviste. Recunoscu printre ele și pagini scrise de mîna lui. Le îndepărtă cu o mișcare leneșă, apoi îi spuse lui Aburel :

— De obicei, la ora asta îmi planific sarcinile pentru ziua curentă. Nu știu dacă voi avea timp pentru altceva.

— De aceea am venit mai devreme, îi răspunse Aburel. Ca să ne planificăm timpul pentru sarcina cea mai importantă. Nu e momentul acum să ne căutăm și să ne comparăm vinovăția. Va veni și ceasul acesta.

— Deocamdată nu te înțeleg, ridică din umeri Petrescu. Tonul pe care îl folosești mi se pare însă prea grav.

— Se poate... Nu izbutesc să fac distincție între mine și dumneata... Problema în fond este foarte simplă. Adică una din probleme. Trebuie să punem capăt șarlataniei planificate cu atita abilitate de inginerul-șef și acceptate cu atita imbecilitate și stupizenie de către noi amîndoi. Neghiobul cel mai vinovat sînt eu. În atîția ani de zile nu mi-am dat seama că am de-a face cu un impostor, deși am lucrat cot la cot cu el.

Petrescu era uluit. Cu toate acestea, vorbele pe care le auzea nu i se păreau străine. Mai fuseseră rostite cîndva, în aceeași încăpere.

— Faci afirmații foarte grave, tovarășe inginer-șef adjunct, se hotări el luînd un ton de circumstanță. Ataci cu brutalitate onoarea și cinstea unui om ; nu mă gîndesc la poziția pe care o ocupă. În clipa aceasta există o singură poziție : aceea pe care o reprezînți dumneata. Vreau să fii conștient de lucrul acesta.

— Da ! se infurie Aburel. Mă folosesc în discuția aceasta de toate calitățile prezente și viitoare. Îmi iau răspunderea pentru orice cuvînt pe care-l rostesc, pentru orice cuvînt care îmi trece prin minte. Am făcut o afirmație pe care aș vrea s-o îngroș. Înțeleg acum de ce au nevoie oamenii de injurături și de ce îi mîncîcă uneori palmele... Nu te speria ! Îmi voi disciplina minia. Și te

rog pe dumneata să faci la fel după ce vei răsfoi cele două publicații pe care ți le-am pus pe birou... Până atunci voi discuta un lucru foarte important cu directorul... Mă voi strădui să nu-i amintesc nici un cuvânt despre impostor până ce nu te vei edifica și dumneata. Pentru că purtăm amândoi aceeași vină.

Aburel părăsi biroul ca un om gonit. Petrescu, care se ridicase în picioare pentru a-i răspunde, nu mai avu vreme să deschidă gura. Cîteva clipe rămase cu brațele suspendate în aer. Îi tremurau maxilarele; privirile înțîlneau în calea lor un obstacol negru, care-l lovea dureros. Se trînti pe scaun cu atîta putere, că-l auzi trosnind sub el. Nu se sculă însă. Zărise cele două reviste pe birou și lovi cu pumnul în ele.

— E nemaipomenit! strigă el. Trebuie să-mi vin în fire.

Își turnă apă într-un pahar și începu să soarbă din el picătură cu picătură. Stropii de apă i se răspîndeau parcă prin tot corpul, ca o liniște. Mai făcu cîteva pași prin cameră, răsufală ca după un coșmar, apoi se așeză pe un scaun lîngă fereastră, cu cele două reviste în mînă.

Aburel îl găsi tot acolo după două ore. Era livid la față și tremura ca bătut de friguri. Glasul lui nu mai avea putere să strige. Șoptea :

— E nemaipomenit!... Nici nu mă pot gîndi la el. Mă sfîșie o amintire ca un cuțit. Cu cîteva ani în urmă, cineva mi l-a descris așa cum este... Știi ce am făcut? L-am nedreptățit pe omul acela. L-am bănuît cîntea, cum ar spune nea Neculai... Sînt foarte vinovat, Aburel. Întreaga răspundere cade pe umerii mei... Acum îl refac din bucățele. E necinstit pînă-n măduva oaselor. Cum poate să fie un om atît de prefăcut? Spune-mi! De ce? De ce? Oare numai ca să ne batjocorească?... Cu cîtă emfază își țipa sinceritatea! Se furișa prin desigururi ca o reptilă...

— M-am lamentat și eu destul, îl întrerupse Aburel. Pentru tînguiri, să așteptăm noaptea și singurătatea ei.

— Stai ! îl rugă Petrescu. Nu înțelegi că vreau să răsuflu ? Vreau să scot din mine otrava asta. Deschide geamul, te rog. Vreau aer curat... Nu, Aburel... Nu mă gândesc la invenție. Nici măcar nu mi-am pierdut timpul. Toată vinzoleala și toate căutările mi-au folosit. S-au spulberat niște iluzii... Mă gândesc la altceva... Discutam în biroul acesta cu Mușat și căutam dedesubturi în vorbele lui. Mi se părea că trebuie să-l apuc de undeva... Și mă văd în biroul lui Cerbu... Cîtă regie, cîtă batjocură, cîtă prefăcătorie !... Abia acum îmi vin toate în minte... Parcă mi s-au schimbat dintr-o dată ochii.

Aburel era mult mai calm.

— La urma urmei, e un simplu șarlatan. N-a băgat cuțitul în nimeni. A găsit niște gură-cască, așa cum fac cei cu turbane albe pe cap în iarmaroace, a învîrtit niște panglici colorate în fața ochilor noștri și ne-a cotrobăit buzunarele. Poate că la un moment dat a și uitat să ne mai bage mina în buzunare. S-a mulțumit numai cu plata de la intrare — cu salariul lui — și nu mai putea de bucurie să ne vadă holbînd ochii la el și luîndu-l în serios. Își făcea bucurii intime din imbecilitatea noastră.

Petrescu nu era convins de loc. Încă îl vinzolea furia.

— Ești prea îngăduitor, Aburel... Parcă te-ai schimbat dintr-o dată. Cu cîteva ore înainte aveai altă părere. Nu pot, înțelegi ? nu pot să uit cum vorbea despre Lyon, și despre diploma lui, și despre zborurile la Paris și la Roma și la... Nu pot să uit cum își mărturisea micile vicii... Asta m-a indus în eroare. Tu nu înțelegi că în sufletul meu îl prețuiam pentru felul lui sincer de a fi și-l comparam cu Mușat ?... Tu n-ai turba dacă ai fi în locul meu ?

Aburel îl prinse de umeri și-l așează pe scaun.

— Liniștește-te ! Dă-l în... Asta-i o chestie, dragă Petrescu, pe lingă cealaltă problemă. Am vorbit și cu directorul. Am avut impresia că se uită la mine ca la un om venit din lună... I-am lăsat lui proiectul... E vorba de Mușat...

Petrescu se încăpățină.

— Nu vreau să ascult nimic... Tu nu simți temperatura din încăperea asta? Nu-ți simți oasele pe jăratec? Vreau mai întâi să dau ochii cu el. Vreau să stau cu cotul pe măsuta aceea mică și rotundă din fața biroului și să mă uit în ochii lui. Să-l las să vorbească, și pe urmă să-i spun tot ceea ce știu. Voi fi foarte calm, Aburel. Nici n-am să mă mișc... Îl voi privi. Atât...

6

Petrescu nu-și camuflase vorbele; nu folosisese nici un eufemism. Îi spusese totul direct, pe șleau, privindu-l cu o fixitate dementă, fără să clipească; parcă ar fi vorbit despre altcineva, nu despre omul care incremenise la birou, cu capul sprijinit în coate. Figura lui Cerbu părea o mască. Nici un mușchi de pe fața lui nu tresărise. Asculta totul ca și cum ar fi auzit și el o poveste străină, al cărei erou era un necunoscut.

Numai când termină de vorbit, Petrescu simți că se întâmplă ceva. Trăia o senzație stranie. Parcă vedea ochii lui Cerbu infundându-se încet în orbite, ca și cum i-ar fi împins ceva nevăzut. Ochii se îndepărtau, se micșorau, ajunseseră cât două puncte, apoi nu mai văzu decât orbitele goale. Abia după ce-și frecă pleoapele, care-l usturau, după ce își odihni privirile, înțelese ce se întâmplase. Cerbu închisese pur și simplu ochii. Chipul lui era întunecat de umbra unei draperii. Maska părea perfectă.

— Ați terminat? Întrebă Cerbu după o lungă tăcere, și tot el își dădu răspunsul cu un calm care-l înfioră pe Petrescu: Bineînțeles că ați terminat... Da! Era fatal să se întâmple și un asemenea lucru...

Se sculă apoi în picioare și rămase țeapăn ca o luminare. Nu privea nicăieri și parcă vorbea fără glas.

— Nu vă miră faptul că nu sint indignat? (Parcă nu întreba, parcă făcea o constatare ciudată.) Nu vă miră faptul că v-am ascultat pînă la sfîrșit? Era fatal să se

întîmple un asemenea lucru. Spaima și groaza m-au părăsit demult. Sînt pur și simplu purificat. Domnule Petrescu, nu mă apăr. Îmi este absolut imposibil să mă apăr. Tot timpul am avut impresia că ideea mea există și în altă minte. Atît de pregnant m-a urmărit acest gînd, încît uneori am visat-o tipărită într-o limbă străină, sub alt nume. N-am văzut publicația despre care vorbești, dar s-ar putea s-o recunosc din vis. Era fatal... Te rog... Eu te-am ascultat fără să te întrerup, deși ai făcut afirmații grave. Nu te grăbi, pentru că nu mă voi apăra. Îmi voi lăsa destinul în mîna oricui. Oricine poate să-l culeagă, să-l scuipe, să-i dea cu piciorul. Nu pot să mă apăr. Nimeni, absolut nimeni, nu m-ar crede. Singura mea consolare e aceasta : nu sînt singurul om care a suferit o nedreptate fiind absolut inocent. Spun mai mult. Și cei care mă condamnă sînt absolut inocenți. Dar cum se poate dovedi nevinovăția ? Domnule Petrescu, m-ai găsit cu pistolul în mînă în fața unui cadavru. Ce pot să spun ? Nimeni nu m-ar crede, chiar dacă aș nega, cu toate energiile din mine. Plec capui și aștept. Din păcate, nu cred nici în minuni. Prin urmare, sînt vinovat. Singurul lucru pe care-l pot face, dar care nu are absolut nici o importanță, este acela de a-ți declara în șoaptă, în așa fel ca să auzi numai dumneata, sau să ți se pară că auzi : Îți dau cuvîntul meu de onoare, îți jur pe conștiința mea — știu că vei pune la îndoială și cuvîntul, și conștiința mea, dar am această obligație față de dumneata personal —, îți jur pe conștiința mea că n-am știut nimic de revistă. Îți dau cuvîntul meu de onoare că ideea a fost născocită de mine. Atît. Domnule Petrescu, te absolv de orice răspundere. Consideră că nici nu am rostit aceste jurăminte în fața dumitale. Fii sigur mai ales că nu le voi rosti în fața nici unui tribunal. Primesc orice culpă cu brațele deschise, ca sfinții din evul mediu. Nu te poți opune cu nimic fatalității.

Se așează apoi pe scaun, în poziția unui om care așteaptă cu ochii deschiși și capul sus proiectilele plutonului de execuție. Nici ochii nu-i clipeau.

Petrescu era năucit. Simțea nevoia să-și pună capul sub un robinet sau să se frece cu zăpadă pe ceafă. Își aduse aminte subit despre ceea ce-i spusese o dată Cerbu : cum surzise Beethoven. Și tresări ca și cum l-ar fi înțepat un vîrf ascuțit.

— Domnule Cerbu ! Nu consider că te insult pentru că spun un adevăr. Dumneata ești totalmente nepregătit pentru funcția pe care o deții, chiar pentru profesiunea pe care o declari...

De astă dată, Cerbu se revoltă.

— Așa ceva nu permit, domnule Petrescu ! Sint diplomat al Școlii politehnice din Lyon. Am primit toate onorurile epocii. Am făcut aici la uzină adevărate minuni. Îmi voi da imediat demisia. Vă lăsați indus în eroare de un... Cunosce mobilul acestei acțiuni. Trebuia să mă aștept. Domnul Mușat e indignat că prietena lui a devenit... în sfîrșit... Sint lucruri penibile, domnule Petrescu. Da ! De ce să nu spun ? Am avut ambiția să-i iau amanta. Am vrut să-mi încerc puterile la vîrsta mea. Trebuia să mă aștept la un asemenea deznodămînt.

— N-am venit să ascult asemenea destăinuiri, domnule inginer-șef. De altfel, o părere identică despre incompetența dumată are și inginerul Aburel.

Cerbu se calmă din nou. Își desfăcu brațele neputincios și înțelegător.

— Prin urmare, complotul s-a țesut în toate firele... Îmi retrag cuvintele dinainte, domnule Petrescu. Le-am scăpat la un moment de furie. Întotdeauna am fost un cavalier cu femeile. Mă gîndesc mai ales cît de mult ar suferi domnul Mușat. V-aș ruga să le uitați... și vă dau cuvîntul meu de onoare că nu vor mai ieși din gura mea a doua oară. Acele clipe superbe trebuiesc respectate, trebuiesc acoperite de o tăcere veșnică...

Cerbu făcu o scurtă pauză, pentru a repeta fraza în gînd și a o memora. I se părea sublimă.

— Văd că vreți să plecați... Cît de repede și de ușor se schimbă lumea... ! Cu cîteva ore înainte, termenii „dumneavoastră“ și „dumneata“ se foloseau invers în

acest birou. În sfârșit... Mă voi constitui singur în tribunal și îmi voi da pedeapsa cuvenită. Nu vreau să vă impresionez. Am vorbit despre un complot. Îmi retrag și aceste cuvinte. Mi-am închipuit că se va întâmpla așa ceva de când domnul Mușat i-a cedat catedra domnului Aburel. O răsplată era necesară mai ales când această răsplată deschide o potecă asfaltată spre biroul inginerului-șef. Nu am urmărit eu această funcție. Mi s-a încredințat. Aș fi cedat-o la o simplă cerere prietenească domnului Aburel, vă dau cuvântul meu de onoare. Aș fi cedat-o imediat ce i-aș fi ghicit dorința din priviri. Din păcate, nu pot să mă uit în ochii oamenilor decît atunci cînd îi simt sinceri și cu gînduri deschise.

Cerbu se uită lung la Petrescu, se uită fără să clipească, și continuă cu voce joasă, sufocată de emoție :

— E trist că mi s-au întîmplat toate acestea la o vîrstă cînd vigoarea se subțiază, iar îngăduința crește. În viața omului e întotdeauna un echilibru. Nu-ți cer nimic altceva, domnule Petrescu. Să te gîndești măcar un minut pe zi la acest mare adevăr. Îți dau cuvîntul meu de onoare că e o meditație personală...

Petrescu se sculă de la măsută și i se adresează de asemenea cu o voce foarte calmă și înceată :

— Nu ești numai un șarlatan, ești și un mare cabotin, domnule Cerbu...

— Am știut că se va întîmpla așa, îi răspunse inginerul-șef plecîndu-și învins capul. Nu vă acuz. Sînteți inocent.

A doua zi se prezintă cu cererea de demisie la director. Invoca oboseala și vechimea, care-i dădeau dreptul la pensionare. Directorul aprobă cererea fără să-l privească.

— Vă mulțumesc foarte mult, tovarășe director, spuse el cu glasul unui om căruia i se făcuse o favoare supremă.

Părăsi apoi biroul cu chipul transfigurat al unui martir. Parcă ducea cu el secretul unei fericiri care nu avea nimic pămîntesc și pe care nimeni n-o va putea descifra vreodată.

7

Proiectul lui Mușat avu efectul unei lovituri de trăsnet asupra lui Petrescu. Se duse imediat la directorul uzinei, și-l găsi în biroul acestuia și pe noul inginer-șef, Atanasie Aburel.

— Îmi pare bine că ești aici, îi spuse Petrescu. Era necesară o discuție în trei. Dumneavoastră ce părere aveți, tovarășe director ?

Directorul se eschivă de la un răspuns precis.

— Situația e de așa natură, încît o singură părere ar fi o imprudență... Dumneata, tovarășe Petrescu ?

— Eu sint încă uluit. Încă nu mi-am venit în fire. Aș vrea să facem ceva, dar în același timp aș vrea să evităm o aventură. Poate găsim o rezolvare intermediară...

— Poate găsim vorbe mai nedecise, se înfurie Aburel. Ce înseamnă soluție intermediară ? Ce înseamnă riscul unei aventuri ? Ne luăm sau nu ne luăm răspunderea realizării acestui proiect ?

— Ești încă prea tînăr, tovarășe Aburel, încercă să-l tempereze directorul. Ești încă prea tînăr și în funcția pe care o ai. Nu ai avut prea mult timp ca să simți greutatea răspunderii.

— Sint mai vechi decît dumneata în această uzină și nu mi-am ferit umerii de nici o răspundere pînă acum, răspunse Aburel foarte ferm. Cred că a sosit vremea să ne gîndim mai puțin la barca noastră. Ne-am obișnuit prea mult cu valuri line. Nu vă dați seama că ne-a molipsit pe toți „stilul“ lui Cerbu ? Căutăm prea multe coordonate și cerem prea multe pronosticuri meteorologice. Parcă am merge într-o călătorie de plăcere.

Directorul își înălță deodată statura uriașă. Se ridicase de pe scaun ca împins de un resort.

— Dumneata acuzi, tovarășe inginer-șef ! Cu ce drept și în numele cui ?

— Dacă vorbele mele par o acuzație, răspunse calm Aburel, înseamnă că au lovit într-o țintă pregătită. Eu nu m-am gîndit să aduc acuzații cuiva. M-am gîndit pur

și simplu la perspectivă. Am stat cîțiva ani cu brațele încrucișate, transformînd serviciul nostru de proiectări în unitate de pompieri. Am așteptat să ni se dea totul de-a gata. Cînd ne lipsea ceva mai important, apelam imediat la București, la minister. Ce vom face mai tîrziu? Cine cunoaște mai bine decît noi necesitățile de aici din uzină? Sintem chiar atît de bătrîni ca să ne rugăm, ca să implorăm sprijinul altora? Ce se va întîmpla peste doi ani cu secția întia? Dumneavoastră cunoașteți perspectiva. Cum va rezista secția sarcinii de a se dubla producția uzinei? Avem două căi. Ori comandăm de pe acum unelte noi, mașini noi, prin ministerul nostru, ori eliberăm ministerul de această sarcină, acceptînd proiectul lui Mușat. Prima soluție e bineînțeles mult mai simplă. Singurul efort care ni se cere este acela de a scrie la mașină în cîteva exemplare o adresă către minister. Ne-am obișnuit să semnăm ușor, așa că semnătura nu ne va părea un efort. Eu însă nu voi semna o asemenea adresă. Sau dacă va fi cazul, voi semna altă adresă, cu alt conținut, prin care voi cere aprobarea proiectului lui Mușat. De ce să nu mergem pe o cale proprie?

Petrescu încercă să-l împace pe Aburel.

— Eu nu zic să renunțăm cu ochii închiși și cu urechile acoperite la soluția pe care o propui dumneata, tovarășe Aburel. Fără îndoială că trebuie luată în considerație. Dar nici nu putem s-o acceptăm cu ochii închiși și cu...

— Nimeni nu cere să închidem ochii, îl întrerupse inginerul-șef. Dimpotrivă, ni se cere să-i deschidem bine, dar fără să ne uităm mai întîi pe buletinul meteorologic pentru a ne încredința că nu e pericolul unei vijelii pentru vederea noastră, obișnuită cu ochelari de protecție. Dragi tovarăși! Furtunile nu sint afară! Sint în noi. De aceste furtuni ne temem. Pe cele de afară le putem ușor înfrunta.

— Sigur că sint furtuni și în noi, zise directorul. Eu simt un adevărat uragan. Ce să fac? Să-l potolesc cu bromoval sau cu țuică?

— Nu, tovarășe director, răspunse Aburel. Să ne gândim ce anume stîrnește acest uragan. Să-i găsim izvorul. Care e izvorul? Lenea? Obişnuința? Teama? Chiar și bromovalul, tovarășe director. Poate că ne-am obișnuit cu el pe furiș... Și-l luăm chiar și în zilele concediului de odihnă...

— Cu asemenea argumente nu mă vei convinge nici odată! se încăpățîină directorul. Eu răspund aici cu capul pentru orice...

— Și eu cred... încercă să intervină Petrescu.

Aburel însă îl intrerupse.

— Fiecare răspunde, tovarășe director. Vreau să atrag atenția asupra unui lucru. Răspundem de obicei pentru ceea ce se face. Pentru o mașină, pentru o cantitate de produse, pentru o operație, pentru evoluția unor oameni... pentru multe altele... Mai există însă un gen de răspundere, pe care nu-l știe nimeni altcineva decît noi. Există și această răspundere: pentru ceea ce n-am făcut. Există și un tribunal care ne va judeca odată. Tribunalul acesta se numește conștiință. Putem să-l ignorăm. Să încercăm să-l ignorăm, tovarăși. Să ne așezăm liniștiți în scaunele noastre solide, cu picioarele bine ținute în pămînt, și să ne gândim măcar o clipă că am putea ignora acest tribunal. Nimeni, absolut nimeni în afară de noi nu va cunoaște sentința acestui tribunal. Să încercăm... Să ne căutăm avocații...

— Tovarășe Aburel, spuse Petrescu, investești cu prea mare gravitate problema care ne preocupă. Am impresia că o transformi în... într-o...

— Da! recunosc Aburel. Să nu credeți că nu mă gândesc și la un risc... și la posibilitatea foarte îndepărtată a unui eșec. A sări nu-i totuna cu a merge liniștit. În tehnică nu se poate anula niciodată riscul. Sînt însă convins că orice institut experimental din țară și din străinătate ar fi bucuros să întilnească asemenea riscuri. Aceasta e problema. Ne asumăm un asemenea risc?

— Mi se pare că ți-ai schimbat optica, tovarășe inginer-șef, spuse directorul. Pînă acum ne puneai în conflict cu o certitudine, cu un adevăr...

— Cred că dumneata ai interpretat greșit vorbele mele...

— Stai ! îl temperă directorul. Noi nu ne certăm aici. Discutăm. Eu... De ce să nu recunosc ? Am și îndoieli, am și o anumită teamă. Nu sînt neapărat un defetist sau un resemnat. Recunosc că sînt deformat de o anumită rutină. Cam suflu și în iaurt...

— Pentru asta ar fi trebuit să te frigi de cîteva ori, tovarășe director.

— M-am fript, m-am fript, răspunse în glumă directorul. Poate că am tras și cu ochiul și am văzut cînd s-au fript alții. Dar lucrul acesta nu este întotdeauna un păcat. Mă gîndesc totuși dacă n-ar fi mai nimerit să încredințăm proiectul lui Mușat unui institut special...

— Putem să-l oferim și unui trust, spuse Aburel.

— Eu am făcut apel la sentimentele dumitale umane. se supără directorul. Ești prea violent pentru această discuție.

Aburel nu voia să dea de loc înapoi.

— Iartă-mă că-ți spun, tovarășe director. Ai apelat la niște sentimente cam mărunte. Mai există și alte sentimente în om, mai înalte...

— Dumneata, tovarășe Petrescu ? îl invită directorul pe secretarul comitetului de partid.

— Proiectul este extraordinar, răspunse Petrescu. Cel puțin în formularea lui teoretică. Asta de fapt o știm toți. Răspunderea pentru realizarea lui s-ar părea că întrece puterile noastre. Mă simt între dumneavoastră ca între doi poli încărcăți cu energie distinctă. Eu sînt cel care simte tot curentul trecînd prin el. Tremur și la o atingere, și la alta. Cred că sîntem cam puțini pentru a lua o hotărîre.

— Și eu am aceeași părere, răspunse Aburel. Sîntem cam puțini, dar să nu facem o confuzie. Problema răspunderii rămîne.

— Iar ești categoric, tovarășe Aburel ! se enervă directorul. Parcă te-ai pregătit pentru nu știu ce.

— Mă pregătesc, încuviință el. Propun să discutăm totul într-o ședință lărgită a comitetului de partid, la care să fie invitați toți inginerii și tehnicienii cu sarcini de răspundere din uzină. Voi vorbi la fel și în fața lor.

Și directorul, și Petrescu acceptară propunerea lui Aburel. Ședința avu loc peste o săptămână... Inginerul-șef prezintă referatul principal. Mușat se văzu nevoit să răspundă la o sumedenie de întrebări. Era un freamăt neobișnuit în sala de festivități a uzinei. Sute de oameni participau la ședință. Mulți nu mai ascultau ce se vorbește la prezidiu. Discuțiile din grupuri erau vehemente, nimeni nu le mai putea întrerupe. Numai când răspundea Mușat se făcea tăcere în sală.

Ședința începuse la 3 după amiază. Se termină în zori. Ultimul vorbise Aburel. Abia izbutise să facă liniște. Nu mai spunea nici un cuvânt despre proiect. Apela la răspunderea tuturor.

— Punem, sau nu putem brațele pentru a susține acest proiect? Întreba el. Avem puterile necesare? Avem curajul necesar? Eu pentru mine pot să răspund fără...

Sfârșitul frazei nu se mai auzise. Nu mai era freamăt în sală. Era un răspuns general, clar, distinct, repetat de zeci de ori : DA !

Un inginer tânăr alergă spre prezidiu și strigă :

— Să știți că nu ne pierdem vocea în tumult. Răspundem fiecare.

8

Mușat era amețit. Nu-și închipuise că va întâlni o asemenea solidaritate. Toate secțiile uzinei vuiau. Scepticii erau înecați în tumultul general. Pretutindeni se vorbea despre „sfera lui Mușat“, pretutindeni se formau grupe de voluntari care-și dăruiau timpul liber marelui proiect. Nici Aburel, nici Petrescu nu-și închipuiseră că temeritatea proiectului va dezlănțui o adeziune atât de furtunoasă printre muncitorii și tehnicienii uzinei.

— Va trebui să găsim forțe pentru a disciplina aceste valuri neconținute, spunea Aburel.

— Îți imaginezi acum unde ne-ar duce un eșec? Întreba Petrescu.

Aburel simțea toată greutatea răspunderii, dar cel mai intens o simțea inventatorul. Distribuia grupurilor speciale schițele, verificându-le în toate orele și minutele din care se compunea timpul lui. Foile scrise și desenate de mîna lui circulau în toate secțiile și atelierele. Erau calculate în timp, erau transmise tehnicienilor, aceștia le divizau în bucăți mici, iarăși le calculau în timp, le transcriau pe carnete și pe alte foi, apoi le încredințau muncitorilor. Din acele bucăți de hîrtie trebuiau să se adune mii și mii de piese. Toți voiau să vadă sfera învîrtindu-se în prima zi de mai a anului.

— Tu ce faci pentru proiect? Arată-mi! se întrebau muncitori cunoscuți și necunoscuți.

Își desfăceau hîrțiile înnegrite de ulei și le arătau cu mîndria cu care și-ar fi arătat un bilet de intrare la un spectacol unic. Dar hîrțiile erau înnegrite de ulei, erau boțite, rupte la colțuri, nici nu se mai deosebeau pe ele liniile și cifrele vechi. Se păstrau ca amintiri. Multe fuseseră transformate în fluturi sau în stelute, sau în vergele subțiri ca niște nulele, sau în roți necesare parcă unui ceasornic. Toate aveau strălucirea și puterea metalului. Se vor întîlni cîndva unele lingă altele, la adăpostul unor suprafețe lucioase, în interiorul unei sfere care va începe să se rotească în ajunul primei zile de mai.

Și muncitorii din secția întâi lucrau la mașinile lor piese prin care își desfășurau mașinile. Lucrau cele mai grele, cele mai dificile, cele mai fine piese. Ca întotdeauna, bijuteriile lor nu aveau nici o umbră, nici o asperitate: puteau fi adunate într-un colier, într-o brățară. Ca întotdeauna, nea Neculai trecea de la mașină la mașină, dădea tuturor sfaturi, repara uneltele accidentate, sau privea prin fereastra biroului freamătul din atelier.

— Știu că trebuie să-i îmboldesc pe oameni, spunea el în neștire. Dar eu nu pot să-mi ating degetele de nici o

fărîmă de metal pentru sicriul acela strălucitor. Pentru prima dată cred că mi-ar tremura mîinile.

Seara, acasă, se trezea uneori înconjurat de toți cei patru băieți. Fiecare se lăuda cu isprăvile lui.

— Știi matale ce-am făcut eu pentru inginerul nostru ?

N-ar fi vrut să audă nici un răspuns. Asculta fără să spună un cuvînt. Îi era teamă că-i va tremura vocea. Într-o zi însă, unul dintre băieți îl întrebă :

— Ia spune-ne, ce-ai făcut matale ?

Ce putea să le spună ? Nu făcuse nimic, nimic, nici măcar un bănuț din aceia cu zimți fini care rodeau sufletul prietenilor lui.

— Pesemne că nu mai ții minte, răspunse altcineva în locul lui. Fără matale...

Bătrînul se ghemui pe pat de durere. A doua zi se duse la Mușat și-l întrebă cu voce jalnică dacă a mai rămas ceva de făcut pentru sferă. Se oferea el, voluntar. Inginerul era vesel.

— Nu mai am ce, nea Neculai. Nu vezi că se apropie primăvara ?

Capitolul VI

1

Fusesse multă zăpadă în iarna aceea. Viscicolele scăpaseră prin bariera pădurilor și atacaseră de câteva ori cu violență orașul. Frigul nu se înduioșa de amintirea zilelor și nopților de aprilie. Îmbătrînea nesimțitor prin grădinile și pe străzile orașului. De câte ori nu asmuțise Diana toți ogarii primăverii după el ! De câte ori nu-l blestema în timp ce-și sufla aburi calzi în miinile-i înghețate !

— De ce-i atât de uricios cineva, mămico ? întreba ea. De ce nu se răstește la zăpadă și la frig și la ceața asta, care mă face să plîng în fiecare dimineață ?

Într-o zi însă, Diana primi un buchetel de flori, și după o săptămînă era primăvară. Nu mai rămăsese nici un bulgăre de omăt prin ogrăzi, nici o suflare rea nu mai încrețea pielea gîtului. Degetele nu mai tremurau și nu se mai încovoiau ; toți cochetau pe furiș cu primăvara.

— Cînd a venit și primăvara asta ? șoptea Diana versul pe care-l auzise de atîtea ori în vis.

Prin alte locuri, semănate cu volume de metal, aprilie se grăbea. Zilele și nopțile fugeau ca niște mingi scăpate la vale. Se duceau, se duceau fără putința de a se mai întoarce vreodată. Se apropia luna mai. Ciocănea încet la porțile multora.

Mușat o simți într-un plic alb, lunguiet, pe cartonul adăpostit în acel plic, o simți în linia sinuoasă, tremurîndă, abia vizibilă, sub care pentru prima dată zări un

semn mic de întrebare. Căută înțelesul întrebării și răspunse scriind cîteva cuvinte pe carton :

„M-am gîndit mult, Liana. Sau poate nici nu m-am gîndit. Știu, simt că în geometria vieții mele lipsește o linie esențială. Uneori o văd ca o buclă sau ca o dreaptă impetuoasă, sau ca un cerc nesigur, colorat. Alteori o văd ca o tresărire, sau ca un suris, sau ca o liniște simplă, necesară.“

La orice întrebare a ei nu putea găsi alt răspuns.

Și se liniște, și se gîndi la rotirea sferei de metal.

Se terminau ultimele țesături. Nu mai număra zilele, număra orele care mai rămăseseră pînă la ora convențională, cînd globul lui urma să devină o parte infimă din mecanica lumii.

Erau multe speranțe, dar erau și multe neliniști în sufletele oamenilor. Cîți n-ar fi vrut să treacă ziua aceea, să se întoarcă undeva dintr-o excursie și să vadă sfera rotindu-se ! Nu mai aveau emoții pentru zilele de sîrbătoare.

Directorul își plimba statura uriașă de la un capăt la altul al biroului.

— Sînt foarte nervos, dragă Aburel. Nu mi s-a întîmplat niciodată să mă leg cu atîtea fire de o speranță străină... Nu vezi ? Am început să spun prostii... De ce străină ? Nu e a noastră, a tuturor ? Parcă simt fiecare secundă cum mi se zbate aici în piept. Și mi se pare că am devenit un sentimental. Tu mai simți pămîntul sub picioare ?

— Și eu sînt neliniștit. Parcă ar fi ieșit totul din mîinile mele. Vorbeai de sentimentalism... Eu m-am îndrăgostit de ideea acestei sfere ca de o persoană fizică. Nu reprezintă o unitate, o armonie, o integrare într-o idee mare ?

Directorul își freca mîinile ca un elev în timpul examenului.

— Ți-am simțit dragostea de la bun început. Din cauza aceasta mi-a fost teamă. Cînd vom mai trece însă prin asemenea emoții ? Nu ele dau frumusețe vieții ?

Uite-l și pe Petrescu ! Tu ești cel mai calm dintre toți... De ce nu ne destăinuiești și nouă leacul ?

Petrescu era cel mai palid dintre toți. Directorul urmărea să-l mai liniștească prin vorbele lui.

— Din punct de vedere pro... începu Petrescu, dar lovi pe neașteptate cu pumnul în aer și-și inghiți ultimele sunete. Nu este nici un punct de vedere, continuă el. Este că-mi bate inima. Ca la toți ceilalți. Oamenii au făcut adevărate minuni. Totul e gata... Eu personal m-am lecut de orice gând de invenție... Dacă sufăr așa pentru altul... Mă gândesc la Mușat...

— La el să nu te gindești, îi spuse Aburel. El e cel mai liniștit dintre toți. În capul lui, sfera se învârtește de câteva luni. El știe că $2 + 2 = 4$. Nu poate să dea alt rezultat.

— Putem oare exclude orice cuantă de risc ? întrebă brusc directorul. Un eșec i-ar năuci pe mulți, chiar dacă ar fi pasager, remedial. Oamenii se pregătesc și pentru sărbătoare... Eu mă gândeam la ceva...

Vorbele directorului îi impresionaseră pe cei doi ingineri. Îl invită prin gesturi să continue.

— Poate că ar fi mai bine să aminăm festivitatea... Aburel nu-l lăsă să termine.

— Mușat ține morțiș la prima zi de mai. Nu știu ce s-a întâmplat atunci. Mi se pare că a descoperit ideea... Cum am putea să trecem peste dorința lui ?

— Stai, stai, stai ! îl liniști directorul. Am spus : să aminăm festivitatea. Putem să facem proba într-un cadru foarte restrâns. Cîțiva oameni... Și dacă proba e pozitivă... E foarte simplu să transformăm momentul în festivitate...

Petrescu era nedecis. Își freca într-una fața, parcă pentru a-și aduna sînge în obraji palizi.

— Nu știu. Mi se pare puțin cam... cam necinstit. Nu avem încredere în oameni ? Ei n-ar suporta oare ca și noi și bucuria, și eșecul ?

— Tu cum ai suporta de pildă eșecul ? îl întrebă Aburel.

— Eu ? !... Da ! Aveți dreptate, recunosc Petrescu. M-am gândit o clipă cum aș... cum aș... mai bine să uit... Îi voi propune lui Mușat... Sau mai bine vorbește tu cu el, Aburel.

Mușat nu înțelege la început despre ce este vorba. Îi ceru lămuriri precise prietenului său, și acesta se văzu nevoit să-și dezvăluie temerile.

— Cum ? ! se miră Mușat. Tu îți poți imagina un eșec ?

— Gîndește-te la orice posibilități, dragă Mușat ! Nu exclude cu desăvîrșire riscurile. O piesă montată prost, o... Parcă tu nu știi ce e tehnica...

— De săptămîni de zile nu fac altceva decît să controlez, dragă Aburel. Îmi recunosc toate cifrele în piesele de metal. Toate, toate, toate sînt la locul lor... Iartă-mă, dar eu exclud orice... Sfera funcționează ! Tu nu înțelegi ?

Aburel mai încercă o dată să-l convingă.

— Știu... Dar procedeul tău mi se pare prea ferm... Nu spun că e antiștiințific. Nu ești în geometrie, dragă Mușat. Ești în mijlocul unei țesături tehnice...

Mușat șovăi o clipă, apoi răspunse convins :

— Cred că ai dreptate, dragă Aburel. O sudură grăbită sau o fisură în masa oțelului pot încălci mecanismul. E mai bine să facem o probă între noi.

Aburel era fericit. Alergă într-un suflet la director. Îi relată convorbirea. Era și Petrescu acolo. Ca prin farmec, fețele lor se înseninară.

— În sfîrșit, putem răsufila liniștiți cîteva clipe, spuse Petrescu însoțindu-și cuvintele cu mișcări exagerate de respirație. Of ! Uf ! Mi s-a făcut dor de un pahar de vin... Teoretic.

— Iar nu putem trage nici o concluzie, izbucni directorul.

— Ba da ! răspunse Aburel. Cred că i-am transmis neliniștea noastră lui Mușat. Există totuși o lege a echilibrului...

2

Cineva zgîria cu degete nevăzute întunericul. Direle subțiri se colorau în albastru. Lumina era fragedă, timidă, infricoșată. Nu se întâmpla nimic neobișnuit în lume. Se apropiau zorii unei zile care se legăna între aprilie și mai. Lumina i-o dăruia toată lui aprilie; întunericul și-l scurgea lin spre mai.

Oare de ce undeva în lume ațiția oameni presimțeau că vor tremura în acea zi ?

O fetiță se sculase în zori. Se îmbrăcase fără zgomot și se furișase afară în grădină. Umbrele nopții încă nu se topiseră. Cine putea s-o vadă ? Degetele ei se plimbau prin iarbă, căutau locul unde tulpinile florilor atingeau pământul și smulgea fără milă sărmanele flori. Roua era rece, îi îngheța degetele. Fetița întilni lângă un boschet prima rază de soare. Acolo își privi buchetelul. Erau câteva flori firave, cu petalele încă nedesfăcute. Își mîngie pleoapele cu ele, apoi fugi sus pe scări, spre camera ei. Nu mai avu timp să se dezbrace și să se ascundă în pat.

— Unde ai fost, Diana ? o întrebă mama ei.

— Nu știu... răspunse ea emoționată.

Poate că nici nu-și mai amintea unde a fost. I se părea că se trezise dintr-un vis. Dar cînd auzi pașii tatălui ei, descoperi buchetul pe perna patului. Se duse încet, în vîrfurile picioarelor, spre camera cu cărți și fotolii. Și tatăl, și mama erau acolo. Se prefăcu somnoroasă și întinse buchetul.

— Poftim, tăticle ! Știi matală ce să faci cu el.

Aburel și Elena încă nu înțelegeau nimic. Florile erau ude, proaspete, culese de curînd din grădină. Mama se gîndea s-o certe. Fetița îi simți gîndul în priviri.

— Să nu greșești, mămico. Nu e din partea mea. E din partea tuturor... și a celor care dorm... S-a întîmplat să fie cules cu mîinile mele... Dar i-l vei da tu, tăticle ; să nu-l trimiți printr-un străin, cum face el.

Lumina zilei întilni prima emoție pe fața lui Aburel.

3

Într-o cabană de lemn, strivită de schele și ziduri uriașe de oțel și beton, cițiva tineri, fete și băieți, minuiau pensule, hirtii și culori. Liniștea fugise prin alte locuri dar și acolo începea să fie hăituită.

— Unde ați pus culorile? întrebă o fată. Îmi trebuie imediat albastru. De ce l-ați ascuns?

Nu vedea azurul cerului fără nori. Căuta cu degete mînjite crete colorate și cutii de tablă.

— E în ochii tăi, răspunse cineva, dar fata nu auzi vorbele, sau poate se prefăcea că nu le aude.

Alții tăiau litere și le potriveau nesigur pe fișii de mătase roșie.

— Ți-a căzut un A! răsună un glas. Fii atent! Uite, îți cade și un I. De ce nu iei ace din cutie?

— Se cunoaște că vii prima dată aici, se auzi răspunsul. Deocamdată mă interesează numai spațiul și... culoarea ochilor tăi pentru comparație...

Ultimele vorbe le rostise totuși în șoaptă.

— Cine mi-a luat textul? întrebă un tinerel pierdut printre drapele și eșarfe roșii. Mi se pare că l-am uitat în celelalte haine. Nu-și amintești nimeni?

— Cum să nu?!... Numără literele și împarte la patru. Dacă rezultatul e divizibil cu șapte...

În mijlocul încăperii, un tinăr îmbrăcat în salopetă gri compara o fotografie cu portretul pe care îl zugrăviseră pensulele alunecate la picioarele lui. Încă nu era mulțumit. Mai adăugă cîteva dire negre pe tablou. Pe o frunte lată se adînciseră cutele. Privi din nou portretul, îndepărtîndu-se de el cu spatele. Ar fi vrut să spună un DA încet, dar simți o mîină atingîndu-i umerii. Tre-sări speriat. Omul care-l atinsese n-avea nimic crud în înfățișarea lui. Era un bătrîn cu chipul blind, cu privirile încețoșate. Se făcu dintr-o dată liniște în încăpere.

— V-ați emoționat c-a venit președintele? întrebă bătrînul. Pregătiți-vă, băieți, pentru veselie.

Se uită la portret, apoi închise ochii. Rămase multă vreme nemișcat. Pictorul încremenise lângă el. Când îi simți din nou mina pe umăr, îndrăzni să întrebe :

— Cum vi se pare, nea Neculai ?

Bătrînul nu răspunse la întrebare.

— Aveți grijă, măi băieți... Dacă inginerul nostru vede tabloul, nu mai vine miine la demonstrație. Acoperiți-l cu ceva...

Își părăsi voluntarii fără să mai spună un cuvînt.

4

Fereastra de la camera lui Mușat era deschisă. El stătea la biroul vechi, cu capul sprijinit în coate, așa cum îl surprinseseră zorii. În cameră era o ordine desăvîrșită. Toate cărțile, toate dosarele erau la locul lor în rafturi. Pe birou nu se afla nici o hirtie, nici un creion. Sertarele erau închise, parcă pecetluite. Patul era neatins. În mijlocul lui se odihnea, deschis, un album. Semnul vechi dispăruse. Tabloul pe care-l privise toată noaptea era acoperit de cîteva plicuri albe, lunguiețe. Pe unul dintre plicuri recunoscuse scrisul „Infinitului“. De aceea n-avusese curajul să-l deschidă. Îl luase o singură dată în mînă și se întrebese ce-ar putea să conțină. Oare era un răspuns la ultimele capitole ale teoriei sale pe care i le trimisese cu cîteva luni în urmă ? Era un DA, sau un NU ? Poate că tot viitorul lui se afla acolo, în cuvintele laconice, ferme ale „Infinitului“. Se străduia să uite întrebările, să le ignore cu desăvîrșire. N-ar mai fi putut rezista la o a doua emoție, pe care o presimțea mult, mult mai mare...

Ca întotdeauna, plecă la uzină pe jos. Dar parcă nu întîlnise niciodată atîta primăvară și atîția oameni în jurul lui. Mergea încet, cu mîinile în buzunare, cu spatele puțin aplecat, cu privirile hoinare. Descoperea minuni pe care nu le mai văzuse pînă atunci : în iarba care tremura, în florile care-și deschideau petalele, în zîmbe-

tele, în vorbele și în mersul oamenilor. Primăvara era plină de frăgezime și sprinteneală.

În birou îl găsi pe nea Neculai. Bătrînul înțepenise la fereastră. Privea mașinile din hală, le auzea toate zgomotele, le vedea toate mișcările. Din cînd în cînd se uita la un glob mare, suspendat — oare cînd ajunsese acolo ? — undeva în spațiul cuprinzător al atelierului. Razele soarelui învăluiseră sfera într-o lumină vie, adîncă. Nu era un corp compact, era o țesătură sferică, o țesătură gingașă ; lumina făcea să-i tremure toate firele dinăuntru, se strecura prin crăpături subțiri ca muchia cuțitului, se lovea de suprafețe mici, lucioase și se răsfrîngea în alte direcții, improșcînd cu tresăriri nervoase alte linii, alte spații, alte suprafețe. Era asemeni coroanei unui arbore puternic. Trunchiul arborelui se transformase în ax, crengi viguroase porneau simetric în toate părțile, apoi alte crengi, mai subțiri, se desprindeau spre alte direcții, supunîndu-se toate aceleiași nevoi de simetrie, apoi ramuri și mai mici, rămurele, apoi frunze dispuse regulat pe fiecare ramură, și fiecare frunză avea nervuri fine și suprafețe sigure, prin care energia se transforma în mișcare disciplinată, ritmică, atingînd viteze de fulger. Bucățile de oțel erau sfișiate, încrustate, rotunjite, lustruite, săreau din frunză în frunză, din ramură în ramură, evitînd ciocniri și vibrații, deveneau din cuburi sau din paralelipiede cenușii, stelute, bețișoare, cilindri ciudați crescuți și găuriți, fluturi de argint, plăcuțe, petale, noduri, și toate se întîlneau undeva și se strîngeau într-un singur corp, care aluneca strălucitor și dur prin polii sferei, afară, în lume.

Nea Neculai nu vedea decît coroana arborelui. Nu știa ce vînturi o vor agita, nu știa ce fructe se vor ivi între frunze. Nu voia să știe. Omul care intrase în încăpere și se apropiase de dînsul știa însă toate acestea. Tăcea și el, asemeni bătrînului, care nu-i simțise prezența, privind sfera pe care o invadaseră razele soarelui de dimineată.

— Da... zise bătrînul întorcîndu-se încet și atingînd cu mișcarea lui brațul inginerului. Ați venit și dumneavoastră ?...

Muşat simţi în vorbele acelea o întrebare indiferentă, adresată parcă unui străin. Îi răspunse încet :

— Eu nu-ţi voi putea spune altfel... Tot nea Neculai vei rămîne pentru mine...

— N-am vrut să mă îndepărtez, tovarăşe inginer, spuse bătrînul amintindu-şi de acel „dumneavoastră” pe care-l scăpase fără voia lui. M-am uitat mai întîi acolo, şi pe urmă, cînd v-am văzut, parcă m-am înfricoşat. Nici acum n-am scăpat de teamă, dar cred că va trece ea odată. Mă gîndesc şi eu... Neliniştea se cuibăreşte greu în sufletele celor bătrîni... Aşa am crezut pînă acum. De, cine ştie ?...

— Te îmbătrîneşti singur, nea Neculai.

Muncitorul întinse mîinile, deşi ar fi vrut să-şi reţină gestul. Mîinile îi tremurau.

— Uită-te şi dumneata ! Tremură... M-am trezit fără veste în fundul unei gropi. Deasupra mea sînt ani mulţi, ani grei. Oboseala se adună în oasele mele ca un întuneric. Asta-i, tovarăşe inginer. Nu mai e vremea să mă prefac... O despărţire tot trebuia să se petreacă odată. Mai cu durere, mai fără... Omul, din păcate, nu poate să poruncească, nu e aşa cum ar vrea el... Să-ţi spun drept, mie mi se pare că am ajuns la capătul unui veac... Şi nu mă uit în urmă cu jale... Nu ştiu dacă mi-au mai tremurat şi altădată mîinile... Poate de mînie sau de ură ; dar şi tremurul acela face parte din mîndria mea...

Muşat căuta un ascunziş pentru privirile lui înduioşate.

— Eu cred altceva, nea Neculai, spuse el. Nu te simt bătrîn, chiar cînd îţi văd mîinile tremurînd. Şi mie îmi tremură... Nu ne putem încuia toate emoţiile undeva într-un loc anume în noi. Le scăpăm uneori, şi fug în lume prin priviri, prin degete... Chiar cînd ne închipuim că le închidem cu lacătele unor vorbe...

Nea Neculai scăpă din mînă tabachera. Nu se aplecă după ea. Parcă n-o auzise căzînd. Muşat i-o puse în mînă, dar nici atunci nu-i simţi metalul rece.

— Vorbeam de-o despărţire, tovarăşe inginer, şi vreau să fiu cîstit. Am o mare durere. O simt şi mai tare

acum, în pragul despărțirii. O simț în brațe. Aici s-a aciuat durerea. E ca o răzbunare. Miinile acestea n-au pus nimic acolo...

Bătrînul arată cu mîna locul unde se afla sfera.

Într-o singură clipă, Mușat retrăi priveliștea cîtorva ani.

— Mi se pare că ți-am mai spus, nea Neculai. Dintre toate brațele pe care le-am cunoscut aici, ale dumitale au lucrat cel mai mult pentru mine. Parcă mi le-ai fi împrumutat mie. De multe ori, mișcările lor porneau parcă din umerii mei. Pentru că așa doream eu să se miște niște linii închipuite în anumite clipe, cînd visam perfecțiunea...

Nea Neculai porni spre ușă.

— Altădată vorbele acestea m-ar fi îndurerat. Poate că mîine sau poimîine îmi vor naște iarăși durere. Dar astăzi, tovarășe inginer, voi căuta să alung durerea, mă voi feri de ea chiar de va trebui să mă ascund în altă parte, într-un ungher întunecos. Mă duc după niște treburi în alte secții.

Mușat simți urarea grea pe care i-o făcuse bătrînul. Se uită prin geam după el și-l văzu trecînd obosit printre mașini. Brațele îi atîrnau grele, spatele i se îndoise ca apăsător de o povară. Un muncitor tînăr se repezi să-i deschidă ușa care-l ducea afară, în alte locuri, cu mai multă lumină.

Muncitorii lucrau ca în fiecare zi. Nu-și luau ochii de la mașinile lor. Mișcările lor însă n-aveau nevoie de priviri în toate secunde. Uneori închideau ochii și vedeau parcă răsărind din ceață un glob care le ardea pleoapele.

5

Dis-de-dimineață, directorul își făcu apariția în biroul lui Petrescu. Era și Aburel acolo.

— Bine că vă găsesc pe amîndoi ! spuse el. Am cîteva probleme curente de rezolvat. Mai întîi vreau să scap de tinerii aceștia de la radio care se țin scai de mine.

De două zile mă trag într-una de mîneacă : „Realizări, realizări, realizări...” I-am spus secretarei să mă ascundă pe la Regiune sau pe la vreo şedinţă prin secţii. Degeaba! Au rămas tot timpul la uşă...

Directorul era vesel. Vorbele îi ieşeau fără voia lui din gură. În momentul acela ar fi putut să ţină oriunde orice discursuri. Căuta orice pretexte. Secretarei îi povestise câteva glume, risese şi-i făcuse cu ochiul. Unui muncitor pe care-l întâlnise pe coridor îi recomandase o reţetă de vin din smochine, iar la răspunsul acestuia că tot vinul din struguri e cel care adoarme şi trezeşte cel mai bine, îi dăduse imediat dreptate, istorisindu-i nişte întâmplări de cramă; cînd îi zărise pe reporterii de la Radio, aproape fugise după ei. Căuta orice pretext de discuţie pentru a scăpa de obsesia care-l chinuia. Nu voia să se gîndească nici o clipă la ceea ce se va petrece peste câteva ore.

Aburel era în aceeaşi situaţie. Se repezi ca un hultan asupra emisiunii încă neauzite de la radio. Îl contrazicea pe director, aducînd la împlinire orice argumente :

— N-ai dreptate, tovarăşe director! Oamenii îşi fac misiunea lor aşa cum noi ne-o facem pe-a noastră. Nu mă gîndesc neapărat să ne lăudăm. Cred însă că e firesc să se vorbească despre noi. Să ne amintim ce s-a petrecut în sectorul special. Cît de frumos au lucrat tehnicienii de acolo ! Sau Racoviţa... Proiectările, băieţii de acolo au încetat să mai fie pompierii lui Cerbu... Ai văzut ultimele schiţe ?... Eu cred că şi despre echipa de fotbal s-ar putea spune câteva cuvinte...

— Nu pot să uit golul marcat de Stamate. Rareori am văzut o asemenea lovitură de cap...

Petrescu se uita umit la director.

— Mi se pare că nu v-am zărit la meciul acela, tovarăşe director. Nu erai plecat la Bucureşti ?

— Chiar n-am fost ? se miră directorul. Atunci cînd l-am văzut pe Stamate ? Sau te pomeneşti că s-a transferat la alt club ?

O fată deschise uşa şi spuse din prag :

— Vă caută niște reporteri, tovarășe director... Nu! Nu de la Radio. Mi se pare de la un ziar din Capitală...

— Să mai aștepte puțin! Acum pregătim programul pentru mâine. Să se ducă în biroul meu...

— Ce facem? întrebă Aburel. Trebuie să stabilim o ordine. Să trecem în frunte sectorul special? S-ar putea să fie la egalitate cu oțelăria...

— Oțelăria... medită directorul cu voce tare. Inginerul Mitrofan s-a înrădăcinat bine acolo. Am venit amândoi odată la uzină, acum doi ani. Ne-am cunoscut în tren... Era cam slăbuț, cam pirpiriu. Nu-l vedeam eu prea bine printre oțelari. I-am propus chiar în tren altă muncă. S-a uitat la mine ca la un...

Petrescu nu mai putea suporta vorbăria aceea.

— Și cu secția întâia ce facem? O ascundem într-un buzunar? Și cu experiența de la prînz? Unde o escamotăm? Eu n-o mai pot ține în mine. Parcă mă umflă, parcă mă azvirle în aer...

Toată vraja, toată liniștea se risipise. Se uitară unii la alți. Erau palizi, le tremurau buzele, își ascundeau minile în buzunare. Directorul se întoarse scurt din călcie și plecă.

— Vorbiți voi cu ziariștii, spuse el din prag.

Ajungînd în anticameră, văzu doi tineri necunoscuți și cam timizi.

— Poftiți! îi îndemnă el, arătîndu-le ușa. Vă așteaptă tovarășii acolo. Să nu-i lăsați să se bâlbîie. Scoateți-vă carnetele și cereți-le date...

Era convins că întîlnirea cu ziariștii îi va elibera pe cei doi, măcar pentru cîva timp, de povara neliniștii.

Reporterii își făcură curaj și intrară înăuntru. Aveau carnetele în mînă.

Aburel se sculă grăbit de pe scaun.

— Dragă tovarășe Petrescu, te rog să mă scuzi. Trebuie să-i predau un mesaj lui Mușat.

Petrescu mai găsi în el resurse de energie. Începu să dea date. Vorbî mai întîi despre secția întâi, ca să-și alunge mai repede bătăile inimii.

— Am auzit că se pregătește un lucru extraordinar în secția întâia, spuse unul dintre reporteri însoțindu-și cuvintele cu un gest care îndemna la complicitate.

— Da... răspunse Petrescu indiferent. Ne gândim la o anumită soluție de perspectivă. Prin urmare... Da!... Nu putem să lăsăm afară oțelăria... Vă rog să notați....

.

Aburel îl întâlni pe Mușat în curtea uzinei.

— Frumoasă zi ! spuse el. A venit la timp primăvara. Când mă gândesc prin ce geruri și viscole am trecut... Îți mai amintești vijelia de la sfârșitul lui februarie ?... Stai ! Am uitat. Mi se pare că Diana ți-a trimis un buchet de flori.

Se căută prin buzunare și scoase în sfârșit câteva flori veștejite, triste, fără culoare. Mușat le luă, se uită la ele și, neștiind ce să facă, le puse și el într-un buzunar.

.

— Oricine m-ar căuta, nu sînt aici ! îi spuse directorul secretarei înainte de a intra în birou. „Bine că n-am chemat pe nimeni de la București ! continuă el în gînd, în timp ce se plimba nervos prin încăpere. Oare cînd o fi marcat Stamate golul acela ? Anul trecut ?... Parcă era primăvară, ca și acum... Ce liniștită primăvară trebuie să fi fost !... Bine că n-am chemat pe nimeni din București ! Ne-au cerut să-i invităm la primele probe.“

6

În zorii zilei plecase, totuși, din București o mașină spre orașul înconjurat de păduri. Multă vreme, șoferul nu auzi în vorbele celor doi pasageri decît laude aduse primăverii și naturii pe care anotimpul o zugrăvise cu atîta risipă de culori. Mașina luneca încet pe șosea, parcă anume pentru a-i lăsa pe cei doi tineri să guste tot belșugul priveliștii schimbătoare.

Atita frumusețe o obosise pe Doina. Părăsi geamul automobilului și se ghemui copilăroasă în colțul canapelei.

— Cred că acum poți să-mi spui, se rugă ea. De ce m-ai obligat să vin cu tine? Numai ca să ne plimbăm?

Liviu îi căută mîna și o trase încet spre el. La început, Doina se opuse fără să vrea. Mîna i se dezlipise de trup. Cădea ca o diagonală din umărul ei spre șoldul lui Liviu. Deodată, se descoperi caraghioasă în acea poziție. Se apropie încet de Liviu pînă ce îi atinse umărul.

— Unde mergem? întrebă ea. De ce m-ai împachetat atît de repede? Nici nu m-ai lăsat să răsuflex; nici n-am avut vreme să mă gîndesc... Vezi cîtă putere ai căpătat asupra mea?

Mîna ei mîngîia obrazul lui Liviu. El i-o purta. Cînd simți ce se întîmplă, se retrase rușinată în colțul ei.

Liviu era amețit. Vedea mașina rostogolindu-se în prăpastia care mărginea șoseaua. Mai mult ca să scape de senzația care-l stăpînea, începu să vorbească:

— Am vrut să-ți fac o surpriză, Doina. Și mie am vrut să-mi fac o surpriză. Tu știi de cînd stăm alături unul lingă altul? Tu știi de cînd respirăm același aer? De cînd ni-l dăruim unul altuia?

Doina se infioră. Îi atinse încet mîna.

— Mă gîndesc că am fi putut și altădată să facem asemenea plimbări. Cîte frumuseți am ofensat!

— Nu-i adevărat, Liviu. Altădată n-aș fi venit. Nu știu sigur, dar nu cred că aș fi venit. Tu m-ai chemat pentru altceva, de aceea ai avut curaj; de aceea am avut și eu curaj. Nu-i așa?

— Draga mea Doina, șopti Liviu. Cît de mult ne iubește pe noi întîmplarea! N-aș vrea s-o dezamăgim...

Îi înconjură umerii cu brațul și o apropie de pieptul lui.

— Gata! spuse Doina sufocată, după cîteva clipe. Te rog...

El se supuse. Îi reținu mîna. Ar fi vrut să-și plece capul pe genunchii ei și poate să adoarmă, fără să tresară, fără să-i caute căldura.

— Acum poți să-mi spui, Liviu. Te rog...

Își închipuia că e pe cale să adoarmă cu capul pe genunchii ei. Vorbea ca în vis :

— Nu știu, Doina... Stai puțin, să se risipească un val turbure, să văd din nou copacii și pietrele șoselei...

Deschise geamul mașinii. Șuvoiul de aer rece îl trezi.

— Am primit o vizită zilele trecute... Și când mă gîndesc că eram gata s-o refuz ! M-a căutat un inginer de la o mare uzină, șeful unui serviciu de proiectări. Spre uzina aceea mergem acum, dar nu pentru a întoarce vizita acelui inginer... Tu nu l-ai văzut ? Mi se pare că a trecut și prin biroul tău...

Doina încercă să-și amintescă.

— Cine ?... Cînd ?... Aaaa ! Inginerul Racoviță, nu ? E coleg cu Mușat, nu-i așa ?

— Da ! Despre el este vorba. Să știi că sînt foarte supărat pe prietenul nostru... Nu mi-a trimis nici un cuvînt, nici o scrisoare, nimic, nimic...

— Dar tu nu-l cunoști ? Nu știi că nu scrie ? Nici mie nu mi-a scris decît o singură dată în...

„...în atîția ani“, ar fi vrut să spună, dar nu-și mai termină fraza. Privirile lui Liviu parcă o implorau să tacă.

— N-are obiceiul să scrie, asta e ! spuse ea îmbufnată.

— Eu totuși nu-l pot ierta, continuă Liviu după un mare efort de voință. Știi ce se întîmplă astăzi ?

Întrebarea rămase suspendată. După tonul cu care fusese rostită, Doina nu credea că i se adresează ei. Dar nici Liviu n-avea putere să răspundă.

Tăcerea nefirească dură cîteva minute. Doina fluieră și caută să-l trezească pe Liviu cu un gest băiețesc.

— Fiuuuu !... Ce se întîmplă astăzi ?

Liviu tresări. Parcă-l săgetase ceva. Se uită la Doina. Ea îl privea însă cu o curiozitate neprefăcută.

— Pariuri nu mai fac, pentru că pierd cu regularitate. Hai ! Spune ce se întîmplă ! De ce te uiți așa la mine ?

Liviu îi cuprinse iarăși umerii și o lipi și mai strîns de el. Era și violență în gestul lui. Dar o simțea caldă, vie, tremurîndă. Îi simțea arsura obrazilor.

— Acum, gata! spuse ea în șoaptă. Dacă întârziem așa, nici tu nu vei mai putea răspunde, nici eu nu voi mai putea auzi.

— Nu mai am nici o teamă, Doina mea dragă.

Mai întâi, însă, își duse capul în deschizătura geamului, ca să simtă toată răceala șuvoiului de aer.

— Nu știu ce se va întâmpla, Doina. Astăzi, el își experimentează creația. O idee fantastică, dementă. O sinteză tehnică arbitrară, cu neputință de imaginat. Nu puteam să mă știu în altă parte într-un asemenea moment.

— Fantastică... visă Doina. De ce ai spus mai înainte că nu-ți mai este teamă?

— Când? se strădui Liviu să-și amintească.

— Atunci când m-ai... când ne-am... se tulbură Doina. Te-ai gândit, își reveni ea repede, că încercarea lui va reuși? De ce crezi că e dementă?

Liviu repetă vorbele ei, fără nici un ton, ca și cum ar fi rostit niște cifre.

— M-am gândit că încercarea lui va reuși... Sper că vom ajunge la timp, draga mea Doina.

Răspunsul lui o bucură. Îi cuprinse emoționată mina.

7

Sirena uzinei sună scurt de câteva ori. Era primul semnal. În toate secțiile se opriră mașinile. Două zile vor rămâne mute, imobile. Ca întotdeauna, vor rămâne și curate, ca niște podoabe. Nimeni nu-și părăsi mașina fără să-i privească, mulțumit, strălucirea. După jumătate de oră, sirena sună din nou, prelung, prelung. Se încheia ultima zi de lucru din aprilie. Oamenii vor reveni lângă uneltele lor în cea de-a treia zi din frumoasa lună mai.

Nu se mai auzeau nici voci, nici ecouri. Ultimele grupuri de muncitori ieșiseră pe poarta uzinei. Liniștea acoperise totul, ca o căciulă.

Rămăseseră numai cițiva oameni în jurul unui glob de metal, dar prezența lor acolo se înscrisa și mai adânc în liniște.

Liviu și Doina erau alături de Mușat. Contemplau în tăcere coroana aceea neobișnuită care ascundea trunchiul arborelui de oțel.

— Doamne! Mi-e teamă că se vor încilci firele și mecanismele, spuse Doina în șoaptă.

Nu se auzeau numai șoaptele. Se auzeau și gândurile în tăcerea aceea de plumb. Doina simți săgețile unor priviri necunoscute și se ascunse instinctiv în spatele lui Liviu.

Nimeni nu îndrăznea să facă un gest. Așteptau nemșcați. Li se părea că așteaptă. Secunde se scurgeau greu.

Imobilitatea sferei era dureroasă. Nimeni n-o ocolea însă cu privirile. Poate că pentru mulți ea începuse să se rotească. Încet, încet, pentru a-și dezvălui toate mișcările interioare. Parcă se auzea și zumzetul mecanismelor.

Aburel era în fața lui Mușat. Răsufală adânc și închise ochii. Toate privirile urmăreau mișcările inventatorului. Mușat nici nu trebuia să se aplece. Făcu legătura cu energia care circula sub pământ, apăsînd cu talpa piciorului o pedală de metal.

Cineva, sau poate toți, începu să numere în gînd.

Globul se rotea încet. Mișcarea pornise. Nu era o iluzie. Suprafețele cunoscute dispăreau din fața ochilor. Se apropiu altele suprafețe, se descopereau alte reliefuri. Rotirea era lentă, parcă împingea cineva cu umărul. Și deodată, izbucni zumzetul. Sute, mii de mecanisme începeau să se rotească, să declanșeze mișcări în interiorul sferei. Scînteile parcă săreau dintr-un rotor de artificii. Țipetele metalelor sfîșiate se întretăiau, se împlineau într-unul singur. O dinamică strălucitoare, nemaivăzută se aprindea în toate spațiile globului.

— Va triumfa! șopti Liviu îngrozit, și strînse ca un clește de fier brațul fragil pe care-l simțea alături.

Șoapta aceea neauzită îi sleise puterile. Mișcarea sferei o năucise pe Doina, îi înțepa ochii, iar durerea brațului o amuțise, îi paralizase tot trupul. Se lăsă inertă pe spate, sprijinindu-se de pieptul lui Liviu.

„Va triumfa! repeta acesta în gând. Va triumfa!”

Era acolo, cu Doina în brațe, era nemișcat, zidit în pământ, dar trupul lui fugise, se azvirlise printre mecanismele sferei, era sfîrtecat, fărîmițat, sfișiat, prefăcut în pulberea metalică din care se aprindeau scînteile. În suprafețele lucioase ale globului vedea dansul unui schelet imobil. Dansul acela îi spunea mereu că sfera se învîrtește.

Și deodată, se auzi un vuiet îndepărtat, care creștea, care se apropia, care se transforma într-un scrișnet metalic, absurd, asurzitor, haotic. Mecanismele de alarmă țiuiră scurt. O tăcere cumplită se prăbuși brusc, ca o explozie. Oamenii înghețaseră. Păreau niște statui.

Mușat închise ochii. În citeva clipe, smulse dintr-un întuneric de smoală mii de cifre. Apăsă ca un orb altă manetă. Un joc de mișcări liniare aprinse niște fulgere în interiorul sferei. Bucățile de metal rănite erau expulzate din glob prin canalele polilor. Fulgerele liniare încetară brusc. Talpa piciorului apăsă iarăși prima pedală. Sfera își începu din nou rotirea, interiorul ei se umplu iarăși de mișcare, roiurile de scînteii albastre își trăiau iarăși durata clipei.

— Nu va triumfa... șopti o voce, și trupul aceleuia care vorbise căuta un sprijin.

Îl găsi într-o coloană de beton. Se rezemă de ea și înțelese că poate respira.

Scrișnetul lovi din nou cu violență auzul. Semnalele de alarmă țiuiră, mișcarea se opri, tăcerea căzu grea, înspăimîntătoare. Apoi sfera nu mai primi nici o comandă. Creierul ei fusese alterat. O cifră, sau un grup de cifre, sau o formulă se răzvrătise. Sau poate n-avea ce căuta în milioanele de cifre concentrate în sferă. Sau poate lipsea; rămăsese nedescoperită, în infinit.

Cineva încercă să strângă brațul lui Mușat, dar își retrase mîna îngrozit. Nu atinsese un braț, ci o coardă de oțel. Toți simțeau că orice cuvînt, orice gest este inutil. Își simțeau inutilă prezența. Omul de lingă sferă nu vedea și nu auzea pe nimeni. Căuta cu disperare un semn, un număr, un simbol. Ecranul se înnegrise. Limpezimile se stingeau. Negura era adincă, groasă; i se părea materială, ar fi vrut s-o alunge cu miinile, s-o sfișie. Undeva rămăsese nedeșlegat un singur x, o singură necunoscută. Care era puterea și ordinea ei, care era funcția ei, care era relația ei cu atîtea milioane de semne limpezi și disciplinate?

Rămăsese singur. De multă vreme era singur. Cu mult înainte de primul semnal de alarmă. Cu mult înainte de a auzi vuietul care se prefăcea în scrișnet absurd. Îl izolase mișcarea nedisciplinată, insesizabilă și totuși grotescă a unor mecanisme adăpostite în interiorul globului.

— Îmi pare rău, Doina. Colecția de principii era alcătuită arbitrar. Sînt dezolat.

— Ești dezolat? Cum poți să spui așa ceva? Întîi am crezut că vei zbura în bucuria triumfului. Mi-ai rupt brațul. Încă e amorțit... Pe urmă am crezut că te vei prăbuși de durere... Cum poți să spui că ești dezolat? Eu... eu... Nici nu știu dacă mai trăiesc. S-a rupt ceva în mine, Liviu. Dar nu se poate, nu se poate! Tot va triumfa pînă la urmă!

— Și eu sînt distrus, Doina. N-avem ce face. Am știut de la început ce se va întîmpla... A vrut să ia cu asalt cerul. A vrut să întindă mîna după cea mai strălucitoare stea... Era prea departe... Nu va cădea niciodată pe epoleții lui...

— Nu înțeleg ce vrei să spui, Liviu...

— S-a întîmplat un accident, Doina. Un simplu accident s-a întîmplat în lumea asta...

— Nu se poate! Trebuie să-i spunem ceva. Eu mă duc.

— Nu ! o opri Liviu. Stai aici ! Mă voi duce eu... Îl găsi pe Mușat în același loc.

— Suferim toți cumplit, Ioane. Asemenea întâmplări s-au mai petrecut în mintea oamenilor. Nimeni nu elogiază prudența lui Dedal. S-au închinat însă sute de imnuri îndrăzelii sinucigașe a lui Icar...

Se întoarse apoi scurt din călcie și părăsi hala. O găsi pe Doina la poartă, frângându-și neputincioasă mâinile. Nu vorbi însă cu ea. Se adresă ferm directorului, care tocmai ieșea din cabina portarului :

— Orice lamentări sînt inutile. Puteți să le păstrați pentru rapoartele pe care le veți da mai devreme sau mai târziu forurilor care vă vor trage la răspundere. Eu nu-mi voi asuma acest rol. Vă vorbesc ca un simplu specialist. Nu pot înțelege cum v-ați lăsat induși în eroare de această aventură tehnică. Trebuia neapărat să asistați la acest deznodămînt pentru a vă convinge de șubrezenia și neseriozitatea ei?... E incredibil !... Orice om de bun-simț s-ar fi întrebat dacă nu asistă fără voia lui la o scamatorie. Orice tehnician ar fi încercat să radă glazura strălucitoare a iluziei pentru a citi adevărul științific. E incredibil !... În loc de toate acestea, dumneavoastră ați încurajat aventura, ați participat la ea cu mai mult zel decît cel care a propus-o... Dacă deznodămîntul ar fi fost mai tragic ? Vă vorbesc ca un specialist. O serie de legi innodate arbitrar și iresponsabil au determinat paralizia mecanismului. La fel de simplu însă puteau să declanșeze o explozie. Imaginați-vă singur consecințele... Eu aș suprima imediat cauza unei astfel de primejdii... Din nefericire, nu sînt în situația de a vă da ordine și dispoziții. Dar pot să-mi retrag cuvintele pentru a vă da posibilitatea să stabiliți singuri echilibrul dintre ignoranță și răspundere. Bună ziua !

Liviu plecă. Doina ezită doar o clipă, apoi se duse după el. Se agăță cu puterea unei disperate.

— Tu nu-ți dai seama, îi spuse Liviu, că problema fundamentală care ni s-a înfățișat a fost, în sfîrșit, soluționată ? I-am spus demult, de cînd am terminat școala, că

orice înfringere aprinde undeva o victorie. Înfrângerea și victoria sînt două emisfere ale unui singur glob. Cînd una se cufundă în beznă, cealaltă e incendiată de străluciri. Draga mea Doina, ar fi inuman să alegi drumul spre întineric... Să nu crezi că nu sînt trist. Dar dincolo de orice simt răspunderea pentru lumina care ți se cuvine. Eu nu fug după curcubeie. Pășesc încet și prudent printr-o oază de lumină. Sînt însă sigur că undeva în această oază ne vom întîlni și cu un curcubeu. Își va sprijini capetele pe umerii noștri, sau se va înălța de pe umerii noștri. Oricum va fi, ne va uni într-o superbă strălucire pe amîndoi.

— Avem oare dreptul să ne gîndim acum la asemenea străluciri ? întrebă Doina.

— Nu facem altceva decît să ne supunem mersului firesc al vieții. Urăsc întinericul, Doina. Pentru că mi-e teamă groaznică de incendii.

— Nu știu, șopti Doina. Nu știu ce se întîmplă. Am crezut că port multe ascunzișuri în mine, multe taine. Acum mi le caut, și nu le găsesc. Și în loc să fiu fericită, sînt tristă.

Liviu își simțea brațul parcă prins de un clește. Ar fi vrut să trăiască dureri mai vii, mai adînci ; ar fi vrut să-i pătrundă în carne cîrlige ascuțite de fier, să le simtă mereu tăișul crud, încălceala, să nu-i mai poată ieși din braț niciodată. Uneori însă, cleștele își slăbea strînsoarea ; abia mai simțea atingerea degetelor ei. În acele clipe îi era teamă, își încorda brațul pentru a provoca încheștarea de care avea atîta nevoie. Atingerile firave sau convulsiile dureroase îi dezvăluiau stările prin care ea trecea : ezitățile, speranțele, temerile, căutările. Cînd mîna care-l stringea alunecă inertă, Liviu o strînse pe Doina de umeri și începu s-o scuture.

— Gata ! porunci el în șoptă. Din acest moment, am încetat să răspund numai pentru mine. Tu nu înțelegi că abia acum am scăpat de obsesia înfrîngerii ?...

.

Aburel incremenise ca un stîlp în poarta uzinei.

— Poate că ar fi trebuit să-i spun măcar o vorbă. Dar ce vorbe pot găsi în aceste clipe? Ce vorbe trebuie să caut?

— Nu știu ce se va întîmpla, dragă Aburel, îi răspunse directorul. Îmi amintesc cu cită vigoare l-ai susținut. Ți-ai pus tot sufletul, toate nădejile în acest proiect. Acum simt că vrei să iei și întreaga răspundere pe umerii tăi... Nu știu ce se va întîmpla... E prematur să căutăm acum o concluzie definitivă. Dar nu pot să las totul pe umerii tăi.

— Nici eu nu voi adăuga altceva, spuse Petrescu. Nu ne-am scotocit buzunarele și nici nu ni le vom scotoci acum. Poate că am avut îndoieli, poate că mai am și acum. Adevărul este întotdeauna rezultatul unei confruntări. N-am putut și nu pot să fiu un simplu spectator la această confruntare.

— Înțeleg totul, zise Aburel. Sufăr însă și din cauza unor convenții. Nu știu ce se va întîmpla. Dar cum vom răspunde celor care ne vor întreba? Ce vom face mîine? Ce vom face mîine seară? Ni s-a rezervat o sală la restaurant. Eu am cerut. Am avut o încredere oarbă... Oare să fie un simplu accident? Nu știu dacă tot ceea ce simt în clipa asta este convingere, sau speranță.

— Poate că ne-am pripit, Aburel, încercă directorul să-l calmeze. Dar ar fi și mai grav să ne repezim acum spre o concluzie definitivă. Sînt convins că el simte totul infinit mai grav decît noi. Cred în acest lucru. Asta e! Cred.

.

Lumina zilei se stinsese demult. Era noapte. Era întuneric. Rămăsese în același loc, lingă sfera de metal. Nu avea nevoie s-o vadă. Nu avea nevoie de lumină. O cerceta în principiile ei, în legile ei, în cifrele ei. Unde era eroarea?... Își amintea cuvintele care răsunaseră lingă el. Dar nu putea să-și imagineze aripi de ceară. Nu putea să-și imagineze decît cifre și reprezentarea lor mecanică. Unde era eroarea?...

Capul îi vuia. Gîndurile lui răscoleau toată țesătura globului, se strecurau prin toate spațiile, ciupeau firele ca pe niște strune. Unde era sunetul strident? Sau lipsea un sunet necunoscut, exterior acusticii? Cu ce simțuri, cu ce gînduri putea să-l descopere?

Transforma din nou totul în cifre. Căuta relații absurde, x-uri, cifre întoarse, fracțiuni uitate, căuta linii nesigure, stinghere, strimbe, desprinse din edificiul geometric pe care și-l imagina. Uneori dărima mecanisme întregi și repunea la loc în spațiile goale linie după linie, cifră după cifră. Nu găsea nici o discordanță. Identitatea era perfectă. Atunci, unde era eroarea? Principiile i se păreau inviolabile, axiomatice, și cu toate acestea le anula pe rînd și le descoperea din nou. Nici o formulă nu era greșită.

Se apropia cu disperare de planurile înclinate. Acolo se producea alarma, acolo se destrăma țesătura edificiiului. De acolo pornea scrișnetul care molipsea toate celelalte mecanisme. Oare adăugase forțat noua țesătură? Încercă s-o refacă, dar nu reuși să ajungă pînă la capăt. I se părea cu neputință să se fi strecurat acolo eroarea. Și totuși, alarma venea de acolo!

Calcula febril. Toate rezultatele erau cele cunoscute. Parcă se uita într-o carte. Citea pagini care-i erau cunoscute. Oare era robul vechii memorii? Sau exista un adevăr definitiv? Atunci, unde era eroarea? De ce alarma izbucnea la o anumită mișcare a planurilor înclinate? Simțea că-l cuprinde deznădejdea. Cifrele nu voiau să-l mai asculte. Se răzvrăteau toate. Nu le mai putea grupa în mărimi precise. Și formulele se întunecau. Nu mai voiau să asculte de el. Se fereau de întrebări absurde, ilogice, iraționale.

Oare de cînd se făcuse lumină? Cerul era revoltător de senin. Razele soarelui de dimineată incendiaseră globul de metal. Reflexele lor îl treziră. Se apropie de sferă. Privea numai spațiile înclinate. Mecanismele de străpungere erau sfărîmate. De ce? De ce? Acolo era

eroarea. Dar ce forțe obscure, necunoscute, acționau asupra lor? Era o răzvrătire a vechiului edificiu, a vechii țesături?... Planurile înclinate... Ce relație ciudată era între ele și restul sferei? Iarăși îl cuprindea deznădejdea. Într-o străfulgerare, își aminti hîrțile strînse în dosarele de acasă. Le știa pe dinafară, cunoștea fiecare cifră înscrisă acolo, fiecare linie desenată. Toate erau memorate. Dar nu putea renunța la ultima speranță.

Porni spre casă pe străzi ocolite

Globul rămase cîteva clipe singur. Undeva se mișcă însă o umbră. Dintr-un ungher îndepărtat, întunecos, se ivi silueta unui bătrîn obosit de veghe și așteptare. Pășea încet spre globul de metal. Se opri lingă el. Privirile lui se furișau printre frunzele mecanice, căutau virfurile unor crengi de oțel. Nimeni nu cunoștea mai bine decît dînsul uneltele acelea neîndurătoare care străpungeau metalul.

Nu se mulțumi însă numai cu darul privirilor. Își strecură mîinile printre frunze și crengi, pînă cînd atinse un vîrf de oțel. Îl pipăi îndelung cu degetele, apoi căută altul. Zări și jos, la picioarele lui, cîteva vîrfuri crenelate aruncate afară, ca inutile, de mecanismele de alarmă ale globului. Le adună pe toate și se duse la o fereastră, pentru a le privi și a le pipăi ore după ore.

Degetele lui aspre, bătătorite, își aminteau senzații vechi de zeci de ani și alintau vergelele de oțel cu amintirea acelor senzații. Privirile lui vedeau parcă miile de unelte asemănătoare care-i trecuseră prin mîini. Cît de mult dorea să și le amintească pe toate! Îl trezi tîrziu întunericul. Privirile nu mai aveau nici o putere. Degetele lui mai alintau însă oțelul.

.

Nici un dosar nu mai era la locul lui în raft. Nici o coală nu mai era la locul ei în dosar. Toate se răs-pîndiseră în încăpere. Nici una nu fusese îngăduitoare cu el; nici una nu-i oferise liniștea. Toate semnele de

pe ele erau întipărite în memoria lui. Nici una nu cuprindea vreo eroare. Toate slujeau adevărul în care crezuse atît. Cît de mult sperase să fi greșit într-un minut al anilor care trecuseră! Să găsească undeva o linie absurdă, să întilnească o fracțiune intrusă undeva! Oare totul era o eroare? Oare ridicase un monument al neputinței? Elogiase în toți anii, cu atîtea secunde trăite, un absurd strălucitor?... Era cumplită deznădejdea... Vedeă imaginea ridicolă a unui Icar modern, rătăcit într-un veac al științei sigure, reprezentată într-o mecanică de oțel.

Auzi deodată pași și ciocănituri în ușă. Erau unde acustice reale, nu închipuiri. Era un bătrîn care clătina obosit din cap și ținea în mînă un sfredel de oțel.

— Poftiți! spuse bătrînul întinzînd virful de metal. De aici pleacă jalea.

— Știu... Mi-am dat seama de la început. Dar de ce? Mă îngrozesc, nea Neculai. Mașina asta am introdus-o cu forța în sinteza aceea. Parcă s-ar răzvrăti sfera, parcă ar voi s-o dea afară, ca un organism viu. De ce? Nu e nicăieri nici o eroare.

— La asta nu pot răspunde eu. N-am minte pentru asemenea răspunsuri. Dar știi dumneata cînd se rupe virful?

— Știu, nea Neculai. La mișcarea a șaptesprezecea. Bătrînul îl privi ca pe-o arătare.

— Cînd ai aflat dumneata asta? Nu te-am văzut nici umblind cu mîinile înăuntru, nici iscodind virfurile aruncate...

— Nu știu cînd am aflat. Ziua, noaptea, nu știu. Am calculat, am calculat, am aflat cînd se rup, dar nu știu de ce. De ce? E o presiune a întregii sfere? E o atingere a unor mecanisme, invizibilă. E o lege aplicată prost undeva? E o eroare generală? Nu găsesc nici un răspuns... De ce la mișcarea a șaptesprezecea? De ce după 83 de secunde? De ce nu după 38 de ore, așa cum

obligă calculele și experiența? E illogic, nea Neculai! Sfera asta nu face nimic altceva; ucide uneltele, le sfarmă; e un mormînt.

— Asta am văzut și eu... Știu că moartea minunii dumitale se trage de la mișcarea a șaptesprezecea... Dar eu vreau să vă spun ceva, tovarășe inginer. Eu voi muri peste cîțiva ani. De bătrînețe, de oboseală, de uzură, dacă voi muri de moarte bună. Pot să mor și de-o boală. Un cancer sau altceva... Spuneți-mi dumneavoastră, dacă mor de-o boală, cînd a început de fapt moartea mea? Nu atunci cînd a început boala?... Nu atunci cînd am înghițit otrava? Sculele acestea înghit o otravă, tovarășe inginer. Ele numai își dau sufletul la mișcarea a șaptesprezecea, otrava însă o înghit mai înainte... Pune mîna pe virful ăsta, aici unde țin eu degetul! Aici înghit ele otrava!... Dumneata nu-ți dai seama, tovarășe inginer, ce minune ai făcut acolo, printre mașinile acelea vechi? Cum puteam eu să închid ochii! la o asemenea minune?

Mușat își dusesese mîinile la tîmple. Parcă îl trăsнисе cineva. Fulgerul venise mai tîrziu, și negura se risipi violent, pentru totdeauna. Vedea sfera rotindu-se. Fără nici o oprire. Nu mai era posibilă nici o eroare. Dar nu se gîdea la trimful zilelor care vor veni.

— Stai, nea Neculai! Stai! Stai! Stai! Nu, nu-mi trebuie oțelul. O singură întrebare am uitat, și acum mi se pare cea mai neînsemnată dintre toate... Stai! Da... Da! Boala începe la mișcarea a cincea. Atunci se produce rana... Ce pot să-ți fac, nea Neculai? Știi, simți cum se învîrtește sfera? Gata!

— Dacă nici nu m-ai lăsat să-ți spun eu unde se face rana... La drept vorbind, am vrut să văd dacă mergi cu mintea pînă acolo...

— Ce-aș fi făcut fără dumneata? Cum pot să-ți spun...

— Acum stai dumneata, tovarășe inginer! Mie nu-mi place să te văd așa... L-am zărit și pe tovarășul Aburel pe jos. El n-a avut curajul să urce.

Muşat adună câteva foi de hirtie de pe pat. Le întoarse pe partea albă şi încep să treacă pe ele, febril, şiruri întregi de cifre. Răspundea la întrebarea pe care i-o adusese bătrînul. Orice emoţie îi pierise. Sfera începea să devină o amintire. Parcă retuşa o fotografie care se materializase precis cîndva.

Nea Neculai îşi ridică şapca, pe care o scăpase jos, şi părăsi camera oprindu-se la fiecare scîrţîit al podelei. Muşat nu-l auzi. Creionul înscrisa cifre, cifre, cifre...

CUPRINS

PARTEA INTII

Aparente	7
----------	---

PARTEA A DOUA

Poezii	183
--------	-----

PARTEA A TREIA

Erori	367
-------	-----

U. 281

MOINA A

607 2 1 54

11/10/2011

